VERSLAG VAN HET BEHEER EN DEN STAAT DER NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN EN...

VERSLAG

VAN HET

BEHEER EN DEN STAAT

DER NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN EN KOLONIEN

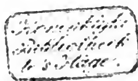
IN

OOST- EN WEST-INDIE EN TER KUST VAN GUINEA

OVER

1849,

INGEDIEND DOOR DEN MINISTER VAN KOLONIEN.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1857.

ZITTING 1851—1852. — (XXVIII.) *Exh.* 3 *Oct.* 1851, *n*°. 9.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1849.

GELEIDENDE MISSIVE.

N°. 1.

'S GRAVENHAGE, *den 2den October* 1851.

Na de opening der tegenwoordige zitting van de Staten-Generaal, en ten vervolge op mijn schrijven van den 30sten Augustus jl., n°. 32, heb ik de eer, ter voldoening aan art. 60 der Grondwet, andermaal aan de Tweede Kamer te doen toekomen het Verslag van het beheer der Kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, en van den staat, waarin zij zich bevinden, loopende over het jaar 1849.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

Aan
den heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal.

INHOUD.

Verslag van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin hetzelve zich bevindt over het jaar 1849.

---

*) Deze stukken zijn niet als bijlagen van het tegenwoordig verslag gedrukt, maar ter inzage van de leden ter griffie nedergelegd.

Verslag van het beheer van Suriname en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

*) Deze stukken zijn niet als bijlagen van het tegenwoordig verslag gedrukt, maar ter inzage van de leden ter griffie nedergelegd.

Verslag van het beheer van Curaçao en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

Verslag van het beheer van de Kust van Guinea en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

VERSLAG van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin hetzelve zich bevindt over het jaar 1849.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking waarover beheer gevoerd wordt.

A. Grondgebied.

§ 1. *Bestanddeelen.*

De bestanddeelen van Nederlandsch Indie, in administrativen zin, waren op ultimo 1849 de volgende:

JAVA,

verdeeld in 19 residentien en 4 op zich zelve staande adsistent-residentien, te weten:

Residentien.

Bantam,
Batavia,
Preanger Regentschappen,
Cheribon,
Tagal,
Pekalongan,
Samarang,
Japara,
Rembang,
Soerabaija,
Pasoeroean,
Bezoeki,
Banjoemaas,
Bageleen,
Kadoe,
Soerakarta,
Djokjokarta,
Madioen,
Kediri.

Adsistent-residentien.

Buitenzorg,

Krawang,

Patjitan,

Banjoewangi.

Tot de residentie Soerabaija behooren de eilanden Madura en Bawean. Voorts behooren bij andere kust-residentien en adsistent-residentien de kleinere eilanden langs of nabij de knsten gelegen.

De afdeeling Banjoewangie, laatstelijk behoorende tot de residentie Bezoeki, maar weleer eene afzonderlijke residentie, werd in 1849 weder tot eene op zich zelve staande afdeeling verklaard onder het bestuur van eenen adsistent-resident, tevens gecommitteerde voor de zaken der tegenover Banjoewangie liggende eilanden Balie en Lombok (*).

Al wat in Nederlandsch Indie buiten Java en Madura (met de bedoelde onderhoorige kleinere eilanden) ligt, wordt begrepen onder den naam van

BUITENBEZITTINGEN.

Deze waren:

1. het gouvernement van Sumatra's Westkust, verdeeld in drie groepen van afdeelingen, te weten: de residentien Padang, Padangsche Bovenlanden en Tapanoelie;

2. de op zich zelve staande adsistent-residentie Benkoelen;

3. de Lampongsche districten;

4. de residentie Palembang, met eenen post op Djambi (Moeara Kompeh);

5. de residentie Banka met Billiton en de Lepar-eilanden;

6. de residentie Rionw;

7. Borneo, verdeeld in de residentien Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo en de Wester-afdeeling van Borneo;

8. het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden, bevattende dat gedeelte van het eiland van dien naam, hetwelk niet tot de residentie Menado behoort, met eenen post Saleijer op Sumbawa enz.;

9. het gouvernement der Molukken, verdeeld in de residentien:

Amboina,

Banda,

Ternate

en Menado (op Celebes), met posten op de Zuid-Wester-eilanden, de Zuid-Oostereilanden, de Aroë-eilanden, Kei, Nieuw Guinea enz. enz.

10. de residentie Timor, met Soemba, Savoe, Rotti, Ende, Solor, Allor (of Ombaai) enz. enz.

11. de eilanden Bali en Lombok, ressorterende onder de adsistent-residentie Banjoewangie.

(*) *Indisch Staatsblad* 1849, n°. 39.

§ 2. *Oppervlakte.*

Volgens de berekening van den luitenant-ter-zee *Melvill van Carnbée* is de oppervlakte van Nederlandsch Indie als volgt:

	Vierkante geographische mijlen.
Java, zonder Soerakarta en Djokjokarta	2176,7
Soerakarta en Djokjokarta	170,6
Madura	97,3
Java en Madura te zamen	2444,6
Sumatra's Westkust	2200,6
Benkoelen	455,6
Lampongsche districten	475,0
Palembang	1840,0
Djambi	1218,4
Banka, c. a.	356,0
Riouw, c. a.	148,6
Borneo	9373,7
Celebes met Soembawa en Boeton	2149,9
Molukken:	
Amboina	478,9
Banda	411,3
Ternate	1129,7
Menado	1267,2
Nieuw Guinea	3210,0
Timor	790,8
Soemba	251,8
Bali en Lombok	190,0
TOTAAL	27892,1

B. Bevolking.

Eene juiste volkstelling in Nederlandsch Indie is eene zaak, niet welgevallig aan de inlandsche bevolking en daarom immer in meer of mindere mate bedenkelijk en trouwens op vele punten onmogelijk met de voorhanden middelen.

Hieronder worden echter de cijfers medegedeeld, welke uit opgaven door de hoofden der gewestelijke besturen en andere bronnen getrokken zijn.

Het leger is daaronder niet begrepen.

JAVA EN MADURA.

RESIDENTIEN.	Europeanen en daarmede gelijk gestelden.	Chinezen.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
Bantam	228	1,086	98	468,845	470,257
Batavia	3,817	35,860	685	288,535	328,897
Buitenzorg . . .	510	7,825	„	267,369	275,704
Krawang	109	2,033	93	125,606	127,841
Preanger	254	253	326	736,653	737,486
Cheribon	512	9,092	555	554,346	564,505
Tagal	278	3,284	2,064	291,314	296,940
Pekalongan . . .	364	2,709	540	226,253	229,866
Samarang. . . .	2,627	9,621	2,229	672,771	687,248
Japara.	399	6,787	742	373,044	380,972
Rembang. . . .	417	10,293	793	523,685	535,188
Soerabaija. . . .	2,164	5,256	4,467	951,263	963,150
Madura	299	7,229	8,381	298,975	314,884
Pasoeroean . . .	788	2,570	1,001	340,494	344,853
Bezoeki	469	1,337	2,161	466,447	470,414
Banjoewangi. . .	86	196	1,853	27,640	29,775
Banjoemaas . . .	236	2,225	24	341,105	343,590
Bageleen. . . .	777	1,594	342	541,723	544,436
Kadoe.	206	3,887	49	390,914	395,056
Djokjokarta . . .	691	1,309	84	301,540	303,624
Soerakarta . . .	850	1,649	1,200	600,054	603,753
Madioen	146	1,119	„	309,067	310,332
Patjitan	34	125	„	86,203	86,362
Kediri.	148	2,142	„	236,707	238,997
Te zamen. .	16,409	119,481	27,687	9,420,553	9,584,130

BUITEN-BEZITTINGEN.

Sumatra:			
I. Gouvernement van Sumatra's Westkust en onderhoorigheden	. .	3,000,000	
II. Adsistent-residentie Benkoelen, omstreeks . .	. .	70,000	
III. Lampongsche districten, ruim	. .	80,000	
IV. Residentie Palembang:			
a. Hoofdplaats Palembang, ruim	40,000		
b. de gezamenlijke divisien der binnenlanden, ruim	210,000		
c. de Passumah-landen, ongeveer	30,000		
		280,000	
			3,430,000
Banka en onderhoorigheden:			
I. Banka. Chinezen, minstens	10,000		
Maleijers, p. m.	4,000		
Bankanezen.	24,000		
		38,000	
II. Lepar-eilanden. Het cijfer wordt opgegeven van 500 tot 2500, dus gemiddeld	. .	1,500	
III. Afdeeling Billiton wordt nu eens gesteld op 6000, dan weder op 15,000 zielen, dus gemiddeld .	. .	10,500	
			50,000
Riouw en onderhoorigheden:			
I. De eilanden ten zuiden van Straat Singapoera .	. .	30,000	
II. De oostelijk gelegen eilanden van Tambelan, Natoena, Anambas enz.	. .	20,000	
III. Indragiri en Reteh, op de Oostkust van Sumatra, naar gissing hoogstens.	. .	20,000	
			70,000
Aanmerking. Op Banka bestaat de meerderheid der bevolking uit Chinezen, wier getal wisselt van 7000 tot 10,000 en meer, naar gelang de vrij aanmerkelijke gambier- en peperteelt aldaar kwijnt of bloeit.			
Borneo en onderhoorigheden:			
Dajakkers	. .	950,000	
Mahomedanen	. .	200,000	
Chinezen	. .	49,000	
Van de Chinezen wonen onder Sambas ongeveer	35,000		
„ „ „ „ „ Pontianak. . .	12,000		
„ „ „ „ „ Mampawa, bijna	2,000		
Totaal (met inbegrip der Europeanen en in een rond cijfer).	. .		1,200,000
Daarvan zijn gevestigd:			
I. In de Wester afdeeling (ongerekend de zwervende Daijak)	650,000		
Die bevolking van 650,000 zielen is ongeveer verdeeld in ¹/₃ voor de rijkjes der Westkust en ²/₃ voor de binnenlanden van het stroomgebied der Kapoeas.			
Transporteren	. .	. . .	4,750,000

Per transport	. .	. .	. .	4,750,000
II. In de Zuider- en Ooster-afdeeling (met inbegrip der Sultanslanden, doch zonder de Nomadische of zwervende Daijak) .	. .	450,000		
Onder die bevolking tellen de Rijken van:				
Banjermassing (Sultans gebied) .	120,000			
Koeti	96,000			
Berou	84,000			
en Passir	12,000			
terwijl die der Zuidkust met hare binnenlanden wordt geschat op omstreeks	100,000			
Celebes:				
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden (en dus zonder Menado en het Ternaatsche gebied)	. .	. .	. .	3,000,000
Bevolking der hoofdplaats	. .	2,400		
„ „ Noorder districten geschat op	. .	120,000		
„ „ Zuider districten . .	. .	70,000		
„ van Boelecomba en Bonthain op	. .	30,000		
„ „ Saleijer en onderhoorigheden	. .	40,000		
(Zie hieronder op Moluksche eilanden en onderhoorigheden).				
Moluksche eilanden en onderhoorigheden:				
I. Residentie Amboina	. .	. .	141,000	
II. „ Banda	. .	. .	76,500	
III. „ Ternate, met inbegrip der onderhoorigheden op Celebes en Nieuw Guinea . .	. .	. .	326,000	
Onder die bevolking telt het Rijkje van den Sultan van Patjan	. .	2,000		
IV. „ Menado	. .	. .	175,000	
Waarvan: in de Manahassa . . .	. .	85,000		
op de Sangiersche en Talantsche eilanden, naar gissing	. .	34,000		
			———	718,500
Timor en onderhoorigheden:				
Bij gissing geschat op circa	. .	. .	. .	800,000
Waarvan voor het Nederlandsch gebied op het eiland Timor zelf, ongeveer	. .	250,000		
Bali en Lombok:				
Bali	. .	. .	800,000	
Lombok. Oorspronkelijke Gassansche bevolking, geschat op . . .	. .	380,000		
Balinezen	. .	20,000		
Boeginezen	. .	5,000		
		———	405,000	
			———	1,205,000
Totaal zielen	. .	. .	. .	10,473,500

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer.

EERSTE AFDEELING.

ORGANISATIE EN STAAT WAARIN ZIJ ZICH BEVINDEN.

A. Opperbeheer.

§ 1. *Gouverneur-Generaal.*

Het hoogste gezag in Nederlandsch Indie wordt uitgeoefend door eenen *Gouverneur-Generaal*, ondergeschikt aan het *Opperbestuur in Nederland.*

Indien de Gouverneur-Generaal bevelen uit Nederland ontvangt, welker uitvoering hij ongeraden of strijdig met 's Lands belangen acht te zijn, wegens omstandigheden, welke op het oogenblik van het geven dier bevelen in Nederland niet konden bekend wezen, kan hij ze, op zijne verantwoordelijkheid, behoudens dadelijk berigt aan den Minister van Kolonien, voorloopig zonder gevolg laten of wijzigen.

Alle voorstellen en mededeelingen welke de Gouverneur-Generaal aan het Opperbestuur in Nederland wenscht, of verpligt is te doen, worden door hem aan den Minister van Kolonien gerigt.

Voorstellen zijn noodig voor iederen maatregel, welke met eene vermeerdering van de vaste uitgaven gepaard gaat, tenzij die worde gedekt door bezuinigingen, in hetzelfde jaar op dezelfde afdeeling der begrooting van uitgaven gedaan, en voor elke beduidende (organieke) verandering in de verordeningen, door den Koning uitgevaardigd of bekrachtigd. Alleen in dringende gevallen kunnen zulke maatregelen door den Gouverneur-Generaal voorloopig onder 's Konings nadere goedkeuring tot stand gebragt worden.

Mededeelingen is de Gouverneur-Generaal gehouden, met den meesten spoed, te doen omtrent alle gebeurtenissen of handelingen van gewigtigen aard.

De Gouverneur-Generaal houdt zijn gewoon verblijf te Batavia of wel te Buitenzorg.

Hij kan zich naar onderscheidene deelen van Java en Madura begeven, zoo dikwijls hij zulks in 's Lands belang geraden acht, doch naar de Buitenbezittingen alleen na toestemming van het Opperbestuur in Nederland, ten ware gewigtige aangelegenheden zulks noodzakelijk maakten.

Sedert lang de noodzakelijkheid inziende van een bezoek in de Buitenbezittingen, waartoe hem de magtiging van den Koning reeds was verleend, maar immer door menigvuldige bezigheden en den drang van vele gebeurtenissen verhinderd, besloot de Gouverneur-Generaal *Rochussen*, nadat de Balische aangelegenheden geregeld waren, over te gaan tot eene inspectie, althans van diegene dezer bezittingen, waar zijne tegenwoordigheid het meest gevorderd werd.

Het dagelijksch beheer van zaken opdragende aan den vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, vertrok de Gouverneur-Generaal den 17den September 1849 naar Bandjermassing en van daar den 1sten October naar Makassar. Op beide plaatsen zijn vele maatregelen genomen van welke gewenschte resultaten verwacht kunnen worden. Na het bezoeken van nog eenige punten van het gouvernement Celebes en onderhoorigheden, werd de reis naar Soerabaija voortgezet, waar de Gouverneur-Generaal zich voorstelde, in persoon den voortgang op te nemen van de verschillende groote werken, welke in het belang van marine en scheepvaart te dier plaatse worden uitgevoerd.

Eene ernstige ziekte belette evenwel de verwezenlijking van dit voornemen, en de landvoogd werd zelfs, na zijne terugkomst te Batavia, gedurende eenigen tijd verhinderd, het beheer der zaken weder op zich te nemen.

§ 2. *Raad van Indie.*

Aan den Gouverneur-Generaal is toegevoegd een adviserende raad, dien hij, zoo dikwijls hij verkiest, kan presideren.

Die raad draagt den naam van *Raad van Nederlandsch Indie*, en bestaat uit eenen *vice-president* en vier *leden*, allen door den Koning benoemd.

Bij openvalling van het vice-presidium kan de Gouverneur-Generaal een der leden van den raad met die betrekking belasten, tot dat de Koning daarin voorziet. Bij openvalling eener plaats als lid, moet hij eene, met overleg van den raad opgemaakte voordragt van twee personen aan het Opperbestuur tot hare vervulling inzenden. Indien de belangen van de dienst zulks dringend vorderen, kan de Gouverneur-Generaal aan eenen dier personen, als provisioneel lid, in den raad zitting verleenen.

De raad wordt door den Gouverneur-Generaal geraadpleegd in alle zaken, behalve

a. die, waaromtrent zulks wegens de volstrekte ontwijfelbaarheid of de min-belangrijkheid voor overbodig is te houden;

b. die betrekking hebben tot de land- en zeemagt;

c. spoedvereischende zaken, zonder onderscheid.

De Gouverneur-Generaal kan echter strijdig met het advies van den raad beslissen, in welk geval zijne motiven opgenomen worden in het besluit, de beslissing bevattende.

De raad is bevoegd, door middel van de na te melden algemeene secretarie, aan alle collegien en ambtenaren inlichtingen te vragen, betreffende zaken, waaromtrent hij door den Gouverneur-Generaal gehoord wordt.

Het staat voorts aan den vice-president en aan elk lid vrij, individueel, voorstellen aan den Gouverneur-Generaal te doen. Maar zulke voorstellen worden niet in den raad overwogen, zonder vergunning van den Gouverneur-Generaal.

De raad is gevestigd te Batavia. De Gouverneur-Generaal is echter bevoegd, aan leden van den raad bijzondere zendingen op te dragen, mits, behalve de vice-president, twee leden op de hoofdplaats tegenwoordig blijven. Besluit de Gouverneur-Generaal, in tijd van oorlog, door den vijand gedrongen, om den zetel van het bestuur te verleggen, dan moet de Raad van Indie hem volgen.

Bij ziekte of afwezigheid van den Gouverneur-Generaal belast hij den vice-president van den Raad van Indie, of, bij wettige verhindering van dezen, een der leden met het dagelijksch beheer van zaken.

Bij openvalling der betrekking van Gouverneur-Generaal, treedt de vice-president op als waarnemend Gouverneur-Generaal. Bij gelijktijdig openvallen der beide betrekkingen wordt, in eene buitengewone vergadering van den Raad van Indie, aangevuld tot zeven personen uit bepaaldelijk aangewezen ambtenaren, een der leden van den raad tot waarnemend Gouverneur-Generaal verkozen.

Art. 2 van het besluit van den Commissaris-Generaal van Nederlandsch Indie van 22 Junij 1837 (*Indisch Staatsblad* n°. 62) en art. 7 van het Koninklijk besluit van 11 December 1835, n°. 88, zoo mede art. 7 van het Reglement op het bestuur der Protestantsche kerken in Nederlandsch Indie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 28 October 1840, n°. 57 (welke beide Koninklijke beschikkingen te vinden zijn onder n°. 34 in het *Indisch Staatsblad* van 1844), bepalen, dat de hoofd-commissie van onderwijs en het collegie van bestuur over de Protestantsche kerken in Nederlandsch Indie zullen worden voorgezeten door een lid van den Raad van Indie.

In 's raads vergadering van 25 Januarij 1849, voorgezeten door den vice-president, werd geadviseerd, aan het Opperbestuur de intrekking van deze bepalingen voor te dragen, op grond:

dat zij onvereenigbaar zijn met de bedoeling van art. 8 van het regerings-reglement, luidens hetwelk de leden des raads geene andere vaste bedieningen mogen bekleeden;

dat zij aanleiding kunnen geven tot moeijelijkheden en verwikkelingen;

dat de vervulling van die betrekkingen niet behoorlijk geschieden kan, zonder dat daardoor komen te lijden de werkzaamheden, welke tegenwoordig door de leden van den raad moeten worden volbragt.

Dit heeft aanleiding gegeven tot 's Konings besluit van 2 Julij 1849, n°. 59, houdende:

magtiging om te bepalen, dat de hoofd-commissie van onderwijs zal worden voorgezeten door een der leden van den Raad van Indie, of door zoodanig ander persoon, als wegens zijn maatschappelijk standpunt en zijne wetenschappelijke kennis daartoe bijzonder geschikt kan worden geacht; en

bepaling, dat het collegie van bestuur over de Protestantsche kerken in Nederlandsch Indie voorgezeten zal worden door een lid van den Raad van Indie of door een ander aanzienlijk en invloed hebbend lid der Protestantsche gemeente te Batavia.

De Raad van Indie verloor in 1849 een van zijne leden, den heer mr. *H. J. Hoogeveen*. Langdurige ziekte, voor welker genezing te vergeefs de in Indie aanwezige middelen, waaronder eene reis over Java, beproefd waren, dwong hem, in het begin van dat jaar, tot het aanvragen van een verlof naar Nederland. Dit werd toegestaan. Hij mogt echter het Vaderland niet bereiken, daar hij aan boord van het schip, dat hem overvoerde, overleed.

Ter vervanging van den heer *Hoogeveen* werd, bij 's Konings besluit van 16 October 1849, l^a. B 28, tot lid in den Raad van Nederlandsch Indie benoemd de staatsraad in buitengewone dienst *J. P. C. Ruloffs*, gepensionneerd directeur-generaal van finantien van Nederlandsch Indie.

Op ultimo 1849 was de raad alzoo zamengesteld, als volgt:

jhr. *J. C. Reijnst*, vice-president,

C. S. W. graaf *van Hogendorp*,
J. du Puy,
jhr. *J. P. Cornets de Groot*,
J. P. C. Ruloffs, nog niet in Indie aangekomen,
} leden.

§ 3. *Algemeene Secretarie.*

Aan den Gouverneur-Generaal is toegevoegd een *algemeene secretaris*, benevens het noodige getal *adjunct-secretarissen* en verder bureau-personeel, te zamen uitmakende de *algemeene secretarie.*

De algemeene secretaris is, volgens zijne instructie, de vraagbaak en voorlichter van het bestuur. Hij doet aan de Regering voorstellen of herinneringen, tot bevordering van de dienst. Hij zorgt voor de redactie, expeditie, registrering en bewaring der beschikkingen van den Gouverneur-Generaal; voor de zamenstelling van het *Staatsblad van Nederlandsch Indie* (een jaarlijks boekdeel, inhoudende de beschikkingen van den Gouverneur-Generaal, welke algemeen werken, of welker kennis voor alle ambtenaren of wel voor het publiek nuttig wordt geacht); gedeeltelijk voor de uitgave van het *Naamregister van Nederlandsch Indie* (een jaarlijksch boekdeel, bevattende eene lijst der Indische staatsinrigtingen en ambtenaren, der naamlooze vennootschappen, reederijen, handelshuizen, der ingezetenen), der geboorten, sterfgevallen en huwelijken, en vele andere bijzonderheden), en voor de bekendmaking van de daartoe in aanmerking komende beschikkingen van- en berigten aan den Gouverneur-Generaal in de *Javasche Courant*, welker officieel gedeelte verbindend is voor de betrokkenen.

De algemeene secretarie is alzoo het bureau van den Gouverneur-Generaal, het brandpunt, waar zich alles vereenigt, zoowel wat het dagelijksch bestuur in Indie aangaat, als de veelomvattende briefwisseling met het Opperbestuur in Nederland.

B. Gewestelijk beheer.

De landschappen, of groepen van landschappen, in welke Nederlandsch Indie verdeeld is, worden, onder het algemeen toevoorzigt van den Gouverneur-Generaal, beheerd door burgerlijke ambtenaren, den titel voerende van:

Gouverneur, in de landschappen, bij de beschrijving van het Nederlandsch grondgebied in Indie aangeduid onder de benaming *gouvernement;*

Resident, in de landschappen aldaar genaamd *residentie;*

Adsistent-resident, in de landschappen genaamd: *Op zich zelve staande adsistent-residentie.*

In stede van burgerlijke ambtenaren, worden voor deze betrekkingen, vooral buiten Java, ook wel officieren gekozen.

De Lampongsche districten worden beheerd door eenen civilen en militairen gezaghebber.

De bedoelde gouverneurs, residenten, op zich zelven staande adsistent-residenten en gezaghebbers zullen in het vervolg van dit verslag aangeduid worden onder de benaming: „hoofden der gewestelijke besturen.”

Tot het voeren van het hun opgedragen beheer hebben zij te hunner beschikking Europesche en inlandsche ambtenaren, beambten en bedienden.

Overal wordt het beginsel nageleefd, om, voor zooveel de omstandigheden dit gedoogen, de inlandsche bevolking te laten onder de leiding en het onmiddellijk bestuur harer eigen hoofden.

Chinezen, Mooren, Arabieren en andere vreemdelingen, niet tot de Europezen behoorende, welke zich in Nederlandsch Indie met der woon vestigen, worden, zooveel mogelijk, onder hoofden van hunne natien gesteld.

C. Militair beheer.

I. LANDMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

De Gouverneur-Generaal is opperbevelhebber van de landmagt in Nederlandsch Indie, en is gehouden zich te gedragen naar de algemeene of bijzondere bevelen, welke van den Koning uitgaan.

Onder hem is met het regtstreeksche bevel belast een kommandant van het Indische leger.

De Gouverneur-Generaal is verpligt, omtrent militaire zaken, voor zooveel noodig het advies van dezen kommandant in te winnen. Strijdig met diens advies beslissende, moet hij de motiven opnemen in het besluit, de beslissing bevattende.

Wanneer de Gouverneur-Generaal zulks raadzaam oordeelt, kan hij den kommandant van het Indische leger belasten met het aanvoeren der troepen, hetzij tegen eenen buitenlandschen vijand of tot het dempen van binnenlandsche onlusten, en hem over die troepen de onbelemmerde beschikking overlaten.

In dat geval is de kommandant verantwoordelijk voor hetgeen hij met de troepen uitrigt, doch tevens gehouden, om den Gouverneur-Generaal bekend te houden met al zijne beschikkingen en alle gebeurtenissen van eenig belang.

Wordt de betrekking van Gouverneur-Generaal door eenen der raden van Indie waargenomen, dan moet, zooveel mogelijk, aan den kommandant van het leger de onbelemmerde beschikking over het leger gelaten worden, onder zijne verantwoordelijkheid.

§ 2. *Algemeen beheer.*

De kommandant van het Indische leger wordt in het algemeen beheer over de militaire zaken bijgestaan door de volgende chefs van militaire departementen, allen gevestigd te Batavia, te weten:

a. eenen chef van den generalen staf;

b. eenen directeur der genie en sapeurs;

c. eenen chef van het wapen der artillerie;

d. eenen hoofd-intendant der militaire administratie, en

e. eenen chef der geneeskundige dienst;

allen kolonels.

De chef van den generalen staf is algemeen secretaris van den kommandant van het Indische leger, en wordt, wanneer deze het hoofdkwartier verlaat, met het gewone beheer belast. Hij heeft op zijn bureau een zeker getal officieren, militaire ambtenaren en klerken.

De andere chefs hebben mede zoodanig bureau-personeel en voeren wijders het bevel over het wapen of de dienst, tot welke zij behooren.

In 1849 werd een reglement op de militaire geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie vastgesteld, en opgenomen in het *Staatsblad* van dat jaar, onder n°. 14.

In 1849 is ook tot stand gekomen eene reorganisatie van het personeel der militaire geneeskundige dienst bij het leger in Oost-Indie, te vinden in het *Indisch Staatsblad* van dat jaar n°. 56, en bestaande uit:

1 chef (met rang van kolonel);

1 dirigerend officier van gezondheid der eerste klasse (met rang van luitenant-kolonel);

3 dirigerende officieren van gezondheid der tweede klasse (met rang van majoor);

15 Officieren van gezondheid der eerste klasse (met rang van kapitein);

72 Officieren van gezondheid der tweede klasse (met rang van eersten luitenant);

36 Officieren van gezondheid der derde klasse (met rang van tweeden luitenant);

2 apothekers der eerste klasse (met rang van kapitein);

9 apothekers der tweede klasse (met rang van eersten luitenant);

18 apothekers der derde klasse (met rang van tweeden luitenant);

2 paarden-artsen (met rang van eersten luitenant);

2 Adjunct paarden-artsen (met rang van tweeden luitenant).

Wat de diensten betreft, waarmede de officieren van gezondheid zijn belast, wordt, voor het burgerlijke, verwezen naar het hoofd: „Burgerlijke geneeskundige dienst;" en voor het militaire aangeteekend, dat in de hospitalen en garnizoenen behandeld zijn:

	Landmagt.			Militaire vrouwen en kinderen.			Zeemagt.			Burgerlijke ambtenaren en anderen.		
	1846.	1847.	1848.	1846	1847	1848	1846	1847	1848	1846	1847	1848
Op Java . .	20911	24575	24326	1532	1838	2038	1242	1589	1623	3278	2995	2927
Buiten Java .	12392	12359	11153	387	797	1026	487	455	529	1337	2968	1462
Te zamen.	33303	36934	35479	1919	2635	3064	1729	2044	2152	4615	5963	4389
Waarvan overleden :												
Op Java . .	639	709	659	29	75	68	60	67	44	151	131	97
Buiten Java.	250	237	191	8	20	38	19	22	18	69	159	65
Te zamen.	889	946	850	37	95	106	79	89	62	220	290	162

Volgens dezen staat bedroeg het getal behandelden te zamen, in:

1846 . . . 41,566, waarvan overleden 1225;

1847 . . . 47,576 „ 1420;

1848 . . . 45,084 „ 1180.

Deze opgaven bepalen zich tot 1848, dewijl het verslag der militaire geneeskundige dienst over 1849 nog niet ingekomen is.

§ 3. *Gewestelijk beheer.*

Voor het militair beheer is Java verdeeld in drie *militaire afdeelingen*:

de *eerste* bevat de residentien Batavia, Bantam, de Preanger Regentschappen en Cheribon, en de adsistent-residentien Buitenzorg en Krawang; onder die afdeeling zijn ook gebragt de tegenover Bantam op de Sumatrasche kust gelegene Lampongsche districten;

de *tweede* bevat de residentien Samarang, Tagal, Pekalongan, Soerakarta, Djokjokarta, Banjoemaas, Bageleen, Kadoe, Madioen, Japara en Rembang, en de adsistent-residentie Patjitan;

de *derde* bevat de residentien Soerabaija (met Madura), Kediri, Pasoeroean en Bezoeki.

De kommandanten dezer afdeelingen (kolonels) waren op ultimo 1849 gevestigd te Batavia, te Samarang en te Soerabaija. Zij zijn ondergeschikt aan den kommandant van het leger. Onder hunne bevelen staan de kommandanten der garnizoenen van elk gewest, tot de afdeelingen behoorende.
Deze splitsing in afdeelingen geldt ook de departementen in § 2 onder *b*, *c*, *d*, en *e* genoemd. De afdeeling-chefs dier takken heeten:

van *b*, eerstaanwezende ingenieurs;

van *c*, onder-directeuren der artillerie;

„ *d*, onder-intendanten;

„ *e*, dirigerende officieren van gezondheid.

Zij zijn, in algemeenen zin, ondergeschikt aan den kommandant der afdeeling, voor zoover diens bevelen geheel overeengebragt kunnen worden met de bevelen van hunnen departementalen chef.

Buiten Java zijn geene zoodanige afdeelingen bekend en heeft men dus alleen gewestelijke garnizoens-kommandanten met gewestelijke eerst-aanwezende ingenieurs, kommandanten der artillerie, onder-intendanten en eerst-aanwezende officieren van gezondheid.

Van den *generalen staf* waren vroeger een majoor en een eerste luitenant geplaatst op Sumatra's Westkust, om, met eenen luitenant-adjudant, den staf uit te maken van den militairen kommandant aldaar. Dewijl zulk een groote staf bij dien kommandant niet langer noodig scheen, is in 1849 bepaald, dat hem voor zijn bureau, behalve zijn persoonlijken adjudant, slechts zal zijn toegevoegd een generalen staf-officier, niet hooger dan kapitein, getrokken uit het leger.

De verhouding der *militaire kommandanten* (namelijk der afdeelings-kommandanten en garnizoens-kommandanten) tot de hoofden der plaatselijke besturen is als volgt:

Op *Java* moeten zij den resident (hieronder wordt ook begrepen de op zich zelven staande adsistent-resident) erkennen als den eersten persoon van het gewest, zonder hem dadelijk ondergeschikt te zijn. De resident heeft het regt, in geval van oproer, onrustige bewegingen of feitelijk verzet tegen de wetten, de militaire magt te requireren tot demping der onlusten en beveiliging van personen en goederen. Daarvan moet hij terstond berigt geven aan den Gouverneur-Generaal; de gewestelijke kommandant aan den afdeelings-kommandant; deze aan den kommandant van het Indische leger, en deze aan den Gouverneur-Generaal.

Ook waar de politie, in gewone omstandigheden, te kort schiet, moet de militaire magt de behulpzame hand bieden.

Bij vijandelijke bedreiging of aanranding (waarvan berigt moet worden gedaan als boven) zijn de middelen van verdediging geheel van het ressort van den militairen kommandant. De resident is verpligt ze te ondersteunen.

Wederzijds zijn de resident en de militaire kommandant gehouden elkander mede te deelen, hetgeen zij voor de dienst belangrijk achten.

In het algemeen is het handhaven eener gestadige eensgezindheid tusschen het civiel en het militair bestuur streng aanbevolen.

In de bezittingen buiten Java is de militaire kommandant ondergeschikt aan het hoofd van het plaatselijk bestuur. Voor de politie moet bijstand geboden worden als op Java. Bij binnenlandsche onlusten, op ons grondgebied, moet de kommandant, op schriftelijk verzoek van dat hoofd, hulp verleenen, voor zoover zulks niet strijdt met het beginsel, dat de sterkte der troepen op de buitenbezittingen hoofdzakelijk ingerigt is tot bewaring van den aanvertrouwden post. Overigens moet de militaire kommandant, zonder het verzoek van het plaatselijk bestuur af te wachten, de noodige maatregelen nemen, bij vijandelijke aanranding of smeulende ontevredenheid. Beiden zijn verpligt over het voorgevallene verslag te doen, even als voor de autoriteiten op Java is aangeteekend.

§ 4. *Zamenstelling en voltalligkouding van het leger.*

De zamenstelling van het Indische leger wordt door den Koning bepaald.

Dat leger bestaat uit 22 Bataillons infanterie, eenige batterijen en ettelijke compagnien vesting-artillerie, een regiment cavalerie en een corps sapeurs, te zamen, op voet van vrede, sterk ruim 20,000, en op voet van oorlog 30,000 officieren en manschappen.

Het Europesche gedeelte wordt voltallig gehouden, wat de officieren betreft, door het zenden van door den Koning benoemde officieren uit Nederland en door benoemingen in Indie, welke laatste alle geschieden door den Gouverneur-Generaal, onder 's Konings goedkeuring, en wat de onderofficieren en manschappen betreft,

door het zenden van troepen uit Nederland en door engagementen en reëngagementen in Indie.

Het inlandsche gedeelte bestaat uit Amboinezen, Boeginezen en Javanen (Madurezen, Maleijers, Soendanezen enz. daaronder gerekend) en wordt voltallig gehouden door werving van vrijwilligers in onze bezittingen en door reëngagementen.

In 1849 heeft het Indische leger groote aanvulling uit Nederland bekomen, ten gevolge der 3de Balische expeditie, doch begon men langzamerhand tot het gewoon compleet terug te komen.

Die derde Balische expeditie heeft op nieuw den moed, het beleid en de trouw onzer troepen aan het licht gebragt. Hunne pogingen werden door glansrijke uitkomsten bekroond.

Het leger bevond zich overigens bij het einde van 1849 in eenen voldoenden staat, onder het kommandement van den luitenant-generaal Z. H. *Karel Bernard* Hertog *van Saksen-Weimar-Eisenach*, die den 16den April van dat jaar de betrekking van kommandant van het Indische leger aanvaard had.

§ 5. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

Onder het algemeen beheer en toezigt van den kommandant van het Indische leger, die tot dat einde beschikt over de bovenvermelde departementen van militair beheer en over de gewestelijke kommandanten, bestaan verschillende inrigtingen, ten doel hebbende de voorziening in behoeften van het leger.

Zij kunnen in twee hoofdgroepen verdeeld worden, namelijk die, welke alleen *stoffelijke* en die, welke tevens *zedelijke* en *wetenschappelijke* behoeften vervullen.

Deze verdeeling wordt hieronder in acht genomen.

a. Voor stoffelijke behoeften.

Magazijnen.

Zooveel mogelijk wordt betracht, dat er afzonderlijke magazijnen behooren te zijn voor elken tak van militair beheer.

Voorts heeft men algemeene en garnizoens-magazijnen.

De algemeene staan onder militaire ambtenaren, met ondergeschikt personeel; de garnizoens-magazijnen onder den kommanderenden officier of raad van administratie: alles behoudens hooger toezigt van den hoofd-intendant der militaire administratie.

Kleedermakers-atelier.

Aan de veroordeelde militairen (Europeanen), die op het *Fort Erfprins* (in het vaarwater tusschen Java en Madura) hunne gevangenisstraf ondergaan, is de verpligting opgelegd om, tegen een billijk loon, kleederen te maken voor het leger. Alleen diegenen hunner, die, wegens ligchamelijke gebreken, door eenen deskundige ongeschikt verklaard, of die ten algemeenen nutte voor zieken-oppasser, wasscher, barbier en kok gebezigd worden, zijn hiervan ontheven.

Aan het hoofd van het atelier staat een directeur (gepensionneerd officier), verantwoordelijk aan den hoofd-intendant der militaire administratie, en onder zijne bevelen een meesterkleedermaker (sergeant), met eenen meesterknecht korporaal.

De werkuren zijn van 6 tot 11 en 1 tot 5, des noodig ook nog 's avonds van 7 tot 10.

Aan dat kleedermakers-atelier is in het laatst van 1849, als proef, eene *schoenmakerij* verbonden, ten einde ook die gevangenen, die minder aanleg voor het kleermakers- dan voor het schoenmakers-vak hebben, nuttig bezig te houden. De kosten van aanmaak bij het atelier staan ongeveer gelijk met die bij particuliere ondernemers te Samarang, maar de confectie is minder goed, waarin men door betere voorschriften op de keuring van lieverlede tracht te voorzien. De productie is voldoende.

Aan de gevangenen op dit fort wordt sedert 1 December 1849 geen jenever meer verstrekt.

Officiers-kleedingmagazijn.

Ten einde de aanschaffing van al hetgeen tot de uniform behoort voor de officieren gemakkelijk te maken, verleent het Gouvernement zijne tusschenkomst tot het ontbieden van die voorwerpen uit Nederland.

Bij aankomst in Indie worden dezen opgeslagen in het officiers-kleedingmagazijn te Batavia, staande onder het beheer eener commissie, welke uit officieren van de verschillende wapens is zamengesteld en wier leden door den kommandant van het leger benoemd worden. Het materieel beheer wordt gevoerd door eenen magazijnmeester.

Om in de uitgaven voor de bestellingen en het magazijn doorloopend naar behooren te voorzien, wordt door de officieren een fonds bijeengebragt, genaamd het *kleedingfonds*.

De goederen in het magazijn zijn voor de officieren verkrijgbaar tegen den prijs van levering tot in Indie, verhoogd met 5 per cent ter dekking van de zeeschade, verliezen, transportkosten en emballagie. Deze 5 per cent heeten het *opcentenfonds*.

De alzoo berekende waarde der uit het magazijn ontvangen voorwerpen wordt, bij gelijke deelen, gedurende een jaar na de verstrekking, op het tractement van den betrokken officier ingehouden.

Wanneer een officier de dienst verlaat, met verlof naar Europa gaat of sterft, wordt zijne rekening met het kleedingfonds vereffend.

Keert hij van verlof uit Nederland terug, zoo begint hij op nieuw de bijdrage voor het kleedingfonds te storten, even als ieder, die voor het eerst in Indie in betaling komt.

Er is geene regtstreeksche betrekking tusschen de officieren en het kleedingmagazijn: alle verstrekking, verrekening enz. geschiedt door middel van de administratie der corpsen.

Geweermakers-atelier.

Te Meester Cornelis, nabij Batavia, bestaat een buitengewone geweermakerswinkel, opgerigt om het veranderen der vuursteenen- in slagvuurwapens te bevorderen en om later te strekken tot normaalschool voor geweermakers. De voornaamste werklieden zijn opzettelijk voor dit atelier in Europa aangenomen. Als een gevolg kan aangemerkt worden, dat de wapening van het leger sedert zijne werking reeds zeer verbeterd was.

Voorts bestaan er *garnizoens-geweermakers-ateliers*, dienende tot herstelling van de draagbare wapenen, equipement- en remontstukken.

Hospitalen en apotheken.

De hospitalen zijn verdeeld in *groote*, *garnizoens-* en *detachements*-hospitalen (*infirmerien*). De eerste bestaan alleen op sommige hoofdplaatsen en zijn er naar ingerigt, om in den regel (niet als uitzondering), behalve officieren en manschappen der landmagt, ook die der zeemagt, alsmede burgerlijke personen te verplegen. Zij staan onder directeuren (militaire ambtenaren), verantwoordelijk aan den hoofdintendant der militaire administratie. In de *garnizoens*-hospitalen en *infirmerien* wordt de administratie gevoerd door menagemeesters, verantwoordelijk aan de administrateurs van het garnizoen of detachement. Overigens wordt door den chef en de officieren van de geneeskundige dienst een wetenschappelijk toezigt over deze zieken-inrigtingen uitgeoefend.

Bij het hospitaal te Samarang behoort een bad-etablissement, aan de grenzen van de residentien Samarang en Pekalongan, gebouwd op eene plaats, waar minerale bronnen zijn, veel jodium inhoudende. De plaats heet Plantoengan.

Ten aanzien van de *hospitalen* wordt de aandacht gevestigd op de cijfers van behandelden en overledenen onder § 2 hierboven opgegeven, onder opmerking, dat daarin be-

grepen zijn de *buiten* de hospitalen (in de garnizoenen) behandelden en overledenen.

Behalve het bad-etablissement te Plantoengan, werd in 1849 nog opgerigt een convalescentenhuis in het fort Oenarang, welk fort als zoodanig geheel doelloos was geworden sedert het bouwen eener vesting te Ambarawa of Willem I.

Zoowel wegens het gunstige luchtgestel als wegens de ligging aan den grooten postweg in het midden der sterkste garnizoenen, was dit punt als voor het beoogde doel meest geschikt aangewezen door de geneeskundige dienst. Het zal 3 officieren en 64 onder-officieren en manschappen kunnen opnemen. Het fort zal bewaakt worden door de convalescenten zelven, onder toezigt van den officier van gezondheid met de dienst aldaar belast.

Naar gelang van de grootte der hospitalen zijn de *apotheken* bij dezelve ingerigt. Deze apotheken worden gevoed uit een *algemeen magazijn van geneesmiddelen* te Batavia, geplaatst onder eenen administrateur (apotheker). Voorts is te Batavia een *scheikundig laboratorium* ter bereiding van geneesmiddelen.

Nopens de apotheken schrijft de chef der geneeskundige dienst in zijn verslag over 1848:

„Het magazijn van geneesmiddelen, dat vroeger eene waarde van p. m. ƒ 200,000 „bezat, was bij de overneming der geneeskundige dienst in het laatst van 1845 der„mate uitgeput, dat die waarde op ultimo 1846 nog slechts p. m. ƒ 61,000 bedroeg.

„De aanwezige voorraad was niet toereikend, om bij de eene of andere eventua„liteit, bij voorbeeld het niet tijdig aankomen van eene factuur uit *Nederland*, voor „slechts een half jaar in de behoefte te voorzien.

„Niettegenstaande de drie Balische expeditien ruim ƒ 12,000 aan medicamenten heb„ben gekost, de verstrekking voor de *inlandsche* bevolking, sedert vier jaren aan epide„mische ziekte lijdende, en de aanzienlijke vermeerdering van oorlogsschepen, oneindig „grootere verstrekking vereischten dan in vroegere jaren, zoo is het evenwel door over„leg en verstandige besparing mogelijk geweest om den alhier zoo enorm kostbaren in„koop van geneesmiddelen, gedurende de drie laatst verloopene jaren, te vermijden.

„Door eene vergelijking van de beide vierjarige tijdvakken 1842—1845 en „1846—1849 wordt het bevestigd, dat deze goede resultaten in het laatste niet meer „hebben gekost dan in het eerste, maar dat er zelfs over het geheel dezer administra„tie eene besparing is verkregen.

„Op 1 Januarij 1841 bedroeg de waarde der in het magazijn voorhandene ge„neesmiddelen. . . . . ƒ 100,197

„Op 1 Januarij 1846. 71,386

„Alzoo teruggegaan in 5 jaren . . . . ƒ 28,811

„Van 1 Januarij 1841 tot ultimo December 1845 is uit Nederland voor eene „waarde van . . . . ƒ 155,038 „ontvangen.

„Voorraad op 1 Januarij 1841 100,197

„Totaal . . . 255,235

„Idem op 1 Januarij 1846 71,386

„Verstrekking . . . . ƒ 183,849

„Van 1 Januarij 1846 tot ultimo December 1849 uit Nederland ontvangen eene „waarde van . . . . ƒ 195,630

„Voorraad op 1 Januarij 1846 71,380

ƒ 267,010

„Voorraad op 1 Januarij 1850 97,063

„Verstrekking . . . . ƒ 169,947

„De geheele verstrekking aan alle departementen heeft van 1842 tot en met 1845
„bedragen eene waarde van . . . . ƒ 147,184

„Die van 1846 tot en met 1849 169,953

„dus meer in de laatste 4 jaren . . . . ƒ 22,769

„Deze ƒ 22,769 komen echter niet ten laste van de militaire dienst bij het leger
„en de hospitalen, maar van andere departementen, te wier behoeve van 1846 tot
„en met 1849 voor . . . . ƒ 64,867

„en van 1842 tot en met 1845 47,113

„is verstrekt . . . . ƒ 17,754

„alzoo in de laatste vier jaren meer aan die departementen ƒ 17,754, blijvende „van de som van ƒ 22,769 nog slechts ƒ 5015 voor rekening van de militaire dienst, „welke aan doozen, potten, flesschen enz. is moeten besteed worden. Als blijvende „waarde nu, zijn deze in de verschillende apotheken voorhanden, ongerekend het „meerdere aan medicamenten boven 1845 daar aanwezig.

„De rekening van in Indie aangekochte artikelen heeft van 1 Januarij 1842 tot
„ultimo 1845 bedragen . . . . ƒ 52,395

„die van 1°. 1846 tot ult°. 1849 40,936

„Besparing. . . . . ƒ 11,459

„ten voordeele van den lande.

„Neemt men nu in aanmerking, dat de beschikking *over* en het verbruik *van* „vele kostbare artikelen, zoo als jodium sulph. chinin. enz., ten bate der zieken „oneindig ruimer zijn geweest, daar de verstrekking in de eerste vier jaren bijv. „van sulph. chinin. slechts 125 pond bedroeg, en in de laatste vier jaren 276 „pond = 151 pond meer, makende een geldelijk verschil alleen in dit artikel van „ƒ 19,328 ten laste der laatste vier jaren, dan gelooft men, dat deze uitkomsten „reden van tevredenheid over de administratie van geneesmiddelen opleveren. „Hierbij is nog te voegen, dat de voorraad in het magazijn onder ultimo 1849 „ruim ƒ 36,000 meer bedroeg dan op ultimo 1846, waardoor de vrees voor eene „staking der verstrekking bij onverwachte gebeurtenissen alreeds geweken is."

Hier moet nog aangeteekend worden, dat de feiten, betreffende de militaire geneeskundige dienst, welke voor de wetenschap belangrijk kunnen zijn, door den druk worden openbaar gemaakt.

b. Voor zedelijke en wetenschappelijke behoeften.

Verstrekking van boeken en instrumenten tegen betaling.

Deze heeft haren oorsprong in de groote moeijelijkheid, welke vroeger ondervonden werd in het verkrijgen van werken over militaire studien. Slechts nu en dan waren in den handel eenige (meestal reglementaire) militaire werken te bekomen, doch tegen hooge prijzen, en alleen op de 3 hoofdplaatsen van Java. Wetenschappelijke militaire werken waren zelden voorradig, en het gevolg was, dat slechts een zeer klein getal officieren hunne studien in Indie kon voortzetten. De resultaten van de verstrekking, zegt het militair departement, hebben de verwachting overtroffen. Sedert Julij 1843, toen de maatregel op een vasten voet kwam, tot ultimo 1849, zijn voor de aanzienlijke som van ƒ 60,000 aan boeken, kaarten en instrumenten onder het leger verspreid.

Bibliotheken.

Bij den generalen staf, de directie der genie, de directie der artillerie, de kommandanten der artillerie te Batavia, Samarang, Soerabaija en Padang, de artillerieschool te Weltevreden (Batavia) en den chef der geneeskundige dienst, bestaan bibliotheken, zamengesteld uit werken, zoowel over algemeene als over de bijzondere, tot elk dezer deelen van militair beheer betrekkelijke, vakken van kennis. Zij zijn op kosten van den Lande aangelegd, en worden steeds op de hoogte der wetenschap gehouden.

Men maakt van die bibliotheken ook zooveel mogelijk gebruik in het belang van officieren, niet gevestigd op de plaatsen waar de bibliotheken zijn. Die officieren kunnen boeken daaruit leenen. Inzonderheid is dit het geval met de bibliotheek van de directie der genie, van welke zelfs een gedeelte bij de voorname in uitvoering zijnde werken blijft.

Vermits evenwel het vervoer van bagagie in Indie kostbaar en bezwarend is, de geldmiddelen der officieren het niet altijd toelaten, om zich voor eigen rekening althans meer boeken aan te schaffen dan die eene zakbibliotheek uitmaken, en ook sommige werken, vooral tijdschriften, te volumineus zijn voor den officier die aan gedurige verplaatsing onderhevig is, heeft men in 1849 besloten om, in navolging van hetgeen te dezen opzigte bij de corpsen in Nederland bestaat, vaste bibliotheken voor officieren op te rigten in de voornaamste garnizoensplaatsen. De keuzen van werken daarvoor regelt zich naar het oogmerk om den officier, en inzonderheid den infanterie-officier, de gelegenheid aan te bieden, nopens alle onderwerpen, aangaande welke kennis van hem gevorderd en bij de theoretische oefeningen der officieren gehandeld wordt, de beste en geachtste schrijvers te raadplegen, buiten die reglementen die elk bezitten moet.

Men oordeelde tevens nuttig daarbij eenige meet- en teeken-instrumenten te voegen, tot het doen en in teekening brengen van militaire opnamen. In 1849 zijn dien ten gevolge boekwerken en instrumenten besteld voor 18 zulke *garnizoens-bibliotheken voor officieren.*

In dat jaar werd ook de grond gelegd voor *garnizoens-bibliotheken voor onderofficieren en soldaten*, te bestrijden uit de fondsen der *cantines.*

De boekerijen moeten strekken om den onderofficier en soldaat, zoowel in de cantine als in de kazerne en infirmerie, eene aangename verpoozing te verschaffen, en daardoor bij te dragen tot tegengang van de verveling, aan welke de militair van minderen rang in Indie door gebrek aan gelegenheid tot voegzame uitspanning in zijne ledige uren bloot staat. Men wil die boekerijen dus niet doen zamenstellen uit studiewerken, maar uit onderhoudende en tevens nuttige lectuur, bijv. werken over de vaderlandsche en algemeene geschiedenis, levensschetsen van beroemde mannen en vrouwen, reisbeschrijvingen, vaderlandsche historische romans enz., en bij voorkeur de zulke, die geschikt zijn om den soldatenzin op te wekken.

De Gouverneur-Generaal heeft dan ook gaarne zijne tusschenkomst verleend tot het ontbieden van eenen grooten voorraad van zoodanige werken uit Nederland voor deze boekerijen.

Anatomisch-pathologisch kabinet.

Bij de geneeskundige dienst bestaat te Batavia een anatomisch, pathologisch kabinet, waartoe in 1846 de eerste bouwstoffen geleverd zijn, en een lokaal door het Gouvernement is aangewezen. Op ultimo 1849 telde het reeds 259 belangrijke specimina.

Artillerie-school te Batavia.

De naam dezer inrigting duidt genoegzaam hare bestemming aan. Het onderwijs wordt gegeven aan manschappen en onderofficieren van het wapen. De school heeft verscheidene goede officieren opgeleverd. Een der artillerie-officieren doet er de dienst van instructeur.

Garnizoens-scholen.

In verscheidene garnizoenen bestaan scholen om min gevorderde onderofficieren en korporaals, zoomede zoodanige manschappen, die door goeden aanleg en goed gedrag verdienen eenmaal voor dien graad in aanmerking te komen, onderwijs te geven. Dat onderwijs omvat het lezen, schrijven en rekenen, de administratie, de dienst- en exercitie-reglementen, het stellen van brieven en het maken van lijsten en rapporten.

Corps pupillen.

Te Gedong Kebo (residentie Bageleen) is in het jaar 1848 eene inrigting daargesteld tot het geven van eene militaire opvoeding aan kinderen van het mannelijk geslacht van Europesche afkomst, in Nederlandsch Indie geboren, die te gelijker tijd, behalve het noodige schoolonderwijs en zedelijke opleiding, onderrigt genieten in verscheidene ambachten. Deze kinderen moeten eenigen tijd in de militaire dienst doorbrengen; na afloop van dien tijd kunnen zij, des verkiezende, de verkregene kennis benuttigen in eenig ander middel van bestaan.

Het corps pupillen wordt door een hoofd-officier van het leger, tevens lid der commissie van onderwijs van Nederlandsch Indie, die deze pas ontluikende inrigting in September 1849 bezocht, ten hoogste geprezen wegens de resultaten aldaar, onder de ingevoerde voorloopige regelingen, verkregen.

Officiers-societeiten.

Deze bestaan in Nederlandsch Indie schier overal.

Te Batavia, in de vesting Willem I en in fort Generaal van den Bosch zijn daartoe landsgebouwen in gebruik afgestaan. De societeiten ondervinden bijzondere belangstelling van de zijde der Regering uit hoofde van de grootere behoefte aan zulke plaatsen tot gezellig verkeer en opwekking van kameraadschappelijken zin, in gewesten, waar andere afleiding veelal schaars is.

Officiers-tafels.

Deze worden alleen gevonden in de evengenoemde sterkten. Het daarstellen van zoodanige inrigtingen, hoewel bij de reglementen voorgeschreven, heeft elders te vele bezwaren ontmoet wegens plaatselijke gesteldheid, verscheidenheid en menigte van dienstbezigheden der officieren, enz.

Cantines.

In de garnizoenen, waar zich eene of meer compagnien Europesche militairen bevinden, zijn en worden militaire cantines opgerigt. Zij dienen om den Europeschen soldaat eene plaats van kameraadschappelijke vereeniging te verschaffen, waar hij, hoezeer onderworpen aan toezigt, zich kan vermaken, en tevens om daaruit een fonds te scheppen, dat op gezette tijden, te regelen door den kommandant van het garnizoen, strekken kan om hem uitspanning te verschaffen. Dat fonds, verkregen door de overwinst op de verkochte dranken, strekt ook tot het daarstellen en onderhouden van de gebouwen, het huisraad en andere benoodigdheden voor de cantines.

Deze staan onder toezigt van twee officieren (commissarissen) en worden beheerd door twee onderofficieren. Overigens is de soort der te verkoopen dranken, de tijd van verkrijgbaarheid en al wat verder de huishouding der cantines betreft, door het Gouvernement reglementair voorgeschreven.

Officieren-commissarissen is aanbevolen zich er op toe te leggen, om voor den

soldaat eigenaardige vermaken in de cantines in te voeren (hazardspelen zijn verboden). In sommige cantines zijn dien ten gevolge onder anderen liefhebberij-tooneelen ontstaan.

§ 6. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Behalve het leger, heeft de Gouverneur-Generaal op Java nog de beschikking over de volgende gewapende corpsen, in gewone tijden geheel van het leger afgescheiden, en gesteld onder het toezigt van eenen *inspecteur der schutterijen, djaijangsekars en pradjoerits*, regtstreeks ondergeschikt aan den Gouverneur-Generaal. Gemeenlijk wordt die betrekking aan eenen hoofd-officier opgedragen.

a. Schutterijen.

In beginsel is vastgesteld, dat er schutterijen zullen zijn op alle gewestelijke hoofdplaatsen. Zij staan onder het gezag van de hoofden der gewestelijke besturen. Bij ieder corps schutterij bestaat een krijgsraad, belast met de indeeling, vrijstelling en den aanslag in de verschuldigde contributien, met de handhaving der krijgstucht en het opleggen van straffen en boeten. In de steden Batavia, Samarang en Soerabaija zijn ook *raden van administratie*, alleenlijk belast met de geldelijke administratie.

De schutterijen dienen om, in gewone tijden, mede te werken tot behoud van inwendige orde en rust in de plaatsen waar zij zich bevinden, en om in tijden van opstand en gevaar, en voor zoover de gewone middelen niet toereikende zijn, die medewerking ook buiten de bedoelde plaatsen te verleenen. In het laatste geval, en ook wanneer de plaats, waartoe de schutterij behoort, in staat van oorlog of beleg is gesteld, wordt de schutterij vooraf door den Gouverneur-Generaal *mobiel* verklaard.

In gewone tijden zijn hare verrigtingen: oefeningen, paraden, hulp bij brand en het betrekken van wachten, indien geen genoegzaam garnizoen aanwezig is.

Mobiel verklaard, zijn zij onder gelijke verpligtingen als het leger.

In (schutterlijke) dienst zijn de leden der schutterij onderworpen aan zekere militaire wetten van gehoorzaamheid enz., wier overtreding bedreigd is met geldboeten, tot hoogstens *f* 30, huis-arrest voor ten langste acht dagen, provoost-arrest van ten langste vier dagen, zonder ligchamelijke sluiting of andere verzwarende straffen, degradatie en cassatie uit de dienst. Bij het toepassen van de laatste straf moet het vonnis den Gouverneur-Generaal aangeboden worden en heeft de krijgsraad, die het vonnis uitsprak, bevoegdheid, zulks oorbaar achtende, voor te stellen om den gecasseerde vervallen te verklaren van alle lands- of stedelijke posten of andere benificien, of wel hem buiten de plaats en zelfs buiten Nederlandsch Indie te verwijderen.

Tot de schutterijen behooren alle Europeanen, of daarmede gelijkstaande personen en hunne afstammelingen, die hun 16de jaar bereikt hebben en hun 45ste nog niet zijn ingetreden.

Bij uitzondering bestaat te Pasoeroean ook eene compagnie schutterij uit Javanen en Madurezen.

Tot de schutterijen worden niet toegelaten: eerloosverklaarden en dergelijken, bedeelden uit de armenkassen of andere liefdadige instellingen, lijf- en huisbedienden.

Van de schutterlijke dienst zijn vrijgesteld:

1°. de vice-president en raden van Nederlandsch Indie, de hoogste regterlijke ambtenaren, de chefs van departementen, de hoofden der plaatselijke besturen, enz.;

2°. de dienaren der openbare eeredienst, de apothekers;

3°. alle militairen in active dienst te land of ter zee;

4°. de gepensionneerde militairen in zekere gevallen;

5°. zwakken, zieken, enz.;

6°. personen op eenen te grooten afstand van de hoofdplaatsen wonende;

7°. personen die slechts kortstondig op de hoofdplaatsen verblijf houden.

De aldus vrijgestelden (niet de uitgeslotenen), met uitzondering van de beambten bij het brandspuitwezen, bij de recherche enz., en voorts van de personen, onder 3°. en 7°. genoemd, moeten jaarlijks eene geldelijke bijdrage leveren, zijnde ⅓ per cent van het vast inkomen, of voor hen die geen bekend vast inkomen genieten, eene bepaalde som, op te leggen naar eene schaal van klassen, wier minste *f* 3 en hoogste *f* 210 is.

Die niet is vrijgesteld of uitgesloten, moet aan de eerste oproeping tot schutterlijke dienst voldoen. Zulks nalatende, verbeurt men van *f* 2 tot *f* 10 boete. Voor de tweede maal opgeroepen en niet verschijnende, verbeurt men *f* 4 tot *f* 20. Daarna wordt de wederspannige door een detachement afgehaald en voor den schutterlijken krijgsraad gebragt, die dan bovendien vrijheid heeft hem aan den Gouverneur-Generaal bekend te maken (door tusschenkomst van den resident), ten einde beslist worde in hoever de zoodanige uit de Indische bezittingen verwijderd of wel van zijne ambten en bedieningen ontzet behoort te worden.

De boven vermelde geldelijke bijdragen en boeten vormen de *schutterlijke kas*.

Uit die kas wordt voorzien in de kleeding van onvermogenden, van tamboers en tamboer-majoors; in de toelagen aan sommige officieren (kwartiermeesters enz.), onderofficieren, tamboers en trompetters enz. toegekend.

Overigens zijn al de leden der schutterij onbezoldigd. Ieder voorziet zich ook zelf van de door het Gouvernement bepaalde kleeding; cavalerist zijnde, tevens van een paard, dat aan de vereischten voldoet.

De wapening en het ledergoed, zoomede de munitien, worden verstrekt uit 's Lands voorraad.

De officieren der schutterij worden door den Gouverneur-Generaal benoemd en kunnen alleen door hem ontslagen worden.

De rapporten omtrent de schutterijen, zoowel over die op Java als over die in de buitenbezittingen, ingekomen, maken van derzelver geoefendheid in den wapenhandel een gunstig gewag; in 1849 waren reeds bij eenige dier schutterijen slag- in plaats van vuursteen-geweren ingevoerd, en zoude men voortgaan ook de overige van slagwapenen te voorzien.

b. Papangers te Batavia.

Dit corps, zamengesteld uit vrijgegeven slaven, Maleijers, Mooren, Bengalezen en hunne afstammelingen, die hun 16de jaar zijn ingetreden en hun 40ste nog niet hebben bereikt, is reglementair eene inlandsche schutterij en staat dan ook, behoudens het gezag van den resident, onder de bevelen van den kommandant der schutterij. Zij onderscheidt zich echter van de bovenbehandelde schutterijen daardoor, dat zij geheel voor 's Lands rekening komt *buiten* de schutterlijke kas en geregeld al de wachten in de oude stad betrekt tegen dagelijksche soldij.

De diensten, welke dit corps bij voortduring verrigt, geven reden tot tevredenheid.

c. Djaijang-sekars.

In sommige residentien zijn detachementen cavalerie opgerigt „om het civiel bestuur te helpen in de bewaring der rust, om wachten en escortes te doen, en voorts de hand te leenen bij al wat het civiel beheer betreft." Die detachementen heeten *djaijang-sekars*. In tijden van oorlog of onlusten worden zij gevoegd bij het leger.

Zij staan onder de bevelen van de residenten, maar zijn onderworpen aan militaire wetten.

Zij worden geworven uit afstammelingen van Europeanen, fatsoenlijke inlanders,

Bengalezen en Ambonezen, en op dezelfde voorwaarden als de manschappen voor het leger, genieten instructie als het leger, en komen, even als het leger, geheel voor rekening van het Gouvernement.

Elk detachement wordt door een Europeesch officier of onderofficier gekommandeerd.

De in den loop van het jaar 1849 omtrent de djaijang-sekars genomene gouvernementsbeschikkingen, waaronder in de eerste plaats de staking der werving van Boeginezen (uit hoofde der onbuigzaamheid van hun karakter en hunne weinige geschiktheid voor de cavalerie-dienst) en de aanwerving van gunstig bekende inlanders behoorden, hebben, gepaard met de maatregelen ter hunner instructie getroffen, eenen weldadigen invloed op dezelven uitgeoefend.

Van de djaijang-sekars kan gezegd worden, dat zij goed zijn gekleed en uitgerust, dat derzelver wapening bij de opvolgende verstrekking van slag-pistolen verbeteringen ondergaat, en dat de tucht bij dezelve behoorlijk wordt onderhouden.

Ten bewijze hiervan strekt, dat niet één djaijang-sekar in 1849 voor eenen krijgsraad heeft te regt gestaan.

d. Pradjoerits.

Deze corpsen, thans (nu eene enkele uitzondering in de Preanger Regentschappen in 1849 heeft opgehouden te bestaan) geheel uit infanterie bestaande, zijn zamengesteld uit inlanders.

Zij worden aangenomen bij vrijwillige werving voor de gewestelijke dienst, doch onder voorwaarde, dat het Gouvernement, in tijd van nood, ook elders op Java over hen kan beschikken, in dier voege, dat de pradjoerits van een regentschap niet elders dan gezamenlijk, en met hunne eigen officieren, bij andere corpsen zullen worden ingelijfd. Zij staan onder de bevelen van de regenten, behoudens het oppergezag van de residenten. De officieren worden benoemd en ontslagen door den Gouverneur-Generaal op voordragt van de residenten, die in overleg handelen met de regenten; men kiest hen uit de verwanten van de regenten en andere inlandsche ambtenaren van aanzien, of uit dezulken, die zich in vroegere oorlogen bij de barissans hebben onderscheiden.

De pradjoerits zijn niet onvoorwaardelijk onderworpen aan de militaire wetten, maar worden militairement geïnstrueerd, gekleed, gewapend en betaald, ten laste van 's Lands kas.

De diensten welke door deze corpsen worden bewezen, geven over het algemeen reden tot tevredenheid, voornamelijk kan dit aan het dadelijk toezigt der Europesche onderofficieren van het leger, als kommandanten of instructeurs bij dezelve gedetacheerd, worden toegeschreven.

De kleeding, waarvan de verstrekking door de militaire administratie geschiedt en op de daarvoor gezette tijden met naauwkeurigheid plaats vindt, laat niets te wenschen overig.

In 1849 bestond het voornemen om de wapening dezer corpsen door het invoeren van slaggeweren te verbeteren.

e. Lijfwachten dragonders aan de hoven van Soerakarta en Djokjokarta.

Deze zijn ter beschikking van den Keizer van Soerakarta en den Sultan van Djokjokarta, doch onder bevel van de residenten; dienen tot militair geleide en kunnen in oorlog gevoegd worden bij de overige cavalerie. Zij bestaan uit Europeanen, hunne afstammelingen en Ambonezen; zijn onderworpen aan de militaire wetten en worden geheel militairement gekleed, gewapend en bezoldigd, ten laste van 's Lands kas.

Hetgeen omtrent de instructie, de kleeding en het berijden der djaijang-sekars is gezegd, kan op de lijfwachten dragonders aan de genoemde hoven van toepassing verklaard worden.

Intusschen onderscheidt zich des Keizers lijfwacht te Soerakarta gunstig boven die des Sultans van Djokjokarta, in goed voorkomen en krijgstucht.

f. Legioen van den pangeran adipatti *Ario Mangkoe Negoro* te Soerakarta.

Dit corps moet de pangeran, volgens oude verbindtenissen, in dienst houden ter beschikking van het Gouvernement. Hij zelf is kommandant en heeft den rang van kolonel. De officieren worden gekozen uit zijne familie. De hoofd-officieren benoemt de Gouverneur-Generaal op zijn voorstel, de andere hij. Het Gouvernement heeft zich voorbehouden, eenen kapitein van het leger bij het legioen te detacheren, als instructeur.

Het bestaat uit infanterie, cavalerie en artillerie. De formatie, alsmede de geheele huishoudelijke inrigting, als soldijen, vivres, kleeding, wapening enz., is door het gouvernement voorgeschreven. In de onkosten neemt het Gouvernement deel voor een bepaald bedrag.

De infanterie van dit legioen munt in geoefendheid en voorkomen uit boven de andere inlandsche corpsen, niet tot het leger behoorende. Dit moet voornamelijk toegeschreven worden aan een onbepaalden ijver en lust van den majoor *Gondo Koesoemo*, kommandant van het bataillon, die geene moeite ontziet om hetzelve op eenen voor inlandsche troepen, zonder dadelijk Europeesch toezigt, ongekenden trap van geoefendheid te brengen en te houden.

De artillerie en cavalerie laten in de evengemelde opzigten nog veel te wenschen over.

g. Legioen van den pangeran adipatti *Pakoe Alam* te Djokjokarta.

De verpligting tot het aanhouden van dit corps ter beschikking van het Gouvernement, berust op oude contracten. Hoofdzakelijk staat het in dezelfde betrekking tot het Gouvernement als het vorige. De formatie is door het Gouvernement, hetwelk een bepaald gedeelte in de kosten draagt, vastgesteld.

De infanterie van dit legioen heeft een vrij goed voorkomen, en onderscheidt zich door ervarenheid in den wapenhandel.

Minder is dit het geval met de cavalerie.

h. Barissans op Madura.

Bij contracten, in het jaar 1831 gesloten, hebben de Vorsten (regenten) van Madura, Sumanap en Pamakassan, tegen afschrijving van hunne toenmalige schulden aan den lande, zich verbonden tot het oprigten van deze legercorpsen, ter beschikking van het Gouvernement.

De formatie is door het Gouvernement bepaald. Zij bestaan uit infanterie, artillerie, pionniers en cavalerie.

Het Gouvernement betaalt alleen de kosten van Europesche instructeurs bij deze *barissans* (een luitenant en een paar onderofficieren bij elk).

Van de bruikbaarheid der infanterie dezer benden hebben de contingenten, door de verschillende barissans voor de expeditien tegen Bali geleverd, de beste bewijzen gegeven. Daar, waar zij geroepen werd een werkdadig deel aan de krijgsverrigtingen te nemen, heeft zij zich gunstig doen kennen.

De artillerie, tot deze barissans behoorende, is zeer middelmatig. Dit is ook het geval met de cavalerie.

II. ZEEMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

De zeemagt in Nederlandsch Indie bestaat uit een eskader van de Nederlandsche oorlogs-marine en uit de Indische flottille, bekend onder den naam van *gouvernements-schoeners en kruisbooten.*

Het opperbeheer der zeemagt wordt uitgeoefend door den Gouverneur-Generaal; het onmiddellijk bevel door eenen *kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine*, dien de Koning benoemt.

Het zeewezen stond in 1849 tot 15 November, onder de bevelen van den vice-admiraal *J. P. Machielsen*, die op dien dag overleed.

Na 15 November ging de betrekking van kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine tijdelijk over: tot 9 December, op den kapitein ter zee *H. J. Ferguson*, bij afwezigheid van Batavia van den oudsten in Indie zich bevindenden kapitein ter zee, *J. E. Huijs*, en daarna op dezen.

§ 2. *Nederlandsch eskader.*

De Gouverneur-Generaal heeft dus de beschikking over de schepen van het Nederlandsch eskader. De kommandant zorgt, dat de schepen voor de door den Gouverneur-Generaal te vorderen diensten steeds gereed zijn.

Bij expeditien, kruistogten, konvooijen, transporten van troepen en verdere diensten, door den Gouverneur-Generaal van het eskader of van een gedeelte gevorderd, kan de kommandant het speciaal bevel op zich nemen, als hij zulks, in overleg met den Gouverneur-Generaal, nuttig oordeelt.

Anders, en inzonderheid wanneer de diensten door eenen enkelen bodem verrigt worden, reikt hij den kommanderenden officier instructien uit, opgemaakt overeenkomstig de algemeene orders van den Gouverneur-Generaal.

Omtrent de verrigtingen van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie van 1°. October 1845 tot ultimo 1849, is door den kommandant van dezelve een rapport uitgebragt, belangrijk genoeg om hier te worden medegedeeld:

„ De diensten, door de marine in het genoemde tijdvak aan de kolonie bewezen, „ zijn voorzeker allerbelangrijkst te noemen, wanneer men dezelve in haar geheel „ en in haar onderling verband beschouwt.

„ Daar onze bezittingen in dit gedeelte der wereld uit eene aaneenschakeling van „ eilanden bestaan, ligt het reeds in den aard der zaak, dat het in groote mate „ de taak der marine moest zijn, en ook geweest is, om het Nederlandsch gezag „ in dien archipel te handhaven, aldaar overal de rust en orde te bewaren, voor „ eene goede politie ter zee te waken, en het politiek evenwigt te helpen herstellen „ op de plaatsen waar het verbroken mogt zijn.

„ Het kan echter het verlangen van Uwe Excellentie niet zijn om de diensten „ vermeld te zien, die met elk schip in het bijzonder zijn verrigt geworden. Men „ zoude zoo doende in eene breedvoerige opsomming vervallen van tallooze reizen „ en kruistogten, die in alle deelen en rigtingen van den archipel plaats vonden „ en die, hoezeer niet altoos bijzonderheden opleverende, die eene speciale vermelding verdienen, te zamen genomen evenwel, en in verband met de verrigtingen van de overige schepen beschouwd, tot resultaat hadden, dat in bedoeld „ tijdsverloop door de zeemagt de noodige bescherming aan den handel en de „ scheepvaart werd verleend, de zeerooverij zooveel mogelijk te keer gegaan, eene „ gewenschte gemeenschap tusschen de verschillende bezittingen werd gaande gehouden enz.

„ Na deze weinige regelen vooraf te hebben gezegd, ga ik over om kortelijk de „ expeditien te vermelden, waaraan de marine in elk der genoemde jaren heeft „ deel genomen, zoomede de merkwaardigste reizen en togten, die door Z. M. schepen „ en vaartuigen hebben plaats gehad. Ten slotte zal ik gelegenheid hebben om

„ beknopt te gewagen van de hydrographische opnemingen, die in dat tijdvak in „ Indie zijn verrigt geworden, van de maritime etablissementen die daar tot stand „ kwamen, en van de geregelde stoompakketdienst die sedert 1845 tusschen Batavia en Singapore is ingesteld geworden.

„ In de eerste plaats komt in aanmerking: de *eerste* Balische expeditie, in het „ jaar 1846.

„ Het doel der expeditie was bestraffing van den Vorst van Beliling wegens herhaalde beledigingen door zijne onderdanen in de wateren van Bali der Nederlandsche vlag aangedaan en de miskenning van zijne zijde, van de tusschen hem „ en het Nederlandsche Gouvernement bestaande overeenkomsten.

„ De zeemagt, die aan die expeditie heeft deel genomen, stond onder het bevel „ van den schout-bij-nacht (thans vice-admiraal) *E. B. van den Bosch*, kommandant „ van Z. M. zeemagt in Oost-Indie enz., en was zamengesteld uit het fregat *Ceres*, „ de stoomschepen *Bromo* en *Vesuvius*, schoenerbrikken *Huzaar*, *Windhond*, *Sylph* „ en *Zephir*, schoeners *Kameleon*, *Circe* en *Argo*, 's Gouvernements schoener *Niobe*, „ 12 kruisbooten en 6 praauwen-majang, gezamenlijk voerende 115 stukken geschut „ en 1250 koppen.

„ Verscheidene koopvaardijschepen waren ingehuurd als transportschepen voor „ de overbrenging van de troepen, de artillerie, het krijgsmaterieel, de paarden, „ vivres enz.

„ Onder genoemden schout-bij-nacht werd het eskader gekommandeerd door den „ kapitein ter zee *J. Enslie* en de flotille, uitmakende de landings-divisie, door den „ kapitein-luitenant ter zee *A. J. de Smit van den Broecke*.

„ Den 26sten Junij 1846 was de geheele expeditie, bestaande uit meer dan 40 „ zeilen, door de hulp onzer stoomschepen voor Beliling, de belangrijkste handelplaats van het Rijk van dien naam, vereenigd.

„ Het manifest en ultimatum, dat door den commissaris van het Gouvernement, „ den heer *Mayor*, den Vorst van Beliling was toegezonden, niet het verlangde resultaat gehad hebbende, namen de vijandelijkheden den 28sten Junij eenen aanvang.

„ De landing van de troepen had op den morgen van dien dag met veel orde en „ overleg plaats, dank zij de uitmuntende beschikkingen, daaromtrent door den „ kapitein-luitenant ter zee *de Smit van den Broecke* genomen. Van boord der oorlogsschepen werd een levendig kanonvuur geopend en onderhouden op de versterkingen, die de Balinezen aan de zeezijde hadden aangelegd, uit welke bentings „ ook een geregeld vuur op onze zeelieden werd gerigt.

„ Zr. Ms. schoener *Kameleon*, bij deze gelegenheid zeer digt bij den wal aan den „ grond zijnde, sneuvelde deszelfs dappere bevelhebber, de luitenant ter zee der 1ste „ klasse *van Hoogenhuizen*. Genoemd vaartuig werd, onder een hevig kanon- en „ geweervuur van den vijand, door Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, onder bevel van „ den luitenant ter zee 1ste klasse van *Hoogenhouck Tulleken*, en waar aan boord „ zich de schout-bij-nacht *van den Bosch* bevond, van de droogte gehaald.

„ Het vuur der Balinezen daarop voor het oogenblik eenigzins verflaauwende, „ werd een detachement van 70 mariniers en matrozen aan den wal gezet, om zoo „ mogelijk de oostelijkste versterkingen van Beliling te vermeesteren. Deze poging „ had evenwel niet het verlangde gevolg, zoowel om reden van de hoogte der opgeworpen wallen, het moeijelijke terrein voor dezelve, als het sterke kanon- en „ geweervuur van den vijand, waardoor onze zeelieden met verlies van verscheidene „ dooden en gewonden, onder welke laatsten zich de luitenant ter zee *C. Vreede* „ bevond, verpligt waren in de sloepen terug te trekken.

„ De landmagt was Beliling intusschen van de landzijde omgetrokken en genaderd „ en dreef de Balinezen moedig terug. Onze schepelingen keerden daarop andermaal „ terug aan land en werden toen de nog bezette versterking stormenderhand ingenomen en Beliling der vlammen ten prooi gegeven. Twee vlaggen of vaandels en „ meer dan 60 vuurmonden vielen als buit in onze handen.

„ Het getal gesneuvelden en gekwetsten van de zijde der zeemagt heeft bedragen: „ dooden 8, gekwetsten 19.

„ Gedurende den nacht van den 28sten op den 29sten Junij, werd Beliling door „ 300 mariniers en matrozen bezet, terwijl de troepen buiten de plaats legerden.

„ Den volgenden dag rukte de landmagt naar Singa Padja op, en bemeesterde en „ vernielde zonder moeite deze hoofdplaats van het rijk van Beliling.

„ De Vorst kwam nu weldra in onderwerping, zoomede die van Karang Assam „ en Klonkong.

„ Den 9den Julij werden de nieuwe verdragen met de Vorsten van Beliling en „ Karang Assam opgemaakt en onderteekend.

„ Het doel der expeditie was volkomen bereikt geworden.

„ Na de beëindiging van deze expeditie zijn de wateren van Bali voortdurend „ door verschillende oorlogsschepen bezocht geworden en is daar steeds een vaartuig „ gestationneerd gebleven. Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius* vooral heeft belangrijke „ diensten bewezen door de gemeenschap te onderhouden met het door ons opgerigte „ fort bij Beliling, door het herhaaldelijk overvoeren der zieken naar Soerabaija, enz.

„ Onder de belangrijke reizen en gebeurtenissen, die wijders in de jaren 1846 „ en 1847 plaats hadden, behooren genoemd te worden:

„ de reis van den kapitein-luitenant ter zee *Slavenisse de Brauw* met Zr. Ms. brik „ *de Haai* van Kema naar Tagerlanda, Sido, de Sangir- en Taloutsche eilanden in „ September en October 1846, aan boord hebbende den commissaris van het Gou- „ vernement *Francis*. Sedert vele jaren waren deze belangrijke eilanden-groepen, „ waarvan de bevolking veelal Christenen zijn, door geen oorlogsschip bezocht ge- „ worden;

„ togt van den luitenant ter zee 1ste klasse *Du Cloux*, met Zr. Ms. schoenerbrik „ *Dolfijn*, in Maart 1847, naar Sumbawa, Mangory en Floris, tot herstelling van „ de kolonien Terang en Barie op de N. W. kust van Floris.

„ Door de vereenigde zeemagt ter Westkust van Sumatra, bestaande uit Zr. Ms. „ brik *Koerrier* en de schoenerbrikken *Banka* en *Banda*, onder bevel van den kapi- „ tein-luitenant ter zee *Wouterss*, is in Mei 1847 een togt gedaan met den luite- „ nant-kolonel *van der Hart* en eenige troepen naar de baai van Lagoendy in het „ noordelijk gedeelte van Poelo Nias, om de bevolking te straffen wegens eene „ poging tot moord op den luitenant *Donleben*.

„ De troepen en eenige zeelieden zijn op genoemde plaats aan land gegaan en „ hebben er de kampong der schuldigen verbrand. Van de zeemagt werd hier nie- „ mand gekwetst of gedood.

„ In de maand Junij 1847 deed de brik *Pylades* eene reis naar de Arve- en „ Tenimber-eilanden met den gouvernements-commissaris *Weddik*.

„ In Julij 1847 de gewone brievenmail niet aangekomen zijnde, werd de luite- „ nant ter zee der 1ste klasse *van Hoogenhouck Tulleken* met Zr. Ms. stoomschip „ *Merapie* naar Ceilon gezonden, om onderzoek naar deze zaak te doen.

„ Zr. Ms. schoenerbrik *Lansier*, onder bevel van den luitenant ter zee *de Ruijter* „ *de Wildt*, deed in September 1847 eenen togt naar het weinig bezochte en nage- „ noeg onbekende eiland Soemba of Sandelhout, alwaar de plaatsen Seba en Nan- „ ganiessi werden aangedaan.

„ Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste „ klasse baron *de Constant Rebecque*, deed in September 1847 eene reize langs de „ westkust van Celebes, waarbij onder anderen de baai van Palos werd bezocht, „ alwaar, zoo ver men weet, te voren nimmer een van Zr. Ms. oorlogsschepen was „ geweest.

„ In de maand daaraanvolgende deden het genoemd stoomschip en de schoener- „ brikken *Dolfijn* en *Kameleon* eenen kruistogt tegen de zeeroovers bezuiden Celebes. „ De *Vesuvius* geraakte bij Poelo Mayve, bij Sumbawa met de roovers slaags en „ vernielde, na een hardnekkig gevecht, 5 groote rooversvaartuigen; van onze zijde „ sneuvelde hierbij een matroos.

„ Gedurende het jaar 1848 had de *tweede* Balische expeditie plaats.

„ De in het jaar 1846 door de Balinezen geleden nederlaag en ondervonden „ tuchtiging niet het gewenschte gevolg gehad hebbende, daar de Vorsten van Bali „ de geslotene verdragen niet wilden nakomen en geen acht gaven op de vertoogen, „ die hun deswege werden gedaan, werd tot het doen van eene tweede expeditie „ tegen de weerspannige Vorsten van Beliling, Karang Assam en Klonkong besloten.

„ Alvorens echter werd de luitenant ter zee der 1ste klasse *van Hoogenhouck Tul-*

„ *leken*, kommanderende Zr. Ms. schepen en vaartuigen in de wateren van Bali, „ belast om aan den dewa agong van Klonkong en de beide andere Vorsten over „ te brengen manifesten bevattende het ultimatum van het Nederlandsch-Indisch „ Gouvernement. Deze manifesten werden op den 22, 29 en 31sten Maart door „ genoemde Vorsten in ontvangst genomen, doch de gestelde termijn verliep zonder „ dat van hen een voldoend antwoord was ontvangen.

„ Intusschen waren de noodige middelen beraamd tot het rigten eener expeditie „ tegen Bali onder het opperbevel van den generaal-majoor jhr. *C. van der Wijck*, „ provisioneel kommandant van het Indisch leger.

„ De maritime divisie, die aan de expeditie deel zoude nemen, bestond uit Zr. „ Ms. stoomschepen *Hekla*, *Merapie*, *Vesuvius* en *Etna*, de schoenerbrik *Dolfijn*, de „ schoeners *Argo*, *Aruba* en *Circe*, benevens den gouvernementsschoener *Doris*, tien „ kruisbooten, eenige transportschepen, twaalf praauwen-majang en eenige vlotten, „ gezamenlijk onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee *J. W. Sterk*. Zijner „ Ms. fregat *de Rijn*, dat aanvankelijk bestemd was om de expeditie mede te maken, „ werd op het ontvangen van de tijding van de revolutie in Frankrijk niet mede „ naar Bali gezonden, maar te Batavia gestationneerd.

„ Al dadelijk nadat de bepaalde termijn verstreken was, werden de versterkingen „ langs de kusten, door de Balinezen aangelegd, voor zoover dezelve onder het be- „ reik van het geschut waren, door Zr. Ms. stoomschip *Merapie* beschoten en ver- „ nietigd, en werden de kusten wijders door de aanwezige zeemagt streng bewaakt „ en geblokkeerd.

„ Omstreeks de helft van Mei was de geheele expeditie te Bezoeki bijeenvergaderd, „ en vertrok den 1sten Junij van daar naar de kampong Boenkoelan, eene mijl be- „ oosten Beliling, die tot rendez-vous-plaats aangewezen was. De stoomschepen „ hebben hier, even als bij de eerste expeditie, weder belangrijke diensten bewezen, „ door het slepen der schepen, waardoor veel tijd is uitgewonnen.

„ Den 7den Junij ontscheepte de 2de kolonne, die de kampong Timor Sangsiet „ bezette, en den volgenden morgen had het debarquement van de overige troepen „ plaats. Het landen heeft door middel van de sloepen en vlotten, onder directie „ van zee-officieren, in de beste orde plaats gehad en is door eenige schoten van „ Zr. Ms. stoomschepen *Etna* en *Merapie* gedekt geworden. De versterkte kampong „ Boenkoelan werd denzelfden dag met kracht van wapenen door onze troepen in- „ genomen en den 9den Junij had de opmarsch naar Djagaraga plaats.

„ De uitslag van de gevechten op genoemden dag tegen de Balinezen geleverd, „ het verlies door onze troepen en door den vijand geleden, de redenen die den „ bevelhebber tot den terugtogt deden besluiten en die welke aanleiding hebben „ gegeven tot het niet verder vervolgen van de vijandelijkheden en het terugkeeren „ der expeditie naar Java, zijn algemeen bekend en worden met stilzwijgen voorbij- „ gegaan, te meer omdat daarbij geene andere verrigtingen van de zeemagt zijn te „ vermelden, dan dat zij de inscheping van de landmagt heeft bevorderd en gedekt, „ zoodat die zonder eenig verlies bewerkstelligd is.

„ Nadat de expeditie op Java was teruggekeerd, zijn de kusten van Bali door „ Zr. Ms. oorlogschepen streng geblokkeerd geworden. De divisie, voor die blokkade „ bestemd, was te zamen gesteld uit Zr. Ms. fregat *de Rijn*, de schoenerbrikken „ *Saparoea* en *Dolfijn*, de schoener *Circe* en het stoomschip *Samarang*, en stond „ onder de bevelen van den kapitein ter zee *Johr*, kommandant van eerstgemelden „ bodem. De behoefte aan een grooter getal stoomschepen deed zich hier gevoelen, „ want alleen door oorlogsschepen, die van stoomkracht voorzien zijn, kan thans eene „ blokkade krachtig gehandhaafd en volgehouden worden.

„ Inmiddels was in de maand April van dat jaar ook eene expeditie afgezonden „ naar de Soeloe-eilanden, bestaande uit Zr. Ms. brik *Koerrier*, onder bevel van „ den kapitein-luitenant ter zee *van Braam Houckgeest* en Zr. Ms. brik *de Haai*, „ gekommandeerd door den kapitein-luitenant *Stavenissen de Brauw*. Op eerstgemelden „ bodem bevond zich de gouvernements-commissaris *van den Dungen Gronovius*.

„ Het doel der expeditie was voornamelijk om den Sultan van Soeloe ernstig te „ vermanen, om de plundering en zeeroof zijner onderdanen te beteugelen en zich, „ door het sluiten van tractaten, met het Indische Bestuur te vereenigen, om die

„ ramp des menschdoms op eene krachtige wijze te keer te gaan, en zoo mogelijk „ te vernietigen, terwijl het Gouvernement daarbij tevens teruggave vorderde van „ de op Soeloe zich bevindende onderdanen van het Gouvernement en daaronder „ wel voornamelijk eenen broeder van den Sultan van Bassan, die zich sedert ge- „ ruimen tijd in gevangenschap der roovers bevond.

„ Den 18den April bereikte deze expeditie de reede van Soeloe. De heer *van* „ *den Dungen Gronovius* begaf zich onmiddellijk naar den wal om den Sultan kennis „ te geven van een voor Z. H. medegebragten brief van den Minister van Staat, „ Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie. Den volgenden dag werd de brief „ door vijf zendelingen van den Sultan aan boord van *de Koerrier* afgehaald. De „ kommandant ging mede en werd aan wal met een saluut van 21 schoten ontvan- „ gen. Het bleek evenwel spoedig dat de Sultan onnoodige uitvlugten zocht, om „ de vragen niet te beantwoorden, die hem waren voorgelegd.

„ Toen de termijn van drie dagen, die voor de beantwoording was toegestaan, „ verstreken was, wachtte de kapitein-luitenant ter zee *van Braam Houckgeest* „ nog tot den volgenden morgen, doch toen ook nu nog geen antwoord was ont- „ vangen en de vijandelijke oogmerken van den Sultan van Soeloe duidelijk bleken, „ werd ten 9 ure des morgens het vuur van de beide schepen op de forten en ver- „ sterkingen van den vijand geopend, hetgeen spoedig met veel hevigheid van de „ vijandelijke batterijen, meerendeels uit verborgen schietgaten, werd beantwoord.

„ Daar de granaten, die door onze schepen onder den vijand werden geworpen, „ niet spoedig genoeg de verlangde uitwerking deden, werden ten 10 ure de twee „ gewapende barkassen, onder aanvoering van de luitenants ter zee *van Maurik* en „ jhr. *von Schmidt auf Altenstadt*, naar land gezonden, en op vier verschillende „ plaatsen de brand in de huizen en vaartuigen gestoken. Weldra stegen de vlam- „ men van vele zijden uit de negerij omhoog, die voor een gedeelte in de asch „ werd gelegd.

„ Intusschen werd met het vuur der schepen voortgegaan tot des namiddags 3 „ ure, als wanneer de kapitein-luitenant *van Braam* oordeelde, dat het voor het „ tegenwoordige bij deze gevoelige tuchtiging kon blijven. Beide schepen gingen „ daarop onder zeil, doch vervolgden hun vuur tot zons-ondergang, wanneer het „ van beide kanten, en van onze zijde het laatst, gestaakt werd.

„ De kapitein-luitenant ter zee *van Braam* heeft van de hem ten dienste staande „ middelen een goed gebruik gemaakt om de inwoners van Soeloe te straffen en „ hun de kracht onzer wapenen te doen gevoelen. De eer der marine is hier luis- „ terrijk gehandhaafd geworden.

„ Het verlies des vijands moet zeer aanmerkelijk zijn geweest, terwijl wij aan „ onze zijde hebben te betreuren gehad het sneuvelen van een Europeesch onder- „ officier, een Javaanschen mandoer en eenen inlandschen matroos, benevens 7 ge- „ kwetsten. Men heeft het aan het slecht gerigt vuur des vijands te danken, dat „ ons verlies niet veel grooter geweest is. De meesten hunner kogels droegen te „ hoog en bragten ons alleen belangrijke schade aan den romp, de rondhouten en „ het tuig toe.

„ Zoo men er niet in geslaagd was, om narigt te ontvangen van de personen, „ die vermeend werden door de Soeloesche roovers gevangen en in slavernij gehou- „ den te worden, zoo heeft echter deze expeditie dat nuttig resultaat gehad, dat „ zes en twintig menschen van verschillende eilanden van den archipel bij deze ge- „ legenheid uit slavernij verlost en met de schepen naar hunne haardsteden terug- „ gevoerd zijn.

„ Onder de vele togten, die in het jaar 1848 plaats vonden, dient nog vermel- „ ding die van Zijner Majesteits stoomschip *Onrust* op de Kapoeas-rivier. In de „ maand December des vorigen jaars was Zijner Majesteits schoener *Aruba* reeds „ dienzelfden stroom een eind weegs opgevaren, echter niet verder dan Soekalan- „ ting; maar de *Onrust*, voor wie weinig diepte of snel afloopende stroom geene „ hinderpalen zijn, bereikte den 18den October 1848, na zes dagen tijds, in welke „ de voornaamste plaatsen waren aangedaan, Nanga Boenoet, gelegen in het hart „ van het eiland Borneo, op 50 Duitsche mijlen afstands, in eene regte lijn, van „ de monding der Kapoeas-rivier, of op ongeveer 100 mijlen, gerekend langs de

„ bogten van dien stroom. Nimmer te voren was een oorlogsbodem zoover landwaarts ingedrongen. Op het zien van het stoomschip was de bevolking van verbazing opgetogen. Het behoeft geen betoog, dat dergelijke kleine stoomvaartuigen het krachtigst middel zijn, om het verkeer met de bewoners van het binnenste der groote eilanden levendiger te maken, bij hen de beschaving ingang te doen vinden en ons gezag aldaar meer en meer te bevestigen.

„ In het jaar 1849 had de *derde* Balische expeditie plaats. Sedert het tijdstip dat de vorige expeditie had plaats gehad, waren de kusten van Bali steeds door de marine geblokkeerd geworden, eene zeer moeijelijke dienst voor de zee-officieren en schepelingen.

„ De voor de derde Balische expeditie bestemde zeemagt bestond uit de volgende schepen en vaartuigen:

„ drie fregatten, *de Prins van Oranje*, *Sambre* en *de Rijn;*

„ de korvet *Argo;*

„ zeven stoomschepen, *Etna*, *Hekla*, *Vesuvius*, *Phoenix*, *Borneo*, *Samarang* en *Onrust;*

„ zes schoenerbrikken, *Dolfijn*, *Banda*, *Banka*, *Saparoea*, *Ambon* en *Circe;*

„ 14 Nederlandsche koopvaardijschepen en 8 kustvaarders, dienstdoende als transportschepen, benevens een dozijn kruisbooten en een aantal praauwen-majang.

„ De vice-admiraal *Machielsen* had het bevel over deze schepen zelf op zich genomen en zijne vlag op het fregat *Prins van Oranje* geheschen.

„ De *Etna* was ter bijzondere beschikking van den generaal-majoor *Michiels*, opperbevelhebber der expeditie, gesteld.

„ Het inschepen der troepen had plaats den 15den Maart te Batavia, den 20sten Maart te Samarang en den 25sten Maart te Soerabaija.

„ Den 31sten Maart de oorlogsschepen reeds voor Beliling zijnde, doch de troepen daar nog niet alle aangekomen zijnde, werd op verzoek van den generaal-majoor *Michiels* eene divisie van 178 mariniers van Zr. Ms. schepen *Prins van Oranje*, *Sambre*, *Argo* en *Hekla* aan den wal gedebarqueerd, welke magt onmiddellijk naar Singa Radja oprukte en zonder tegenstand te ondervinden van die plaats bezit nam.

„ De geheele expeditie intusschen bijeenverzameld zijnde, keerden de mariniers naar boord terug en verzeilde het eskader naar de reede van Timor Sangsiet.

„ Hier werden den 15den April 120 mariniers gedebarqueerd, tot bezetting van Sangsiet Passier of Sangsiet Locar, ten einde aldaar post te houden en de magazijnen te dekken. Dienzelfden dag rukten de troepen naar Djagaraga op, welke plaats den 16den April werd ingenomen.

„ Er werd nu een marine-landings-bataillon geformeerd, 600 koppen sterk, waarvan het bevel werd gegeven aan den kapitein ter zee *Bouricius*, en dat ter beschikking van den opperbevelhebber der expeditie werd gesteld, om met de landmagt aan de volgende krijgsverrigtingen deel te nemen.

„ In de eerste dagen van Mei besloten zijnde de krijgsoperatien tegen Klonkong en Karang Assam te beginnen, vertrok den 9den dier maand de geheele scheepsmagt met uitzondering van eenige schoeners en een paar stoomschepen naar de Laboean-Amok-baai, alwaar zij den 12den geankerd lag.

„ De landing alhier vond geen tegenstand en van Padang Cove werd ook bezit genomen.

„ De hulptroepen van Lombok werden door de stoomschepen afgehaald, en deze 4000 mannen ontscheepten den 19den te Laboean Amok, en trokken den volgenden dag op naar Oedjong. Op verzoek van den generaal-majoor bevelhebber stevenden de schepen met de troepen nu naar Oedjong, alwaar aangekomen, dadelijk de noodige landingen werden bewerkstelligd. Toen men echter berigt ontving, dat de radja van Karang Assam en de goestie djilantiek voortvlugtig waren, keerden de troepen naar hunne bodems terug.

„ Den 21sten Mei konde men het Rijk van Karang Assam als ten onder gebragt beschouwen en zouden de operatien tegen Klonkong eenen aanvang nemen.

„ De troepen, versterkt door het marine-bataillon, kregen nu last om naar Kasoemba op te rukken. Dit geschiedde, en men vond eenen hevigen tegenstand bij den tempel Soengie Rawas genaamd. De wanhopige tegenstand der Balinezen

„was echter niet tegen den moed en de volharding onzer troepen bestand, die, „den vijand voor zich uitdrijvende, Kasoemba na een hevig gevecht overmeesterden.

„Bij eenen daarop gevolgden nachtelijken aanval, waarbij het marine-bataillon „geene onbelangrijke diensten had bewezen, sneuvelde de generaal-majoor *Michiels*, „Het bezet houden van Kasoemba van geen dadelijk belang geoordeeld wordende, „keerden de troepen naar Padang Cove terug.

„Den 27sten Mei vertrok de *Etna*, aan boord hebbende het lijk van den gene-„raal-majoor bevelhebber, naar Batavia. Den 12den Junij kwam genoemd stoom-„schip terug, met zich voerende Zijne Hoogheid den Hertog *van Saksen-Weimar*, „die het bevel der expeditie op zich nam.

„Nadat er nu verschillende bijeenkomsten met de Vorsten van Bali hadden „plaats gehad en zij allen in volkomen onderwerping waren gekomen, kon men het „doel der expeditie als bereikt beschouwen en werden, na het sluiten der tractaten, „de troepen achtereenvolgens weder ingescheept, en naar Java teruggevoerd.

„Den 25sten Junij was de geheele zeemagt weder op Java aangekomen. De „verrigtingen van het eskader bij de derde Balische expeditie zijn zeer belangrijk „geweest. Zij hebben voortdurend activiteit, zorg en inspanning gevorderd. Door „het spoedig en geregeld ont- en inschepen der troepen is men in staat geweest, „gelijktijdige en verschillende strijdkrachten te ontwikkelen en aan te wenden. „Moeijelijke en aanhoudende diensten zijn door de bevelhebbers der 7 stoomsche-„pen verrigt, in het slepen der zwaar geladene schepen. Het bekruisen der kus-„ten en het weren van den smokkelhandel in opium vereischten ook veel oplet-„tendheid, en hebben tevens de stoomschepen tusschen Padong, Padang Cove en „Kasoemba groote diensten bewezen, door den vijand met schroot en grenaten te „verdrijven, ten einde eenen vrijen en ongehinderden togt der voorwaarts rukkende „troepen naar Kasoemba te verzekeren.

„Onder de veelvuldige andere verrigtingen en reizen van Zr. Ms. zeemagt gedu-„rende het jaar 1849, verdienen de volgende eene speciale vermelding.

„In het begin van genoemd jaar, nog vóór den aanvang der Balische expeditie, „zijn de noordelijke Nederlandsche havens der Westkust van Sumatra door den „generaal-majoor gouverneur van de bezittingen op die kust aan boord van Zr. Ms. „stoomschip *Etna* bezocht geworden. Ten gevolge van zekere spanning, die te „Singkel, Troemon, Nias en andere noordelijke plaatsen heerschte, is dat jaar „meer zeemagt dan gewoonlijk naar die kust gedirigeerd. De oorlogschepen heb-„ben herhaaldelijk de bedreigde punten bezocht, en het is welligt aan het vertoon „van deze magt toe te schrijven, dat het tot geene dadelijkheden gekomen is.

„Zr. Ms. brik *Pylades*, onder bevel van den luitenant ter zee *de Ruijter de Wildt*, „deed in de maanden Maart tot Junij eenen belangrijken togt in het zuidelijk ge-„deelte van den Molukschen archipel, gedurende welken Banda, de Goram-, Arve-„Key- en Tenimber-eilanden zijn bezocht geworden.

„Zr. Ms. brik *de Zwaluw* deed, in April 1849, met den resident van Ternate, „eenen togt naar Makian om een gedeelte der bevolking onder het wettig gezag „terug te brengen, waartegen het zich verzet had. Daar men niet slaagde om „door onderhandelingen de zaak tot een gewenscht einde te brengen, en men de „overtuiging had, dat door vijandelijkheden het doel toen evenmin konde bereikt „worden, verliet *de Zwaluw* die plaats. In het begin des volgenden jaars evenwel „is met dezelfde brik, vergezeld van een kleiner vaartuig, eene tweede kleine ex-„peditie naar Makian gezonden, en is toen de weêrspannige bevolking in onder-„werping gekomen, en de rust hersteld geworden.

„Ten gevolge van uitgebarsten onlusten in de binnenlanden van Palembang, ver-„trok Zr. Ms. korvet *Boreas* in Mei naar Palembang. Een gedeelte van het gar-„nizoen naar binnen'slands moetende oprukken, werden de te Palembang overblij-„vende militairen door eenige mariniers van genoemde korvet versterkt, ten einde „de garnizoensdiensten waar te nemen. De onlusten hebben eenige maanden „later het zenden eener expeditie noodig gemaakt, en zijn Zr. Ms. stoomschepen „*Hekla*, *Phoenix*, *Etna* en *Samarang* toen voor het overbrengen der troepen be-„nuttigd geworden.

„De belangrijke uitbreiding des handels in Californie en ter Westkust van Ame-

„rika was oorzaak, dat Zr. Ms. brik *Koerrier*, onder bevel van den kapitein-luitenant „ter zee *van Braam Houckgeest*, van Batavia derwaarts werd gezonden, om daar de „Nederlandsche vlag te vertoonen, en zoo noodig bescherming aan onzen handel „te verleenen. Genoemd oorlogsvaartuig, den 5den Augustus 1849 van Batavia „vertrokken, heeft China aangedaan, over den Stillen Oceaan zijne reis naar Ca-„lifornie vervolgd en is vervolgens, over Valparaiso en rond Kaap Hoorn, naar „Nederland gestevend, alwaar het behouden is aangekomen.

„Van de overige togten gedurende 1849 wordt alleen nog aangestipt die in het „laatst des jaars van Zr. Ms. fregat *Sambre* en korvet *Argo* naar de baai van Boni, „ten einde klem bij te zetten aan de destijds gevoerd wordende onderhandelingen „met eenige vorsten van Celebes, en de expeditie van Zr. Ms. korvet *Argo* en het „stoomschip *Hekla* in December van dat jaar, naar Kalatoea, alwaar men een „roovers-etablissement dacht te zullen aantreffen, doch geene roovers aanwezig vond."

§ 3. *Gouvernements-schoeners en kruisbooten.*

Deze vaartuigen, te zamen vroeger de *civile marine* genaamd, dienen hoofdzakelijk tot wering van zeeroof en sluikhandel, tot vervoer van personen, goederen en gelden (in het laatste geval met militair geleide), tot verleening van hulp aan schepen in zeegevaar, en tot bewaking van minbeduidende posten. De schoeners kunnen ook gebezigd worden bij grootere expeditien en tot bewaking van belangrijke posten, doch dan steeds vereenigd met een gedeelte van het Nederlandsche eskader, of na versterking van de bemanning uit de land- en zeemagt.

Zij staan onder het algemeen beheer van een chef, die regtstreeks ondergeschikt is aan den Gouverneur-Generaal, doch met dezen correspondeert door tusschenkomst van den kommandant der zeemagt, ten einde deze steeds met het voorvallende omtrent dit gedeelte der zeemagt bekend zij en er zijn gevoelen over geven kunne.

Zoolang een vaartuig van deze flotille aan de kust van eenig gewest gestationneerd is, staat het onder het onmiddellijk beheer van het plaatselijk bestuur. Is echter een bodem van het Nederlandsche eskader aan dezelfde kust gestationneerd, dan moet het bepalen van expeditien, wanneer zich daartoe aanleiding opdoet, geschieden in overleg met den kommandant van dien bodem:

Bij het te zamen bezigen van gouvernements-schoeners en kruisboten met schepen van het Nederlandsch eskader, heeft de kommandant van de laatste het opperbevel.

§ 4. *Administratie.*

Ondergeschikt aan den kommandant van Zr. Ms. zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine, heeft een *hoofd-administrateur der marine* het beheer over de zuivere administrative zaken.

Met opzigt tot de gouvernements schoeners en kruisbooten worden de zuivere administrative zaken gedeeltelijk behandeld door den chef dier vaartuigen en gedeeltelijk door den hoofd-administrateur.

§ 5. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

a. Commissie voor de zeekaarten.

Te Batavia is eene commissie, voorgezeten door den kommandant van Zr. Ms. zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der marine, belast met het verbeteren der Indische zeekaarten, het openbaar maken van die verbeteringen, het verstrekken van gepubliceerde kaarten en het geven van zeevaartkundige inlichtingen omtrent den Indischen Archipel. Zij heet: *Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten*,

en heeft, behalve den voorzitter, twee leden en eenen secretaris, die tevens het beheer voert over het depôt van zeekaarten, boekeu, enz.

Nopens de hydrographische werkzaamheden van 1845 tot 1849 heeft de kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie het volgende gerapporteerd:

„Meestal, wanneer de omstandigheden zulks maar eenigzins toelieten, is een „oorlogsvaartuig, met vrijstelling van alle andere diensten, opzettelijk tot het doen „van hydrographische opnemingen gebezigd geworden. Zoo werden achtereenvol- „gens Zijner Majesteits schoener *Circe* en *Anadyomene* tot de opname in Straat Madura gebezigd: Zijner Majesteits schoener *Aruba* tot die in Straat Macassar enz.

„Doch ook de officieren van meest alle andere oorlogschepen hebben telkens op „hunne togten van de gelegenheid, als die zich aanbood, gebruik gemaakt, om door „opnemingen van kusten, vaarwaters, baaijen en reeden de hydrographische ken- „nis van den Oost-Indischen Archipel te verrijken en op die wijze bij te dragen „tot de vermeerdering van de veiligheid van de scheepvaart en de uitbreiding „des handels in dit gedeelte der wereld.

„Het zoude te ver leiden een geregeld verhaal te geven van alle hydrographische „werkzaamheden, die in opgenoemde jaren plaats hadden, en men zal zich dus „bepalen met hieronder slechts de voornaamste daarvan te noemen.

„Onder de opnemingen verdient eene eerste plaats die van de vaarwaters naar „Soerabaija door den luitenant ter zee *M. H. Jansen*. In 1843 aangevangen en „gestaakt, werd zij in 1846 weder vervolgd en voleindigd. Men heeft aan die „opname de ontdekking van twee nieuwe vaarwaters te danken, een om de Noord, „over de zoogenaamde Zeebank, en het ander, het Jansens-vaarwater, om de Oost, „waardoor thans schepen van grooten diepgang te Soerabaija kunnen komen, dat „sedert jaren niet meer mogelijk was. De oude vaarwaters zijn thans geheel in „onbruik geraakt, terwijl de nieuwe met zorg zijn bebakend en beschreven gewor- „den, en er loodsen zijn aangesteld om de schepen daardoor naar binnen te brengen.

„Onder de andere opnemingen komen vooral in aanmerking:

„die van Straat Madura, welke thans nagenoeg voltooid is; die van de reede „en vaarwaters naar Macassar, met den vroeger onbekenden Spermondes Archipel, „en waarbij in 1847 de luitenant ter zee *van Gogh* en later de luitenant ter zee „*Modderman* werkzaam waren;

„de opname van het zeegat van Tjilatjap, door den luitenant ter zee *Groll* in 1847, „met de later gevolgde bebakening van dat vaarwater door genoemden zeeofficier;

„de opname der Lampongbaai door den luitenant ter zee *Bloys van Treslong Pruis;*

„de eilanden beoosten Bintang door den luitenant ter zee *Jansen* in 1845, en „die van de noordkust van Battam door den luitenant ter zee *Boom*, in 1846; „de reede en baai van Samarang door laatstgenoemde in 1848;

„opname der baai van Palos en andere ankerplaatsen, langs de westkust van „Celebes, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, in 1847;

„verschillende opnemingen van baaijen en ankerplaatsen op de kusten van Bali, in „de Molukken, op de eilanden oostwaarts van Java, ter westkust van Sumatra, enz., enz.

„Onder de voornaamste zeekaarten en beschrijvingen, die het licht zagen, noeme men:

„de kaart van de straten van Banka en Gaspar met bijbehoorenden zeemansgids, „door den luitenant ter zee *Smits;*

„de kaart van de eilanden beoosten Java, door denzelfden zee-officier, en waarbij „hij ook eenen gids in de Hollandsche en Engelsche talen uitgaf;

„de kaart der Moluksche eilanden, door den luitenant ter zee *Gregory;*

„verbeterde uitgaven van de kaarten en den gids van Java, zoomede van die „van Riouw en Linga, door den luitenant ter zee *Melvill van Carnbée;*

„een groot aantal kleinere kaarten, plans en schetsen van de verschillende op- „nemingen, die hierboven reeds vermeld werden enz."

Aan de verslagen der commissie worden nog de volgende bijzonderheden ontleend. Alle vreemde natien, zonder uitsluiting, bezigen de Nederlandsche kaarten van den Indischen archipel, en de assuradeurs te Singapore vorderen, dat de verzekerde schepen voorzien zijn van de Nederlandsche kaarten en beschrijvingen dezer vaarwaters.

Bij het depôt te Batavia zijn verkocht:

	1848.	1849.
Engelsche kaarten voor	ƒ 138	ƒ 104
Nederlandsche kaarten voor	2423	4471
Voorts zijn verstrekt voor Nederlandsche en vreemde oorlogsbodems:		
Engelsche kaarten voor	13	233
Nederlandsche kaarten voor	685	943

b. Haven-departementen, werven, pakhuizen.

Alleen te Batavia, Samarang en Soerabaija bestaan haven-departementen, die onder dit hoofd kunnen gebragt worden. Op andere plaatsen zijn wel havenmeesters, maar met louter civile bemoeijenissen belast.

De havenmeesters te Batavia en te Samarang zijn tevens equipagiemeesters.

Als zoodanig heeft de eerste de superintendentie over het maritiem etablissement op het eiland Onrust, eene inrigting tot herstelling van schepen van allerlei grootte, welke onder hem beheerd wordt door eenen directeur, met eenen administrateur en verder personeel.

Te Samarang is geene inrigting van dien aard.

Te Soerabaija zijn de posten van havenmeester en equipagiemeester niet vereenigd. De laatste wordt bekleed door den directeur van het marine-etablissement te Soerabaija. Dit etablissement bevat al hetgeen daar van gouvernementswege ter voorziening in marine-behoeften is daargesteld.

Aan den haven- en equipagiemeester te Batavia is een onderhavenmeester toegevoegd.

Te Batavia en te Soerabaija zijn voor de zeemagt afzonderlijke pakhuizen, onder marine-pakhuismeesters.

Wijders is onder het beheer van den kommandant der marine gesteld een stoombaggervaartuig, dienende tot het uitdiepen van havens, kanalen, enz.

Maritiem etablissement op het eiland Onrust.

Met het doel dat op het eiland Onrust schepen van allerlei charter alle herstellingen en vernieuwingen zouden kunnen ondergaan aan de benedendeelen, welke tot dat einde geheel boven water dienen te worden opgeheven, heeft men in 1848 een reeds vroeger beraamd plan weder opgevat, om aldaar een droog dok aan te leggen.

Verschillende omstandigheden hebben de uitvoering van dat werk vertraagd. Behalve in de eerste maanden, werd in het jaar 1849 aan het werk nagenoeg niets gedaan. De pomp voor het ledig houden van den sluisput vereischte herhaaldelijk herstellingen en scheen onvoldoende voor het oogmerk; het opstellen van eene andere pomp verslond veel tijd; overigens worstelde men met gebrek aan volk, waartoe ziekten het hare bijdroegen.

In het laatst van het jaar was men op maatregelen bedacht om verdere belemmeringen te verhoeden.

Ten gevolge van een aantal elkander snel opvolgende sterfgevallen, te meer in het oog loopende, omdat zij het etablissement schier geheel van besturend personeel ontblootten, werd het oude vraagstuk betreffende de ongezondheid van Onrust in 1849 aan vernieuwde aandacht opgedragen.

Daar deze quaestie in een naauw verband staat met het voormelde ontwerp tot

uitbreiding van het etablissement, verdient het deswege verhandelde hier beknopte vermelding.

Het verslag over 1849 van den officier van gezondheid *W. L. van Ark*, geschreven nadat hij vier jaren met de geneeskundige dienst op het etablissement belast geweest was, bevat daaromtrent veel merkwaardigs.

Hij schaart zich aan de zijde van hen, die de oorzaak van den dikwerf wederkeerenden ongunstigen gezondheidstoestand op Onrust toeschrijven aan de moerasdampen van de omliggende Javasche kust. Tot dat gevoelen geraakt hij theoretisch door eene beschouwing der bestanddeelen van den bodem van Onrust, welke goed bekend zijn geworden na de diepe boringen aldaar in den laatsten tijd, en practisch door statistieke aanteekeningen van vroegere jaren en door zijne eigene rijke ervaring.

De bodem van Onrust, zoo ver hij onderzocht is, bestaat uit koraal, meest met zand, op zekere diepte echter ook met blaauwe klei vermengd, welke lager weder door zand vervangen wordt.

De klei, waarop men beweert in Europa vele koortsen waargenomen te hebben, komt op Onrust eerst op 7 ellen beneden den beganen grond voor: naar de meening van den heer *van Ark* te diep om den bij haar onderstelden invloed uit te oefenen. Het koraal moet, zijns inziens, volgens scheikundige ontleding en praktische opmerkingen, in ongestoorden staat niet schadelijk zijn, zulks worden door omwerkingen, welke nieuwe chemische verbindingen doen plaats hebben. Zoodanige omwerkingen nu zijn in 1849 geschied bij den aanleg van werken op Onrust, en de oorzaken van ziekten werden toen nog vermeerderd door de opstapeling van van eene groote hoeveelheid koraal, van andere eilanden aangevoerd, voor funderingen. Deze massa afgerukt koraal verspreidde aanstonds, bij regen, eene onaangename lucht, welke permanent werd, nadat men de uitgravingen begon op te vullen en daartoe het koraal dagelijks heide, stampte en verdeelde, waarop dan het immer opwellende grondwater (door steeds gaande gehouden pompen ontlast) en de zonnehitte inwerkten.

„Wanneer wij nu nagaan," zoo vervolgt de verslaggever, „dat deze koraalfor„matie van *dieren* is, en dat zij hun tot woning verstrekt, — dat dezelve ver„brijzelende, zich daaruit nog myriaden van levende schepselen ontwikkelen, welke, „aan het zonnelicht bloot gesteld, sterven, — zoo valt het ons ligt te beseffen, „dat ook daaruit eene groote hoeveelheid der gassoorten, der dierlijke stof eigen, „en dus ook *ammonia* geboren wordt, welke met het veelvuldig hier aanwezig „zijnde water zich vereenigt en, ja, wel bij hoogere warmtegraden in de lucht „wordt opgenomen, maar ook, vooral des nachts, wanneer de bovenlucht koeler „wordt, onder verdikten vorm, even als andere dampen, laag op de landen „blijft zweven en alzoo op het organismus inwerkt. Hoe zouden wij ons anders „verklaren de daadzaak, dat bij legers soms drie en meer dagen na den verloren „slag, wanneer zij eenigermate tot rust gekomen zijn, de ontlastingen tot rotting „neigen, de lucht verpest en de neiging tot verrotting zoo spoedig voortgaat? hoe „zouden wij ons anders verklaren de daadzaak, dat gezonde equipagien, die slechts „weinige dagen, ja zelfs een nacht hier vertoefd hebben en gezond het etablissement „verlieten, na verloop van slechts weinige dagen bijna allen door tusschenpoozende „koortsen werden aangetast: zoo als zulks bij de Nederlandsche koopvaardijsche„pen *Eugenie* en *Watergeus* en Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius* heeft plaatst gehad.

„Ik kan mij hieruit ook best verklaren, waarom in gewone tijden de invloed „minder, ja zelfs weinig merkbaar is. Herinneren wij ons slechts, dat, bij de „uitgraving van het drooge dok, de daaruit gehaalde grond onmiddellijk naar het „zeestrand en van lieverlede door den aanslag der zee weggevoerd werd; 's avonds „liep de put vol water en geene ontwikkeling had plaats. Slaan wij het oog op „de gehouden registers van dien tijd, dan zullen wij zien, dat noch de werklieden, „noch de inwoners, eenen bijzonderen invloed daarvan ondervonden hebben. Maar „worden deze stoffen in groote massa's binnen den bewoonden kring opgehoopt „en door verbrijzeling meer aan ontleding onderworpen, dan lijdt het geen twijfel, „of het zal nadeelig op den gezondheidstoestand der omliggende bewoners werken „en boosaardige koortsen zullen er het gevolg van zijn.

„Slaan wij nu verder een oog op de tabel van het verschil van ziekental in de

„ beide semesters (*), bepaaldelijk op het jaar 1849, en nemen wij in aanmerking, „ dat eerst ongeveer in Junij met die uitgravingen en aanvoer van koraal begonnen „ is, en dat na dien tijd het cijfer zulk een overgroot verschil met het 1ste semester „ oplevert, zoo geloof ik, dat wel het meerendeel mijne meening zal toegedaan „ zijn, dat de ongelukkige toestand, waarin dit etablissement toen gedompeld werd, „ en waarvan de overblijfselen zich nu nog doen gevoelen, nergens anders dan „ daaraan is te danken."

Derhalve moet de schrikverwekkende menigvuldigheid der ziekten op Onrust in 1849, naar het gevoelen van eenen kundigen geneesheer, gegrond op aandachtige waarnemingen, gedurende eene practijk van vier jaren, op de plaats, niet geweten worden aan omstandigheden der plaats zelve eigen, maar aan oorzaken van *tijdelijken* aard.

Wat de zoogenaamde *bestendige* oorzaken van ziekten op Onrust betreft, namelijk het overwaaijen der miasmen van Java's moerassen: het spreekt van zelf, dat deze niet bij uitsluiting op Onrust werkt, maar ook op alle andere plaatsen, naar welke de miasmen heendrijven (bijv. Batavia). Even als op die andere plaatsen kan men zich op Onrust tegen den schadelijken invloed dier dampen wapenen, en de voorbehoedingsmiddelen door den toenmaligen schout-bij-nacht *van den Bosch*, als kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie, inspecteur der Marine, aan de bemanning van Zijner Majesteits oorlogschepen, bij verrigtingen op Onrust voorgeschreven, hadden dan ook in 1846 tot 1848 goede resultaten opgeleverd. Het bleek dat men zijne voorschriften later eenigzins heeft verwaarloosd, en daaraan moge weder gedeeltelijk de groote sterfte van 1849 geweten worden.

Zulks neemt intusschen niet weg, dat het wenschelijk zou zijn, een middel uit te vinden om de moerassen aan de Javasche kust op te ruimen, of wel althans minder schadelijk te maken.

De tegenwoordige directeur der genie vermeent, dat het eerste geschieden kan, hetzij door de moerassen onder water te zetten, mits dit in beweging gehouden kunne worden (in natte rijstvelden is het verblijf altoos zeer gezond bevonden), hetzij door de moerassen uit te malen. Beide maatregelen zouden, volgens hem, geene groote geldelijke opofferingen vereischen. Hij voegt er echter bij, het terrein niet te hebben onderzocht.

Doch de tegenwoordige hoofd-ingenieur van den waterstaat en 's lands gebouwen, onderwerpelijk de betrokkene autoriteit, maakt, na verklaard te hebben, zich met het eerste dezer denkbeelden, maar niet met het andere te vereenigen, de gegronde opmerking, dat, daar de geheele streek van Ontong Djawa, waar de moerassen

(*) JAREN.	1ste SEMESTER.		2de SEMESTER.	
	Zieken.	Overleden.	Zieken.	Overleden.
1836	264	0	305	0
1837	280	2	247	2
1838	241	0	308	2
1839	220	2	322	2
1840	172	0	149	2
1841	170	2	243	3
1842	302	0	365	5
	1649	6	1939	16
1846	309	18	527	23
1847	626	36	637	16
1848	478	9	496	17
1849	497	27	1041	78
	1910	90	2701	134

zijn, aan particulieren toebehoort, het doel slechts bereikt kan worden door onderhandelingen met de eigenaren, en verzekert uit dien hoofde sedert ettelijke jaren zich beijverd te hebben, dezen het nut van de zaak aan te toonen. Op deze wijze is het hem, naar zijne bewering, gelukt, reeds vele verbeteringen tot stand te brengen, en zullen meer verbeteringen ingevoerd worden.

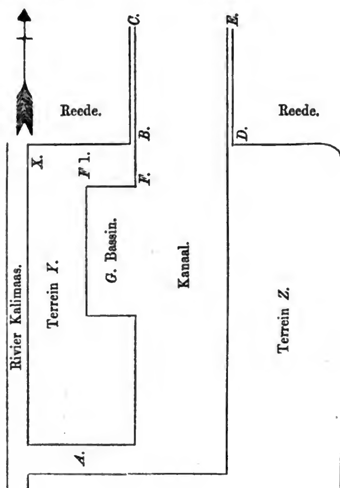
Na dit berigt is het best, verdere ondervinding af te wachten, alvorens te besluiten tot maatregelen, welker geldelijke gevolgen, ofschoon bij de bovenbedoelde globale raming ondersteld onaanzienlijk te zullen zijn, deze berekening zouden kunnen logenstraffen, en welke overigens aan onderzoek en uitvoering welligt evenveel tijd zouden vorderen, als de langzame verbeteringen door het eigenbelang der landeigenaren voorgeschreven.

Nog wordt aangeteekend, dat men meer en meer eene verandering in de gedaante van het eiland Onrust bespeurt. Het terrein neemt aan de noord- (N. W. N. en N. O.) zijde belangrijk af en aan de zuidzijde toe.

Maritiem etablissement te Soerabaija.

Het oude maritime etablissement te Soerabaija was ten eenen male ontoereikend. Geen verschil van gevoelen kon er ontstaan omtrent de hooge noodzakelijkheid der vestiging van eene militaire haven, in den volsten zin des woords dien naam verdienende, op dat punt, van alle in Java's oostelijk deel het geschiktste en belangrijkste.

Het oude etablissement werd alleen nog genaakbaar bevonden voor bodems, die niet meer dan zes voet diep gingen. Na de meest zorgvuldige overwegingen was men het eens omtrent een ontwerp, waarvan het niet moeijelijk zal zijn zich een denkbeeld te vormen, wanneer men de volgende beschrijving vergelijkt met de onderstaande ruwe schets:

Aan den regteroever van de Kalimaas (de rivier die door Soerabaija stroomt), daar waar de zeehoofden uitloopen, is een terrein, aan welks uiteinde nog in 1846 het (sedert geraseerde fortje of batterijtje Kalimaas lag (op de plaats *X* van de schets).

In dit terrein wordt, evenwijdig met de Kalimaas, een breed en diep kanaal gegraven, hetwelk zuidelijk door een dwarskanaaltje *A*, met de Kalimaas in verbinding zal gebragt worden.

Aan de noordelijkste uiteinden van dit kanaal worden zeehoofden *B*, *C*, *D* en *E* aangelegd tot in diep water.

Nadat het kanaal binnen de zeehoofden gevorderd, en een eind weegs het terrein langs gegaan is, wordt het bij *F* binnenwaarts op de westelijke terrein-helft *Y* uitgebreid, om daar eenen regthoekigen inham te vormen en daarna bij *G* zijne gewone breedte weder aan te nemen. In dien inham, dat bassin, werd besloten, na voltooijing een drijvend dok te plaatsen, hetwelk noodig geoordeeld is ter voorziening, op eene groote schaal, in de behoeften van het zeewezen in den oosthoek van Java, vermits hier dit ligchaam, 't welk op de open reede, wegens de felle winden en stroomen, en den grooten golfslag onder zekere omstandigheden in Straat Madura, aan veel gevaar zou bloot staan, veilig zal zijn en gemakkelijk te gebruiken.

Het terrein, 't welk door het bedoelde kanaal in twee lange strooken *Y* en *Z* verdeeld wordt, werd bestemd voor den bouw:

1°. van het drijvend dok (zuidelijk van *X*) dat dáár eene geschikte plaats zou vinden om te water gelaten te worden;

2°. van al wat verder vereischt wordt voor eene goede marinewerf: kant- en sleephellingen, steenkolen en andere pakhuizen, woningen voor officieren en schepelingen enz.; welke inrigtingen dus alle te genaken zullen zijn door de schepen, daar deze aan beide oevers van het kanaal kunnen aanleggen.

Wat van deze werken op ultimo 1848 onderhanden was, zal blijken uit het volgende.

a. Met het *drijvend dok* is men in den aanvang niet voorspoedig geweest. Eene der drie ladingen hout, voor het werk uit Nederland gezonden, ging verloren door het stranden van het schip, dat ze in had, en het behouden aangekomen dennen- en nervahout bleek voor het doel ongeschikt. Het deugdzame djatti werd dus in de plaats gesteld. Op ultimo 1848 was de bouw zoo ver gereed, dat men, in betrekkelijk korten tijd, dit hoogst noodzakelijk werktuig dacht te kunnen aanwenden.

b. Het *kanaal*, welks zeehoofden gereed waren, en het *bassin*, werden met den meesten ijver uitgediept. Maar de daartoe gebezigde stoombaggermolen, die slechts 16 voet diep schept, voldeed niet geheel aan de behoefte. En bovendien leed het werk veel vertraging door gedurige aanzandingen. Het vorderde dus langzaam. Evenwel was in het voorste (noordelijk) gedeelte van het kanaal eene geul van 15 voet bij hoog water en in het bassin bij hoog water 11 en laagst water 4 voet, namelijk in dat gedeelte van het bassin, waar de uitdieping zich bijzonder bepaalde, ten einde althans voorloopig eene plaats voor het drijvend dok te hebben. Er was eigenlijk alzoo een kleiner bassin in het bassin, en wel aan den hoek *F* op de schets.

c. Ten einde de ketels uit de stoomschepen te kunnen ligten, werd een groote zoogenaamde *bok* vervaardigd bij den constructiewinkel. Deze bok zou opgesteld worden aan de zijde *F*. *F* 1 van het bassin.

d. Om de stoomketels, welke herstelling behoeven, naar en van den constructiewinkel te vervoeren, waar eene ketelmakerij is, was magtiging verleend tot contractering met particuliere scheepsbouwmeesters voor de levering van eene ketelpont.

e. Eindelijk was gelast een begin te maken met den bouw van vier pakhuizen op de terreinhelft *Z*, aan het noordelijk gedeelte.

In verband met het ontwerp van een groot maritiem etablissement te Soerabaija, waren onderzoekingen bevolen ten aanzien van de vereischte maatregelen tot verbetering van het vaarwater, opdat de genaakbaarheid van dit etablissement voor de grootste schepen verzekerd zoude zijn.

Die onderzoekingen hebben uitkomsten geleverd, de verwachting overtreffende. Het is den luitenant-ter-zee der 2de klasse *M. H. Jansen*, door eenen officier en eenen adelborst benevens eenige schepelingen bijgestaan, gelukt, twee vaarwaters te vinden, beide beter dan dat, 't welk gewoonlijk door de schepen gebezigd werd. Het eene, westelijk, liep over de zeebank en had bij de ontdekking 10 voet diepte bij den laagsten waterstand en bij hoog water 17 voet. Het andere, oostelijk, had bij het laagste water 13 voet, zijnde 1 voet meer dan de uitsluitend gebezigde trechters, en bij hoog water meer dan 18 voet, met vele meer beduidende voordeelen van wind en stroom.

Zelfs oorlogsfregatten derhalve konden het etablissement voortaan gemakkelijk bereiken.

Onmiddellijk zijn maatregelen genomen om deze nieuwe vaarwaters, die trouwens dadelijk door koopvaarders boven het vorige verkozen werden, te doen betonnen, bebakenen en van hindernissen te doen bevrijden.

Het drijvend dok werd in 1849 voltooid, waardoor in eene der voornaamste behoeften van het zeewezen is voorzien. Op den 7den October van dat jaar is het in werking gebragt door er Zr. Ms. stoomschip *Samarang* in op te nemen; daarna volgde Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, de stoombaggermolen en de gouvernementsschoener *Niobe*. Al deze vaartuigen werden nog vóór het einde van 1849 hersteld en dus aanstonds aan de dienst teruggegeven. Ware het dok niet dáár geweest, zouden zij welligt — aan voortdurend verderf ten prooi, zonder middelen om het tegen te gaan — ten eenen male afgeschreven moeten zijn.

Het drijvend dok is geplaatst aan de lijn, welke uit *F* 1 op de schets evenwijdig met de Kalimaas loopt. Het staat met de smalste zijde naar die lijn, dus den wal (het terrein *Y*), en is daarmede door eene loopbrug verbonden.

In 1849 is ook een reglement op het dok vastgesteld, te vinden in het *Indisch Staatsblad* van 1850 n°. 5.

Uit het aangeteekende blijkt, dat het kanaal en het bassin in de laatste drie maanden van 1849 genoegzame diepte hadden tot het toelaten en dokken van een stoomschip als de *Vesuvius*, en tevens, welke beteekenis aan dit resultaat gehecht mag worden.

In November 1849 is nog, ten aanzien van het groote maritime etablissement te Soerabaija, besloten om over te gaan tot den aanbouw, op het terrein, tusschen het bassin en de Kalimaas, nadat dit ter behoorlijke hoogte gebragt zal zijn, van al hetgeen aan loodsen, hellingen, smederij enz. benoodigd is, ten einde de tot het werk van scheepsconstructien betrekkelijke inrigtingen van de werf binnen de stad Soerabaija naar de nieuwe haven over te brengen, derwijze dat de scheepstimmerwerf binnen de stad geheel zal worden opgeheven; en dat, zoodra die loodsen enz. gereed zullen zijn, de localen en terreinen der oude werf zullen strekken tot berging van producten, als anderzins.

III. STELSEL VAN VERDEDIGING.

Wanneer Java vijandelijk wordt aangevallen, moet de Gouverneur-Generaal zorgen, dat het tot het uiterste verdedigd worde.

In geen geval mag tot eene capitulatie worden overgegaan, zoolang niet het laatste gedeelte der krijgsmagt is ingesloten en gebrek aan levensmiddelen of ammunitie de verdere verdediging onmogelijk maakt.

Zijn alle middelen van defensie uitgeput, zoodat de Gouverneur-Generaal vermeent tot eene capitulatie te moeten overgaan, dan brengt hij de zaak, na de

bedenkingen van in krijgsraad vereenigde bevoegde officieren te hebben vernomen, in den Raad van Indie.

Bijaldien, zoowel de meerderheid van den Raad van Indie, als die van den krijgsraad, van oordeel is, dat geene capitulatie behoort gesloten te worden, is de Gouverneur-Generaal gehouden zich aan die beslissing te onderwerpen.

Deze regel van verdediging tot het uiterste geldt ook elke buiten Java gelegene bezitting, welke voor verdediging vatbaar is.

Het algemeen plan van verdediging is door den Koning voorgeschreven. Behoudens dat plan is de kommandant van het Indische leger verpligt, al hetgeen voor de verdediging gevorderd wordt te onderzoeken en voor te dragen. Hij is voor die voordragten en voor alle verzuim deswege verantwoordelijk.

De verpligtingen van den kommandant der zeemagt zijn, ten aanzien der verdediging, alle dezulke, welke voortvloeijen uit zijne ondergeschiktheid aan den Gouverneur-Generaal en uit de aanbeveling tot betrachting van de noodige soldaat- en zeemanschap.

D. Regtswezen en Politie.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *Algemeene aanduiding.*

De openbare stukken, krachtens welke in Nederlandsch Indie wordt regt gesproken, dus de wet in Nederlandsch Indie, zijn de bepalingen, door den Koning of, in zijnen naam, door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, en in Nederlandsch Indie afgekondigd, in den vorm, voorgeschreven bij het reglement op het beleid der regering.

Volgens art. 14 van dat reglement moeten alle openbare stukken:

1°. tot opschrift voeren:

„Van wege en in naam des Konings."

2°. aanheffen met:

„De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie,

„Den Raad van Nederlandsch Indie gehoord;

„Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:"

3°. onderteekend zijn door den Gouverneur-Generaal;

4°. gewaarmerkt zijn door den algemeenen secretaris, ter ordonnantie van den Gouverneur-Generaal.

De aldus ingerigte openbare stukken heeten gemeenlijk: *Publicatien.*

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.*

De in Nederlandsch Indie bestaande individuele regten, niet begrepen onder en onafhankelijk van de staatkundige, zijn beschreven in een door den Koning vastgesteld *Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847, — in de door den Koning vastgestelde *Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij dezelfde publicatie, — en in de *Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving*, vastgesteld krachtens de bijzondere magtiging des Konings en afgekondigd bij de Indische publicatie van 3 Maart 1848.

Voor zooverre die regten den koophandel betreffen, zijn zij nader beschreven in een door den Koning vastgesteld *Wetboek van Koophandel voor Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij Indische publicatie van 30 April 1847 en in de evengemelde *Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie* en *Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving.*

In 1849 zijn in Indie nog afgekondigd:

1°. een *Reglement op het houden van de registers van den burgerlijken stand voor Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen in Nederlandsch Indie* (Staatsblad 1849, *n*°. 25);

2°. eene publicatie, *aanwijzende de ambtenaren ten wier overstaan geschieden moet de vertooning van het scheepsjournaal en het afleggen van verklaringen*, voorgeschreven bij artt. 379, 380 en 383 van het Wetboek van Koophandel voor Nederlandsch Indie en dezelfde artikelen van het Wetboek van Koophandel in Nederland, voor zooveel plaatsen binnen Nederlandsch Indie betreft (*Staatsblad* 1849 n°. 23);

3°. *Bepalingen omtrent den wettelijken en bij overeenkomst bedongen interest* (*Staatsblad* 1849, n°. 63).

In 1849 waren in Indie in overweging:

1°. het toepasselijk verklaren van een gedeelte der Europesche burgerlijke en handelswetgeving en daarmede in verband staande bepalingen op de inlanders en daarmede gelijkgestelden;

2°. een *Reglement op het beheer van strandvonden in Nederlandsch Indie*, naar aanleiding van artt. 550, 551 en 552 van het Wetboek van Koophandel;

3°. eene nieuwe *Instructie voor de weeskamers*, naar aanleiding van artt. 415, 416, 360, 370 en andere van het Burgerlijk Wetboek;

4°. een *Ontwerp van wet tot regeling van het verband tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch Indische wetgeving, en van de kracht in Nederland toe te kennen aan vonnissen van de Indische regtbanken en omgekeerd.*

§ 3. *Strafregt.*

Er was in 1849 voor Nederlandsch Indie nog geen Wetboek van Strafregt vastgesteld. Aan eene commissie was de zamenstelling daarvan opgedragen.

Intusschen grondt zich het bestaande strafregt:

a. op de algemeene bepalingen, in § 2 genoemd;

b. op de *Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen;* afgekondigd bij publicatie van 5 Februarij 1848 (*Indisch Staatsblad* n°. 6);

c. op de strafbepalingen, voorkomende in de wetboeken en bepalingen, bij § 2 hierboven genoemd, en in de reglementen en bepalingen, hieronder genoemd bij § 4;

d. op de *bepalingen betrekkelijk de misdrijven begaan ter gelegenheid van faillissement en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surseance van betaling in Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847 (*Indisch Staatsblad* n°. 23);

e. op het Romeinsche regt, het oud-Hollandsche regt, de Bataviasche statuten en andere Indische openbare bepalingen van vroegeren en lateren tijd.

De commissie, aan wie de zamenstelling van een Wetboek van Strafregt voor Nederlandsch Indie in 1848 opgedragen is, heeft in 1849 hare taak niet ten einde gebragt.

§ 4. *Regtsvordering.*

a. Burgerlijk en handelsregt.

De regtsvordering in burgerlijke en handelszaken geschiedt voor de regters en op de wijze beschreven in:

a. de *Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie en de bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving*, genoemd in § 2;

b. het door den Koning vastgesteld *Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij de Indische publicatie van 30 April 1847 (*Indisch Staatsblad* n°. 23);

c. het *Reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura*, afgekondigd bij publicatie van 5 April 1848 (*Indisch Staatsblad* n°. 16);

d. het *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie*, afgekondigd bij publicatie van 8 November 1847 (*Indisch Staatsblad* n°. 52);

e. de *Bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura*, afgekondigd bij publicatie van 21 Januarij 1848 (*Indisch Staatsblad* n°. 2);

f. de reglementen en verdere beschikkingen omtrent de regtsvordering in de bezittingen buiten Java en Madura, opgenomen in het *Staatsblad* van Nederlandsch Indie (welke hierna zullen worden aangehaald bij de beschrijving van de regterlijke magt);

g. de *Reglementaire en andere wettelijke bepalingen betreffende het beheer der justitie op de buitenbezittingen in Nederlandsch Indie, voor zoover dezelve niet in het* Staatsblad *van Nederlandsch Indie zijn opgenomen; bijeenverzameld en uitgegeven door het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, krachtens daartoe verleende autorisatie bij gouvernements-besluit van* 5 *September* 1845, *n*°. 21; welke verzameling hiernevens wordt gevoegd sub lit. A.

b. Strafregt.

De strafvordering geschiedt voor de regters en op de wijze welke zijn beschreven, in:

1°. de *Algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch Indie, en bepalingen omtrent de invoering van, en den overgang tot de nieuwe wetgeving*, bij § 2 genoemd;

2°. de reglementen en bepalingen, vermeld onder *b*, *c*, *e*, *f* en *g* van § 4;

3°. het *Reglement op de strafvordering voor de raden van justitie op Java en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie; mitsgaders voor de residenten op Java en Madura, regt sprekende in zaken van overtreding tegen Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen*, krachtens bijzondere magtiging des Konings, door den Gouverneur-Generaal vastgesteld en afgekondigd bij publicatie van 14 September 1847, en waarop de Koninklijke goedkeuring in 1849 verkregen is.

§ 5. *Militaire wetten.*

In alle burgerlijke zaken zijn militairen onderworpen aan het bestaand burgerlijk regt.

Een niet militair delict, door hen begaan met andere personen, die voor den burgerlijken regter te regt staan, behoort tot de kennisname van dien regter.

Andere door militairen begane niet-militaire en voorts alle militaire delicten worden gebragt voor militaire regters en gestraft volgens de Nederlandsche militaire wetten.

Ook de Nederlandsche disciplinaire krijgswetten zijn in Indie (met weinig wijzigingen) ingevoerd.

Wanneer er kwestie is, of tegen eenen officier, die, door zijnen rang of door de positie waarin hij zich bevindt, ter eerste instantie voor het hoog militair geregtshof justitiabel is, eene criminele actie behoort te worden ingesteld, moesten vroeger de stukken over de zaak door tusschenkomst van het militair departement, alleen den advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt worden aangeboden, om consideratien en advies, en na de ontvangst van dat advies, door het militair departement de bevelen van den Gouverneur-Generaal gevraagd worden.

In 1849 werd in die wijze van procederen, als strekkende tot vertraging der regtsbedeeling, eene verandering gebragt, te dien effecte, dat de kommandant van het leger, als hoofd van het militair departement, beslist, of tegen eenen officier van genoemde categorie eene criminele actie moet worden ingesteld. Er bestaat te minder bezwaar om zoodanige beslissing in den regel aan hem over te laten, daar toch aan den Gouverneur-Generaal steeds de gelegenheid overblijft, om, des geraden oordeelende, in bijzondere gevallen, als opperbevelhebber tusschen beide te treden.

In 1849 is eene ampliatie vastgesteld op art. 57 der provisionele instructie van het hoog militair geregtshof van Nederlandsch Indie, gearresteerd bij besluit van Commissarissen-Generaal over Nederlandsch Indie, van den 10den Januarij 1819, n°. 7 (*Indisch Staatsblad* n°. 21).

Deze ampliatie is van den volgenden inhoud:

„ Ingeval het misdrijf, hetzij door de volledige bekentenis van den veroordeelde, „ hetzij van elders, voldoende is bewezen, en de op het misdrijf uitgesprokene straf „ overeenkomstig is met de wet, maar deze straf buiten verhouding staat met het „ gepleegde misdrijf, zal het hof, na verhoor van het openbaar ministerie, die straf, „ zonder verderen vorm van proces, kunnen verminderen, het vonnis van den krijgs„ raad in zooverre wijzigen, en het alzoo gewijzigde vonnis met 's hofs approbatie „ aan denzelve terugzenden."

II. ALGEMEENE ONDERSCHEIDING VAN PERSONEN VOOR DE WET.

De wet in Indie onderscheidt:

1°. *ingezetenen van Nederlandsch Indie;* zijnde alle Nederlandsche inwoners van Nederlandsch Indie, voorts alle landzaten of inboorlingen van de eilanden van den Indischen archipel, voor zoover deze tot Nederlandsch Indie behooren; en eindelijk alle personen, onverschillig van welken landaard, die met toestemming der Regering hunne woning binnen Nederlandsch Indie gevestigd hebben;

2°. *Nederlanders* (ook zij die volgens de Nederlandsche wetten als zoodanig zijn te beschouwen), *geene ingezetenen van Nederlandsch Indie zijnde;*

3°. *vreemdelingen.*

Zoolang de wet niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt, is het *burgerlijk en handelsregt* hetzelfde voor hen, die geene ingezetenen zijn, als voor de ingezetenen van Nederlandsch Indie.

De strafbepalingen tegen misdrijven en overtredingen, mitsgaders de verordeningen van politie, zijn verbindend voor allen, die zich in Nederlandsch Indie bevinden.

De wet onderscheidt voorts de ingezetenen van Nederlandsch Indie, in:

1°. *Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen*, welke laatsten zijn: alle personen, van waar ook afkomstig, die niet vallen in de omschrijving van inlanders en de met deze gelijkgestelden;

2°. *inlanders en daarmede gelijkgestelde personen*, onder welke laatsten begrepen zijn Arabieren, Mooren, Chinezen, en alle anderen, die Mahomedanen of heidenen zijn; zoomede, tijdelijk, de tot de inlandsche bevolking behoorende Christenen, over geheel Nederlandsch Indie, voor zoover zij ook vroeger met de inlanders waren gelijkgesteld.

Bij de *militaire* wetten zijn al deze onderscheidingen onbekend.

Het *burgerlijk en handelsregt*, in de onder I. aangehaalde openbare stukken beschreven, zooveel mogelijk overeenkomende met de Nederlandsche wètgeving, met welke het slechts in zoo ver verschilt, als de plaatselijke gesteldheid dezer gewesten en de belangen van hunne ingezetenen geacht worden mede te brengen, is toepasselijk op alle Europesche en daarmede gelijkgestelde ingezetenen van Nederlandsch Indie.

Behoudens de gevallen, in welke inlanders of met dezen gelijkgestelde personen, zich vrijwillig hebben onderworpen aan de Europesche bepalingen betrekkelijk het burgerlijk en het handelsregt (welke onderwerping geschiedt bij acte), of waarin zoodanige of andere wettelijke bepalingen op hen zijn toepasselijk verklaard, zijn ten aanzien van die personen van kracht en worden door den inlandschen regter toegepast hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, voor zoover die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid.

Naar die wetten, instellingen en gebruiken wordt ook door den Europeschen regter gevonnisd in zaken der aan zijne uitspraak onderworpen inlandsche hoofden en bij de kennisneming in hooger beroep van door inlandsche regterlijke collegien in burgerlijke zaken gedane uitspraken.

Bij de beoordeeling en beslissing van zaken, die niet geregeld zijn door de godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, hierboven bedoeld, worden de algemeene beginselen van de Europesche wetgeving tot rigtsnoer genomen.

Overigens wordt door de Europesche regtbanken, gelijk mede door de residenten of andere hoogste gezaghebbers, bij de uitoefening van hunne regtsmagt in burgerlijke zaken, naar de Europesche wetten regt gedaan, met dien verstande, dat, wanneer inlanders of daarmede gelijkgestelde personen, zonder dat zij, krachtens bepaalde wettelijke voorschriften of ten gevolge van vrijwillige overeenkomst, aan de Europesche wetgeving zijn onderworpen, als verweerders in burgerlijke zaken voor den Europeschen regter te regt staan, in de gevallen waarin zulks volgens de wettelijke bepalingen kan of moet plaats hebben, alsdan ook door dien regter zooveel mogelijk op die godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken wordt acht gegeven.

Het strafregt is niet hetzelfde voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden als voor inlanders en de met dezen gelijkgestelden.

III. REGTERLIJKE MAGT.

§ 1. *Militaire regtbanken.*

Militairen staan wegens de delicten, bedoeld bij de 3de alinea van § 5 onder I. hierboven te regt voor:

krijgsraden, hoofdzakelijk ingerigt overeenkomstig de Nederlandsche militaire wetten en bijeengeroepen *op Java* door de militaire kommandanten en *buiten Java* door de hoofden der plaatselijke besturen, en

een *hoog militair geregtshof in Neêrlandsch Indie.*

De zamenstelling van dit geregtshof, de opperste militaire regtbank in Indie, is bepaald op:

een president, zijnde de president van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie;

twee civile leden (gemeenlijk leden van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie),

twee officieren der landmagt en

twee officieren der zeemagt.

Evenwel is sedert 1827 verklaard, dat, indien de twee leden, officieren der land- of zeemagt, naar mate de sententien iemand uit een van deze twee wapens betreffen, bij het vonnissen niet tegenwoordig kunnen zijn, alsdan in tegenwoordigheid van één, wiens bijwezen niet kan gemist worden, daartoe zal kunnen worden overgegaan.

De griffier en substituut-griffier bij het hooggeregtshof doen ook als zoodanig dienst bij het hoog militair geregtshof.

§ 2. *Civile regtbanken.*

Overigens wordt de regterlijke magt uitgeoefend door de volgende regtbanken en geregten:

a. Java (met uitzondering van Soerakarta en Djokjokarta).

Districtsgeregten:

een in elk district, tenzij de Gouverneur-Generaal meer dan één district onder hetzelfde geregt brenge, en zamengesteld uit het inlandsch hoofd van het district, als regter, bijgestaan door zoo vele mindere, hem tot raadslieden dienende, maar geene stem hebbende, inlandsche hoofden, als door den resident (waaronder hier ook verstaan wordt de aan geenen resident ondergeschikte adsistent-resident), na overleg met den betrokken regent, daartoe worden aangewezen.

Regentschaps-geregten:

een in elk regentschap en bestaande uit den regent of, bij afwezigheid, belet of ontstentenis van dezen, den *patti* (onder-regent) van het regentschap, als regter, bijgestaan door zoo vele mindere, hem tot raadslieden dienende, maar geene stem hebbende inlandsche hoofden, als de resident met inachtneming der inlandsche gewoonten bepaalt; voorts door den *panghoeloe* of priester, die dezen vervangt, en door den *djaksa* (inlandsch fiscaal).

Landraden:

één op elke gewestelijke hoofdplaats en andere plaatsen, door den Gouverneur-Generaal te bepalen. Zij zijn zamengesteld uit den resident of, voor zooveel de landraden buiten de hoofdplaatsen betreft, uit den adsistent-resident, als voorzitter, en de regenten van de verschillende regentschappen of andere door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen voorname inlandsche hoofden, als leden; bijgestaan door eenen Europeeschen ambtenaar als griffier; en voorts door een hoofd-panghoeloe of den priester die dezen vervangt, als adviserend lid, zoo mede door den hoofd-djaksa of djaksa.

Ook op plaatsen, waar een resident gevestigd is, kan een adsistent-resident voorzitter van een landraad zijn, onverminderd echter het regt van den resident, om, zulks nuttig of noodig achtende, in persoon als voorzitter op te treden.

Bij afwezigheid of belet van den resident wordt het voorzitterschap door eenen

adsistent-resident, den secretaris van het gewest of eenen anderen door den Gouverneur-Generaal aangewezen ambtenaar vervuld.

Te Batavia is de zamenstelling van den landraad verschillende van die der overige. Daar heeft men, behalve den resident of den op hem volgenden ambtenaar van politie, als voorzitter, vier assessoren; waarvan twee europeanen en twee voorname inlanders, jaarlijks door den Gouverneur-Generaal benoemd, benevens eenen griffier.

In 1849 is, bij publicatie van den 4den Mei (*Staatsblad* n°. 24), bepaald, dat deze exceptionele zamenstelling van den landraad te Batavia vooreerst zal behouden blijven.

In December van genoemd jaar is mede bepaald dat ook op het eiland Bawean een landraad gevestigd zal zijn (*Staatsblad* n°. 60).

Regtbanken van omgang:

een in elk gewest, bestaande uit eenen Nederlandschen regter als voorzitter, die echter niet in het gewest gevestigd is, maar verscheidene gewesten onder zijn regtsgebied heeft, welke hij op gezette tijden, vergezeld van eenen Nederlandschen griffier, tot het houden van teregtzittingen bezoekt, en voorts uit de voornaamste en bekwaamste inlandsche hoofden als leden, die daartoe door den Gouverneur-Generaal benoemd worden. Eindelijk worden die regtbanken bijgestaan door den hoofd-panghoeloe of den priester, die hem vervangt, als adviserend lid, en door den hoofd-djaksa of djaksa.

Voor geheel Java en Madura waren 4 omgaande regters.

Bij de bepaling, dat ook op het eiland Bawean een landraad gevestigd zal zijn, is die gevoegd, dat aldaar zittingen van de regtbank van omgang zullen gehouden worden.

Residents-geregten.

Behalve in gewone kleine politie-zaken oordeelen de residenten, bijgestaan door hunne secretarissen, of door ambtenaren, die zij zelven aanwijzen, als griffiers, over verscheidene regts- (zoo burgerlijke als straf-) vorderingen. De resident wordt hierin, bij afwezigheid of belet, vervangen als bij de landraden.

Raden van justitie:

een te Batavia, een te Samarang en een te Soerabaija, zamengesteld: te Batavia, uit 1 voorzitter, 4 leden, 1 officier van justitie, 1 substituut-officier van justitie, en voorts uit 1 griffier en 2 substituut-griffiers, en te Samarang, zoomede te Soerabaija, uit een voorzitter, 3 leden, 1 officier en 1 substituut-officier, 1 griffier en 1 substituut-griffier, — allen Nederlanders.

Omtrent de bevoegdheid van al deze en de hieronder op te noemen Indische regtbanken en geregten, wordt verwezen naar de bepalingen en reglementen, in de §§ 2, 3 en 4 onder I hierboven aangehaald.

Voorts wordt gerefereerd aan het onderdeel *e* van de tegenwoordige paragraaph en aan de eerstvolgende paragraaph.

b. Soerakarta en Djokjokarta.

Hier zijn *residentie-raden*, zamengesteld, zoo te Soerakarta als te Djokjokarta, uit den resident als voorzitter, 2 of drie ambtenaren of burgers als leden en den secretaris (adsistent-resident) der residentie als officier van justitie en griffier.

Deze residentie-raden oefenen over de onderdanen van het Gouvernement dezelfde

regtsmagt uit als elders op Java de landraden, en oordeelen bovendien over zaken, welke elders op Java voor de regtbanken van omgang gebragt worden. Javanen, onderdanen van de vorsten, kunnen niet voor de residentieraden getrokken worden dan als medepligtigen van Chinezen en andere voor deze regtbanken te huis behoorende personen.

Wijders oefent de raad van justitie te Samarang regtsmagt uit over de Europeanen en daarmede gelijkgestelden in deze residentien.

In Djokjokarta is voorts eene *regtbank voor criminele zaken*, waarvoor de onderdanen van het Djokjosche rijk, wegens misdaden, binnen het rijk gepleegd, te regt staan. Zij is zamengesteld uit den resident, bijgestaan door den secretaris (adsistent-resident), den vorstelijken rijksbestierder en een of twee rijksgrooten (toemengoengs).

Aldaar doet de resident ook eenige regtszaken af met den rijksbestierder.

In Soerakarta is de regtsmagt over den inlander, behoorende tot dat Rijk, of tot de landen van den pangeran adipati *Hario Mangkoe Negoro*, in de handen van den Keizer of dien Prins, maar geregeld bij overeenkomsten, volgens welke aan den resident bemoeijenissen met de uitoefening van dit gezag zijn toegekend.

c. Buitenbezittingen.

1°. *Sumatra's Westkust.* *Landraden* te Padang en te Priaman, zamengesteld uit inlandsche hoofden, en voorgezeten op de eerste plaatst, door den secretaris van het gewestelijk bestuur en op de tweede door den adsistent-resident.

Deze landraden heeten *groote landraden*, wanneer zij, in zaken van buitengewoon gewigt, gehouden worden onder voorzitting van den president van den raad van justitie te Padang, bijgestaan door de bovengenoemde gewone voorzitters.

Raad van justitie te Padang bestaande uit 1 president en 4 leden, allen Europeanen.

2°. *Benkoelen.* Dit gewest behoort in strafzaken, voor Europeanen en hunne medepligtigen tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *residentieraad*, voogezeten door het hoofd van het gewestelijk bestuur, met twee Europesche ambtenaren of ingezetenen tot leden, wordende in zaken betreffende Oostersche vreemdelingen of waarin eene der partijen tot de inlandsche bevolking behoort, bijgestaan door een inlandsch hoofd, en in zaken betreffende de Mahomedanen door eenen priester, beiden als adviserende leden, en

een *pangerangsraad*, ook voorgezeten door het hoofd van het plaatselijk bestuur, met eenige inlandsche grooten tot leden.

3°. *Lampongs.* Deze districten behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

4°. *Palembang.* Deze residentie behoort tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia, voor zoover personen en zaken aangaat, van welke op Java door hem kennis wordt genomen.

Voorts is er:

eene *regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtsvordering*, welke voorgezeten wordt door den resident en tot leden heeft den rijksbestierder en eenige inlandsche ingezetenen, terwijl in zaken betreffende Oostersche vreemdelingen een of twee leden uit de natie van den betrokkene gekozen worden;

eene *regtbank van geestelijke en kerkelijke zaken*, voorgezeten door den hoogepriester met 4 chatibs, tot leden, en

eene *regtbank voor kleine zaken*, voorgezeten door den rijksbestierder en een lid uit de regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtsvordering; van de uitspraken van dit geregt valt beroep aan den resident.

5°. *Banka.* Dit eiland behoort mede tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *landraad* ter hoofdplaatse Muntok, voorgezeten door den resident of zijnen secretaris, met vier inlandsche leden.

6°. *Riouw.* Deze residentie behoort in strafzaken tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Er is een *residentieraad*, voorgezeten door den resident, met twee ambtenaren of burgers tot leden en Chinesche en inlandsche adviseurs, naar gelang het geding Chinezen of inlanders en Mahomedaansche vreemdelingen betreft.

De onderdanen van den Onderkoning van Riouw zijn aan zijne regtsmagt overgelaten.

7°. *Borneo.* De Nederlandsche bezittingen op dit eiland behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

Te Banjermassing is eene *regtbank van burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging*, voorgezeten door den resident, met ingezetenen van de aanzienlijkste inlandsche familien en de hoofden der Chinezen, Boeginezen en Maleijers tot leden.

Te Sambas en Pontianak zijn *landraden*, door de hoofden der gewestelijke besturen voorgezeten, met leden als de regtbank te Banjermassing.

8°. *Celebes (zonder Menado).* Te Macassar is een *raad van justitie*, zamengesteld uit een president en twee leden, Nederlanders.

Voorts zijn er:

een *groote landraad* te Macassar, voorgezeten door den gewestelijken secretaris, met voorname inlandsche hoofden als leden;

landraden in elke afdeeling van Macassar, voorgezeten te Macassar door den magistraat, en elders door het hoofd van het plaatselijk bestuur, alle met inlandsche hoofden tot leden;

regentsraden, gevoerd door de regenten, bijgestaan door andere inlandsche hoofden.

9°. *Molukken (met Menado).* Er zijn *raden van justitie:*

te Amboina, bestaande, uit 1 president en 3 leden;

te Banda, bestaande uit den resident als voorzitter en 6 leden; en

te Ternate, bestaande uit den resident als voorzitter en 4 leden; — allen Europeanen;

voorts een *groote landraad* te Amboina, voorgezeten door den gouverneur der Molukken, met 19 regenten en 3 officieren der burgerij tot leden;

een *landraad* te Amboina, voorgezeten door den magistraat, met 3 officieren der burgerij en verscheidene regenten tot leden;

een *landraad* te Menado, voorgezeten door den resident, met twee Europesche ambtenaren of ingezetenen en eenige inlandsche hoofden tot leden.

10°. *Timor.* Dit eiland behoort tot het regtsgebied van den raad van justitie te Soerabaija.

Er is een *landraad*, voorgezeten door den resident, met eenige regenten als leden, en de hoofden der burgerij, Papangers, Chinezen, Rottinezen, Solorezen, Sadonezen, als adviseurs.

d. Faktory van den Nederlandschen handel op Japan en Nederlandsch consulaat in China.

Deze behooren tot het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia.

e. Voor geheel Nederlandsch Indie en onderhoorigheden.

Het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, gevestigd te Batavia.

Dit was zamengesteld uit eenen president, eenen vice-president, vijf raadsheeren, eenen procureur-generaal, eenen advocaat-generaal, eenen griffier en twee substituut-griffiers; allen Nederlanders.

De president wordt door den Koning benoemd.

Het hooggeregtshof is de opperste regtbank in Nederlandsch Indie. Van sommige zijner arresten kan bij het hof zelf in revisie gekomen worden, in welk geval het hof oordeelt met negen regters, door aanvulling uit den raad van justitie te Batavia.

Alzoo was de staat van zaken op het einde van 1848. Ten einde echter eenen ongestoorden loop van het regt te bevorderen, werd in 1849 (*Indisch Staatsblad* n°. 63) het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie gesplitst in twee kamers, met opdragt aan elke kamer van de zelfstandige afdoening van een deel der werkzaamheden. Aan het hof werden twee raadsheeren en een tweede advocaat-generaal toegevoegd, terwijl tevens de raden van justitie op Java tijdelijk werden belast met de revisie der vonnissen in zaken van misdrijf, door de binnen ieders ressort gevestigde landraden te wijzen.

In afwachting dat zullen zijn vastgesteld de algemeene bepalingen, bedoeld bij het 3de lid van art. 2 van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1847, n°. 23), volgens welke door den Gouverneur-Generaal zullen beslist moeten worden alle geschillen over bevoegdheid tusschen de regterlijke magt en het administratief gezag, is bij Koninklijk besluit van 10 September 1849 (*Indisch Staatsblad* n°. 61) verklaard, dat alsnog in zoover van kracht blijft art 57 der instructie voor het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1819, n°. 20), luidende:

„ dat in verschillen tusschen de politieke en regterlijke collegien of ambtenaren, „ alsmede tusschen de civile en militaire collegien van justitie over des eenen be- „ voegdheid tot afdoening der zaak gerezen, door den Gouverneur-Generaal in rade „ de uitspraak zal geschieden."

§ 3. *Openbaar ministerie.*

Het openbaar ministerie, belast met de handhaving der wettelijke bepalingen en der besluiten van het openbaar gezag, met de vervolging van alle misdrijven en overtredingen, en met het doen uitvoeren van alle strafvonnissen, wordt uitgeoefend:

bij *de krijgsraden* door auditeurs-militair en substituut-auditeurs-militair, zijnde de officieren en substituut-officieren bij de raden van justitie, en bij *het hoog militair geregtshof* van Nederlandsch Indie door eenen advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt en substituut-advocaat-fiscaal, zijnde de procureur-generaal en de advocaat-generaal bij het hooggeregtshof;

bij *de inlandsche regtbanken op Java*, door inlandsche officieren, genaamd hoofd-djaksa op de gewestelijke hoofdplaatsen, en djaksa elders;

bij *de residentsgeregten op Java*, door eenen Europeschen beambte, dien de resident aanwijst;

bij *de raden van justitie op Java*, door de officieren van justitie, of namens deze door de substituut-officieren van justitie;

bij *de regtbanken op de buitenbezittingen*, door Europesche of inlandsche officieren van justitie, naar gelang van den aard der bemoeijenissen van de regtbanken;

bij *het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie*, door den procureur-generaal, of namens hem door de advocaten-generaal.

De ambtenaren van het openbaar ministerie zijn verpligt, de bevelen na te komen, welke hun, in hunne ambtsbetrekking, door of van wege den Gouverneur-Generaal gegeven worden, en des gevorderd den Gouverneur-Generaal en de collegien, bij welke zij geplaatst zijn, te dienen van berigt, consideratien en advies.

Dit is slechts in zoover toepasselijk op de inlandsche officieren (hoofd-djaksa en djaksa) als overeengebragt kan worden met hunne ondergeschiktheid aan de residenten.

De procureur-generaal bij het hooggeregtshof en de officieren van justitie zijn verpligt, in alle burgerlijke zaken, waarin de Regering van Nederlandsch Indie, als vertegenwoordigende den lande, optreedt, op daartoe van of namens den Gouverneur-Generaal bekomen last, de dagvaardingen en alle andere exploiten te doen uitbrengen, de dingtalen en pleidooijen te houden, en wijders het geheele geding te voeren. In het algemeen moeten zij voorts in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken zijn, die belangen op eene regelmatige wijze beschermen en voorstaan, met dien verstande nogtans, dat niemand hierdoor van zijnen dagelijkschen regter kan worden afgetrokken.

§ 4. *Advocaten en procureurs.*

De aard der bediening van advocaat en procureur en de daaraan verbondene werkzaamheden blijken uit de wettelijke bepalingen op de burgerlijke regtspleging en op de strafvordering.

Zij hebben tot de uitoefening van hun bedrijf eene toelating noodig van den Gouverneur-Generaal.

De advocaten zijn tevens procureurs.

Niet-gegradueerden in regten kunnen niet tot advocaat maar alleen tot procureur benoemd worden, en moeten, alvorens daartoe aan den Gouverneur-Generaal te kunnen worden voorgedragen, een voldoend examen afleggen in het bestaande regt, de wijze van regtspleging daaronder begrepen. Dit examen wordt afgenomen door twee commissarissen uit het regterlijk collegie, bij hetwelk zij verlangen te practiseren.

De advocaten en procureurs zijn verpligt, op aanwijzing van de regterlijke collegien, voor welke zij hunne bediening uitoefenen, gratis hunnen bijstand te verleenen aan hen, die vergunning hebben bekomen om kosteloos te procederen, en zich gratis te belasten met de verdediging in strafzaken. Alleen om redenen, door den president van het betrokken collegie goedgekeurd, kunnen zij zich hieraan onttrekken.

Overigens mogen zij in rekening brengen de sommen, door het Gouvernement vastgesteld. Die sommen zijn laatstelijk bepaald bij de salarislijst van 1828 (*Indisch Staatsblad* n°. 12).

Geene associatien tusschen advocaten en procureurs voor de waarneming der geregtelijke practijk mogen gesloten worden, zonder toestemming van den Gouverneur-Generaal.

§ 5. *Deurwaarders.*

Er zijn gewone en buitengewone deurwaarders. Beiden zijn openbare ambtenaren. De gewone worden benoemd door den Gouverneur-Generaal, de buitengewone door de hoofden der plaatselijke besturen.

De gewone deurwaarders zijn belast met de dienst bij de teregtzittingen en met de inwendige dienst bij de vergaderingen en bijzondere commissien.

Alle deurwaarders zijn, ieder in het ressort van het regterlijk collegie, waarbij hij is aangesteld, bevoegd tot het doen van alle geregtelijke aanzeggingen, bekendmakingen, protesten en verdere exploiten, hetzij die al dan niet met een aanhangig regtsgeding in verband staan; tot het doen van alle dagvaardingen, insinuatien en beteekeningen tot den regtsingang of tot de instructie van burgerlijke gedingen of strafzaken behoorende, en tot het doen van alle exploiten ter uitvoering van regterlijke bevelen, vonnissen en arresten, zoowel in burgerlijke als in strafzaken.

Zij zijn verpligt, hun ministerie te verleenen, wanneer het ook mogt worden ingeroepen, binnen de residentie, waar zij wonen.

Zij moeten in de gevallen, door de wet bepaald, dit alles gratis doen, zonder evenwel tot voorschotten gebonden te zijn.

Overigens mogen zij in rekening brengen de sommen, door het Gouvernement bepaald. Die sommen zijn laatstelijk vastgesteld bij de salarislijst van 1822 (*Indisch Staatsblad* n°. 11).

IV. ALGEMEENE MAGT VAN HET HOOGGEREGTSHOF.

Het hooggeregtshof is, als opperste regtbank, belast met het toezigt op de bedeeling des regts in geheel Nederlandsch Indie en met de zorg, dat die bedeeling behoorlijk en onvertogen plaats hebbe.

Het moet naauwkeurig waken over de handelingen en verrigtingen van de regtbanken en regters en kan te dien aanzien, in het belang van de dienst, zoowel bij afzonderlijken als bij rondgaanden brief, aanmerkingen maken en teregtwijzingen geven.

Het is bevoegd tot het vorderen van berigt, consideratien en advies van alle, zoo burgerlijke als militaire, regtbanken en regters, mitsgaders van den procureur-generaal en andere ambtenaren van het openbaar ministerie. Het kan daarbij de overlegging of opzending van stukken gelasten.

Indien nogtans de zaak, waaromtrent berigt, consideratien en advies zijn gevraagd, bereids aan de daartoe aangezochte regterlijke autoriteit ter beslissing is onderworpen, of het te voorzien is, dat zulks geschieden zal, kan die autoriteit volstaan met het geven van eenvoudig berigt.

V. POLITIE.

§ 1. *Algemeen beheer.*

De procureur-generaal bij het hooggeregtshof is het hoofd der regtspolitie in geheel Nederlandsch Indie, en als zoodanig belast met de zorg voor eene spoedige en krachtdadige uitvoering van al hetgeen, betrekkelijk dat onderwerp, in de wettelijke bepalingen op de strafvordering is voorgeschreven.

De Europesche ambtenaren van het openbaar ministerie staan te dien aanzien, behoudens hunne verpligtingen jegens den Gouverneur-Generaal, bij uitsluiting en onmiddellijk onder zijne bevelen.

De procureur-generaal is bevoegd, om aan de Europesche administrative ambtenaren, die met de politie belast zijn, dienaangaande zoodanige instructien te geven, als hij, in het belang der justitie, tot opsporing en voorkoming van misdrijven en overtredingen, en tot handhaving der openbare rust en orde noodig acht.

Indien over de uitvoering van die instructien, of omtrent de bevoegdheid van den procureur-generaal om ze te geven, bezwaren ontstaan, worden deze gebragt ter kennis van het hooggeregtshof, dat daarop, onder mededeeling van consideratien en advies, de beslissing van den Gouverneur-Generaal vraagt.

De procureur-generaal mag echter op eigen gezag geene bevelen geven, die in verband staan tot het inlandsch bestuur of de huishoudelijke inrigting der dorpen, maar doet daaromtrent voorstellen aan den Gouverneur-Generaal.

De middelen van politie kunnen, voornamelijk sedert de uitbreiding van verschillende cultures, waardoor de bemoeijingen der onderscheidene ambtenaren zeer zijn uitgebreid, niet overal als voldoende worden beschouwd. Eene algemeene aanvulling zou gepaard gaan met groote uitgaven, en daarom heeft men zich tot nog toe bepaald tot het nemen van voorzieningen dáár, waar dezelve als dringend vereischt moeten worden beschouwd.

§ 2. *Plaatselijk beheer.*

De hoofden der gewestelijke besturen zijn hoofden der politie, elk in zijn gebied.

Tot de uitoefening van dit gedeelte hunner verpligtingen hebben zij, behalve de afzonderlijke middelen van politie, voor sommige takken van beheer, met name voor 's Lands belastingen, toegestaan (en elders in het tegenwoordig verslag beschreven), de beschikking over de Europesche en inlandsche hoofden der afdeelingen en dorpen van hun gewest, over de djaksa's; hier en daar over ambtenaren, uitsluitend met alle of zekere politie-zaken belast: zooals adsistent-residenten van politie, magistraten, havenmeesters (voor de politie op de reeden), voorts over inlandsche politie-bedienden, en eindelijk op eenige plaatsen over vaartuigen, zoo als de „gouvernements-schoeners en kruisbooten", vermeld onder *zeemagt* en residentie- of kruispraauwen.

§ 3. *Verordeningen.*

a. Algemeene, in zoover die bestaan.

Bij de wettelijke bepalingen en reglementen, onder I en III van dit onderdeel aangehaald, is de regtsmagt van de hoofden der gewestelijke besturen, als hoofden der politie, omschreven door aanduiding, dat zij beslissen in overtredingen van politie, plaatselijke keuren en wettelijke bapalingen van algemeenen aard, en in alle zaken, vroeger op de zoogenaamde politie-rol gebragt, en is tevens bepaald, welke straffen zij mogen opleggen.

b. Plaatselijke.

Voor Batavia zijn zoodanige verordeningen gegeven in de instructie voor den hoofdbaljuw (thans resident) van Batavia en den baljuw (thans adsistent-resident) der ommelanden, gearresteerd bij besluit van den Commissaris-Generaal van Nederlandsch Indie van 24 Augustus 1828 (*Staatsblad* n°. 63), en

voor Soerabaija in het politie-reglement voor de stad en voorsteden van Soerabaija, gearresteerd bij besluit van denzelfde, van 2 Februarij 1829, n°. 32 (*Staatsblad* n°. 8); welk reglement van toepassing is verklaard voor Samarang bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 19 November 1848, n°. 8. (*Staatsblad* 1849, n°. 4).

Het spreekt van zelf, dat, waar deze instructie en reglementen in strijd zijn met de bepalingen en reglementen, in I en III van dit onderdeel beschreven, zij door de laatste gewijzigd moeten geacht worden. Zulks is bij de toepasselijk-verklaring van het Soerabaijasche reglement op Samarang uitdrukkelijk aangeteekend.

Behoudens deze voorwaarde, wordt het Soerabaijasche politie-reglemet ook in vele andere gewesten zooveel mogelijk tot rigtsnoer genomen.

c. Eenige onderwerpen van politie, geregeld bij algemeene verordeningen.

aa. Regt van verblijf.

Hieromtrent bestaan, buiten de voorschriften op de reispassen en de plaatselijke politie-verordeningen, en behoudens de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal tot het nemen van politieke maatregelen ten aanzien van *inlanders*, geene algemeene bepalingen

Chinezen, *Mooren*, *Arabieren en andere vreemden*, *niet tot de Europeanen behoorende*, worden in Nederlandsch Indie, zooveel mogelijk, vereenigd onder hoofden van denzelfden landaard, in afzonderlijke wijken of buurten.

Bijzonder op Java is aan de hoofden der gewestelijke besturen aanbevolen, het amalgameren dezer Oosterlingen met de Javanen tegen te gaan, echter niet zoover, dat men hun algemeen zou verbieden zich in de binnenlanden te vestigen op zoodanige plaatsen, waar nog geene afzonderlijke wijken voor hen bestaan; maar slechts door te zorgen dat zij zich afzonderlijk vestigen in daartoe door het bestuur aan te wijzen buurten op de hoofdplaatsen der residentien, der hoofd-afdeelingen of regentschappen, en der enkele mindere afdeelingen of districten, welke voor den handel doeltreffend gelegen zijn, en waar voor den sluikhandel de toelating van Chinezen en andere vreemde Oosterlingen niet bedenkelijk is. Voor landerijen van particulieren worden hierop uitzonderingen geduld.

Vreemde Oosterlingen worden voorts bepaaldelijk geweerd uit de Preanger Regentschappen, tenzij zij door het oefenen van een nuttig handwerk den kost winnen, of zich door eene vroegere rustige inwoning het vertrouwen van de plaatselijke autoriteiten hebben waardig gemaakt. Evenwel mogen zij, die in deze beide categorien vallen, alleen op de hoofdnegorijen wonen.

Overigens is op hen toepasselijk het hierboven gezegde omtrent *inlanders*.

Dit laatste is ook van toepassing op *personen*, *in Nederlandsch Indie geboren van Europeschen bloede*, dat is: van eenen blanken vader of eene blanke moeder.

4*

Geen *Europeaan* (ook niemand behoorende tot natien van Europeschen oorsprong) mag zich in Nederlandsch Indie met der woon nederzetten, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal.

De Gouverneur-Generaal verleent zoodanig verlof overeenkomstig bepalingen, welke hij niet eigenmatig kan veranderen.

Volgens die bepalingen zijn er *vaste* en *tijdelijke* ingezetenen van Nederlandsch Indie.

Als *vaste* ingezetenen mogen door den Gouverneur-Generaal alleen worden toegelaten Nederlanders door geboorte, wetduiding of naturalisatie, en *vreemdelingen*, die minstens tien jaren in Nederlandsch Indie gediend hebben, en eervol zijn ontslagen.

Personen, niet in deze termen vallende, behoeven, om eene toelating als vaste ingezetenen te verkrijgen, de toestemming des Konings.

Zonder die toestemming kan de Gouverneur-Generaal hun slechts vergunnen *tijdelijk verblijf*, door welke vergunning zij tijdelijke ingezetenen worden.

Tijdelijk verblijf wordt vergund uitsluitend voor de residentie Batavia en tot wederopzeggens. Maar de Gouverneur-Generaal kan, onder nadere goedkeuring des Konings, in het belang van den landbouw of andere takken van nijverheid, aan vreemdelingen toestaan zich elders dan te Batavia op te houden.

Behoudens de magt van den Gouverneur-Generaal tot het nemen van politieke maatregelen, de bepalingen omtrent passen en de plaatselijke politie-verordeningen, mag een *vast* ingezeten van Nederlandsch Indie zich vestigen daar waar de middelen bestaan om hem te bewaken en te beschermen; met deze enkele uitzondering, dat, om in de residentien Soerakarta en Djokjokarta te wonen, nog eene uitdrukkelijke vergunning van den Gouverneur-Generaal vereischt wordt.

Vaste ingezetenen mogen, met inachtneming der bepalingen omtrent passen, het eiland Java langs de groote wegen doorreizen, zonder uitdrukkelijke vergunning. Zoodanige vergunning, en wel van den Gouverneur-Generaal, wordt vereischt voor den *tijdelijken* ingezeten, die zich buiten Batavia wenscht te begeven.

Elk dien het toegestaan is zich in Nederlandsch Indie te vestigen (er is voortdurend slechts rede van Europeanen in den bovenbedoelden zin) moet den eed van getrouwheid aan den Koning en van gehoorzaamheid aan den Gouverneur-Generaal afleggen.

Geenerlei toelating tot (vast of tijdelijk) verblijf kan worden verkregen, zonder overlegging eener verklaring van twee te goeder naam bekend staande vaste ingezetenen, die tot dat einde door het hoofd van het gewestelijk bestuur aannemelijk zijn geacht, houdende: dat de betrokkene persoon, voor zooveel hun bewust, van een onbesproken gedrag, handel en wandel is, en dat zij zich verbinden, indien hij in het vervolg niet voldoende in zijn onderhoud mogt kunnen voorzien, hem op hunne kosten bij te staan, in dier voege, dat hij nimmer ten laste van het Gouvernement kome, weshalve zij ook op zich nemen de terugbetaling van alle uitgaven, welke het Gouvernement, hetzij voor voeding, verpleging of anderzins, hetzij voor zijnen terugvoer buiten Nederlandsch Indie in het belang der publieke orde, ten behoeve van dien persoon mogt hebben gedaan.

Deze borgtogt vervalt, zoodra de persoon bij een Gouvernements-besluit in 's Lands dienst wordt geplaatst.

Voorts moet men, bij het verzoek om eene acte van verblijf (vast of tijdelijk), behalve aanbieding van toelichtende bewijsstukken, opgeven het bepaalde voornemen, om hetwelk men verlangt regt van inwoning te verkrijgen.

De acte, houdende vergunning van *tijdelijk* verblijf, moet binnen zes weken na aankomst te Batavia gevraagd worden.

Gezaghebbers, die passagiers van eene plaats, buiten Nederland of Nederlandsch Indie gelegen, te Batavia hebben aangevoerd, en Batavia wenschen te verlaten, vóór dat door het Gouvernement omtrent de toelating dezer passagiers als ingezetenen van Nederlandsch Indie is beslist, zijn gehouden twee gegoede ingezetenen, ten genoegen van het plaatselijk bestuur, te stellen als borgen, dat zij, voor hunne rekening en zonder bemoeijenis van het bestuur, zullen zorgen voor den terugvoer van elken dier passagiers, die binnen drie maanden na aankomst geen acte van vast of tijdelijk verblijf heeft verkregen.

Europesche ambtenaren en officieren hebben, uit krachte hunner aanstelling, geene acte van verblijf noodig

Intusschen geeft die aanstelling hun geene andere regten van verblijf, dan voortvloeijen uit de uitoefening van hun ambt.

Zoodra zij ophouden in 's Lands dienst te zijn, vallen zij dus, ten aanzien van het verblijf, in dezelfde verpligtingen als ieder ambteloos persoon.

Genieten zij echter een pensioen uit 's Lands kas, dan zijn zij, zonder verder verlof, *tijdelijke* ingezetenen op de plaats, waar hun pensioen is betaalbaar gesteld.

Derhalve is het vragen van acte van verblijf (vast of tijdelijk) verpligtend voor alle zonder pensioen afgetreden Europesche landsdienaren, en is het verkrijgen van eene acte van *vast* verblijf een vereischte voor gepensionneerden, indien zij de regten van vaste ingezetenen van Nederlandsch Indie willen genieten.

Het verblijf van inlandsche ambtenaren en officieren regelt zich naar de algemeene bepalingen voor inlanders, gewijzigd door de verpligtingen van hun ambt.

Personen, die, zoo zij zich in Nederlandsch Indie willen ophouden, eene acte van vast of tijdelijk verblijf zouden behoeven, mogen, ook wanneer zij de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen slechts kortstondig bezoeken, zich niet zonder uitdrukkelijke vergunning begeven buiten de voor den grooten handel geopende zeeplaats, waar zij aankomen. Ten gevolge van de instructie der havenmeesters en van de verpligting aan iederen logementhouder of anderen ingezeten opgelegd, om, binnen 24 uren na de aankomst van eenig persoon te hunnent, dien zij wenschen te huisvesten, daarvan aangifte te doen aan het plaatselijk bestuur, wordt dit bestuur in de gelegenheid gesteld tot het nemen der vereischte maatregelen van politie of tot het vragen van bevelen van den Gouverneur-Generaal ten aanzien van zulke reizigers.

Hieronder volgt eene aantooning van de sedert 1839 verleende acten van verblijf.

ACTEN VAN VAST VERBLIJF.

Jaren.	Personen geboren in:												
	Nederland.	Nederlandsch Indie.	Duitschland.	Groot-Brittannie.	Britsch Indie.	Frankrijk.	Belgie.	Zweden, Denemarken, Polen en Rusland.	Zwitserland.	Sicilie.	Perzie.	Amerika.	Cochin, China en Manilla enz.	Totaal.
1839	77	„	14	4	3	4	6	1	1	„	2	„	1	113
1840	90	„	15	5	1	2	4	1	„	„	„	1	„	119
1841	90	„	9	„	„	2	9	„	2	„	„	„	„	112
1842	104	„	12	2	3	2	4	„	3	„	2	„	„	132
1843	114	„	12	2	1	2	12	2	1	„	1	2	„	149
1844	76	„	8	4	„	4	8	2	„	„	1	1	„	104
1845	95	„	7	2	2	4	8	2	„	„	„	4	„	124
1846	95	1	8	„	1	1	10	„	„	„	„	„	1	117
1847	91	6	3	„	2	1	7	„	„	1	„	„	„	111
1848	74	7	6	1	1	2	5	2	„	„	„	„	„	98
1849	77	5	5	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	91
Te zamen	983	19	99	20	14	25	76	10	7	1	6	8	2	1270

ACTEN VAN TIJDELIJK VERBLIJF.

Jaren.	Personen geboren in:											
	Groot-Brittannie.	Britsch Indie.	Frankrijk.	Duitschland.	Belgie.	Italie, Spanje, Portugal.	Zweden, Denemarken, Polen.	Zwitserland.	Perzie.	Amerika.	China, Manilla, enz.	Totaal.
1839	12	»	6	9	»	1	3	»	1	»	»	32
1840	13	3	5	12	2	1	2	2	1	1	»	42
1841	5	2	9	11	1	1	2	2	3	4	»	40
1842	8	»	9	12	3	1	»	2	1	»	»	36
1843	11	»	4	14	7	»	2	»	4	»	»	42
1844	2	»	4	7	2	»	5	»	»	1	1	22
1845	11	2	8	14	2	1	2	»	3	1	2	46
1846	4	»	7	22	3	»	3	2	1	1	»	43
1847	5	1	1	13	2	»	3	2	1	»	»	28
1848	5	2	11	9	4	»	»	»	1	»	»	32
1849	11	1	2	12	»	»	»	2	3	»	1	32
Te zamen	87	11	66	135	26	5	22	12	19	8	4	395

Het getal tijdelijke ingezetenen, aan wie in het belang van den landbouw of andere takken van nijverheid vergund is zich elders dan te Batavia op te houden bedroeg:

in 1839	12
„ 1840	11
„ 1841	12
„ 1842	15
„ 1843	14
„ 1844	7
„ 1845	16
„ 1846	12
„ 1847	14
„ 1848	9
„ 1849	3
Te zamen . .	125

Hieronder waren:

Duitschers	41
Engelschen	32
Franschen	21
Uit andere landen . . .	31
Als boven. . .	125

bb. Passen voor personen.

Bij aankomst in Nederlandsch Indie is ieder verpligt, eenen pas te vertoonen. Dien niet hebbende, komt men onder bijzonder toezigt der politie (*Indisch Staatsblad* 1818, n°. 60).

Schepelingen mogen niet aan wal komen dan met verlof van het plaatselijk bestuur en er niet worden achtergelaten zonder medeweten van dat bestuur en borgstelling van de zijde der scheepsgezagvoerders, ten aanzien van de verzorging der schepelingen.

Inlanders moeten passen nemen op de plaats, van waar zij eene reis aanvangen. Die passen zijn vrij van zegel. Zij moeten kosteloos afgeteekend worden in elk district, waar de reizende aankomt. Het ontbreken van deze afteekening heeft ten gevolge, dat hij als verdacht persoon in verzekerde bewaring genomen wordt.

Aan *Javanen* mogen geene passen verleend worden naar Borneo, behalve:

aan schippers van vaartuigen en eigenaren van ladingen, naar Borneo bestemd, en hunne bedienden;

aan matrozen, dienende aan boord van Europesche of inlandsche vaartuigen;

denzulken, die bewijzen zelven genoegzame eigendommen of middelen te bezitten, om niet genoodzaakt te zijn onmiddellijk bij aankomst op Borneo schulden te maken.

Zooveel mogelijk wordt tegengegaan het vertrekken naar Borneo van inlandsche vrouwen, met ingezetenen van Borneo van eene geringe klasse, niet zijnde Arabieren of welgezetene Boeginezen en Maleijers.

Deze maatregelen zijn noodig geacht om te voorkomen, dat vele Javanen of Javaansche vrouwen op Borneo pandelingen worden.

Aan *inlandsche pelgrims* (hhadji) van Mekka mogen geene passen naar Soerakarta of Djokjokarta verleend worden, zonder het gevoelen van de residenten op die plaatsen ingewonnen te hebben. Maken deze zwarigheid, dan is tot het uitreiken der passen uitdrukkelijke magtiging noodig van den Gouverneur-Generaal.

Inlandsche bedienden kunnen geenen pas naar Nederland bekomen, tenzij hunne meesters bij het plaatselijk bestuur betalen *f* 400 in gouden of zilveren munt, welke som verbeurd wordt, wanneer de bediende, gedurende de drie eerste jaren van het verblijf in Nederland, door zijnen meester verlaten, van wege het Gouvernement aldaar opgenomen, verzorgd en naar Java teruggevoerd wordt.

Scheepsgezaghebbers, die inlandsche bedienden, in het gevolg van Europeanen naar Europa vertrekkende, medenemen zonder pas, vallen in dezelfde straffen, als gezaghebbers, die andere personen zonder pas overvoeren.

Vreemde Oosterlingen (Chinezen, Mooren, Arabieren, Bengalezen, Boeginezen enz.) moeten passen nemen en laten viseren als de inlanders.

Wat de passen naar Soerakarta en Djokjokarta betreft, zijn de bepalingen omtrent *pelgrims* op hen van toepassing, onverschillig of zij pelgrims zijn of niet.

Voorts kunnen vreemde Oosterlingen alleen dan passen van de eene residentie van Java naar de andere bekomen, wanneer zij bij het plaatselijk bestuur, met betrekking tot gedrag en bedoelingen, gunstig bekend staan en aannemelijke redenen van hunne reizen kunnen opgeven.

Europeanen en daarmede gelijkgestelden zijn verpligt, zich, van hunne woonplaats

verwijderende, hetzij binnen of naar buiten Nederlandsch Indie, eenen pas te nemen. Zulke passen zijn geldig voor een jaar.

Over land reizende moeten zij den pas vertoonen aan het hoofd des bestuurs op de plaatsen, die zij doortrekken.

Zonder pas reizende verbeurt men *f* 25 tot *f* 100 boete, onverminderd het regt der plaatselijke besturen, om allen, die de bepalingen op de passen niet nakomen, dadelijk weder te doen vertrekken naar de plaats, van waar zij komen.

Scheepsgezaghebbers, die personen zonder passen overvoeren, verbeuren eene boete van *f* 1000 tot *f* 10,000, ter beslissing van den regter, onverschillig of het vaartuig, waarmede de zonder pas reizende zou trachten te vertrekken of bereids vertrokken is, bestemd zij naar eene plaats binnen of buiten Nederlandsch Indie.

Men kan geenen pas bekomen zonder te hebben voldaan aan de verpligtingen ten aanzien van de schutterijen.

Die Java met der woon verlaat, moet bovendien zes weken te voren openbare kennis van het voorgenomen vertrek geven, ten einde elk in de gelegenheid zij, zich ten opzigte van onafgedane zaken met den vertrekkende te verstaan.

Naar Soerakarta en Djokjokarta mogen ook aan Europeanen en de met hen gelijkgestelden geene passen uitgereikt worden, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal. Alléén kan de resident van Samarang passen derwaarts afgeven aan personen, in Soerakarta en Djokjokarta gedomicilieerd.

Naar het eiland Madura mogen, zonder magtiging van den Gouverneur-Generaal, geene passen afgegeven worden, dan aan personen, met der woon te Bangkalang, Sumanap en Pamakassan gevestigd.

Deze bepaling is in het belang der Vorsten, die vroeger veel overlast hadden van plaiziertogtjes derwaarts. Zij ziet dan ook hoofdzakelijk op Europeanen en daarmede gelijkgestelden.

Vroeger slechts bij besluit van den Gouverneur-Generaal bestaande, is de genoemde bepaling in 1849 op de gewone wijze bij publicatie afgekondigd. Tevens is de overtreding van dit voorschrift met eene boete van *f* 25 tot *f* 100 bedreigd, onverminderd de bevoegdheid van den resident of de eerste plaatselijke autoriteit, om den overtreder te noodzaken, dadelijk terug te keeren naar de plaats van waar hij komt.

Ingezetenen van de residentie Batavia en de adsistent-residentie Buitenzorg kunnen zich over en weder tusschen die gewesten bewegen zonder pas.

Ambtenaren, krachtens hunne instructie, op schriftelijken last of met schriftelijk verlof van den Gouverneur-Generaal reizende, behoeven geene passen te nemen. Evenmin notarissen, gevestigd op de plaatsen waar raden van justitie zijn, voor zoover betreft reizen binnen het ressort van die raden en met uitzondering van het gebied van Soerakarta, Djokjokarta en Madura.

cc. Passen voor vaartuigen.

De passen voor vaartuigen zijn in Nederlandsch Indie vierderlei, te weten:

1°. vlaggen;

2°. zeebrieven;

3°. scheepspassen;

4°. uitklaringen.

1°. Vlaggen.

Alle vaartuigen, eene reede opzeilende, moeten vóór het ten anker komen hunne vlag vertoonen.

Hetzelfde moet geschieden bij vertrek. Zulks verzuimende, verbeurt de scheeps-

gezagvoerder eene boete van *f* 15 en voorts eene boete van *f* 15 of *f* 30 voor elk los of scherp schot, uit het wachtschip te doen, om den nalatige zijne verpligting te herinneren. Die boete is voor de armen en wordt des noods bij een later bezoek van den gezagvoerder in Indie ingevorderd.

Vaartuigen, toebehoorende aan ingezetenen van Nederlandsch Indie, mogen geene andere dan de Nederlandsche vlag voeren.

2°. Zeebrieven.

Deze worden onder dien naam verleend aan Europeesch getuigde vaartuigen, metende 10 lasten (koijans) en meer; en heeten *jaarpassen*, wanneer zij verleend worden aan Europeesch getuigde vaartuigen van beneden 10 lasten, en aan inlandsch getuigde vaartuigen.

Zij geven aan de vaartuigen de voorregten, verbonden aan Nederlandsch-Indische vaartuigen.

In het vervolg van dit verslag wordt onder *zeebrieven* alleen de eerste der gemelde twee categorien verstaan, en de andere door *jaarpassen* aangeduid.

De *zeebrieven* worden verleend in 's Konings naam door den Gouverneur-Generaal, overeenkomstig bepalingen, welke hij niet dan onder 's Konings goedkenring veranderen kan.

Volgens die bepalingen kunnen zeebrieven verkregen worden voor Europeesch getuigde vaartuigen metende 10 lasten en daarboven, gebouwd in Nederland of in Nederlandsch Indie, — toebehoorende aan vaste ingezetenen van Nederlandsch Indie, — waarvan de gezagvoerder vast ingezeten van Nederlandsch Indie is, en omtrent welke is voldaan aan de voorschriften over Europesche stuurmansleerlingen. (Zie onder *Handel.*)

Inlanders, Arabieren en Chinezen, in Nederlandsch Indie gevestigd, kunnen echter hunne vaartuigen doen voeren door personen van dien landaard en zijn aan de voorschriften omtrent stuurmansleerlingen niet gebonden.

Voor de in Indie gebouwde vaartuigen, vallende in de termen van den voorlaatsten volzin, alsmede voor de in Nederland gebouwde, die in Indie voor de eerste maal voor rekening van Indische ingezetenen in zee gaan, is het nemen van eenen zeebrief verpligt.

Op plaatsen buiten Java worden de vaartuigen, die eenen zeebrief noodig hebben, maar te veel tijd zouden verliezen zoo men dien van Batavia moest afwachten, door de hoofden der gewestelijke besturen voorzien van certificaten, strekkende ter vervanging van den zeebrief, tot dat deze verkregen is.

De zeebrieven zijn van waarde zoolang het vaartuig niet van naam of (geheel of gedeeltelijk) van eigenaar verandert. Acht dagen na verandering van naam, of na overschrijving op eenen nieuwen eigenaar, moet men den zeebrief teruggeven aan het bestuur van de plaats waar het vaartuig te huis behoort. Geen vaartuig mag gesloopt worden vóór de terugbezorging van den zeebrief.

Geene overdragt van eigendom van of in een vaartuig, dat eenen zeebrief heeft, kan geschieden zonder overgifte van den zeebrief.

Nieuwe zeebrieven moeten gevraagd worden door de autoriteit van de plaats, waar het vaartuig ligt. De hoofden der gewestelijke besturen van de strandresidentien op en buiten Java kunnen echter, indien al deze stukken in orde zijn, in afwachting der toekenning van eenen nieuwen zeebrief door den Gouverneur-Generaal, aan de vaartuigen verleenen een certificaat tot het doen van eene reis naar ééne of meer havens van Nederlandsch Indie en terug.

De zeebrief moet altijd aan boord zijn en vertoond worden, bij aankomst in eene haven onder Nederlandsch gezag, aan de plaatselijke autoriteit, en bij aankomst in eene vreemde haven, waar een Nederlandsche consul is, aan dien consul.

Inlandsche en Chinesche vaartuigen, die, van eene vreemde haven van den Indischen Archipel komende, eene Nederlandsch-Indische haven bezoeken, moeten, om hier de voorregten van den zeebrief te behouden, den zeebrief op de vreemde plaats laten viseren, of een ander bewijs medebrengen, dat zij die plaats onder Nederlandsche vlag hebben aangedaan.

Hieronder volgt eene aantooning van de sedert 1839 afgegeven zeebrieven:

1°. Voor *reeds in de vaart zijnde vaartuigen:*

JAREN.	Drie-Mast-schepen.	Brikken.	Barken.	Schoeners.	Kotters.	Booten.	Stoomvaar-tuigen.	Totaal.
1839	4	14	17	15	»	1	1	52
1840	2	8	15	13	1	»	»	39
1841	3	7	15	9	1	»	»	35
1842	3	11	17	15	»	»	»	46
1843	6	4	11	18	»	1	1	41
1844	4	2	21	6	»	»	1	34
1845	2	8	23	17	»	1	»	51
1846	1	5	14	15	»	»	»	35
1847	4	4	15	11	»	»	»	34
1848	»	5	15	9	»	1	»	30
Te zamen	29	68	163	128	2	4	3	397

2°. Voor *nieuw gebouwde vaartuigen.*

JAREN.	Driemasters.		Brikken.		Barken.		Schoeners.		Kotters.		Booten.		Stoomvaartuigen.		TOTAAL.	
	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.	Getal.	Tonn.
1839	2	762	1	258	6	1234	11	641	»	»	»	»	»	»	20	2895
1840	1	656	»	»	9	2224	10	575	»	»	»	»	2	554	22	4009
1841	»	»	»	»	8	1892	17	1125	»	»	1	46	»	»	26	3063
1842	2	962	»	»	11	2451	3	176	»	»	»	»	»	»	16	3589
1843	3	1114	»	»	5	1276	9	704	»	»	»	»	»	»	17	3094
1844	»	»	»	»	4	1311	6	395	»	»	»	»	»	»	10	1706
1845	2	1120	»	»	2	373	12	773	2	48	»	»	»	»	18	2314
1846	»	»	1	120	6	1716	7	404	»	»	»	»	»	»	14	2240
1847	»	»	»	»	5	1302	7	302	1	70	1	34	»	»	14	1708
1848	»	»	1	84	4	1582	8	400	»	»	»	»	»	»	18	2066
Te zamen	10	4614	3	462	60	15361	90	5495	3	118	2	80	2	554	170	26684

Er zijn dus verleend:

voor reeds in de vaart zijnde vaartuigen,

in de eerste 5 jaren 213;

„ „ laatste „ „ 184;

voor nieuwe vaartuigen:

in de eerste 5 jaren 101;

„ „ laatste „ „ 69 zeebrieven.

In 1849 zijn er verleend 34 voor reeds in de vaart zijnde en 9 voor nieuwe schepen, alzoo te zamen 43,

De *jaarpassen* bekleeden de plaats der zeebrieven:

a. voor Europeesch getuigde vaartuigen van beneden 10 lasten;

b. voor inlandsch getuigde vaartuigen, die toebehooren aan *en* gevoerd worden door inlanders en die toebehooren aan *of* gevoerd worden door Europesche ingezetenen van Nederlandsch Indie.

Zij worden afgegeven, namens den Gouverneur-Generaal, door het hoofd des bestuurs op de plaats, waar het vaartuig te huis behoort.

Zij loopen af met het einde van elk jaar. Op den eersten Januarij moet men dus den ouden teruggeven en eenen nieuwen vragen. Vaartuigen, die van 1 Januarij tot ultimo December op dezelfde plaats stil liggen, behoeven over dat jaar geenen pas te nemen.

De jaarpassen moeten steeds aan boord zijn en vertoond worden aan de autoriteiten der Nederlandsch-Indische havens, die men aandoet.

Hetgeen bij de zeebrieven gezegd is omtrent inlandsche en Chinesche vaartuigen, die, van eene vreemde haven van den Indischen archipel komende, eene Nederlandsch-Indische haven bezoeken, is ook op de jaarpassen van toepassing.

3°. Scheepspassen.

Vaartuigen, waarvoor een *zeebrief* (*niet* een jaarpas) verleend is, moeten daarenboven voor elke reis eenen pas hebben.

De passen worden geteekend door de hoofden der plaatselijke besturen.

4°. Uitklaringen.

Geen vaartuig mag uit Nederlandsch Indie vertrekken zonder *uitklaring* (verlof tot vertrek).

Scheepsgezagvoerders, die zonder uitklaring van Nederlandsch Indie vertrekken, verbeuren eene boete van *f* 10 voor elk last, waarop hunne vaartuigen gemeten zijn. Die boete ontduikende, worden zij tot betaling genoodzaakt bij terugkomst in eenige plaats van Nederlandsch Indie, met hetzelfde of een ander schip.

Ter betere voorkoming van het vertrekken zonder uitklaring, moeten de schippers, bij aankomst op Java, al hunne scheepspapieren aan den havenmeester afgeven, die ze niet teruggeeft, dan met de uitklaring.

Alvorens uitklaring te verleenen, moeten de havenmeesters zich verzekeren, dat aan al de verordeningen betreffende personen, goederen en vaartuigen, voldaan is.

Uitklaringen moeten vertoond worden aan de kommandanten der wachtschepen op de reeden.

dd. Overboordwerping van ballast.

Op de Javasche reeden en ook buiten de reeden, op plaatsen langs de Noordkust van Java van minder dan 10 vadem diepte, mag geen ballast over boord geworpen worden.

ee. Invoer en bezit van wapens en kruid.

Gewone vuurwapenen en buskruid mogen niet ingevoerd worden op Java (behalve in entrepôt voor den weder-uitvoer), op Banka en in de Molukken.

Elders is de invoer toegestaan.

Jagtgeweren, fijngewerkte pistolen of andere wapens van kunst en weelde, en crepé-kruid, zijn niet onder het verbod van invoer begrepen. Deze mogen ingevoerd worden met verlof van de plaatselijke autoriteit, mits de geweren en pistolen in kistjes vervat, elk geweer of paar pistolen, met het kistje *f* 100 waard, en het kruid in blikken bussen, van niet meer dan 2 pond zwaarte, besloten zijn.

Niemand, behalve Europeanen en hunne afstammelingen, benevens alle beambten, die van eene acte van aanstelling voorzien zijn, mag schietgeweer bezitten zonder een verlofbriefje van de plaatselijke autoriteit.

Niemand mag, buiten voorkennis van het plaatselijk bestuur, meer dan 5 pond crepé-kruid in zijne woning bergen. Winkeliers, handelaren en landeigenaren kunnen vergunning bekomen om 50 pond daarvan te bewaren; hieronder wordt steeds verstaan crepé-kruid in bussen van niet meer dan 2 pond. Ander kruid mag men niet in woningen, winkels enz. opslaan.

Alle kruid, dat niet in particuliere gebouwen zijn mag, wordt bewaard in 's Lands magazijnen.

ff. Oprigten van fabrieken en neringen.

Geene fabrieken of neringen met fornuizen werkende of meer bijzonder aan brandschade onderhevig, of voor de gezondheid schadelijk, of voor de in de nabijheid wonenden hinderlijk, mogen opgerigt worden zonder schriftelijke vergunning van het plaatselijk bestuur, dat de buren hoort in hun belang en de gevraagde vergunning geheel of voorwaardelijk geeft, of wel bij gemotiveerde dispositie weigert.

gg. Uitwijking van stoomschepen.

Met handhaving der bij alle zeevarende natien aangenomen algemeene verordeningen voor het onderling uitwijken van zeilschepen, zijn met 1°. Mei 1849 *regelen* vastgesteld *voor het uitwijken bij ontmoeten en voorbijvaren van stoomvaartuigen onderling of van stoomvaartuigen met zeilschepen in Nederlandsch Indie.* (Indisch Staatsblad *n*°. 11.)

hh. Begrafenissen en begraafplaatsen.

In geheel Nederlandsch Indie is het begraven buiten de daartoe aangewezen terreinen verboden.

Voor Batavia bestaat op dit onderwerp omtrent Christenen een reglement van 1846; voor Soerabaija is op het begraven van Christenen in 1849 een nieuw reglement vastgesteld (*Indisch Staatsblad* n°. 12).

Op beide plaatsen zijn commissien met het beheer over de kerkhoven en het begrafenispersoneel belast.

ii. Regt van openbare oproeping en bijeenkomst.

Met uitzondering der *Europesche en inlandsche ambtenaren in hunne ambtsbetrek-*

kingen, mogen door niemand biljetten of bekendmakingen ter oproeping of verzameling van personen of gegadigden, uitgedeeld, verspreid of aangeplakt worden, zonder vooraf een schriftelijk verlof van de plaatselijke autoriteit te hebben verkregen. Van die toestemming moet blijken op het gezegelde exemplaar van het biljet of de bekendmaking, hetwelk bij de plaatselijke autoriteit berusten moet, ten einde, zoo noodig, met den inhoud der andere exemplaren vergeleken te kunnen worden.

VI. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

§ 1. *Ten aanzien van de bestanddeelen der wetgeving.*

De Gouverneur-Generaal verandert en heft op de wettelijke bepalingen, waaromtrent hij zulks noodig oordeelt. Ten aanzien van sommige is hij daartoe bevoegd uit eigen magt; overigens onder nadere goedkeuring des Konings. De bepalingen, door hem onder nadere goedkeuring des Konings vastgesteld, hebben kracht van wet tot dat hare intrekking, in den voorgeschreven vorm, door afkondiging is openbaar gemaakt. (Zie art. 37 der Algemeene bepalingen van wetgeving in Nederlandsch Indie, *Indisch Staatsblad* 1847, nº. 23).

§ 2. *Als privaat-persoon.*

De Gouverneur-Generaal kan in geen geval in Nederlandsch Indie geregtelijk aangesproken, en tegen hem kunnen ook geene procedures, van welken aard ook, ondernomen worden, ter zake van *misdaad* in of buiten zijn ambt.

Ook kan hij niet als getuige op eene teregtzitting, noch voor eenigen anderen ambtenaar in burgerlijke strafzaken in Indie opgeroepen worden. Waar zijne getuigenis vereischt is, laat hij, schriftelijk verzocht, den ambtenaar met het onderzoek der zaak belast, of dengene, die dezen ten gevolge van eene bijzondere opdragt vervangt, bij zich toe, ten einde zijne getuigenis worde ingenomen en in geschrift gesteld.

Maar de Gouverneur-Generaal kan, wegens *civile* zaken, voor de gewone regtbanken worden betrokken.

§ 3. *Ten aanzien van regterlijke ambtenaren en bedienden individueel.*

De Gouverneur-Generaal benoemt alle regterlijke ambtenaren, of laat hen in zijnen naam benoemen, behalve den president van het hooggeregtshof, dien de Koning benoemt.

In Nederlandsch Indie heeft geene benoeming van regterlijke ambtenaren voor hun leven plaats. De Gouverneur-Generaal kan de Europesche regterlijke ambtenaren, wanneer hij dit oorbaar acht, tot de waarneming van andere openbare bedieningen roepen.

Een regterlijk ambtenaar, wegens misdrijf tot gevangenisstraf veroordeeld, of tegen wien lijfsdwang is ten uitvoer gelegd, kan door den Gouverneur-Generaal, op voordragt van het hooggeregtshof, of na raadpleging van dat collegie, in zijne bediening geschorst of daaruit ontzet worden.

Op dezelfde wijze schorst of ontzet hij elken regterlijken ambtenaar, wegens wangedrag, onzedelijkheid of merkelijke achteloosheid.

In geval van schorsing, voorziet hij, voor zooveel noodig, in de tijdelijke waarneming der betrekking.

Den president van het hooggeregtshof kan hij echter *niet* ontzetten. Wanneer hij vermeent, dat diens afzetting, om eene der voormelde redenen, zoude behooren plaats te hebben, draagt hij het ontslag aan den Koning voor, onder bijvoeging van alle ter zake betrekkelijke stukken, vergezeld van eene schriftelijke verantwoording van den aangeklaagde, wien tot dat einde de tegen hem bestaande bezwaren moeten worden medegedeeld. In afwachting van 's Konings beschikking, kan de

Gouverneur-Generaal den aangeklaagde, onder toekenning van wachtgeld, schorsen, en voorloopig in zijne functien voorzien. Hij is verpligt den aangeklaagde, op diens verlangen, in staat te stellen, om, onder genot van verloftractement en vrijen overtogt, zich in Nederland te gaan verantwoorden.

De Gouverneur-Generaal verleent aan advocaten en procureurs toelating tot uitoefening van de regterlijke practijk en zet ze af, hetzij op of zonder voordragt van het hooggeregtshof.

Hij benoemt en ontslaat de gewone deurwaarders.

Hij benoemt en ontslaat notarissen.

Hij benoemt en ontslaat de ambtenaren der weeskamers

Hij beslist of eenige betrekking, welke niet als eigenlijk bezoldigd ambt kan worden beschouwd, met de regterlijke bestaanbaar zij.

Hij verleent dispensatien in de gevallen, waar bloed- of aanverwantschap het behouden van eenige regterlijke betrekking zou verhinderen.

Het is voorgekomen, dat de bevoegdheid, bij art. 17 van het *Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie*, aan den Gouverneur-Generaal verleend tot het schorsen of ontzetten van regterlijke ambtenaren in de gevallen en op de wijze hierboven vermeld, evenzeer bestaat in zekere, niet bij dat artikel voorziene gevallen, bijv. wanneer verwijdering of schorsing noodig geoordeeld wordt:

tot handhaving van algemeene regeringsbeginselen, in het belang eener onbelemmerde regtsvordering en regtsbedeeling, alsmede in dat van eenen regterlijken ambtenaar;

wegens ongeschiktheid, afgeleefdheid, langdurige ziekte;

wegens eene de dienst benadeelende persoonlijke verhouding van eenen ondergeschikten ambtenaar van het openbaar ministerie tot zijnen onmiddellijken chef;

of wegens andere omstandigheden, bij welke het belang van de dienst betrokken is.

Deze zienswijze volgende, zijn in 1849 twee ambtenaren van het openbaar ministerie, die in zoodanige gevallen verkeerden, eervol van de verdere waarneming hunner bedieningen ontheven.

De bepaling in art 9 van hetzelfde reglement, dat de regterlijke ambtenaren niet tevens eenig ambt mogen bekleeden, waaraan eene vaste wedde of andere bezoldiging verbonden is, is beschouwd als niet belettende het zenden van eenen raadsheer van het hooggeregtshof als commissaris naar eene der *buitenbezittingen* tot onderzoek van de handelingen van het gewestelijk bestuur, onder genot van een daggeld zonder op te houden raadsheer in het hof te zijn en bezoldiging als zoodanig te genieten.

§ 4. *Ten aanzien van de regtbanken en geregten.*

Alle regterlijke collegien zijn verpligt om berigt, consideratien en advies te geven, wanneer zulks door of van wege den Gouverneur-Generaal gevraagd wordt, onder dien verstande, dat, indien de zaak bereids aan de daartoe aangezochte regterlijke autoriteit ter beslissing is onderworpen, of het te voorzien is dat zulks zal geschieden, het collegie kan volstaan met het geven van eenvoudig berigt.

De zamenstelling der Europesche en inlandsche regterlijke collegien en geregten, alsmede de benoeming en beëediging derzelve, zijn overgelaten aan den Gouverneur-Generaal.

§ 5. *Ten aanzien van het openbaar ministerie.*

Zie hieromtrent III, § 3.

§ 6. *In conflicten.*

De Gouverneur-Generaal beslist alle geschillen over bevoegdheid tusschen de regterlijke magt en het administratief gezag.

Hij beslist ook in geval van twijfel of verschil over de bevoegdheid in zaken, tusschen inlanders, of tusschen met hen gelijkgestelde personen van gelijken landaard, — welke aan het oordeel hunner priesters of hoofden onderworpen zijn verklaard.

Zie het Koninklijk besluit, beschreven in § 2 van III hierboven.

§ 7. *In alle zaken, waar ambtenaren en inlandsche grooten of hoofden betrokken zijn.*

Zonder verlof van den Gouverneur-Generaal, te geven of te weigeren na den Raad van Nederlandsch Indie te hebben gehoord, mogen ambtenaren, die in strafzaken voor het hooggeregtshof te regt staan, niet vervolgd worden wegens misdrijven, in de uitoefening hunner betrekkingen begaan. Dit belet niet, dat de procureur-generaal geen verlof afwacht van „ambtshalve alle gepaste nasporingen te bewerkstelligen en alle mogelijke inlichtingen in te winnen en te doen inwinnen."

Hetzelfde verlof wordt vereischt tot het vervolgen in regten, hetzij in Burgerlijke of in strafzaken, van vorsten, regenten en andere inlandsche grooten en hunne naastbestaanden, en van districtshoofden en andere inlandsche hoofden van aanzien op Java en Madura.

Op de buitenbezittingen wordt dit verlof, namens den Gouverneur-Generaal, door de hoofden der plaatselijke besturen verleend. Eene weigering van zoodanig verlof moet onmiddellijk gebragt worden ter kennis van den Gouverneur-Generaal, ten einde die te bekrachtigen of het verlof te verleenen.

De Gouverneur-Generaal bepaalt in welke gevallen zijn verlof noodig is tot vervolging van mindere inlandsche hoofden.

Niettegenstaande de weigering van het verlof tot regterlijke vervolging van de bedoelde inlandsche grooten en hoofden, wordt de vervolging tegen *andere* in de zaak betrokkene personen voortgezet. Doch dan kan de Gouverneur-Generaal, die van de voorgenomene vervolging berigt ontvangt van het openbaar ministerie, zich bij schriftelijk bevel, na den Raad van Nederlandsch Indie te hebben gehoord, tegen die vervolging verzetten.

Op gelijke wijze kan de Gouverneur-Generaal zich verzetten tegen eenige vervolging, welke het hooggeregtshof, betreffende inlandsche grooten en hoofden, meent te moeten bevelen bij het vernemen van verzuimen in het vervolgen van misdrijven en overtredingen..

Zonder magtiging van den Gouverneur-Generaal kunnen vorsten, regenten of andere inlandsche grooten niet als getuigen geroepen worden. Bij weigering van die magtiging wordt te hunnen opzigte gehandeld als in gevallen: waar de getuigenis .van den Gouverneur-Generaal noodig is.

§ 8. *In burgerlijke zaken.*

De Gouverneur-Generaal geeft:

toestemming tot verandering van geslachtsnaam;

onderscheidene dispensatien van de wettelijke bepalingen op het huwelijk;

brieven van wettiging van natuurlijke kinderen;

brieven van handligting aan minderjarigen;

kracht aan testamentaire beschikkingen ten behoeve van openbare instellingen;

dispensatie van het verbod tegen het koopen van zekere zaken door of van wege openbare ambtenaren, lasthebbers en bewindvoerders;

last tot onteigening ten behoeve van den Lande, tegen gelijktijdige voldoening van de geschatte waarde, van verdronken landen, welker bepoldering of droogmaking hij voor het algemeen belang, of tot beveiliging van nabij gelegen eigendommen, noodzakelijk acht;

last tot andere onteigeningen ten algemeene nutte, tegen behoorlijke schadeloosstelling.

§ 9. *In zaken van koophandel.*

Geene naamlooze vennootschappen kunnen worden tot stand gebragt zonder bewilliging van den Gouverneur-Generaal.

Beurzen van koophandel hebben plaats op gezag van den Gouverneur-Generaal. Hij bepaalt het uur van het aangaan en afloopen der beurs en alles wat de goede orde aldaar betreft.

Hij benoemt en ontzet makelaars; maar eenmaal van hunne bediening vervallen verklaard, kan hij ze niet herstellen.

Hij verleent dispensatie van het verbod aan schippers opgelegd, om gedurende de reis aan het scheepsvolk meer dan een derde van hun verdiend loon op rekening te betalen.

§ 10. *In strafzaken.*

De Gouverneur-Generaal bepaalt de plaats, werwaarts verbannenen uit Nederlandsch Indie, ten hunnen koste, moeten worden overgebragt, onder deze beperking, dat de verbannenen, die Nederlanders van geboorte of afkomst zijn, naar geene andere dan eene Nederlandsche haven kunnen vervoerd worden.

Hij bepaalt ook de strafplaats in geval van verwijzing tot dwangarbeid in of buiten den ketting, voor zooverre betreft alle veroordeelingen op Java en Madura en de verwijzing in eenige buitenbezitting gedaan, buiten het gebied van zoodanige bezitting. Binnen dit gebied wordt de strafplaats bepaald door het betrokken gewestelijk hoofd.

Zoolang de Gouverneur-Generaal de strafplaats niet bepaald heeft, in de gevallen waar zulks van hem moet uitgaan, kan de veroordeeling niet ten uitvoer worden gelegd.

Geen doodvonnis kan in Nederlandsch Indie ten uitvoer gelegd worden zonder verlof van den Gouverneur-Generaal. Alleen indien dringende omstandigheden de uitvoering gebiedend vorderen, wordt dit verlof verleend door het gewestelijk hoofd eener buitenbezitting.

De Gouverneur-Generaal mag het verlof tot uitvoering van het gevelde doodvonnis niet weigeren, tenzij de veroordeelde hem zulks verzocht hebbe, of de weigering door andere gewigtige redenen noodig wordt bevonden. In zoodanige gevallen beveelt hij schorsing.

De regtbanken zijn bevoegd, de bedenkingen, welke zij tegen de schorsing hebben, ter kennis van den Gouverneur-Generaal te brengen. Zij moeten er echter in berusten, indien hij, niettegenstaande de bedenkingen, de schorsing volhoudt.

Alsdan zendt hij al de stukken ter beslissing aan het Opperbestuur.

De Gouverneur-Generaal verleent abolitie vóór den regtsingang.

Hij verleent amnestie.

En hij heeft het regt van gratie en mitigatie van alle opgelegde straf.

Het indienen van een verzoek om gratie schorst de uitvoering van het vonnis, en die schorsing duurt voort, zoolang de Gouverneur-Generaal op het verzoek niet heeft beslist.

De Gouverneur-Generaal is bevoegd, om, bij wijze van gratie, ten aanzien van hen, op wie, uit hoofde dat zij in Nederlandsch Indie zijn geboren en opgevoed, de straf van verbanning *uit* die bezitting zwaarder zou drukken dan op hen, die elders geboren of opgevoed zijn, de straf te doen vervangen door wegzending naar een oord van ballingschap *binnen* Nederlandsch Indie, voor gelijken duur als de door den regter opgelegde verbanning.

In 1849 heeft zich de vraag voorgedaan, of de uitoefening van het aan den Gouverneur-Generaal toegekende regt van *abolitie vóór den regtsingang*, bij de nieuwe wetgeving genoegzaam is verzekerd, en of niet, ten gevolge van den meerderen spoed, met welken, onder de thans werkende bepalingen, regtsingang wordt verleend, aan de belanghebbenden grootendeels de gelegenheid is benomen, om den regtsingang door *abolitie* voor te komen.

Ten einde hierin te voorzien is de procureur-generaal bij het hooggeregtshof gemagtigd, de hem ondergeschikte ambtenaren van het openbaar ministerie aan te

schrijven, om, wanneer zij kennis dragen van een gedaan verzoek om abolitie buiten volstrekte noodzakelijkheid geenen regtsingang tegen den betrokkenen beklaagde te requireren, vóór dat de afwijzende beslissing der Regering hun is bekend geworden, als onverminderd hunne verpligting om inmiddels het geregtelijk onderzoek zóó ver voort te zetten als dit vóór den regtsingang kan en mag geschieden.

§ 11. *Verpligting in sommige zaken, behoorende tot de* § § 8, 9 *en* 10.

In alle dispensatien betreffende burgerlijke regtszaken en over verzoeken om opheffing of vermindering van straf (over verzoeken om abolitie *niet*) is de Gouverneur-Generaal verpligt de consideratien en het advies van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie in te winnen.

§ 12. *Grenzen der onderwerpelijke magt.*

Daargelaten de vereischte bemoeijenissen tot organisering der middelen van justitie (aanwijzing van de ambtenaren, die met dezen of genen tak van regterlijk beheer belast zullen zijn, en van de vormen in die takken te volgen), overeenkomstig de wettelijke bepalingen, en behoudens zijne bevoegdheid tot het nemen van buitengewone politieke maatregelen, is den Gouverneur-Generaal alle verdere inmenging in zaken van justitie, behalve de bovenvermelde, verboden.

VII. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

Blijkens art. 4 van het Burgerlijk Wetboek van Nederlandsch Indie, bestaan voor *Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen* in geheel Nederlandsch Indie registers van geboorten, huwelijksaangiften en afkondigingen, huwelijken en echtscheidingen en overlijden.

Het reglement op den burgerlijken stand, bij art. 5 van dat wetboek bedoeld, is in 1849 gearresteerd en komt voor in het *Indisch Staatsblad* van dat jaar, onder n°. 25.

b. Notariaat.

Met het notariaat zijn belast:

te Batavia, Samarang en Soerabaija afzonderlijke personen;

bij de Javasche bank haar boekhouder en kassier, na aflegging van het hieronder bedoeld examen;

elders, als bijbetrekking, gouvernements-ambtenaren, die als notaris geëxamineerd moeten worden door de omgaande regters op Java en Madura; en door de raden van justitie op de andere bezittingen. Van dit examen zijn, uit aanmerking der verre afstanden, vrijgesteld de gezaghebbers in de onder Gouvernement Macassar ressorterende afdeelingen Zuider-districten, Boelekomba en Bonthain, Saleijer en Bima.

De notarissen moeten zijn Nederlanders door geboorte, wetduiding of naturalisatie.

De Gouverneur-Generaal is verpligt, alvorens hen te benoemen, zich te doen overtuigen omtrent hunne „zedelijkheid, geschiktheid en kunde."

Zij staan onder het toezigt van de raden van justitie.

Zij moeten ten allen tijde, daartoe verzocht, hun dienstwerk verrigten.

Zij doen zulks kosteloos voor armbesturen en inrigtingen van weldadigheid, alsmede voor degenen, die deze gunst bij regterlijke dispositie verworven hebben.

Overigens is door het Gouvernement vastgesteld wat zij in rekening mogen brengen.

Associatien tot uitoefening van de notariele practijk kunnen niet anders dan met toestemming van den Gouverneur-Generaal worden aangegaan.

Het getal notarissen, met geene andere betrekkingen bekleed, bedroeg op ultima 1849:

te Batavia	3
„ Samarang	2
„ Soerabaija	2
„ Macassar	1
	8

c. Translateurs of tolken.

Daar, waar zulks voor het algemeen belang noodig wordt geoordeeld, worden door den Gouverneur-Generaal translateurs in vreemde talen benoemd.

Notarissen zijn verpligt zich van de aanwezige translateurs te bedienen voor het opmaken van acten tusschen personen sprekende andere vreemde talen dan de inlandsche en Chinesche.

De translateurs worden (behalve die voor de Maleische en Javaansche taal te Batavia, Soerakarta en Djokjokarta) niet door het Gouvernement bezoldigd, maar mogen een salaris in rekening brengen, door het Gouvernement vastgesteld.

Bij ontstentenis van translateurs zijn wettig de vertalingen, vervaardigd door een te goeder naam en faam bekend persoon, omtrent wiens ervarenheid voldoende zekerheid bestaat, mits hij de echtheid van de vertaling bij de plaatselijke autoriteit beëedige.

Het getal translateurs of tolken op ultimo 1849 was:

	op Java	*buiten Java*
voor de inlandsche talen	10	11
voor het Fransch	4	2
„ „ Engelsch	5	3
„ „ Duitsch	2	2
	21	18

Onder het eerste getal (10) waren twee élèves.

d. Weeskamers.

Verrigtingen.

De bepalingen omtrent de verrigtingen der weeskamers worden door den Gouverneur-Generaal, na raadpleging van het hooggeregtshof, vastgesteld.

Volgens de bestaande zijn de weeskamers belast:

met bemoeijenissen in alle boedels bij overlijden;

met het beheer over alle onbeheerde nalatenschappen, solvent of insolvent;

met de toeziende voogdij over alle onder curatele gestelde personen;

met het beheer der goederen en belangen van vertrokken personen, die geene volmagt tot het waarnemen hunner zaken, of orde op het beheer daarvan gesteld hebben, of, wanneer het noodig is geheel of gedeeltelijk daarin te voorzien, met de curatele over faillite boedels;

met de toeziende voogdij in alle voogdijen (uitgezonderd minderjarigen, die in een gesticht van weldadigheid zijn opgenomen);

met de behartiging der belangen van minderjarigen in 't algemeen.

De weeskamers oefenen deze bemoeijenissen uit in zaken betreffende Europeanen en de met inlanders gelijkgestelde vreemde Oosterlingen (*niet* in zaken betreffende de inlandsche bevolking zelve), met inachtneming omtrent de niet-Europeanen van de eigen wetten hunner landaarden. Te Batavia zijn die bemoeijenissen tusschen twee collegien verdeeld. De weeskamer oefent ze uit jegens Europeanen; in zaken betreffende Chinezen, Mooren en dergelijke, worden zij waargenomen door een collegie van boedelmeesteren, dat alzoo eene weeskamer voor vreemde Oosterlingen genoemd kan worden.

De instructie van deze weeskamer is veelal gelijk aan die der andere, van welke zij hoofdzakelijk verschilt, naar aanleiding der bijzondere wetten hierboven bedoeld.

Alle weeskamers staan onder het oppertoezigt van de raden van justitie, en zijn, behalve aan hare geadministreerden, elk voor zich, ook verantwoording schuldig aan de Algemeene Rekenkamer over haar geldelijk beheer in het algemeen.

Ter zake harer bemoeijenissen berekenen de weeskamers (ook het collegie van boedelmeesteren te Batavia) en hare agentschappen, ten laste der belanghebbenden, salarissen en leges, door het Gouvernement vastgesteld.

Ten behoeve van het collegie van boedelmeesteren te Batavia worden bovendien in Nederlandsch Indie zekere heffingen gedaan bij wege van rijks-belasting, te weten:

a. vijf ten honderd van alle gelden, door of van wege Chinezen naar China uitgevoerd;

b. eene schatting op de Chinesche jonken en andere zulke vaartuigen, bedragende jaarlijks:

voor eene groote, in China te huis behoorende jonk . . .	*f* 200
voor eene kleine zoodanige jonk	150

voor andere vaartuigen, van waar ook komende, door Chinezen bemand of gevoerd, of aan Chinezen toebehoorende, onverschillig hoe getuigd, een halven gulden voor elken last waarop het vaartuig gemeten is; en voor de laatstbedoelde vaartuigen als zij onder Nederlandsch-Indische zeebrieven of jaarpassen varen, een kwart gulden als voren; vaartuigen beneden 10 last zijn hiervan vrij;

c. eene belasting op de Chinezen bij het verwerven van honoraire rangen, bedragende:

voor den kapiteins-rang:

te Batavia.	*f* 1900
„ Samarang	1800
„ Soerabaija	1800
op andere plaatsen van Java en Madura . . .	1000

en voor den luitenants-rang:

te Batavia.	*f* 600
„ Samarang	550
„ Soerabaija	550
op andere plaatsen op Java en Madura . . .	300

d. hetgeen de onuitgeloste pandgoederen op Java en Madura, waarvoor geene eigenaren of regtverkrijgenden zich opdoen, bij openbaren verkoop meer opbrengen dan de geleende sommen.

5*

Deze heffingen dienen echter niet uitsluitend ter betaling van de kosten van het collegie van boedelmeesteren als *weeskamer*, maar mede ter aanvulling van de middelen van beheer vereischt voor het Chinesche hospitaal te Batavia. (Zie onder *Liefdadige instellingen.*)

In het *uitzetten van de kapitalen*, welke, ten gevolge harer bestemming, bij haar beheerd worden, zijn de weeskamers gebonden aan voorschriften, de strekking hebbende om alle gewaagd beleg voor te komen.

De *rente*, door de weeskamers op Java (en door boedelmeesteren te Batavia) over die kapitalen uit te keeren, wordt jaarlijks door den Gouverneur-Generaal bepaald, naar aanleiding der uitkomsten van het vorige jaar.

Er is evenwel magtiging gegeven om, zonder bepaling van gouvernementswege te vragen, *zes ten honderd* uit te keeren, wanneer de uitkomsten van het afgeloopen jaar zulks toelaten.

Op de buitenbezittingen doen de weeskamers hareu geadministreerden te goed ⅔ van de renten, welke hunne kapitalen werkelijk hebben opgeleverd.

Hetgeen de inkomsten der weeskamers (aan *salaris* en *leges* en aan *renten* op uitgezette kapitalen) meer bedragen dan de uitgaven (voor personeel, bureaukosten en rente op kapitalen, over welke rente moet worden uitgekeerd) moet, volgens hare algemeene instructie, overgebragt worden in 's Lands kas.

Maar voor de weeskamers op Java heeft het Gouvernement *tijdelijk*, „zoolang het zulks noodig zal oordeelen," hiervan afgezien, en die gelden als *reservefonds* bij de weeskamers doen aanhouden, om te dienen ter betaling van renten op kapitalen van onbekenden, die, later bekend wordende, blijken in de termen te vallen dergenen, wien rente kan worden te goed gedaan, en tot goedmaking van andere zulke onvoorziene betalingen. Jaarlijks wordt, in verband met den staat van zaken, beslist, welk gedeelte van dit fonds in 's Lands kas kan overgaan.

Voor de weeskamers op de Buitenbezittingen is bepaaldelijk vastgesteld, dat van de bedoelde overwinsten bij die weeskamers moet worden gevormd en beheerd een reservefonds tot waarborg voor de geadministreerden en tot dekking van mogelijke verliezen.

De geldelijke uitkomsten van het beheer der weeskamers op Java over 1849, waren als volgt:

	BATAVIA.	SAMARANG.	SOERABAIJA.
Inkomsten.			
Renten op kapitalen	ƒ 185,467	ƒ 79,906	ƒ 41,123
Provisie	8,585	24,431	5,632
Salaris, leges, enz.	661	2,077	1,886
	ƒ 194,713	ƒ 106,414	ƒ 48,641
Uitgaven.			
Renten op kapitalen	ƒ 103,170	ƒ 50,106	ƒ 29,115
Administratie-kosten	70,561	41,248	30,950
	ƒ 173,731	ƒ 91,354	ƒ 60,065
Meer baten	ƒ 20,982	ƒ 15,060	»
Meer lasten	»	»	ƒ 11,424

De inkomsten en uitgaven van het collegie van boedelmeesteren te Batavia, als weeskamer, bedroegen in 1849:

Inkomsten.

Renten op kapitalen		ƒ 102,256.00
Provisie, salaris, leges, boeten enz.		13,854.00
Toegewezen belastingen.		3,654.00
		ƒ 119,764.00

Uitgaven.

Renten op kapitalen	ƒ 49,953.00	
Administratie	49,898.00	
		89,851.00
Winst . . .		ƒ 29,913.00

Getal en zamenstelling.

Er is, behoudens het bestaan van het collegie van boedelmeesteren te Batavia, eene weeskamer in het regtsgebied van elken raad van justitie.

De Gouverneur-Generaal kan het getal weeskamers in de Buitenbezittingen beperken.

Elke weeskamer heeft, op verschillende plaatsen, zoo vele agenten als de Gouverneur-Generaal noodig oordeelt. (Het collegie van boedelmeesteren te Batavia heeft agentschappen „waar de plaatselijke omstandigheden zulks medebrengen.")

Op Java bestaan de weeskamers uit ambtenaren, door den Gouverneur-Generaal benoemd, op door hem bepaalde bezoldigingen.

De weeskamers op de Buitenbezittingen worden gevormd uit aanwezige ambtenaren en burgers, die beloond worden met een door den Gouverneur-Generaal toe te kennen aandeel in de overwinsten.

De agenten (gemeenlijk ambtenaren, die het agentschap als bijbetrekking waarnemen) trekken geen ander loon dan de bepaalde salarissen.

e. Verlijding en bewaring van bewijzen van eigendom, wegens- en van hypotheken op vastigheden.

De bewijzen van eigendom en overgang van alle vaste of onroerende goederen, alle acten waarbij zoodanige goederen worden verhypothekeerd of verbonden, en alle acten van cessie van zoodanige hypotheken, moeten, op straffe van nulliteit, verleden worden, in de gewesten waar raden van justitie zijn, voor een of twee commissarissen uit die raden, bijgestaan door den griffier, en elders, door den resident of adsistent-resident, bijgestaan door den gewestelijken secretaris, of, waar geen secretaris is, door eenen commies. Zulks echter met deze uitzondering, dat Buitenzorg en Krawang gerekend worden te behooren tot het gebied van den raad van justitie te Batavia, wordende voorts Banjoewangi beschouwd als een op zich zelf staand gewest. Acten van borgtogt voor reeds bestaande hypotheken kunnen, op vordering van partijen, oók voor die autoriteiten gepasseerd worden. De minuten van alle acten in dezen bedoeld, worden in boekdeelen bewaard bij de autoriteiten, voor welke zij verleden zijn. Bij de raden van justitie zijn de griffiers, elders de residenten en adsistent-residenten, voor de bewaring verantwoordelijk. Zoodanige protokollen in gewesten op Java, waar geene raden van justitie zijn, worden nagezien door de omgaande regters.

f. Gevangenissen.

De bestaande gevangenissen onderscheiden zich in:

a. militaire gevangenissen, ofschoon deze, voor zoover zij niet voor *disciplinair* gestraften dienen, veelal met de civile vereenigd zijn;

b. gevangenissen, behoorende tot de raden van justitie en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, en

c. andere;

a. De militaire gevangenissen staan onder het toezigt van den auditeur bij de krijgsraden, van den advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt en van het hoog militair geregtshof.

De voornaamste voorschriften over de behandeling van militaire gevangenen in Nederland worden in Indie gevolgd. Bijzondere bepalingen zijn opgenomen in een reglement op de administratie der landmagt in Nederlandsch Indie.

b. De gevangenissen, behoorende tot de raden van justitie en het hooggeregtshof, worden onderscheiden in gevangenissen voor bewaring van beklaagden en strafgevangenissen.

Als beginsel is bepaald, dat beide categorien, *zooveel mogelijk*, gescheiden zullen zijn.

Van de eerste categorie is eene gevangenis op de hoofdplaats van het gebied van elken raad van justitie. Over die gevangenissen wordt toezigt uitgeoefend van wege den betrokken raad en van wege het hooggeregtshof.

De strafgevangenissen staan op plaatsen, waar raden van justitie zijn, onder hetzelfde toezigt, als die der eerste categorie; buiten die plaatsen, onder dat van de hoofden der gewestelijke besturen, behoudens bevoegdheid van de raden van justitie om er hunnerzijds onderzoekingen te doen.

Wat de inwendige inrigting van deze gevangenissen (beide categorien) betreft, wordt verwezen naar de instructie voor de cipiers bij het hooggeregtshof en de raden van justitie in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1819 n°. 20, en 1832 n°. 17.)

c. De andere (binnenlandsche en politie-) gevangenissen staan op Java en Madura onder het toezigt van inlandsche officieren van justitie; onder het algemeen toezigt van de regenten die ze nu en dan moeten bezoeken; en onder het gewestelijk oppertoezigt van de residenten, die elke maand zelven de gevangenissen op de hoofdplaatsen hunner gewesten bezoeken en de andere hunnentwege doen bezoeken.

Deze gevangenissen worden geïnspecteerd door de omgaande regters.

Op de buitenbezittingen wordt op andere wijzen, naar gelang van plaatselijke inrigtingen, toezigt over de gevangenissen gehouden.

Op ultimo 1848 waren op de volgende plaatsen van *Java* gevangenissen:

GEWEST.	PLAATS.	GETAL.	IN WELK JAAR gebouwd.	IN WELK JAAR verbeterd.	*Aanmerkingen.*
Bantam . . .	Hoofdplaats	1	1848		
	Tanara	1	1846		
	Tjiringin	1	na 1838		Temporaire gebouwen voor de bevolking opgerigt.
	Warong Goenong	1	1845		
	Pandeglang	1	1848		
Batavia . . .	Hoofdplaats	2	na 1838	1848(*a*)	(*a*) namelijk die in de stad.
	Ommelanden	3	id. (*b*)		(*b*) eene in 1848 (Bekassie).
Buitenzorg . .	Hoofdplaats	1	1848		
	Tjibinong	1	vóór 1838		
	Tjiberoesa	1	id. (*c*)		(*c*) Eene nieuwe is in aanbouw.
Krawang. . .	Hoofdplaats	1	1848		
Preanger. . .	Hoofdplaats	1	1836	1840	
	Bandong	1	1836	1840	
	Soemadang	1	1842		
	Soekapoera	1	1842		
	Limbangan	1	1845		

GEWEST.	PLAATS.	GETAL.	IN WELK JAAR gebouwd.	IN WELK JAAR verbeterd.	*Aanmerkingen.*
Cheribon. . .	Hoofdplaats	1	vóór 1838		
	Indramayoe	1	id.		
	Tjiamies	1	1846		
	Madjalengka	1	1848		
Tagal. . . .	Hoofdplaats	1	1823 (*d*)		(*d*) In het fort.
Pekalongan. .	Hoofdplaats	1	vóór 1838 (*e*)		(*e*) „
Samarang . .	Hoofdplaats	1	vóór 1838		
	Poerwodadie	1	1844		
	Demak	1	1846		
	Kendal	1	1846		
	Salatiga	1	vóór 1838		
Kadoe . . .	Hoofdplaats	1	id.		
Bagaleen. . .	Hoofdplaats	1	id.		
	Ambal	1	id.		
	Keboemen	1	id.		
	Wonosobo	1	id.		
Banjoemaas .	Hoofdplaats	1	1836		
	Poerbolingo	1	1843		
	Bandjar Negara	1	1847		
	Tjilatjap	1	1845		
Soerakarta . .	Hoofdplaats	1	1843		
Djokjokarta. .	„	1	vóór 1840		
Madioen. . .	Hoofdplaats	1	1833	1845	
	Ponorogo	1	1836	1840	
		1		1847	
	Ngawi		1837		
Patjitan. . .	Hoofdplaats	1	1840		
Kediri . . .	Hoofdplaats	1	1833		
	Toelongagong	1	vóór 1838		
	Trengalek	1	id.		
	Brebek	1	1836		
Japara . . .	Hoofdplaats	1	vóór 1838		
	Japara	1	id.		
	Koedoes	1	id.		
	Joanna	1	id.		
Rembang . .	Hoofdplaats	1	id.	1846	
	Blora	1	id.		
	Toeban	1	id.		
	Bodjonegoro	1	1828		
Soerabaija . .	Hoofdplaats	2	1829	1848	
	Grissee	2	vóór 1838 en 1846		
	Modjokerto	1	1837	1847	
	Bawean	2	1836 en 1840		
Passoeroean .	Hoofdplaats	1	1802	1835 en 1846	
	Malang	1	1829	1840 1845	
Bezoeki . . .	Hoofdplaats	1	1845		
	Panaroekan	1	vóór 1838		
	Bondowosso	1	id.		
	Probolingo	1	1838		
	Banjoewangi	1	1846		

Volgens deze opgaven waren op Java 71 gevangenissen, van welke 18 in 1846, 1847 en 1848 gebouwd of verbouwd werden. Onder die 18 bevonden zich de voornaamste gevangenissen te Batavia en te Soerabaija, die kapitale veranderingen ondergingen met het doel om de gezondheid der gevangenen te bevorderen.

In het algemeen is het lot der ongelukkigen, die in het belang der maatschappij van hunne vrijheid moeten worden beroofd, zooveel doenlijk ter harte genomen, zonder daarom in de maatregelen te hunnen behoeve het denkbeeld van straf voor gepleegd misdrijf uit het oog te verliezen.

Inzonderheid is gelet op de klasse der gevangenen, die veroordeeld zijn, verstoken van hunne vrijheid, zonder loon te arbeiden aan 's Lands werken, gemeenlijk *kettinggangers* genaamd, ofschoon velen niet tot de ketting veroordeeld zijn en de anderen sedert eene reeks van jaren niet meer in den vroeger bepaalden ijzeren ketting geklonken, maar, tot den ketting veroordeeld, slechts door eenen ijzeren halsband onderscheiden worden.

In Februarij 1846 is aan eene commissie opgedragen om onderzoek te doen naar al hetgeen deze tot dwangarbeid veroordeelden aangaat, dus: de aanwijzing van strafplaatsen, de mate van werk, de verzorging, huisvesting, ligging, kleeding, voeding, geneeskundige behandeling enz.

Door op die wijze de algemeene aandacht op de zaak te vestigen, is veel tot stand gekomen in het belang van deze lieden en dus ook van 's Lands kas, welke partij trekt van hunnen arbeid.

De boven bedoelde commissie van onderzoek heeft ook in 1849 hare taak voortgezet.

Bij gelegenheid eener verbouwing van de Wurtembergsche kazerne te Samarang is in 1849, met het oogmerk om eene proeve te nemen met de toepassing van het cellulair stelsel op disciplinair gestrafte militairen, bevolen, om 6 arrestantenkamers ieder in 4 cellen te verdeelen, met opvolging van de door den chef der geneeskundige dienst gedane hygienische aanwijzingen.

Bij de overwegingen, waartoe het voorstel tot dezen last leidde, is in aanmerking genomen:

dat, welke bedenkingen men kunne aanvoeren tegen het cellulair stelsel voor langdurige opsluiting, deze niet gelden voor *disciplinair* gestraften, daar de langste disciplinaire opsluiting slechts 14 dagen duurt:

dat de totale afzondering gunstig werken moet op het moreel van deze gestraften:

dat de invloed van het klimaat geen beletsel behoeft op te leveren, wanneer de door de geneeskundige aanbevolen voorzorgen genomen worden;

dat voor *inlanders*, uit hoofde van hun karakter, de eenzame opsluiting geenen dieperen indruk zou maken dan de gewone, zoodat het cellulair stelsel niet op hen behoort te worden toegepast.

In 1849 zijn verordeningen uitgevaardigd omtrent het voedsel der gevangenen en het verlichten der gevangenissen, terwijl vernieuwingen, herstellingen of verbeteringen hebben plaats gehad aan de gevangenissen te Buitenzorg, te Tjiamies in Cheribon, te Samarang, te Poerworedjo in Bageleen, te Poerbolingo in Banjoemaas, te Djokjokarta, te Madioen, te Ngawi, te Soerabaija, te Modjokerto, te Passoeroean, te Wahaai in de Molukken en te Tabanjo in de Zuid- en Oosterafdeeling van Borneo.

VIII. TOESTAND VAN DE REGTSBEDEELING IN HET ALGEMEEN.

Om den toestand van Nederlandsch Indie met betrekking tot het regtswezen op ultimo 1849 te beoordeelen, zal een terugzigt op hetgeen vroeger bestond, nuttig zijn. Dit vindt men in eene redevoering (hiernevens gevoegd sub lit. A *bis*) op den 1sten Mei 1848, ter gelegenheid van de invoering der nieuwe wetgeving, uitgesproken door den heer staatsraad jhr. mr. *H. L. Wichers*, destijds president van van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie. Aldaar is ook het belangrijkste uit de geschiedenis der invoering beschreven.

Ten volle wordt toegestemd hetgeen daar voorkomt over de inspanning, welke het gekost heeft, in eenen zoo korten tijd, eenen arbeid te volbrengen van zoo

omvattenden, gewigtigen en teederen aard en dat die arbeid niet zou zijn tot stand gekomen, zonder de ijverigste medewerking, bijzonderlijk van de leden van het hooggeregtshof. Maar aan de waarheid zou te kort gedaan worden, indien niet, als oorzaak van den verkregen uitslag, op den voorgrond wierd geplaatst de krachtige en aanhoudende werkzaamheid van eenen man, in alle opzigten zoo voortreffelijk, als de staatsraad *Wichers* aan een iegelijk in Indie, die met hem in aanraking kwam, is gebleken te zijn.

Het zou gewaagd zijn, te bepalen, in hoe verre, op het einde van het jaar 1849, en dus zoo kort na hare invoering, de werking der nieuwe wetgeving in het algemeen gunstig dan wel ongunstig heeten moest.

Vele hoofden van gewestelijke besturen klaagden over den tragen gang der justitie in strafzaken, ten gevolge van welken de beschuldigden of door landraden reeds veroordeelden gedurende eenen zoo geruimen tijd als vroeger nimmer noodig was, op eene beslissende uitspraak wachten moesten, in overbevolkte gevangenissen.

Van daar de maatregel omtrent de verdeeling van het hooggeregtshof in twee kamers en de opdragt van revisie aan de raden van justitie op Java, bedoeld onder III § 2 *e*.

Ook andere bezwaren zijn tegen de nieuwe wetgeving aangevoerd.

Uitgaande van het beginsel, dat de Regering met zaken, gesteld onder toezigt van regterlijke collegien en ambtenaren, geene regtstreeksche bemoeijenis behoort te hebben, maar zich bepalen kan bij het beslissen op klagten of voorstellen, is aan de ommegaande regters op Java in 1849 te kennen gegeven, dat door het Gouvernement niet meer verlangd wordt de inzending van de vroeger voorgeschreven driemaandelijksche verslagen, omtrent den staat der gevangenissen en omtrent de wijze op welke de justitie en politie in de gewesten wordt beheerd, alsmede van de driemaandelijksche berigten van de door hen gehouden zittingen.

Aan de hoofden der gewestelijke besturen buiten Java en Madura is opgedragen, in de tijdelijke waarneming van openvallende regterlijke betrekkingen te voorzien, mits onverwijld kennis gevende aan den Gouverneur-Generaal, door wien de definitive benoeming geschiedt.

E. Eeredienst.

I. ALGEMEEN BEGINSEL.

De uitoefening van godsdienst door de onderscheidene gezindten geniet in Nederlandsch Indie de bescherming des bestuurs, voor zoover die uitoefening niet gevaarlijk is voor de openbare rust.

II. PROTESTANTSCHE.

De protestanten in Nederlandsch Indie moeten te zamen een kerkgenootschap vormen. Daartoe behooren allen, die in Indie, op belijdenis des geloofs, tot ledematen zijn aangenomen; zij, die in de protestantsche kerken gedoopt zijn, en zij, die in andere landen, als tot de protestantsche kerkgenootschappen behoorende erkend, zich in Nederlandsch Indie neêrzetten. De laatsten moeten van hun lidmaatschap bewijsstukken vertoonen. Deze allen blijven tot het kerkgenootschap behooren, zoolang zij niet vrijwillig en duidelijk verklaard hebben zich daarvan af te scheiden of om wettige redenen daarvan afgescheiden zijn.

De protestantsche gemeenten in Indie worden beheerd: *plaatselijk* door *kerkeraden* en *algemeen*, onder toezigt van den Gouverneur-Generaal, door een opper-kerkelijk collegie, genaamd: *Bestuur der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie.*

Dit kerkbestuur had vroeger altijd een lid van den Raad van Nederlandsch Indie tot president, doch bij Koninklijk besluit van 2 Julij 1849, n°. 59, is bepaald, dat het voorgezeten zal worden door een lid in den Raad van Indie of door een ander aanzienlijk en invloed hebbend lid der protestantsche gemeente te Batavia. (Zie onder *Raad van Indie.*)

Het bestaat wijders uit de predikanten van Batavia, waarvan één als vice-president en één als secretaris fungeert, en drie notabele leden van de protestantsche kerk in de hoofdstad. De president en de drie laatstbedoelde leden worden benoemd door den Gouverneur-Generaal; de leden uit een drietal, door het kerkbestuur aangeboden. De leden zijn niet aan periodieke aftreding onderworpen.

Het kerkbestuur behartigt de belangen van al de protestantsche gemeenten in Nederlandsch Indie en houdt een algemeen toezigt op derzelver beheer, predikanten en kerkeraden, overeenkomstig de beginselen der reglementen en verordeningen van de protestantsche kerken in Nederland. Het oefent dit beheer uit in verband met de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerk in Nederlandsch Oost- en West-Indie te 's Gravenhage, met welke het correspondeert onder cachet volant, door tusschenkomst van den Gouverneur-Generaal, die eenen geleidebrief bijvoegt; maar van deze correspondentie zijn uitgesloten de voorstellen, waarop eene beslissing van het Gouvernement noodig is. Zulke voorstellen worden gerigt aan den Gouverneur-Generaal, die ze met zijn advies aan het opperbestuur in het moederland opzendt.

Het kerkbestuur beslist op alle klagten van gemeenten over kerkeraden, predikanten, diakonien, en wederkeerig, behoudens de bevoegdheid van deze allen, om zich bij het Gouvernement deswege te bezwaren.

Het Reglement op het bestuur der Protestantsche Kerk in Nederlandsch Indie is te vinden in het *Indisch Staatsblad van* 1844, n°. 34.

De verhouding tusschen het *kerkbestuur* en de *kerkeraden* is deze:

De kerkeraden, gelijk alle administrateurs van kerkekassen, diakonien en liefdadige gestichten, die uit kerke- of diakonie-kassen onderhouden worden, zijn aan het kerkbestuur ondergeschikt en verantwoording schuldig, onverminderd de verantwoordelijkheid dier administrateurs aan de algemeene rekenkamer, en hunne onmiddellijke ondergeschiktheid aan de kerkeraden. De kerkeraden hebben het regt, aan het kerkbestuur voorstellen in te zenden en deszelfs voorlichting te vragen. Zij hebben het beheer over alle zaken, onmiddellijk tot de inwendige orde en tucht der plaatselijke gemeenten betrekkelijk, onder dien verstande, dat het kerkbestuur, in gewigtige gevallen en bij oneenigheden, daarvan kennis neemt en uitspraak doet.

De benoemingen van ouderlingen en diakenen en andere kerkelijke beambten geschieden zonder tusschenkomst van het kerkbestuur.

Alleen het kerkbestuur correspondeert regtstreeks met het Gouvernement. Kerkeraden, die eene beschikking van het Gouvernement verlangen of behoeven, rigten hunne daartoe strekkende voordragten aan het kerkbestuur, maar dienen ze in bij de gewestelijke civile autoriteit, die de stukken, met een aan den Gouverneur-Generaal gerigt advies, doorzendt aan het kerkbestuur; tenzij de voordragten der kerkeraden betreffen het benoemen van ouderlingen enz., welke stukken door die autoriteit regtstreeks aan den Gouverneur-Generaal ingezonden worden.

Overigens is aan allen, die in onderscheidene betrekkingen met het kerkelijk bestuur belast zijn, tot hoofddoel voorgeschreven, de zorg voor de belangen van het Christendom in het algemeen en van de protestantsche kerk in het bijzonder; de vermeerdering van godsdienstige kennis; de bevordering van christelijke zeden; de bewaring van orde en eendragt, en de aankweeking van liefde voor de Regering en het Land.

Bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1849, n°. 64 (*Indisch Staatsblad* n°. 58), zijn nieuwe verordeningen omtrent de geordende leeraars gemaakt.

Dat besluit namelijk:

schaft de rangschikking in 3 klassen af (art. 3);

bepaalt het getal predikanten van Nederlandsch Indie op 20, dus op 2 meer dan vroeger (art. 1);

draagt de regeling der standplaatsen en daaronder behoorende gemeenten op aan den Gouverneur-Generaal, na te hebben gehoord het Bestuur van de Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie (art. 4);

magtigt den Gouverneur-Generaal, indien het toenemen der protestantsche bevolking de behoefte aan meer predikanten doet ontstaan, daaromtrent de noodige voorstellen te doen (art. 5); en

stelt in de plaats van de vroeger onvoorwaardelijke bepaling, dat een der predikanten zal worden genomen uit het Evangelisch-Luthersch kerkgenootschap in Nederland, deze: dat „bijaldien de Evangelisch-Luthersche gemeente te Batavia met de Hervormde gemeente aldaar wordt vereenigd," onder de predikanten te Batavia steeds een zal zijn genomen uit het Evangelisch-Luthersche kerkgenootschap; zonder overschrijding noch van het algemeen bepaalde, noch van het door den Gouverneur-Generaal voor Batavia te bepalen getal predikanten (art. 6).

Van de *kerkelijke beambten*, zoo als kosters, voorlezers enz., die, gelijk hooger gezegd is, door de kerkeraden, zonder tusschenkomst van het Bestuur der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie aangesteld worden, genieten sommige eene bezoldiging uit 's Lands kas. De kerkeraden beschikken namelijk te hunnen behoeve over de gelden, voor die bezoldiging door het Gouvernement ingewilligd.

De *kerkgebouwen* staan onder het beheer der kerkeraden.

De kerkeraden mogen voor die gebouwen geen uitgaaf doen zonder magtiging:

a. van het plaatselijk bestuur, wanneer de uitgaaf noodig is voor gewoon onderhoud en de som van *f* 400 niet overschrijdt;

b. van den Gouverneur-Generaal, voor hooger sommen.

Geldt het echter dringend noodzakelijke voorzieningen, die het vragen van magtiging van den Gouverneur-Generaal niet gedoogen, zoo kan het plaatselijk bestuur ook deze vergunnen, mits onverwijld de goedkeuring van den Gouverneur-Generaal vragende. Voor *verfraaijingen* moet in allen geval, ook al kosten zij minder dan *f* 400, *vooraf* magtiging van den Gouverneur-Generaal verkregen zijn.

Het Gouvernement heeft zich niet verbonden, kerkgebouwen op te rigten, onverschillig of op de plaats een leeraar gevestigd zij of niet. Intusschen draagt het veelal tot de oprigting, en in bijzondere omstandigheden ook tot onderhoud van kerken bij.

Ook plaatsen, waar geen leeraar gevestigd is, geschiedt godsdiensoefening in een der landslocalen en des noods in een daartoe in te ruimen en betamelijk in te rigten vertrek van het gouvernements-gebouw, door het hoofd van het plaatselijk bestuur bewoond.

Art. 24 van het hierboven aangehaald Reglement op het Bestuur der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie bepaalt, dat het kerkbestuur jaarlijks een *algemeen verslag* geeft aangaande den godsdienstigen en zedelijken toestand der verschillende gemeenten in Indie; dat het daartoe worde in staat gesteld door op gezette tijden, nader door het collegie zelf te bepalen, een verslag te ontvangen van alle kerkeraden in Indie, aangaande den toestand hunner gemeente, volgens een op te geven model, en dat het bedoelde verslag wordt aangeboden aan den Gouverneur-Generaal, die het vervolgens zendt aan het departement van Kolonien.

Bij brief van 18 Februarij 1847, diende het kerkbestuur een verslag in over 1846, vergezeld van eene geleidende missive, gerigt aan de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerk in Oost- en West-Indie te 's Gravenhage, met verzoek om het naar Nederland op te zenden.

Eene inzage van dit stuk bij het Gouvernement deed ontwaren, dat de kerkeraden bij de opmaking van hunne verslagen niet stelselmatig te werk gingen, en dat bovendien eenige punten onjuist of onvolledig voorgedragen werden. Zulks werd (in April 1847) aan het kerkbestuur aangewezen.

Het kerkbestuur maakte hierop den vast te stellen vorm voor de verslagen der kerkeraden tot een voorwerp van gezette overweging, met dat gevolg, dat in deszelfs vergadering van 13 April 1848 gearresteerd werd eene nota van voorschriften onder lit B. hiernevens gevoegd.

Deze nota, na arrestering door het kerkbestuur den Gouverneur-Generaal aangeboden met de mededeeling, dat het collegie vertrouwt door de daarbij gegevene voorschriften in staat gesteld te zullen worden, om voortaan de jaarlijksche verslagen meer overeenkomstig de bedoeling der Regering op te maken, kan gewis, goed opgevolgd, het oogmerk naar behooren doen treffen.

Een nader kerkverslag is sedert nog niet ontvangen.

Art. 25 van het Reglement op het Bestuur der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie zegt, dat het eene der eerste werkzaamheden van het kerkbestuur zal uitmaken, een algemeen *reglement voor het kerkelijk opzigt* te vervaardigen, daarbij in acht nemende, om door naauwkeurige bepalingen alle aanleiding tot onzekerheid weg te nemen.

Het kerkbestuur had dezen uit zijnen aard moeijelijken arbeid op ultimo 1849 nog niet ten einde gebragt. Wel was door eene commissie uit het collegie een ontwerp zamengesteld, maar het kerkbestuur achtte het noodig tot betere beoordeeling van de zaak, alle kerkelijke wetten en verordeningen van oudsher in Indie bestaan hebbende, bijeen te zoeken.

In September 1849 is tot president van het Bestuur der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Indie benoemd het lid in den Raad van Indie *C. S. W. Graaf van Hogendorp*, ter vervanging van het raadslid mr. *H. J. Hoogeveen*, die in Januarij 1849 als president aftrad wegens vertrek naar Nederland.

De zendelingen, welke in onze Oost-Indische bezittingen werkzaam zijn, worden derwaarts gezonden:

a. door het Nederlandsch Zendeling-genootschap te Rotterdam;

b. door vreemde dergelijke genootschappen.

Te Batavia bestaat een *Javaasch medewerkend zendeling-genootschap*, eene geheele particuliere vereeniging, ondergeschikt aan het voormelde genootschap te Rotterdam. Dit medewerkend genootschap heeft een tak te Amboina.

De Gouverneur-Generaal is bevoegd, op voordragt van het bestuur der protestantsche kerk, dat verpligt is vooraf het Javaasch medewerkend zendeling-genootschap te raadplegen, zendelingen van het *Rotterdamsche* genootschap tijdelijk te plaatsen als hulppredikers in bijzondere gemeenten.

Vreemde zendelingen worden alleen op Borneo toegelaten, na alvorens gedurende een jaar te Batavia verblijf gehouden te hebben, ten einde het Gouvernement in de gelegenheid te stellen, om zich met hun gedrag en wandel bekend te maken, en te onderzoeken, of zij de noodige kennis bezitten van de taal, zeden en gewoonten der volken, in welker midden zij zich wenschen te begeven. Bij vertrek naar Borneo moeten zij plegtig beloven, zich steeds „onder de inlandsche volkeren „van alle leeringen te onthouden, welke de van hen gevorderde lijdzame gehoor-„zaamheid aan hunne overheden in het minst zouden kunnen verzwakken."

Het getal protestantsche *zendelingen* in *Nederlandsch Indie* bedroeg, op ultimo 1849, 28, te weten:

22 van het *Nederlandsche;*
5 van het *Rhijnsche;*
1 van een *Amerikaansch* genootschap;

28

De zendelingen van het *Nederlandsche* genootschap waren aldus verdeeld:

Op *Java:*

1 voor Depok en Toegoe (door het Gouvernement bezoldigd);
1 te Soerabaija;
1 te Samarang (voorloopig om het Javaansch te leeren).

Buiten *Java:*

9 in Menado;
5 in de Molukken;
5 op Timor.

22

Dit genootschap benoemde in 1849 *zes* nieuwe zendelingen voor Oost-Indie, begrepen onder het bovenstaande getal.

In 1846 kwam in Indie een door bestuurders van het Nederlandsche Zendeling-genootschap uitgezonden inspector, die den arbeid der Nederlandsche zendelingen moest onderzoeken en, zulks volbragt hebbende, in Februarij 1848 naar Europa terugkeerde. Omtrent de behandeling van dezen inspector van de zijde des Indischen Bestuurs wordt verwezen naar het volgende uittreksel uit den brief van het genootschap aan den Gouverneur-Generaal van 20 Julij 1849:

„ Bestuurders van het Nederlandsch Zendeling-genootschap, steeds hoogst erken„ telijk voor de krachtige bescherming en belangrijke hulp door Uwe Excellentie aan „ hunnen inspector, den weleerwaarden heer *L. J. van Rhijn*, gedurende zijn ver„ blijf in de Oost-Indien, en in hem aan het genootschap verleend, rekenen het zich „ ten duren, maar tevens hoogst aangenamen pligt Uwer Excellentie bij deze hunnen „ opregten en hartelijken dank te betuigen voor het vele goede, voornoemden afge„ vaardigde door uwe belangstellende gezindheid ten deel gevallen. Zij letten daarbij „ op de stoffelijde ondersteuning hem in velerlei opzigten geschonken, maar meer „ nog op de bereidvaardigheid, waarmede hem vergunningen werden verleend, eens„ deels noodzakelijk om in het doel zijner zending te slagen, anderdeels dat doel „ ten stelligste te bevorderen. Zij stellen op hoogen prijs de dispositien en besluiten „ door Uwe Excellentie genomen ten gevolge van mededeelingen door hunnen in„ spector aan U gedaan, omtrent zaken, die de verbreiding van het christendom en „ de daarmede naauw verbonden zedelijkheid en beschaving in den weg stonden.

„ Zij erkennen, met volle overtuiging, dat zonder die goedgunstig verschafte hulp „ de zending moeijelijk volvoerd en althans zeker niet met die gunstige uitkomst „ bekroond zoude zijn, als waarover zij zich nu mogen verblijden."

Omtrent den arbeid der *Nederlandsche zendelingen* in 1849, en hetgeen vroeger op de hun aangewezene standplaatsen verrigt is tot bekeering van den inlander, wordt het volgende aangeteekend.

Op Java werd door hen geen eigenlijk zendelingswerk (Evangelie-prediking onder de Heidenen) verrigt; want hunne bemoeijingen met Depok en Toegoe kunnen hier niet als zoodanig in aanmerking komen, omdat dit gemeenten zijn van inlandsche Christenen, welke reeds sedert de eerste helft der XVIIIde eeuw bestaan, oorspronkelijk uit vrijgegeven slaven, wien stukken gronds vermaakt werden, voor zoolang zij en hunne afstammelingen de Christelijke leer belijden.

De gemeente op Depok (in Buitenzorg nabij de grenzen van Batavia) is door den zendeling-inspector *van Rhijn* bezocht. Te oordeelen naar zijne gedrukte reisbeschrijving was hij met haren toestand slechts half tevreden. Hij berekent het getal dezer Christenen op 300.

Ook omtrent de Toegoesche Christengemeente te Batavia valt niets gewigtigs te melden. De resident van Batavia zegt van haar het volgende in zijn verslag over 1849:

„ Nog altijd bestaat het Christendom harer leden meer in den naam dan in de „ daad, en behooren deze tot het onbeschaafdste, minst onderwezene gedeelte der „ bevolking, terwijl hunne onverschilligheid en traagheid hen voor alle zedelijke „ verbetering onvatbaar maakt: getuige hiervan de dwang, waarmede zij tot het „ doen onderwijzen hunner kinderen moeten worden aangespoord, en dat zij zich „ dit meestal alleen om den door de diakonie toegekenden onderstand niet te ver„ liezen, laten welgevallen."

Te Samarang is sedert jaren aan de Evangelie-verspreiding werkzaam geweest *G. Bruckner*, als zendeling derwaarts gekomen in 1813 onder het *Engelsche* bestuur en dien het *Nederlandsche* in 1816 te Samarang vond als fungerenden predikant.

Bij het Gouvernement is niet gebleken, dat door den heer *Bruckner* inlanders tot de Christelijke leer bekeerd zijn.

Wat de plaatsing van eenen *Nederlandschen* zendeling te Soerabaija betreft, deze is geschied in Augustus 1848, in het belang van de Christen-*Javanen* in die omstreken.

Men vindt zoodanige Christenen in het regentschap Modjokerto, op het van het Gouvernement gehuurde land Ngoro in het regentschap Soerabaija, verspreid in de

districten Goenoeng Kendeng, Djengollo enz., met de dessa Wieoeng tot hoofdpunt, zoomede op het particuliere land Sidokari.

De bekendwording van het Christendom onder de *Javanen* in deze residentie heeft deszelfs oorsprong te danken aan het verspreiden van Christelijke tractaatjes door zendelingen in 1815, en aan de ijverige bemoeijenis van sommige Europesche ingezetenen. Het is hun echter eerst omstreeks het jaar 1825 gelukt om de *Javanen* over te halen de tractaatjes zelve te lezen en dagteekent dan ook eigenlijk het bestaan van eene Javaansche Christen-gemeente van dien tijd.

Op het particuliere land Ngoro, in de afdeeling Modjokerto, heeft vooral in den aanvang een betrekkelijk groot getal Javanen de Christelijke leerstellingen aangenomen, doch het aanlokkelijke der nieuwheid verdwenen zijnde, hebben in de laatste jaren weinigen daartoe willen overgaan. Het getal leden der Christen-gemeente op gemeld land bedraagt thans omtrent 150, waarvan het grootste gedeelte aldaar woont.

De op andere plaatsen woonachtige leden begeven zich alleen bij gelegenheid van sommige Christen-feestdagen naar Ngoro, om de aldaar gehouden wordende leerrede aan te hooren; de overige vergaderen tot dat einde elken Zondag in een daartoe bestemd gebouw.

De boeken, welke zij bezitten, zijn vertalingen van het Evangelie, gezangen en gebeden, benevens eenige tractaatjes van Engelschen oorsprong. De leden der gemeente te Ngoro zijn niet gedoopt; hunne huwelijken worden somtijds door een hunner, dien zij tot priester verkozen hebben, ingezegend.

Onder hen worden velen gevonden, wier vrouwen en kinderen steeds de Mahomedaansche leer blijven toegedaan.

De leden dezer gemeente hebben van de hoofdwaarheden der Christelijke godsdienst niet dan een zeer onjuist, en met bijgeloof vermengd begrip; het valt echter niet te ontkennen, dat zij zich onderscheiden door eerlijkheid in hunne handelingen. Jammer dat zich daarbij voegen hoogmoed en afkeer van een werkzaam en nuttig leven, zijnde volgens hun gevoelen de landbouw een te vernederend werk voor eenen Christen; zoodat, alles te zamen genomen, de op het land Ngoro met de invoering van het Christendom genomene proeve niet als gelukkig geslaagd kan worden beschouwd.

De op de Gouvernementslanden in het regentschap Soerabaija aanwezige Javaansche Christenen doen zich van eene veel gunstiger zijde kennen. Door de voorzigtige handelwijs der predikanten *Westenbrink Meijer* en *van Rossem* is het hun over het algemeen duidelijk dat het aannemen der Christelijke leer hun geene tijdelijke voordeelen zal verschaffen, en is die leer hun op eene wijze bekend gemaakt, die het meest geschikt is om doel te treffen.

Derzelver getal bedraagt thans 47 mannen met hunne vrouwen en kinderen. Wel is waar zijn er vroeger meer geweest, doch vele hebben de mahomedaansche godsdienst weder aangenomen. Hunne huwelijken worden hier ter plaatste door de predikanten ingezegend en hunne kinderen evenzoo gedoopt, terwijl zij regelmatig iederen Zondag godsdienstoefening houden in de woning van hunnen voorganger *Pa Dassiena*, hernaamd *Johannes*, die hun voorleest en onderwijst. Zij zijn verspreid in onderscheidene dessa's der districten Goenoeng Kendeng, Djengollo enz., doch het grootste aantal is in de dessa Wieoeng gevestigd. Velen onder hen hebben vroeger op het land Ngoro gewoond, en is hoogst waarschijnlijk het ontstaan der Christen-gemeente Wieoeng grootendeels aan dezen toe te schrijven.

Hoewel slecht zeer zeldzaam, zoo hebben echter sommigen hunner wel eens geweigerd heerendiensten te verrigten, en zijn dezulken met het gemis aan aandeel in de sawa's bedreigd en daarna gewillig bevonden. Daaruit blijkt, dat, niettegenstaande de pogingen der predikanten om het tegendeel te bewerken, bij hen het begrip bestaat, dat de Christen-godsdienst hun voorregten boven de andere Javanen geeft. Hoezeer het ontegenzeggelijk is, dat zij betere begrippen nopens de Christen-godsdienst hebben, dan die bij de gemeente te Ngoro verspreid, vermeent men echter te moeten betwijfelen, of die wel zoo helder zijn, als de genoemde predikanten zich voorstellen.

Wanneer men toch het bijgeloovig karakter van den Javaan nagaat, en daarbij

in aanmerking neemt, dat het verkeer der predikanten, die het Javaansch niet verstaan, met de Javaansche Christenen plaats vindt door intermediair van eenige brave en godsdienstige, doch hoogst eenvoudige Europesche ingezetenen, die aan de proselyten vooraf goed op het hart drukken wat zij moeten antwoorden, dan zal men moeten toestemmen, dat de predikanten dikwijls omtrent de denkbeelden hunner Javaansche aannemelingen niet goed worden ingelicht, en dat hun die veelal schooner worden voorgedragen dan ze werkelijk zijn; zulks kan ook daaruit worden afgeleid, dat bij sommige Javaansche Christenen onder anderen het zonderlinge denkbeeld is aangetroffen, dat hunne kinderen niet eer Christenen kunnen worden voor dat zij *schoenen* bezitten.

Ten aanzien van het landgoed Sidokari is door den eigenaar gemeld, dat hij sedert 1843 al wat in zijn vermogen was aangewend heeft, om het Christendom uit te breiden en tot September 1849 zich 190 Javanen bekeerd hebben. Onder de gebezigde middelen behoorde, volgens andere mededeelingen, het verleenen van onderscheidene uiterlijke voordeelen aan den Christen-Javaan: het bouwen van een bamboezen bedehuis, het verschaffen van het benoodigde bij avondmaal enz.

Hoe de te Soerabaija geplaatste zendeling hier werkzaam was, blijkt uit het volgend uittreksel uit eenen brief van hem, van 24 October 1849:

„Van Amboina teruggekeerd, vestigde ik mij in Augustus 1848 te Soerabaija. „Met voorkennis van den resident en met overleg der predikanten van Soerabaija „heb ik sedert dien tijd om de 3, 4 à 5 weken de gemeente te Sidokari bezocht. „Deze bezoeken waren echter niet zeer belangrijk, dewijl ik de Javaansche taal niet „verstond, en het mij niet doelmatig scheen aanleiding te geven tot het gebruik „der Maleische taal in de godsdienstige bijeenkomsten.

„Mijn stelregel was: de Javaansche Christenen moeten Javanen blijven.

„Er trad een der meest gevorderde Christenen als voorganger op, terwijl ik „zag en hoorde wat ik kon. Na de godsdienstoefening sprak ik met de Christenen „over hetgeen mij noodig scheen. Intusschen hield ik mij te huis bezig met de „beoefening der Javaansche taal, om later meer en beter te kunnen werkzaam zijn, „ook bij de gemeente van Sidokari. Tot dusver heb ik het slechts 2 à 3 malen „durven ondernemen, in de godsdienstige bijeenkomsten der Christenen te Sidokari „eene korte toespraak in het Javaansch te doen.

„Voorts is door mij op Sidokari, behalve in Maart 1848, doop en avondmaal „bediend op Kersmis 1848 en op Paschen 1849, wanneer tevens voorbereiding en, „bij voorkomen, aanneming van ledematen en huwelijks-inzegeningen plaats hadden.

„Ook werden de genoemde feestdagen kerkelijk gevierd.

„Ik deed dit grootendeels met behulp van eenen tolk, en was telkens aldaar „2 à 3 dagen werkzaam. Ook werd op Kersmis 1848 een nieuw gebouwd bam„boezen bedehuis godsdienstig ingezegend.

„Denkelijk zou op Sidokari door mij nog één of twee maal meer avondmaal zijn „bediend, zoo niet de landheer, om goede redenen, had verzocht, dit alleen op „Paschen en Kersmis te doen plaats hebben.

„Daar de Javaansche Christenen in dezen omtrek in onderscheidene dessa's meer „of minder bijeenwonen, kan ik persoonlijk niet in hun dagelijksch onderwijs en „bestuur voorzien. Het kwam mij, om onderscheidene redenen, doelmatig voor, „eenige geschikte personen uit hun midden bij mij aan huis te vormen en op te „leiden tot eene soort van voorgangers en onderwijzers, die dan, waar noodig, „konden worden geplaatst, ten einde, onder mijne leiding en met mijne hulp, die „kleine gemeenten, ook die van Sidokari, op te bouwen en te besturen: hierin, „gelijk altijd, de predikanten van Soerabaija raadplegende.

„Alzoo heb ik reeds lang hierover mijne gedachten medegedeeld aan het bestuur „van het *Nederlandsch zendeling-genootschap*, en, in antwoord daarop, hiertoe mag„tiging ontvangen, met toezegging der benoodigde gelden. Zoodra dus de om„standigheden dit toelaten, hoop ik hiermede aan te vangen, alzoo ik meen te „mogen vertrouwen, dat hiertegen ook door het Gouvernement geen bezwaar zal „worden gevonden. Intusschen ben ik steeds bezig, mij zelven voor dat doel „voor te bereiden."

Alvorens nu den arbeid van het Nederlandsch en ook van andere zendeling-genootschappen op de *Buitenbezittingen* te behandelen, kunnen hier nog eenige aanteekeningen over de evangelisatie onder den inlander op Java eene geschikte plaats vinden.

Het Indisch Bestuur is daaromtrent steeds van meening geweest, dat de zaak van Gouvernementswege aan haar zelve behoort overgelaten te worden, maar dat de zorgvuldige onthouding van bemoeijing moet gepaard gaan met een naauwlettend toezigt over de personen, die zich als Evangelie-predikers uitgeven en over de middelen welke zij te baat nemen om hun doel te bereiken.

Sedert omstreeks 20 jaren is op Java werkzaam *C. Gericke*, afgevaardigdigde van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, die, na bestudering van de Javaansche taal, eene overzetting van den Bijbel in die taal ondernam. Het Nieuwe Testament werd eenige jaren geleden voltooid, waarop hij zich naar Nederland begaf om het te doen drukken. In 1848 keerde hij met een groot getal exemplaren van dat gedeelte zijner overzetting terug. Sedert ging hij met het vertalen van de overige gedeelten des bijbels voort en beproefde inmiddels zijn Javaansch Nieuw Testament onder den inlander te verspreiden. In hoeverre hem dat gelukte gedurende 1849 is bij het Gouvernement niet bekend.

Te Batavia bestaat, met takken te Rembang, Macassar, Amboina en Banda, een *Nederlandsch-Oost-Indisch Bijbelgenootschap*, zijnde eene geheel particuliere vereeniging, die in betrekking staat tot het Bijbelgenootschap te Amsterdam en ten doel heeft de kennis van den bijbel in Indie te verspreiden, ook door verbetering en vermenigvuldiging der vertalingen van den bijbel. De voorzitter wordt, even als die van het Javaasch medewerkend Zendeling-genootschap, door den Gouverneur-Generaal benoemd.

Buitendien bestaat in Nederlandsch Indie sedert 1826 nog eene vereeniging van geringe beteekenis te Soerabaija, waarmede het Gouvernement zich volstrekt niet inlaat. Zij noemt zich *Bijbel-, Zendeling- en Tractaat-genootschap te Soerabaija* en wordt ondersteund door vrijwillige geldelijke bijdragen, waaruit zij grootendeels Nederduitsche en Maleische bijbels ter uitreiking tegen of zonder betaling aanschaft. De predikanten van Soerabaija zijn, des verkiezende, steeds voorzitters van deze vereeniging, welke overigens periodiek vergaderingen houdt, gewoonlijk door eene talrijke schare begunstigers van het genootschap bezocht, waar stichtelijke voorlezingen geschieden, door liederen van het Nederlandsche Zendeling-genootschap afgewisseld. De vereeniging schijnt, ofschoon zelfstandig, zich eenigzins ondergeschikt jegens het Nederlandsch-Oost-Indisch Bijbelgenootschap te Batavia te gedragen. In 1848 telde zij, buiten de voorzitters, 12 leden, allen tot de Maleische gemeente behoorende.

Over den arbeid der *Nederlandsche zendelingen op de Buitenbezittingen* in 1849 zijn weinig of geene berigten ingekomen.

Wat de vruchten van dien arbeid aangaat schijnt de inspector *van Rhijn* alleen over Menado gunstig te oordeelen.

Ten opzigte van de Molukken meent een predikant, die daar ettelijke jaren het herderlijke werk verrigtte, dat de Christen geworden *inlanders*, die men inlanders liet, en wien dus niet die voorregten geschonken werden als aan de zoogenaamde *burgers*, goede, trouwe, gehoorzame en ijverige menschen zijn, terwijl hij de *burgers* voorstelt als door de prikkeling met denkbeelden van gelijkheid enz., lui, onmatig, hoogmoedig en tot verzet geneigd geworden.

De zendeling, die op Ternate het leeraars-ambt waarneemt op eene bezoldiging uit 's Lands kas, betrachtte zijnen pligt niet alleen met ijver, maar ook met beleid en gezond verstand en stichtte op die wijs wezenlijk nut.

Van Timor schrijft de inspector *van Rhijn:* „In onze Timorsche missie, waar „het meeste gewigt op de schalen gelegd is, zien wij de minste vrucht."

Vroeger is wel eens over het gedrag van de zendelingen in het Timorsche geklaagd, zoodat het Gouvernement in 1842 zelfs noodig achtte met verwijdering te dreigen. In den laatsten tijd zijn zulke klagten niet, intengendeel goede berigten gehoord.

In het algemeen kan van de Nederlandsche zendelingen op de Buitenbezittingen aangemerkt worden, dat zij zich veel moeite gegeven hebben en nog geven voor het onderwijs der jeugd.

De zendelingen van het *Rhijnsche genootschap* waren in 1849 allen op Borneo en wel in het Bandjermassingsche. Omtrent hen schrijft de gouverneur van Borneo en Onderhoorigheden in April 1849:

„De thans verkregen resultaten der *Rhijnsche zending* zijn, bij de heerschende „gewoonten en zeden der Dayaks, voordeelig en beloven voor de toekomst een „werkelijk nut, daar er meer gedoeld wordt op de opvoeding dan op het maken „van een groot getal proselyten. Door omzigtigheid geleid, zijn geene andere „bekeerlingen aangenomen dan dezulke, die door hun gedrag toonen dat zij het „waardig zijn, en dit getal is tegenwoordig tot omtrent 40 personen gestegen. „De opvoeding der jeugd maakt zeer goede vorderingen, daar op de posten Bin- „tang, Palinghei en Palingkan reeds 380 scholieren het noodige onderwijs genieten „en men zelfs twee hulpscholen te Mengkatib en te Mentanger onder Dayaksche „meesters heeft opgerigt, waar nog 40 kinderen gaan. Er is dus met der daad „eene uitbreiding aan het onderwijs gegeven, welke nu reeds vruchten draagt en „nader de beschaving van het zuider-gedeelte van Borneo, daar waar het door „Dayakkers bewoond is, moet bevorderen.

„Bij de zendelingsposten is dan ook de invloed van het reeds verrigte zigtbaar „en dit te meer, omdat het tegenwoordig algemeen hoofd van het district Poe- „loepeteh (10,000 zielen), waar de zendelingen werken, de Christelijke leer omhelsd „heeft en zich in aller gezigt daarnaar rigt.

„Te Bandjermassing, waar almede een der zendelingen gevestigd is, gaan een „30tal Chinesche kinderen school, die zich voornamelijk bekwamen in het lezen „en schrijven, zoowel met Italiaansche als met Arabische karakters, en in het „rekenen."

De bedoelde zendelingen leden destijds gebrek aan geld, dewijl hun genootschap, wegens verachterde finantien, niet op den behoorlijken tijd de vereischte fondsen had overgemaakt tot betaling van hunne, in 1848 reeds om dezelfde reden verminderde bezoldigingen. De oudste hunner, sedert 13 jaren op Borneo en bij het bestuur gunstig bekend, wendde zich in dezen nood tot den Gouverneur-Generaal om tegemoetkoming. Daarop is hun gezamenlijk geschonken eene som van *f* 1500.

Het bestuur van het Rhijnsche genootschap, omtrent den staat van zaken verwittigd, voegde bij de aanbieding van zijnen dank voor de genotene hulp het berigt, dat door middel van de *Nederlandsche Handel-maatschappij* de bezoldigingen zijner zendelingen voortaan geregeld betaald zouden worden.

De pogingen der Amerikaansche zendelingen, tot bekeering of beschaving van den inboorling van West-Borneo schijnen geheel vruchteloos gebleven. In 1847 waren nog voor Pontianak door het hervormde *Nederduitsche* kerkgenootschap in Noord-Amerika bestemd 3 zendelingen en 1 vrouwelijke hulp-zendelinge, maar in 1849 bleef er een over.

III. ROOMSCH-KATHOLIEKE.

Het hoofd van de roomsch-katholieke kerken in Nederlandsch Indie en ook al de leeraren dier gemeente worden kerkelijk benoemd door of van wege den Heiligen Stoel erkend door of op magtiging van den Koning en, voor zoo ver zij binnen de door den Koning vastgestelde organisatie vallen, bezoldigd uit 's Lands kas.

Wanneer het hoofd der roomsch-katholieke kerken in Nederlandsch Indie eenen geestelijke voor eenig leeraarsambt in die gewesten benoemt, doet hij daarvan mededeeling aan den Gouverneur-Generaal.

Acht de Gouverneur-Generaal de toelating van den betrokken geestelijke op de hem toegedachte plaats niet bedenkelijk, zoo gelast hij, op die mededeeling, het burgerlijk hoofd der plaats den benoemden geestelijke in het dien opgedragen ambt te erkennen. Zijn aan dat ambt van staatswege burgerlijke voordeelen verknocht, zoo gelast de Gouverneur-Generaal tevens, den geestelijke in het genot van die voordeelen te stellen.

Acht de Gouverneur-Generaal, om gewigtige en ter zijner beoordeeling staande redenen, de toelating van eenen geestelijke, wiens plaatsing wordt voorgesteld, onraadzaam, dan doet het hoofd der roomsch-katholieke kerken een ander voorstel. Wanneer deze eenen door hem voor eenig kerkelijk ambt benoemden en door of op last van den Gouverneur-Generaal erkenden geestelijke geheel of gedeeltelijk de verleende kerkelijke jurisdictie of de bevoegdheid tot geestelijke dienstverrigting ontneemt, geeft hij daarvan kennis aan den Gouverneur-Generaal, die hierop, zonder zich in te laten met de redenen van zoodanige beschikking, de erkenning en het genot der burgerlijke voordeelen intrekt.

Het roomsch-katholiek kerkhoofd kan twee maal 's jaars eene kerkelijke bezoekreis doen op kosten van 's Lands kas, en voor eigen rekening zoo dikwerf hij zulks noodig beschouwt. Maar op alle reizen moet hij zich gedragen naar de algemeene verordeningen omtrent reizende geestelijken.

De *roomsch-katholieke kerkeraden en armbesturen* staan onder het gezag van het roomsch-katholiek kerkhoofd, onverminderd hunne rekenpligtigheid aan de algemeene rekenkamer.

De *roomsch-katholieke geestelijken*, die in Indie uit 's Lands kas bezoldigd worden; zijn verdeeld in drie klassen. Die der eerste klasse heeten *pastoors*, die der tweede klasse *onderpastoors*, die der derde klasse *kapellaan*.

Hun getal is bepaald op:

3 pastoors,

1 onderpastoor,

4 kapellaans.

Wat van *kerkelijke bedienden* en *kerkgebouwen* onder *Protestantsche eeredienst* gezegd is, geldt ook voor de roomsch-katholieke.

Het beheer over de roomsch-katholieke kerk werd uitgeoefend door den bisschop van Colophon in partibus infidelium, *P. M. Vrancken*, die na het vertrek uit Indie van den kerkvoogd *J. Grooff* door den Koning is erkend als coadjutor van dien apostolischen vicaris en als pastoor van Batavia.

Omtrent de verhouding van het Bestuur tot het roomsch-katholieke kerkhoofd in Indie valt over 1849 niets aan te merken.

Een der pastoors deed in Julij en Augustus, met vergunning van den Gouverneur-Generaal, eene kerkelijke reis op Banka.

Bij die gelegenheid werden ettelijke Chinezen door hem tot de roomsch-katholieke leer bekeerd. Hij bezigde echter tot verspreiding des geloofs een paar *Chinezen*, die geheel en al bleken voor de taak ongeschikt te zijn. Zij stelden zich aldra als magthebbende personen aan, beloofden den mijnwerkers, die de roomsch-katholieke leer zouden omhelzen, geldelijk voordeel, bedreigden de onwilligen, vernielden in de huizen de beelden en opschriften welke den *Chinezen* heilig waren, en bedreven allerlei grove ergerlijkheden. In het belang van de openbare rust zijn die ijveraars opgevat en uit de binnenlanden naar de hoofdplaats, onder toezigt der politie gebragt. Zulks is aan het roomsch-katholiek kerkhoofd medegedeeld.

Men telde in het laatst van 1849 op Banka 58 Chinezen, die zich Christenen noemden.

Hiervan waren gedoopt door den bedoelden pastoor	22
reeds gedoopt vóór zijne komst	5
nog ongedoopt	31
	58

IV. MAHOMEDAANSCHE.

Er is geen centraal bestuur over de Mahomedaansche eeredienst in Nederlandsch Indie.

Met eene enkele uitzondering in Bantam, worden geene Mahomedaansche geestelijken voor het uitoefenen van het leeraarsambt uit 's Lands kas bezoldigd.

Het doen van bedevaarten naar Mekka, een der voorschriften van de Mahomedaansche leer, 't welk echter door vele geraadpleegde verlichte belijders dier leer in deze gewesten beschouwd wordt als niet voor de geloovigen in zóó ver van Mekka verwijderde landen verpligtend, is op Java en Palembang bezwaard door het opleggen aan inlanders van eene betaling van ƒ 110 voor elken pas naar Arabie. Van die betaling zijn vrij de kinderen beneden 12 jaren, die hunne ouders of vrienden derwaarts vergezellen. Tegen ontduikingen (welke bevorderd worden door de gelegenheid om over Riouw, Singapoer, Poeloe Pinang enz. naar Arabie te komen) is bepaald, dat ieder die van Mekka terugkeert, zonder bij vertrek uit de bezitting de ƒ 110 voldaan te hebben, het dubbel zal betalen.

Dit bezwaren van het gaan naar Mekka is niet alleen in het belang van het Gouvernement, maar in meerdere mate in dat der bevolking, want de bedevaartgangers (hhadji) zijn, volgens hunne aloude instellingen, ontheven van diensten en ten behoeve van hunne hoofden en van het Gouvernement: zoodat de last dezer diensten voor de overige bevolking verzwaart naar gelang het getal hhadji's toeneemt. Bovendien moet zij tot het onderhoud van zulke gewijden bijdragen.

De maatregel vond dan ook (in 1825) zijne aanleiding in het overgroot getal hhadji's.

De gelden voor passen naar Arabie in 's Lands kas ontvangen, worden besteed om de bevolking te ondersteunen in den bouw en het herstellen van Mahomedaansche tempels: een arbeid, dien zij verpligt is kosteloos te verrigten.

De Mahomedaansche eeredienst wordt over het algemeen rustig uitgeoefend.

In 1849 zijn 136 personen van Java en Madura ter bedevaart naar Mekka gegaan en 203 personen op die eilanden van Mekka teruggekeerd.

V. ANDERE.

Andere eerediensten, zoo als de Israëlitische, die der Chinezen en overige niet Mahomedaansche volken enz., zijn geheel aan zich zelve overgelaten, behoudens het algemeen toezigt der politie.

F. Instellingen van liefdadigheid.

Het opperbestuur over de instellingen van liefdadigheid in Nederlandsch Indie is niet opgedragen aan eenig centraal departement van bestuur. Alleen die, welke uit protestantsche of roomsch-katholieke kerken of diakonie-fondsen onderhouden worden, maken hierop eene uitzondering. Zij staan onder het oppertoezigt van het bestuur der kerk, tot welke zij behooren. De hoofden der gewestelijke besturen hebben het oppertoezigt over de gestichten van liefdadigheid, ieder in zijn gewest. Zij zijn verpligt zich met den aard van hunne instellingen, met de wijze waarop de daarin bevonden wordende personen worden verpleegd, behandeld en opgevoed, bekend te maken, ten einde zoodanige verbeteringen voor te stellen, als ten nutte van al die personen strekken kunnen en als bijzonderlijk ook kunnen dienstig zijn, om de weezen tot nuttige leden der maatschappij te vormen.

De liefdadige instellingen in Indie, niet uitsluitend bestaande ten laste van kerk- en armen-fondsen, kunnen onderscheiden worden in:

die, welke van Gouvernementswege werkzaam zijn, en

die, welke, zonder van Gouvernementswege werkzaam te zijn, door het Gouvernement beschermd worden.

Tot de eerste categorie behooren de volgende:

a. Commissien tot ondersteuning van behoeftige Christenen in de Bataviasche, Samarangsche en Soerabaijasche afdeeling (vroeger *centrale commissien van weldadigheid* genoemd), bestaande uit de residenten als voorzitters en door den Gouverneur-Generaal benoemde leden en secretarissen. Gedeeltelijk door middel dezer commissien worden de gelden, ontvangen wegens de heffing van *één per mille* op de openbare verkoopingen, wegens liefdegiften bij de ambtenaren van den burgerlijken stand ter gelegenheid van trouwplegtigheden, en wegens boeten aan welke geene bepaalde bestemming is gegeven, besteed tot tegemoetkoming van arme Christenen, die niet ten laste van de kerkelijke armenkassen kunnen komen en ook wel van onchristenen. Zij zijn verantwoordelijk aan de algemeene rekenkamer.

b. Te Samarang is een *proveniers-* of *oudemannen-huis*, bestemd tot huisvesting van gepensionneerde militairen, zeevarenden en anderen, die door ligchaamsgebreken of hoogen onderdom belet worden den lande langer te dienen en tevens geene middelen bezitten om zelven in hun onderhond te voorzien. Inlandsche onchristenen zijn uitgesloten.

Om in dit gesticht opgenomen te worden, is voor elk persoon magtiging noodig van den Gouverneur-Generaal. De resident mag er krankzinnigen op eigen kosten toelaten, mits niet strekkende tot bezwaar en ongerief van de gepensionneerden. De gepensionneerden moeten er leven van hun pensioen, maar krijgen van het Gouvernement beddegoed, kleederen en rantsoenen.

c. Te *Samarang* is een *wees- en armhuis voor protestanten*, beheerd door een onbezoldigd bestuur, door den Gouverneur-Generaal benoemd, en, onder dat bestuur, door eenen binnenregent en eene binnenregentesse, beiden uit 's Lands kas bezoldigd.

De reglementen voor het algemeen en inwendig beheer over dit gesticht zijn door het Gouvernement vastgesteld.

Het gesticht heeft een eigen kapitaal en dient tot verzorging, zedelijke opleiding en onderrigting (vooral in nuttige handwerken) van de kinderen:

1°. door Europeanen of gelijkstandigen bij inlandsche vrouwen verwekt, en die door het overlijden van hunne vaders of beide ouders, of wel als geheel door hunne ouders verlaten, in de dorpen of elders ten laste der bevolking rondzwerven;

2°. door Europeanen of gelijkstandigen bij Europesche moeders of gelijkstandige in echt verwekt, en in wier onderhoud, bij overlijden van beide ouders, uit hunne nalatenschap in het geheel niet kan worden voorzien;

3°. door Europeanen en gelijkstandigen buiten echt verwekt, door den vader erkend, en onderloos of door hunne ouders verlaten zijn;

4°. bij Europesche of gelijkstandige moeders verwekt, door den vader niet erkend, wanneer de moeder overleden is of wel de kinderen verlaten heeft;

5°. door Europeanen of gelijkstandigen bij Europesche op daarmede gelijkgestelde moeders in echt verwekt, wier vaders of moeders overleden zijn en in wier onderhoud door den weduwenaar of de weduwe niet kan worden voorzien;

6°. door Europeanen bij inlandsche moeders of bij Christen-vrouwen buiten echt verwekt, door den vader erkend, en die deze, uit hoofde van verschillende omstandigheden, in het gesticht wenscht opgenomen te zien;

7°. van overledene ouders, wier boedels door weeskamers, voogden of administrateurs worden beheerd;

8°. door kerk- of armbesturen bedeeld;

en zulks alles in geval de kinderen of ouders tot de Protestantsche kerk behooren.

Eene bijdrage van *f* 5.40 's maands wordt aan het gesticht betaald voor elk kind, bedoeld bij 1°., 2°., 3°., 4°., 5°. en 6°. uit 's Lands kas; bij 7°. door de betrokkene weeskamers, voogden of administrateurs, en als de boedels niet toereiken, uit 's Lands kas; bij 8°. door de betrokkene kerk- of armbesturen.

Voor ieder kind moet als eerste uitrusting aan het gesticht voldaan worden eene som van *f* 30. Dit is eene verpligting rustende op de gemeente uit welke de kinderen afkomstig zijn. Maar bij onvermogen komt het Gouvernement te hulp.

De kinderen sub 1°. tot 6°. en sub 7°. bedoeld, als zij gedeeltelijk ten laste van 's Lands kas zijn, moeten het gesticht verlaten, jongens met hun 18de jaar en meisjes met de meerderjarigheid. De jongens wanneer zij een civiel of militair emplooi of ander middel van bestaan bekomen, en de meisjes bij huwelijken of het verkrijgen van een middel van bestaan, kunnen ook vóór dien tijd daaruit ontslagen worden. De overige kinderen mogen in geen geval in het gesticht blijven na meerderjarigheid.

Tot de opname van een kind voor hetwelk uit 's Lands kas wordt bijgedragen, is magtiging noodig van den Gouverneur-Generaal.

Er bestaat echter eene doorloopende magtiging voor twee honderd zulke kinderen.

d. Het weeshuis voor roomsch-katholieken te Samarang, welks algemeen bestuur door het Gouvernement benoemd wordt, terwijl het Gouvernement er eenen binnenregent en eene binnenregentesse bezoldigt, heeft een eigen kapitaal. Ook hier worden kinderen in de bovenvermelde omstandigheden verkeerende, maar tot de roomsch-katholieke kerk behoorende, opgenomen en meerendeels voor 's Lands rekening verpleegd. Voor de opname van twee honderd veertig kinderen ten laste der openbare schatkist is doorloopende magtiging verleend.

e. Te *Batavia* is eene inrigting tot verpleging van gewone zieken, ongeneesbaren, personen met besmettelijke ziekten aangedaan, en krankzinnigen van beiderlei geslacht, behoorende tot de Chinesche, inlandsche en andere onchristen natien. Zij heet het *Chinesche hospitaal* en wordt van gouvernementswege beheerd door het collegie van boedelmeesteren, onder welks bevelen een Europeesch hospitaalmeester, als binnenregent, er het dagelijksche beheer voert.

De lijders worden in dit gesticht opgenomen, te Batavia op certificaten van de stedelijke geneesheeren, met voorkennis van de politie, en van elders op magtiging van den Gouverneur-Generaal.

Ten einde in de kosten van beheer over gebouwen voor verpleging enz. in het gesticht te voorzien, beschikt het collegie van boedelmeesteren, behalve over de salarissen en leges, hun als weeskamer toevallende, nog over eenige heffingen, van gouvernementswege bepaald. Sommige dier heffingen, welke speciaal gebragt worden ten voordeele van het collegie, zijn beschreven onder de rubriek *weeskamers* van dit verslag. De ondervolgende worden uitdrukkelijk gebragt ten voordeele van het Chinesche hospitaal:

1°. eene heffing van *f* 40, *f* 20 en *f* 5, naar gelang de verzoeker is: officierszoon, gegoed Chinees, of geen van beiden, bij het verleenen van trouwbrieven aan Chinezen door het collegie van boedelmeesteren, wier toestemming noodig is tot bewijs der wettigheid van Chinesche huwelijken;

2°. verscheidene heffingen bij huwelijksplegtigheden van Chinezen;

3°. als voren bij Chinesche begrafenissen;

4°. *f* 10 voor rijken en *f* 5 voor minder gegoeden, bij het verleenen van trouwbrieven door het collegie van boedelmeesteren aan inlanders, Arabieren en Mooren, binnen de stad en voorsteden van Batavia, ten bewijze der echtheid van hunne huwelijken. Armen zijn vrij;

5°. bij vervoer van Chinesche lijken naar China *f* 440 elk voor vermogenden en *f* 220 voor anderen.

Voorts is ten behoeve van dit gesticht bestemd:

6°. de helft der opbrengst van den verkoop van Chinesche graven;

7°. een aandeel in het hoofdgeld der Chinezen te Soerabaija;

8°. een aandeel in zekere boeten op politie-overtredingen van Chinezen te Soerabaija;

9°. een aandeel in boeten op overtredingen der voorwaarden op de Chinesche spelen.

Daar het Chinesche hospitaal geheel is voor 's Lands rekening, wordt hier ook de staat opgegeven der gelden, onder ultimo 1849 voor die storting afgezonderd, zoo als die staat voorkomt bij de boeken van het collegie van boedelmeesteren.

Het fonds van het hospitaal was op ultimo 1843.		ƒ 196,799.00
In 1844 bedroegen:		
de inkomsten	ƒ 75,944.00	
de uitgaven	16,918.00	
meer inkomsten.		59,026.00
Saldo nltimo 1844.		ƒ 255,825.00
1845.		
de inkomsten	ƒ 38,967.00	
de uitgaven	19,939.00	
		19,028.00
Saldo ultimo 1845.		ƒ 274,853.00
1846.		
de inkomsten	ƒ 52,924.00	
de uitgaven	25,990.00	
		26,934.00
Saldo ultimo 1846.		ƒ 301,787.00
1847.		
de inkomsten	ƒ 75,360.00	
de uitgaven	80,168.00	
		4,808.00
Saldo ultimo 1847.		ƒ 296,979.00
Transporteren		ƒ 296,979.00

	Per transport	*f* 296,979.00
1848.		
de inkomsten	*f* 84,193.00	
de uitgaven	*f* 42,839.00	
		41,354.00
Saldo ultimo 1848.		*f* 338,333.00

Dat cijfer is echter uit latere opgaven gebleken niet juist te zijn:

want onder de	*f* 338,333.00
of ten regte	*f* 338,333.95
bevonden zich wegens bij boedelmeesteren gestort collateraal van onchristenen, hetwelk in 's Lands kas had behooren te zijn overgebragt.	181,378.72
Rest	*f* 156,955.23

Volgens de boeken van het collegie waren de inkomsten voor het hospitaal in 1849.	*f* 64,380.30
en was bij redres ten voordeele van het hospitaal overgeschreven, uit het fonds van het collegie als weeskamer, wegens renten van 1844—1848.	*f* 66,312.24
Baten.	*f* 130,692.54
Terwijl de lasten bedroegen.	25,105. 7
Meer baten.	*f* 105,587.47
Maar onder de baten bevindt zich:	
1°. aan collateraal	*f* 12,166.68
Rest	*f* 93,420.99
en 2°. aan renten *f* 16,916.83 berekend over het kapitaal van *f* 338,333.95, dus over eene som, welke voor de grootste helft niet tot de fondsen voor het hospitaal behoorende, zoodat een gedeelte van die renten in 's Lands kas schijnt te moeten komen, welk gedeelte hier gesteld wordt voor	*Memorie.*
Zonder aftrek van de bedoelde renten zoude het fonds voor het Chinesche hospitaal, hetwelk met die renten op ultimo 1848 was (zie boven).	156,955.23
geklommen zijn tot.	*f* 250,376. 2
Transporteren	*f* 250,376. 2

	Per transport *f*	250.376. 2
En daar die renten wel niet zullen overtreffen het verschil tusschen deze		250,376. 2
en het kapitaal onder ultimo 1843 van		196,799.33
	namelijk. . . . . *f*	53,576.89

want de geheele som aan renten voor het hospitaal berekend over 1844 tot 1849 is slechts *f* 83,228.107, waaronder voor denkelijk ongeveer de helft dier som renten zijn omtrent welker beschikbaarheid voor het hospitaal geen twijfel kan bestaan, — zoo toont deze uitkomst aan, dat de voor het Chinesche hospitaal aangewezene opbrengsten voldoende waren, om de uitgaven te bestrijden.

f Ook te Samarang is een *Chineesch hospitaal*, opgerigt en onderhouden uit gelijke heffingen als te Batavia, en gesteld onder beheer van de weeskamer te Samarang.
In dat gesticht worden verpleegd: verminkte of met afzigtelijke kwalen behebte mannen en vrouwen, tot de Chinesche en andere vreemde onchristen natien behoorende en afkomstig uit de gewesten beoosten Cheribon; voorts in afzonderlijke localen, krankzinnigen van onverschillig welken onchristen landaard, alsmede zoodanigen uit eerstgenoemde natien, die geene middelen bezitten en door blindheid of andere noodlottige omstandigheden der maatschappij tot last strekken.
Het bestaande gebouw is ingerigt voor 60 personen. De opname in het gesticht heeft plaats, wat bewoners van Samarang betreft, op een certificaat van den stadsgeneesheer, geviseerd door den adsistent-resident van politie, en wat aangaat personen van buiten Samarang, op last van den resident van Samarang, nadat dezen door de betrokkene gewestelijke besturen de noodzakelijkheid is aangetoond.

Het fonds van het Chinesche hospitaal te Samarang:

op ultimo 1848 bedragende		*f* 76,973
is in 1849 aangegroeid tot		80,495
en dus vooruitgegaan met		*f* 3,522

De inkomsten namelijk bedroegen:

aan renten op uitgezette kapitalen		*f* 4,189
aan trouw- en begraafstukken		4,065
aan legaten en boeten		111
		f 8,365

en de uitgaven:

voor het bedelaars-gesticht	*f* 3000	
diverse	1843	
		4,843
als boven. . . .		*f* 3,522

g. Hier en daar bestaan nog andere gestichten ter verpleging of verzorging van inlanders, Chinezen en andere Oosterlingen, met afzigtelijke ziekten behebt, of dergelijke ongelukkigen. Zulke gestichten zijn:
het *bedelaars-gesticht* te Samarang;
het *bedelaars-gesticht* te Soerabaija;
de *leprozen-gestichten* te Amboina, op Pisang bij Banda, te Ternate, en bij Menado.

h. Eindelijk besteedt het Gouvernement, daargelaten de kostelooze opname van behoeftigen in scholen, hospitalen en verdere gouvernements-inrigtingen, en ongerekend het toekennen aan behoeftigen van sommige voorregten op het punt van belastingen enz., jaarlijks eene som voor verschillende liefdadige of zedelijke oogmerken, zoo als: het te gemoet komen van weeshuizen (afgescheiden van al de boven verhandelde vaste bijdragen) in buitengewone uitgaven, het aanvullen van openbare inteekeningen voor eenige instelling van algemeen zedelijk nut enz.

Tot de tweede *categorie* der liefdadige instellingen, namelijk die, welke, zonder voor 's Gouvernements rekening werkzaam te zijn, door het Gouvernement beschermd worden, behooren:

a. de *hoofd-commissie van weldadigheid in Nederlandsch Indie*, zijnde een tak der Maatschappij van Weldadigheid in Nederland. Zij heeft in alle gewesten van Nederlandsch Indie en ook op Decima (Japan) sub-commissien:

b. het *Parapattan weezen-gesticht* te Batavia, eene op zich zelve staande instelling, opgerigt uit particuliere liefdegiften, maar sedert eenigen tijd voor een goed gedeelte bekostigd uit 's Lands kas, en dienende tot opname, verzorging en onderrigting van verlatene of behoeftige kinderen en weezen.
In 1846 beschonk het Gouvernement dit gesticht met *f* 10,000, en sedert dien tijd worden daaraan *f* 6000 's jaars uit 's Lands kas uitgekeerd;

c. de directeuren, correspondenten van vaderlandsche instellingen, gelijk:
van het *Fonds tot aanmoediging van 's Lands zeedienst en ondersteuning van verminkten* enz.
van het *Instituut voor doofstommen te Groningen;*
van het *Instituut voor blinden te Amsterdam* enz.

De voornaamste liefdadige instellingen, geheel staande onder het beheer van kerkeraden en komende ten laste van kerk- en diakoniefondsen, zijn:
een *armenhuis* te Batavia, welks binnen-regent door den Gouverneur-Generaal benoemd wordt;
een *armenhuis* te Soerabaija (van geringe beteekenis).
een *weeshuis* te Amboina;
een *weeshuis* te Ternate;
een *armenhuis* te Macassar;
en eene *inrigting van vrouwelijke nijverheid voor de Christen-gemeente te Macassar*, dienende tot opneming van weesmeisjes, die, den ouderdom van 16 jaren bereikt hebbende, het armenhuis aldaar moeten verlaten, en van andere meisjes zonder vaste broodwinning, zoomede van weduwen zonder genoegzaam bestaan; alle welke personen in dit gesticht huisvesting, verpleging en voeding bekomen en tevens in de gelegenheid gesteld worden om door arbeidzaamheid en spaarzaamheid hare omstandigheden te verbeteren. De nijverheid bestaat in wasschen, verstellen, merken, stoppen en aanmaken van kleedingstukken. Het beheer wordt gevoerd door vrouwen, in overleg met den kerkeraad, terwijl de diakonie met het geldelijke belast is.

In of door instellingen van liefdadigheid werden in 1849 verpleegd of bedeeld:

PLAATSEN.	GEDURENDE 1849.				OP ULTIMO 1849.			
	CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.	
	Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van	
	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.
Batavia.								
In gestichten:								
Diakonie-armhuis	„	58	„	„	„	58	„	„
Chinesche hospitaal . . .	„	„	413	„	„	„	139	„
Parapattan-weezengesticht .	66		„	„	57		„	„
Buiten gestichten:								
Door den protest. kerkeraad.	„	42	„	„	„	42	„	„
Door den roomsch-katholiek. kerkeraad.	„	9	„	„	„	10	„	„
Door de commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen. . . .	145	7	„	„	151	6	„	„
Samarang.								
In gestichten:								
Roomsch-katholiek weeshuis.	251	1	„	„	218	1	„	„
Protestantsch id.	223	12	„	„	197	11	„	„
Oudemannen-huis. . . .	95	„	„	„	70	„	„	„
Chineesch hospitaal . . .	„	„	62	„	„	„	44	„
Bedelaarsgesticht	„	„	669	„	„	„	445	„
Buiten gestichten:								
Door den protest. kerkeraad.	„	58	„	„	„	54	„	„
Door den roomsch-katholieken kerkeraad	„	9	„	„	„	9	„	„
Door de commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen	37		„	„	37		„	„
Soerabaija.								
In gestichten:								
Diakonie-weeshuis. . . .	„	20	„	„	„	22	„	„
Bedelaarsgesticht	„	„	65		„	„	„	„
Buiten gestichten:								
Door den protest. kerkeraad.	„	27	„	„	„	27	„	„
Door den roomsch-katholieken kerkeraad.	„	16	„	„	„	16	„	„
Door de commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen	1007		„	„	84		„	„

Uit 's Lands kas zijn gedurende 1846, 1847, 1848 en 1849 tot liefdadige einden betaald:

tot onderhoud van weezen en andere behoeftigen in gestichten.	*f* 210,367. 72
aan de commissien tot ondersteuning van behoeftige Christenen.	85,835. 71
aan bijzondere personen.	37,296.104
aan de inlandsche bevolking tot leniging van rampen (misgewas, brand, ziekte, aardbeving)	25,266. 12
voor de gebouwen en het meubilair van weezengestichten. . .	7,022.110
	f 365,789. 9

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Het algemeen beheer over de burgerlijke geneeskundige dienst wordt uitgeoefend door den chef der militaire geneeskundige dienst. Hij is in zijne bemoeijenissen met de burgerlijke geneeskundige dienst regtstreeks ondergeschikt aan den Gouverneur-Generaal.

II. GEWESTELIJK BEHEER.

De dirigerende officieren van gezondheid in de militaire afdeelingen op Java zijn, onder den chef, belast met het beheer en toezigt over de burgerlijke geneeskundige dienst in die afdeelingen.

Te Batavia, Samarang en Soerabaija bestaat eene plaatselijke commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, voorgezeten door den dirigerenden officier van gezondheid der militaire afdeeling, tot welke de plaats behoort, en wijders zamengesteld uit den stads-geneesheer en den bevelenden officier van gezondheid van het militaire hospitaal, als leden, en den stads-apotheker, als secretaris. Buiten de hoofdplaatsen voert de eerste in rang der aanwezige officieren van gezondheid dit beheer. Deze officieren zijn, als gewestelijke chef van de burgerlijke geneeskundige dienst, ondergeschikt aan het hoofd van het gewestelijk bestuur, doch meer onmiddellijk aan den chef der geneeskundige dienst en den dirigerenden officier van gezondheid der militaire afdeeling, tot welke het gewest behoort.

III. PLAATSELIJKE DIENST.

§ 1. *Genees-, heel- en verloskunde.*

Het verleenen van genees-, heel- en verloskundige hulp in alle burgerlijke gouvernements-inrigtingen — zoo als: ziekenhuizen, die niet onder militair beheer staan: gevangenissen, kwartieren voor veroordeelden tot dwangarbeid, — in liefdadige gestichten en dergelijke door het Gouverment beschermd wordende instellingen; aan ambtenaren met eene bezoldiging van minder dan *f* 150 's maands en hunne gezinnen; aan alle behoeftigen in de gemeente, — alles zonder andere betaling dan eene bezoldiging uit 's Lands kas, en *van gouvernementswege* in 1849, opgedragen:

te Batavia, aan

een stads-geneesheer,
twee stads-heelmeesters en
twee stads-vroedvrouwen;

te Samarang, aan

een stads-geneesheer en
eene stads-vroedvrouw;

te Soerabaija,

als te Samarang;

en elders aan de officieren van gezondheid, die niet geheel voor militaire diensten zijn afgezonderd.

Wijders is het verleenen van genees-, heel- en verloskundige hulp in de gemeente overgelaten aan de *particuliere practijk*.

Hieraan mogen deel nemen:

a. de stads-geneesheeren, heelmeesters en vroedvrouwen;

b. alle officieren van gezondheid in active dienst, met uitzondering van den chef der geneeskundige dienst en de dirigerende officieren op Java, die alleen oogenblikkelijke hulp mogen verleenen, zonder belooning in gevallen waar de menschelijkheid zulks vordert, en consultatien of belangrijke heelkundige operatien mogen waarnemen; — sprekende het overigens van zelf, dat de officiele pligten van de geneeskundigen *a* en *b* niet wegens de particuliere practijk behooren verzuimd te worden.

c. particuliere geneeskundigen, geene bezoldiging uit 's Lands kas genietende.

Niemand mag de genees-, heel- en verloskundige practijk uitoefenen zonder daartoe, op vergunning van den Gouverneur-Generaal, eene acte van toelating van den chef der geneeskundige dienst te hebben bekomen. Alvorens die acte uit te reiken, moet de chef zich van de genoegzame bekwaamheid en kunde van den persoon verzekeren, hetzij door het viseren van zijne getuigschriften, hetzij door hem een examen voor eene daartoe bestemde commissie te doen afleggen.

Alle personen, tot de practijk toegelaten, zijn gehouden:

ten allen tijde aan den chef der geneeskundige dienst berigten te geven, welke hij van hen verlangt omtrent de zaken tot hun bedrijf betrekkelijk;

geregelde aanteekening te houden over al hunne zieken, genezenen en overledenen en over den aard der behandelde ziekten;

bij het ontstaan van besmettelijke ziekten dadelijk berigt te geven aan het plaatselijk bestuur, ten einde dit den chef der geneeskundige dienst daarvan kennis doe dragen.

De bovenbedoelde genees-, heel- en verloskundigen oefenen hun bedrijf uit onder al de bestanddeelen der bevolking van Nederlandsch Indie, dus niet alleen onder Europeanen en daarmede gelijkgestelden: maar ook onder inlanders, Chinezen en andere Oosterlingen.

De voorwaarden, zoo even opgegeven als die, onder welke de genees-, heel- en verloskundige practijk vergund is, zijn echter alleen van toepassing op *Europesche* practizijns. De practijk van *Oostersche practizijns* is geheel vrij van eenige belemmerende bepaling.

§ 2. *Koepok-inenting.*

Onder het wetenschappelijk toezigt van de gewestelijke geneesheeren zijn met de koepok-inenting belast *inlandsche faccinateurs*, die, behoudens dat toezigt, geheel staan onder de bevelen van de Europeesche plaatselijke ambtenaren en door de hoofden der gewestelijke besturen benoemd en ontslagen worden.

Het is dus een der pligten van de gewestelijke bestuurders te zorgen, dat de vaccine niet verzuimd worde.

§ 3. *Artsenijmengkunde.*

De bereiding en levering van geneesmiddelen is (buiten den kring van het militair beheer) overgelaten aan particuliere apothekers, daar waar deze zijn.

Te Batavia, Samarang en Soerabaija wordt een hunner door den Gouverneur-Generaal tot stads-apotheker benoemd, om aan te duiden, dat de geneesmiddelen voor 's Gouvernements inrigtingen enz. in hunne winkels besteld zullen worden. De stads-apotheker te Batavia geniet bovendien eene geldelijke toelaag uit 's Lands kas.

De voorschriften over het uitoefenen van de genees-, heel- en verloskundige practijk beschreven onder *c* in § 1 zijn ook op de apothekers toepasselijk.

Genees-, heel- en verloskundigen mogen in steden, waar één of meer apotheken gevestigd zijn, geene geneesmiddelen bereiden en leveren, dan in geval dadelijke hulp mogt vereischt en het verlangde geneesmiddel niet spoedig genoeg kan verkregen worden. Zij mogen ook geen aandeel in de apotheken hebben.

De apothekers moeten opvolgen de voorschriften der *Pharmacopoea Belgica* en die der genees- en heelkundigen: dus ook niet alleen in hunne winkels hebben de geneesmiddelen in de Pharmacopoea vermeld, maar tevens de daar niet voorkomende, welke door de geneesheeren verlangd worden; zijnde omtrent de laatste echter vastgesteld, dat de geneesheeren ze vroegtijdig moeten opgeven.

Voorts moeten zij in het algemeen zorgen, dat hunne winkels behoorlijk ingerigt en minstens voor één jaar, berekend naar het verbruik der laatste jaren, voorzien zijn. Bovendien moeten zij een scheikundig laboratorium bezitten, geschikt om, bij oorlog of andere omstandigheden, alle pharmaceutische praeparaten in de Pharmacopoea Belgica voorkomende, naar de daar gegevene voorschriften te bereiden.

Zij zijn eindelijk verpligt, minstens één leerling in dienst te nemen en die in alles wat de artsenijmengkunde betreft te onderrigten.

Indien een geneesmiddel in hunne winkels ontbreekt, moeten de apothekers de plaatselijke geneesheeren daarvan verwittigen en er aanteekening van houden.

De apothekers worden tweemaal 's jaars onderzocht door commissien, bij welke de chef der geneeskundige dienst kan, en de plaatselijke officier van politie of iemand zijnentwege moet tegenwoordig zijn.

Waar geene particuliere apotheken zijn, kunnen de geneesmiddelen voor de particuliere genees-, heel- en verloskundige practijk benoodigd, verkregen worden uit 's Lands voorraad, tegen betaling.

Al het bovenstaande ziet weder alleen op Europesche practizijns. De bereiding en levering van geneesmiddelen door *inlanders en andere Oosterlingen* is niet aan voorschriften van gouvernementswege gebonden.

IV. INRIGTINGEN TOT DE BURGERLIJKE GENEESKUNDIGE DIENST BETREKKELIJK.

Onder *inrigtingen tot het Indische leger betrekkelijk* is aangeteekend, dat in de militaire hospitalen ook verpleegd worden burgerlijke personen. Gedeeltelijk alzoo zijn de militaire hospitalen tot burgerlijk geneeskundige einden dienstbaar.

Geheel burgerlijk geneeskundige inrigtingen zijn:

a. *stadsverbanden* te Batavia, Samarang en Soerabaija, waar tot dwangarbeid veroordeelde, en wijders behoeftige inlanders en huns gelijken geneeskundig behandeld en verpleegd worden ten koste van 's Lands kas;

b. het *vrouwen-hospitaal* te Soerabaija, hoofdzakelijk strekkende tot tegengang van de syphilis, wordende de lijderessen daar geheel op 's Lands kosten behandeld en verpleegd.

V. TOESTAND DER GENEESKUNDIGE DIENST IN HET ALGEMEEN.

De organieke verordeningen op de burgerlijke geneeskundige dienst hierboven beschreven, hebben in 1849 geene veranderingen ondergaan.

Wat aangaat de vermeerdering der middelen tot bevordering van de openbare gezondheid, zijn in 1849 ettelijke maatregelen van belang ingevoerd of voorbereid.

Daaronder behooren de volgende.

Onder den inlander heerschen de verwardste denkbeelden omtrent het menschelijk ligchaam. Zelfs diegenen onder hen die zich voor geneeskundigen (doekoen) uitgeven en als zoodanig ligt grooten naam verwerven (meest vrouwen), handelen in het toedienen van geneesmiddelen schier geheel in den blinde, want hunne gansche wetenschap bepaalt zich bij de herinnering dat, toen zekere medicijnen in zekere aandoeningen toegepast werden, de behandelde herstelden. Den oorsprong dier aandoeningen weten zij niet na te sporen. Het behoeft geen betoog dat eene zoo bekrompen empirische methode, al moge zij ook in eenige veelvuldige voorkomende ziekten (bijv. van de ingewanden) als het ware onwillekeurig het juiste geneesmiddel doen treffen, toch in de overgroote meerderheid der gevallen noodlottige gevolgen hebben moet; en zulks te meer, dewijl volslagen gemis van kennis een heir van bijgeloovige practijken daarbij in het wezen geroepen heeft.

Wilde men trachten dat kwaad te verhelpen door aan een zoo groot mogelijk gedeelte der bevolking de gelegenheid aan te bieden tot het benuttigen van *Europeschen* geneeskundigen raad en bijstand, men zou op eene menigte hinderpalen stuiten.

De inlander begrijpt niet wel de noodzakelijkheid van stipte opvolging van de voorschriften der geneesheeren, en door die te veronachtzamen en te weêrstreven, zoude hij, op de *Europesche* wijze behandeld, zeer vaak alle berekeningen van onze geneesheeren te leur stellen en zich eer erger ziekten op den hals halen, dan genezen. De inlander legt ook niet gemakkelijk zijne vooroordeelen af, en kan slechts zeer luttel voor geneeskundige behandeling betalen. Het laatste maakt het onvermijdelijk dat de geneesheeren, die, om dit denkbeeld te verwezenlijken, in aanzienlijken getale in de binnenlanden geplaatst zouden moeten worden, uit 's Lands kas voldoende bezoldigingen zouden moeten genieten om te kunnen leven.

Ten einde echter eenigermate in de bestaande leemte te voorzien, werd in Januarij 1849 bepaald:

dat aan een dertigtal jongelieden uit de *Javaansche* bevolking bij 's Lands militaire hospitalen de gelegenheid zal worden verschaft, om zich kosteloos te bekwamen voor het vak van inlandschen geneeskundige en vaccinateur;

dat hiertoe bij voorkeur in aanmerking zullen komen jongelieden van fatsoenlijke *Javaansche* familien, die de Maleische, en liefst ook de Javaansche taal kunnen lezen en schrijven, eenen goeden aanleg hebben en genegen zijn, na gedurende twee jaren onderwijs te hebben genoten, te worden geplaatst als vaccinateur, na zich zooveel mogelijk te hebben bekwaamd, om aan de bevolking in de districten, uit welke zij afkomstig zijn, geneeskundige hulp te verleenen;

dat aan de élèves die zulks verkiezen, van 's Lands wege zal worden toegelegd eene bezoldiging van ƒ 15 's maands, benevens vrije woning.

Uit een langdurig onderzoek was meer en meer de dringende noodzakelijkheid gebleken, dat gezorgd worde voor de afzondering, zooveel mogelijk, van de lijders aan *melaatschheid* op Java, wier getal gedeeltelijk bevonden en gedeeltelijk op goede gronden ondersteld is aanzienlijk te zijn, en overal onvermijdelijk toenemen moet, wanneer deze besmette lieden vrijelijk onder de niet-besmetten verblijven. De ondervinding toch leerde dat de bedelaars-gestichten te Samarang en Soerabaija, waar lijders aan afzigtelijke kwalen worden opgenomen, onvoldoende waren voor het oogmerk, hetwelk behoort te zijn: de melaatschheid uit te roeijen.

Daarom werd in 1849 besloten tot de daarstelling van twee etablissementen voor leprozen, namelijk een in het westen en een in het oosten van Java, zóó ingerigt dat geene gemeenschap met het etablissement mogelijk zij voor onbesmette personen, behalve voor het onbesmette personeel van het etablissement, en alle gemeenschap der beide seksen in het etablissement kunne worden belet.

Onder de menigte minerale wateren, welke men op Java vindt, doch welke meestal niet liggen op punten, geschikt voor badinrigtingen, hebben in de laatste jaren de aandacht getrokken zekere bronnen in het Pandeglangsche (Bantam), bij den inlander bekend onder den naam van *Tjibeokh*, en voor het aanleggen van eene badinrigting uitnemend goed gelegen. Vele inboorlingen ondervonden de genees-

kracht van dit water in beduidende ziekten en toen ook een regent daar van verlamming herstelde, maakte deze er werk van, om er het noodige te verkrijgen voor de huisvesting van zieken. Met behulp van den resident werd eene inschrijving tot goedmaking der kosten geopend, welke verscheidene bijdragen van Europesche en inlandsche ambtenaren en Chinesche handelaren opleverde. Tijdelijke gebouwen werden opgerigt en de toevloed was spoedig zoo groot, dat de chef der geneeskundige dienst, die kort daarop de plaats bezocht, ruim 60 badgasten aantrof (allen inlanders).

De Gouverneur-Generaal besloot dien ten gevolge door eenen deskundige de eigenschappen dezer bronnen naauwkeurig te doen gadeslaan.

De uitslag van dit onderzoek was met het einde van 1849 nog niet bekend.

Behalve de officieren van gezondheid bestond het *geneeskundig personeel* in Nederlandsch Indie, op ultimo 1849, uit:

het organiek getal stedelijke geneeskundigen, dus 9 op de drie hoofdplaatsen van Java (zie III, § 1 hierboven);

9 particuliere geneeskundigen, belast met de plaatselijke geneeskundige dienst voor het Gouvernement boven hunne eigen practijk, te weten:

in Krawang	1
„ Preanger Regentschappen	1
„ Tagal	1
„ Pekalongan	1
„ Japara	1
„ Rembang	1
„ Pasoeroean	1
„ Bezoeki	1
„ Madioen	1
	9

en 15 particuliere geneeskundigen, niet belast met diensten voor het Gouvernement, te weten:

in Batavia	6
„ Buitenzorg	1
„ Krawang	1
„ Samarang	2
„ Japara	1
„ Rembang	2
„ Soerabaija	1
„ Soerakarta	1
	15

Particuliere Apotheken waren:

te Batavia	4
„ Samarang	2
„ Soerakarta	1
„ Djokjokarta	1
„ Soerabaija	1
	9

Ten aanzien van de geneeskundige geschiedenis van Nederlandsch Indie komen vele bijzonderheden voor in de verslagen van den chef der geneeskundige dienst, welke openbaar gemaakt worden voor zoover zij voor de wetenschap of het algemeen van belang zijn; maar vermits de verslagen betreffende de burgerlijke geneeskundige dienst over de laatste jaren nog niet zijn uitgegeven, worden hier voorloopig eenige bijdragen tot die geschiedenis aangeteekend:

1°. Onder de noodlottige omstandigheden welke de laatste jaren hebben gekenmerkt, behoort eene epidemische ziekte (catharraal typheuse koorts), in 1846 uitgebroken in het centraal gedeelte van Java. Met geringe tusschenpoozen voortwoedende, was zij op het einde van 1849 nog niet geweken.

De chef der geneeskundige dienst beschrijft haren loop aldus:

in zijn verslag van 1846 (ingediend in October 1847):

„ De ziekte openbaarde zich, naar men weet, het eerst in de dessa's gelegen „ op den verbindingsrug van de noordwestelijke helling van den Merbaboe met den „ Tjoko pekeh. Weldra nam zij haren loop langs de geheele genoemde helling „ van dien berg en bezocht de dessa's tot op eene hoogte van 7000 voeten, waarna „ zij tot die van 1500 voeten daalde.

„ In de lagere streken der residentie Kadoe vertoonde zij zich zeldzaam en dan „ meer *sporadisch* en goedaardig. Onderscheidene districten werden opvolgenderwijs „ aangetast, tot dat men in December een oogenblik meende van de ramp volko- „ men verlost te zijn; doch eensklaps vertoonde de ziekte zich met vernieuwde „ hevigheid in het regentschap Temangong en daarna insgelijks in het Minoresche.

„ In November werden de eerste berigten ontvangen, dat in het aangrenzend, „ zeer bergachtig district Loano, residentie Bageleen, de epidemie sedert eenige „ maanden woedde.

„ In de maand December vertoonde zich de ziekte in het Patjitansche en Ta- „ galsche. Waarschijnlijk ontstond zij reeds in Augustus in het district Selocaton, „ residentie Samarang, terwijl zij in de bergstreken van de afdeeling Ledok, resi- „ dentie Bageleen, alsmede in het aangrenzend bergdistrict der residentie Banjoe- „ maas, in de maand Februarij des jaars 1847 voor het eerst werd opgemerkt.

„ Reeds in 1846, April, begon de ontwikkeling der ziekte in het Salatigasche, „ waar zij evenwel spoedig weder een einde nam, tot dat zij zich in Augustus op „ nieuw openbaarde, zij bereikte echter ook toen geene aanmerkelijke hoogte en „ had weldra uitgewoed.

„ Later, in 1847, bleef ook de residentie Pekalongan niet verschoond.

„ De epidemie kenmerkt zich dus door de volgende algemeen geographische „ uitbreiding.

„ Bijkans uitsluitend nam zij de bergstreken der westelijke helft van Java's „ tweede afdeeling in en bezocht de residentien Samarang, Pekalongan, Tagal, „ Banjoemaas, Bageleen Kadoe en slechts de adsistent-residentie Patjitan in de oos- „ telijke helft.

„ Langs de noordelijke ruggen van het gebergte, dat deze afdeeling doortrekt, „ breidde de ziekte zich uit; gewoonlijk niet beneden de 1500 voeten b. d. zee- „ oppervlakte. De hoogste door menschen bewoonde plaatsen, 7000 voeten boven „ de zee-oppervlakte, waren ook hare grenzen.

„ Het gebergte, langs hetwelk zij haren togt genomen heeft, breidt zich in twee „ armen uit, die van den Merbaboe, als middelpunt, bijkans evenwijdig N. O. „ en Z. W. loopen.

„ De eene zuidwestelijke arm begeeft zich in de residentie Bageleen, de andere „ meer noordwestelijke, loopt bezuiden den Oengarang (Somowono) naar de *twee* „ *Gebroeders* (Soembing en Sundoro) en het Prahoe-gebergte tot in de residentie „ Banjoemaas, zijne takken in Tagal, Pekalongan en Samarang (het Selocatonsche) „ zendende.

„ Toen de ziekte zich in het Salatigasche vertoonde, is zij de noordelijke der „ *twee Gezusters*, den Merbaboe, overgetrokken, om zijne noord-oostelijke helling te „ bezoeken.

„ De kortstondige epidemie in het afgelegen Patjitansche staat naar alle waar- „ schijnlijkheid niet in verband met deze verbreidingslijn."

in zijn verslag van 1847 (ingediend in December 1848):

„ Kadoe, de middelste residentie van dit eiland, werd reeds vroeger beschreven „ als het punt van waar de ziekte in 1846 haren aanvang heeft genomen, en wel „ is het noordelijkste deel, het regentschap Temangong, waar de ziekte in December „ ontstond en tot half Augustus 1847 voortduurde, het hevigst door die volksramp

„ bezocht. Van Maart tot aan het einde van Julij 1847 werd ook de bevolking „ van het zuidwestelijk, zeer bergachtig, district Manoreh daardoor aangetast.

„ Verder naar het westen, in het district Loano der residentie Bageleen, woedde „ de ziekte reeds eenige maanden lang (daaromtrent werd eerst in November 1846 „ berigt ontvangen) tot dat zij in Januarij 1847 aan het afnemen was.

„ Weldra verhief zij zich echter weder en duurde met afwisselende hevigheid „ tot in Julij van dat jaar voort.

„ In Februarij brak zij ook op een ander punt dier residentie uit, namelijk in „ de noordelijke afdeeling Ledok, welke het zuidelijk deel van het Prahoe-gebergte „ omvat.

„ Van April tot October is de ziekte daar in groote hevigheid waargenomen. „ Ook vertoonde zij zich gedurende de eerste helft des jaars aan den tegenoverge- „ stelden kant van dat gebergte, in het Selocatonsche, residentie Samarang, waar „ zij reeds in Augustus des vorigen jaars ontstaan was; terwijl zij van Februarij „ tot December de aangrenzende residentie Pekalongan niet spaarde. Reeds in „ December 1846 was zij in de nog westelijker residentie Tagal bespeurd, doch „ hield daar slechts kortstondig tot in Februarij 1847 aan. Toen brak zij echter „ uit in Bandjarnegara, de noordelijke afdeeling der residentie Banjoemaas, vooral „ in het woeste bergachtige district Karang Kobar, hetwelk als een zuidwestelijk „ loopende tak van het Prahoe-gebergte naar den Slamat Tagal te beschouwen is, „ en waar zij tot het einde des jaars vele slagtoffers velde.

„ In Junij 1847 deed de epidemie zich in een ander gedeelte dier residentie „ gevoelen, namelijk in de afdeeling Poerbolingo, ten zuiden van den Slamat Tagal, „ hoezeer van daar eerst in November berigten inkwamen.

„ Zoo waarde zij in dit gedeelte van Java rond, waarbij slechts opmerking ver- „ dient de westelijke rigting van haren loop.

„ Evenwel bleven andere streken niet geheel verschoond, onder anderen Djokjo- „ karta en Ambarawa, het eene aan de zuid-, het andere aan de noordzijde van „ den Merapi en den Merbaboe; terwijl zij omstreeks de helft van 1847 het eerst „ de residentie Soerakarta bezocht, met name het landgoed van den heer *Hellings* „ „ Gagatan."

„ Uit een later rapport (van 1848) blijkt echter, dat zij in Julij 1847 reeds „ heerschte in de landen van den Soloschen Prins *Mangkoe Negoro*, waarvan echter „ geene kennis is gegeven door het plaatselijk bestuur; terwijl zij overigens de ge- „ heele residentie Soerakarta, behalve het district Kartasoera, heeft ingenomen. „ Meer dan waarschijnlijk is het, dat de epidemie zich op menig ander punt dezer „ geheele landstreek heeft vertoond en er in haren loop zamenhang bestond, waar- „ omtrent echter de berigten niet volledig zijn. Met korteren of langeren duur „ en in meerderen of minderen graad heeft zij gedurende 1846 en 1847, van het „ oosten naar het westen gerekend, zonder in eene omgekeerde rigting te verschij- „ nen, opvolgenderwijze de bevolking der residentien Patjitan, Soerakarta, Djokjo- „ karta, Bageleen, Pekalongan, Banjoemaas en Tagal aangetast.

„ Aan het einde des jaars bleef de ziekte nog op de volgende punten heerschende:

„ *a*. Residentie Banjoemaas, in het district Tjahijana der afdeeling Probolingo, „ en in de districten Bandjar en Singomerto, der afdeeling Bandjarnegara;

„ *b*. Residentie Pekalongan, in het district Bandar Goeminang der afdeeling „ Pekalongan."

in zijn verslag van 1848 (ingediend in Augustus 1850):

„ Alzoo kon men aan het einde van 1847 de ziekte als bijkans opgehouden be- „ schouwen en mogt men op eene gelukkiger toekomst voor de bevolking hopen. „ De geschiedenis van 1848 heeft echter die hoop verijdeld en de hardnekkigheid „ der epidemie ten derden male moeten bewijzen. Volgens de ingediende rapporten „ was nu de geographische uitbreiding der ziekte van het westen naar het oosten „ en dus in eene tegengestelde rigting van vroeger.

„ In het Pekalongansche duurde zij tot half Maart voort en ook in de afdeelingen

„ Bandjarnegara en Poerbolingo der residentie Banjoemaas nam zij omstreeks dien „ tijd een einde, na alvorens echter in Februarij en Maart ook de afdeeling Ban- „ joemaas bezocht te hebben. Eensklaps had zij echter eenen grooten oostelijken „ sprong gemaakt, namelijk van Januarij tot en met Maart in het Kedirische district „ Mengalak en in Februarij in Madioen. In beide laatstgemelde landstreken be- „ reikte zij evenwel geenen beduidenden graad, en een oogenblik mogt men zich „ met de hoop vleijen aan deze langdurige volkskwaal een einde te zien. Weldra „ vond men zich hierin zeer bedrogen. In Maart tastte zij eene nieuwe landstreek „ aan, namelijk de afdeelingen Pamalang en Tagal der residentie Tagal en woedde „ er tot half Augustus voort. Ook openbaarde zij zich in die maand weder aan „ den voet van den Merapi, te Klatten op het land Gemampar, doch ook, voor „ zoo ver bekend is, in geene hooge mate. In April begon ook de residentie Ja- „ para, en voornamelijk de afdeeling van dien naam, niet gespaard te worden en „ aan het einde van het jaar heerschte de ziekte aldaar nog voort. In Julij en „ Augustus vertoonde zij zich ook in de afdeeling Grobogan, residentie Samarang, „ en in laatstgenoemde maand weder eensklaps in het Madioensche. Gedurende „ de zes laatste maanden des jaars was ook eene geheel andere landstreek aan haar „ onderhevig, het bergachtige Patjitan.

„ Eindelijk werd door haar een bewijs gegeven, dat de streken welke zij verliet, „ niet ten eenen male tegen haar gewaarborgd zijn, want in November en Decem- „ ber teisterde zij op nieuw de districten Tjahijana en Poerwokerta der residentie „ Banjoemaas.

„ Inderdaad, in de geographische uitbreiding der ziekte, zoo als ze hier beschre- „ ven wordt, is naauwelijks eenige geregelde loop of zamenhang te ontdekken, ter- „ wijl men vroeger eene opvolgende voortrukking der epidemie niet kon miskennen. „ Er is echter ook blijkbaar in dit jaar een middelpunt geweest, waarvan zij nog „ niet geweerd werd, namelijk de residentie Soerakarta. De berigten omtrent die „ landstreek zijn in het algemeen minder naauwkeurig, doch het schijnt, dat de „ ziekte daar van af haren aanvang heeft voortgeheerscht. De heer *Harloff* deelt „ hieromtrent mede, dat zij zich gedurende de laatste helft van 1846 in de distric- „ ten gelegen aan en tegen den berg Merapi, vooral in de omstreken van Selo „ vertoonde; dat zij in 1847 bij den aanvang der drooge mousson veel vermin- „ derde, maar, toen de regenmousson weder inviel, ook met nieuwe woede uit- „ barstte, doch toen vooral in de oostelijke districten Gagadang Ampel en Boeijo- „ lalie; dat zij daarna, de helling van den berg volgende, van den Merapi op den „ veel oostelijker gelegen Lawae oversprong, Kartasoera, de hoofdplaats van Soera- „ karta, en omliggende dessa's onaangetast latende, doch te heviger in het tusschen- „ liggende Klatten en omstreken woedende, en toen meer in het Padjangsche en „ Soekawatische, vooral in de hooger liggende dessa's op de landen van den Prins „ *Mangkoe Negoro* langs den Lawae zich verspreidende; dat zij na het ophouden „ der regens in 1848 weder veel verminderde, maar zich weldra naar eene andere „ zijde van den berg over het Kadoeansche aan de grenzen van Ponorogo en naar „ die van Patjitan uitstrekte, a zoo het geheele jaar die landstreek niet verlatende.

„ Soerakarta en meer bepaald de Merapi en Merbaboe (twee bergen op éénen „ voet) mogt dus met eenig regt een middelpunt der epidemie worden geheeten.

„ Eerst breidde zij zich van daar westwaarts uit over de residentien Kadoe, „ Djokjokarta, Samarang (W. helft), Bageleen, Banjoemaas, Tagal en Pekalongan, „ de Preanger Regentschappen en Cheribon tot grens nemende, later oostwaarts over „ Patjitan, Madioen, Samarang (O. helft) en Japara tot aan Kediri en Rembang.

„ Aan het einde van 1848 was de epidemie nog heerschende in de residentien „ Japara, Patjitan, Soerakarta en Banjoemaas."

in zijn verslag van 1849 (ingediend in November 1850):

„ In de residentie Japara vertoonde zich de epidemie gedurende bijna het geheele „ jaar 1849, echter niet in hevigen graad.

„ In de afdeeling Japara heerschte zij tot de maand Maart nog voort en bezocht „ toen Koedoes. In Mei openbaarde zij zich wederom in Japara, terwijl zij in het „ begin van Augustus met dreigende hevigheid in Patti en Koedoes weder uitbrak.

„ Weldra echter verminderde zij en kon aan het einde des jaars in die landstreek „ als geëindigd worden beschouwd.

„ In de residentie Banjoemaas heerschte de ziekte in het district Tjahijana tot aan „ het einde van Januarij en in Karta-Negara tot omstreeks de maand Mei voort.

„ In de adsistent-residentie Patjitan hield de ziekte tot omstreeks de maand „ Augustus aan.

„ Reeds in de maand Januarij openbaarde zich de ziekte op nieuw in de residen- „ tie Tagal en wel in de afdeeling Pamalang, zich van daar over de geheele resi- „ dentie verspreidende, en het geheele jaar voortheerschende. Nergens bereikte zij „ in dit jaar zulk eene hoogte als in deze landstreek.

„ In de maand Februarij heeft zich ook eenigermate de epidemische ziekte in de „ residentie Rembang geopenbaard, en wel in de districten Binangon en Djatirogo, „ echter in betrekkelijk zeer onbeduidenden graad."

Aangaande de oorzaken dezer ziekte schreef de chef der geneeskundige dienst, in December 1848, dat de naaste oorzaak nog niet aan het licht gebragt kon worden.

Voor zooveel bij het Gouvernement bekend is, hebben de deskundigen ook later die quaestie niet kunnen oplossen.

Sommigen beproefden dit uit de weêrsgesteldheid en vulkanische dampen, in verband met eene uitbarsting van den Merapi in hetzelfde jaar, als waarin het begin der epidemie voorviel. Verwijderde, gelegenheid gevende of bijkomende oorzaken vermeent men te vinden in plotseling gebrek aan voedsel door het tegenvallen van den rijstoogst, neêrslagtigheid van den Javaan, die spoedig het hoofd hangen laat, en in diens achteloosheid in de noodigste zorgen voor de gezondheid.

Omtrent het personeel der geneeskundige dienst verklaart de chef, dat diegenen, aan wie, als op de plaatsen der epidemie gevestigd of, ten koste van andere belangen, van elders naar die plaatsen gezonden, de behandeling der lijders aan de epidemie was opgedragen, met den meesten ijver aan hunne verpligtingen beantwoordden. „Doch" (zoo drukt de chef zich over dit punt uit) „ het denkbeeld „ van geregelde behandeling valt hier ganschelijk weg, wanneer men de groote uit- „ gestrektheid gronds in aanmerking neemt, waarover deze lijders zich verspreidden, „ en het gering getal geneesheeren, die berg op berg af, van dessa tot dessa, elk „ individu in zijn eigen huis moesten opzoeken. Voor hem die het inwendige van „ het eiland Java, de moeijelijkheid van het reizen bezijden de groote wegen, het „ gebrek aan alles, waaraan men gewoon is, maar eenigzins kent, is het onbegrij- „ pelijk, dat zij nog zoo vele lijders konden bezoeken, daarbij zoo getrouw rappor- „ teerden en zooveel volharding en goedwilligheid aan den dag hebben gelegd."

Wat nu het cijfer der door de epidemie aangetasten en gevallenen betreft, uit opgaven van de betrokken geneeskundigen en inlandsche hoofden, welke de chef, op grond van analoge resultaten bij onderlinge vergelijking, meent voor niet ver van de waarheid afwijkende te mogen houden, verkrijgt hij het volgende:

	Zieken	*Dooden*
1846	20,732	6,220
1847	83,830	39,370
1848	60,500	25,000
1849	50,020	11,857
	215,082	82,447

Dus zoude deze epidemie in 4 jaren ruim 82,000 slagtoffers naar het graf gesleept hebben!

„ Is dat zoo," gelijk de chef in een zijner verslagen aanmerkt, „ dan moet men „ besluiten, dat deze epidemie eene veelbeteekenende, hoogst verderfelijke algemeene „ ramp was, die Java's schoonste gedeelte, in den waren zin, teisterde en ontvolkte, „ eene ramp die nog lang hare naweeën zal doen gevoelen."

2°. Van December 1848 tot Maart 1849 heerschte ook in de afdeeling Loemadjang van de residentie Bezoekie eene epidemische koorts, welker spoedige stuiting

werd toegeschreven aan de doelmatige behandeling door twee Europesche geneesheeren. Men berekende de aangetasten op 792, de bezwekenen op 44.

3°. In het begin van 1849 was men beducht voor het verschijnen in onze bezittingen van nog eene andere epidemie, wier vreeselijke uitwerkselen vroeger gevoeld waren, namelijk de *Aziatische cholera*, welke hier en daar in den naburigen archipel bespeurd werd. Nederlandsch Indie is echter van die plaag vrij gebleven.

Intusschen was onverwijld met de betrokkene autoriteiten beraadslaagd over het te volgen systema bij haar mogelijk bezoek, als wanneer de chef der geneeskundige dienst en de commissie van geneeskundig toevoorzigt ter hoofdplaats van gevoelen waren, dat geene quarantaine-maatregelen behoorden genomen te worden.

4°. Behalve de lijders aan de twee epidemien zijn door het personeel voor de civile geneeskundige dienst behandeld,

op Java en Madura:

1846	10,160,	waarvan	overleden	1080
1847	11,474	„	„	1268
1848	13,044	„	„	1475
1849	13,886	„	„	1399

Deze cijfers zijn minima; (wanneer bijv. een geneesheer in eenig gewest geplaatst, overleed en daardoor of wel om andere oorzaken geen rapport van hem inkwam, is het getal behandelden = 0 gesteld;)

op de Buitenbezittingen:

	1848.		1849.	
	Behandeld.	Overleden.	Behandeld.	Overleden.
Sumatra's Westkust . .	„	„	„	„
Benkoelen	„	„	„	„
Lampongs	„	„	76	2
Palembang	103	4	116	1
Banka	205	5	155	3
Riouw	122	3	145	0
Bandjermassing	97	19	* 402	* 42
Pontianak	„	„	„	„
Sambas	„	„	„	„
Macassar	211	5	222	11
Amboina	873	35	941	38
Banda	„	„	550	11
Ternate	130	11	164	10
Menado	34	3	108	4
Timor	123	6	41	3

* Onder de 402 en 42 zijn begrepen:
295 en 33 voor het mijn-etablissement te Pengaron.

Sedert 29 Julij 1848 was een onzer officieren van gezondheid naar Decima (Japan) gedetacheerd. Deze behandelde van 1° Augustus 1848 tot 30 September 1849:

Europeanen. . .	25	
Javanen	5	
Japanners . . .	66	(mannen, vrouwen en kinderen)
te zamen	96	

Hiervan stierven 2 *Japanners.*

In het algemeen schijnt de plaatsing van dien geneesheer aldaar, den leergierigen Japanner aangenaam te zijn.

5°. De koepok-inenting wordt gezegd in 1849 op Java en Madura toegepast te zijn op 352,564 individu's, zijnde 14,752 meer dan in 1848. Van die 352,564 geeft men 337,366 als geslaagd op.

Omtrent de Buitenbezittingen zijn voor 1849 de volgende cijfers opgegeven:

	Ingeënt.	Geslaagd.
Sumatra's Westkust . .	20325	17932
Benkoelen.	0	(De stof was uitgestorven.)
Lampongs.	566	493
Palembang	1821	1563
Banka	18	7
Riouw	13	13
Bandjermassing	1222	1211
Pontianak	1707	1701
Sambas	519	519
Macassar	312	143
Amboina	1540	1440
Banda	0	(Als Benkoelen.)
Ternate	862	762
Menado	3590	2776
Timor	1300	1300
	39375	29860

Zoowel op als buiten Java vertoonden zich hier en daar in 1849 de kinderpokken. Volgens de opgaven werden op Java daardoor aangetast 4464 personen, en stierven daarvan 564.

Van de Buitenbezittingen heeft men geene cijfers.

H. Onderwijs.

I. BEHEER.

Het beheer van het onderwijs in Nederlandsch Indie wordt, namens den Gou-

verneur-Generaal, gevoerd door eene *hoofd-commissie van onderwijs*, gevestigd te Batavia, voorgezeten door een lid van den Raad van Nederlandsch Indie, of door zoodanig ander persoon, als wegens zijn maatschappelijk standpunt en zijne wetenschappelijke kennis daartoe bijzonder geschikt kan worden geacht.

Het hoofd van het plaatselijk bestuur te Batavia is onder-voorzitter dezer commissie, die nog acht leden telt, zooveel mogelijk gekozen uit de onderscheiden gezindten, en door eenen secretaris wordt bijgestaan.

De voorzitter, onder-voorzitter en leden dezer commissie genieten voor hunnen arbeid als zoodanig geene geldelijke belooning. Den secretaris is tractement uit 's Lands kas toegelegd.

In de gewesten buiten Batavia zijn, waar de belangen van het onderwijs zulks medebrengen, *sub-commissien van onderwijs*, belast met het toezigt over het onderwijs in elk gewest. De hoofden der gewestelijke besturen zijn voorzitters dezer commissien en trekken als zoodanig geene bezoldiging, evenmin als hare leden en secretarissen.

Het presidium van de hoofd-commissie werd in 1849 bekleed door het lid in den Raad van Indie, jhr. *J. P. Cornets de Groot.*

II. INRIGTINGEN EN VERORDENINGEN BETREFFENDE HET ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN EN MET HEN GELIJKGESTELDEN.

Men kent in Indie, volgens de algemeene verordeningen op het onderwijs, slechts *lagere* en *middelbare* scholen.

In de lagere scholen worden kinderen van beiderlei kunne, die de eerste kindsche jaren te boven zijn, opgenomen en onderwezen in het lezen, schrijven, rekenen, de Nederduitsche taal, de beginselen der geschied- en aardrijkskunde, en andere gepaste en algemeen nuttige kundigheden, „terwijl het onderwijs zóó wordt „ingerigt, dat daardoor tevens de verstandelijke vermogens der kinderen ontwik- „keld en zij zelven alzoo tot alle zedelijke en maatschappelijke deugden opgeleid „worden."

De *middelbare* scholen dienen „om aan de kinderen, behalve hetgeen in de lagere „scholen geleerd wordt, tevens meer andere, voor verdere beschaving noodige kun- „digheden, als de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen, het teekenen, de „muziek enz., te doen onderwijzen." Het onderwijs in eenige vreemde taal mag niet gegeven worden aan leerlingen, die niet reeds de Nederduitsche taal spreken, lezen en schrijven kunnen. Er moet voorts op deze scholen gezorgd worden, dat de leerlingen „in het bijzonder tot een goed zedelijk gedrag en alzoo tot dien trap „van beschaving worden opgeleid, waardoor de meest fatsoenlijke en meest be- „schaafde klasse der maatschappij onderscheiden en als door de instelling der „scholen voor het middelbaar onderwijs hoofdzakelijk bedoeld is."

Overigens wordt in het algemeen het onderwijs in de scholen (zoo lagere als middelbare) „naar de meest verbeterde leerwijze en naar de bevatting der kinderen" ingerigt, terwijl men zich tot hoofddoel daarbij stelt: „ontwikkeling der verstande- „lijke vermogens, vorming van het hart en inprenting van goede zedelijke grond- „beginselen, onder mededeeling van algemeen nuttige kundigheden."

Op de scholen mogen geene andere leer- of leesboeken gebruikt worden dan die, welke de hoofd-commissie goedkeurt.

Particuliere scholen mogen niet opgerigt worden zonder vergunning en niemand mag openbaar onderwijs geven zonder acte van toelating van de hoofd-commissie.

De leerlingen die op de scholen het meest uitmunten, worden opgeleid en aangemoedigd tot het geven van onderwijs.

De schoolgelden op de gouvernements-scholen zijn van gouvernementswege bepaald, en maken het *geldelijk schoolfonds* uit, dienende tot bestrijding der uitgaven, welke niet door 's Lands kas gedragen worden, namelijk: bezoldiging van ondermeesters, kweekelingen en bedienden, indemniteiten voor huishuur, schrijfbehoeften enz.

De onderwijzers op de gouvernements-scholen genieten een aandeel in die schoolgelden en voorts bezoldiging uit 's Lands kas.

Voorts is er een *schoolboekenfonds*, strekkende om zoowel de particuliere als de gouvernementsscholen steeds van boeken, tegen betaling, te voorzien. Die boeken worden, door tusschenkomst van den Gouverneur-Generaal, uit Nederland verkregen.

Ten aanzien van het onderwijs voor Europeanen en de met hen gelijkgestelden wordt verwezen naar het uitvoerig algemeen verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indie onder ultimo December 1849, waarvan een exemplaar hiernevens is gevoegd sub lit. *C.*

Dat verslag wijst aan, zoowel de organieke veranderingen, welke in de bepalingen op het onderwijs zijn gemaakt, als den staat van zaken gedurende het thans behandeld wordende jaar.

Uit dat verslag blijkt, dat de hoofd-commissie zich onder anderen onledig hield met het herzien van de fundamentele voorschriften van het onderwijs. Ter toelichting hiervan diene, dat de daartoe betrekkelijke aanschrijving, gedagteekend 27 Mei 1849, luidt als volgt: „de hoofd-commissie van onderwijs aan te schrijven, „om te dienen van consideratien en advies omtrent de wenschelijkheid eener her„ziening der bestaande instructien voor het onderwijs hier te lande, in verband „met de behoefte aan onderwijs en de noodzakelijkheid, om hetzelve te bevorderen „en te beschermen en een doelmatig toezigt over hetzelve uit te oefenen"; — en dat het onderzoek, luidens latere verklaring, zich moet bepalen tot het onderwijs der kinderen van Europeanen en van afstammelingen van Europeanen en tot de scholen der inlandsche Christenen.

III. ONDERWIJS VOOR CHRISTEN-INLANDERS.

Ook hieromtrent wordt verwezen naar het aangehaalde algemeen verslag.

Alleen schijnt het dienstig, in het tegenwoordig overzigt te doen uitkomen den inhoud van art. 2 van het besluit van 14 Maart 1849, n°. 11, luidende:

„Aan de hoofd-commissie van onderwijs te kennen te geven, dat met belang„stelling is kennis genomen van haar rapport van 13 Februarij 1849, n°. 46/8 (over „de scholen der inlandsche Christenen) en dat het Gouvernement zich vereenigt „met het in dat rapport door de hoofd-commissie ontwikkeld voornemen, om zich „het onderwijs der inlandsche Christenen te blijven aantrekken, doch hare bemoei„jenissen te dien aanzien te bepalen tot een algemeen toezigt en tot het verleenen „van hulp en ondersteuning, in verband met de beschikbare middelen."

IV. ONDERWIJS VOOR ONCHRISTENEN, NIET ZIJNDE EUROPEANEN OF AAN HEN GELIJKGESTELDEN.

§ 1. *In het algemeen.*

De verordeningen op het schoolwezen in Nederlandsch Indie, hiervoren beschreven, maken geen onderscheid tusschen *Christenen* en *onchristenen*, *Europeanen* en *niet-Europeanen.*

De scholen zijn evenwel, met uitzondering alleen van die, welke bepaaldelijk voor Christen-*inlanders* bestemd werden, ingerigt voor *Europeanen* en huns gelijken.

Daarom zijn nimmer geschillen gerezen omtrent het toelaten op de scholen, van onchristen-kinderen van *Europeschen* of daarmede gelijkgestelden oorsprong: Europesche *Joden* bij voorbeeld.

Maar *niet*-Europesche onchristenen verkeerden steeds in eene bijzondere verhouding op dit punt.

Tegen de toelating van zulke kinderen op de voor *Europeanen* ingerigte scholen verzetten zich vele bedenkingen. Het is zeer moeijelijk het voor *Europesche* kinderen bestemde onderwijs tevens te doen dienstbaar zijn voor kinderen van inlanders. *Europesche* ouders laten ongaarne hunne kinderen met kinderen van inlanders

omgaan. Deze hebben eigenaardige karaktertrekken, welker overplanting *Europesche* ouders bij *hunne* kinderen met alle kracht pogen tegen te gaan.

Desniettegenstaande zijn op de voor *Europeanen* opgerigte scholen ook wel kinderen van inlanders, voornamelijk van inlandsche hoofden, en kinderen van andere vreemde Oosterlingen toegelaten.

In den laatsten tijd heeft zich bij de inlanders en de met hen gelijkgestelden, hoofdzakelijk bij de hoofden en gegoeden, meer en meer de zucht geopenbaard, om hunne kinderen het genot van ons lager onderwijs, althans van onderwijs in het schrijven en rekenen met onze teekens, deelachtig te doen worden. En geen wonder, want meer en meer wordt, ten aanzien van de plaatsbaarheid van inlanders en hnns gelijken in de dienst van het Gouvernement en van particulieren (den handel, de landeigenaren en andere ondernemers van landbouw) gelet op het al of niet kunnen schrijven en rekenen met onze karakters.

Deze toename van behoefte heeft natuurlijk de aandacht sterker dan vroeger ingeroepen op de bedoelde verhouding en zulks niet alleen in verband met de quaestie der toelating van kinderen van inlanders op de scholen voor kinderen van Europeanen, maar tevens op het onderwijs der inlanders en huns gelijken in het algemeen.

Hier doet zich een onafzienbaar veld ter bearbeiding voor.

Wil men inderdaad iets goeds op dien wijduitgestrekten akker tot stand brengen, zoo moet stelselmatig, geleidelijk worden te werk gegaan. Pogingen om in eens het geheel te omvatten zullen niets baren dan onuitvoerbare plannen, gegrond op eindelooze bespiegelingen.

Daarom is aan de hoofd-commissie te kennen gegeven, dat de haar opgedragene erziening van de verordeningen op het onderwijs (zie III hierboven) zich moet bepalen bij het onderwijs voor de kinderen van *Europeanen* en van afstammelingen van *Europeanen* en de scholen voor de inlandsche Christenen.

Van daar dan ook, dat het aangehaalde algemeen verslag er slechts ter loops van gewaagt en daarentegen over de zaak met eenige uitvoerigheid gehandeld zal worden in het tegenwoordig overzigt.

Om geene verwarring te veroorzaken, dient afzonderlijk beschouwd te worden het onderwijs.

1°. voor den *onchristen*-inlander op Java;

2°. voor den *onchristen*-inlander buiten Java;

3°. voor vreemde Oosterlingen in Nederlandsch Indie.

§ 2. *Voor den inlander op Java.*

a. De middelen van onderwijs welke de inlandsche maatschappij op Java tot dusverre zelve geschapen heeft zijn uiterst gering. Over het algemeen bestaan zij uitsluitend bij de priesters, die de kinderen eenige verzen of hoofdstukken van den Koran doen naspreken en van buiten leeren, in het Arabisch, waarvan dikwerf de meester niet veel meer begrijpt dan de leerling. De meesters *(goeroe)* geven dit onderwijs gratis, maar ontvangen daarvoor gewoonlijk van de ouders eenige geschenken, rijst, olie, geld, lijnwaad enz. Zijn de ouders geheel onvermogend, dan werken de leerlingen (*santri*) buiten den leertijd voor hunne *goeroes* om niet. Slechts de gegoede klasse, welke schier geene andere leden telt, dan degenen, die in betrekkingen van bestuur zijn aangesteld (de zoogenaamde *hoofden*), schijnt gedacht te hebben aan het blijvend nut van lezen, schrijven en rekenen. In deze vakken geeft gemeenlijk de vader onderrigt aan den zoon; overigens helpen bloedverwanten en vrienden elkander; geheel bij uitzondering treft men bij sommige regenten privaat onderwijzers, en op twee, drie punten, onder hun toezigt en te hunnen koste, *scholen* aan.

Intusschen hebben de ambtenaren bij het gewestelijk bestuur op Java altijd bijgedragen om te gemoet te komen in het verschaffen aan geschikte jonge inlanders

van zoodanig onderwijs als allernoodzakelijkst was voor hunne bruikbaarheid in 's Lands dienst. Bijna op alle bureaux van residenten en adsistent-residenten leeren zulke jongelieden, voornamelijk betrekkingen van de hoofden, het lezen, schrijven en rekenen met onze teekens, den gebruikelijken vorm van redactie van officiele rapporten enz.

Vroeger waren van gouvernementswege inlandsche scholen opgerigt, te Pasoeroean, te Poerwokarta in Krawang, en te Tjiandjoer in de Preanger Regentschappen.

De eerste verviel uit gebrek aan leerlingen in 1838; de tweede bij de reorganisatie van Krawang in 1835, en de derde reeds vroeger, tijdens den Javaschen oorlog.

Later ontstonden de enkele bovenbedoelde scholen bij regenten.

b. Eenige jaren geleden werd weder de invoering van geregeld school-onderwijs onder den inlander ter sprake gebragt. De behoefte aan inlandsche scholen deed zich meer en meer gevoelen naar gelang dat de inlandsche hoofden geroepen werden, om in het inwendig bestuur pligten te vervullen, waartoe zekere bekwaamheden volstrekte vereischten zijn. Het algemeen worden van wetenschappelijke kennis der inlandsche talen onder Europeanen biedt, meer dan vroeger, de gelegenheid aan om met vrucht in die behoefte te voorzien. Dit behoort te geschieden door de Regering zelve. Voor 's hands heeft men dan ook voornamelijk op het oog de vorming van *bekwame inlandsche ambtenaren.*

Tot dat einde werd het plan geopperd:

1°. eene gouvernements-school in de hoofd-dessa van ieder regentschap op Java op te rigten, waar, door inlanders, onderwijs gegeven zou worden in lezen, schrijven, spraakleer der taal van het landschap, waar iedere school gevestigd is, rekenen, aardrijkskunde, bijzonder van Java en omliggende landen, landmeetkunde en waterpassen, en welk onderwijs overigens eene zedekundige strekking zou hebben;

2°. inlanders tot het geven van dit onderwijs op te leiden in eene kweekschool op een centraal punt van Java.

Doch de uitvoering van dit ontwerp bleek gepaard te zullen gaan met kosten, te hoog in evenredigheid tot de beschikbare middelen, de vele andere behoeften van den Staat, en de voordeelen welke van de op te rigten scholen kunnen worden verwacht. Immers, men begrootte de uitgaven, behalve *ƒ* 20,000 's jaars aan de kweekschool, op *ƒ* 168,000 's jaars; zijnde *ƒ* 200 's maands voor elke der volgens het plan op te rigten 70 scholen. Bovendien zou de zaak, op den beschreven voet, tot veel omslag leiden.

Hierop hadden nadere gedachtenwisselingen plaats, welker slotsom te ontwaren is uit de circulaire aan de hoofden der gewestelijke besturen op Java en eenige beoefenaren der inlandsche talen aldaar, gedagteekend 27 December 1846 N°. 2606a, en waarvan een exemplaar hiernevens is gevoegd sub lit. *D.*

In de eerste helft van 1847 kwamen de antwoorden op deze aanschrijving in.

Daarna behandelde de Gouverneur-Generaal het onderwerp mondeling in de landschappen, welke hij gedurende dat jaar bezocht; vervolgens werd de Raad van Indie nader gehoord, en het resultaat was eene missive aan den Minister van Kolonien van 20 April 1848, uit welke het volgende getrokken is:

„Het kan wel geenen twijfel lijden, dat, om den inlander door den inlander te „besturen, het nuttig en noodig is, bekwame inlandsche hoofden te vormen.

„Die noodzakelijkheid is op nieuw gebleken bij de overwegingen omtrent het „nieuwe reglement op de justitie en politie onder den inlander, waarbij eene veel „ruimer mate van onderrigt en beschaving wordt verondersteld, dan werkelijk bestaat.

„Algemeen is dan ook de bijval, dien het plan tot oprigting van scholen, zoo- „wel bij de Europesche hoofden der plaatselijke besturen als bij de door sommigen „hunner geraadpleegde inlandsche regenten heeft gevonden.

„Er is evenwel een voornaam punt, waarop ik in 't bijzonder de aandacht van „Uwe Excellentie moet vestigen.

„Van het beginsel uitgaande, dat de scholen bestemd zullen zijn voor toekom-

„ stige inlandsche ambtenaren, en dat alzoo het hoofddoel moet zijn, de leerlingen „ die bekwaamheden te doen verkrijgen, welke hun eenmaal als ambtenaren kunnen „ te pas komen, zoo moet noodwendig een van de hoofd-onderwerpen van onder- „ rigt zijn het lezen en schrijven der taal, van welke het Nederlandsch gezag zich „ bedient in zijne betrekkingen met de inlandsche hoofden.

„ Op Java is, met uitzondering van de Vorstenlanden en van de nieuwe residen- „ tien, het Maleisch de taal welke als zoodanig wordt gebruikt, en in dien zin is „ dan ook door bijna al de geraadpleegde personen van het onderwijs in de Ma- „ leische taal melding gemaakt.

„ Het Maleisch is de lingua franca van den geheelen Indischen archipel, de taal „ van welke alle personen van verschillende natien bij onderling verkeer zich bedienen.

„ De meeste inlanders, en vooral de Javanen, schijnen die taal met weinig moeite „ aan te leeren, en bijna alle hoofden op Java verstaan en schrijven dezelve.

„ Uit dit alles vermeen ik de gevolgtrekking te mogen maken, dat niet de taal „ van ieder gewest, maar de Maleische taal, in ons verkeer met de inlandsche „ hoofden moet worden gebruikt.

„ Deze gevolgtrekking neemt niets weg van de nuttigheid en noodzakelijkheid, „ dat de Europesche ambtenaren ook de overige talen en bijzonder het Javaansch „ leeren verstaan, spreken en zelfs schrijven.

„ Zijn zij in het regterlijke vak dan kunnen zij den beschuldigde en de getuigen „ zonder behulp van eenen tolk verstaan; zijn zij in het administrative, dan kun- „ nen zij zich door de bevolking doen begrijpen, zonder tusschenkomst van de „ hoofden en in vele gevallen kan dit nuttig zijn en hunnen invloed verhoogen.

„ Doch, naar mij voorkomt, moet, in tegenstelling daarvan, op scholen hoofd- „ zakelijk, ja uitsluitend bestemd tot opleiding van inlandsche ambtenaren, het „ leeren lezen en schrijven der Maleische taal hoofdzaak en het onderwijs der „ landtaal nevenzaak zijn."

Daar nu, wat het plan zelf betrof, vele punten niet bij voorbaat konden of behoefden geregeld te worden, en de laatste raming nederkwam op:

voor de kweekschool	ƒ 12,300
voor twintig provinciale scholen	10,400
voor reiskosten van de onderwijzers der kweekschool . . .	2,300
dus te zamen . .	ƒ 25,000

verzocht de Gouverneur-Generaal dat de beschikking van het opperbestuur zich zou bepalen tot de magtiging om jaarlijks op de begrooting van Nederlandsch Indie te brengen ƒ 25,000 met vrijlating aan het Indisch bestuur, om de aanwending der gelden zoo te regelen, als, overeenkomstig de ontwikkelde grondslagen, in het belang der zaak nuttig en noodig zou voorkomen.

Die magtiging werd verleend bij 's Konings besluit van 30 September 1848.

Overigens werd de verdere uitvoering in advies gehouden, tot dat een geschikt hoofdonderwijzer voor de kweekschool zou zijn verkregen.

Voor die betrekking werd een daartoe geschikt persoon aan de koninklijke Academie te Delft geplaatst, ten einde aldaar voor zijne bestemming te worden gevormd.

Inmiddels hield men zich bezig met het vervaardigen van *leesboeken* voor deze scholen.

Twee leesboeken waren in 1849, elk ten getale van 4000 exemplaren, reeds gedrukt: te weten:

1°. eene laag-Javaansche vertaling, door *C. F. Winter* te Soerakarta, van een honderdtal uitgezochte vertellingen uit het eerste en tweede honderdtal leerzame verhalen door *C. Schmidt*, *een leesboek voor de scholen*;

2°. eene hoog-Javaansche vertaling, door *C. F. Winter* te Soerakarta, van 58 anecdoten of korte verhalen van eene nuttige of zedelijke strekking.

c. Onderwijl alzoo gearbeid werd aan het ontwerp in het groot, heeft het Gouvernement verklaard genegen te zijn, op daartoe strekkende aanvrage, ter beschikking van de hoofden van plaatselijk (gewestelijk) bestuur op Java te stellen eenige fondsen voor het onderwijs en de opleiding van inlandsche ambtenaren, mits worde aangetoond de uitvoerbaarheid daarvan in verband met de voornemens der Regering.

Dienovereenkomstig is in September 1849 magtiging verleend aan de residenten van Japara en Pasoeroean, om voor het geven van onderwijs aan de zonen van inlandsche ambtenaren, op de wijze en den voet door den resident te bepalen, voorloopig en in afwachting der oprigting van gouvernement-scholen, tot opleiding van inlandsche ambtenaren, te beschikken over de daartoe noodige fondsen.

Op ultimo 1849, was men te Pasoeroean nog bezig aan het optrekken, voor dit onderwijs, van een schoolgebouw; bestemd voor 80 tot 90 leerlingen, voor welk gebouw het Gouvernement vrijheid gaf het benoodigde hout kosteloos uit de Djatibosschen te verstrekken, terwijl de overige kosten zullen gedragen worden door de regenten en andere inlandsche hoofden van de residentie, volgens hun aanbod.

In Japara had men de zaak *anders* geregeld en wel zoo, dat het onderwijs met 15 October in volle werking kwam.

De voor-gallerij van het residentiehuis te Patti is ingerigt voor het geven van dit onderwijs, hetwelk zich, onder toezigt van den secretaris bij den resident, bepaalt tot het lezen en schrijven, van het Javaansch met het eigen en van het Maleisch met het Romeinsch karakter; het vertalen over en weder in die talen en het rekenen tot en met den regel van drieën.

„Men weet niet" zoo begint de resident „wat het meest te bewonderen, de „eenvoudige wijze der mededeeling van het onderrigt, of de verbazende vorderin„gen, welke de kinderen, in een betrekkelijk zoo kort tijdsbestek, bij het eind „van het jaar reeds hadden gemaakt. De stilte in de school is voorbeeldeloos, „zoodat de bureau geëmploijeerden geen het minste ongerief of eenige stoornis „ondervinden van de leerlingen, die ten getale van 34 in deze inrigting onderwijs „erlangen.

„De onderwijzer spreekt het Javaansch en Maleisch in de meest volkomene vol„maaktheid. Het Nederduitsch is hem in zoover eigen, dat hij het, zonder eenige „moeite, in de Maleische en Javaansche talen overbrengt.

„Hij schrijft eene sierlijke hand. In het rekenen is hij bijzonder bedreven. „Zijne wijze van omgang laat niets te wenschen over.

„Het is te voorzien, dat in den loop van 1850 reeds eenige leerlingen de school „kunnen verlaten om op het residentie-kantoor werkzaam gesteld te worden."

d. Bij § 1 is aangeteekend, dat ook wel kinderen van inlanders, voornamelijk van inlandsche hoofden, zijn toegelaten op de scholen, voor kinderen van Europeanen en huns gelijken bestemd.

Het getal der aldaar toegelaten kinderen bedroeg, bij eene opname in 1847, op Java 12.

In het begin van 1849 was het geklommen tot 34, zoo het schijnt *allen* verwanten van inlandsche hoofden.

In 1848 was voorgeschreven dat geene *onchristen*-kinderen op de Christen-scholen in Nederlandsch Indie mogten toegelaten worden zonder vergunning van de hoofdcommissie van onderwijs.

De vermeerdering tusschen de cijfers 12 en 34 ontstond alzoo uit vroegere toezegging, maar zij gaf der hoofdcommissie van onderwijs aanleiding om, als belast met de zorg voor de kinderen van Europeanen of van afstammelingen van Europeanen, te wijzen op de noodzakelijkheid dat zoodanige vermenging van deze kinderen met inlandsche ophield en derhalve, behoudens oprigting van afzonderlijke scholen voor kinderen van inlandsche ambtenaren, de onderwerpelijke toelatingen verboden werden.

Aan de hoofd-commissie is geantwoord: „dat het Gouvernement zich met hare „beschouwingen vereenigde, doch in verband met zijne voornemens ten aanzien „van het onderwijs voor kinderen van inlandsche ambtenaren, den tegenwoordigen „oogenblik minder geschikt achtte, om tot het voorgestelde verbod over te gaan;

„wenschende het Gouvernement althans met opzigt tot de kinderen van *voorname* „*inlandsche hoofden*, nog vooreerst de gelegenheid te laten tot het verkrijgen van „onderwijs op 's Gouvernements lagere scholen, wanneer daarop wordt aangedron-„gen en geene overeenkomst met den onderwijzer mogt kunnen worden tot stand „gebragt tot het geven van privaatlessen."

e. Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 23 Mei 1848, zijn de hoofden der gewestelijke besturen in geheel Nederlandsch Indie gemagtigd om, des gevraagd, vergunningen te verleenen tot het geven van onderwijs aan personen, niet behoorende tot de Europeesche bevolking: in de vakken, welke op de voor Europeanen bestemde gouvernements-scholen onderwezen worden, mits tegen de personen, die zich als onderwijzers aanbieden, geene bedenkingen bestaan, en zij, voor zooveel zij Europeanen zijn, voorzien zijn van een certificaat van bekwaamheid, blijkens hetwelk zij tot het geven van onderwijs bevoegd zijn; zullende zonder zoodanige vergunningen het onderwijs niet geoorloofd zijn.

§ 3. *Voor den onchristen in landen buiten Java.*

Uit hoofde der gebrekkige gemeenschap met de buitenbezittingen, is het niet mogelijk hieromtrent een volledig berigt te geven.

Intusschen kan aangeteekend worden, dat hier en daar scholen voor onchristen-inlanders buiten Java bestaan: weinige uit eigen middelen der inlandsche maatschappij; enkele ten deele op kosten van het Gouvernement; de meeste op kosten van zendeling-genootschappen.

Dat voor deze inlanders de gelegenheid geopend is om buiten de gouvernements-scholen onderwijs te genieten, in hetgeen op die scholen geleerd wordt, blijkt uit § 2 *e.*

§ 4. *Voor onchristen vreemde Oosterlingen.*

De vreemde Oosterlingen in Nederlansch Indie, Chinezen, Arabieren enz. maken over het algemeen tamelijk veel werk van het onderwijs. De gegoeden onder hen hebben gewoonlijk privaat docenten in dienst.

Sommigen schijnen meer onderwijs te verlangen, en zoeken dit op de gouvernements-scholen voor Europeanen bestemd.

In 1847 waren 21 en in 1849 slechts 14 kinderen van vreemde Oosterlingen aldus toegelaten.

Bij eene voordragt van Maart 1849 over dit onderwerp, waar het oprigten van afzonderlijke scholen voor kinderen van inlandsche ambtenaren aangeprezen werd, zeide de hoofd-commissie van onderwijs:

„Of hetzelfde middel noodzakelijk is ten opzigte van kinderen van Chinezen, „moet, naar de beschouwingen der hoofd-commissie, betwijfeld worden, en zij is „tevens geneigd, om het toelaten van dusdanige kinderen op onze scholen be-„paaldelijk te ontraden:

„het eerste, omdat de Chinesche officieren over het algemeen vermogende lieden „zijn, die tot het opmaken hunner rapporten voor het Europeesch bestuur zeer „wel van vreemde hulp gebruik kunnen maken, en dus onzerzijds niet tot de „uitoefening hunner functien behoeven te worden opgeleid; het tweede, omdat de „Chinezen, die zich gemeenzaam hebben gemaakt met onze cijfers en ons schrift, „zich overal indringen als kassiers, geldtellers en klerken, ten koste van vele af-„stammelingen van Europeanen, die de Gouvernements-lagere scholen bevolken en, „na dezelve verlaten te hebben, naauwelijks den kost kunnen verdienen.

„Op Java worden dan ook sedert geruimen tijd geene Chinesche kinderen meer „op de gouvernements-scholen aangetroffen. Ook buiten Java behooren zij van „dezelve te worden geweerd."

Het antwoord op deze voordragt staat aan het slot van *d* in § 2 hierboven. Daaruit blijkt dat het Indisch Bestuur zich met de meening der hoofd-commissie vereenigd heeft.

I. Kunsten en wetenschappen.

Het Bataviasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen is eene particuliere instelling, bestaande sedert 24 April 1778 en in den laatsten tijd zich hoofdzakelijk toeleggende op de oudheid-, taal-, letter- en zedeknnde van den Indischen archipel. Het Gouvernement heeft geene regtstreeksche bemoeijenis met het beheer en de verrigtingen dezer instelling, wier wetenschappelijke pogingen het echter ondersteunt.

Uit 's Lands kas worden onderhouden:

een *plantentuin* te Buitenzorg, zijnde gouvernements-eigendom, behoorende tot het verblijf van den Gouverneur-Generaal en geplaatst onder eenen hortulanus, met eenen adsistent-hortulanus, beiden door het Gouvernement bezoldigd en ondergeschikt aan den intendant der gouvernements-hotels; deze hortus heeft eenen tak te Tjipannas in de Preanger Regentschappen;

een *museum* van „voorwerpen van natuurlijke historie, oudheden, zeldzaamheden en dergelijke" opgerigt door het Bataviasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, met het doel: „om de wetenschappelijke kennis in Nederlandsch Indie te vermeerderen en bijdragen te leveren in het belang der wetenschappelijke inrigtingen in het moederland."

Dit museum staat onder de directie van het genootschap.

Overigens heeft het Indisch Gouvernement, voor zoover zulks in zijne magt ligt, steeds het bevorderen van wetenschappelijke onderzoekingen in en over die gewesten tot beginsel aangenomen.

Hetzelfde is toepasselijk op de beoefening van de schoone kunsten.

Voorts zijn de hoofden der gewestelijke besturen verpligt voor de goede bewaring der Javaansche oudheden, elk in zijn gewest, met de meeste zorg te doen waken en daarvoor de regenten en alle mindere inlandsche hoofden verantwoordelijk te stellen.

Alle oudheden op gouvernements-gebied zijn openbaar eigendom.

Geene in particulier bezit geraakte oudheden mogen van Java uitgevoerd worden zonder eigenhandige toestemming van den Gouverneur-Generaal, welke verkregen wordt onder voorwaarde van de voorwerpen niet te verkoopen of weg te schenken, dan wanneer het Gouvernement in Nederland ze niet wenscht over te nemen, tegen vergoeding der kosten, voor zijne archaeologische verzamelingen.

De niet in particulier bezit geraakte oudheden mogen niet weggevoerd worden van de plaatsen waar zij zich bevinden, zoolang de noodige maatregelen genomen kunnen worden om ze daar tegen vernieling of bederf te behoeden.

Al deze bepalingen zien in het bijzonder op beelden, tempels en dergelijke overblijfsels der oudheid. Voor bronzen en munten, die men overal opgraaft, bestaan zulke beperkingen niet.

Van opgegraven oudheden in het algemeen ontvangt de vinder ⅓ der geschatte waarde; over de voorwaarden zelve wordt door het Gouvernement beschikt, zoo als het in het belang van kunsten en wetenschappen geraden acht.

Eene opgave van hetgeen verrigt is ten behoeve van kunsten en wetenschappen wordt tot een volgend overzigt uitgesteld, dewijl veel van het gebeurde in 1849 zamenvloeit met verrigtingen van 1850.

J. Geldelijk beheer.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Het algemeen beheer der openbare geldmiddelen in Nederlandsch Indie is, in regtstreeksche ondergeschiktheid aan den Gouverneur-Generaal, opgedragen aan eene *generale directie van finantien*, ook *raad van finantien* genaamd, bestaande uit den *directeur-generaal van finantien*, als voorzitter, en uit den *directeur der middelen en domeinen*, *den directeur der producten en civile magazijnen* en *den directeur der cultures*, als leden.

De raad heeft eenen secretaris, die overigens speciaal ter beschikking is van den directeur-generaal. Elk der vier directeuren heeft een eigen bureau-personeel.

De *collegiale* handelingen der generale directie van finantien bepalen zich bij overwegingen, adviezen en verzoeken om inlichtingen.

Het afdoen van finantiele zaken, dat is, het uitvoeren van 's Gouvernements algemeene en bijzondere bevelen over de finantien, geschiedt individueel door den directeur-generaal of eenen der directeuren.

Aan ieder hunner zijn bepaalde takken van het finantieel beheer toevertrouwd, voor welker goeden staat en doelmatige werking zij moeten zorgen, door overeenkomstig de algemeene of bijzondere voorschriften van het Gouvernement, bevelen te geven aan de gewestelijke besturen en verdere ambtenaren met onderdeelen van dat beheer belast, zoomede door, waar zoodanige voorschriften ontbreken of hun voorkomen onvoldoende te zijn, voorstellen aan den Gouverneur-Generaal te doen.

De directeur-generaal heeft, boven de hem aanvertrouwde bijzondere takken, nog het algemeen toezigt over al wat tot zijn bijzonder bestuur en dat der overige directeuren van finantien behoort, hetgeen zal blijken uit de ondervolgende beschouwing van ieder deel van het geldelijk beheer.

Al deze inrigtingen kunnen, als eenmaal door den Koning bekrachtigd, niet door den Gouverneur-Generaal veranderd worden zonder Koninklijke magtiging.

Onder de onmiddellijke bevelen van den directeur-generaal van finantien staat een inspecteur van finantien, bestemd tot plaatselijke onderzoekingen en regelingen, betreffende de takken van beheer opgedragen aan de generale directie, met uitzondering van de directie der cultures.

Onder de bevelen van den directeur der cultures staan inspecteurs der cultures, bestemd tot plaatselijke onderzoekingen en regelingen, betreffende de takken van beheer aan dien directeur opgedragen. Het getal dezer inspecteurs is organiek 4, doch daarvan is door verschikkingen, ontstaan uit behoefte, sedert lang afgeweken, bijv. door verdeeling van het gebied der inspecteurs op Java in 3, in stede van in 4 afdeelingen, zoodat op ultimo 1849 slechts 3 inspecteurs in dienst waren; terwijl men van de alzoo overgehouden gelden onder anderen eenen adjunct-inspecteur der cultures bezoldigde, die op het bureau van den directeur werkte.

De inspecteurs van finantien en van cultures hebben den rang van resident.

Bovendien was er voorheen een inspecteur voor de *amfioenpacht*. Deze betrekking is in 1846, bij het overlijden van den persoon, voor wien zij, jaren geleden, in 's Lands belang, ingesteld was, opgeheven, als niet meer noodig.

II. MUNTSTELSEL; GELDSOMLOOP.

Vermits eerstdaags een ontwerp van wet tot regeling van het muntstelsel in Nederlandsch Indie aan de overweging der Staten-Generaal zal worden onderworpen, schijnt het overbodig omtrent het bestaande stelsel alhier in breedvoerige beschouwingen te treden.

Omtrent den stand der zaken in 1846 en volgende jaren, wordt het volgende aangeteekend.

Vooraf echter zal het niet overbodig zijn eene beschrijving te geven van de inrigting der te Batavia gevestigde Javasche bank, als met het muntstelsel en den geldsomloop in naauw verband staande.

De bank is eene gepriviligieerde naamlooze maatschappij, onder den titel van *Javasche bank*, wier octrooi door den Koning of onder Zijne nadere goedkeuring wordt vastgesteld.

Het kapitaal dezer maatschappij is bepaald op *f* 2000,000, verdeeld in 4000 actien.

Hare operatien zijn:

het escompteren van wisselbrieven en ander handelspapier, voorzien van twee of meer goede handteekeningen;

het beleenen van effecten, kostbare gesteenten en metalen, goederen, waren en koopmanschappen;

deze laatste onder zoodanige voorzieningen, als de directie dienstig acht;

het handelen in goud en zilver, het ontvangen van gelden, zoo van den lande

en alle publieke autoriteiten, als van bijzondere personen, in rekening courant, het betalen van assignatien door dezelve op de bank af te geven, en het incasseren van waarden, zoo voor publieke inrigtingen als voor bijzondere personen;

het in bewaring nemen van vreemde specien, om die in natura terug te geven, het verstrekken van voorschotten op die specie, tegen billijken interest, het openen van een evenredig crediet daarop bij de boeken der bank, onder genot van eene matige provisie;

het afgeven van assignatien, door het hoofd-bureau der bank, op hare agentschappen en omgekeerd;

het uitvoeren van commissien door het Gouvernement aan de bank opgedragen.

Voorts geeft zij biljetten uit, die, zoolang zij aan hare verpligtingen voldoet en haar passief door haar actief gedekt wordt, in 's Lands kassen op Java voor alle betalingen hoegenaamd worden aangenomen.

Het bestuur der bank is zamengesteld uit eenen vasten president en eenen vasten stemhebbenden secretaris, beiden door den Gouverneur-Generaal, onder nadere goedkeuring des Konings, te benoemen en te ontslaan, en uit het vereischte getal directeuren, in eene algemeene vergadering van stemgeregtigden gekozen.

Bij alle algemeene vergaderingen vertegenwoordigt een door den Gouverneur-Generaal benoemde commissaris de belangen van het algemeen.

In het begin van 1846, alzoo kort na de aankomst van den Gouverneur-Generaal *Rochussen*, was de stand van zaken met opzigt tot den geldsomloop, als volgt.

De laatste door den Koning bepaalde standpenning was de *Nederlandsche gulden*, vastgesteld bij de wet van 22 Maart 1839, met stukken van een *halven* en een *kwart* gulden als onderdeelen.

Voorts waren gangbaar verklaard:

a. ter gelijke waarde met dien gulden, de *gerande generaliteits-gulden*, de *Nederlandsche gulden* verordend bij de wet van 28 September 1846, en de gulden voorzien van den beeldenaar, aangewezen bij het Koninklijk besluit van 16 Januarij 1821, n°. 72;

b. de zilveren stukken van *ƒ* 2½, verordend bij de wet van 22 Maart 1839, ter gelijke waarde als in Nederland;

c. de zilveren stukken van *ƒ* 3, gemunt krachtens het Koninklijk besluit van 16 Januarij 1821, n°. 72;

d. de gouden stukken van *ƒ* 10, bepaald bij de wet van 28 September 1816.

Verscheidene andere gouden en zilveren munten, zoo Nederlandsche als vreemde, waren, mits zuiver en ongeschonden, in *'s Lands kassen* aanneembaar verklaard tot vaste verhoudingen jegens den Nederlandschen gulden, zoo als:

de heele, halve en kwart gouden doublon;
de doublon der Zuid-Amerikaansche Staten;
de dukaat;
de gerande dukaton;
de Spaansche mat;
de piaster der Zuid-Amerikaansche Staten;
de sikka-ropy;
de stukken van vijf franken;
de schelling;
het dubbeltje.

Wijders waren in omloop gebragt *koperen duiten* van verschillenden muntslag. Omtrent deze was bepaald, dat zij gangbaar zouden zijn tegen 100 duiten op den gulden en dat niemand verpligt kon worden om meer dan ter waarde van *ƒ* 10 aan duiten in betaling aan te nemen. Doch men hield zich sedert lang niet meer hieraan. Het Gouvernement althans had integendeel sinds 1834 voor zich als beginsel verkondigd en in overeenkomsten bedongen dat het bevoegd was alle betalingen

te doen naar goedvinden in zilver of koper, naar den maatstaf van *f* 6 koper voor 5 *f* zilver.

Daarbij was een gulden koper gesteld op 100 duiten en alzoo een gulden zilver op 120.

Eindelijk was door het Gouvernement en door de Javasche bank een geld-vertegenwoordigend papier uitgegeven.

Het *gouvernements-papier* (eigenlijk gouvernements-kasbiljetten) vertegenwoordigde den *koperen* gulden en werd uitgegeven tegen deponering van eene gelijke som aan duiten. Het was betaalbaar aan toonder, verwisselbaar gedeeltelijk bij de Javasche bank te Batavia, gedeeltelijk bij 's Lands kassen te Batavia, Samarang en Soerabaija, en aanneembaar verklaard voor alle in koper verschuldigde betaling aan den Lande of aan pachters van 's Lands middelen.

Het papier der Javaansche bank (bankbiljetten) vertegenwoordigde den *zilveren* gulden. Omtrent de uitgifte was in haar octrooi voorgeschreven, dat zij zich regelen moest naar het kapitaal of fonds der bank, alle beleeningen, escomptes, gedeponeerde gelden, muntspecien en verleende crediten daaronder begrepen.

Het was betaalbaar aan toonder en verwisselbaar in specie alleen bij het hoofdkantoor der bank te Batavia, doch voor het Gouvernement ook bij hare agentschappen te Samarang en te Soerabaija, indien deze specie in voorraad hadden. Het was verklaard een wettig middel van betaling in 's Lands kassen, zoolang de bank aan hare verpligtingen voldeed.

Doch sedert medio 1839 had de bank, wegens uitputting harer kas, aan de verpligting tot verzilvering harer biljetten niet voldaan. Evenwel was het Gouvernement voortgegaan dit papier op Java in betaling aan te nemen en wel gulden voor gulden voor sommen *in zilver* bedongen, en een bankgulden voor elke 120 duiten der sommen *in koper* verschuldigd. En toen de bank gevaar liep van geregtelijk tot verzilvering gedwongen te worden, had de Regering den 29sten Maart 1845, haar die voor een jaar verboden, en aan alle collegien van justitie geinterdiceerd, gedurende dien tijd kennis te nemen van regtsvorderingen de strekking hebbende om de bank tot verzilvering te noodzaken.

Derhalve waren op het tijdstip waarvan thans de rede is, als betaalsmiddelen gewettigd:

1°. *zilveren en gouden munten*, deels gangbaar in het algemeen, deels alleen aanneembaar in 's Land kassen verklaard, met eenen Nederlandschen gulden tot standpenning, welke door het Gouvernement gerekend werd te gelden 120 duiten;

2°. *koperen duiten*, welke men kon weigeren, indien daarvan werd aangeboden voor meer dan *f* 10 van den standpenning op iedere schuld, doch waarmede het Gouvernement groote betalingen deed en die van lieverlede ook in het algemeen voor grootere betalingen werden aangenomen, terwijl men voorts elke 100 van deze duiten had genoemd een gulden kooper, en dus een rekengulden van 100 duiten tegenover den standpenning was in het leven geroepen;

3°. *gouvernements-kasbiljetten*, vertegenwoordigende den evengemelden rekengulden; en daarom *koper-papier* genaamd; en

4°. *bankbiljetten*, heetende te vertegenwoordigen den standpenning, daarom *zilver-papier* genaamd doch inderdaad niet verzilverbaar, en hetwelk het Gouvernement, ofschoon ten volle bevoegd om het te weigeren, bleef aannemen: gulden voor gulden in betaling van sommen in zilver en een bankgulden voor 120 duiten in betaling van sommen in koper verschuldigd.

Het *eerste* nu dezer vier betaalsmiddelen (de gouden en zilveren munt) was op Java zoo goed als geheel uit den omloop verdwenen, niettegenstaande het Gouvernement sedert 1816 voor 41 millioen gulden daarvan had aangevoerd en ook nog eenige betalingen in dit middel deed.

Hoeveel van het *tweede* (de koperen munt) in omloop was kon met geene gronden van zekerheid berekend worden.

Het Gouvernement had sedert 1816 4700 millioen duiten geslagen, sedert het laatst van 1832 300 en sedert het laatst van 1842 600 millioen uit de wandeling getrokken tot waarborg van het koper-papier. Voorts wist men dat in 's Lands kassen op ultimo 1845 aanwezig waren 846 millioen duiten, ongerekend 180 millioen, aan de Javasche bank tot onderpand gegeven voor geleend bankpapier.

Maar sedert lang waren de duiten nagemaakt en ter sluik in de Nederlandsch-Indische bezittingen ingevoerd. De hoeveelheid alzoo ingevoerde duiten was niet te begrooten, evenmin die van het versmoltene. Zoovéel intusschen bleek allerwege ten duidelijkste, dat de in omloop zijnde duiten eene zeer groote massa moesten uitmaken.

Aan *koper-papier* was nitgegeven voor 6 millioen gulden van 100 duiten, waarvan op ultimo 1845 ongeveer 1 millioen zich in 's Lands kassen bevond.

Aan *bankpapier* was uitgegeven voor omstreeks 7½ millioen (*f* 7,422,175) gulden. Het Gouvernement had daarvan voor *f* 3,091,475 in kas.

Dit overzigt doet zien, dat er in wezenlijkheid geen ander *algemeen* betaalsmiddel was dan de koperen duit, met een gouvernements- en een niet verzilverbaar bankpapier.

Dat zulk een betaalsmiddel in den handel, zoo inlandschen als buitenlandschen, gewigtige belemmeringen te weeg moest brengen, spreekt van zelf. De wisselkoers op Europa, trouwens reeds door gebrek aan remises ongunstig, werd daardoor zoo gedrukt, dat men voor elken in Indie betaalden Indischen bankgulden, of gulden van 120 duiten, in Nederland niet meer verkreeg dan 75 cents.

Om eenen aldus gestelden geldsomloop in eenen behoorlijken te herscheppen, waren zeer aanzienlijke offers noodig, welke de Nederlandsche schatkist destijds niet kon dragen. Derhalve vermeende men vooreerst slechts veranderingen te moeten invoeren, geschikt om in de behoefte van het oogenblik te voorzien en eene grondige verbetering voor te bereiden.

Zij laten zich in de volgende categorien verdeelen:

a. Ten einde het ongerief en de verliezen, aan den handel met een zoo lastig betaalmiddel als de koperen duit verbonden, weg te nemen, werd bij publicatie van 4 Februarij 1846 aan een iegelijk de gelegenheid aangeboden, om binnen eenen bepaalden termijn bij 's Lands kassen op de hoofdplaatsen der provincien op Java en bij andere kantoren op en buiten Java de duiten te verwisselen tegen een nieuw gouvernements-kaspapier, *recepis* genaamd.

De recepissen werden verdeeld in serien van 1, 5, 10, 25, 100 en 500 gulden van 120 duiten.

Voor elken recepis-gulden moesten dus gestort worden 120 duiten. Daarbij was tot regel voorgeschreven, dat 160 moesten wegen een Amsterdamsch pond, zijnde het gewigt, in 1832 voor de duiten bepaald.

De alzoo gestorte duiten werden afgezonderd als waarborg voor de uitgegeven recepissen.

Na den termijn van verkrijgbaarstelling van de recepissen, is een ieder bevoegd verklaard om het aannemen van meer dan 600 duiten op elke betaling te weigeren, en voor het meerdere recepissen te vorderen.

Een jaar later is alle invoer van kopergeld op Java (daaronder begrepen Madura, Bawean en de Karimon-eilanden), onverschillig van welke benaming of van welke plaatsen afkomstig, verboden; met uitzondering alleen van de duiten, welke door opvarenden van op Java ten handel komende vaartuigen aan wal worden gebragt ter aanschaffing van mond- en andere behoeften voor scheepsgebruik, mits die duiten zouden zijn van Nederlandschen muntslag en oorsprong, en niet te boven gaan 600 voor elken man.

Bij de afkondiging van dit verbod, gaf men op onze bezittingen buiten Java alle gelegenheid om duiten tegen recepissen, of tegen bons die door recepissen vervangen zouden worden, of wel tegen assignatien op 's Lands kassen op de 3 hoofdplaatsen van Java te verwisselen.

b. Bij de uitgifte van recepissen is het *koper-papier* ingetrokken en tegen rece-

pissen verwisselbaar gesteld, naar de verhouding van het getal duiten, hetwelk zij vertegenwoordigen.

De zoogenaamde koperen gulden van 100 duiten werd afgeschaft.

c. Ter voorkoming van de nadeelige werking, welke een in miscrediet gevallen papier op de circulatie uitoefent, zijn ook de *biljetten der Javasche bank*, binnen eene maand na de uitvaardiging der publicatie over de recepissen, tegen recepissen bij 's Lands kassen verwisselbaar verklaard, met de belofte, dat het alzoo ontvangen bankpapier, als waarborg voor de daartegen geleverde recepissen aangehouden en, bij eventuele aflossing of wederuitgifte van het bankpapier, eene gelijke som aan recepissen buiten omloop gebragt zou worden.

Het Indisch Bestuur had, alvorens hiertoe over te gaan, zich van de solvabiliteit der bank, bij ongestoorde liquidatie, verzekerd.

De maatregel bereikte zijn doel. Op 26 Maart 1846 was het Gouvernement, op ³/₄ millioen gulden na, eenig bezitter van het bankpapier. (*)

Met 29 Maart 1846 verstreek de tijd, gedurende welken de Regering aan de bank verboden had hare biljetten te verzilveren. De houders van de biljetten, welke niet in 's Lands kas waren, vervoegden zich dan ook weldra bij de bank om zilver en de bank kon daaraan zonder eenig bezwaar voldoen, te meer omdat van het ³/₄ millioen, niet bij het Gouvernement ingekomen, nog een goed gedeelte bij de bank terugkeerde zonder verzilvering. (**) Overigens blijkt uit het hierna te geven verslag van den staat van zaken bij de Javasche bank, dat zelfs onder ultimo Maart 1849 het geheele saldo der in omloop gebleven bankbiljetten niet was opgevorderd.

d. Toen het gebleken was dat nog slechts eene betrekkelijk onbeduidende som aan bankpapier zich in omloop bevond, werd de recepis, als vertegenwoordigende den standpenning van 1839, in het algemeen verklaard tot een wettig middel van betaling in Nederlandsch Indie: gulden voor gulden tot alle betalingen in *zilver* en naar de rede van 5 tot 6 (100 tot 120) voor alle betalingen in *koper* verschuldigd. Alleen voor Palembang, Macassar en Riouw is, wegens plaatselijke omstandigheden, hierop voorloopig deze uitzondering gemaakt, dat de betalingen in *zilver* verschuldigd of vastgesteld, zullende moeten worden gekweten in zilveren of gou-

---

(*) In omloop . . . . ƒ 7,422,175
Bij het Gouvernement 6,665,000

Ten gevolge van verkeerde opgaaf is in de publicatie van 26 Maart 1846 (*Staatsblad* n°. 10) in stede van ƒ 6,665,000, gesteld ƒ 7,272,250.

(**) Op het laatst van Junij 1846, was de verhouding deze:

In omloop	ƒ 4,455,400
Bij het Gouvernement	4,107,900
in wandeling	ƒ 347,500

Het verschil tusschen de
ƒ 7,422,175 in de vorige, en de
4,455,400 in deze noot opgegeven voor de circulerende bankbiljetten, namelijk

ƒ 2,966,775, ontstond door:

terugkeer bij de agentschappen der bank zonder verzilvering	ƒ 175,400
teruggifte aan de bank van de door het Gouvernement op oude leening verschuldigde	1,500,000
teruggifte door het Gouvernement tegen recepissen	1,100,000
verzilvering	191,375
als boven	ƒ 2,966,775

Het Gouvernement is sedert voortgegaan met de oude bankbilletten aan de bank terug te geven, hetzij in verrekening, hetzij in tegen recepissen betaalbaar bankpapier of anderzins, terwijl die oude biljetten, voor zoover zij tot waarborg strekken voor 's Gouvernements recepissen, als zoodanig door duiten zijn vervangen.

Hoe, ten gevolge van de bovenbedoelde berekeningen, de stand van het Gouvernement tegenover de bank was bij het begin van haar nieuw octrooi (1 April 1848), kan ontwaard worden uit hetgeen volgen zal omtrent de Javasche bank.

den specie, op den vroegeren voet. Die uitzondering werd, wat Riouw betreft, in 1848, als verder onnoodig weder ingetrokken.

e. Gelijktijdig met de verklaring van den recepis tot algemeen wettig betaalmiddel, is het octrooi der Javasche bank gewijzigd in dier voege, dat zij het uitgeven van *hard zilver* vertegenwoordigende biljetten staken moest, maar daarentegen tot het uitgeven van in *recepissen* betaalbare biljetten bevoegd zou zijn: welke biljetten het Gouvernement zich verbond in 's Lands kassen aan te nemen voor alle betalingen hoegenaamd, zoolang de bank aan hare verpligtingen voldoen en haar passief door haar actief gedekt worden zou. Bovendien werden bepalingen gemaakt, welke het ligtvaardig aannemen van acceptatien en verleenen van credieten moesten tegengaan.

In den geest dezer wijzingen is ook ingerigt het nieuwe octrooi der bank, gearresteerd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 Maart 1848 (*Indisch Staatsblad* n°. 12) en loopende van 1 April 1848, toen het vorige octrooi verviel, tot ultimo Maart 1858. De voornaamste inhoud van dit octrooi wordt op eene andere plaats van het tegenwoordig verslag beschreven.

f. Aan de bovengemelde maatregelen is voorts, van den beginne af, verknocht geweest het verkrijgbaarstellen (voorwaardelijk) voor een iegelijk van wissels, getrokken door den Gouverneur-Generaal op het Ministerie van Koloniën in Nederland, tot dekking van het jaarlijksch tekort der Indische administratie.

Reeds vóór de uitgifte van de recepissen is daarmede aangevangen.

Nadat op 1 October 1845, op onderhandsch verzoek, een wissel was afgegeven van ƒ 40,000 N. c^t. tegen 88 cents voor den Indischen gulden, werd in dezelfde maand aangekondigd, dat wissels getrokken zouden worden voor ƒ 1,000,000 N. c^t., op 6 maanden zigt; dat iedereen ter bekoming van wissels, mits niet minder dan ƒ 1000 N. c^t. en altoos ronde duizendtallen bedragende, kon inschrijven binnen een bepaalden termijn; dat de wissels betaald moesten worden in bankpapier; dat de inschrijvers moesten opgeven welken koers zij wenschten te besteden en dat de wissels aan de inschrijvers voor de laagste koersen gegund zouden worden tegen den koers van de inschrijving, door welke de som van één millioen voltallig werd.

Dien ten gevolge werd ingeschreven:

tegen 84	cents Ned. c^t. voor elken Indischen gulden, voor . . .	ƒ 94,000
„ 85	„ „ „ „ „ „ „ . . .	124,000
„ 86	„ „ „ „ „ „ „ . . .	64,000
„ 88	„ „ „ „ „ „ „ . . .	292,000
„ 90	„ „ „ „ „ „ „ . . .	641,000
„ 92	„ „ „ „ „ „ „ . . .	189,000
„ 94	„ „ „ „ „ „ „ . . .	51,000
„ 95	„ „ „ „ „ „ „ . . .	505,000
„ 100	„ „ „ „ „ „ „ . . .	73,000
	te zamen. . .	ƒ 2,033,000

De ingeschrevene sommen stellende naar orde der koersen met de laagste vooraan, maakte alzoo de som van ƒ 641,000 het millioen voltallig. Derhalve werden tegen den koers van 90 cents verleend: aan de inschrijvers voor 84, 85, 86 en 88 de volle aangevraagde sommen, te zamen ƒ 574,000, en aan de inschrijvers tegen 90, van de aangevraagde ƒ 641,000, de som van ƒ 426,000 pondspondsgewijze onder hen verdeeld.

In November 1845 is zulks herhaald. Het minimum der aan te vragen sommen werd nu echter bepaald op ƒ 500 en de sommen moesten door ƒ 500 deelbaar zijn. Voorts werd vrijheid verleend, de wissels half te betalen met koper-papier, naar de rede van 6 tot 5.

Alstoen werd ingeschreven:

tegen 84 cents, voor	. . . . . .	ƒ	8,500
„ 85 „ „	. . . . . .		50,000
„ 87 „ „	. . . . . .		1,000
„ 88 „ „	. . . . . .		8,000
„ 90 „ „	. . . . . .		355,000
„ 91 „ „	. . . . . .		3,000
„ 92 „ „	. . . . . .		93,500
„ 93 „ „	. . . . . .		133,000
„ 94 „ „	. . . . . .		143,500
„ 94¾ „ „	. . . . . .		65,000
„ 95 „ „	. . . . . .		688,000
„ 96 „ „	. . . . . .		8,500
„ 97 „ „	. . . . . .		9,000
„ 98 „ „	. . . . . .		11,000
„ 99 „ „	. . . . . .		50,000
„ 100 „ „	. . . . . .		2,000
	te zamen. . .	ƒ	1,629,000

De koers voor de af te geven ƒ 1,000,000 werd alzoo gesteld op 95 cents.

In December 1845 zijn geene wissels getrokken.

Daarna is de bepaling van den koers niet meer aan de inschrijvers overgelaten, maar door het Gouvernement eens voor al aangekondigd, dat wissels zouden worden afgegeven tot weder-opzeggens, voor erkende behoefte, tegen 95 cents voor den gulden, betaalbaar in bankbiljetten voor de maand Januarij 1846 en later uitsluitend in recepissen.

Onder erkende behoefte werd verstaan:

1°. behoefte der Indische kas aan terugvloeijing van betaalmiddel;

2°. behoefte van den handel.

Zoodra het dus bleek, dat goede wissels voor een voldoend bedrag tegen den koers van 95 cents voor den recepis-gulden in den handel verkrijgbaar waren, zijn geene gouvernements-wissels afgegeven, tenzij de staat van 's Lands kas het tegendeel wenschelijker maakte. De wissels moesten aangevraagd worden bij den directeur-generaal van Financien vóór of op den 15den van elke maand. Het minimum werd weder bepaald op ƒ 1000 Ned. c^t^. met getallen deelbaar door 1000.

Het gezamenlijk bedrag der alzoo afgegeven wissels was:

in 1846.	ƒ	5,293,000
„ 1847.		4,248,900
„ 1848.		5,720,000
„ 1849.		6,770,000
makende met de bovenvermelde in October, November 1845 getrokken		2,040,000
eene som van Ned. c^t^. . . .	ƒ	24,071,900

Op die wijze is de wisselkoers, na gedurende de laatste drie jaren tusschen 75 en 85 cents te hebben gevarieerd, sedert het laatste van 1845, ten spijt van de pogingen van sommigen, die, in den aanvang van het trekken van wissels door het Gouvernement, belang hadden bij eenen lageren koers, opgevoerd tot 95 cents, welke hoogte hij in de volgende jaren gehouden heeft.

Er blijft nu nog over eene becijfering te leveren van de resultaten, welke de maatregelen omtrent het betaalmiddel tot ultimò 1849 gehad hebben.

Zij zal drieledig zijn:

in de eerste plaats aantoonende, hoever met het uitgeven van recepissen gegaan was, vervolgens welke waarborg vòor de recepissen was afgezonderd, en eindelijk, hoe het geschapen stond met de Javasche bank.

§ 1. *Uitgiften van recepissen*

	OP ULTIMO			
	1846.	1847.	1848.	1849.
Er was aan recepissen gereed voor uitgifte . .	ƒ 21,636,400	ƒ 22,838,800	ƒ 23,158,000	ƒ 23,743,600
Daarvan was niet uitgegeven, maar onder speciale bewaring gesteld, om alleen uitgegeven te worden op bijzondere magtiging van het Gouvernement.	9,005,325	7,838,800	8,158,000	6,343,600
Er was dus in omloop .	ƒ 12,631,075	ƒ 15,000,000	ƒ 15,000,000	ƒ 17,400,000
Hiervan bevonden zich in 's Lands kassen . . .	ƒ 4,395,890	ƒ 5,093,745	ƒ 4,138,417	ƒ 3,414,321
Buiten 's Lands kassen .	8,235,185	9,906,255	10,861,583	13,985,679
Als boven . . .	ƒ 12,631,075	ƒ 15,000,000	ƒ 15,000,000	ƒ 17,400,000

§ 2. *Waarborg.*

	OP ULTIMO			
	1846.	1847.	1848.	1849.
De gedeponeerde geldswaarde bedroeg . . .	ƒ 12,619,075	ƒ 15,000,000	ƒ 15,000,000	ƒ 17,400,000
Terwijl in 's lands kassen aan koperen munt aanwezig was, berekend tegen 120 duiten op den gulden	4,339,637	5,451,977	6,109,132	5,578,390
Te zamen. . .	ƒ 16,958,712	ƒ 20,451,977	ƒ 21,109,132	ƒ 22,978,390

§ 3. *Javasche bank.*

Bij de opname der boeken van de Javasche bank, onder ultimo Maart 1845, dus twee dagen nadat het Indisch Bestuur aan de bank het verzilveren van hare zilver vertegenwoordigende biljetten had verboden, werd de staat van zaken dier maatschappij, naauwkeurig door eene bij de sluiting van elk boekjaar (*) daartoe gekozene commissie onderzocht, bevonden als volgt:

Er was in kas aan specie:

der bank dadelijk toebehoorende		ƒ 2,813,670.16
vreemde		34,543.45
gouvernements-deposito		153,000.00
		ƒ 3,001,213.61
De pakhuizen en het mobilair werden geschat op		49,922.84
De bank rekende hare debiteuren na aftrek der hopelooze posten op:		
het Gouvernement wegens voorschot op koper-papier	ƒ 2,000,000.00	
„ „ „ provisie, pakhuishuur.	31,199.98	
„ „ „ geëscompteerde vendu-acceptatien.	520,749.41	
Particuliere escompten	2,227,578.81	
Beleeningen en voorschotten op specie	319,953.30	
Credieten	838,492.58	
Gekapitaliseerde schuld	605,465.00	
Diversen	382,529.18	
		6,925,968.26
te zamen *baten*		ƒ 9,977,104.71
De bank was schuldig:		
aan biljetten	ƒ 7,986,200.00	
aan diversen	784,499,81	
te zamen *lasten*		8,770,699.81

Indien hare debiteuren de volle bovenvermelde som van ƒ 6,925,968.26 opbragten en de raming der waarde van pakhuishuur en mobilair goed was, zou alzoo de bank al hare crediteuren kunnen betalen, en nog . . . ƒ 1,206,404.90 overhouden van het oorspronkelijk door deelhebbers ingelegd kapitaal van ƒ 2,000,000.

Ter vergelijking met volgende jaren en om een denkbeeld te geven van de trans-

(*) De boekjaren der bank loopen van 1 April tot ultimo Maart.

actien der bank, wordt hier aangeteekend, dat in het aldus afgesloten boekjaar verhandeld was:

	Bij het hoofdkantoor te Batavia.	Bij het agentschap te Samarang.	Bij het agentschap te Soerabaija.
Aan escompten voor	ƒ 5,091,191.00	ƒ 2,458,210.00	ƒ 2,347,103.00
„ beleeningen	2,010,300.00	715,300.00	615,000.00
„ credieten in blanco gemiddeld voor	248,000.00	145,000.00	345,000.00
De *inkomsten* waren geweest:			
Renten op escompten	ƒ 75,898.62	ƒ 35,781.96	ƒ 33,512.09
„ „ beleeningen. . . .	25,066.83	4,291.60	3,052.74
„ „ credieten	20,478.31	11,368.25	30,270.87
„ „ gekapit. schuld . .	66,237.40	„	„
Provisie enz.	36,955.81	10,091.98	4,646.88
Pakhuishuur	6,250.00	„	„
	ƒ 230,886.97	ƒ 61,533.79	ƒ 71,482.53
En de *uitgaven* . . .	59,288.76	8,153.34	9,695.35
Meer inkomsten.	ƒ 171,598.21	ƒ 53,380.45	ƒ 61,787.18

te zamen ƒ 286,765.84.

Daarentegen had de directie vermeend als verlies te moeten afschrijven:

op zeker haar verschuldigde posten, in verband met hetgeen zij omtrent den toestand der debiteuren vernomen had.	ƒ 504,089.85
en op mobilair	810.35
	ƒ 504,900.20
terwijl echter de positie van een der debiteuren zoo verbeterd was, dat zij weder als ontvangbaar beschouwde eene vroeger afgeschrevene som van	5,381.56
Rest afschrijving	ƒ 499,518.64
Hiervan aftrekkende de meerdere inkomsten van.	286,765.84
besloot men het jaar (van 1 April 1844 tot ultimo Maart 1845 met een verlies van	ƒ 212,752.80
Bij het bovenstaande zijn echter niet in rekening gebragt de handelingen der agentschappen over Maart 1845, welke eene winst opleverden van	3,911.07
Rest nadeelig saldo . . .	ƒ 208,841.73

Na deze omschrijving zal de opgave der zaken van de bank over latere boekjaren korter kunnen zijn.

Staat op ultimo Maart 1846.

Specie in kas			ƒ 2,786,689.61
Recepissen			829,065.00
Pakhuizen en mobilair			54,004.26
Debiteuren:	Gouvernement		2,091,563.94
	Particuliere escompten		1,789,985.30
	Beleeningen op specie		813,603.54
	Credieten		985,600.76
	Diversen		482,892.63
			ƒ 9,830,405.04

Crediteuren.

Biljetten, zilver vertegenwoordigend	ƒ 7,244,675.00	
„ recepissen „	541,450.00	
Diversen	561,710.68	
		8,347,835.68
Meer baten		ƒ 1,482,569.36
Op het eind van het vorig boekjaar bedroeg dit		1,206,404.90
Vooruitgang		ƒ 276,164.46

Deze vooruitgang was verkregen door de volgende

Uitkomsten van het boekjaar 184^{5}/$_{6}$.

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
Omzet.			
Escompten	ƒ 4,430,144.00	ƒ 2,950,000.00	ƒ 2,588,229.00
Beleeningen	2,500,000.00	198,000.00	160,550.00
Credieten	300,000.00	217,000.00	445,400.00
Inkomsten.			
Renten op escompten	ƒ 58,387.00	ƒ 46,584.05	ƒ 46,878.46
„ „ beleeningen	31,852.69	6,348.21	5,606.74
„ „ credieten	26,766.81	16,180.80	42,499.54
„ „ schuld	11,739.09	—	—
Provisie enz.	35,976.62	9,994.83	6,428.03
Pakhuishuur	7,408.80	—	—
	ƒ 172,131.01	ƒ 78,607.89	ƒ 101,412.77
Uitgaven	61,132.24	9,860.79	13,319.07
	ƒ 110,998.77	ƒ 68,747.10	ƒ 88,093.70
			68,747.10
			110,998.77
Meer inkomsten dan uitgaven			ƒ 267,839.57
Transporteren			ƒ 267,839.57

	Per transport	*ƒ* 267,839.57
Meer berekende waarde van debiteuren		7,560.73
		ƒ 275,400.30
Minder „ „ „ mobilair		*ƒ* 1,018.75
winst		*ƒ* 274,381.55
Bij: de winst der agentschappen in Maart 1846		5,693.98
		ƒ 280,075.53
Af: „ „ „ „ „ „ 1845, zijnde in de inkomsten van dit boekjaar begrepen		3,911.07
Vooruitgang als voren		*ƒ* 276,164.46

Staat op ultimo Maart 1847.

Specie in kas			*ƒ* 2,411,867.28
Recepissen			655,755.25
Pakhuizen en mobilair			51,379.01
Debiteuren:	Gouvernement		519,397.93
	Particuliere escompten		2,035,692.56
	Beleeningen op specie		1,194,694.48
	Credieten		42,746.56
	Diversen		443,185.87
	Baten		*ƒ* 7,354,719.04

Crediteuren.

Biljetten, zilver vertegenwoordigend	*ƒ* 115,225.00	
„ recepissen „	5,190,950.00	
Diversen	306,813.43	
Lasten		5,612,988.43
Meer baten		*ƒ* 1,741.730,61
Saldo in het vorig boekjaar		1,482,569.36
Vooruitgang		*ƒ* 259,161.25

Verkregen door de volgende

Uitkomsten van het boekjaar 184$^{6}/_{7}$

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
Omzet.			
Escompten	ƒ 4,967,580.00	ƒ 1,772,000.00	ƒ 2,152,000.00
Beleeningen	1,173,250.00	285,650.00	273,000.00
Inkomsten.			
Renten op Escompten	ƒ 81,752.56	ƒ 31,824.67	ƒ 41,825.16
„ „ beleeningen . . .	65,037.14	6,256.25	9,785.54
„ „ credieten	23,823.93	6,029.00	20,922.74
„ „ oude schuld . . .	4,500.00	—	—
Provisie	33,688.52	9,988.32	9,272.25
Pakhuishuur	7,819.00	—	—
	ƒ 216,621.15	ƒ 54,098.24	ƒ 81.805.69
Uitgaven	63,985.71	7,409.82	11,314.52
	ƒ 152,635.44	ƒ 46,688.42	ƒ 70,491.17

Meer inkomsten dan uitgaven	ƒ 269,815.03
Minder berekende waarde van debiteuren	14,287.00
Winst.	ƒ 255,528.03
Bij: winst der agentschappen in Maart 1847.	9,327.20
	ƒ 264,855.23
Af: „ „ „ „ „ 1846.	5,693.98
Vooruitgang als boven . . .	ƒ 259,161.25

Omtrent dit boekjaar strekke tot toelichting, dat bij de wijziging op 26 maart 1846, van het toen loopende octrooi der Javasche bank, het geven van credieten in blanco verboden is en zulks op de voordragt der directie, die zeide, in deze operatie aanhoudend menigvuldige misbruiken te hebben moeten bestrijden, welke bewezen, dat de maatregel niet aan het doel beantwoordde, ofschoon er dan ook voor de bank voordeelen door behaald werden.

Staat op ultimo Maart 1848.

Specie in kas.	ƒ 368,485.23
Recepissen.	1,456,111.13
Pakhuizen en mobilair.	87,789.31
Debiteuren: Gouvernement voor specie	2,000,000.00
„ uit anderen hoofde	1,003,533.77
Particuliere escompten	1,053,193.56
Transporteren	ƒ 5,969,113.00

Per transport	*f* 5,969,113.00
Beleeningen op specie	651,322.00
Credieten (nog loopende)	418.30
Diversen	198,439.60
Baten . . .	*f* 6,819,292.90

Crediteuren.

Biljetten, zilver vertegenwoordigend	*f* 71,525.00	
„ recepissen „	4,404,525.00	
Diversen.	436,826.53	
Lasten . . .		4,912,876.53
Meer baten . .		*f* 1,906,416.37
In het vorig jaar		1,741,730.61
Vooruitgang . .		*f* 164,685.76

Verkregen door de volgende

Uitkomsten van het boekjaar 184⁷/₈.

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
Omzet.			
Escompten	*f* 5,311,786.00	*f* 1,803,923.00	*f* 1,513,470.00
Beleeningen	808,500,00	38,450.00	149,874.00
Inkomsten.			
Renten op escompten	*f* 107,652.67	*f* 40,682.11	*f* 37,578.79
„ „ beleeningen . . .	52,535.51	2,588.44	15,355.22
„ „ credieten	716.54	„	„
„ „ oude schuld . . .	3,348.84	„	„
Provisie enz.	(*) 6,820.13	10,049.76	12,001.92
Pakhuishuur . . , ...	7,425.91	„	„
Agio op verkochte specie . . .	105,263.20	„	„
	f 283,762.80	*f* 53,320.31	*f* 64,935.93
Uitgaven.	60,279.88	7,402.03	11,555.00
	f 223,482.92	*f* 45,918.28	*f* 53,380.93

(*) Men zal in de provisie te Batavia eene groote vermindering opmerken. In 1844/5 bedroeg zij *f* 36,955.81; in 1845/6 *f* 35,976.62; in 1846/7 *f* 33,680.52; en in 1847/8 daalde zij plotseling tot *f* 6820.13. Dit verschil ontstond hoofdzakelijk door de opruiming van het gouvernements-koper-papier, voor welks administratie de bank eene matige provisie genoot, welke echter jaarlijks tot een aanzienlijk bedrag liep door de grootte der som onder beheer.

Meer inkomsten dan uitgaven	*f*	322,782.13
Minder berekende waarde van debiteuren, na aftrek van meer berekende waarde van sommige posten		93,061.20
Winst	*f*	169,720,93
Bij: winst der agentschappen in Maart 1848		4,292.03
	f	174,012.96
Af: „ „ „ „ „ 1847		9,327.20
Vooruitgang als boven	*f*	164,685.76

Met ultimo Maart 1848 verstreek het octrooi van 1837. Het werd alzoo besloten met een geraamd saldo van . . . . *f* 1,906,416.00

Volgens welke raming op het ingelegd kapitaal van 2,000,000.00

te kort kwam . . . . *f* 193,584.00
dus ruim 9%.

Met 1 April 1848 nam het nieuwe octrooi der bank, zijnde het *derde* na hare oprigting, en weder over tien jaren loopende, een aanvang.

Het bepaalde het kapitaal ook weder op *f* 2,000,000, in 4000 aandeelen, met verklaring dat de actiehouders onder het vorig octrooi, die niet verder in de bank betrokken wilden zijn, hun aandeel in het maatschappelijk kapitaal, zoo als dit aanwezig was op ultimo Maart 1848, in verhouding van $^1/_{4000}$ voor elke actie konden opvorderen, mits hiervan aan de directie kennis gevende vóór 1°. October 1848. Door het niet doen van deze kennisgave verbond men zich als deelhebber na ultimo Maart 1848.

Aan de directie werd opgedragen, de in te trekken aandeelen te vervangen door het uitgeven van nieuwe, tegen storting van een bedrag, geëvenredigd aan de wezenlijke waarde der overige aandeelen.

Van de 4000 actien zijn toen slechts 145 opgevorderd, welke de directie met de houders overeenkwam waardig te rekenen *f* 460 elk, dus 8% minder dan de oorspronkelijke inleg van *f* 500 en ruim 1% minder dan de waarde volgens den geraamden staat van zaken bij de sluiting van het tweede octrooi.

De directie meende die 145 aandeelen niet door nieuwe te moeten vervangen, omdat het aanwezig kapitaal haar groot genoeg en zelfs te groot voorkwam voor voor den beperkten werkkring voor de bank bij het nieuw octrooi aangewezen. Maar het Indisch Bestuur heeft zich tegen zoodanige inkrimping verzet, in het belang van het algemeen. Door het niet weder uitgeven van de ontbrekende 145 actien was bij het einde van het boekjaar 184$^8/_9$, de overblijvende actien rekenende op den aanvankelijken inleg, aan kapitaal verschuldigd *f* 1,927,500.

De staat van zaken was toen als volgt:

Specie in kas		*f*	351,134,47
Recepissen			2,533,305.52
Pakhuizen en mobilair			85,289.31
Debiteuren:	Gouvernement (alleen vendu-acceptatien)		829,868.71
	Particuliere escompten		978,557.80
	Beleeningen op specie		590,605.68
	Credieten		418.30
	Diversen		40,277.26
	Baten . . .	*f*	5,409,457.05
	Transporteren . . .	*f*	5,409,457.05

Per transport . . .		5,409,457.05
Crediteuren.		
Biljetten, zilver vertegenwoordigend	ƒ 54,000.00	
„ recepissen „	2,922,025.00	
Diversen	473,638.06	
Lasten		3,449,663.06
Meer baten dan lasten		ƒ 1,959,793.99
Dus		32,293.99
meer, dan het verschuldigde kapitaal van		ƒ 1,927,500.00
Het evengemeld saldo van		ƒ 1,959,793.99
geeft, tegenover het saldo van het vorige boekjaar, bedragende .		1,906,416.37
een voordeelig verschil voor 184$^{8}/_{9}$ van		ƒ 53,377.62
In den loop van het laatste boekjaar had men echter wegens uitkoop van de bovenbedoelde 145 actien tegen ƒ 460 betaald . .		66,700.00
Vooruitgang		ƒ 120,077.62

Deze vooruitgang was verkregen door de volgende

Uitkomst van het boekjaar 184$^{8}/_{9}$.

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
Omzet.			
Escompten	ƒ 4,091,405.00	ƒ 1,371,091.00	ƒ 1,196,627.00
Beleeningen	881,150.00	174,949.00	77,700.00
Inkomsten.			
Renten op escompten . . .	ƒ 76,750.19	ƒ 25,373.98	ƒ 24,375.49
„ „ beleeningen. . .	33,490.18	4,917.14	3,489.24
„ „ oude schuld . .	1,690.42	„	„
Provisie enz.	5,558.01	10,176.02	11,753.19
Pakhuishuur	6,967.87	„	„
	ƒ 124,456.67	ƒ 40,467.14	ƒ 39,617.92
Uitgaven . . .	59,458.47	8,400.00	17,006.68
	ƒ 64,998.20	ƒ 32,067.14	ƒ 22,611.24

Meer inkomsten dan uitgaven	ƒ 119,676.58
Meer berekende waarde van debiteuren, na aftrek van het minder berekende	4,693.07
Winst . .	ƒ 124,369.65
Transporteren	ƒ 124,369.65

Per transport *f* 124,369.65

Af: de winst der agentschappen in Maart 1848, begrepen onder de inkomsten van $184^{8}/_{9}$. 4,292.03

Vooruitgang als boven *f* 120,077.62

Van het voordeelig saldo op het eind van het boekjaar $184^{8}/_{9}$, geraamd op. . . . . *f* 1,959,793.99

aftrekkende de in dat boekjaar behaalde winsten van 124,369.65

ontwaart men dat het begroote kapitaal zonder de winst beliep. *f* 1,835,424.34

Tot die hoogte had men de zaken van haren lagen stand van het eind van het boekjaar $184^{4}/_{5}$ weder opgevoerd, door de winsten, in latere jaren behaald, immer te besteden tot aanvulling van het kapitaal en dus geenerlei uitdeeling aan de actiehouders te doen. Zulks was dan ook na Maart 1846, door de toenmalige wijzigingen in het octrooi, voorgeschreven, zoolang het kapitaal niet op de oorspronkelijke inlage van *f* 2,000,000 zou zijn teruggebragt.

Het nieuwe octrooi bepaalt mede, dat geene uitdeelingen zullen geschieden, wanneer het kapitaal beneden den primitiven inleg staat, en voegt er bij, dat, wanneer het kapitaal zijn inlegcijfer bereikt heeft, de zuivere winst nog niet geheel onder de actiehouders mag verdeeld worden, maar slechts voor $^{2}/_{3}$, tot dat van het overig $^{1}/_{3}$ een reserve-fonds zal gevormd zijn, groot 50 per cent van het ingelegde kapitaal.

Dienovereenkomstig is door de commissie van opname der boeken over het jaar $184^{8}/_{9}$ gehandeld.

Daar het kapitaal, zonder de in dat jaar behaalde winst van .		*f* 124,369.65
bedroeg.	*f* 1,835,424.34	
heeft men van de winsten eene som van. . .	92,075.66	92,075.66
gebezigd om het kapitaal aan te vullen tot het verschuldigde cijfer van	*f* 1,927,500.00	
Van het overschot van		*f* 32,293.99
op de winst, heeft men $^{1}/_{3}$, zijnde		10,764.66

bestemd tot het aan te leggen *reserve-fonds.*

En van de resterende. . . . . *f* 21,529.33

heeft men (voor de ronde som) eene uideeling gedaan van *f* $5^{1}/_{2}$ op elk der aanwezige 3855 actien, dus $^{11}/_{10}$ pct., bedragende . . 21,202.50

Het verschil van . . . *f* 326.83

is overgebragt op de rekening van winst en verlies van het volgende boekjaar.

De bovengemelde uitdeeling was de eerste na het boekjaar $184^{0}/_{1}$.

Gedurende het boekjaar $18^{49}/_{50}$ zijn de voormelde 145 actien nog niet geplaatst.

Op het eind van dat boekjaar was de staat van zaken als volgt:

Specie in kas	*f* 350,533.15
Recepissen	3,390,742.67
Pakhuizen en mobilair.	85,804.06
Transporteren	*f* 3,827,079.88

	Per transport	ƒ 3,827,079.83
Debiteuren.		
Het Gouvernement voor vendu-acceptatien		849,063.55
Particuliere escompten		808,443.76
Beleeningen op specie		242,850.00
Diversen		33,730.14
	Baten	ƒ 5,761,167.33
Crediteuren.		
Biljetten, zilver vertegenwoordigend	ƒ 53,000.00	
„ recepissen „	2,703,775.00	
Diversen	951,084.11	
		3,707,859.11
Meer baten dan lasten		ƒ 2,053,308.22
	Dus	125,808.22
meer dan het verschuldigde kapitaal van		ƒ 1,927,500.00
Het saldo van het vorige boekjaar was		ƒ 1,959,793.99
Waarvan uitgekeerd en op het andere overgebragt werden. (*)		21,529.33
	Rest	ƒ 1,938,264.66
Het saldo van 18⁴⁹/₅₀ van		2,053,308.22
levert dus een voordeelig verschil op van		ƒ 115,043.56

De vooruitgang is verkregen door de volgende

Uitkomsten van het boekjaar 18⁴⁹/₅₀.

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
Omzet.			
Escompten	ƒ 4,704,664.53	ƒ 1,667,693.53	ƒ 1,522,911.46
Beleeningen	1,131,700.00	5,116.00	96,400.00
Inkomsten.			
Renten op escompten	ƒ 78,128.00	ƒ 27,211.78	ƒ 27,279.85
„ „ beleeningen	18,968.34	290.93	1,062.29
„ „ oude schuld	93.75	—	—
Provisie enz.	5,598.33	12,211.32	12,891.39
Pakhuishuur	6,628.50	—	—
	ƒ 109.416.92	ƒ 39,714.03	ƒ 41,233,53
Uitgaven	55,821.91	8,544.41	9,862.46
	ƒ 53,595.01	ƒ 31,169.62	ƒ 31,371.07

(*) Namelijk dividend . . . . ƒ 21,202.50
overgebragt op 1849/50 . . . . . 326 83
ƒ 21,529.33

Meer inkomsten dan uitgaven	f	116,135.70
Hierbij het in het vorig boekjaar onverdeeld excedent van $184^{9}/_{10}$ op $^{49}/_{50}$ overgeschreven		326.83
	f	116,462.53
Af: wegens hopeloosheid van een der crediet-posten		1,418.97
Vooruitgang als boven . . .	f	115,043.56
Ingevolge het octrooi is van die winst $^{1}/_{3}$ of	f	38,347.85
bestemd tot aanvulling van het reserve-fonds, dat op het eind van het vorig boekjaar beliep		10,764.66
en dus nu aangroeide tot	f	49,112.51
Het overige $^{2}/_{3}$ of	f	76,695.71
kon, luidens het octrooi, onder de actiehouders verdeeld worden. Dit is ook geschied, met dien verstande, dat, om breuken te vermijden, aan ieder in stede van f $19,89^{1}/_{2}$ is betaald f $19^{3}/_{4}$, dus 3,95 pct., uitmakende		76,136.25
En het verschil van	f	559.46

is overgebragt op de rekening vau het volgende boekjaar.

Behalve hetgeen hierboven is gezegd ten aanzien van het muntstelsel en den geldsomloop, komt nog het volgende, meer bepaaldelijk tot het jaar 1849 betrekking hebbende, in aanmerking.

De tijdelijke regelingen hierboven omschreven, deden ook in 1849 hare gunstige werkingen bespeuren en de toestand van den geldsomloop bleef van de doelmatigheid dier regelingen getuigen.

De binnenlandsche handel op Java heeft zich meer en meer vrij gevoeld van de banden, hem vroeger knellende wegens het bestaan van den geldsomloop hoofdzakelijk uit koperen munt; terwijl de buitenlandsche handel steeds vergemakkelijkt is door het beschikbaar stellen van gouvernements-wissels tegen eenen billijken koers.

Het komt niet overbodig voor hier het volgende aan te teekenen omtrent de uitwerking van het in Mei 1847 uitgevaardigde verbod van invoer van kopergeld op Java (*Indisch Staatsblad* n°. 24).

In 1846 werd ingevoerd voor	f	1,416,369.00
en uitgevoerd voor		367,368.00
meer ingevoerd. .	f	1,049,001.00
In 1847 werd ingevoerd voor	f	851,331.00
en uitgevoerd voor.		227,440.00
meer ingevoerd. .	f	623,891.00
In 1848 werd ingevoerd voor	f	71.00
en uitgevoerd voor.		149,008.80
meer uitgevoerd .	f	148,937.80

In 1849 werd niets ingevoerd, terwijl de uitvoer bedroeg f 86,815.

Deze maatregel heeft dus mede gestrekt tot vermindering der koper-circulatie op Java.

Uit de hierboven gedane opgaven omtrent de uitgifte van recepissen is reeds gebleken dat op ultimo 1849 *in* en *buiten* 's Lands kas gezamenlijk aan dat betaalmiddel meer in omloop was voor een bedrag van ƒ 2,400,000 dan op het einde van 1847 en van 1848. Daarentegen bedroeg het saldo aan recepissen bij 's Lands kas op ultimo 1849 ƒ 724,096 minder dan op ultimo 1848, ƒ 1,79,424 minder dan op ultimo 1847, en had dus de omloop buiten 's Lands kas op ultimo 1849 niet alleen het evengemelde meerdere bedrag van ƒ 2,400,000, maar daarenboven, vergeleken met ultimo 1847, nog ƒ 1,679,424, alzoo te zamen ƒ 4,079,424 uit den toenmaligen recepis-voorraad tot zich genomen.

Het is niet gebleken, dat die toevoer van ruim 4 millioen gulden aan recepissen in den omloop eenigen nadeeligen invloed heeft uitgeoefend.

Volgens de maandelijks bij het Gouvernement ontvangen staten van den agio tusschen de verschillende betaalmiddelen te Batavia, Samarang en Soerabaija, moest, om voor recepissen te verkrijgen *goud geld*, toebetaald worden:

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
	pct.	pct.	pct.
in het laatst van 1847	16	20	15—17
gedurende 1848.	16—22	20	15—18
„ 1849.	16—17⁵/₁₂	20	17—25
En om voor recepissen te verkrijgen *Zilvergeld.*			
in het laatst van 1847	12²/₃	19	15—17
gedurende 1848.	13¹/₂—19¹/₂	19—20	15—18
„ 1849.	14¹/₃—16⁵/₁₂	19	17—25

terwijl recepissen en kopergeld gemeenlijk pari stonden, met deze uitzondering, dat men, te Batavia kopergeld verlangende, in het laatst van 1847 op den recepis toebehaalde ⁵/₁₂ pct.; gedurende eenige maanden van 1848 op den recepis toekreeg ¹/₃ tot ⁵/₆ pct., en gedurende eenige maanden van 1849 op den recepis toebetaalde ¹/₄ tot ⁵/₁₂ pct.

Maar die Staten vermelden alleen den agio op de drie hoofdplaatsen en kunnen niet geheel tot maatstaf dienen voor den agio bij de dagelijksche verwisselingen buiten den handel op die plaatsen, noch voor den agio in de binnenlanden.

Wil men desniettegenstaande van de boven gegeven cijfers gebruik maken, zoo houde men in het oog, dat daling of rijzing van den agio tusschen den recepis en het *goud-* en *zilvergeld* niet altijd rijzing of daling der waarde van den *recepis* bewijst, want het goud- en het zilvergeld zijn op Java uit de wandeling verdwenen en komen er dus niet anders voor dan als eene schaarsche handelswaar, benoodigd voor buitenlandsche reizen of dergelijke bijzondere einden, zoodat het op- en nedergaan van den agio in dit geval veiliglijk aangenomen mag worden als enkel bewijzende eene mindere of meerdere navraag en min of meerdere aanbieding van die koopwaar. De agio tusschen recepissen en *kopergeld* heeft meer beteekenis. Beide immers zijn de algemeene betaalmiddelen, en wel zoodanige, waarvan het eene is: een bewijs van ontvangst in 's Lands kas eener zekere hoeveelheid van het andere, welke hoeveelheid op vertoon van het bewijs kan worden teruggeëischt. Hieromtrent moet op het volgende gelet worden.

Daar het Gouvernement tot verwisseling van recepissen tegen koper buiten 's Lands

kassen geene inrigtingen beschikbaar stelde en de kassen niet in genoegzame nabijheid liggen voor zeer velen die koper verlangen, zijn overal, in de binnenlanden niet alleen, maar ook op de hoofdplaatsen en digt bij 's Lands kassen kleine wisselkantoren of wisselkramen te voorschijn getreden. De gemeente, die koper voor recepissen zoekt en zich niet de moeite geven wil of kan om het uit 's Lands kassen te ligten, betaalt aan die wisselaars voor het aangeboden gerief en ter vergoeding van vervoerkosten, een kassiersloon, gewoonlijk bedragende 1 duit of iets meer op een gulden recepis, doch over grootere sommen evenredig minder. Bij dezelfde wisselaars kan men voor groote recepissen kleine bekomen, mede tegen een gering loon. Hier is dus geene sprake van een agio in den aangenomen zin, want het opgeld voor de wisselaars regelt zich voor hen afgescheiden van de onderlinge waarde der betaalmiddelen, en wanneer ook de agio-staten, gelijk in 1849 te Samarang en te Soerabaija, en met de genoemde weinige uitzonderingen te Batavia, gewag maakten van eene *pari* verhouding tusschen koper en recepissen, moest niettemin een iegelijk, die het gerief van deze wisselkramen genieten wilde, iets bijpassen.

Daar geene volstrekte juistheid aan de agio-staten toegekend wordt, kan men aannemen dat het $^1/_4$ tot $^3/_{13}$ pct. verlies, hetwelk zij zeggen te Batavia in 1847 en 1849, nu en dan, geleden te zijn op de verwisseling van recepissen tegen koper, niets is dan dit kassiersloon, in de eene maand berekend en in de andere verzuimd. Mogt echter dat loon boven het opgegeven verlies berekend moeten worden, zoo bestaat er nog meer reden om zulks aan tijdelijke schaarschheid van koper, even als het voordeel van $^1/_3$ tot $^3/_4$ pct. bij gelijke transactien in 1848, aan tijdelijke schaarschheid van recepissen toe te schrijven, dan daarin eene depreciatie van den recepis te zien.

Men heeft trouwens werkelijk in 1849, over het algemeen, toenemende gewildheid van den recepis met schaarschheid hier en daar van kopergeld bespeurd.

De behoefte aan recepissen en aan kopergeld veroorzaakte dan ook tusschen de twee betaalsmiddelen eene gestadige wederkeerige werking, welke den evenaar wel nu en dan iets tot de eene of andere zijde deed overhellen, maar bij *som* tot gelijke resultaten voor beide neigde, hetgeen nog al opmerkelijk is, vermits tusschen den gulden recepis en den koperen duit geene tusschenmunt bestaat. Pachters ontvangen koper en moeten grootendeels in recepissen betalen; ondernemers ontvangen recepissen en moeten hun werkvolk in koper betalen, in den handel heeft men recepissen, voor het dagelijksch levensonderhoud koper noodig, enz., enz.

Meer dan dit een en ander schijnt niet vereischt ter toelichting van de quaestie der al of niet depreciatie van den recepis in verhouding tot de binnenlandsche betaalmiddelen; ten aanzien van de buitenlandsche, dus van den wisselkoers op Europa, is dit geregeld doordien, gelijk hierboven is gezegd, aan het recepissen-systeem van den beginne af verbonden is geweest het trekken van wissels door het Indisch Bestuur op het Departement van Kolonien, voor een iegelijk, doch alleen voor recepissen, verkrijgbaar gesteld, aanvankelijk tot den koers door openbare inschrijving aangewezen, maar sedert Januarij 1846 bepaaldelijk tot dien van 95 cents Nederlandsch voor den gulden recepis; en werd hierdoor de algemeene wisselkoers op Europa, die in 1845 75 tot 80 pct. teekende, opgevoerd tot en gehouden op 95 pct.

De recepis-gulden vertegenwoordigt derhalve niet alleen 120 duiten *Indisch*, maar tevens den zilveren standpenning; die bij den voormelden wisselkoers met 95 cents in Nederland wordt uitbetaald.

III. BEHEER DER KASSEN IN INDIE.

Het algemeen beheer van 's Lands kassen wordt gevoerd door den directeur-generaal van finantien. Hij heeft voorts het bijzonder toezigt over de kas te Batavia, welke onder hem beheerd wordt door eenen *algemeenen ontvanger* met verder personeel.

Onder het toezigt van de hoofden der gewestelijke besturen, zijn met het beheer der overige kassen belast:

te Samarang en te Soerabaija afzonderlijke ambtenaren, *algemeene ontvangers* genaamd;

elders, waar secretarissen zijn, de secretarissen; waar geene secretarissen zijn, houden de hoofden der plaatselijke besturen zelven het beheer over de kassen, tenzij het Gouvernement dat beheer, in zelfder voege als aan de secretarissen, aan commiesen op hunne bureaux hebbe opgedragen.

Op die kassen wordt geordonnanceerd door:

den directeur-generaal van finantien;

den hoofd-intendant der militaire administratie;

den hoofd-administrateur der marine;

den chef der gouvernements-schoeners en kruisbooten, en

de hoofden der gewestelijke besturen;

alles volgens voorschriften tegen elke vermijdbare overschrijding der begrooting van uitgaven en ter verzekering van eene behoorlijke verantwoording.

In 's Lands kassen waren op ultimo 1849 voorhanden:

	Goud- en zilvergeld.	Recepissen vertegenw. bankpapier.	Recepissen.	Kopergeld.	Te zamen.
Java en Madura.	ƒ 2,800,265	ƒ 417,875	ƒ 1,956,785	ƒ 4,592,448	ƒ 9,767,373
Buitenbezittingen	717,014	„	1,017,536	905,942	2,640,492
Onderweg:					
op Java. . .	„	„	75,000	80,000	155,000
naar de buitenbezittingen .	117,000	„	365,000	„	482,000
Te zamen .	ƒ 3,634,279	ƒ 417,875	ƒ 3,414,321	ƒ 5,578,390	ƒ 13,044,865

De ontvangsten en uitgaven bij 's Lands kassen op Java en Madura bedroegen te zamen, in:

1846		ƒ 269,401,102
1847		213,932,733
1848		197,809,674
In 1849 bedroegen zij:		
Ontvangsten.	ƒ 92,314,397	
Uitgaven	90,964,776	
		183,279,173

IV. ALGEMEENE BOEKEN.

De „algemeene boeken" bevatten alle finantiele gebeurtenissen in Nederlandsch Indie, onverschillig of zij tot pecuniële dan wel tot materiële voorwerpen betrekking hebben.

Zij worden opgemaakt door eenen boekhouder bij de generale directie van finantien, met behulp van eenig bureau-personeel.

Hij staat onder de bevelen van den directeur-generaal.

Voor de opmaking bestaat een reglement, vastgesteld door 's Konings commissaris-generaal in 1829 (*Indisch Staatsblad* n°. 99).

De boeken worden afgesloten over elk jaar.

De afsluiting geschiedt gemeenlijk na ultimo van het *volgende* jaar, vermits bij de boeken verhandeld moeten worden de afrekeningen over de verkoopen van producten, betalingen enz. in Nederland, betreffende het boekjaar.

In 1849 zijn afgesloten de algemeene boeken van 1847.

V. BEGROOTING.

De zamenstelling der begrooting van Nederlandsch Indie blijkt uit de hiernevens gevoegde bijlagen litt. *E* en *F*, terwijl de uitkomsten dier begrooting zijn aangewezen in de staten *G*, *H*, *I*, en *K*, voor de jaren 1848 en 1849.

VI. LANDS-GEBOUWEN EN WATERSTAAT.

§ 1 *Militair beheer.*

Vestingwerken van allerlei omvang (weinige uitgesloten om bijzondere redenen), de gebouwen daarbinnen, en alle kruidmagazijnen worden beheerd door den kommandant van het Indische leger, die tot dat einde beschikt over den directeur der genie en het personeel onder diens bevelen gesteld.

§ 2. *Civiel algemeen beheer.*

De militaire gebouwen niet binnen vestingwerken gelegen, en alle andere niet onder militair beheer gestelde lands-gebouwen, zoomede de geheele waterstaat (havens, rivieren, kanalen, sluizen, waterkeeringen, bruggen en wegen) stonden in 1849, volgens een reglement, door 's Konings commissaris-generaal in 1829 (*Staatsblad* n°. 21) uitgevaardigd, onder het algemeen beheer van den directeur der producten en civile magazijnen en onder het regtstreeksch beheer te Batavia, van eenen hoofd-ingenieur van den waterstaat en 's Landsgebouwen, en elders, van de hoofden der gewestelijke besturen.

Voor zoover de gebouwen of waterstaatswerken betrekking hebben tot de teelt, bereiding of voorloopige berging (vóór het vervoer naar de strandpakhuizen) van producten, behooren zij ook tot de bemoeijenis van den directeur der cultures.

§ 3. *Civiel toezigt*

Voor het toezigt over de gebouwen en werken, in § 2 omschreven, en voor het begrooten, ontwerpen en uitvoeren van voorzieningen en verbeteringen daaraan, zoomede van nieuwe gebouwen en werken van dien aard zijn beschikbaar de in die paragraaph genoemde *hoofd-ingenieur* te Batavia, en wijders *ingenieurs* en *opzieners van den waterstaat en 's Landsgebouwen.*

De hoofd-ingenieur staat regtstreeks onder de bevelen van den directeur der producten en civile magazijnen.

De ingenieurs en opzieners zijn ondergeschikt: te Batavia aan den hoofd-ingenieur, en buiten Batavia aan de hoofden der gewestelijke besturen, alles behoudens het oppertoezigt van den directeur der producten en civile magazijnen.

De ingenieurs, die bepaaldelijk voor werken in het belang der cultures bestemd worden, volgen gedurende deze bestemming de bevelen van den directeur der cultures.

§ 4. *Verrigtingen der civile genie.*

De voornaamste civile genie-werken, aan welke in 1849 gearbeid is, zijn (voor zoover zij niet onder andere hoofden van dit overzigt voorkomen) de volgende:

a. Pakhuizen.

Voor koffij in de residentie Bantam.
„ steenkolen op het eiland de Kuiper.
„ suiker te Samarang.
„ „ „ Panaroekan.
„ koffij te Padang Pandjang.
„ algemeen gebruik te Muntok.
„ „ „ „ Bandjermassing.

b. Kantoren en dergelijke.

Scheikundig laboratorium te Buitenzorg.
Douane te Batavia.
„ „ Japara.
Residentie te Pontianak.

c. Ambtenaars-woningen.

Voor hoofd-onderwijzers te Batavia.
„ residenten in Japara.
„ „ „ Soerabaija.
„ „ „ Batang.
„ „ „ Lamongan.

d. Gevangenissen.

Te Djokjokarta.
„ Soerabaija.
„ Pasoeroean.

e. Waterstaatswerken.

Haven van Samarang.
Kielhoofden op Onrust.
Uitwatering der rivier Tjimanok.
Bruggen te Serang.
„ „ Batavia.
„ „ Buitenzorg.
„ „ Temangong.
„ „ Djokjokarta.
„ „ Soerabaija.

f. Militaire gebouwen.

Woning van den kommandant des legers.
Officiers-woningen te Batavia.
Kazernen te Padang.
Hospitalen te Serang.
„ „ Buitenzorg.
„ „ Samarang.
„ „ Macassar.
Bureaux der artillerie.
Redouten: Toboali.
Telokbetong.

VII. VERVOERWEZEN.

1. *Binnenlandsch.*

a. Beheer.

Het algemeen beheer over de openbare wegen, bruggen, rivieren, kanalen, sluizen, waterkeeringen, dijken enz. berust bij den directeur der producten en civile

magazijnen, als chef van den waterstaat, en het dadelijk beheer bij de hoofden der gewestelijke besturen, uitgezonderd in Batavia en Buitenzorg. In de stad Batavia wordt het laatstgemeld beheer gevoerd door den hoofd-ingenieur van den waterstaat en 's Lands gebouwen te Batavia; in de Bataviasche Ommelanden en Buitenzorg door eene „commissie voor de bruggen en wegen" bestaande uit den resident van Batavia, den genoemden hoofd-ingenieur, den adsistent-resident van Buitenzorg, den adsistent-resident van de Bataviasche Ommelanden, als vaste leden, en uit vier landeigenaren, twee van de Bataviasche Ommelanden en twee van Buitenzorg, waarvan jaarlijks twee door het lot uitvallen.

Het spreekt overigens van zelf, dat ook de ingenieurs en opzieners van den waterstaat en 's Lands gebouwen voor dezen tak der dienst beschikbaar zijn.

Het algemeen beheer over alle openbare inrigtingen van vervoer en inzonderheid over de wagen- en brievenposterijen is mede opgedragen aan den directeur der producten en civile magazijnen, en het dadelijk beheer aan de gewestelijke besturen, met behulp van eenige ambtenaren en bedienden.

b. *Aanleg en onderhoud van wegen te water en te land.*

De openbare wegen en bruggen op Java worden, op aanwijzing van 's Lands ambtenaren, onderhouden door de inlandsche bevolking. In Batavia en Buitenzorg worden echter de groote postwegen en voorname zijtakken voor rekening van het Gouvernement onderhouden.

Ook de *aanleg* van wegen en bruggen op Java geschiedt door de bevolking, volgens de verordeningen over de heerendiensten (zie lager).

Op Java mogen zonder schriftelijke magtiging van den Gouverneur-Generaal, geene wegen hoegenaamd aangelegd, noch oude paden of bijwegen in berijdbaren staat gebragt worden behalve die, welke leiden van reeds bestaande wegen naar koffijtuinen of suiker-, indigo- en andere fabrieken, doch niet verder.

Alvorens den aanleg of de verbetering toe te staan, verzekert zich de Gouverneur-Generaal in hoever zulks overeen te brengen is met het stelsel van verdediging.

Het gezegde is geheel van toepassing op het bevaarbaar maken van rivieren, het onderhouden en verbeteren van reeds bevaarbare rivieren, het aanleggen en onderhouden van kanalen, sluizen, waterkeeringen, dijken enz., en zulks wat de bevoegdheid tot het vorderen van arbeid van de bevolking aangaat, met inachtneming van de vorenbedoelde algemeene voorschriften over de heerendiensten.

Nederlandsch Indie en inzonderheid Java heeft steeds groote behoefte aan voldoende middelen van vervoer, vooral voor goederen.

Die behoefte vordert de aanhoudende zorg van het bestuur, hetwelk dan ook, in verband tot de middelen, zooveel mogelijk daarin de gewenschte verbeteringen brengt.

c. Gebruik van die wegen.

aa. Algemeene bevoegdheid.

Behoudens de verordeningen omtrent naamlooze vennootschappen, de algemeene en plaatselijke voorschriften van politie en eenige plaatselijke bepalingen, bijzonder het vervoerwezen betreffende, is het aan een iegelijk onverlet, van de wegen te water en te lande gebruik te maken en er vervoermiddelen in werking te brengen.

Onder de speciale plaatselijke bepalingen behooren zekere belastingen en monopolien, welke in dit verslag onder *bronnen van inkomsten* verhandeld zijn; voorts de volgende:

1°. In de residentie Batavia en de adsistent-residentie Buitenzorg mag op de groote wegen, naast of nabij welke karrewegen zijn aangelegd, geen gebruik gemaakt worden van karren, boerenwagens en andere vrachtvoertuigen (onverschillig of zij ledig dan wel met gouvernements- of particulieren eigendom beladen zijn) bespannen met buffels, ossen of ander vee met gespleten hoeven. Op den grooten

postweg tusschen de hoofdplaatsen van die twee gewesten, mogen tot het vervoer van goederen geene dan gezonde, welgevoerde paarden, minstens vier jaren oud, en drie voet zes duim Rhijnlandsch hoog, en geene dan goede trektuigen gebezigd worden. Voor het gewigt der lading van elk voertuig aldaar is een maximum vastgesteld. En voor de karren en boerenwagens, welke in die gewesten door menschen in plaats van door dieren, in beweging gebragt worden, is een bepaald getal menschen als minimum voor eene bepaalde vracht voorgeschreven.

2°. Te Batavia mogen geene zeilbooten, ladende van één en meer koijan (last), met vrachten varen op de reeden of naar nabij gelegen kustplaatsen, noch goederen van buiten terugvoeren, zoo die vaartuigen niet ingeschreven zijn bij een veer, genaamd het *tjoenia- of buiten-praauwenveer*. Sloepen van ter reede liggende schepen of zeilbooten, door ingezetenen voor eigen gebruik aangehouden wordende, zijn hiervan uigezonderd, maar mogen niet verhuurd worden, en de laatste moeten van passen van het veer voorzien zijn.

Dit veer staat onder eenen bootmeester, aan wien ondergeschikt zijn commissarissen, gekozen uit de voornaamste booteigenaren, terwijl hij zelf ondergeschikt is aan den havenmeester en de resident er het oppertoezigt over heeft. Het veer werkt overeenkomstig een door het Gouvernement vastgesteld reglement, dat de verpligtingen van de eigenaren der veerbooten beschrijft en ook de te vorderen vrachten bepaalt. Van die vrachten wordt een vijfde ingehouden (behalve van de vrachten ten laste van het Gouvernement verdiend, welke een vijfde minder bedragen dan de overige), ter goedmaking van kosten van personeel, schrijfbehoeften, schaden en verliezen, enz.

3°. Gelijksoortige veren bestaan, onder ongeveer dezelfde bepalingen, te Samarang, Soerabaija en Pasoeroean. Zij dragen er den naam van *praauwenveer*.

Te Samarang wordt dit veer beheerd door den havenmeester, bijgestaan door aan hem ondergeschikte commissarissen uit de voornaamste eigenaren van booten, tot het veer behoorende. Het oppertoezigt berust bij den resident.

Te Soerabaija wordt het beheerd door eenen bootmeester, aan wien ondergeschikt zijn commissarissen als boven; terwijl hij zelf ondergeschikt is aan den havenmeester. Het oppertoezigt wordt uitgeoefend door den resident.

Te Pasoeroean wordt het beheerd door eenen bootmeester, ondergeschikt aan den ambtenaar, die er de werkzaamheden van havenmeester verrigt, onder het oppertoezigt van den resident.

4°. Te Batavia bestaan voorts, in verband met het buiten-praauwenveer en onder gelijke verordeningen, kleinere vaartuigen *(tambangan)*, met uitsluiting van alle andere bestemd voor het vervoer van personen en hunne kleederen enz. naar en van de reede, de eilanden en ook op de rivieren binnen de stad en voorsteden van Batavia en elders.

5°. Te Samarang en Soerabaija mogen zoodanige kleinere vaartuigen (*tambangan*) verhuurd worden tot vervoer van personen en hunne kleedingstukken (geene andere goederen) van den wal naar de reede of omgekeerd, mits die vaartuigen vooraf worden ingeschreven bij een veer, het *klein praauwenveer* genaamd, staande onder het onmiddellijk toezigt der stedelijke politie, en waarvoor overigens gelijksoortige verordeningen zijn als bij de andere veren.

6°. Om booten van zekere beschrijvingen, ladende van ½ tot 3 koijan, te mogen verhuren voor vervoer van goederen door de rivieren in en buiten, en door de binnenwateren in den omtrek van de stad Batavia, moet men de booten laten inschrijven bij een veer genaamd het *binnenlandsche praauwenveer*, staande onder een hoofd, ondergeschikt aan den resident. Aldaar zijn eigenaren en vervoerders van de booten aan eenige verordeningen onderworpen, en ook aan een vast tarief van vrachten, op welke acht duiten voor elken gulden ingehouden worden. Uit deze gelden en de boeten wordt een fonds gevormd tot bestrijding van alle kosten voor het beheer van dit veer.

bb. Vervoer van personen.

De inlandsche bevolking op Java is verpligt, personen over land te vervoeren tegen de op hoog gezag geregelde betaling. Voor zulke betaling zijn dan ook tariven door het Gouvernement vastgesteld.

Van Gouvernementswege bestaat op Java eene *posterij* langs den grooten weg van Anjer, over Serang, Batavia, Buitenzorg, Tjiandjoer, Bandoeng, Soemadang, Cheribon, Tagal, Pekalongan, Samarang, Demak, Koedoes, Pati, Jawana, Rembang, Toeban en Grissee tot Soerabaija. Van deze lijn binnenwaarts loopt eene wagenposterij van Samarang over Bawen tot den post Djamboe aan den voet van het Djamboesche gebergte op den grooten weg naar Kadoe, en eene wagenposterij van Samarang over Bawen en Salatiga naar Soerakarta en Djokjokarta.

Deze posterijen zijn echter geene diligence-diensten, maar bestaan enkel uit stations van postpaarden, van welke reizigers gebruik kunnen maken. Wagens worden door het Gouvernement niet verstrekt.

De *stations-gebouwen* worden gedeeltelijk uit 's Lands kas en gedeeltelijk door de bevolking bij heerendienst opgerigt en onderhouden.

Op sommige hoofdplaatsen, welke deze posterijen aandoen, zijn van gouvernementswege *herbergen* aangelegd, met herbergiers die eene toelaag uit 's Lands kas genieten, en wien voorgeschreven is, wat zij den reizigers in rekening mogen brengen. Elders zijn herbergen particuliere ondernemingen, staande onder politie-bepalingen.

Van Soerabaija (waar de gouvernements-posterij eindigt) over Pasoeroean naar Probolingo en Bezoeki, is tot het houden eener wagenposterij privilegie verleend aan eenen particulier.

Ook tusschen Batavia en Buitenzorg, ofschoon er, blijkens het bovenstaande, eene gouvernements-posterij is, werkt eene geprivilegieerde particuliere wagenposterij.

Overigens zijn op de drie hoofdplaatsen van Java en voorts te Buitenzorg, te Grissee enz. particuliere wagen-verhuurderijen, gesteld onder zekere bepalingen van politie.

Daar de gouvernements-posterij de geprivilegieerde particuliere wagenposterijen en de ongeprivilegieerde wagen-verhuurderijen niet in alle en vooral niet in vele hoogst noodzakelijke drukke vervoeren van ambtenaren voor de cultures en andere personen per as in de binnenlanden kunnen voorzien, heeft zulks aanleiding gegeven tot het oprigten in de meeste gewesten van Java, van zoogenaamde *binnenlandsche posterijen*, zijnde stations van wagenpaarden, door de bevolking geleverd en onderhouden.

Deze gewestelijke wagenposterijen staan onder het toezigt der hoofden van de gewestelijke besturen en worden meer onmiddellijk beheerd door de inlandsche ambtenaren, van waar zij den naam van *regent-paarden* ontleenen. In Soerakarta en Djokjokarta echter, en op Madura staan zij geheel onder de Vorsten. Voor het gebruik van die wagenpaarden wordt, behalve op Madura, aan de hoofden der gewestelijke besturen betaald naar een door het Gouvernement vastgesteld tarief, ten einde uit deze betalingen de bevolking in het leveren van paarden, onderhouden van stations, en aanschaffen van tuigen, stalbenoodigdheden enz. schadeloos te stellen of althans te gemoet te komen.

cc. Vervoer van goederen.

De inlandsche bevolking op Java is verpligt goederen over land te vervoeren tegen de op hoog gezag geregelde betaling.

Voor die betaling zijn door het Gouvernement dan ook tariven vastgesteld.

In den regel wordt de aanschaffing en het in werking brengen van middelen voor vervoer van goederen aan de particuliere nijverheid overgelaten; ook het Gouvernement besteedt, behoudens gebruikmaking van de bovenvermelde verpligting der bevolking, gemeenlijk zijne eenigzins beteekenende transporten aan particulieren uit.

Voor transporten van goederen bestaan hier en daar van gouvernementswege rustplaatsen, zoo onder de poststations bij *bb* hierboven bedoeld, als onder afzonderlijke nachtverblijven *(passewang)*.

dd. Vervoer van brieven.

Een iegelijk kan op Java voor het vervoer van brieven gebruiken de middelen, welke hij verkiest, behalve reizigers met de hierboven bij *bb* bedoelde geprivilegieerde postwagendienst tusschen Soerabaija en Probolingo.

Het vervoer van brieven is dus geen gouvernements-monopolie. Maar van gouvernementswege wordt in een middel voor dat vervoer voorzien door brievenposterijen.

Zij bestaan langs de volgende lijnen:

1°. den grooten weg van den west- tot den oosthoek (Anjer tot Banjoewangi);

2°. onderscheidene wegen van dien weg binnenwaarts loopende, bijv. van Tjiandoer naar Poerwokerto (hoofdplaats der adsistent-residentie Krawang);

van Tagal naar Banjoemaas, Tjilatjap, Keboemen, Poerworedjo, Magelang, Soerakarta, Ngawi, Madioen, Kediri;

van Samarang naar Magelang;

van Samarang over Salatiga naar Soerakarta;

van Madioen over Ponorogo naar Patjitan;

van Soerabaija over Modjokerto naar Kediri.

Voorts zijn vele brieven-postritten aangelegd voor de correspondentie tusschen plaatsen van hetzelfde gewest onderling.

De dienst over de groote strandlijn geschiedt van Anjer tot Batavia door postiljons te paard; van Batavia tot Pasoeroean met postkarren; en van Pasoeroean tot Banjoewangi door postiljons te paard.

De overige lijnen worden bediend òf door bezoldigde en van paarden voorziene postiljons, òf door politiedienaren en andere inlandsche beambten, die daarvoor op sommige plaatsen geldelijke tegemoetkoming genieten, maar elders dat werk als heerendienst verrigten en zelven zich paarden daartoe moeten aanschaffen; alleen voor het traject tusschen Samarang en Salatiga worden postkarren gebezigd.

De dienst over Madura geschiedt op kosten der Vorsten, ten behoeve van het Gouvernement, hetwelk de porten ontvangt.

Het *port* voor het vervoer van brieven aan het Gouvernement te betalen is, voor al de bovenvermelde lijnen op Java en Madura, vastgesteld bij een algemeen tarief, tot grondslag hebbende *een* duit voor elke *zes* paal (*) afstands, welke een gewone brief doorloopt, met een minimum port van tien duiten en met betrachting van getallen deelbaar door vijf. Alzoo kost een brief, doorloopende 60 paal en minder, tien duiten aan port; een brief doorloopende 61 tot 90 paal, vijftien duiten enz. (**)

Gedrukte stukken onder kruisband verzonden, betalen een zesde van het port der brieven, met dien verstande, dat deze verminderde vracht in geen geval minder mag bedragen dan het port voor een enkelen brief.

Van port zijn vrijgesteld:

1°. alle brieven gerigt aan den Gouverneur-Generaal, uit plaatsen in Nederlandsch Indie;

2°. de brieven, ambtshalve geschreven door alle publieke, algemeene of plaatselijke autoriteiten; op het adres van zulke brieven moet het ambt van den verzender aangeteekend en voorts aangeduid worden, dat zij over dienstzaken handelen;

3°. de Javasche Courant, het Staatsblad, de almanak, het naamregister en andere gedrukte stukken, welke van 's Lands drukkerij aan particulieren verzonden worden;

4°. de brieven en stukken voor de kerkelijke genootschappen, kerkeraden, arm-

(*) Een paal is 1505 Nederlandsche ellen.

(**) Het tarief komt voor in het *Staatsblad* van 1847 n°. 60; voor brieven, bestemd naar plaatsen, niet op dat tarief vermeld, wordt betaald het port tot aan het naaste postkantoor op den weg dien de brief doorloopt.

verzorgers, schoolcommissien en andere onder de bescherming van het Gouvernement staande „societeiten en instellingen", het openbaar onderwijs, de verspreiding van nuttige wetenschappen en kennis, of de bevordering van eenigen anderen tak van het algemeene welzijn ten doel hebbende, in officio geschreven en op het couvert geteekend door den verzender.

De ambtenaren der posterijen zijn verpligt toe te zien, dat geen misbruik van het *dienst-adres* gemaakt worde. Zij hebben de bevoegdheid, bij het vermoeden van dergelijk misbruik, de opening der brieven onder dienst-adres in hunne tegenwoordigheid te vorderen, ten einde bij bevinding van overtreding daarvan een procesverbaal op te maken, hetwelk gezonden moet worden aan den directeur der producten en civile magazijnen, die er kennis van geeft aan den Gouverneur-Generaal.

Brieven voor welker ontvangst men een bewijs van het postkantoor verlangt (aangeteekende of gerecommandeerde brieven) en voor welker bezorging dien ten gevolge bijzondere zekerheids-maatregelen genomen worden, betalen dubbel port.

Geene gelden, wissels of andere zaken van waarde kunnen met den post verzonden worden zonder aanteekening.

Het postwezen is niet aansprakelijk voor de verliezen, uit de verzending met den post te ontstaan.

Het port moet betaald worden door den afzender voor elken brief:

1°. door particulieren, of over particuliere belangen, gerigt aan ambtenaren in hunne betrekking;

2°. niet geadresseerd om te kunnen worden bezorgd binnen den omtrek van acht paal van de plaats, waar het postkantoor zich bevindt.

In andere gevallen bestaat geene gedwongene frankering.

Ieder is bevoegd, de aanneming van eenen aan hem gerigten brief, mits dien of den omslag nog niet gopend hebbende, te weigeren.

De geweigerde en andere onbestelde brieven worden periodiek bekend gemaakt, en wanneer zij binnen eenen bepaalden tijd niet afgehaald worden, teruggezonden aan het postkantoor, van waar zij gekomen zijn, en aldaar geopend, om de namen der afzenders te leeren kennen, wien zij teruggegeven worden, en die verpligt zijn het port heen en terug te voldoen.

Het nieuwe tarief van briefporten op Java en Madura, hetwelk met 1°. 1848 was ingevoerd, en eenige verminderingen van het port bevat op vele voorname trajecten, schijnt de gewone gevolgen gehad te hebben; want, terwijl uit en naar plaatsen op Java en Madura ontvangen en verzonden waren:

in 1846 . . . . 212,204 brieven;
„ 1847 . . . . 212,402 „

toonde die beweging aan:

in 1848 . . . . 277,279 „
„ 1849 . . . . 286,541 „

alzoo in 1848 30,5 pct. en in 1849 35,9 pct. meer dan in 1847.

b. Over zee, tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen (en hare onderdeelen) onderling.

Vervoer van personen.

Tot het vervoer van personen over zee tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen onderling, kunnen worden gebezigd de vaartuigen, die *goederen* tusschen die bezittingen mogen vervoeren. (Zie § 2 hieronder.)

Van alle schepen, bestemd tot het doen van reizen in Nederlandsch Indie en varende onder Nederlandsche vlag, welke uit hoofde van hunne geschiktheid (ter

beoordeeling van de havenmeesters) in aanmerking kunnen komen voor den overvoer van troepen en bannelingen, moet, des gevorderd, een *achtste* van de ruimte aan het Gouvernement afgestaan worden tegen genot van het maximum der vracht volgens 's Gouvernements tariven; moetende die ruimte tusschendeks aangewezen worden en voor logies geschikt zijn. Binnen 24 uren na de ontvangst der kennisgave van den bepaalden tijd van vertrek van het vaartuig aan het plaatselijk bestuur, wordt van gouvernementswege geantwoord, of van deze ruimte gebruik zal worden gemaakt.

Reederijen of gezagvoerders, die billijke reden tot klagten geven wegens het niet behoorlijk vervullen van hunne verbindtenissen of verpligtingen bij den overvoer van gouvernements-passagiers, worden voor het vervolg verstoken van het voorregt van passagiers voor rekening van het Gouvernement over te voeren.

Het Gouvernement bezigt, voor het vervoer van ambtenaren, officieren, troepen of bannelingen tevens het Nederlandsch eskader en de gouvernements-schoeners en kruisbooten. Bij uitzondering wordt ook aan particulieren door het Gouvernement met eenigen bodem, tot deze beide takken der marine in Indie behoorende, overtogt aangewezen.

Tusschen Batavia, Samarang en Soerabaija vaart geregeld eene particuliere stoomboot, het eigendom eener naamlooze vennootschap, handelende onder den naam van Nederlandsch-Indische Stoombootmaatschappij.

Het Gouvernement maakt voor zijne ambtenaren, officieren, troepen enz. daarvan gebruik volgens een vast tarief.

Maandelijks een stoomschip van Batavia naar Singapore zendende, stelt het Gouvernement bij die gelegenheid den betrokken bodem ter beschikking van reizigers naar Muntok en Riouw en terug. De reizigers betalen voor den overtogt volgens een vastgesteld tarief.

Vervoer van goederen.

Geene goederen mogen van de eene Nederlandsch-Indische haven naar de andere vervoerd worden met vaartuigen, niet in Nederlandsch Indie te huis behoorende of aan deze gelijksteld. Hiervan zijn echter uitgezonderd Riouw, Ambon, Banda, Ternate, Pontianak, Sambas, Soekadama, Macassar, Menado en Kema, in dezer voege: tusschen Ambon, Banda of Ternate en de overige bezittingen kunnen vervoeren niet geschieden door *vreemde* schepen; tusschen Riouw, Pontianak, Sambas, Soekadana, Macassar, Menado of Kema en de overige bezittingen kunnen vervoeren geschieden door alle vaartuigen, zonder onderscheid.

Ook voor plaatsen; welke niet van het bovenstaand algemeen verbod uitdrukkelijk zijn uitgesloten, worden evenwel afwijkingen geduld, mits op bijzondere vergunning van den directeur der middelen en domeinen.

Van alle schepen, bestemd tot het doen van reizen in Nederlandsch Indie, en varende onder Nederlandsche vlag, welke, uit hoofde van hunne geschiktheid (ter beoordeeling van de havenmeesters) in aanmerking kunnen komen voor den overvoer van 's Lands gelden en goederen, moet, des gevorderd, een achtste der ruimte aan het Gouvernement afgestaan worden, tegen genot van het Maximum der vracht volgens 's Gouvernements tariven. Binnen 24 uren na ontvangst der kennisgave van den bepaalden tijd van vertrek van het vaartuig aan het plaatselijk bestuur, wordt van gouvernementswege geantwoord, of van deze ruimte gebruik gemaakt zal worden.

Het Gouvernement bezigt voor het vervoer van goederen over zee tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen, zooveel mogelijk de particuliere vaartuigen, aan welke dit vervoer uitsluitend geoorloofd is. Het besteedt tot dat einde zijne transporten van goederen gemeenlijk in het openbaar uit, waarbij bijzonder gelet wordt op het aanwezen, aan boord der Nederlandsch-Indische vaartuigen, van Europesche gezagvoerders, die daartoe de vereischten bezitten, en van minstens twee Europesche stuurlieden.

Overigens maakt het Gouvernement voor deze transporten naar omstandigheden, doch bij uitzondering gebruik van het Nederlandsche eskader en 's Gouvernements schoeners en kruisbooten.

De particuliere en de Rijks-stoomboot, ten slotte van de voorgaande paragraaph bedoeld, vervoeren ook goederen tegen vastgestelde tariven.

De Nederlandsch-Indische kustvaardijvloot telde

in	1846	260 schepen,	metende	22,848	last;
„	1847	271 „	„	23,081	„
„	1848	274 „	„	23,518	„
„	1849	276 „	„	23,714	„

Waarvan aan Europesche reeders toebehoorden:

in	1846	56 schepen,	metende	5,029	last;
„	1847	62 „	„	5,487	„
„	1848	59 „	„	5,028	„
„	1849	57 „	„	4,918	„

De scheepsruimte aan Europesche reeders toebehoorende, was dus van het geheel:

in	1846	22	pct.
„	1847	23,8	„
„	1848	21,4	„
„	1849	20,7	„

en de gemiddelde grootte der vaartuigen aan Europeanen toebehoorende:

in	1846	94,1	last;
„	1847	88,5	„
„	1848	85,2	„
„	1849	86,3	„

aan Arabieren en Chinezen toebehoorende:

in	1846	87,9	last;
„	1847	85,2	„
„	1848	85,8	„
„	1849	85,2	„

Vervoer van brieven.

Dit vervoer geschiedt met dezelfde vaartuigen als in §§ 1 en 2 vermeld.

De gezaghebber van elk Rijks- of particulier vaartuig is verpligt, zoodra zijn vertrek bepaald is, en bij verandering van de eerste bepaling, nogmaals 24 uren vóór het vertrek, daarvan kennis te geven aan den havenmeester. Deze doet zulks aan eenige ambtenaren, waaronder de plaatselijke postbeambte, en door dezen wordt het publiek verwittigd.

Alle brieven tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen of hare onderdeelen onderling over zee gewisseld, moeten worden verzonden door middel van de postkantoren.

Deze brieven betalen geen land- maar alleen een zeeport, voor alle gelijk, welke ook de afstand zij.

Het enkele port van brieven van beneden een Amsterdamsch lood is zestig duiten.

De verdere opklimming van porten wordt geregeld naar de tabel, behoorende tot het reglement op de behandeling der correspondentie van en op de kolonien en

verdere overzeesche landen, met uitzondering van Groot-Brittannie, gearresteerd bij Koninklijk besluit van 2 Februarij 1818, n°. 23 (*Indisch Staatsblad* n°. 64).

Gedwongene frankering bestaat in dezelfde gevallen, als waarin zij voor brieven over land gevorderd wordt.

Particuliere scheepsgezaghebbers bekomen voor de overgebragte brieven, zoo officiele als particuliere, eene premie.

c. Tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen en het moederland.

Vervoer van personen.

Geene vaartuigen zijn van de bevoegdheid tot het vervoer van personen naar Nederland uitgesloten, krachtens Indische verordeningen. Voor gouvernements-bevrachtingen wordt echter steeds de voorkeur gegeven aan de nationale vlag.

Van vaartuigen, gevoerd door gezaghebbers, of toebehoorende aan reeders, die redenen tot ontevredenheid hebben gegeven, wegens het niet behoorlijk vervullen van hunne verpligtingen bij het vervoer van gouvernements-passagiers, wordt echter door het Gouvernement, ten zelfden einde, geen gebruik meer gemaakt.

Elk naar Nederland terugkeerend Nederlandsch schip, moet, des gevorderd, een bepaald getal gouvernements-passagiers overvoeren tegen eene bepaalde vracht en met inachtneming van de verder door het Gouvernement voorgeschreven verordeningen. (Zie *Indisch Staatsblad* 1816, n°. 17.)

Dat getal bepaalt zich tot een vierde van het getal der equipagie wat ambtenaren en officieren, en tot de helft, wat manschappen der land- en zeemagt betreft.

Maakt het Gouvernement van die bevoegdheid geen gebruik, zoo zijn de gezagvoerders van repatriërende Nederlandsche schepen nogtans verpligt, des vereischt, vier of vijf, of wel zoodanig getal gepasporteerde of gegageerde onder-officieren en manschappen over te voeren, als voegzaam onder de scheeps-equipagie kan worden gelogeerd, zonder daarvoor afzonderlijke scheepsruimte af te zonderen of hun andere schafting te verstrekken dan de equipagie bekomt.

Voor het geval dat talrijke detachementen troepen uit Indie naar Nederland mogten gezonden moeten worden, bestaat een reglement op zulke vervoeren.

Vervoer van goederen.

Goederen mogen naar Nederland vervoerd worden, alleen uit de havens, welke voor den grooten handel zijn opengesteld; gouvernements-goederen zijn hiervan uitgezonderd.

Elk naar Nederland terugkeerend Nederlandsch schip moet, des gevorderd, een achtste van de aanwezige ruimte voor gouvernements-goederen afstaan, tegen bepaalde vracht.

Vervoer van brieven.

Alle brieven naar Nederland moeten verzonden worden door middel der postkantoren.

Deze brieven worden vervoerd:

1°. met alle derwaarts bestemde schepen;

2°. langs den zoogenaamden landweg.

aa. Langs den gewonen weg.

Op deze wijze brieven verzendende of ontvangende, betaalt men even als voor

brieven over zee tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen onderling. (Zie § 3 hierboven.)

Gedrukte stukken, mits onder kruisband verzonden, zijn heen en weder aan een verminderd port onderworpen.

De scheepsgezagvoerders bekomen voor het overbrengen van brieven en gedrukte stukken in Nederland en in Indie eene premie.

De gelegenheid ter verzending van brieven enz. op deze wijze naar Nederland, wordt in Indie aan het publiek bekend gemaakt door de postbeambten, die verwittigd worden door de havenmeesters.

bb. Langs den landweg.

Tot bevordering van de tweede wijze van correspondentie, bestemt het Gouvernement maandelijks een stoomschip van Batavia naar Singapore, om de brieven van Indie voor Nederland over te brengen en de brieven van Nederland voor Indie af te halen.

De porten, welke voor de op die wijze naar Nederland verzonden en van daar ontvangen brieven en gedrukten betaald moeten worden, zijn geregeld bij reglementen, te vinden in het *Indisch Staatsblad* van 1848, n°. 53, en van 1849, n°. 22.

d. Tusschen Nederlandsch Indie en vreemde landen.

Vervoer van personen en goederen.

Alle vaartuigen, in eenig vreemd land toegelaten, kunnen personen en goederen derwaarts overvoeren uit de havens van Nederlandsch Indie, welke voor de betrokken vaartuigen open zijn.

Naar Singapore worden personen en goederen overgevoerd met het Rijks-stoomschip, bedoeld bij *bb* hierboven.

Vervoer van brieven.

Alle brieven moeten uit Nederlandsch Indie naar vreemde landen verzonden worden door middel der postkantoren.

aa. Langs den gewonen weg.

Op de brieven langs den gewonen weg uit Nederlandsch Indie verzonden, is zoowel land- als zeeport verschuldigd, en zulks bij gedwongen frankering voor het geheele bedrag op de plaats van afzending. Beide porten zijn hetzelfde als voor andere brieven.

Voor gedrukte stukken, dien weg volgende, wordt het dubbele betaald van het port voor gedrukten tusschen Nederlandsch Indie en het moederland. Zij zijn onderworpen aan gedwongen frankering op de plaats van afzending, voor de helft van het verschuldigde port.

Op de brieven langs den gewonen weg van vreemde landen in Nederlandsch Indie aangebragt, wordt in Indie hetzelfde port voldaan als voor de brieven van Nederlandsch Indie naar vreemde landen verzonden.

bb. Langs den landweg.

De porten voor de correspondentie tusschen Nederlandsch Indie en vermelde landen, worden geheven volgens een bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 25 December 1848, n°. 4 (waarvan een afschrift hiernevens gaat, sub lit. L), gearresteerd tarief

Het stoomschip door het Gouvernement maandelijks naar Singapore gezonden wordende, voor de correspondentie over den landweg, houdt te Singapore nog 24 uren, na de aankomst der malen van Europa en China, stil, ten einde gelegenheid te geven tot correspondentie van Singapore met Java in verband met beide malen.

Het getal particuliere brieven, van en op Java en Madura verzonden en ontvangen naar en uit andere landen, heeft bedragen:

	1846.	1847.	1848.	1849.
Langs den gewonen weg . .	40,067	32,930	32,098	35,790
Langs den overland-weg . .	24,185	41,067	47,233	69,025
	64,252	73,997	79,331	104,815

VIII. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTEN VOOR HET BEHEER.

§ 1. *Bepaling van het onderwerp.*

Er is hier sprake van die materiele benoodigdheden, welke dienen om in het beheer zelf te worden verbruikt.

Het woord *materieel* wordt verstaan in den gewonen officielen zin: geld is er dus niet onder begrepen.

En evenmin alzoo zal in dit gedeelte van het verslag de rede zijn van die zaken, welke, ofschoon onder materiele benoodigdheden te rangschikken, uitsluitend strekken om te gelde te worden gemaakt.

§ 2. *Verdeeling der wijzen van voorziening.*

De materiele benoodigdheden voor het beheer worden verkregen:

a. door uitzending uit Nederland;

b. van de particuliere nijverheid (handel en andere) in Indie;

c. uit gouvernements-inrigtingen en ondernemingen in Indie.

§ 3. *Voorziening door uitzending uit Nederland.*

De benoodigdheden, welke uit Nederland moeten worden verkregen, worden door den Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien aangevraagd bij zoogenaamde *eischen*.

Hij moet die eischen indienen op zoodanigen tijd, dat zij, voor zoover zij voorwerpen betreffen welke in Nederland des winters aan de arbeidende klasse werk kunnen verschaffen, ontvangen worden in de maand September van het jaar, vóórgaande dat, waarin men de aankomst der benoodigdheden verlangt; dat de eischen van geneesmiddelen ontvangen worden in de maand Junij van het jaar vóórgaande het jaar als boven en dat de eischen van andere goederen ontvangen worden vóór 1°. Januarij van het jaar vóórgaande het jaar als boven.

Alle eischen moeten door de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij voor *gezien* geteekend worden, ten bewijze dat ze haar zijn voorgelegd; welke voorlegging plaats heeft met het doel om in de beschrijving van den aard, de hoedanigheid of

de soort der te zenden goederen zoo min mogelijk onnaauwkeurigheden te begaan.

De opmaking der eischen geschiedt door elk departement of onderdeel van bestuur voor de benoodigdheden ten behoeve van den betrokken tak van beheer, en door den directeur der producten en civile magazijnen voor benoodigdheden ten behoeve van alle takken in het algemeen. Alle eischen moeten bij den Gouverneur-Generaal, door tusschenkomst van dien directeur ontvangen worden.

De goederen worden in Nederland aangeschaft òf regstreeks door het Ministerie van Kolonien, òf zijnentwege door de Nederlandsche Handel-maatschappij, en alle door haar naar Indie overgevoerd.

De goederen welke de Handel-maatschappij levert, moeten zooveel mogelijk in het openbaar worden aanbesteed, en zijn aan keuring onderworpen.

De goederen uit Nederland ten behoeve van het Indisch beheer gezonden, vertegenwoordigden, volgens de in Indie ontvangen rekeningen, de onderstaande geldswaarde:

in 1839 . . . . . *f*	731,149
„ 1840	855,745
„ 1841	2,807,729
„ 1842	2,699,828
„ 1843	1,963,667
„ 1844	1,382,219
„ 1845	2,472,798
„ 1846	2,600,000
„ 1847	2,529,248
„ 1848	2,773,232
„ 1849	3,244,060

§ 4. *Door middel der particuliere nijverheid in Indie.*

In beginsel is vastgesteld dat alle levering van benoodigheden voor 's Lands dienst in het openbaar moet worden uitbesteed en aan den minstvorderende toegewezen.

De uitbestedingen geschieden naar de voorschriften door 's Konings commissaris-generaal daargesteld in 1829 (*Indisch staatsblad* n°. 67), en wel door of van wege den hoofd-intendant der militaire administratie of den hoofd-administrateur der Marine, voor speciale behoeften van de land- of zeemagt, en overigens door of van wege den directeur der producten en civile magazijnen te Batavia en elders door de hoofden der gewestelijke besturen.

De stukken over den afloop van de uitbestedingen moeten aan den Gouverneur-Generaal ingezonden worden, door den kommandant van het Indische leger, door den kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie en inspecteur der Marine, of den directeur der producten en civile magazijnen. De Gouverneur verleent, daarop geene bedenkingen hebbende, magtiging om overeenkomstig de uitbesteding contracten aan te gaan, en heeft verder met de zaak geene bemoeijenis. Op de buitenbezittingen zijn echter de hoofden der gewestelijke besturen bevoegd, de contracten overeenkomstig de uitbestedingen aan te gaan, zonder magtiging, doch onder goedkeuring van den Gouverneur-Generaal.

Waar eene uitbesteding niet uitvoerlijk of in 's Lands belang niet raadzaam is, gaat men tot onderhandschen inkoop over, waartoe te Batavia een gouvernements-commissionnair gekozen wordt uit de aanwezige kooplieden, tegen eene percentsgewijze belooning, te weten voor inkoopen tot *f* 1000 5, tot *f* 5000 2½ en boven *f* 5000 2 per cent. Elders geschieden de inkoopen door de ambtenaren der gewestelijke besturen.

§ 5. *Gouvernements-inrigtingen en ondernemingen.*

a. 's Lands drukkerij.

De Lands-drukkerij te Batavia staat onder het toezigt van den directeur der producten en civile magazijnen, en onder het onmiddellijk beheer van eenen directeur. Het verder personeel is zamengesteld uit opzieners, letterzetters, drukkers enz.

Deze inrigting strekt ter vervaardiging van de voor 's Lands dienst benoodigde gedrukte stukken en tot het drukken en uitgeven van geschriften, welke van gouvernementswege worden openbaar gemaakt. Alleen ingeval 's Lands dienst dit toelaat, wordt er ook werk voor particulieren verrigt tegen betaling.

Officiele geschriften, staten, brieven enz. mogen niet gedrukt worden, ingeval ze gevoegelijk kunnen worden geschreven.

Verscheidene op 's Lands drukkerij gedrukte en uitgegeven geschriften worden van gouvernementswege voor een iegelijk tegen betaling verkrijgbaar gesteld. Hieronder behooren de *Javasche Courant*, de *Almanak*, het *Naamregister*, het *Staatsblad* enz. Weinige exemplaren van deze gedrukten worden gratis verstrekt. Al de overige exemplaren moeten, ook door de ambtenaren, betaald worden.

De ambtenaren, tot zekeren minimum-rang, zijn *verpligt* zich het *Staatsblad* aan te schaffen; de prijs wordt van hun tractement in het begin van ieder jaar ingehouden.

De *Javasche Courant* is ook gedeeltelijk een officieel middel tot mededeeling van bevelen van den Gouverneur-Generaal aan de departementen van beheer, ambtenaren enz,

Het werk bij 's Lands drukkerij neemt steeds toe. Veel dat er vroeger verrigt werd, is gestaakt en naar de bestaande particuliere drukkerijen verwezen.

De baten en lasten hebben bedragen:

IN	BATEN.	LASTEN.	MEER BATEN.	MEER LASTEN.
1839	ƒ 52,789	ƒ 67,942	„	ƒ 15,153
1840	66,065	78,290	„	12,225
1841	61,743	73,682	„	11,939
1842	69,578	60,453	ƒ 9,125	„
1843	68,298	55,876	12,422	„
1844	66,322	57,051	9,271	„
1845	77,376	59,436	17,940	„
1846	74,354	55,961	18,393	„
1847	74,596	71,334	3,262	„
1848	70,680	55,113	15,567	„

b. Stoom- en andere werktuigkundige inrigtingen in het algemeen.

In alle gevallen, waar kennis aan werktuigkunde in het algemeen en aan stoomwerktuigkunde in het bijzonder vereischt wordt, staat ten dienste van den Gouverneur-Generaal een hoofd-ingenieur voor het stoomwezen in Nederlandsch Indie, die regtstreeks aan hem ondergeschikt en tot het vragen van inlichtingen aan alle departementen van beheer bevoegd is.

Voorts is er een adjunct-ingenieur voor het stoomwezen, ondergeschikt aan den hoofd-ingenieur, doch ook afzonderlijk beschikbaar; terwijl den hoofd-ingenieur wijders hulp is gegeven voor het schrijf- en teekenwerk.

Voormelde hoofd-ingenieur, in 1846 uit Nederland gezonden, werd echter verpligt, zelfs vóór het verstrijken van den tijd, voor welken hij zich aan de Indische dienst verbonden had, naar Europa terug te keeren om gezondheids-redenen.

Gedurende zijn bijna driejarig verblijf in Nederlandsch Indie had hij de volgende werkzaamheden verrigt:

gediend van voorlichting en raad omtrent alle zaken van werktuigkundigen aard of daarmede in verband;

eene stoompraauw ontworpen, gebouwd en beproefd:

met die praauw eenen togt gedaan van Soerabaija naar Soerakarta en terug, tot opname van den staat van bevaarbaarheid der *Solo-rivier*;

tot verbetering van dezen stroom voorstellen met teekeningen en begrootingen ingezonden;

van de stoommachine, afkomstig van het gesloopte ijzeren stoomschip *Banda*, een pomptoestel gemaakt voor het droog dok te Onrust;

den stoombaggermolen in staat van geregelde werking gebragt;

teekeningen gemaakt voor eenen nieuwen stoomketel voor dien molen, geschikt om met gruis van steenkolen te werken;

teekeningen gemaakt voor eenen tweeden, geheel anders ingerigten stoom-baggermolen en voor het vaartuig;

vele projecten geleverd tot verbetering van den constructie-winkel te Soerabaija; zoo als: voor fundamenten, ter plaatsing van het groote stoomwerktuig en daarmede te bewegen toestellen voor eene ketelmakerij, eerst als noodhulp, daarna tot voorziening in alle behoeften der kolonie in dat opzigt; voor het veranderen der smidsvuren en gietovens, het aanbrengen van ventilators enz.; voor de inrigting in het algemeen; en al die werken gestadig geleid;

teekeningen geleverd voor een nieuw maritiem etablissement te Soerabaija, voor eene ketelpont en voor een bok aldaar;

bijstand verleend bij het zamenstellen en in werking brengen van het drijvend dok; machine met pomp, ketel enz. opgesteld enz.;

toezigt uitgeoefend over de ineenzetting, aftimmering en optuiging der ijzeren stoomschepen *Onrust* en *Borneo*, en daarmede proeven genomen;

plannen geleverd voor een stoomschip uit de machines van het gesloopt stoomschip *Ternate*, en voor het geschikt maken van die machines tot dat einde; voorts den bouw van het schip en het geheele werk geleid;

teekeningen gemaakt voor nieuwe ketels in Zijner Majesteits stoomschip *Batavia;*

in het algemeen raad en hulp gegeven bij herstellingen van Zijner Majesteits stoomschepen.

Na het vertrek van dien bekwamen ingenieur werd de leiding over het stoomwezen in Nederlandsch Indie opgedragen aan den fungerenden adjunct-ingenieur, volgens instructien van den hoofd-ingenieur.

In Nederland werd inmiddels een ambtenaar voor het stoomwezen in Nederlandsch Indie benoemd, met de bestemming om, zoo mogelijk, den betrokken hoofd-ingenieur op te volgen.

c. Constructie-winkel te Soerabaija.

De constructie-winkel te Soerabaija is eene hulp-inrigting tot het vervaardigen en herstellen van allerlei voorwerpen van metaal, hout en leder, ten behoeve van 's Lands militaire en civile dienst. Doch er wordt ook tegen betaling gewerkt voor particulieren.

In het algemeen wordt er alleen aangemaakt en hersteld wat niet buiten deze inrigting gekocht, of bij aanbesteding niet even goed aangemaakt of hersteld, en wat binnen eenen bepaalden tijd afgewerkt kan worden. Belangrijke werktuigen ten dienste van den winkel of andere gouvernements-inrigtingen laat men er alleen

vervaardigen, wanneer groote spoed en bezuiniging zulks aanbevelen; bestaat dit geval niet, zoo ontbiedt men ze uit Nederland.

De constructie-winkel staat onder eene commissie van super-intendentie, zamengesteld uit: den resident, als voorzitter; den militairen kommandant, den eerstaanwezigen artillerie-officier, den equipagiemeester, den onder-intendant der militaire administratie, als leden, en den secretaris der residentie als secretaris.

Deze commissie is ondergeschikt aan den directeur der producten en civile magazijnen.

Het onmiddellijk beheer wordt gevoerd door eenen directeur.

De werkkring der commissie van superintendentie bepaalt zich tot het beoordeelen der uitvoerbaarheid en tot het fiatteren van alle aanvragen tot reparatie en aanmaak, welke door de departementen gedaan worden (moetende deze aanvragen gegrond zijn op algemeene of speciale magtigingen van den Gouverneur-Generaal), tot het verleenen der noodige hulp en medewerking aan den directeur in het bekomen van werkvolk, en in alle andere omstandigheden waarin hij moeijelijkheden ontmoet, voorts tot het beslissen van voorvallende geschillen, welke anders de tusschenkomst van het Gouvernement zouden noodzakelijk maken; en eindelijk tot het doen van periodieke opnamen, om zich te verzekeren, dat de boeken niet ten achteren zijn, dat de administratie behoorlijk gevoerd wordt, enz.

Het verdere personeel, gesteld onder de bevelen van den directeur, bestaat uit eenen boekhouder, eenen opziener, klerken, verschillende ambachtslieden enz.

Dat de constructie-winkel te Soerabaija vele verbeteringen ondergaan heeft, blijkt uit de opsomming hierboven (in *b*) gedaan, van de door den hoofd-ingenieur voor het stoomwezen verrigte werkzaamheden.

Daar de constructie-winkel meer en meer in belangrijkheid toenam, bijzonder naar aanleiding van het verband tusschen die inrigting en het nieuw maritiem etablissement te Soerabaija, zoo mede uit hoofde van de behoefte aan oorlogsmaterieel tot wapening van de vestingen, bepaalde men ten gevolge van het laatste dat de constructie-winkel zou worden gebragt onder militair beheer, doch de uitvoering van deze bepaling was afhankelijk van vele andere regelingen, waaromtrent een onderzoek bevolen was, hetwelk in 1849 nog niet was afgeloopen, terwijl voorts ook die onderzoekingen eene nieuwe rigting verkregen door den aankoop van eenen tweeden constructie-winkel, waarover hieronder meer zal gezegd worden.

In het belang der Soerabaijasche bevolking (tot vermindering der heerendiensten) is in 1849 bepaald, dat geene houtskolen in den constructie-winkel gebruikt mogen worden, maar smeêkolen.

De geldelijke resultaten van den constructie-winkel in de volgende jaren waren deze:

IN	BATEN.	LASTEN.	MEER LASTEN.
1839	ƒ 518,996	ƒ 601,862	ƒ 82,866
1840	514,278	606,173	91,895
1841	490,830	584,879	94,049
1842	509,376	594,420	85,044
1843	469,767	552,080	82,313
1844	386,514	465,934	79,420
1845	383,057	470,978	87,921
1846	361,668	497,833	136,165
1847	357,781	469,173	111,392
1848	375,322	508,079	132,757

De meerdere lasten komen op de kosten der takken van beheer waarvoor gewerkt is.

In September 1841 rigtte een industrieel, met geldelijke hulp van eenige ingezetenen, te Soerabaija eene fabriek op tot het vervaardigen van stoom- en andere werktuigen. In het begin van 1843 verschafte het Gouvernement hem *f* 30,000 in voorschot. In het laatst van dat jaar ontstonden oneenigheden tusschen hem en zijne geldschieters, meest uit hunne onkunde in het vak, waartoe de onderneming behoorde. De zaken gingen daardoor ten achteren. De oprigter beproefde nu met eigen middelen, zooveel mogelijk, hunne aandeelen in de fabriek meester te worden, maar hij slaagde niet. Daarna wendde hij zich tot het Gouvernement met het verzoek, om de fabriek, die publiek geveild zou worden, voor hem te koopen.

Door eenen hoofd-officier der genie werd destijds als reële waarde der fabriek opgegeven *f* 262,632; kon zij onbelemmerd voortwerken, dan schatte hij de winsten zuiver op 25 pct. In de twee eerste jaren van haar bestaan, had zij *f* 85,000 aan werk geleverd, in de drie eerste maanden van het derde jaar had men bestellingen tot *f* 21,430 en voor meer dan het dubbele moeten afwijzen, om aan de uitbreiding der fabriek zelve te arbeiden. Na die uitbreiding werd zij verklaard onverwijld allerlei stoomwerktuigen te kunnen leveren en, behoudens de toevoeging eener ketelmakerij, met de volledigste inrigtingen van deze soort in Europa te kunnen wedijveren.

Het behoud wenschende van zulk eene onderneming, voor vele voorname takken van nijverheid en vooral de suikerfabrieken en dergelijke van het grootste belang, heeft het Gouvernement (in 1844) het verzoek ingewilligd.

Het gevolg was, dat de fabriek, sedert *Phoenix* genaamd, van den oprigter werd ingekocht tegen *f* 100,000, en dat hem, om het werk te kunnen voortzetten, nog *f* 50,000 verstrekt werden, alzoo te zamen *f* 150,000, alles renteloos, onder verband van de fabriek en verder hem toebehoorende vastigheden; terwijl hij met het Gouvernement eene overeenkomst sloot, luidens welke de prijzen bepaald werden, voor welke de fabriek voortaan werken zou.

Voor het Gouvernement werd bedongen 10 pct. vermindering op die prijzen en preferentie voor 's Gouvernements werk, zoolang hij iets aan den lande schuldig zou zijn; het Gouvernement zou zooveel mogelijk aan de stoomzagerij der fabriek laten zagen het voor de stapelplaatsen en werken te Soerabaija benoodigde hout, tegen vasten prijs.

Op de schuld van *f* 150,000 zouden afgelost worden in 1846, 1847 en 1848 *f* 7500 's jaars en later *f* 23,117 's jaars in geld of werk; terwijl zoolang de schuld niet aângezuiverd was, er in de fabriek een door den ondernemer bezoldigd boek- en magazijnhouder zou wezen tot voorkoming van verwarring in de administratie.

De ondernemer zou zelf de directie voeren, doch zoolang hij debiteur van het Gouvernement was, zouden hem 2 door het Gouvernement benoemde commissarissen toegevoegd worden, die dagelijks de fabriek, hare boeken enz. konden inspecteren, doch geene bevelen mogten geven, maar met hem eene vergadering konden beleggen omtrent „regelingen, veranderingen en voorzieningen" in de fabriek en haar werk, als wanneer hij verpligt was, het gevoelen der meerderheid te volgen.

Bij nalatigheid, onvermogen of overlijden, zou het Gouvernement de geheele som mogen opvorderen of de fabriek naasten.

Niet lang daarna verzocht hij nieuwe voorschotten en werden hem weder *f* 6000 verleend. Dit hielp evenwel niet. In September 1848 bleek het, dat hij, geen crediet kunnende bekomen, niet in staat was de zaken gaande te houden en dat het Gouvernement te kiezen had tusschen: overname der fabriek c. a. voor zich, — voortdurende verstrekking van fondsen, — en opvordering van het verstrekte.

Het laatste zou zijn nedergekomen op vernietiging van de onderneming. Dan zou al het werk, daar vroeger verrigt, naar 's Lands constructie-winkel stroomen; welke noch door bestemming, noch door inrigting of ruimte geschikt was, om een atelier tot vervaardiging van stoom- en fabriekmachines te blijven bevatten, veel minder om dit uit te breiden.

Het tweede alternatief kwam hoofdzakelijk vrij wel overeen met het eerste, zonder dezelfde zekerheid.

Derhalve werd het eerste gekozen.

Bij notariele acte van 2 April 1849 is dan ook de fabriek *Phoenix c. a.* in eigendom op het Gouvernement overgegaan voor ƒ 270,000, zoodat boven de voorgeschotene ƒ 160,000 toebetaald moesten worden ƒ 110,000.

Hieronder waren ƒ 64,000 begrepen aan schulden van den ondernemer, die het Gouvernement voor hem betalen zou.

Hoe dien ten gevolge het beheer over de fabriek bepaaldelijk georganiseerd zou worden, maakte in 1849 nog een punt van beraadslaging uit.

Voorloopige regelingen verzekerden intusschen eene goede benuttiging van den gedanen aankoop voor de nijverheid en 's Gouvernements eigen behoeften.

d. Steenkolenmijnen.

Op een aantal punten in Nederlandsch Indie heeft men sedert 1827 steenkolen gevonden, te weten:

op Java, in Bantam, Cheribon en Soerabaija;

op Bawean, bij Soerabaija;

op Sumatra, in Benkoelen, in Palembang en te Reteh (oostkust);

op Borneo, in Bandjermassing, Pontianak en Koeti;

op Celebes, in Macassar.

Tot geregelde ontginning is het alleen gekomen in Bandjermassing.

De zending derwaarts van een lid der natuurkundige commissie in 1843 leidde tot vele ontdekkingen ten vervolge op die, ook door leden der natuurkundige commissie in 1836 gedaan.

De onderzoekingen zijn voortgezet in 1844 en 1845.

In 1845 werd zelfs te Lokpinong, aan de rivier Batoe api, op des Sultans gebied en wel op dat gedeelte, 't welk door hem als apanage aan den rijksbestuurder was afgestaan, met toestemming en hulp van dezen eene uitgraving bewerkstelligd. Men verkreeg in korten tijd ruim 100,000 Amsterdamsche ponden, welke voor de stoomvaart en ook voor smederijen bruikbaar bevonden werden. En toen het bedoelde lid der natuurkundige commissie, op Java ontboden, mondeling inlichtingen gegeven had, werd hij in October 1845 gemagtigd, om, overeenkomstig zijn voorstel, meer uitgebreide onderzoekingen betrekkelijk de ontdekte steenkoollagen te doen en op eene geschikte plaats eene mijn te openen en te ontginnen.

Ongelukkiglijk is hierop eene plaats gekozen, waar, hoe schoone uitzigten zij den onderzoekers in den aanvang voorspelde, verscheidene noodlottige omstandigheden zich vereenigden tegen een goed resultaat. Zij ligt aan het spruitje Hatoean van de rivier Batoe api, op hetzelfde gebied en apanage, wegens den snellen stroom (riam) van die rivier Riam genaamd.

Men dolf, wel is waar, in 1847 en 1848, omstreeks 500,000 Amsterdamsche ponden steenkool, en het product was over het algemeen bruikbaar; maar het voorname vereischte, een eenigzins goedkoop vervoer, werd vergeefs opgespoord; het werkvolk, met veel moeite en grootendeels met hooge kosten van Java en Borneo's westkust bijeengebragt, was niet voltallig te houden wegens ziekte en ontvlugting; het besturend personeel aldaar, waarvoor genomen moest worden wat zich slechts als deskundig opwierp, bleek onbekwaam; het op de plaats gebouwd provisioneel etablissement en het mijnwerk droeg er de kenteekenen van.

Het baatte niet, dat de Gouverneur-Generaal bij tusschenpoozen twee zijner adjudanten zond, om de zaken op te nemen en eenen hunner tevens om als fungerend resident der zuid- en oostkust van Borneo verbeteringen in te voeren; noch dat hij, toen de laatste dat gewest ziek verliet, het residentschap opdroeg aan eenen genie-officier: men moest eindelijk besluiten de proef te laten varen. Nadat zij

dus reeds in 1847 op eenen verminderden voet gebragt was, werd in November 1848 het geheele etablissement opgebroken.

Inmiddels waren in 1846, krachtens den bovenvermelden last van October 1845, ook op andere punten in denzelfden omtrek onderzoekingen naar steenkolen gedaan, zoo door het bedoelde lid der natuurkundige commissie, als door den hem toegevoegden teekenaar.

Toen nu in het laatst van 1847 de proef aan de Hatoean bleek tegen te vallen, beval de Gouverneur-Generaal aanstonds werk te maken van die andere punten, welke althans voor het vervoer betere uitkomsten beloofden door de meerdere nabijheid van Bandjermassing enz.

Dit gaf aanleiding tot het vinden van inderdaad veel gunstiger gelegen kolenlagen aan en in den berg Pengaron, mede aan de rivier Batoe api en op des Sultans gebied. Het kostte eenige moeite om den Sultan te bewegen tot het geven zijner toestemming voor het ontginnen van dit terrein.

De bedoelde teekenaar werd nu naar Pengaron gezonden met de noodige hulp, om er een etablissement op te rigten en met de ontginningen aan te vangen. Te Bandjermassing werd een atelier voor timmer-, smids- en ander ambachtswerk ten behoeve van het etablissement uitgebreid.

Hierdoor werkte men goedkooper dan met een atelier bij de mijn zelve, gelijk aan de Hatoean, verkeerdelijk, grootendeels geschied was. De rivier Batoe api werd van boomstammen en rotsen gezuiverd. Doelmatige modellen waren uitgedacht voor ijzeren en houten schouwen, en deze weldra vervaardigd. Door dit een en ander werd het vervoer gemakkelijk en vrij goedkoop. De gezondheid van het gekozen punt had eenen gunstigen invloed op den ijver van alle betrokkenen en voornamelijk van de mijnwerkers. De kolen, ofschoon men nog niet tot de gedrukte lagen gevorderd was, die de beste zouden opleveren, bleken zeer goed te zijn voor de stoomvaart. Het gruis liet zich met vrucht gebruiken voor smederijen. In één woord, hier scheen zich evenzeer alles ten goede te vereenigen als vroeger aan de Hatoean alles ten nadeele, en toen de Gouverneur-Generaal, in September 1849, Badjermassing en omstreken bezocht, vond hij de werken aan den Pengaron in eenen graad van ontwikkeling, verre overtreffende hetgeen hij zelfs na alle gunstige berigten verwacht had. Het geheel aldaar bood een inderdaad verblijdend schouwspel aan van uitkomsten met geringe middelen, door volharding en doorzigt gewonnen. In ruime mate werd dan ook de tevredenheid betuigd aan den fungerenden resident en den opzigter, die intusschen sedert medio 1848 voorloopig en sedert medio 1849 bepaaldelijk met het ambt van directeur der steenkoolmijnen te Pengaron bekleed was. Voorts opende de Gouverneur-Generaal in persoon op 25 September 1849 de groote galerij, bestemd voor de regelmatige bewerking en ontginning, en gaf hij aan deze eerste duurzame vestiging tot steenkooldelving in Nederlandsch Indie den naam van *Oranje-Nassau.*

Sedert het laatst van 1848, toen het delven te Pengaron begon, tot ultimo April 1849, waren reeds van daar te Bandjermassing geleverd 467 ton van 2000 Amsterdamsche ponden. In 1849 werden gedolven 1160 ton.

Op ultimo 1849 waren van die hoeveelheid nog te Pengaron 9 en te Bandjermassing 469 ton. Alzoo waren in 1849 al de te Pengaron gedolven kolen op 9 ton na, naar Bandjermassing vervoerd kunnen worden, en van hier in hetzelfde jaar eene aanzienlijke hoeveelheid naar Java verzonden (meest kosteloos) of aan oorlogsschepen verstrekt.

Onder anderen werden te Bandjermassing Pengaron-kolen verschaft aan een der Spaansche oorlogs-stoomschepen, dat van Manilla naar Singapore en terug voer, voor de correspondentie langs de overlandlijn met Europa.

Op die reis gebeurde het dikwerf, dat het stoomschip gebrek aan brandstof kreeg. Bandjermassing is een geschikt punt om ter vulling van den voorraad aan te doen; daarom had de Gouverneur der Philippijnen de hulp van het Nederlandsch-Indisch Bestuur ingeroepen. Zulke verstrekkingen zijn periodiek toegezegd.

Toen besloten werd tot ontginningen te Pengaron is, met het oog op dat gedeelte der slechte uitkomsten van de proef aan de Hatoean, hetwelk geheel aan onbekwaamheid van het personeel moest geweten worden, bij het Opperbestuur in

Nederland aangedrongen op de uitzending van een paar practische deskundigen. Dien ten gevolge zijn voor Borneo in dienst genomen een chef-porion of directeur des travaux intérieurs des mines en drie porions of chefs-mineurs, uit het Maastrichtsche.

Wijders zijn in October 1849 uit Nederland gevraagd 20 tot 25 ijzeren laadschouwen voor het vervoer van steenkolen, daar zulke vaartuigen in Indie te veel geld en tijd zouden kosten.

De bestgelegene der bekende steenkoolbeddingen in de wester-afdeelingen van Borneo zijn gevonden aan zijtakken van den Kapoeas-stroom te Boenoet, Djonkong en Salembouw. Die op de laatste plaats schijnen veel gunstiger tot delving dan de andere.

De pangeran Bandahara, van Pontianak, wist in 1847 den afstand dezer kolenlagen van de radja's te verkrijgen, en bood aan een contract van levering met het Gouvernement te sluiten. Daartoe werd in Junij 1848 magtiging verleend, aanvankelijk voor 20,000 pikols, tegen hoogstens $\frac{1}{3}$ meer, dan het kostende der steenkolen uit Europa. In November 1848 kwam zoodanig contract tot stand, doch om nader aangevoerde redenen van voorzigtigheid slechts voor 7000 pikols, tegen *f* 1,25 per pikol goede kolen.

In 1849 heeft de pangeran niet meer geleverd dan 1512 pikols, waarvan de eerste 1400 vrij goed genoemd werden, de latere minder. Een paar bezendingen werden afgewezen, dewijl de kolen als „aarde zoo zacht" waren.

In het begin van 1846 werd de Gouverneur-Generaal van wege eenen Engelschman, die sedert ettelijke jaren te Ampanen, op Lombok, gevestigd was, en van daar veel handel in den archipel dreef, een monster steenkolen gezonden, door eenen agent van dien koopman gevonden aan de rivier van Koeti, aan de oostkust van Borneo. Men had die kolen gebruikt in de smederij van de fabriek *Phoenix*, te Soerabaija. Nadere inlichtingen prezen de ligging en uitgestrektheid der beddingen, uit welke het monster genomen was.

De plaatsing, omstreeks denzelfden tijd, van eenen civilen gezaghebber voor Koeti en de oostkust van Borneo gaf gelegenheid om daaromtrent van gouvernementszijde nasporingen te doen. Gelast eene goede hoeveelheid steenkolen te verschaffen, zond hij tegen medio 1847, na de kolenstreek in alle mogelijke rigtingen te hebben doorkruist, 75,000 Amsterdamsche ponden naar Java. Zij voldeden echter niet voor de stoomvaart: zij broeiden.

In 1847 werden den agent van den bedoelden koopman, door eenen inlander, kolenlagen aangewezen, op eene andere plaats in dezelfde streek. Eene kleine lading, naar Java overgevoerd en op een stoomschip beproefd, bleek van goede hoedanigheid, maar minder waardig dan Engelsche kolen. Desniettemin besloot de Gouverneur-Generaal, om eene exploitatie op het bedoelde punt aan den gang te brengen, het aanbod van levering eener grootere lading, en wel te Macasser, niet af te slaan. Men kwam overeen voor 100 koijan (340,000 Amsterdamsche ponden), tegen *f* 42 per koijan.

Toen deze voor de stoomvaart zeer bruikbaar bevonden waren, is in 1849 het contract hernieuwd.

In 1848 zond de resident van Palembang monsters van steenkolen, aangespoeld gevonden in de rivier Lamatang en gegraven aan dezelfde rivier te Lahat.

De laatste werden bruikbaar voor de stoomvaart bevonden en de resident mitsdien aangeschreven, te Lahat omstreeks 10,000 Ned. ponden te doen delven en die te Palembang aan te houden, ten einde bij voorkomende gelegenheid te worden beproefd.

Hij begaf zich hierop in persoon naar de plaats en vond nog betere kolen, steeds aan de Lamatang.

Sedert zijn deswege geene berigten ingekomen; welligt ten gevolge van de onlusten van 1849.

De Sultan van Lingga bood in 1848 den resident van Riouw een monster aan van steenkolen, gevonden aan de rivier Reteh, die op de oostkust van Sumatra, tusschen de rivieren Djambi en Indragiri, zich in zee stort. Deze kolen werden bruikbaar bevonden voor de stoomvaart en den resident mitsdien gelast, het noo-

dige te doen om eene noemenswaardige hoeveelheid te bekomen. Latere berigten gaven echter aanleiding tot het besluit om van gouvernementswege geene verdere pogingen voor het ontginnen dier lagen in het werk te stellen.

Ook op Java werden in het begin van 1846, en wel in het westelijk gedeelte, door een lid der natuurkundige commissie en anderen onderzoekingen in het werk gesteld: kolenlagen zijn gevonden, maar tot delving is het nog niet gekomen.

In het laatst van 1848 werd het aanwezen vermoed van steenkoollagen bij Goenoeng Sahari, 5 paal van Soerabaija. De Gouverneur-Generaal gelastte er boringen, die de verwachting niet bevestigden.

In 1849 zijn onderzoekingen aangevangen naar steenkolen op het eiland Bawean, bij Soerabaija, waar verschijnselen zich voordeden van deugdzame beddingen dezer brandstof.

e. Houtbosschen.

De bosschen van Djati, welke niet, bij verkoop of anderzins, aan bijzondere personen zijn afgestaan, zijn over geheel Java (dus ook in Soerakarta en Djokjokarta) 's Gouvernements eigendom.

Het algemeen beheer over de bosschen en over het daaruit verkregen hout, tot dat dit op de stapelplaatsen geleverd is, wordt gevoerd door den directeur der cultures; het gewestelijk beheer door de hoofden der gewestelijke besturen, en het onmiddellijk beheer onder hunne bevelen, door boschbeambten. Ten dienste van de hoofden der gewestelijke besturen staan tot het houden van toezigt over de bosschen de adsistent-residenten, controleurs der landelijke inkomsten en cultures, en verdere gewestelijke Europesche en inlandsche ambtenaren.

Tot het werk in de bosschen (deze dienst heet *blandong*) is de inlandsche bevolking van de naastbij gelegene dorpen verpligt, hetzij in dagloon, hetzij tegen vrijstelling van de landrente.

De wijze van aanplant, schoonhouding en regeling der gouvernements-bosschen, en van het kappen daarin, is voorgeschreven bij een reglement van 's Konings Commissaris-generaal van 1829 (*Indisch Staatsblad* n°. 125).

Niemand mag in 's Gouvernements bosschen eenig hout vellen dan uit kracht van bijzondere of algemeene vergunning, en op de wijze daarbij vastgesteld.

In eenige bosschen is het aan een iegelijk veroorloofd hout te kappen en weg te voeren. Zij worden door den Gouverneur-Generaal aangewezen, en gekozen uit dezulke waar het hout schraal en kortstammig groeit en welke mitsdien van weinig belang voor den lande zijn. Zij liggen in de nabijheid der hoofdplaatsen, niet te nabij de andere gouvernements-bosschen, inzonderheid niet bij die, waarin voor het Gouvernement gekapt wordt, noch aan dezelfde rivieren en sleepwegen als de niet opengestelde bosschen: alles ter vergemakkelijking van toezigt en voorkoming van misbruiken. Voorts mag door de openstelling geene belemmering toegebragt worden aan het bekomen van hout voor het onderhouden en vernieuwen van bruggen, poststations enz.; zijnde, gelijk elders gezien zal worden, verpligtingen der bevolking.

In de bosschen welke niet voor een iegelijk zijn opengesteld, is het aan de bewoners der dorpen in hunne nabijheid vergund, voor eigen huiselijk gebruik, en ten dienste van den landbouw, hout te kappen, mits niet van meer dan 18 tot 20 voet lang en 6 duim dik, en niet zwaarder dan vereischt wordt; mogende ook geene boomen gekapt worden, welke door aanleg of standplaats het vooruitzigt opleveren op het later voortbrengen van zwaar, regt of ander kostbaar hout, noch hout voor het branden van kolen gebezigd worden, hetwelk ter vertimmering en voor vaten geschikt is.

Van het gekapte moet aan het districtshoofd, en langs dezen weg aan het hoofd van het gewestelijk bestuur, kennis gegeven worden. Maken de kappers een ander dan het voorgewende gebruik van het hout, zoo verbeuren zij èn het hout èn eene boete, onverminderd meerdere straf bij verzwarende omstandigheden.

In dezelfde bosschen mag ook gekapt worden voor den aanmaak van praauwen voor de riviervaart en van karren en pedaties met wagenwielen; echter op bijzondere vergunning van het gewestelijk bestuur.

Het Gouvernement heeft zich voorbehouden, het dien ten gevolge gekapte hout zich kosteloos toe te eigenen, indien daarvan geen gebruik wordt gemaakt tot het genoemde einde en ten genoegen van dat bestuur.

De korte stammen, wortels, gedeeltelijk verbrande of verrotte boomen, het dunne takhout en dergelijke afval van djati-boomen, liggende in de bosschen waar voor het Gouvernement gekapt wordt, behooren aan het boschvolk, om er ligte houtwerken van te maken, onder bijzonder toezigt. Deze houtwerken moeten tegen vaste prijzen aan den lande geleverd worden.

In de residentie Cheribon en alle verder ten oosten gelegen gewesten mag door een iegelijk kreupel- en brandhout gehakt worden in 's Lands bosschen, mits niet van djatiboomen.

Personen, met wie het Gouvernement overeenkomsten voor landbouw-ondernemingen heeft aangegaan, mogen over het algemeen, luidens die overeenkomsten, het benoodigde hout doen kappen in 's Lands bosschen, welke door het gewestelijk bestuur tot dat einde worden aangewezen.

In eenige gewesten is de houtkap in 's Gouvernements bosschen verpacht, en de opbrengst alzoo opgenomen onder verpachte belastingen en monopolien.

Na veel moeite is het in Nederland gelukt, ter voldoening aan eene aanvraag, in 1847 door het Bestuur in Indie gedaan, om voor het boschwezen in die gewesten in dienst te nemen drie wetenschappelijk in het vak opgeleide personen uit het hertogdom Nassau. Zij hebben den titel bekomen van *adsistenten bij het boschwezen.*

Van de verrigtingen dier ambtenaren kan gedurende 1849 (het jaar hunner aankomst) nog weinig resultaat worden vermeld, naardien zij, om met vrucht werkzaam te kunnen zijn, vooraf aan het klimaat en de levenswijze van het land dienden gewoon te raken.

De Gouverneur-Generaal heeft herhaaldelijk bij de betrokkene autoriteiten het besef ingescherpt van het hooge belang, gelegen in het opsporen en benuttigen van goed hout op de buitenbezittingen, werwaarts anders djatihout van Java vervoerd wordt. Dit aanspreken van de Javasche bosschen ten behoeve van die bezittingen moet zooveel mogelijk vermeden worden, eensdeels omdat Java's rijkdom aan djatihout reeds door ongeregelde kappingen en het nalaten van behoorlijke aanvulling in vroegere jaren zeer verminderd is, en anderdeels uit hoofde van de transportkosten; terwijl het te minder noodig schijnt, nu te Batavia ondervonden is, dat aan het zoogenaamd wild hout (dat is: ander dan djatihout) een hooge graad van duurzaamheid gegeven kan worden door het bekende preparaat van Kijan (sublimaat corrosief, in water opgelost). Daar waar geen djati noch eene het djati nabij komende houtsoort is, kan men zich met mindere soorten behelpen, na die met dat preparaat deugdzaam te hebben gemaakt. Trouwens op de meeste buitenbezittingen treft men goede houtsoorten aan.

Daarom werd in 1849 een gewezen kommandeur op 's Lands timmerwerf naar Palembang gezonden, om een onderzoek te doen naar geschikt hout voor den huis- en scheepsbouw, en naar de mogelijkheid om aldaar eene stapelplaats op te rigten. Dit onderzoek liep in 1849 niet af, mede ten gevolge van de onlusten.

Daarom ook was de Gouverneur-Generaal bereid het oor te leenen aan een aanbod van den koopman, hierboven reeds vermeld als monster steenkolen ingezonden hebbende, om van Koeti djatihout te Macassar te leveren en is, toen het bleek dat hij zich omtrent de uitgebreidheid der djatibosschen in Koeti en de uitvoerbaarheid der aangenomene levering vergist had, toegetreden in zijn voorstel om ijzerhout en satijnhout (lalang tandoek) van die streken voor de werken te Macassar, in 1849 en 1850 te verschaffen. Dat satijnhout zou, volgens eenen destijds te Macassar geplaatsten ingenieur, even goed zijn als djati en zelfs meer kunnen dragen, maar de hoofdingenieur te Batavia, ofschoon de laatste eigenschap erkennende, meende het op verre na niet met djati gelijk te mogen stellen. Het scheen evenwel den ondernemer nog veel moeite te kosten, om aan dit gewijzigde voorstel gestand te doen.

Ook in 1849 betrachtte men groote spaarzaamheid in het aankappen van djatihout.

Behalve andere kleinere houtwerken, zijn aangekapt in 1848, 91,081 balken en dolken;
„ 1849, 78,540 „ „ „

alzoo in laatstgemeld jaar 12,541 stuks minder; welk cijfer, in vergelijk van 1847, een verschil van 83,264 oplevert; hebbende het aantal gekapte balken en kolken toen 161,804 stuks bedragen.

In verscheidene residentien, waar geschikte gronden en arbeiders voorhanden waren, werden nieuwe djati-aanplantingen bewerkstelligd, zoo als in Tagal, Samarang, Japarang, Pasoeroean, Kadoe en Bagelen, tot eene gezamenlijke hoeveelheid van 275,516 jonge boomen; 28,968 meer dan in 1848, toen die aanplanting 246,548 jonge boomen telde.

In de residentie Japara werd bij voortduring met de meeste gestrengheid de hand gehouden aan de toepassing van den bij besluit van 9 Julij 1848, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* n°. 29), genomen maatregel, en bleven de bosschen sedert voor den vrijen aankap van djatihout gesloten.

De in de laatste jaren bewerkstelligde jonge aanplantingen in de residentien Kadoe en Bagelen werden goed onderhouden en beloofden, wat laatstgemelde residentie betreft, over eenigen tijd bruikbaar timmerhout te zullen opleveren.

De uitgestrektheid, baten en lasten van het middel der houtbosschen worden aangewezen in de volgende twee staten, getrokken, de eerste uit de cultuur-verslagen en de andere uit de algemeene boeken;

Uitgestrektheid.

JAREN.	Getal der bosschen.	Uitgestrektheid in vierkante palen.			Aangeplante djati-boomen.	
		Geheel of grootendeels djati.	Gedeeltelijk djati- doch meest ander hout.	Geen of bijna geen djati.	In geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregelde of nabij oude bosschen.
1839	734	3293	468	1829	432,526	122,320
1840	783	3726	957	2024	178,300	148,657
1841	789	3502	1082	2073	249,541	128,648
1842	789	3447	1019	2154	480,051	178,977
1843	790	2961	1122	2165	352,460	95,917
1844	769	2746	1087	1615	227,900	569,761
1845	866	2747	1295	2142	109,018	230,528
1846	845	2796	1293	2150	114,536	333,459
1847	840	2698	1280	2138	113,610	216,154
1848	830	2606	872	1964	76,646	169,902
1849	831	2586	861	1938	159,071	116,445

Baten en lasten.

Baten.	1839.	1840.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	1846.	1847.
Verkocht voor . . .	ƒ 83,801	ƒ 94,280	ƒ 76,238	ƒ 56,442	ƒ 183,996	ƒ 150,318	ƒ 146,752	ƒ 85,826	ƒ 107,308
Vergoedingen	638	6,850	182	120	82	367	398	1,821	2,847
Opbrengst van aangehaald hout	3,085	6,721	18	75	863	9,503	224	„	141
Te zamen	ƒ 87,524	ƒ 107,851	ƒ 76,438	ƒ 56,637	ƒ 184,941	ƒ 160,188	ƒ 147,374	ƒ 87,647	ƒ 110,296
Lasten.									
Voor inkoop	ƒ 3,710	ƒ 6,298	ƒ 6,966	ƒ 15,426	ƒ 3,583	ƒ 9,230	ƒ 1,893	„	„
Tractementen, daggelden en vrijgestelde landrenten	238,591	250,428	226,332	208,838	233,498	273,694	237,943	ƒ 211,555	ƒ 168,954
Te zamen	ƒ 242,301	ƒ 256,726	ƒ 233,298	ƒ 224,264	ƒ 237,081	ƒ 282,924	ƒ 239,836	ƒ 211,555	ƒ 168,954
Waarde van het restant op 1°.	ƒ 840,530	ƒ 1,159,956	ƒ 1,230,223	ƒ 1,190,225	ƒ 1,312,707	ƒ 1,114,266	ƒ 1,146,654	ƒ 1,185,468	ƒ 1,027,952
Iem op ult°.	ƒ 1,159,596	ƒ 1,230,223	ƒ 1,190,225	ƒ 1,312,707	ƒ 1,114,266	ƒ 1,146,654	ƒ 1,185,468	ƒ 1,027,952	ƒ 924,689
Voordeelig slot. . . .	ƒ 225,471	ƒ 69,092	ƒ 47,224	ƒ 184,544	ƒ 98,975	„	ƒ 99,669	„	ƒ 75,157
Nadeelig slot	„	„	„	„	„	ƒ 208,620	„	ƒ 155,171	„

De geldelijke uitkomsten van 's Gouvernements houthandel op Java in 1848 worden door de algemeene boeken aangewezen, als volgt:

Baten.

Verkocht	*f*	91,469
Vergoedingen, restitutiën		22,595
Voor diverse werken verstrekt		261,088
Verzonden naar plaatsen op Java		150,091
„ „ buitenbezittingen		8,786
Restant ultimo December 1848		814,511
	f	1,348,540

Lasten.

Ingekocht en aangehaald	*f*	6,487	
Personeel, vervoer enz		268,555	
Ontvangen van plaatsen op Java		22,290	
Restant op 1°. 1848		924,689	
			1,222,021
Voordeel	*f*		126,519

f. Houtzaagmolens.

Het algemeen beheer over 's Gouvernements houtzaagmolens wordt gevoerd door den directeur der producten en civile magazijnen, het gewestelijk beheer door de hoofden der gewestelijke besturen en het dadelijk beheer door speciale beambten. Houtzaagmolens echter, welke bepaaldelijk ten behoeve van zekere militaire werken dienen, staan onder militair beheer.

Al de molens werken alleen voor de behoeften van 's Lands dienst.

In 1849 is ingetrokken de houtzaagmolen te Japara, opgezigt tusschen 1760 en 1765 in de onmiddellijke nabijheid van schoone en uitgestrekte djati-bosschen; en om welken werk te verschaffen men, na de uitputting van deze, meer en meer moeite en kosten heeft moeten besteden. Hij leverde vroeger gezaagd hout voor het bouw-departement te Samarang en Soerabaija. Voor Soerabaija hield dit echter op, dewijl op de plaats zelve gelegenheid tot zagen bestond. Het Gouvernement bezit nu houtzaagmolens te Batavia, Ambarawa, Ngawi, Soerabaija (in de fabriek Phoenix), Kediri enz.

§ 6. *Bewaarplaatsen*

a. Houtstapelplaatsen.

De houtstapelplaatsen staan onder het algemeen beheer van den directeur der producten en civile magazijnen, het gewestelijk beheer onder dat van de hoofden der gewestelijke besturen en het dadelijk beheer onder dat van speciale beambten.

Voor deze beambten zijn regelingen bepaald, naar welke zij de stapelplaatsen hebben in te rigten, het hout hebben te verantwoorden, enz.

Bij verstrekkingen van hout uit de stapelplaatsen ten behoeve van 's Lands werken, wordt de geldswaarde berekend naar vaste tariven.

Uit de stapelplaatsen geschieden ook verstrekkingen aan particulieren op hun verzoek, en zulks:

voor vaartuigen tot uitoefening van smallen handel en visscherij, tegen 25% minder dan tariefsprijs, met een crediet van zes maanden; voor andere vaartuigen tegen tariefsprijs zonder crediet;

voor andere doeleinden, te Batavia tegen tariefsprijs met 75 pct. verhoogd, en elders tegen tariefsprijs verhoogd met 25 pct.

Geregelde openbare verkoopen van hout hebben niet plaats. Hier en daar echter worden zij, op bijzondere magtiging van den Gouverneur-Generaal, gehouden, hetzij tegen tariefs- dan wel tegen eenen hoogeren, of zonder bepalingen van eenigen prijs. Eindelijk worden de onbruikbare of andere houtwerken, die op de stapelplaatsen liggen zonder nut voor 's Lands dienst, nu en dan publiek verkocht.

b. Pakhuizen.

Behalve de militaire en marine-pakhuizen, verhandeld onder „landmagt" en „zeemagt", zijn de gouvernements-pakhuizen gesteld onder het algemeen beheer van den directeur der producten en civile magazijnen, voor zoover zij niet dienen tot voorloopige verzameling binnen 's lands van de grondproducten voor de Europesche markt, over welke laatste pakhuizen het algemeen beheer bij den directeur der cultures berust. Al deze civile pakhuizen staan onder het gewestelijk beheer van de hoofden der gewestelijke besturen, en het dadelijk beheer van Europesche en inlandsche pakhuismeesters.

Uit 's Lands pakhuizen van verschillende benoodigheden geschieden verstrekkingen aan particulieren, in geval van overtolligen voorraad bij die pakhuizen en dringende behoefte, zoomede onmogelijkheid om daarin buiten 's Lands tusschenkomst te voorzien, aan den kant der aanvragers.

Bij zoodanige verstrekkingen wordt, boven den bij het Gouvernement berekenden prijs van de artikelen (het kostende tot in Indie), genomen 25 pct. van dien prijs tot vergoeding van administratie-kosten enz.

IX. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

§ 1. *Algemeene aanduiding.*

De inkomsten van Nederlandsch Indie vloeijen voort:

1°. uit het regt tot het vorderen van daden, welke een geldelijk voordeel voor den Souverein ten gevolge hebben, zoo als:

diensten zonder loon;

diensten tegen een bepaald loon, welke hooger betaald zouden moeten worden, indien het regt tot het vorderen van zulke diensten niet bestond;

opbrengsten in geld of goed;

aanschaffing uitsluitend bij den Souverein van zekere benoodigdheden;

2°. uit den verkoop van producten, welke, hetzij krachtens deze, hetzij krachtens andere regten, aan den Souverein toebehooren.

§ 2. *Belastingen in het algemeen.*

Geene belastingen mogen in Nederlandsch Indie geheven worden, dan op eene publicatie van den Gouverneur-Generaal, na daartoe vooraf, onder gewone omstandigheden, verkregen toestemming des Konings.

Belastingen, welker werking schadelijk of nadeelig wordt bevonden, kunnen,

wanneer eene voorziening dringend gevorderd wordt, onder nadere goedkeuring des Konings, door den Gouverneur-Generaal worden ingetrokken of gewijzigd.

Alle belastingen moeten worden gebragt onder vaste en duidelijke bepalingen, de strekking hebbende om ze overal in verhouding te doen staan tot de plaatselijke omstandigheden, en zoo min mogelijk drukkend te maken voor landbouw en nijverheid, en vooral voor den smallen handel der inlanders.

§ 3. *Verpachte belastingen en monopolien*

Sommige belastingen en monopolien worden aan pachters afgestaan, te weten:

1°. het regt tot het verkoopen van opium in het klein;

2°. belastingen op de goederen, welke op markten en in kramen ten verkoop gebragt worden (bazaars en warongs);

3°. het regt tot het houden van Chinesche speelhuizen (pho- en topho-spelen);

4°. het regt tot het houden van pandhuizen;

5°. belasting op het slagten van rundvee;

6°. het regt op den verkoop van arak en andere sterke dranken, in het klein;

7°. belastingen op visch;

8°. belasting op het slagten van varkens en regt tot het verkoopen van varkensvleesch;

9°. belasting op inlandschen en Chineschen tabak;

10°. het regt tot het plukken van eetbare vogelnesten;

11°. tollen op bruggen, veren enz.;

12°. hoofdelijke belasting op Chinezen;

13°. belasting op de inlandsche beroepen;

14°. het regt tot het kappen en verkoopen van hout uit zekere gouvernementsbosschen;

15°. eenige andere belastingen en monopolien van geringe beteekenis.

De bovenstaande worden gemeenlijk aangeduid door „'s Lands verpachte middelen" of door „verpachtingen".

Bovendien zijn verpacht:

16°. de arengsuiker in de Preanger Regentschappen, en

17°. de kambang-handel op Japan.

Deze twee bronnen kunnen hier kortelijk beschreven worden.

Areng-pacht.

Van de arengpalmen, welke op gouvernements-grond groeijen, heeft het Gouvernement alleen aan zich gehouden die, welke zich bevinden in eenige districten van de Preanger Regentschappen (Tjandjoer en Bandong), en zulks uitsluitend wat aangaat de suiker, die uit het sap dezer palmen bereid kan worden.

Overigens kan de bevolking vrij beschikken over al het product der arengpalmen, welke in eene menigte behoeften voorzien.

In de bedoelde districten, zijnde bergland, waar de arengpalmen in het wild voorkomen, is de bevolking verpligt het suikerhoudende vocht dier palmen te tappen en tot eene soort van suiker te bereiden, en het bereide product in bepaalde gouvernements-pakhuizen af te leveren tegen eene vastgestelde geringe betaling.

Zulks komt dus neder op eene belasting, en daar het product verkregen wordt van 's Gouvernements eigendom, behoort deze belasting gerangschikt te worden onder die, welke de bevolking *in arbeid* opbrengt.

De alzoo aan het Gouvernement geleverde arengsuiker wordt weder in onderscheidene bepaalde pakhuizen in massa afgestaan aan dengene, die bij openbare uitbesteding den hoogsten prijs biedt.

Deze kooper heeft echter geen monopolie in de arengsuiker, dan in zoover, dat de Preanger bevolking geene arengsuiker mag verkoopen buiten die residentie. Binnen dat gewest is de handel in arengsuiker geheel onverlet. Dit is de pacht der arengsuiker.

Na deze beschrijving van de hoofdtrekken der zaak, volgen hier eenige bijzonderheden, om haar geheel te doen kennen.

De bevolking der betrokkene districten en ook de bevolking die nabij de arengpalmen woont, is niet gehouden zich uitsluitend aan de suikerbereiding te wijden, maar arbeidt tevens in de koffijtuinen, welke gemeenlijk niet ver van de arengpalmbosschen liggen. Over het vervullen van hare verpligting tot bereiding van suiker wordt toezigt uitgeoefend door de Europesche en inlandsche ambtenaren.

De laatsten bekomen eene vaste belooning voor het geleverde product, en wel op elken pikol van 125 Amsterdamsche ponden:

de regent	20	duiten;
de gecommitteerde voor de arengsuiker . .	8	„
het districtshoofd	16	„
de tjamat	6½	„
de suiker-mandoor	6½	„
de suiker-schrijver	13	„
Te zamen . .	70	duiten.

Kambanghandel op Japan.

Het Gouvernement heeft den handel op Japan geheel aan zich gehouden.

De goederen, welke gebleken zijn in dat Rijk te kunnen worden van de hand gezet, zijn in twee categorien verdeeld.

De eerste begrijpt dezulke, welke het Gouvernement *zelf* daar invoert en voor zijne rekening door zijne ambtenaren laat verhandelen. Deze tak van den handel heet komps-handel.

De handel in goederen, *niet* behoorende tot die eerste categorie, en welke dus de tweede uitmaken, wordt afgestaan aan eenen pachter. Dit gedeelte van den Japanschen handel heet particuliere of kambang-handel.

Buiten de goederen van den komps-handel, zendt het Gouvernement naar Japan jaarlijks voor eene inkoopswaarde van uiterlijk tien duizend gulden aan goederen, welke anders tot den kambang-handel zouden behooren, ter voldoening aan de aanvragen van den Keizer en de rijksgrooten van Japan. Daarentegen verbindt het Gouvernement zich jegens den pachter van den kambang-handel, dat het Gouvernement geene andere handelsartikelen van Japan voor eigen rekening zal ontvangen of ontbieden dan koper, kamfer, kabaaijen, voorwerpen van natuurlijke historie, en tegengeschenken van de Japansche rijksgrooten. Alle andere Japansche uitvoerartikelen zijn dus aan den pachter overgelaten.

'sLands verpachte middelen,

waaronder begrepen worden de belastingen en monopolien hiervoren onder 1 tot 15 opgenoemd, zijn afgestaan voor de volgende sommen:

Op Java en Madura.

JAREN.	Opium.	Andere.	Te zamen.
1839	6,235,900	3,115,320	9,351,220
1840	5,995,600	3,331,620	9,327,220
1841	7,138,900	3,600,360	10,739,260
1842	7,366,400	3,796,070	11,162,470
1843	7,654,500	4,178,550	11,833,050
1844	7,654,500	4,532,890	12,187,390
1845	7,654,500	4,695,290	12,349,790
1846	7,801,500	4,954,020	12,755,520
1847	7,100,100	4,710,850	11,820,950
1848	6,894,240	5,052,712	11,946,952
1849	6,466,560	4,790,596	11,257,156

Op de Buitenbezittingen.

JAREN.	Opium.	Andere.	Te zamen.
1839	494,823	254,756	749,579
1840	658,729	275,011	933,740
1841	609,643	278,107	887,750
1842	658,754	301,533	960,287
1843	591,619	298,617	890,236
1844	536,305	301,766	838,071
1845	538,992	301,039	840,031
1846	533,580	291,509	825,089
1847	508,049	279,094	787,143
1848	523,407	293,321	816,728
1849	531,834	300,202	832,016

Deze sommen zijn die, welke bij de opveiling der pachten geboden werden. Ongelukken en andere oorzaken hebben nu en dan gedeelten van die sommen doen kwijtschelden; maar het bedrag van zulke remissien is over het geheel te gering om in aanmerking te komen bij een vergelijkend overzigt.

De uitkomsten van de verpachte arengsuiker in de Preanger Regentschappen zijn geweest als volgt:

JAREN.	Verkochte suiker. Pikols.	Tegen een gemiddelden prijs van	Maakt.	Kosten der suiker, inkoop, vervoer, beheer enz.	Voordeel.
1836	10,243	*f* 5. 75	*f* 57,618	*f* 24,251	*f* 33,367
1837	9,415	6. 50	56,880	22,525	34,557
1838	10,479	6. 80	69,862	25,286	44,626
1839	10,362	6. 80	69,079	23,416	45,663
1840	8,949	7. 50	66,370	21,447	44,923
1841	8,741	7. 50	64,827	21,285	43,542
1842	7,733	7. 60	57,997	19,547	38,450
1843	7,670	7. 60	57,525	18,434	39,091
1844	6,764	10. 45	70,196	16,427	53,769
1845	5,935	10. 45	61,582	14,250	47,332
1846	5,268	11. 76	61,283	12,670	48,613
1847	5,241	11.101	62,083	12,860	49,223
1848	5,265	10.113	57,646	12,431	45,215
1849	5,713	10. 30 à *f* 15	66,070	13,829	52,241

De kambanghandel op Japan is verpacht geweest:

in	1836	voor	*f* 28,000
„	1837	„	20,000
„	1838	„	17,000
„	1839	„	20,000
„	1840	„	17,000
„	1841	„	(*)
„	1842	„	17,000
„	1843	„	17,000
„	1844	„	17,000
„	1845	„	17,000
„	1846	„	17,000
„	1847	„	17,000
„	1848	„	17,000

Ter toelichting van deze cijfers wordt aangeteekend dat de ambtenaren der factory in Japan en de gezagvoerders van de schepen, welke voor de reis derwaarts

(*) In dat jaar heeft het voor Japan ingehuurde schip de plaats zijner bestemming niet kunnen bereiken, zoodat toen geen handel gedreven is.

worden ingehuurd, schadeloosstellingen genieten wegens het gemis der voordeelen, vroeger hun uit den particulieren handel op Japan te beurt gevallen. Die handel was namelijk tot 1835 aan deze personen overgelaten, maar is in dat jaar, in het belang van den Lande, hun ontzegd.

De bedoelde schadeloosstellingen beliepen in den aanvang ƒ 18,000 tot ƒ 20,000 's jaars, doch nu er slechts een schip jaarlijks de reis doet, en het personeel veel ingekrompen is, bedragen zij thans ƒ 12,500.

De kambang-pacht levert dus tegenwoordig werkelijk eenig voordeel op voor 's Lands kas, en zij schijnt in den laatsten tijd ook den pachter meer voordeelen te verschaffen, want in 1848 werd zij bij publieke veiling voor 1849 tot 1852 aangeslagen voor ƒ 21,500 's jaars, terwijl nog in 1845 eene openbare uitbesteding vruchteloos, en in 1839 op zoodanige uitbesteding slechts één bod voor ƒ 5000 's jaars gedaan was.

§ 4. *Onverpachte belastingen.*

Belastingen in arbeid opgebragt.

Onder dit hoofd zouden vele der in andere deelen van dit verslag voorkomende zaken gerangschikt kunnen worden.

Daarom wordt hier vooraf aangeteekend, dat thans beschouwd zullen worden die belastingen, in arbeid opgebragt, welke niet reeds elders in dit verslag zijn beschreven.

Ten gevolge van deze afzondering, is in de tegenwoordige rubriek alleen sprake van den verpligten arbeid der inlandsche bevolking.

De arbeid, welke in den regel van de inlandsche bevolking op Java, ten behoeve van den Souverein gevorderd wordt, is deze:

1°. Wanneer de Souverein werken ten algemeenen nutte, bijv. verdedigingswerken of wegen, wenscht aan te leggen, roept hij, zulks geraden oordeelende, arbeiders op van de gewesten, welke hij met de levering van die arbeiders verkiest te belasten; onverschillig of zij wonen op landen, hem in vollen eigendom toebehoorende, dan wel op landen door hem aan particulieren verkocht. Zulks geschiedt uit de volheid zijner souvereine magt. De verpligtingen om aan dit bevel te gehoorzamen, wordt echter zooveel mogelijk verzacht, zoowel door aan het betrokken gewest vrij te laten om alleen te leveren de personen, die het minst tot den verlangden arbeid ongenegen zijn, als door de arbeiders van reisgeld naar de plaats van het werk te voorzien, daar goed te bejegenen, huisvesten en betalen, en niet te lang van hunne haardsteden verwijderd te houden; dus van tijd tot tijd te verwisselen.

Uit den aard der zaak is het zoodanig eischen van arbeiders iets buitengewoons. Men kon de belasting alzoo noemen: verpligte buitengewone arbeid voor den Souverein, tegen loon.

2°. De Souverein roept voorts, naar eene verdeeling van beurten, in de dorpen, arbeiders op, om bij zijne gewone werken aan gebouwen en waterstaat, voor het vervoer van personen en goederen, bij zijne werkplaatsen, poststations en dergelijke, diensten te verrigten tegen bepaald loon. Deze belasting kan genoemd worden: verpligte gewone arbeid voor den Souverein, tegen loon.

3°. Evenzoo is de bevolking verpligt te arbeiden aan de landbouw-ondernemingen van den Souverein. Deze belasting behoort in dezelfde categorie als de vorige. Zij kan afzonderlijk genaamd worden: verpligte cultuur-arbeid voor den Souverein.

De beschrijving van dien arbeid en van de regelingen daaromtrent zal eene betere plaats vinden onder het hoofd *landbouw.*

4°. Eindelijk wordt door de Javaansche bevolking, zonder loon, voor het Gouvernement en voor hare hoofden arbeid verrigt, en levert zij kosteloos eenige be-

noodigdheden, op grond van aloude instellingen, vormende een onbeschreven historisch regt, voor den gebieder en den onderdaan wederzijds verbindend. Deze instellingen, niet overal op Java gelijk, worden door den inlander verstaan onder het woord *adat*.

De arbeid, hier bedoeld, is de zoogenaamde *heerendienst*.

Waarin de heerendiensten bestaan, is niet met volledige juistheid op te geven. Het stelsel van niet-bemoeijing van ons bestuur met de geheel huishoudelijke inrigtingen tusschen de inlandsche bevolking en hare onmiddellijke, zoo wereldlijke als geestelijke hoofden heeft natuurlijk het bekend worden der onvergolden diensten, welke de gemeene man voor hen doet, niet bevorderd. Intusschen weet men, dat tot de heerendiensten behooren de volgende gewone en buitengewone leveringen van arbeid en goederen.

Gewone:

het bewaken der gouvernements-gebouwen, passangrahans (passanten-huizen), gevangenissen, woningen van Europesche en inlandsche ambtenaren;

het overbrengen van brieven;

het leveren van paarden en buffels voor de binnen-posterijen en sommige transport-inrigtingen, het voeden en bewaken van die dieren;

het verrigten van verscheidene diensten van politie, waaronder het bezetten van wachthuizen op de straten en wegen, het doen van patrouilles enz.;

het onderhouden en vernieuwen van bruggen, wegen, waterleidingen, dammen enz.

het vervoer en bewaken van gevangenen en misdadigers;

het bedienen van inlandsche hoofden;

het bouwen van woningen voor ambtenaren.

Buitengewone:

het verrigten van allerlei werk tot plegtige ontvangst van den Gouverneur-Generaal of andere hooge ambtenaren, wanneer zij de plaats bezoeken, en het leveren van sommige benoodigdheden tot dat einde;

dergelijke diensten voor de inlandsche hoofden bij feestelijke gelegenheden.

Men zoude alzoo de heerendiensten kunnen noemen: verpligte arbeid gewoon en buitengewoon, nu en dan gepaard met levering van benoodigdheden, alles zonder loon.

De bestaande bepalingen ten dezen aanzien zijn:

1°. de Indische publicatie van 6 November 1834, houdende: dat aan den inlander, zonder speciale magtiging van het Gouvernement, geene andere verpligtingen ten gerieve van ambtenaren of bijzondere personen mogen worden opgelegd, dan het vervoeren van reizigers en hunne goederen over land, tegen de op hoog gezag geregelde betaling;

en dat volstrekt niet mag gevorderd worden het leveren van pluimvee, brandhout, olie, gras en andere huiselijke benoodigdheden; tot verzekering van welk verbod aan alle ambtenaren, geene uitgezonderd, ten strengste is ontzegd de bezorging van zoodanige benoodigdheden aan inlandsche hoofden op te dragen, of te gedoogen dat zulks door anderen geschiede;

2°. het Indische besluit van 25 April 1835, n°. 1, bepalende:

dat bij reizen van den Gouverneur-Generaal, wanneer hij geene bevelen ter contrarie geeft, zal worden in acht genomen:

a. geenen onnoodigen arbeid te doen verrigten tot het versieren van de langs de wegen geplaatste heggen of paggers, zijnde het voldoende, wanneer dezelve in

behoorlijken staat worden gebragt of onderhouden, om te dienen voor het einde, waartoe dezelve bestemd zijn;

b. geene paggers en bruggen langs den grooten weg te doen witten of verwen; zullende dit niet anders mogen geschieden dan in de hoofdplaatsen, kotta's der regentschappen, en tot hoogstens een paal afstands buiten dezelve;

c. dat tot versiering van poststations en wachthuisjes nimmer worden gebezigd lijnwaad of andere voorwerpen, tot welker aanschaffing de inlandsche bevolking geldelijke opofferingen zou moeten doen, maar dat men zich bepale bij versieringen van groen en andere onkostbare bouwstoffen;

dat, wanneer andere ambtenaren reizen, geene buitengewone versieringen aan wegen, heggen, bruggen, poststations of wachthuizen gemaakt zullen worden, tenzij daartoe, bij plegtige zendingen of andere gelegenheden, nitdrukkelijke last door den Gouverneur-Generaal wordt gegeven; en dat de residenten, wanneer hun de komst van het hoofd des bestuurs of van ambtenaren van aanzien wordt aangekondigd, zullen zorgen, dat de regenten en hoofden telkens schriftelijk aan deze bepalingen worden herinnerd, steeds daarbij voegende een stellig verbod tegen het aanleggen van nieuwe wegen of het doen van noodelooze reparatien aan de oude, zoo als het wegruimen van het gras, waarmede de wegen zijn begroeid, het werpen van aarde of zand op wegen die reeds van zelf genoegzaam hard en opgehoopt zijn, en andere werkzaamheden, waardoor meer nadeel dan nut gesticht, en aan de bevolking onnoodige arbeid opgelegd wordt;

3°. de Indische resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 15), bevattende, behalve verscheidene aanschrijvingen, die hierna vermeld zullen worden, de grondbeginselen, naar welke ten opzigte van de heerendiensten behoort gehandeld te worden.

Die beginselen zijn:

„dat, zoo ten allen tijde op de Regering de verpligting heeft gerust om elke „nuttelooze verkwisting van der Javanen tijd en arbeid zorgvuldig tegen te gaan, „die verpligting in dubbele mate bestaat onder het tegenwoordig zamenstel van „inrigtingen, krachtens welke op vele plaatsen de kwijting der grondbelasting, „door den inlander verschuldigd, geschiedt door het presteren van diensten bij „nuttige cultures;

„dat het mitsdien een der eerste en belangrijkste pligten van de residenten, „regenten en alle ambtenaren, met eenig plaatselijk gezag belast, is, de heeren„diensten, welke de inlandsche bevolking gehouden is te verrigten, met de uiterste „spaarzaamheid te regelen;

„dat echter de voorzieningen, te nemen om dit doel te treffen, behooren vrij „te zijn van alle overdrevene hervormings-zucht en van alle aanranding der aloude „landsgebruiken."

Het algemeen beheer over al deze in arbeid opgebragte belastingen is van lieverlede, uit hoofde van de betrekking ook der onder 1°, 2° en 4° tot die onder 3° (den cultuur-arbeid) gesteld in handen van den directeur der cultures.

Het gewestelijk beheer wordt uitgeoefend door de hoofden der gewestelijke besturen, ondersteund door de ondergeschikte plaatselijke ambtenaren.

Om den staat, waarin het beheer over de *heerendiensten op Java* zich bevindt, naar behooren te doen begrijpen, dient de zaak opgehaald te worden van de Indische resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 15).

Bij die beschikking, wier inhoud gedeeltelijk hiervoren reeds is opgegeven, werden de hoofden der plaatselijke besturen aangeschreven:

„zoo spoedig mogelijk zich eene opgave te verschaffen van alle inrigtingen, met of zonder hunne voorkennis bestaande, uit welke voortvloeide eene beschikking over de diensten der inlanders zonder betaling; die opgave te verifieren en daar-

voor naar een model van den directeur der cultures op te maken een algemeen register der heerendiensten; te onderzoeken of de op dat register voorkomende diensten waren geregeld naar het beginsel van strenge spaarzaamheid, en bij blijken van het tegendeel, zonder uitstel de noodige voorzieningen te nemen; daarna die registers voorloopig vast te stellen en de getroffen regelingen mede te deelen aan den directeur der cultures."

Dit een en ander moest gereed zijn met 1°. September 1836.

Gelijktijdig werd aan den directeur der cultures opgedragen:

„vóór of op den 1sten November 1836 aan het Gouvernement in te zenden eenen algemeenen vergelijkenden staat der heerendiensten op Java, uit de mededeelingen der plaatselijke besturen te zamen gesteld, met bijvoeging van zijne beschouwingen; plaatselijk te onderzoeken, of de regeling der heerendiensten was gebragt op het minimum, dat met de openbare dienst bestaanbaar kon worden geacht; of daarbij genoegzaam was gelet op eene behoorlijke en evenredige verdeeling van die diensten tusschen de onderscheidene dessa's, naar gelang van derzelver volkrijkheid, ligging en andere omstandigheden; of het aantal wegen, bruggen en wachthuizen niet te zeer was vermenigvuldigd; of onder heerendiensten niet waren begrepen de zoodanige, die niet het algemeen belang, maar slechts het gerief van bijzondere personen ten doel hebben; en wanneer hij afwijkingen of ondoelmatige regelingen ontmoette, in eene bijeenkomst met den resident en de betrokken regenten en verdere inlandsche hoofden te overleggen, hoe daarin op de best mogelijke wijze kon worden voorzien."

De directeur moest dit onderzoek doen met de meeste naauwkeurigheid en zonder eenige overhaasting. Het werd voldoende verklaard, zoo hij, te beginnen met 1837, jaarlijks de regeling in *twee* residentien volbragt.

Van elke inspectie zou hij aan den Gouverneur-Generaal verslag doen, en wanneer hetgeen door hem, met overleg van de plaatselijke besturen, was verrigt, de bekrachtiging van de Regering zou hebben verworven, zou een register van de heerendiensten vastgesteld worden, met last aan een iegelijk om dit na te leven, op straffe van dadelijk ontslag uit 's Lands dienst bij afwijking.

Het resultaat van deze resolutie is geweest, dat de residenten registers opmaakten en ze aan den directeur mededeelden; deze met hen correspondeerde over aanmerkingen enz.; en eindelijk in Junij 1838 door den directeur eene vergelijkende zamentrekking van de heerendiensten aan het Gouvernement werd aangeboden.

Bij de inzending schreef de directeur evenwel:

dat hoogst waarschijnlijk geene der ontvangene opgaven met de wezenlijkheid overeenkwam, en dat zelfs de schoonstschijnende slechts een bewijs opleverden, dat de inzenders de bedoelingen van het Gouvernement en de nadere teregtwijzingen het beste begrepen hadden, zonder dat zulks nog waarborgde dat de regeling der heerendiensten op den voorgeschreven voet had plaats gehad; dat de aantooningen omtrent de heerendiensten, om ze geschikt te doen zijn tot het maken van regelingen in den geest der voorgeschreven beginselen, naauwkeurig moesten bevatten:

a. het getal dienstpligtigen in elk dorp;

b. het getal dagdiensten, in het algemeen, door elk dorp in den loop van een of meer jaren verrigt; en

c. het getal dagdiensten in een jaar door elk dorp verrigt voor elke soort van heerendiensten afzonderlijk;

dat voor zoodanige opgaven volstrekt geene aanteekeningen bestonden, daar de heerendiensten overal steeds aan onbeschreven regelingen of huishoudelijke schikkingen van het inlandsche bestuur waren overgelaten;

dat tot het doen leveren van de bouwstoffen voor die opgaven niet konden worden gebezigd de mindere inlandsche hoofden, wien het daartoe aan kennis, doorzigt en aanleg ontbrak;

dat dus de taak opgedragen zou moeten worden aan de districts- en hoogere

hoofden, doch dat deze, door de vele werkzaamheden voor cultures en politie overkropt, hunnen dagelijkschen arbeid niet zouden kunnen bijhouden te gelijk met dien buitengewonen betreffende de heerendiensten;

dat het derhalve noodig zou zijn, wilde men de zaak voortgang doen hebben, aan ieder districts-hoofd een persoon voor de opname, beschrijving, regeling en bewaking der heerendiensten toe te voegen;

dat zulke personen kwalijk met minder dan ƒ 20 's maands bezoldigd konden worden, zoodat zij in de 418 districten, door den directeur als het getal voor Java, zonder Batavia, Buitenzorg, Soerakarta, Djokjokarta en Madura opgegeven, zouden kosten ƒ 100,320 's jaars, eene uitgaaf, aanzienlijk door de uitgestrektheid van het veld van onderzoek en regeling, maar niet overdreven, wanneer men in het oog houdt, dat elk der alzoo te bestemmen personen dooreen 97 dorpen zou moeten verhandelen.

De directeur verzocht mitsdien beslissing: of de regeling der heerendiensten moest worden doorgezet, in welk geval de districtshoofden hulp behoorden te bekomen, dan wel langzamerhand en naar zich voordoende omstandigheden moest geschieden, als wanneer de zaak zeer langzaam en minder regelmatig, maar welligt op eene voor de inlandsche hoofden meer geleidelijke wijze en zonder buitengewone uitgaven zou behandeld worden.

Tevens maakte hij de opmerking, dat, sedert het belangrijke werk der heerendiensten, ten gevolge van de resolutie in quaestie, onder het meer dadelijk toezigt en de leiding van de plaatselijke autoriteiten gesteld en de aandacht op dat punt door herhaalde herinneringen en teregtwijzingen gevestigd was, wel reeds in onderscheidene residentien eenige bezwaren, welke vroeger op de dienstpligtigen drukten, opgeheven of althans verminderd zouden zijn.

Op deze bedenkingen volgde het besluit van 3 October 1838, n°. 4, hetwelk:

overwegende, dat zonder eene naauwkeurige kennis van de wijze waarop in elke residentie de regeling van de heerendiensten zou behooren plaats te hebben om èn met 's Lands belang meest te strooken, èn der inlandsche bevolking en hare hoofden meest aangenaam te zijn, geene regeling mogelijk was, welke aan het oogmerk zoude beantwoorden;

en dat die kennis niet kon verkregen worden, zonder aanzienlijke uitgaven, tot welke, in verband tot de minder dadelijke noodzakelijkheid derzelve en de in Indie bestaande finantiele bepalingen en geldelijke verpligtingen jegens het moederland, voor 's hands niet kon of mogt worden overgegaan;

den directeur der cultures aanschrijft om de regeling der heerendiensten in de onderscheidene residentien op Java, in den geest van de resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1, op zoodanige wijze te doen plaats hebben als ter bereiking van het daarbij voorgestelde doel, naar gelang der omstandigheden en plaatselijke gesteldheden, het meest doelmatig zal voorkomen.

De volgende directeur der cultures vereenigde zich niet met dezen gang der zaak, maar was bepaaldelijk voor de dadelijke invoering van een algemeen reglement op de heerendiensten, waarvoor hij een ontwerp aan het Gouvernement inzond. Zijn plan werd echter onaannemelijk geacht, vermits het blijken scheen te dragen, van die „overdrevene hervormingzucht en aanranding der aloude landsgebruiken" in de resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1, en elders aangeduid als hetgeen zorgvuldigst moest worden vermeden, terwijl het overigens voorkwam, dat geene algemeene regeling van de heerendiensten kon plaats hebben, zoolang onze kennis van dien tak der inlandsche huishouding zoo gebrekkig was als zij, zonder gezet onderzoek met geschikte middelen, noodwendig zijn moest.

Het voorstel werd dus niet aangenomen en de directeur aangeschreven, in den geest der resolutie zich vooreerst te bepalen bij een naauwkeurig onderzoek in een of twee residentien, welke zouden beschouwd worden de beste gelegenheid aan te bieden om langzamerhand te geraken tot de noodige kennis van al, wat met de verlangde heerendiensten in verband staat en voor eene goede regeling gevorderd wordt.

Met de uitvoering van dezen last, gegeven in April 1841, is begonnen in 1846, nadat in September 1844 eene quaestie nopens de verpligting der opgezetenen van zekere landerijen in de residentie Soerabaija tot het verrigten van bepaalde diensten

voor het Gouvernement aanleiding gegeven had, om bepaaldelijk in die residentie een onderzoek naar de mogelijkheid eener betere regeling van de heerendiensten te bevelen. (*)

Dit onderzoek, opgedragen aan eenen inspecteur der cultures, die in overleg met den resident moest handelen, heeft, met inbegrip van de overweging hunner berigten bij de directie der cultures, ongeveer twee jaren geduurd alvorens de zaak vatbaar werd geoordeeld om bij het Gouvernement gebragt te worden.

Het gevolg was, dat werkelijk, zoo door de gedachtenwisseling tusschen den resident en den inspecteur als door de opmerkingen van den Gouverneur-Generaal, eenige verbeteringen tot stand kwamen. Overigens verklaarde de resident, dat zijnerzijds het mogelijke werd gedaan om van de bevolking geene heerendiensten te vergen, welke niet wezenlijk noodig en nuttig waren, met vermijding alzoo van alle buitensporige netheid en sierlijkheid.

Naar eene destijds uit de opgaven van den resident en den inspecteur gemaakte zamentrekking, zou het getal mannen, hetwelk in de residentie Soerabaija dagelijks tot het verrigten van onvergolden arbeid opkomt, 19,191 bedragen, waarvan 9771 voor diensten ten behoeve van het Gouvernement en 9420 voor diensten bij de hoofden. Voornamelijk de diensten bij het Gouvernement zijn na de inzending van hunne rapporten verminderd. De diensten bij de hoofden berusten trouwens op de adat, welker omverwerping als bedenkelijk moet worden beschouwd. Maar geen dezer getallen kan aangenomen worden als den waren staat van zaken aan te wijzen, want beide zijn verkregen hoofdzakelijk uit opgaven van inlandsche hoofden, vooral dorpshoofden, en bovendien zijn de diensten voor het Gouvernement uit haren aard wisselvallig, daar altoos in de eerste plaats gezorgd moet worden voor de voorziening in de heerendiensten, die afhangt van de behoefte van arbeiders bij den landbouw; welke behoefte om zoo te zeggen dagelijks kan verschillen, naar aanleiding van omstandigheden van het weder, van vruchtbaarheid enz., alle niet vooraf te berekenen.

Vóór den afloop van het bovenvermelde onderzoek in Soerabaija werd de directeur der cultures aangeschreven, om in overweging te nemen, wat alsnog aangaande de heerendiensten zou kunnen worden in het werk gesteld in den geest van de resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1.

Overeenkomstig zijn advies, zijn de hoofden der plaatselijke besturen op Java (met uitzondering van Soerabaija) bij besluit van 27 Januarij 1848, n°. 3, gelast om vóór of op 1 Januarij 1849:

1°. in den zin van die resolutie de vordering en verdeeling van de heerendiensten te regelen op zoodanige wijze, als zij vermeenen, dat ter bereiking van het voorgestelde doel, naar gelang der omstandigheden en plaatselijke gesteldheden, kan en behoort te geschieden, in dier voege dat het noodige en nuttige worde verrigt, doch alle overdaad of overdrijving vermeden; en

2°. van deze regeling, door tusschenkomst van den directeur der cultures, een of meer staten in te dienen.

(*) Dat zulke herinneringen van gouvernementswege noodig zijn om met de voltrekking van vroegere bevelen te doen aanvangen moet niet altijd aan nalatigheid van de zijde der ambtenaren geweten worden. Buitengewone drukte, een verschijnsel dat zich meer en meer moet herhalen, naar mate het veld van beheer in uitgebreidheid en menigvuldigheid van bearbeiding toeneemt, zonder gelijktijdige vermeerdering van middelen, verandering in het bestuurs-personeel, aftrekking van de aandacht van het eene onderwerp naar een ander, hetwelk van meer belang wordt beschouwd, behooren tot die omstandigheden, welke in Indie niet zelden bevelen in vergetelheid doen geraken of de uitvoering al verder en verder doen verschuiven, ondanks den goeden wil der betrokken ambtenaren.

Ten aanzien van de heerendiensten kan bijv. speciaal aangevoerd worden, dat in 1844 en denkelijk reeds vroeger de belasting *landrente* in hooge mate de aandacht van den toenmaligen directeur der cultures en van den Gouverneur-Generaal tot zich trok en dat, om die belasting te verbeteren, destijds algemeene onderzoekingen zijn voorgeschreven, welke middellijk tot het doel der opsporing van de ware grondslagen der heerendiensten zouden medewerken.

Bij dat besluit is voorts bepaald dat deze staten, na daarvan bij het Gouvernement aanteekening gehonden te hebben, zullen worden gezonden aan de inspecteurs der cultures, ten einde door ieder hunner jaarlijks ten minste in ééne residentie of afdeeling worde onderzocht, of de beschrevene regeling al of niet is ingevoerd. Op hunne verslagen zullen dan later in de gedane regelingen door het Gouvernement des noods veranderingen kunnen worden bevolen.

Ten gevolge daarvan zijn dan ook uit verscheidene gewesten staten van regeling der heerendiensten ontvangen en bij de directie der cultures onderzocht.

Die onderzoekingen verschaften aan het Indisch Bestuur de overtuiging, dat in vele residentien deze belangrijke aangelegenheid niet genoegzaam werd behartigd, en dat van de bevolking vele overbodige en noodelooze diensten werden gevergd, dikwerf hare krachten te boven gaande, vooral wanneer daarbij gevoegd werden de diensten ter zake van cultures en vestingwerken gevorderd wordende.

De Regering verlangde dat het streven der plaatselijke autoriteiten zou zijn om de heerendiensten meer en meer te beperken tot de nuttige en onmisbare werken en diensten, in het oog houdende dat die diensten, ofschoon geldelijk onbezoldigd, toch kostbaar waren, uit hoofde van de derving van productiven arbeid ten gevolge van andere dan nuttige en onmisbare diensten.

Derhalve werd, in afwachting dat meer bepaalde regelingen en voorschriften ter zake zouden kunnen worden vastgesteld, de directeur der cultures in November 1849 uitgenoodigd aan de residenten aan te bevelen:

1°. om te trachten aan elke dessa slechts ééne soort van algemeene of bijzondere diensten op te dragen, zoo min mogelijk buiten derzelver respective districten en in dier voege geregeld dat het getal dagelijks op te roepen werkbare mannen niet te boven ga *een* man van de *zeven* dienstpligtige huisgezinnen;

2°. om alle algemeene heeren- of verpligte diensten zooveel mogelijk te doen verrigten in de maanden, gedurende welke de bevolking niets te doen heeft aan hare rijstvelden.

Tevens werd den directeur der cultures gelast, om door de inspecteurs der cultures met beleid te doen trachten jaarlijks, elk in eene residentie of afdeeling, de regeling der heerendiensten in al derzelver bijzonderheden na te gaan en de veranderingen voor te stellen, welke vereischt worden om dezelve zooveel mogelijk terug te brengen tot de *adat* en de grootste spaarzaamheid.

Voorts zijn, waar het mogelijk was, de lasten der bevolking in dit opzigt verligt. Met zoodanig doel bijv. is besloten, in den constructie-winkel te Soerabaija *niet* meer *houtskolen* te stoken, welke aan kappen, branden en vervoeren veel werk aan de bevolking kosten, maar smeêkolen.

De groote behoefte aan werkvolk (koelies) bij de in aanleg zijnde verdedigingswerken op Java heeft jaren achtereen het Indisch Bestuur veel gebruik doen maken van het souvereine regt, aan den beheerscher dezer gewesten toekomende, om de inlandsche bevolking, mits volgens met de adat overeenstemmende regeling van beurten enz., ten arbeid te stellen ten algemeenen nutte.

Van den aanvang dier werken af, in 1832, is dit middel toegepast, met betrachting dat de verpligte arbeid, waar het kon, niet alleen gedragen werd door de bevolking van het gewest waar het werk tot stand moest komen, maar verdeeld werd onder dat en de omliggende gewesten.

Toen te Soerabaija, behalve de fortificatien, nog de buitengewone havenwerken aangelegd moesten worden en de autoriteiten verzochten om de daartoe benoodigde koelies op deze wijze bijeen te doen brengen, maakte de Gouverneur-Generaal geene bedenking het oude voorbeeld te volgen, gelijk trouwens onder zijn bestuur ook voor de fortificatien op andere plaatsen geschied is. De Gouverneur-Generaal deed zulks op grond van de vertoogen van hoofd-ambtenaren en hoofd-officieren, die door lange ervaring geacht moesten worden het al of niet uitvoerbare van den maatregel te kunnen beoordeelen; doch ontveinsde zich de meerdere bezwaren niet, thans aan zoodanige oproepingen klevende, bij vergelijk met vroegere jaren, toen

het cultuurstelsel niet zoo ver opgevoerd was. Die bezwaren werden weldra gevoeld, wel is waar niet zóó dat de oproeping volstrekt ontraden moest worden — want door eene betere inrigting van den maatregel zou deze geene onoverkomelijke moeijelijkheden met zich slepen, — maar toch in genoegzame mate om den ingenieur, met de havenwerken te Soerabaija belast, te doen beproeven zich zonder verpligte arbeiders te redden.

Dit had een voor het bestuur en de bevolking zeer gewigtig gevolg. Terwijl namelijk de verpligte koelies uit andere gewesten te Soerabaija 20 duiten daags en reisgeld heen en weder genoten, gelukte het hem het benoodigde getal koelies voor de havenwerken te werven uit vrijwilligers, tegen een dagloon van dertig duiten, en die vrijwillige koelies arbeidden met zooveel meer lust, dat men, hen bij taak latende werken, 65 % besparing vond tegenover het bezigen van *verpligte* koelies.

Daarbij komen de indirecte voordeelen, ontstaande uit tevredenheid, bij anders ontevredenen, uit ongestoorden landbouw, door bevrijding des gezeten dorpelings van het òf in persoon optrekken naar 's Lands werken, òf daarvoor plaatsvervangers te stellen tegen veelal hooge betaling.

Deze proef mag, ofschoon het getal vrijwillige koelies aan rijzing en daling onderhevig is, aangenomen worden als de mogelijkheid te hebben bevestigd om, zelfs met voordeel voor den lande, de buitengewone werken voor algemeen nut, grootendeels, zoo niet geheel, zonder het oude middel van oproeping tot verpligten arbeid tot stand te brengen.

In 1849 is dan ook het bezigen van vrijwillige koelies voor de onderhanden verdedigingswerken te Soerabaija en Samarang en te Tjilatjap bevolen, echter niet met dadelijke afschaffing van het beginsel van verpligten arbeid, zoodat men zich tevens van verpligte koelies bediende. Te Ngawi, waar vroeger verpligte koelies opgeroepen werden, was het werken met vrijwillige in het begin van 1849 reeds zonder bevel ingevoerd, wegens de voordeelige uitkomst. Daar betaalde men hun slechts 20 duiten en zij kwamen in groot getal op.

Belastingen in geld opgebragt.

aa. Op den inlandschen landbouw.

1. *Landrente op Java.*

De landrente op Java is, volgens artt. 62 en 63 van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1836 n°. 48), de huur welke de inlandsche bevolking opbrengt voor de gouvernements-gronden aan haar verhuurd door middel van overeenkomsten met de hoofden en oudsten van elk dorp.

Daar echter sedert lang de landrente ook geheven wordt over zaken, op welke deze definitie niet past, kan zij eigenaardiger worden genoemd: eene directe belasting op den inlandschen landbouw.

Voor de heffing (den aanslag der landrenten) bestaat geen vaste maatstaf; er is niet bepaald hoeveel van de opbrengst of, naar rede der uitgestrektheid, van den grond moet worden betaald. Men houdt wel voor oogen, dat, volgens de oorspronkelijke bedoeling der Engelsche regulatie van 4 Februarij 1814, van de rijstvelden, naar mate hunner meer of mindere vruchtbaarheid 1/2, 2/5 of 1/3 en van de hooge 2/5, 1/3 of 1/4 van het gewas moet voldaan worden (*), maar er is geen last om zich daaraan te houden.

Integendeel heeft men zich deswege hoofdzakelijk steeds blijven gedragen naar de voorschriften, gegeven tijdens de eerste organisatie van het beheer na de wederovername van Java in 1816, welke voorschriften vorderen, dat „omtrent de bepaling van het bedrag van den aanslag met de hoofden en oudsten van elk dorp

(*) Zie Staatsblad 1834 n°. 22. Voor de hooge gronden staat daar verkeerdelijk 2/3. In de Engelsche regulatie wordt gesproken van 2/5, 1/3 of 1/4.

eene overeenkomst getroffen zal worden, in aanmerking nemende den aanslag en het zuiver bedrag van vorige jaren en daarmede vergelijkende de omstandigheden van ieder dorp en de vermoedelijke gesteldheid van het gewas; alles met de meeste billijkheid en met vermijding van bezwaar voor de ingezetenen."

De landrente wordt opgebragt in geld; doch tegen vrijstelling van landrente verrigt de bevolking ook *arbeid* ten behoeve van den souverein. De kwijting der landrente kan dus, van dien kant beschouwd, gezegd worden te geschieden hetzij in arbeid, hetzij in geld.

De landrente wordt geheven op de niet aan particulieren afgestane landen in de residentien Bantam, Cheribon, Tagal, Pekalongan, Kadoe, Samarang, Japara, Rembang, Bagelen, Banjoemaas, Soerabaija, Pasoeroean en Bezoeki, en de adsistent-residentie Krawang, zoo mede in de residentien Madioen en Kediri, waar echter het heffen van de landrente in *arbeid* zoo ver den boventoon heeft, dat men die twee gewesten rekent als onder een verschillend stelsel begrepen.

De aanslag der landrente geschiedt niet overal op gelijke wijze. De gewone is deze: de controleur der landelijke inkomsten en cultures van de afdeeling ontvangt van de districts-hoofden de hun door de dorpshoofden ingezonden opgaven van de bebouwde (en wel voornamelijk met rijst bebouwde) velden van elk dorp; van die opgaven voorzien, begeeft hij zich, wanneer de oogst gaande is, of ook vroeger, naar de hoofdplaatsen der districten; daar zij op den bepaalden dag al de dorpshoofden vereenigd; de controleur komt met hen overeen omtrent de te betalen landrente en schrijft het bedongen cijfer op in een register, en daarmede is de *voorloopige* aanslag afgeloopen.

Vervolgens begeeft zich de resident, van dien afloop onderrigt, naar de districtshoofdplaatsen, hoort er de vergaderde dorpshoofden en stelt het op te brengen cijfer voor ieder vast.

Dit is de *definitive* aanslag. Zulks wordt telken jare herhaald.

De inning der landrente is opgedragen:

1°. aan de dorpshoofden, die daarvoor genieten *acht ten honderd* van de geïnde som; wordende hun dat loon ook betaald over de landrente, van welke vrijstelling verleend wordt wegens het bezigen van de betrokken velden voor cultures ten behoeve van de Europesche markt;

2°. door inlandsche beambten, genaamd *onder-collecteurs der landelijke inkomsten*, wien eene bezoldiging is toegelegd naar gelang van de hoegrootheid hunner perceptien, te weten, wanneer de jaarlijksche perceptie bedraagt:

	ƒ 166,000	en daarboven	. . . .	ƒ 1800	jaars;
	125,000	tot beneden	ƒ 166,000	1500	„
	83,000	„	„ 125,000	1200	„
	41,000	„	„ 83,000	900	„
beneden	41,000	„	„	600	„

Echter zijn niet overal onder-collecteurs.

Het algemeen beheer over de landrente wordt gevoerd door den directeur der cultures.

In de heffing der landrente op Java heerscht veel ongelijkmatigheid.

Op eenige plaatsen wordt, behalve van de rijstvelden, ook tuinhuur of van de inkomsten der dessa's belasting geheven; op andere plaatsen neemt men bij den aanslag in aanmerking, of ook meer winstgevende producten dan rijst zijn geplant; hier wordt als het ware geene uitgestrektheid van grond of hoegrootheid van productie in aanmerking genomen, en is dus de aanslag eene eenvoudige overeenkomst met de dessa's-besturen gesloten; dáár heft men eene bepaalde som per bouw; op sommige plaatsen regelt men, overeenkomstig de bestaande voorschriften, de belasting eenlijk naar een rijstgewas bij taxatie van het te veld staande product, en neemt alsdan ⅖, ⅓ of ¼ der waarde, berekend naar eenen matigen marktprijs;

op andere plaatsen weder wordt het product tijdens den oogst geconstateerd, en men heft alsdan de helft der waarde als belasting; hier eindelijk wordt bij de taxatie van het te veld staande product ⅕ voor snijloon afgetrokken, dáár weder niet.

Dit is het gevolg èn van het stelsel van admodiatie bij den aanslag voorgeschreven, èn van gebrek aan kennis omtrent het belastbaar vermogen der bevolking.

Wat de eerste dezer oorzaken betreft, die aanslag der landrente krachtens overeenkomst met de dorpsbesturen heeft zijne voor- en tegenstanders.

De laatsten beweren, dat gevorderd moet worden hetgeen den Souverein toekomt, en zulks overal naar eenen vasten maatstaf; dat het stelsel van admodiatie sommige dorpen te veel en andere te weinig doet belasten; dat dus zoowel uit het oogpunt van het regt aan de zijde van het Gouvernement, als uit dat van de billijkheid jegens de bevolking, eene strikte heffing van het verschuldigde verkieslijk is.

De tegenovergestelde partij ziet in zoodanige heffing veel bezwaar. Zij houdt het er voor, dat de verwerping van het stelsel van admodiatie, hetwelk zoo goed strookt met het grondbeginsel van ons staatkundig beheer, namelijk niet-bemoeijing met de huishoudelijke inrigtingen der inlandsche dorpsbesturen (een beginsel tot dusverre zoo rijk aan goede vruchten), ontevredenheid stichten moet; dat dit middel in zich zelf eenen waarborg bevat tegen te zware belasting; dat de steeds hoogere sommen, aan landrente onder de toepassing van dit middel getrokken, eene reden te meer opleveren om tot geene verandering van systeem over te gaan.

Van welke meening men intusschen op dat punt mogt zijn, men is het altoos daarover eens geweest, dat de tweede der bovenvermelde oorzaken, gebrek aan kennis omtrent het belastbaar vermogen der bevolking, zoo veel mogelijk moet worden uit den weg geruimd.

Van daar dat sedert 1818 herhaaldelijk het denkbeeld is geopperd eener kadastrale meting van de velden door de bevolking bebouwd.

Het is echter slechts zeer gedeeltelijk en schoorvoetende verwezenlijkt.

Tot 1844 hadden zulke metingen plaats gehad in Kadoe, sommige blandongs van Rembang, een paar dorpen in Cheribon, Tagal en Pekalongan (tot vergelijkende proef), daarna in geheel Cheribon en in Bagelen.

In Junij 1844 is bepaald dat op geheel Java eene opname zou worden gedaan tot invulling van eenen door den Gouverneur-Generaal vastgestelden staat, verlangende van elk dorp:

het getal der bevolking verdeeld in mannen, vrouwen, jongens boven 12, jongens beneden 12 jaren en meisjes.

het getal huisgezinnen verdeeld in: landbouwers, aandeelhebbers in of eigenaren van velden, landbouwers geen aandeelhebbers in of eigenaars van velden, ambachtslieden;

het getal werkbare mannen, met aanwijzing der van werk vrijgestelden en der dienstpligtigen;

het getal ploegvee, jong en volwassen;

het getal paarden, jong en volwassen;

het getal klapper- en andere vruchtboomen, vruchtdragende en jonge;

de uitgestrektheid der velden door inlandsche landmeters, onder toezigt en verbetering van Europesche ambtenaren, opgenomen, in bouws van 500 vierkante roeden, afzonderlijk opgevende de sawa's met levend water en sawa's van den regen afhangende en de tagalvelden;

de gemiddelde opbrengst in pikols van 125 pond, zonder eenige aftrekking van snijloon, enz. en door verscheidene proeven te constateren, voor de rijstvelden in padi en voor de tagalvelden in jagon (Turksche tarwe), per bouw van 500 vierkante roeden, en zulks over de evengenoemde drie categorien van velden;

de meer of minder goede ligging der dessa's aan de oevers van rivieren of aan groote wegen, welke den afvoer van producten gemakkelijk maakt en hunne waarde, in vergelijk tot meer verwijderde streken, verhoogt;

den gemiddelden prijs der padi en jagon in pikols van 125 ponden gedurende de vijf laatste jaren;

de geschiktheid der gronden voor meer winstgevende producten bestemd, zoo voor de Europesche als voor de inlandsche markt;

de producten, die gewoonlijk ter afwisseling van padi en jagon geplant worden, en de hoeveelheid van ieder zoodanig product, gewoonlijk door een bouw afgeworpen;

de soort van tweede gewassen, die gewoonlijk worden geplant, en wat een bouw gewoonlijk als 2de gewas aan verschillende producten opbrengt;

de uitgestrektheid der gronden, die gemiddeld jaarlijks met meer winstgevende producten dan padi en jagon of met tweede gewassen beplant worden;

den gemiddelden marktprijs dier producten;

de benaderde uitgestrektheid der meer of minder winstgevende bosch- en andere gronden, vischvijvers en niepabosschen bij iedere dessa behoorende, en op welke gronden gewoonlijk gevonden worden areng- en andere vruchtboomen, bamboebosschen enz.;

bedrag der geldelijke voordeelen jaarlijks van dit alles genoten wordende;

eene recapitulatie op al de inkomsten van elk dorp uit al de genoemde producten;

het bedrag van den laatsten aanslag der landrente;

de bestaande gebruiken en bepalingen omtrent het bezit en de verdeeling der velden, dorpsgronden, vischvijvers, niepabosschen enz., omtrent het regt op velden enz. door eerste ontginning of koop verkregen en op hoedanige wijze dat regt op anderen overgaat of verloren wordt; omtrent de hoeveelheid product, welke door de bevolking voor inoogsting, dzakat enz. wordt afgegeven, en omtrent de voorwaarden, waarop velden voor anderen worden bewerkt;

en eindelijk de teelt van producten voor de markt in Europa in welke de dorpen deelen, met vermelding van de uitgestrektheid grond, of wel van het getal boomen, planten en heesters, door elk dorp onderhouden.

Volgens de plaatselijke besturen en den directeur der cultures, zouden deze opnamen aan buitengewoon personeel en andere benoodigdheden kosten *ƒ* 200,000. De zaak is toen aan het Opperbestuur in Nederland onderworpen, hetwelk echter van oordeel was, dat een algemeen en geruchtmakend onderzoek te dezer zake niet raadzaam was; dat zelfs het denkbeeld van partiele nasporingen slechts met behoedzaamheid moest worden toegepast, en dat het verkrijgen van eene juistere kennis van al datgene, wat in aanmerking komen kan tot eene billijke en gelijkmatige regeling van landrente, cultures en heerendiensten, moest worden afgewacht van het, zoo men hoopte, niet ver verwijderde tijdstip, wanneer elk ambtenaar, bij het inwendig bestuur geplaatst, de Javaansche taal met gemak zal spreken, lezen en schrijven, en wanneer hij die kennis zal bezigen om de duisterheid te doen verminderen, waarin nog datgene gehuld is, dat onder den naam van adat is begrepen.

Tevens drong het Opperbestuur aan op de voldoening aan de Indische resolutie van 23 Februarij 1836, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 15), omtrent de heerendiensten, als een geschikt middel om zijdelings veel licht over de zaak der landrente te verspreiden.

De gevraagde gelden voor de in 1844 bevolen opnamen zijn dus niet ingewilligd. Evenwel werden de toen gedane lastgevingen niet ingetrokken, zoodat de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur verpligt zijn, het doel zooveel mogelijk te naderen, zonder het besteden van buitengewone uitgaven en derhalve met de ter hunner beschikking staande middelen. Met andere woorden: die lastgevingen zijn gebleven het rigtsnoer, waarnaar de plaatselijke ambtenaren hunne uit den aard hunner betrekking voortvloeijende onderzoekingen omtrent land en volk, in verband met de steeds aanbevolene voorzigtigheid, hebben in te rigten.

Inmiddels zijn ook na 1844 in eenige gewesten gedeeltelijke opnamen in den geest van de toen verleende voorschriften geschied, zoo als in Bantam en in Japara, enz.

Het geldelijk resultaat der belasting *landrente op* Java was als volgt:

In	Aanslag.	HIERVAN		Betaald.
		verrekend uit diensten en levering van producten.	afgeschreven.	
1839	ƒ 7,181,693	ƒ 477,587	ƒ 2,518	ƒ 6,701,588
1840	7,804,089	491,988	1,475	7,310,626
1841	8,273,074	419,959	8,863	7,844,252
1842	8,745,885	458,782	7,076	8,280,027
1843	9,141,457	457,470	7,618	8,676,369
1844	8,830,458	464,718	5,248	8,360,492
1845	9,729,601	459,139	20,079	9,250,383
1846	9,911,830	508,131	7,020	9,396,679
1847	9,975,088	526,788	16,114	9,432,186
1848	10,459,080	514,844	42,542	9.901,694

In de bovenstaande opgave is begrepen de belasting op het bedrijf, ook wel belasting op de gebouwde eigendommen genaamd. Waarom men haar met de landrente zamen behandelt, is hieronder, waar ook eene afzonderlijke opgave van de resultaten dezer belasting voorkomt, opgehelderd.

2. *Landrente op de buitenbezittingen.*

Het Gouvernement heft eene landrente in Palembang, eene soort van landrente, onder den naam van vertiening, in de gouvernements-districten van Macassar, en belastingen van dergelijken aard, maar van zeer geringe beteekenis, op Borneo.

Aan landelijke inkomsten is ontvangen volgens de algemeene boeken:

In	Op Borneo's Westkust.	Op Borneo's Z. en O. kust.	In Macassar.	In Palembang.
1839	ƒ 80	ƒ 6,957	ƒ 32,447	ƒ 149,571
1840	80	1,501	61,951	148,265
1841	80	2,856	51,192	149,539
1842	80	2,642	95,013	127,410
1843	»	2,292	77,245	145,812
1844	96	2,894	83,095	206,183
1845	96	702	53,007	168,006
1846	80	583	59,274	208,381
1847	80	3,303	61,962	208,041
1848	»	3,200	92,315	168,289

bb. Op de inlandsche nijverheid.

Belasting op het bedrijf.

Alle inlandsche ingezetenen van Java, geen landbouwers of ambtenaren zijnde, moeten opbrengen eene belasting op het bedrijf, bedragende:

voor Javanen *f* 1 tot *f* 5 's jaars;

voor Chinezen en anderen, met inlanders gelijkgestelden, *f* 1 tot *f* 20 's jaars.

Jaarlijks wordt de aanslag van deze belasting gedaan naar gelang van het uitgeoefend bedrijf.

Van de belasting zijn vrij:

die geen hoofd zijn van het huis dat zij bewonen;

die te armoedig zij om *f* 1 's jaars op te brengen;

gebrekkigen;

oude lieden boven de 60 jaren, door wie geen bedrijf op eigen naam wordt uitgeoefend;

bedienden van inlandsche hoofden.

De inning geschiedt:

wat de Javanen betreft, door de dorpshoofden en onder-collecteurs, op denzelfden voet als die der landrente;

wat de anderen betreft, door de hoofden van elken landaard, voor zoover de belasting niet verpacht is (*zie hoofdgeld der Chinezen*).

De *belasting op het bedrijf* wordt gewoonlijk opgegeven met de *landrente* onder de gezamenlijke algemeene benaming van *landelijke inkomsten*. Dit heeft zijnen oorsprong hierin, dat beide belastingen het Engelsche, hoofdzakelijk door het Nederlandsche Bestuur gevolgde, stelsel van belasting der inlandsche ingezetenen uitmaakten. De landrente treft den inlander die landbouwer is; de belasting op het bedrijf (vroeger huistaks) den inlander die geen landbouwer is.

Het resultaat van deze belasting, begrepen onder de opgave der landrente (zie hierboven), was als volgt:

In	Aanslag.	Afgeschreven.	Betaald.
1839	*f* 191,442	*f* 1,148	*f* 190,294
1840	198,456	446	198,010
1841	206,207	272	205,935
1842	213,502	633	212,869
1843	214,562	602	216,960
1844	230,831	1,402	229,429
1845	236,835	690	236,145
1846	251,922	316	251,606
1847	272,842	510	272,332
1848	277,980	685	277,295

cc. Op de scheepvaart.

1. *Ankeragie-geld.*

Alle vaartuigen, niet in Nederlandsch Indie te huis behoorende, betaalden in 1849 voor het verblijf op de reeden van Java en Madura eene belasting, genaamd *havengeregtigdheid* of *ankeragie-geld*, ten bedrage van: voor Nederlandsche schepen *f* ½ over elken last waarop het schip gemeten is, en voor *vreemde f* 1 als boven.

Deze belasting behoeft slechts ééns in de zes maanden betaald te worden.
Schepen die uit nood binnenloopen zijn vrij.
Dergelijke belasting wordt op sommige buitenbezittingen geheven.
Het ankeragie-geld moet betaald worden aan de havenmeesters.
Het is een der voorwerpen van beheer van den directeur der middelen en domeinen.

2. *Loodsgelden.*

Er waren op ultimo 1849 loods-inrigtingen:

1°. in straat Bali, zijnde eene particuliere onderneming geweest, gebragt onder zekere verpligtingen en het toezigt van het bestuur van Bezoeki, doch in 1849 eene gouvernements-inrigting geworden en werkende volgens een reglement in het Staatsblad van dat jaar onder n°. 57 voorkomende;

2°. in de vaarwaters Oost en West van Soerabaija;

3°. in de vaarwaters van Noesa Kambangan onder Tjilatjap, aan de zuidkust van Java.

De twee laatstgemelde loopen mede geheel voor rekening van het Gouvernement.
De loodsen hebben vaste bezoldiging. Te Soerabaija staan zij onder den havenmeester, te Tjilatjap onder het plaatselijk bestuur. In die twee vaarwaters wordt loodsgeld geheven zoowel van schepen, die door den loods binnen- of buitengebragt worden als van schepen die geenen loods verkiezen. Het eerste loodsgeld voor Nederlandsche schepen stellende op ƒ 1, zoo bedraagt het andere voor Nederlandsche schepen ƒ ½. Vreemde schepen betalen in beide gevallen het dubbele van de Nederlandsche.
Het tarief van loodsgelden volgt eene schaal van scheepsinhoud.
Op het loodswezen te Soerabaija is in 1840 een nieuw reglement gearresteerd, opgenomen onder n°. 16 in het Indisch Staatsblad van dat jaar.
Het algemeen beheer over het loodswezen berust bij den directeur der middelen en domeinen.
De ontvangsten wegens ankeragie-geld en loodsgeld kunnen niet afzonderlijk opgegeven worden, dewijl zij bij de algemeene boeken vermengd zijn; te zamen bedroegen zij:

in 1839	ƒ 130,525
„ 1840	116,576
„ 1841	100,801
„ 1842	103,914
„ 1843	100,442
„ 1844	113,169
„ 1845	106,099
„ 1846	96,018
„ 1847	105,997
„ 1848	102,009

dd. Op den aan-, in- en uitvoer van goederen over zee.

1. *Inkomende en uitgaande regten.*

De goederen welke over zee op het douanen-gebied van Nederlandsch Indie worden ingevoerd of van dat gebied worden uitgevoerd, zijn onderworpen aan inkomende en uitgaande regten.

Geene inkomende en uitkomende regten worden gevorderd te Riouw, Macassar, Menado, Kema en de Lampongs, en ook niet, ofschoon met uitzondering van enkele artikelen, te Pontianak, Sambas en Soekadana.

Het algemeen beheer over de inkomende en uitgaande regten wordt gevoerd door den directeur der middelen en domeinen.

De heffing geschiedt door ontvangers (of commies-ontvangers) der inkomende en uitgaande regten; de bewaking of recherche (zorg dat de voorschriften op de inkomende en uitgaande regten door niemand ontdoken worden) door controleurs der inkomende en uitgaande regten op de drie hoofdplaatsen van Java, elders door de hoofden der gewestelijke besturen als hoofden der politie.

Buiten Batavia zijn alle ambtenaren der inkomende en uitgaande regten aan de hoofden der gewestelijke besturen ondergeschikt.

De *inkomende* en *uitgaande regten* hebben, met inbegrip van *waaggelden*, *entrepôt-regten*, *pakhuishuur* en *interest* op *inkomende regten*, welke bij de algemeene boeken gezamenlijk behandeld worden, volgens die boeken opgebragt:

In	Op Java en Madura.	Op de buiten-bezittingen.	Te zamen.
1839	ƒ 5,846,301	ƒ 633,130	ƒ 6,479,431
1840	7,004,112	709,466	7,713,578
1841	6,020,340	557,155	6.577,495
1842	6,747,787	552,878	7,300,665
1843	6.516,178	461,677	6,977,855
1844	7,425,219	402,128	7,827,347
1845	7,106,693	354,139	7,460,832
1846	7,381,655	468,209	7,849,864
1847	6,284,784	380,220	6,665,004
1848	4,038,579	318,313	4,356,892

Additionnele regten.

Op het bedrag der inkomende en uitgaande regten wordt op alle plaatsen in Nederlandsch Indie, waar die regten verschuldigd zijn, van de in- en uitvoerders nog geheven eene verhooging van 5 %, dienende om, in het belang van handel en zeevaart, te worden besteed aan zeewerken, bakens, tonnen, licht en jaagpaden enz., ter plaatse waar zulks meest dienstig en noodzakelijk bevonden wordt.

De verhooging is bekend onder den naam van *additionneel regt.*

De *additionnele regten* bedroegen volgens de algemeene boeken:

In	Op Java en Madura.	Op de buiten-bezittingen.	Te zamen.
1839	*f* 288,553	*f* 31,430	*f* 319,983
1840	342,313	35,000	377,313
1841	294.373	25,814	320,187
1842	327,304	26,218	353,522
1843	318,930	22,133	341,063
1844	365,656	19,505	385,161
1845	350,852	17,933	368,785
1846	359,901	21,892	381,793
1847	307,491	15,577	323,068
1848	199,408	15,007	214,415

3. *Interest op inkomende regten.*

Voor de betaling van inkomende regten wordt aan de debiteuren, des verkiezende, een crediet van drie maanden toegestaan tegen $^3/_4$ % 's maands interest.

4. *Waaggeld.*

Te Batavia wordt bij den invoer van zekere goederen nog een waaggeld geheven van 1 % op de waarde.

5. *Consumtie-regt op tabak*

Behalve de inkomende en uitgaande regten op tabak in het algemeen, wordt op den Javaschen tabak bij eersten uitvoer over zee, van een der gewesten op Java en Madura naar een ander op dezelfde eilanden, eene belasting geheven van *f* 20 voor elke kodi van 800 katties (dat is 1000 Amsterdamsche ponden). Deze heet *consumtieregt.* In Pontianak en Sambas wordt eene dergelijke belasting geheven op allen daar ingevoerden tabak, namelijk: van Chinezen en andere vreemden *f* 10 en van Javanen *f* 2$^1/_2$ voor elke 100 katties (125 Amsterdamsche ponden).
Het *consumtieregt op tabak* heeft bedragen:

In	Op Java en Madura.	Op de buiten-bezittingen.	Te zamen.
1839	*f* 60,688	*f* 17,486	*f* 78,174
1840	60,710	26,228	86,938
1841	63,076	25,640	88,716
1842	67,452	26,229	93,681
1843	72,695	30,365	103,060
1844	60,260	33,205	93,465
1845	62,565	34,013	96,578
1846	65,225	30,605	95.830
1847	54,988	17,970	72,958
1848	62,619	22,732	85,351

6. *Territoriaal regt op koffij en peper.*

Bij den uitvoer van koffij van padang wordt, behalve uitgaand regt, nog geheven een *territoriaal regt*, ten bedrage van 1/8, wanneer de marktprijs minder dan *f* 15 en 1/4 wanneer de marktprijs *f* 15 en meer per pikol belooft.

Bij den uitvoer van koffij van Benkoelen wordt hetzelfde geheven.

Bij den uitvoer van peper van Benkoelen wordt een territoriaal regt geheven van 1/6 wanneer de marktprijs minder is dan *f* 16 voor witte en *f* 10 voor zwarte peper per pikol, en 1/4 wanneer de marktprijs die cijfers bereikt of overtreft.

Het *territoriaal regt op koffij en peper* op Sumatra's Westkust en in Benkoelen bedroeg:

in 1839	*f* 392,741
„ 1840	463,240
„ 1841	442,621
„ 1842	360,381
„ 1843	299,781
„ 1844	185,828
„ 1845	194,857
„ 1846	126,606
„ 1847	98,215
„ 1848	73,741

7. *Entrepôt-regt en pakhuishuur,*

Op de plaatsen, waar het belang van den handel zulks vordert en geene andere redenen van gewigt daartegen bevonden worden te bestaan, zijn inrigtingen, waar uit zee komende goederen, welke belanghebbende wenschen aan den wal te brengen, zonder die op het eigenlijke douanen-gebied in te voeren, en dus zonder de inkomende regten te betalen, kunnen worden opgeslagen en verhandeld, en van waar zij weder uitgevoerd kunnen worden zonder betaling van inkomend of uitgaand regt.

In deze inrigtingen (entrepôts) worden twee belastingen geheven, namelijk:

ten eerste, één ten honderd, dadelijk bij opname der goederen in het entrepôt te voldoen, op hunnen oorspronkelijken factuurprijs of bij ontstentenis van factuur, op de waarde, berekend voor gelijke goederen, welke het laatst in het entrepôt zijn ontvangen, of wel, wanneer de berekening ook op dien voet niet geschieden kan, op hetgeen de goederen door den eigenaar of zijnentwege, onder aanbod van eede, verklaard worden te kosten; dit is het *entrepôt-regt;*

Ten tweede, eene *pakhuishuur*, zijnde eene bepaalde som voor eene bepaalde maat of een bepaald gewigt. Het bedrag dezer huur is vastgesteld bij *Staatsblad* 1833 n°. 27.

In entrepôt kunnen de goederen van eigenaar veranderen zonder eenige belasting. Uit entrepôt goederen invoerende op het douanen-gebied betaalt men inkomende regten als uit zee. Uit entrepôt uitvoerende naar zee betaalt men niets. Van het eene entrepôt naar het andere kan uitgevoerd worden onder vereischte zekerheid, zonder eenige betaling bij het verlaten van het eene; en zonder betaling van entrepôt-regt bij opslag in het andere.

Om goederen langer dan een jaar in entrepôt te laten, is verlof noodig van den directeur der middelen en domeinen.

Wanneer de eigenaren dit verlof niet vragen, worden zij door de administratie

aangemaand, om binnen eene maand de goederen in (of uit) te voeren; daaraan geen gehoor gevende, door den deurwaarder, om zulks in veertien dagen te doen, en wanneer ook hieraan niet wordt voldaan, worden de goederen in het openbaar verkocht en de opbrengst, na aftrek van inkomend regt, pakhuishuur en kosten, ter beschikking van de eigenaren gesteld bij het vendu-departement.

Voorts zijn bepalingen gemaakt ter verzekering der betaling van pakhuishuur, der opruiming van bedorven of bedervende goederen, enz. enz.

Het algemeen beheer over de entrepôts wordt gevoerd door den directeur der middelen en domeinen.

In 1843 werd besloten om middelen in het werk te stellen ter verbetering van de entrepôts, vooral met het oogmerk, om ze af te scheiden van buurten, waar gevaar van brand zou dreigen.

Voor Batavia, waar men in 1842 reeds veel tot verbetering en afzondering gedaan, maar slechts 51,200 vierkante voeten ruimte bekomen had, terwijl op zeker tijdstip de geëntreposeerde goederen 79,000 vierkante voeten besloegen, werd in Januarij 1845 bepaald, dat de bureaux van den ontvanger en den controleur der in- en uitgaande regten uit den oostervleugel van het entrêpot verplaatst zouden worden naar een nieuw op te trekken gebouw aan het jaagpad, met gelijktijdige verplaatsing van bazaars enz.

Dien ten gevolge zijn in 1846 en 1847 verscheidene werken tot uitbreiding en afsluiting van het entrepôt geautoriseerd.

Te Samarang achtte men geene andere verbetering noodig, dan het verwijderen van eenige bamboezen gebouwen uit den omtrek, die in 1843 dan ook onteigend werden. Het entrepôt aldaar was trouwens pas in 1841 voltooid en had 69,000 kubieke voeten inhoud, terwijl men er nooit te gelijk meer dan voor 55,000 had opgeslagen.

Te Soerabaija staat het aanwijzen van goede entrepôt-ruimte in verband met het overbrengen van de marine-inrigtingen uit de stad naar de nieuwe haven. Om stelselmatig te werk te gaan, wordt er dus mede gewacht tot dat de marinewerf binnen de stad ontruimd zal zijn.

8. *Overscheepsregten.*

Op de reeden mogen goederen van het eene in het andere vaartuig overgebragt worden, na vergunning en onder toezigt van wege de ambtenaren der inkomende en uitgaande regten.

Eene bijzondere belasting bestaat op zulke overschepingen niet.

Maar men heft daarop in sommige gevallen entrepôt-, in andere uitgaand regt. En het zijn de alzoo betaalde regten, welke door overscheepsregten aangeduid worden.

Voor zooveel Java en Madura betreft, is eene opgave van al de regten op den aan-, in- en uitvoer van goederen over zee te vinden in de gedrukte handelsverslagen. Die opgaven kunnen echter denzelfden graad van juistheid niet bezitten als de algemeene boeken. Daarentegen bevatten zij vele specificatien, welke in de boeken ontbreken. Daar zulke specificatien het nut hebben van de betrekkelijke beteekenis der belastingen onderling te doen uitkomen, wordt hier uit die verslagen eene algemeene aanwijzing gegeven.

In	Inkomende regten.	Uitgaande regten.	Additionnele regten.	Interest op inkomende regten.	Waaggelden.	Entrepôtregten.	Pakhuishuur.	Overscheepregten.	Consumtieregt op tabak.	Totaal geheven regten.	Aftrekken. Terugbetaald.	Aftrekken. Fictive uitgaande regten op gouvernements-producten.	Zuivere ontvangst.
1839	ƒ3,443,885	ƒ2,480,556	ƒ295,662	ƒ28,557	ƒ20,760	ƒ30,856	ƒ30,033	ƒ3,195	ƒ64,285	ƒ6,397,749	ƒ204,624	ƒ1,677,515	ƒ4,515,610
1840	3,909,976	3,144,896	353,781	30,135	20,913	28,052	31,710	1,406	65,283	7,586,152	224,848	2,318,222	5,043,082
1841	3,120,561	2,810,939	300,018	19,356	25,533	66,034	60,123	2,011	64,309	6,468,884	185,723	2,051,309	4,231,852
1842	3,704,651	2,957,379	335,337	13,384	27,764	45,589	86,174	1,602	70,588	7,242,468	108,204	2,029,677	5,104,537
1843	3,289,626	3,157,369	323,647	14,772	26,615	23,035	43,788	851	73,867	6,953,570	125,954	2,034,515	4,793,101
1844	3,741,638	3,711,642	374,303	15,720	24,300	18,918	27,806	442	60,321	7,975,090	137,064	2,603,037	5,234,989
1845	4,156,983	2,995,785	359,632	20,115	25,171	31,520	28,252	1,843	62,044	7,681,345	134,106	2,084,569	5,462,670
1846	4,404,994	3,108,212	377,900	25,762	23,951	37,539	60,472	457	66,588	8,105,875	195,779	1,930,773	5,978,323
1847	3,449,192	3,025,005	326,246	17,162	21,623	40,703	61,995	1,430	59,112	7,002,468	145,676	2,181,523	4,675,269
1848	3,273,433	1,943,319	262,811	17,100	42,020	34,992	57,329	2,541	62,801	5,678,346	104,173	1,282,406	4,291,767

Hierboven zijn de uitkomsten van 1848 ook vermeld, zoo als het jaarlijksch handelsverslag van Java en Madura die aantoont; deze worden hieronder, voor zoover zulks kan bij de uiteenloopende behandeling, vergeleken met het nu bekende resultaat der algemeene boeken.

Volgens het handelsverslag was ontvangen aan de belastingen 1, 2, 3, 4, 7 en 8, na aftrek van fictive regten en van het terugbetaalde	ƒ	4,228,966
de boeken geven		4,237,987
dus meer. . . .	ƒ	9,021
Volgens het handelsverslag was ontvangen van de belasting n°. 5.	ƒ	62,801
de boeken geven		62,619
dus minder. . . .	ƒ	182

Over 1849 werd op Java en Madura geheven, volgens het handelsverslag:

voor de belasting	1		ƒ 5,741,917
	2		289,061
	3		21,964
	4		29,575
	7		87,423
	8		1,372
			ƒ 6,171,312
Af:			
Fictive uitgaande regten op 's Gouvernements producten		ƒ 1,203,960	
Terugbetalingen		69,054	
			1,273,014
Ontvangen. . .			ƒ 4,898,298
en aan de belasting 5			59,813
			ƒ 4,958,111

ee. Op de overschrijving van vaste goederen.

Bij de overschrijving van vaste goederen, ten gevolge van verandering van eigenaar, wordt geheven 5 per cent van den koopschat of de waarde. Onder vaste goederen worden hier verstaan landerijen, huizen, tuinen en erven, met al hetgeen op of in dezelve grond- en nagelvast is, zoomede schepen en vaartuigen, zonder onderscheid, open of overdekt, van de grootte van vier lasten (koyan) en daarboven, met toebehooren en inventaris.

Ettelijke overschrijvingen zijn van deze belasting vrijgesteld, onder anderen die, waarop regt van successie betaald is. De voormelde belasting, vroeger *'s heeren geregtigheid*, wordt nu *regt van overschrijving* genaamd.

Zij wordt in 's Lands kas gestort op mandaten, welke de belastingschuldige bekomt van de ambtenaren, met de bewaring der bewijzen van eigendom van vaste goederen belast.

Zij is een der voorwerpen van beheer van den directeur der middelen en domeinen.

De bepalingen nopens de belasting op den eigendoms-overgang van vaste goederen worden herzien in verband met de nieuwe wetgeving.

Deze belasting heeft opgebragt:

in	1839	ƒ 204,341
„	1840	170,351
„	1841	273,487
„	1842	206,225
„	1843	172,449
„	1844	210,382
„	1845	209,918
„	1846	240,542
„	1847	250,453
„	1848	201,028

ff. Op het ijken van maten en gewigten.

Bij het ijken van maten en gewigten wordt in eenige gewesten onbeduidende betaling geheven ten behoeve van 's Lands kas.

Door belasting op het ijken van maten en gewigten is in 's Lands kas ontvangen:

in	1839	ƒ 2,156
„	1840	1,370
„	1841	1,762
„	1842	1,657
„	1843	1,554
„	1844	1,626
„	1845	1,654
„	1846	1,238
„	1847	1,879
„	1848	1,910

gg. Op de particuliere djatibosschen.

De eigenaren van particuliere landerijen kunnen vrijelijk beschikken over het djatihout op hunne landen vallende, indien zij dit bezigen willen voor eigen gebruik, maar vervoer of verkoop van dat hout mag niet geschieden zonder betaling van 10% aan het Gouvernement. Tot verzekering van deze belasting is bepaald dat geen vervoer of verkoop plaats hebben mag, zonder voorkennis van het gewestelijk bestuur, hetwelk de aangewezen houtwerken van een merk voorziet.

De belasting staat onder het beheer van den directeur der middelen en domeinen.

Voor dezelve is ontvangen:

in	1839	ƒ 1,269
„	1840	1,459
„	1841	795
„	1842	1,049
„	1843	2,775
„	1844	2,151
„	1845	2,646
„	1846	1,557
„	1847	2,149
„	1848	1,755

hh. Op het graven van goud op Borneo.

Op Borneo's Zuid- en Oostkust en in Pontianak moet men om goud te mogen graven (zonder geregelde ontginning), in de landen onder Nederlandsch beheer, eene licentie bekomen hebben van het gewestelijk bestuur, waarvoor betaald wordt *f* ½ per licentie, welke geldig is voor ééne maand.

Deze belasting staat onder het beheer van den directeur der middelen en domeinen.

Zij heeft opgebragt:

in	1839	*f* 1,421
„	1840	986
„	1841	434
„	1842	689
„	1843	496
„	1844	267
„	1845	1,370
„	1846	448
„	1847	269
„	1848	248

ii. Op erfenissen en legaten.

1. *Regt van successie.*

Van al hetgeen:

a. ten gevolge van overlijden wordt geërfd of verkregen door Europeanen, hunne afstammelingen of met hen gelijkgestelde personen, uit de boedels van alle ingezetenen, zonder onderscheid van oorsprong of godsdienst, en

b. door ingezetenen van Nederlandsch Indie, niet behoorende tot de Europeanen en huns gelijken, verkregen wordt bij legaat of erfstelling van Europeanen en huns gelijken;

een en ander behoudens verscheidene uitzonderingen, wordt geheven eene belasting als volgt:

wanneer de eigendom wordt geërfd of verkregen door den eenen echtgenoot van den anderen, 5%;

wanneer zulks geschiedt door collaterale bloedverwanten aan den overledene bestaande tot den vierden graad ingesloten, 6% van hetgeen ab intestato zou zijn aangekomen, en 10% van het meer verkregene;

wanneer zulks geschiedt door verdere bloedverwanten en vreemden, 10%;

wanneer enkel het vruchtgebruik wordt geërfd of verkregen, bedraagt de belasting slechts de helft van de bovenvermelde.

Deze heffingen heeten: regt van successie.

2. *Regt van overgang.*

Van de waarde van onroerende goederen gelegen binnen Nederlandsch Indie, welker vruchtgebruik of eigendom ten gevolge van overlijden verkregen wordt, door iemand niet zijnde ingezeten van Nederlandsch Indie, en van alle in Indie gevestigde hypotheken, welke van zoodanigen overleden vreemdeling op anderen overgaan, wordt geheven:

1 % voor den eigendom en
½ % voor het vruchtgebruik, geërfd in de regte lijn;
5 % voor den eigendom en
2½ % voor het vruchtgebruik, geërfd in de collaterale lijn of door personen niet aan den erfsteller of maker verwant.

Deze belasting heet: regt van overgang. (*)

Beide belastingen worden ingevorderd te Batavia, Samarang en Soerabaija, door ontvangers van het regt van successie en overgang, die daarvoor 5% collecteloon genieten, en elders door de ontvangers van 's Lands kassen, zonder loon.

Zij zijn voorwerpen van beheer van den directeur der middelen en domeinen.

Deze belastingen hebben zamen opgebragt:

in	1839	*f* 56,801
„	1840	41,624
„	1841	26,720
„	1842	17,100
„	1843	73,051
„	1844	49,383
„	1845	16,812
„	1846	92,916
„	1847	34,644
„	1848	229,667

3. *Collateraal van onchristenen.*

Op de legaten en collaterale successien van onchristenen onderling geschieden in geheel Nederlandsch Indie heffingen overeenkomstig eene ordonnantie van 3 Lentemaand 1810, het compendium van Mahomedaansche wetten in *Staatsblad* 1828, n°. 55, en het besluit in *Staatsblad* 1845, n°. 31.

Deze belasting, gemeenlijk het *collateraal van onchristenen* genaamd, wordt ingevorderd bij de inlandsche weeskamers (**) en staat onder het algemeen beheer van den directeur der middelen en domeinen.

Hiervoor is, na aftrek van het collecteloon voor den ontvanger, volgens de boeken van het collegie van Boedelmeesteren te Batavia, ontvangen:

in	1843	*f* 62,866
„	1844 en 1845	73,342
„	1846	32,003
„	1847	16,765
„	1848	58,898
„	1849	12,167

jj. Op den eigendom van vaste goederen. (Verponding.)

Van alle onroerende goederen, doch niet van:

a. kerken, kerkhoven, liefdadige inrigtingen, tucht- en werkhuizen, en

b. perceelen van minder dan *f* 400 waarde;

wordt op Java, uitgezonderd Soerakarta en Djokjokarta, en voorts op Sumatra's

(*) Zie de ordonnantie op het regt van successie en overgang in Nederlandsch-Indie, in het *Indisch Staatsblad* 1836, n°. 17.

(**) *Staatsblad* 1828, n°. 46. art. 3 van het besluit *Staatsblad* 1829, n°. 58.
Blijkens die bepalingen werd het collateraal van onchristenen vroeger gebragt ten voordeele van het Chinesche hospitaal te Batavia, maar die belasting is later overgebragt in 's Lands kas, als onnoodig voor die inrigting.

Westkust te Amboina en te Macassar, eene jaarlijksche belasting geheven onder den naam van *verponding.*

De aanslag der onderhevige goederen in deze belasting wordt om de drie jaren algemeen herzien door commissien, welke op Java door den Gouverneur-Generaal en buiten Java door de hoofden der gewestelijke besturen benoemd worden.

Veranderingen van waarde, welke inmiddels plaats hebben, kunnen echter den aanslag der belastingen doen wijzigen.

Zij bedraagt op Java in den regel ¾ % van de geschatte waarde, op sommige landerijen aldaar ¼ %, op Sumatra's Westkust en te Macasser ¾ %, te Amboina ½ %.

De verponding moet afgedragen worden in 's Lands kassen of aan de onder-collecteurs der landelijke inkomsten.

Het algemeen beheer over de verponding berust bij den directeur der middelen en domeinen.

Aan verponding is ontvangen:

in	1839	*f.* 287,284
„	1840	325,674
„	1841	431,818
„	1842	352,392
„	1843	357,482
„	1844	382,228
„	1845	387,277
„	1846	375,537
„	1847	432,347
„	1848	424,973

In 1839 werd te Batavia een kadastraal bureau opgerigt, met het doel, om door eene naauwkeurige herziening der verpondings-kohieren, registers, blokkaarten enz. van de residentie Batavia, een einde te maken aan de verwarring, in welke zich het destijds bestaande landmeters-kantoor sedert meer dan 30 jaren bevond.

Men dacht aanvankelijk in 5 jaren het oogmerk zoo ver getroffen te zullen hebben, dat de buitengewone uitgaven van den maatregel zouden kunnen vervallen, maar menigvuldige onverwachte moeijelijkheden, langdurige ziekte enz. van aanwezigen en gebrek aan deskundigen verschoven de voltooijing van het werk van jaar tot jaar, en in het laatst van 1847 bleek zelfs, dat men tamelijk ver op den vroegeren weg van ordeloosheid was teruggekeerd.

Evenwel, de opnamen in de afdeeling Buitenzorg en de Bataviasche Ommelanden waren geheel afgeloopen en de gereformeerde net-registers nagenoeg gereed; van de stad Batavia bleven over de meest verlaten perceelen van het noorder-kwartier buiten de stad en het Chinesche kamp, welke beurtsgewijze zouden opgenomen worden bij gelegenheid dat voor die wijken meetbrieven werden aangevraagd, om zoo doende ook te worden geregistreerd. De administrative stand der betrokken perceelen was dus zoo geregeld dat, met behulp van de protocollen der eigendoms- en hypotheekbrieven, alle inlichtingen omtrent elk konden worden opgespoord. Van den achterstal op de verponding, bij den aanvang der werkzaamheden van het bureau bedragende *f* 139,742 en tot en met 1842 geklommen tot *f* 192,170, waren door middel van het bureau ontvangen *f* 158,381, en men wilde dat de vooruitgang van den aanslag der verponding eene vrucht van den arbeid van het bureau was. Op deze gronden werd besloten, het bureau in 1848 in stand te houden, met eene verminderde organisatie tot *f* 12,660 's jaars, tegenover welke uitgaven staat het vloeijen in 's Lands kas van het grooter deel der vroeger door de landmeters genoten salarissen, destijds gemiddeld *f* 8000 en in 1846 en 1847 te zamen ruim *f* 13,000 opgebragt hebbende.

Dit is voor 1849 herhaald met verwijdering van ongeschikte personen. Trouwens, bij intrekking van het kadastraal bureau zou men het oude moeten herstellen, wat weinig heil belooft.

Bij een onderzoek in medio 1849 bleek, dat in de residentie Batavia aanwezig waren 8533 perceelen, waarvan opgenomen en in vaste registers overgebragt. 1,451

opgenomen en in minuut-registers overgebragt.	1,118
opgenomen en in losse meetbrieven beschreven.	3,313
niet bewerkt	2,651
	8,533

kk. Op het bezit van gouvernements-gronden. (Grondhuur.)

Op de gouvernements-gronden, welke door particulieren bezeten worden, hetzij met het regt van opstal of anderzins, wordt eene belasting geheven onder den naam van grondhuur, bedragende 1½ % van de geschatte waarde van den grond. Deze belasting is ingesteld met het doel, om zoodanige bezitters aan te sporen den grond te koopen.

Deze belasting heeft, volgens de algemeene boeken, in 1848 opgebragt *f* 12,981.

ll. Op het bezit van lijfeigenen.

Op elken lijfeigene wordt in Nederlandsch Indie geheven een Spaansche daalder (*f* 2,66) 's jaars, met uitzondering van de lijfeigenen:

1°. bestemd voor den arbeid in de specerij-perken op Banda:

2°. beneden 8 jaren oud;

3°. die de lijfheer verklaart bij zijn overlijden vrij te geven.

Deze belasting, *slavenhoofdgeld* of *slavenbelasting* genaamd, wordt in 's Lands kassen gestort en vormt een der voorwerpen van beheer van den directeur der middelen en domeinen.

De slavenbelasting neemt allengskens af ten gevolge van vermindering van het getal der lijfeigenen, over welke zij verschuldigd is.

Zij bedroeg zuiver:

in 1839	*f* 28,050
„ 1840	27,397
„ 1841	26,421
„ 1842	25,616
„ 1843	23,819
„ 1844	23,402
„ 1845	21,938
„ 1846	20,627
„ 1847	20,118
„ 1848	18,723

Bij de eigenaren van slaven schijnen denkbeelden van vrijlating veld te winnen.

mm. Op het bezit van paarden.

Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen betalen in Nederlandsch Indie, voor het houden van paarden, eene jaarlijksche belasting ten bedrage van:

	Voor elk paard: te Batavia:	Voor elk paard: elders:
voor 1 tot 8 paarden	*f* $5\frac{3}{8}$	*f* $4\frac{1}{2}$
„ 9 „ 12 „	$8\frac{7}{16}$	$6\frac{3}{4}$
„ 13 „ 16 „	$11\frac{1}{4}$	9
„ 17 „ 20 „ en meer	$14\frac{1}{8}$	$11\frac{1}{4}$

Hiervan zijn vrij alle militairen, voor het getal paarden waarvoor zij indemniteit van fourragie genieten.

De wagenverhuurderijen betalen voor elk paard te Batavia *f* $4\frac{7}{32}$ en elders *f* $3\frac{3}{8}$.

De invulling der kohieren van belastingschuldigen is opgedragen aan de wijkmeesters of andere personen, door het plaatselijk bestuur aan te wijzen.

Zij genieten daarvoor 5% van de zuivere opbrengst.

De kohieren worden gezonden aan den directeur der middelen en domeinen, die ze, ter inning van de belasting, zendt aan de algemeene ontvangers. De genoemde directeur heeft het algemeen beheer over deze belasting, welke ook *oorgeld der paarden* genaamd wordt.

nn. Op het bezit van rijtuigen.

Inlanders en daarmede gelijkgestelde personen betalen voor elk rijtuig, dat zij aanhouden, 's jaars:

	Rijtuigen. met twee wielen.	Rijtuigen. andere.
indien die personen met eenig openbaar gezag bekleed zijn, of daarvan alleen den rang hebben	*f* $18\frac{3}{4}$	*f* $37\frac{1}{2}$
anders	$37\frac{1}{2}$	75

Vorsten, regenten en hoofden benedenwaarts tot den rang van districtshoofd, en hun gevolg, zijn vrij.

De opname van belastingschuldigen, inning van het verschuldigde en het toezigt over deze belasting op de rijtuigen, zijn gelijk aan de vorige.

Het oorgeld der paarden en de belasting op rijtuigen, niet afzonderlijk bij de algemeene boeken behandeld, hebben opgebragt:

in 1839	*f* 70,902
„ 1840	62,779
„ 1841	67,475
„ 1842	70,784
„ 1843	71,510
„ 1844	73.930
„ 1845	76,934
„ 1846	79,436
„ 1847	77,614
„ 1848	76,276

oo. Op het houden van openbare markten door particulieren.

Van de jaarlijksche opbrengst van alle particuliere bazaars in Batavia, Buitenzorg en Krawang wordt geheven 5 %, met uitzondering van eenen enkelen bazaar, die $2\frac{1}{2}$ % betaalt.

Deze belasting staat onder het algemeen beheer van den directeur der middelen en domeinen.

Hiervoor is ontvangen:

in	1839	*f* 6,295
„	1840	6,046
„	1841	6,790
„	1842	6,863
„	1843	6,798
„	1844	7,153
„	1845	6,647
„	1846	6,073
„	1847	7,065
„	1848	6,968

pp. Zegelregt.

De belasting bekend onder den naam van ***het regt van het klein zegel***, wordt in Nederlandsch Indie geheven volgens eene ordonnantie van 1817, en de veranderingen en aanvullingen van dat stuk zijn alle te vinden onder de bijlagen van het naamregister van Nederlandsch Indie van 1849, waarvan een exemplaar hiernevens is gevoegd sub la. *M.*

Deze belasting behoort tot de voorwerpen van beheer van den directeur der middelen en domeinen, aan wien tot dat einde een administrateur van het klein zegel is toegevoegd.

De zegels worden verkocht te Batavia, Samarang en Soerabaija door collecteurs of collectrices, zijnde weduwen van landsdienaren, en elders door de gewestelijke secretarissen, of waar geen secretarissen zijn, door de hoofden der gewestelijke besturen; alles tegen genot van 5% op het oorspronkelijk bedrag der zegels (Niet op de verhooging van 20 en 10 ten honderd, bij art. 4 der genoemde ordonnantie bedoeld).

Zij worden geparapheerd door de personen met den verkoop belast.

Het zegelregt heeft in 's Lands kas doen vloeijen;

in	1839	*f* 345,123
„	1840	358,705
„	1841	372,269
„	1842	397,171
„	1843	362,906
„	1844	383,782
„	1845	377,036
„	1846	414,741
„	1847	388,134
„	1848	390,933

qq. Op overtredingen, boeten en verbeurd-verklaringen.

Zoowel in de wetgeving, verhandeld onder „regtswezen," als in de verordeningen op de onderscheidene belastingen en monopolien enz., zijn op zekere overtredingen boeten en verbeurd-verklaringen gesteld.

In sommige gevallen zijn die boeten geheel aan ambtenaren of aan de aanhalers afgestaan, in andere komen zij gedeeltelijk, in weder andere geheel ten behoeve van 's Lands kas; en eindelijk zijn er, die het Gouvernement verklaard heeft ten behoeve van de armen te heffen, maar die voorloopig in 's Lands kas gestort worden, om van gouvernementswege tot liefdadige einden te worden besteed.

De boeten en verbeurdverklaringen beliepen:

IN	Ten voordeele van 's Lands kas.	Ten behoeve van de armen.	Te zamen.
1839	52,502	(*)	»
1840	38,521	(*)	»
1841	48,008	(*)	»
1842	17,195	*f* 80,369	*f* 97,564
1843	40,279	68,569	08,848
1844	16,065	61,910	77,975
1845	43,567	58,818	102,385
1846	26,590	81,546	108,136
1847	52.449	94,494	146,943
1848	»	»	169,791

Het voor 1848 gestelde geeft niet het zuiver resultaat van dat jaar voor 's Lands kas en zulks ten gevolge van het onderstaande.

Van de boeten en verbeurd-verklaringen of aandeelen daarin, welke in 's Lands kas komen, maken gemeenlijk dezulke het grooter deel uit, die, omdat de bepalingen, bij welke zij opgelegd worden, niet aanwijzen ten behoeve van wien zij strekken zullen, vroeger, krachtens eene algemeene toekenning, ten voordeele van de voormalige centrale commissien van weldadigheid, thans genaamd commissien tot ondersteuning van behoeftige Christenen in de Bataviasche, Samarangsche en Soerabaijasche afdeeling, gebragt werden. Die algemeene toekenning in 1842 intrekkende, maakte het Gouvernement van zoodanige boeten enz. een fonds voor: „liefdadige en daarmede in verband staande nuttige einden."

Van dit fonds werd afzonderlijk rekening gehouden en het verscheen niet op de begrooting. Maar sedert 1848 worden geene gelden, den lande uit eenigen hoofde direct of indirect aankomende, als een afzonderlijk fonds aangehouden.

Dien ten gevolge worden de ontvangsten wegens boeten en confiskatien en de uitgaven voor liefdadige en dergelijke nuttige einden op de begrooting geraamd, en is ook het saldo van het bedoelde fonds bij de boeken als eene baat voor den lande ingenomen. Onder de *f* 169,791 zijn voor dat saldo begrepen *f* 78,075.

rr. Op burgerlijke regtsgedingen bij zekere regtbanken.

Op de uitwijzing van burgerlijke geregtszaken door de landraden op Java en Madura en door de residentieraden te Soerabaija en Djokjokarta, wordt eene percentsgewijze belasting geheven over het geldelijk bedrag dier zaken en wel:

5% over *f* 1 tot *f* 1000.
4% over het meerdere binnen *f* 1000 tot *f* 2000.
3% „ „ „ „ 2000 „ 3000.
2% „ „ „ „ 3000 „ 5000.
1% „ *f* 5000 en daarboven.

De opbrengsten sedert 1825 door deze belasting geleverd, zijn afwisselend beschouwd als eene aan andere belastingen gelijke inkomst van den Lande, en als eene van 's Lands eigen baten afgescheidene ontvangst.

(*) Voor 1842 had het Gouvernement nog niet de aanwijzing van het gebruik dezer boeten regtstreeks aan zich getrokken.

Sedert 1837 geschiedde het laatste, maar in het begin van 1849 is regelmatigheidshalve bepaald, dat deze heffingen maandelijks verhandeld zullen worden bij 's Lands kas. De uitgaven, welke daaruit vóór die bepalingen plagten te geschieden (schrijfloon, schrijfbehoeften enz., enz), zullen nu alle door het Gouvernement geautoriseerd moeten worden.

ss. Schattingen.

Sommige inlandsche Vorsten zijn verpligt aan het Gouvernement schatting in geld op te brengen.

Deswege is ontvangen:

	Madura	Molukken	Borneo
in 1839	*f* „	*f* 564	*f* 18,215
„ 1840	6,920	270	10,800
„ 1841	6,920	594	12,389
„ 1842	6,920	1,062	10,398
„ 1843	6,920	592	10,275
„ 1844	6,920	542	12,234
„ 1845	6,920	120	11,521
„ 1846	„	1,464	11,053
„ 1847	6,620	368	18,638
„ 1848	6,620	433	9,184

Belastingen in product opgebragt.

aa. Padi in een gedeelte der Preanger Regentschappen.

Op de landen Soekaboemie en Tjipoetri, vroeger aan particulieren afgestaan, doch onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal *van der Capellen* weder door het Gouvernement overgenomen, brengt de bevolking $^1/_{10}$ van haren padi-oogst op, als belasting ten behoeve van het Gouvernement. (Toen er een particuliere landheer was, bedroeg deze belasting $^1/_5$.) Van dit $^1/_{10}$ wordt $^1/_4$ onder de hoofden als bezoldiging verdeeld en het overige in bepaalde pakhuizen ter beschikking van het Gouvernement gesteld. Gemeenlijk wordt de alzoo geleverde padi in het openbaar verkocht.

Eerst sedert 1846 wordt deze grondbelasting geheel in padi opgebragt; vroeger geschiedde dit meest in koffij, doch ook wel gedeeltelijk in padi en geld. De koffij alzoo opgebragt is steeds naar Nederland gezonden even als het overige koffij-product, de padi publiek verkocht.

De gezamenlijke geldswaarde op die wijze verkregen was volgens de algemeene boeken:

in 1839	*f* 13,690
„ 1840	12,879
„ 1841	14,733
„ 1842	15,679
„ 1843	15,430
„ 1844	15,443
„ 1845	11,883

Volgens opgave van het gewestelijk bestuur, bedroeg het contingent in:

1846	2244	tjains,	verkocht	voor	*f* 23,057
1847	2285	„	„	„	30,353
1848	2320	„	„	„	13,904
1849	2504	„	„	„	17,710

bb. Goud op Borneo.

In de landschappen in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, welke bij den inboorling onder den naam van Tanah Laut bekend zijn, moet van het gegraven goud $^1/_{10}$ als belasting aan het Gouvernement geleverd worden.

Deze belasting heeft, volgens de algemeene boeken, aan 's Lands kas verschaft:

in	1839	*f* 1,050
„	1840	1,321
„	1841	3,457
„	1842	3,542
„	1843	2,185
„	1844	2,484
„	1845	897
„	1846	4,142
„	1847	1,088
„	1848	2,046

Daar de inning der hoofdgelden en uitgaande regten in de landschappen Mendawi, Sampiet en Katiengan steeds met moeite gepaard ging, ten gevolge van den gebrekkigen geldsomloop in die streken; is als proef bepaald, dat zij, indien de belanghebbenden het verkiezen, voldaan mogen worden in producten des lands, en wel in geene andere dan de volgende:

DISTRICT.	PRODUCT.	BEREKENING.	BESCHIKKING OVER HET PRODUCT.
Mendawi,	Stofgoud Rotting Was	1 thail voor *f* 70 100 boss. voor *f* 7 1 pikol voor *f* 75	Te vervoeren voor 's Lands rekening naar Bandjermassing, en daar publiek te verkoopen.
	Rameh-touw	1 kattie voor *f* 2	
Sampiet, (Hier slechts de helft der belasting, de wederhelft moet in *geld* betaald worden.)	Padi	100 gantangs voor *f* 4	Te leveren te Kottariengien, en daar publiek te verkoopen.
Katiengan,	Was Stofgoud	1 pikol voor *f* 59 1 thail voor *f* 66.80	Te leveren te Mendawi, en van daar als hierboven bij Mendawi is aangeteekend

cc. Goud op Menado.

De hoofden van verschillende Rijkjes onder Menado, die, ofschoon het oppergezag van het Gouvernement erkend hebbende, grootendeels hunne onafhankelijkheid behielden, zijn, volgens aangegane verbindtenissen, verpligt, eene bepaalde hoeveelheid goud jaarlijks aan het Gouvernement te leveren tegen eenen bepaalden prijs.

De baten en lasten van de Menadosche goud-rekening waren volgens de algemeene boeken, deze:

JAREN.	LASTEN.			BATEN.				Winst.
	Inkoop.	Diverse.	Te zamen.	Verkoop in Indie.	Verkoop in Nederland.	Vergoeding voor spillagie.	Te zamen.	
1840	ƒ 21,211	„	ƒ 21,211	„	ƒ 64,072	„	ƒ 64,072	ƒ 42,861
1841	11,510	„	11,510	ƒ 23,390	„	„	23,390	11,880
1842	26,912	ƒ 29	26,941	28,496	„	„	28,496	1,555
1843	9,931	52	9,983	49,484	„	„	49,484	39,501
1844	11,147	„	11,147	76,053	„	„	76,053	64,906
1845	16,772	„	16,772	31,100	„	„	31,100	14,328
1846	14,654	8	14,662	25,149	„	„	25,149	10,487
1847	7,172	47	7,219	13,550	„	ƒ 25	13,575	6,356

Omtrent de uitkomsten van 1848 is de volgende opgave uit Indie bekomen:

	Realen.	Geldswaarde.	
Baten.			
Verkocht	251.216	ƒ 8,023	
Restant op ult°. . .	1066. 27	24,534	
	$1317.\frac{243}{288}$		ƒ 32,557
Lasten.			
Inkoop	574. 90	ƒ 7,012	
Diverse	. . . . . .	132	
Overbevonden . . .	1.180		
Restant op 1°. . .	741.261	17,327	
	$1317.\frac{243}{288}$		24,471
		Voordeel.	ƒ 8,086

dd. Sapanhout op Soembawa.

Volgens contracten van 1765 zijn de Vorsten van Soembawa verpligt aan het Gouvernement sapanhout te leveren, waarvoor sedert een vaste prijs van ƒ 50 per

koyan bepaald is. Van dien prijs brengt de Sultan van Bima, naar alond gebruik, denkelijk ook uit den tijd der Oost-Indische Compagnie, $1/10$ op aan den Nederlandschen posthouder aldaar, onder altoos dezelfde plegtigheden. Dit $1/10$ wordt aangewend ter goedmaking van onkosten, ter belooning van ambtenaren enz.

Daar die levering zeer onregelmatig liep, en de Japansche handel het artikel jaarlijks noodig heeft, zijn in 1849 door den Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden overeenkomsten aangegaan, krachtens welke jaarlijks geleverd moeten worden door:

Bima	65	koyan,
Soembawa	40	„
Dompo	20	„
	125	„

ee. Djatihout op Saleijer.

De bevolking van Saleijer was vroeger verpligt, behalve op dat eiland zelf, persoonlijke heerendiensten te verrigten op de hoofdplaats Macassar.

Deze laatste waren zeer bezwarend, en zijn daarom in 1849 vervangen door de verpligte levering, om niet, van jaarlijks 300 djatibalken van bepaalde afmetingen, aan de woning van den Nederlandschen gezaghebber te Saleijer, met goede verdeeling van dit getal onder de dienstschuldigen.

§ 5. *Onverpachte monopolien.*

aa. Zoutmonopolie.

Java en Madura.

Alle aanmaak van zout, anders dan voor het Gouvernement, is, met uitzondering alleen van zout uit de modderwellen van Grobogan en Samarang, op het geheele gouvernements-gebied op Java en op Madura verboden, onder bedreiging van den overtreder met verbeurd-verklaring en eene boete van *f* 10 tot *f* 25 of even zoo vele dagen gevangenis. (*)

Geen zout in grootere hoeveelheid dan één pikol mag op dat gebied vervoerd worden zonder vergunning van het plaatselijk bestuur, noch in iemands bezit zijn zonder bewijs van regtmatige verkrijging; alles op straffe van verbeurdverklaring van het zout en het voer- of vaartuig en van eene boete van *f* 20 voor elken pikol, tot een maximum van *f* 1000, of gevangenis van eene maand voor elke *f* 100 tot een maximum van tien maanden.

Het verbod werkt niet op Soerakarta en Djokjokarta, maar van daar mag geen zout op 's Gouvernements gebied ingevoerd worden, op straffe van verbeurdverklaring.

Het zout uit de modderwellen van Grobogan mag niet buiten die afdeeling vervoerd worden. Op dat zout wordt landrente geheven.

Vreemd zout mag niet op het gebied van het monopolie ingevoerd worden, op verbeurte van het zout en het vaartuig.

Het Gouvernement laat zout maken op de volgende plaatsen en tegen de volgende betalingen, voor welke de zoutmakers, zijnde huisgezinnen, bijzonder voor dien arbeid bestemd, het zout moeten leveren aan de verzamelplaatsen (hoofddepôts) nabij de stranden waar het zout gemaakt wordt.

(*) Het verbod dagteekent van de Compagnie. Het is op de in 1830 verkregen landen (de zoogenaamde „nieuwe residentien") toegepast bij resolutie van 28 Februarij 1836, n°. 55. De straffen zijn bepaald bij *Staatsblad* 1830, n°. 23.

Tanara in Bantam	*f* 5.50
Pakies in Krawang	6.80
Kandangawir in Cheribon	8.40
Paradessi in Rembang	4.20
Sidhaijoe in Soerabaija	5.00
Grissee „ „	5.00
Sumanap op Madura	4.20
Boender „ „	3.90

Alles voor elken koyan van dertig pikols.

De aanmaak geschiedt door het zeewater te leiden op omdijkte stukken gronds (zoutpannen), waar de werking der zon de waterdeelen doet verdampen, zoodat de vaste deelen overblijven.

De hoeveelheid, welke aangemaakt worden moet, wordt jaarlijks door den Gouverneur-Generaal bepaald, in verband met het beginsel, dat ten allen tijde aanwezig moet zijn een voorraad van 100,000 koyan boven het benoodigde voor het verbruik in een jaar. Die voorraad wordt aangehouden ter voorkoming van gebrek, hetwelk in vroegere jaren tot zeer kostbare inkoopen van buiten heeft aanleiding gegeven.

Uit de bedoelde hoofddepôts, staande onder Europesche pakhuismeesters, wordt het zout voor 's Lands rekening vervoerd naar verkooppakhuizen, staande onder Europesche of inlandsche pakhuismeesters, naar gelang van de belangrijkheid van het debiet, waar het zout voor het *binnenlandsch verbruik* verkrijgbaar wordt gesteld: te Kalipoetjang, Pelaboean-Ratoe, Tjilatjap en Patjitan (alle aan Java's zuidkust) tegen *f* $5^{100}/_{120}$, en elders tegen *f* $6^{60}/_{120}$ voor den pikol.

Men kan in die verkooppakhuizen niet minder te gelijk koopen dan $^{1}/_{8}$ pikol, uitgezonderd één pakhuis (te Bodjonegoro in Rembang), waar dit minimum $^{1}/_{16}$ pikol bedraagt.

Jaarlijks worden eenige hoofddepôts aangewezen, waar zout verkrijgbaar is voor den uitvoer buiten Java en Madura, tegen *f* 90 de koyan naar de Lampongs, en *f* 60 per koyan naar andere plaatsen. Zulk voor den uitvoer gekocht zout weder op Java of Madura invoerende, verbeurt men het zout en het vaartuig.

Buitenbezittingen.

Op sommige buitenbezittingen is het zoutmonopolie in denzelfden volstrekten zin als op Java, op sommige met wijzigingen, op de overige *niet* ingevoerd.

Hetgeen op ultimo 1849 bestond, is hieronder kortelijk aangeteekend.

Lampongs. Geen invoer van ander dan Java-zout toegestaan. Overigens in dit zout vrije handel.

Sumatra's Westkust. *a.* Padang met Priaman c. a. Geen verbod op den aanmaak; geen verbod op den invoer van vreemd zout; maar een inkomend regt daarop van *f* 6 den pikol.

Invoer van Java-zout anders dan voor het Gouvernement verboden. Het Gouvernement verkoopt voor *f* $6^{60}/_{120}$ den pikol.

b. Tapanolie c. a. Vreemd zout betaalt *f* 1 per pikol inkomend regt, en mag niet verder zuidwaarts gebragt worden dan Poeloe Eli. Het Gouvernement verkoopt Java-zout tegen *f* 5 per pikol.

Benkoelen. Aanmaak en invoer verboden. Het Gouvernement verkoopt tegen *f* $6^{60}/_{120}$ per pikol.

Palembang. Invoer anders dan voor het Gouvernement verboden.

Het Gouvernement verkoopt tegen *f* $5^{100}/_{120}$ per pikol tegen gereed geld, en *f* 6.80 per pikol op crediet.

Banka. Geen invoer dan voor het Gouvernement.

Het Gouvernement verkoopt tegen *f* 4 per pikol aan de mijnwerkers, en *f* $4^{20}/_{120}$ aan anderen.

Borneo. Geen invoer dan voor het Gouvernement. Het Gouvernement verkoopt tegen *f* $5^{100}/_{120}$ per pikol.

Macassar. ⎫
Molukkos. ⎬ Vrije handel. Vreemd zout betaalt *ƒ* 6 inkomend regt.
Timor. ⎭

Riouw. Vrije handel in *alle* zout.

Ten aanzien van de buitenbezittingen, waar het gouvernements-monopolie in werking is, bestaat onderscheid in de wijze waarop de gouvernements-pakhuizen in die bezittingen van zout voorzien worden.

Voor Borneo en Palembang geschiedt het volgende:

Het gewestelijk bestuur aldaar en de directeur der producten en civile magazijnen geven, ieder tot een bepaald gedeelte der geraamde jaarlijksche behoefte, aan verschillende personen, bij voorkeur handelaren, verlof om aan een der hoofddepôts van Java en Madura af te halen en naar die buitenbezittingen over te voeren eene hoeveelheid zout, welke in den regel voor elk vaartuig niet meer bedraagt dan 50 en hoogstens mag bedragen 150 koyans.

Voor dat zout moeten de handelaren bij ontvangst betalen den prijs, tegen welken op Java en Madura het zout algemeen *voor den uitvoer* wordt verkocht, of zij moeten voor dien prijs borgen stellen.

Zij leveren het zout af aan het pakhuis in de buitenbezitting en krijgen dan voor het werkelijk geleverde (alle verlies, waaronder spillagie, is geheel voor hunne rekening) den op Java betaalden prijs of den verleden borgtogt terug en nog eene vaste som daarenboven als vracht.

Dit is het vervoer op *licenten*.

Maar voor Banka, Sumatra's Westkust en Benkoelen wordt de overvoer van het zout naar de buitenbezittingen toegewezen aan degenen, die bij publieke uitbesteding op Java de minste betaling vorderen en overigens voldoen aan de gewone vereischten: soliditeit, keuring der vaartuigen enz., nopens overvoeren voor het Gouvernement. Hier is dus geene vaste som voor vracht, noch eene vrije keus van personen tot overvoerders, als in het licentensysteem. Doch de overvoerder volgens uitbesteding moet evenzeer, bij ontvangst op Java, den algemeenen uitvoerprijs betalen of er borgen voor stellen.

Daarentegen is hij, wegens den overvoer, contractant met het Gouvernement, voor welks rekening de overvoer geschiedt en hij geniet gemeenlijk eene vergoeding van 7% voor spillagie.

D hoeveelheid zout op Java en Madura aangemaakt en de kosten van dien aanmaak hebben bedragen.

IN	KOYAN. (*)	KOSTEN.
1831	13,632	*ƒ* 73,201
1832	10,882	53,707
1833	37,009	202,958
1834	23,760	137,464
1835	40,045	226,242
1836	22,398	135,448
1837	11,589	62,714
1838	41,829	241,796
1839	17,804	115,831
1840	20,078	104,256
1841	27,562	148,406
1842	23,844	147,889
1843	26,419	149,589
1844	30,873	158,956
1845	30,789	162,012
1846	20,348	89,661
1847	29,548	123,065

(*) Van 30 pikols.

In 1848 zijn, volgens de algemeene boeken, slechts 335½ koyan aangemaakt; ofschoon het cijfer van den aanmaak op 24,000 koyan bepaald was. Het regenachtige weder gedurende het geheele jaar was de eenige oorzaak van dit resultaat.
Op Java en Madura zijn verkocht:

a. Voor binnenlandsch verbruik.

IN	KOYAN	TEGEN
1831	14,504	ƒ 2,530,938
1832	14,099	2,520,479
1833	12,870	2,296,848
1834	13,973	2,469,539
1835	14,860	2,595,430
1836	15,038	2,661,039
1837	17,175	3,025,059
1838	17,150	3,003,211
1839	18,036	3,164,254
1840	18,557	3,658,493
1841	18,115	4,095,099
1842	18,604	4,184,091
1843	19,251	4,341,022
1844	19,092	4,347,483
1845	19,879	4,512,773
1846	20,071	3,963,101
1847	18,885	3,545,747
1848	19,865	3,764,598

b. Voor uitvoer.

IN	KOYAN	TEGEN
1831	3,619	ƒ 176,970
1832	2,617	157,020
1833	5,464	327,866
1834	3,658	219,469
1835	4,088	245,280
1836	2,819	169,160
1837	6,097	365,820
1838	5,414	324,828
1839	3,545	212,700
1840	2,915	174,900
1841	3,775	226,500
1842	4,349	260,940
1843	4,422	265,320
1844	4,576	269,459
1845	4,921	295,400
1846	4,837	294,481
1847	5,437	326,467
1848	200	12,000

De geldelijke resultaten van den gouvernements-handel in zout zijn volgens de algemeene boeken geweest:

a. Op Java en Madura.

JAREN.	LASTEN.					BATEN.				WINST.
	Aanmaak.	Vervoer.	Personeel.	Spillagie.	Te zamen.	Verkoop voor binnenlandsch verbruik.	Verkoop voor uitvoer.	Vergoeding van spillagie.	Te zamen.	
1831	*f* 73,201	*f* 323,129	*f* 80,025	*f* 17,725	*f* 494,080	*f* 2,530,938	*f* 176,970	*f* 4,971	*f* 2,712,879	*f* 2,218,799
1832	53,707	236,736	88,251	17,547	396,241	2,520,479	157,020	1,274	2,678,773	2,282,532
1833	202,958	329,018	81,530	31,740	645,246	2,296,848	327,866	4,771	2,629,485	1,984,239
1834	137,464	237,264	92,247	43,966	510,941	2,469,539	219,469	5,190	2,694,198	2,183,257
1835	226,242	220,260	84,997	34,918	566,417	2,595,430	245,280	3,348	2,844,058	2,277,641
1836	135,448	240,115	88,679	32,564	496,806	2,661,039	169,160	1,935	2,832,134	2,335,328
1837	62,714	386,834	150,754	43,931	644,233	3,025,059	365,820	1,828	3,392,707	2,748,474
1838	241,796	398,208	98,519	46,486	785,009	3,003,211	324,828	3,879	3,331,918	2,546,909
1839	115,831	332,762	96,300	114,136	659,029	3,164,254	212,700	8,427	3,385,381	2,726,352
1840	104,256	429,484	97,667	45,452	676,859	3,658,493	174,900	18,697	3,852,090	3,175,231
1841	148,406	493,710	97,992	48,157	788,265	4,095,099	226,500	31,482	4,353,081	3,564,816
1842	147,889	571,357	92,461	44,344	856,051	4,184,091	260,940	36,678	4,481,709	3,625,658
1843	149,589	574,588	94,651	48,381	867,209	4,341,022	265,320	14,326	4,620,668	3,753,459
1844	158,956	657,639	94,317	87,754	998,666	4,347,483	269,459	23,946	4,640,888	3,642,222
1845	162,012	514,749	100,908	62,282	839,951	4,512,773	295,400	9,227	4,817,400	3,977,449
1846	89,661	514,144	108,465	56,133	768,403	3,963,101	294,481	11,215	4,268,797	3,500,394
1847	121,065	696,981	110,996	60,531	991,573	3,545,747	326,467	27,083	3,899,297	2,907,724
1848	1,845	617,259	103,459	74,140	796,703	3,764,598	12,000	25,406	3,802,004	3,005,301

b. Op de Buitenbezittingen.

JAREN.	LASTEN.					BATEN.			WINST.
	Ontvangen of ingekocht zout.	Vervoer.	Personeel.	Spillagie.	Te zamen.	Verkocht zout.	Vergoeding van spillagie.	Te zamen.	
1839	*f* 666,531	*f* 8,070	*f* 16,641	*f* 15,000	*f* 706,242	*f* 860,348	*f* 148	*f* 860,496	*f* 154,254
1840	235,556	15,334	10,714	18,400	280,004	759,121	675	759,796	479,792
1841	486,228	6,190	41,011	26,600	560,029	754,397	976	755,373	195,344
1842	362,619	28,574	11,127	31,200	433,520	847,444	299	847,743	414,223
1843	509,012	40,423	12,454	19,100	580,989	824,534	451	824,985	243,996
1844	445,119	28,108	12,212	33,200	518,639	904,370	315	904,685	386,046
1845	461,685	62,909	12,377	20,600	557,571	929,446	313	929,759	372,188
1846	444,169	11,860	12,046	53,800	521,875	808,588	1,822	810,410	288,535
1847	481,384	10,097	16,190	22,100	529,771	737,973	348	738,321	208,550
1848	487,167	60,774	15,381	46,333	609,655	795,156	1,045	796,201	185,546

Voor 1849 werd de aanmaak van zout bepaald op een mimiun van 24,000 koyans.

Volgens voorloopige berekening werden toen aangemaakt 25,274 koyans.

Het restant zout op ultimo 1849 bedroeg 76,794 koyans.

In 1849 werden, volgens voorloopige berekening, verkocht voor binnenlandsch verbruik:

	18,192 koyans tegen. . . .	ƒ 3,471,554
Voor uitvoer particulier	2,010 koyans tegen. . . .	126,750
		ƒ 3,598,304

bb. Openbare verkoopingen.

Het regt tot het houden van openbare verkoopingen behoort uitsluitend aan het Gouvernement.

Tot dat einde zijn ingesteld *vendu-kantoren*, ook *vendu-departementen* genaamd. Het oppertoezigt over die inrigtingen wordt uitgeoefend door den directenr der middelen en domeinen, het gewestelijk toezigt door de hoofden der gewestelijke besturen, met uitzondering van Samarang en Soerabaija, waar een der stedelijke adsistent-residenten daarmede belast is.

Te Batavia, Samarang, Soerabaija en Amboina zijn de werkzaamheden van het vendu-departement opgedragen aan afzonderlijke ambtenaren, elders aan eenen der aanwezige ambtenaren als bijbetrekking, gemeenlijk aan den gewestelijken secretaris of den ambtenaar diens functien waarnemende. Al deze ambtenaren in de vervulling der werkzaamheden van het vendu-kantoor voeren den titel van vendumeesters.

De vendnkantoren van Batavia, Samarang en Soerabaija loopen geheel voor 's Lands rekening; dat te Amboina gedeeltelijk; de overige moeten door den vendumeester bekostigd worden uit de hem toegestane aandeelen in de belasting.

Goederen openbaar willende verkoopen, vraagt men vendutie aan bij het vendukantoor, onder opgave van de geschatte venduwaarde. Van zulke aanvragen wordt een rooster gehouden.

De verkoopingen hebben plaats naar de orde van inschrijving op dien rooster, maar verkoopingen voor sterfboedels of op regterlijk gezag of voor vertrekkende personen gaan voor.

Is de raming der vendnwaarde minder dan ƒ 3000 te Batavia, ƒ 500 te Samarang, ƒ 300 te Soerabaija, dan kan men geen geheelen dag voor zich bekomen. Buiten deze plaatsen kunnen zulke minima bepaald worden door de gewestelijke besturen, aan de vendumeesters overlatende om, zoo zij zich de moeite getroosten willen, vendutien voor mindere sommen dan de bepaalde te houden, waartoe zij, wat sterfboedels en verkoopingen op regterlijk gezag betreft, verpligt zijn.

Op de openbare verkoopingen wordt geheven:

	Ten laste van den	
Wanneer de veiling geschiedt bij *opslag* en de goederen van de hand gezet worden:	kooper.	verkooper.
1°. voor onbewerkt goud en zilver, losse juwelen, ruwe diamanten, paarlen en alle vreemde muntspecien	1 %	—
2°. voor nationale effecten, 's Lands schuldbrieven en actien, en alle door het Gouvernement erkende naamlooze vennootschappen	1 „	—
3°. voor gouvernementsgrond-producten	—	—

	Ten laste van den	
	kooper.	verkoo-per.
4°. voor andere losse goederen	6 %	1 %
5. voor vaste goederen	4 „	1 %
Wanneer de veiling geschiedt bij *afslag*, en de goederen van de hand gezet worden:		
1°. voor de goederen onder n°. 1 hierboven vermeld . . .	1 „	—
2°. „ „ „ „ 2 „ „	1 „	—
3°. „ „ „ „ 3 „ „ . . .	—	—
4°. „ „ „ „ 4 „ „ . . .	6 „	—
5°. „ „ „ „ 5 „ „ . . .	4 „	—
In beide genoemde gevallen daarenboven voor alle goederen	1 per mille	—
Wanneer de goederen bij de veiling, hetzij bij op- of afslag *niet* van de hand gezet (dus opgehouden) worden:		
voor de goederen bij 1°. en 2°. vermeld	—	¼ %
voor andere losse goederen	—	1 „
voor vaste goederen	—	¼ „
De drie laatste heffingen zijn ook verschuldigd over hetgeen de vendutien minder opbrengen dan de bij aanvraag ingeschreven raming of het bepaalde minimum.		

Al deze heffingen komen in 's Lands kas, maar het 1 per mille is bepaaldelijk bestemd voor de armen, en van de andere heffingen bij de vendu-kantoren buiten Batavia, Samarang en Soerabaija wordt het grootste gedeelte uitgekeerd aan de ambtenaren van die kantoren.

Te Batavia, Samarang en Soerabaija wordt in den regel slechts ééne vendutie daags toegelaten.

Over dag wordt aldaar, bij uitzondering, eene tweede vendutie gehouden van voorwerpen van handel uit de eerste hand, minstens ten geraamde waarde van ƒ 20,000

Hierop wordt geheven: wanneer men geen waarborg van het Gouvernement voor de betaling verlangt en zelf zich met de invordering belast, 1¼ % op den verkooper; tegen dadelijke betaling, onder waarborg van het Gouvernement, 2½ %, en op het gewoon crediet 4 %; over hetgeen minder verkocht wordt dan voor ƒ 20,000 betaalt de verkooper ½ %.

Het bovenvermeld minder salaris is ook toepasselijk op de door zeeramp beschadigde goederen, welke op eene gewone vendutie verkocht worden.

Vendutie van goederen uit de eerste hand tegen verminderd salaris zijn ook toegestaan te Macassar.

Te Batavia, Samarang en Soerabaija betalen de koopers voor de rekeningen we-

gens alle op vendutie gekochte goederen, 10 tot 20 duiten; alle overige ongelden (advertentiekosten, vendu-extract enz.) komen ten laste van den verkooper.

De gewone verkoopingen geschieden:

1° op een crediet van 4 maanden;

2°. tegen dadelijke betaling, of

3°. op een langer crediet dan 4 maanden.

In het eerste geval moeten de koopers den prijs van het gekochte, verhoogt met de belasting en het opgeld voor de rekening, aan het vendu-kantooor komen betalen binnen 4 maanden of binnen 5 maanden met 2% en binnen 6 maanden met 4% boete.

In het tweede geval moeten de koopers als voren betalen binnen 8 dagen.

In het derde regelt zich de betaling naar het crediet.

De opbrengst der verkoopingen wordt aan de verkoopers betaald:

in het eerste geval, 6 maanden na den dag der verkooping;

in het tweede, 6 weken als voren, en

in het derde naar bijzondere regelingen.

De vendu-kantoren kunnen echter ook vroeger betalen dan op den bepaalden tijd, tegen korting van 3/4 % 's maands.

Die rente komt, buiten Batavia, Samarang en Soerabaija, ten voordeele van de vendumeesters.

Wanneer de opbrengst niet terstond na het houden eener verkooping wordt betaald, geeft het vendu-departement aan den regthebbende eene acceptatie deswege af, betaalbaar over den termijn van het crediet, waarop de verkooping is geschied.

Deze *vendu-acceptatien* zijn te Batavia, waar (met weinige uitzondering) elken dag eene verkooping plaats vindt, een zeer gewoon geld-vertegenwoordigend papier, dat veel tot vergemakkelijking van pecuniele transactien bijdraagt.

In het algemeen stelt het Gouvernement zich civiliter aansprakelijk voor de uitkeering der opbrengst van de door de vendu-kantoren verkochte goederen.

Openbare verpachtingen of verhuringen van landerijen, suikermolens of andere fabrieken, markten, vischvijvers, houtgewassen of andere voortbrengselen van nijverheid, zoomede onder-verpachtingen van 's Lands middelen, moeten geschieden door tusschenkomst der vendu-kantoren, of door eenen notaris; dit laatste na verlof van het plaatselijk bestuur.

Binnen acht dagen na zulke opveilingen moet betaald worden:

a. onverschillig of zij voor een notaris of vendu-meester gehouden zijn,

bij afstand over de koopsom tot en met *f* 25,000 1 %

voor het meerdere boven:

f 25,000	tot	*f* 50,000	3/4 %
50,000	„	100,000	1/2 %
100,000	„	150,000	3/8 %
150,000	„	200,000	1/4 %
200,000	. . . . .		1/8 %

b. wanneer zij voor den vendumeester gehouden zijn en niet afgestaan worden, 1/4 van het bovenvermelde met een minimum van *f* 40.

Deze belastingen komen te Batavia, Samarang en Soerabaija geheel ten vóordeele

van 's Lands kas; buiten die plaatsen worden zij tusschen 's Lands kas en de ambtenaren verdeeld.

Voorts wordt ook op de bedoelde veilingen geheven 1 per mille voor de armen.

Om *loterijen* uit te schrijven, moet men verlof vragen en zulks, wanneer zij roerende en onroerende goederen betreffen, van het gewestelijk bestuur, en wanneer een of meer prijzen in geld bestaan, van den Gouverneur-Generaal. Op de loterijen wordt bij de vendukantoren geheven:

1°. 6 % te Batavia, Samarang en Soerabaija, geheel, — en daarbuiten gedeeltelijk (2½ %), ten behoeve van 's Lands kas, komende het andere gedeelte bij de laatstbedoelde vendukantoren ten voordeele van de ambtenaren dier kantoren;

2°. 1 *per mille* voor de armen.

De belasting op de openbare verkoopingen in Nederlandsch Indie heeft opgebragt:

in 1839	ƒ 354,006
„ 1840	334,798
„ 1841	298,000
„ 1842	257,961
„ 1843	315,003
„ 1844	313,690
„ 1845	310,152
„ 1846	349,744
„ 1847	202,991
„ 1848	279,576

Het verkoopsbedrag der bij de vendukantoren op Java en Madura geveilde goederen was als volgt:

1°. *Gouvernements-goederen.*

Jaren.	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.	Elders.	Te zamen.
1840	ƒ 2,015,237	ƒ 7,174	ƒ 66,735	ƒ 26,437	ƒ 2,115,583
1841	371,450	3,717	63,667	19,512	458,346
1842	3,722,441	8,463	79,613	19,024	3,829,541
1843	1,334,094	23,467	199,626	63,555	1,620,742
1844	1,095,596	14,878	211,813	44,113	1,366,400
1845	1,701,770	23,039	257,506	75,213	2,057,528
1846	260,501	7,842	87,253	32,763	388,359
1847	224,351	12,956	93,036	75,846	406,189
1848	627,353	4,592	84,062	56,029	772,036
1849	618,009	14,496	121,945	56,877	811,307

De verschillen te Batavia worden toegelicht door de volgende specificatie van de daar verkochte goederen:

In	Tin.	VAN JAPAN.			Goud.	Vogel-nestjes.	Specerijen.	Koffij.	Diamanten en brillanten.	Diverse.	Te zamen.
		Koper.	Kampfer.	Kabaaijen en watten.							
1840	ƒ 1,571,825	"	ƒ 103,725	ƒ 4,746	"	ƒ 252,215	ƒ 15,562	ƒ 10,372	"	ƒ 56,792	ƒ 2,015,237
1841	"	"	72,295	5,393	ƒ 36,379	191,880	48,129	"	ƒ 1,960	15,414	371,450
1842	3,416,125	"	"	"	29,496	205,298	21,755	1,161	176	48,430	3,722,441
1843	963,250	"	110,918	4,005	49,572	140,103	17,067	"	3,149	46,030	1,334,094
1844	"	ƒ 535,000	61,452	2,429	87,232	200,464	19,174	"	4,047	185,798	1,095,596
1845	946,550	424,252	43,762	1,965	42,485	213,265	690	627	1,876	26,298	1,701,770
1846	"	"	"	2,484	"	196,001	17,325	"	1,000	43,691	260,501
1847	"	"	"	1,841	14,618	152,278	20,118	"	3,792	31,704	224,351
1848	"	391,275	4,631	3,126	9,526	158,765	19,873	4,004	65	36,088	627,353
1849	"	391,388	26,038	2,082	"	165,121	"	7,722	"	25,688	618.009

2°. *Particuliere goederen.*

	1840.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	1846.	1847.	1848.	1849.
Bantan.	32,236	33,638	55,612	58,080	18,159	42,656	61,256	60,643	71,857	85,231
Batavia	2,160,670	2,224,276	1,741,112	2,689,673	2,506,821	2,714,965	2,809,154	2,529,148	2,225,416	2,344,732
Buitenzorg	145,326	91,927	73,188	120,599	71,630	137,126	112,705	87,827	54,802	72,299
Krawang	23,371	19,750	46,344	23,325	21,839	45,421	22,180	20,102	20,138	23,079
Preanger	9,978	46,429	22,049	59,770	56,754	67,159	148,499	38,251	61,578	82,481
Cheribon	105,434	201,675	53,756	108,008	77,384	49,297	41,573	63,296	40,471	357,329
Tagal	49,804	20,223	21,100	21,319	36,271	21,139	60,168	32,660	67,476	58,347
Pekalongan	40,849	63,246	103,411	86,269	77,625	55,667	42,969	56,502	24,261	85,734
Samarang	683,084	622,298	671,700	627,931	595,644	639,570	692,027	897,010	848,666	702,276
Japara	70,331	61,641	46,298	72,246	38,546	46,808	67,610	80,778	74,828	30,756
Rembang	40,901	37,489	88,533	42,421	73,963	89,147	53,503	89,303	66,428	83,638
Soerabaija	500,529	597,655	578,011	707,591	743,986	706,244	696,562	647,313	844,713	618,167
Pasoeroean	71,055	96,123	109,897	112,707	109,041	115,721	136,361	171,048	137,037	135,126
Bezoeki	30,999	8,840	16,516	16,633	8,935	9,370	15,687	16,187	47,029	29,730
Banjoewangi	4,560	6,591	5,809	5,667	4,270	7,018	15,367	9,165	10,572	11,494
Banjoemaas	18,508	26,865	14,140	68,067	63,269	31,139	77,909	40,650	48,233	48,750
Bagelen	91,393	66,826	75,644	43,988	48,902	53,422	53,842	87,634	75,086	68,561
Kadoe	64,143	51,398	62,768	69,799	37,161	41,062	39,954	29,065	29,026	16,264
Djokjokarta	48,752	91,726	44,134	44,657	40,587	97,429	52,966	68,423	103,770	64,455
Soerakarta	452,251	405,858	84,416	490,986	91,194	164,362	190,269	133,089	141,126	136,251
Madioen	40,263	34,189	62,003	95,118	45,087	98,397	90,753	69,204	94,440	53,381
Patjitan	6,143	11,530	8,918	8,879	3,568	7,901	16,369	7,872	12,001	5,555
Kediri	24,192	8,862	22,704	18,868	28,824	20,244	71,885	31,893	33,154	34,280
Te zamen	4,714,772	4,829,133	4,008,063	5,592,601	4,799,460	5,261,264	5,569,568	5,267,063	5,132,107	5,148,816

cc. Tin op Banka.

Alle tin in den grond van het eiland Banka behoort aan het Gouvernement; geen uitvoer van tin, bewerkt of onbewerkt, mag van daar plaats hebben anders dan van gouvernementswege; tinnen gereedschappen kunnen er alleen uitgevoerd worden op verlof van den resident, en vervaardigd van tin dat bij het Gouvernement gekocht is tegen eenen bepaalden prijs (*f* 44 per pikol). Die tinerts op Banka graaft, is verpligt dien te smelten en het product aan het Gouvernement te leveren tegen eenen vasten prijs (*f* 13½ per pikol, klinkende zilveren munt).

Over het algemeen hebben Chinezen, in vennootschappen vereenigd, het bewerken van de tinmijnen op Banka ondernomen.

Op het aanvangen en de regeling van zulke ondernemingen zijn door het Gouvernement bepalingen gesteld.

De mijnwerkers worden maandelijks door het Gouvernement van zekere levensbehoeften en andere voorwerpen voorzien, tegen bepaalde prijzen, te weten:

Rijst	per pikol	*f* 5.00
Zout	„	4.00
Olie	„	33.00
IJzer	„	33.00
Staal	„	62½

Zij bekomen wijders vaste voorschotten in geld op het verwachte product, namelijk bij het Chinesche nieuwjaar, bij de smelting, en bij het vertrek der Chinesche vaartuigen. Er zijn verordeningen tegen het onvoorzigtig opdrijven dezer verstrekkingen en voorschotten.

Het algemeen beheer over de tinmijnen berust bij den directeur der middelen en domeinen, het gewestelijk beheer bij den resident van Banka, en het dadelijk beheer bij de hem toegevoegde Europesche districts-ambtenaren, onder de benaming van administrateurs der tinmijnen.

De geleverde hoeveelheid bedroeg:

in 1831	44,400	pikols,
„ 1832	41,649	„
„ 1833	28,681	„
„ 1834	53,424	„
„ 1835	35,922	„
„ 1836	60,464	„
„ 1837	46,292	„
„ 1838	39,102	„
„ 1839	69,212	„
„ 1840	60,963	„
„ 1841	62,852	„
„ 1842	40,467	„
„ 1843	64,304	„
„ 1844	69,526	„
„ 1845	53,534	„
„ 1846	69,501	„
„ 1847	81,132	„

De geleverde hoeveelheid geeft echter niet het juiste resultaat van den mijn-arbeid

van elk jaar; op het einde van elk jaar namelijk blijft steeds eene hoeveelheid erts voorhanden, in dat jaar gewonnen, maar welke eerst in het volgende bewerkt wordt.

Trekt men nu van de geleverde hoeveelheid af het verkregen tin uit erts van het vorige jaar, en telt men bij geleverde hoeveelheid op het tin in het volgende jaar verkregen uit overgehouden erts op het einde van elk jaar, zoo bekomt men de werkelijke resultaten van de exploitatie der mijnen.

Deze gaf:

in	1838	45,767	pikols,
„	1839	57,772	„
„	1840	60,786	„
„	1841	66,372	„
„	1842	40,247	„
„	1843	71,091	„
„	1844	62,094	„
„	1845	56,033	„
„	1846	71,252	„
„	1847	73,983	„

Bij de beschouwing van de verschillen tusschen de onderscheidene jaren moet in het oog gehouden worden, dat de arbeid veel afhangt van de weêrsgesteldheid.

Hierboven is gezegd, dat de mijnwerkers verstrekkingen in goederen en voorschotten in geld van het gouvernement ontvangen. Deze kunnen niet altoos in hetzelfde jaar en sommige volstrekt niet verevend worden: van daar *mijnschulden*, en onder deze hopelooze.

Omtrent die mijnschulden volgen hieronder eenige berekeningen en opgaven:

Jaren.	Bedrag. op ultimo.	Hiervan is als hopeloos afgeschreven.
1838	ƒ 433,209	ƒ 8,487 (1838–1839)
1839	462,927	
1840	495,296	»
1841	670,534	188,578
1842	936,699	124,272 (1842–1845)
1843	958,043	
1844	989,817	
1845	959,788	
1846	926,310	»
1847	754,249	22,510

De schulden, uitmakende het cijfer op ultimo 1847	ƒ 754,249
na aftrek van de afgeschreven	22,510
	ƒ 731,739

waren gerangschikt als volgt:

gewaarborgde	ƒ 98,531
goede	316,757
onzekere	154,247
kwade	152,377
hopelooze	9,827
Als boven	ƒ 731,739

De hopeloos geworden schuld in het tijdvak van 10 jaren, tusschen 1832 en 1841, werd berekend op . . . . ƒ 226,885

Op die som en de later hopeloos gebleken schulden is blijkens de aanwijzing hierboven, afgeschreven	ƒ 343,797	
en van de schuld onder ultimo 1847 werd, blijkens de tweede opgaven hiervoren, nog voor hopeloos gehouden . .	9,827	
te zamen		353,624

Alzoo is meer hopeloos bevonden sedert 1841 . . . . ƒ 126,739

Stelt men nu dat, behalve de sedert 1832 in het geheel afgeschreven schuld en het restant hopeloos geachte schuld onder 1847, te zamen bedragende als boven	ƒ 353,624
nog de kwade schuld onder ultimo 1847	152,377
zou moeten worden afgeschreven, dan beloopt het verlies.	ƒ 506,001

hetwelk geslagen moet worden over de sedert 1832 geleverde hoeveelheid tin, zijnde 877,025 pikols. Dit verlies vermeerdert alzoo de kosten van het geleverde met ƒ 0,69 (negen en zestig duiten) per pikol.

Aan het bovenstaande sluiten zich de volgende opgaven, later uit Indie ontvangen.
In 1848 zijn volgens de algemeene boeken geleverd 71,495½ pikols tin, en in 1849 volgens de gewestelijke autoriteit 77,874.
Den voorhanden erts mede berekenende, even als dit hierboven geschied is, verkrijgt men eene productie van de mijnen van 74,874 pikols tin in 1848, en 73,966 in 1849.

De schulden bedroegen op ultimo 1848		ƒ 734,370
waarvan, behalve de vroeger aangeteekende	ƒ 22,510	
als hopeloos zijn afgeschreven	225,948	
		248,458
Rest. . .		ƒ 485,912
In 1849 meer afbetaald dan bijgekomen		45,001
Schuld op ultimo 1949 . .		ƒ 440,911

Deze waren gerangschikt als volgt:

goede	ƒ 59.094
onzekere	130,208
kwade	251,609
	ƒ 440,911

In Mei 1849 is aan eenen natuurkundige opgedragen na te gaan, welke ter beschikking van het Gouvernement staande middelen kunnen aangewend worden tot verbetering van de werkwijze bij de tinmijnen op Banka in gebruik; zijn onderzoek duurde op ultimo 1849 nog voort.

dd. Vogelnestjes.

De klippen of holen waar zekere vogelsoorten eetbare nesten bouwen, behooren op Java, behalve op de particuliere landerijen, aan het Gouvernement.

De meeste (namelijk die in Bantam, Samarang, Japara, Rembang, Kediri, Soerabaija, Pasoeroean en Bezoeki) zijn verpacht en dus hierboven onder de verpachte belastingen en monopolien begrepen.

De onverpachte bevonden zich in Banjoemaas, Bagelen, Djokjokarta en Patjitan.

Het bezitten, vervoeren en verkoopen van deze vogelnestjes is er aan elk en een iegelijk verboden onder bedreiging met verbeurd-verklaring en bestraffing als bezit, vervoer en verkoop van gestolen goed.

Evenmin mag daar invoer van zulke vogelnestjes plaats hebben uit andere gewesten.

De klippen en holen in Banjoemaas zijn sedert jaren, als der moeite van het plukken der nesten niet waardig, onaangeroerd gelaten.

Die in Bagelen, Djokjokarta en Patjitan worden voor gouvernements-rekening geëxploiteerd.

Het product wordt vervoerd naar Soerakarta, daar gesorteerd en gedroogd, dan over Samarang naar Batavia gezonden, en publiek verkocht.

Het algemeen beheer over de onverpachte vogelnestklippen is opgedragen aan den directeur der producten en civile magazijnen.

De opbrengst der verpachte vogelnestklippen is begrepen onder het elders gegeven cijfer der verpachte belastingen en monopolien.

De lasten en baten der onverpachte vogelnestklippen waren, volgens de algemeene boeken:

In	LASTEN.			BATEN.			WINST.
	Inzameling en bewerking.	Vervoer.	Te zamen.	Verkoop te Batavia.	Vergoeding voor spillagie.	Te zamen.	
1839	ƒ 15,216	ƒ 1,871	ƒ 17,087	ƒ 210,593	„	ƒ 210,593	ƒ 193,506
1840	15,975	1,537	17,512	302,230	ƒ 94	302,324	284,812
1841	16,112	1,150	17,262	203,478	„	203,478	186,216
1842	15,940	1,330	17,270	205,298	„	205,298	188,028
1843	17,618	724	18,342	140,103	„	140,103	121,761
1844	15,457	1,194	16,651	200,464	„	200,464	183,813
1845	15,772	1,321	17,093	213,265	„	213,265	196,172
1846	16,787	1,779	18,566	196,067	59	196,126	177,560
1847	14,060	1,176	15,236	152,277	„	152,277	137,041
1848	13,367	1,071	14,438	158,765	„	158,765	144,327

ee. Handel op Japan.

Vroeger is reeds gezegd, dat het Gouvernement den handel op Japan geheel aan zich houdt en er een gedeelte van verpacht.

Het onverpachte gedeelte staat, even als het andere, onder het algemeen beheer van den directeur der producten en civile magazijnen en wordt gevoerd door middel van een opperhoofd van den Nederlandschen handel op Japan, met toevoeging van eenige ambtenaren, te zamen uitmakende onze factory op Decima. Al de lasten en baten van den Japanschen handel, met inbegrip van het verpachte gedeelte op eene andere plaats van dit verslag beschouwd, bedroegen volgens de algemeene boeken:

In	Lasten.	Baten.	Winst.
1839	ƒ 167,079	ƒ 484,450	ƒ 317,371
1840	160,864	399,788	238,924
1842	354,088	541,153	187,065
1843	203,265	469,758	266,493
1844	187,303	393,271	205,968
1845	183,327	312,461	129,134
1846	145,507	293,922	148,415
1847	156,816	271,244	114,428
1848	162,085	370,626	208,541

In 1841 is geen handel op Japan gedreven. Het derwaarts bestemde schip keerde van eene verlorene reis terug.

Het bovenstaande resultaat is gemiddeld gunstiger dan het vroeger verkregene; want in 1823 tot 1832 beliep de winst gemiddeld ƒ 120,000 's jaars.

§ 6. *Handel in goederen, den Souverein ook buiten de belastingen en monopolien toebehoorende.*

aa. Verkoop van gronden.

De Gouverneur-Generaal heeft de magt niet, om uitgestrekte landerijen in Nederlandsch Indie te verkoopen; hij is echter bevoegd, kleine stukken grond in koop af te staan in en nabij de steden en dorpen.

Bij de beoordeeling van aanvragen om zoodanige kleine perceelen wordt er op gelet, of het afstaan van de verlangde stukken grond overeen te brengen is met regelen van netheid in den aanleg van hoofdplaatsen, met verordeningen van politie, enz.; terwijl alleen in bijzondere gevallen gronden verkocht worden, welke niet, met de daarop aanwezige of nog op te rigten gebouwen, eene waarde hebben of hebben zullen van ƒ 1000.

Aan kleine stukken gronds in en om de steden en dorpen is verkocht:

in	1839	voor ƒ	6,114
„	1840	„	16,644
„	1841	„	28,135
„	1842	„	34,055
„	1843	„	53,713

in 1844	„	*f* 26,851
„ 1845	„	26,308
„ 1846	„	13,380
„ 1847	„	46,869
„ 1848	„	9,963

bb. **Verkoop van andere voorwerpen.**

1°. In vorige deelen van dit verslag is reeds gewag gemaakt van den verkoop van verscheidene zaken.

2°. Onder „landbouw" enz. zal gesproken worden van den verkoop van grondproducten aan het Gouvernement geleverd.

3°. Behalve deze zaken verkoopt het Gouvernement rijst in de Molukkos tegen bepaalde prijzen, ter voorziening in de behoefte der Europesche ambtenaren en ingezetenen aldaar, uit gebrek aan particulieren handel, wordende die rijst op Java ingekocht.

4°. Onderscheidene andere goederen, afgekeurde of overbodige zaken bij 's Lands administratien enz.

Voorts wordt, wat de publiek verkochte goederen betreft, verwezen naar het hoofd: „Openbare verkoopingen," en wijders naar het derde hoofdstuk van dit overzigt.

Aan huizen is in 1848, volgens de algemeene boeken, verkocht voor *f* 4700.

cc. Verhuur van voorwerpen.

Uit vorige deelen van dit verslag is gebleken, dat het Gouvernement verhuurt eenige middelen van vervoer, gronden, enz.

Het Gouvernement verhuurt voorts hier en daar eenige woningen.

Aan verhuurde voorwerpen is in 1848, volgens de algemeene boeken, ontvangen eene som van *f* 2237.

X. NIJVERHEID.

(voor zoover die niet onder andere hoofden van dit verslag verhandeld is).

A. *Landbouw en bereiding van en beschikking over het product van den grond.*

§ 1. *Algemeen voorschrift.*

De Gouvernenr-Generaal is verpligt, door alle middelen binnen zijn bereik, den landbouw aan te moedigen en zooveel doenlijk de teelt van voortbrengselen voor den handel met Europa geschikt te bevorderen.

Onder zekere bepalingen verleent de Gouverneur-Generaal uitsluitende regten (octrooijen) voor eenen vastgestelden tijd op nieuwe, binnen het Koningrijk der Nederlanden of zijne overzeesche bezittingen gedane uitvindiugen en wezenlijke verbeteringen in eenigen tak van kunst of volksvlijt.

§ 2. *Op gouvernements-gronden.*

De landbouw-ondernemingen, welke op 's Gouvernements gronden op Java voor 's Gouvernements rekening geschieden, berusten èn op het souvereine regt van beschikking over des inlanders arbeid èn op diens verpligting om ⅕ van zijne rijstvelden aan den Souverein af te staan. De toepassing van beide regten wijzigt zich

naar gelang van de behoefte van iedere cultuur, terwijl voor die cultures, waar deze gewone middelen onvoldoende zijn, daarenboven vrijwillige werklieden in dienst genomen worden. Alle arbeid voor deze ondernemingen wordt betaald.

Waar de bereiding van het product veel zorg, bijzondere kennis, gestadig toezigt en naauwlettende berekening van middelen tot behaling van voordeel, bezuiniging van kosten, bespoediging van arbeid enz. vereischt, heeft het Gouvernement de tusschenkomst van particulier eigenbelang te baat genomen, hetwelk echter altoos door hulp in geld en volk van gouvernementswege geschraagd wordt. Van daar de zoogenaamde cultuur-contracten.

Niet al die contracten bedoelen eene levering aan het Gouvernement; bij eenige wordt de verhandeling van het product buiten het Gouvernement geheel en bij andere gedeeltelijk aan den fabrikant overgelaten.

Sommige cultures worden, ten einde te beter over de resultaten van de beide stelsels te kunnen oordeelen, èn aan industrielen met gouvernements-hulp toevertrouwd èn zonder hen gedreven door gouvernements-beambten.

Eenige gouvernements-gronden op Java zijn aan industrielen, gedurende eenen bepaalden tijd, voor landbouw-ondernemingen afgestaan, met de verpligting om zekere huur in grondproduct of geld aan het Gouvernement op te brengen.

De landbouw-ondernemingen op gouvernements-gronden, of wel de levering van grond-producten aan het Gouvernement *op de buitenbezittingen*, berusten òf op souvereine regten òf op overeenkomsten.

De grondproducten, ten gevolge van het bovenvermelde, aan het Gouvernement geleverd, worden in Indie of in Nederland verkocht.

De gouvernements-landbouw-ondernemingen staan onder het algemeen beheer van den directeur der cultures, namelijk tot dat het product in de naaste verzamelpakhuizen geleverd is.

Het plaatselijk beheer wordt uitgeoefend door de gewestelijke en door speciale ambtenaren, zoo Europesche als inlandsche.

Aan den directeur der producten en civile magazijnen is opgedragen te zorgen voor het vervoer van het prodnct uit de bedoelde pakhuizen naar de groote aan strand, waar het product òf verkocht, òf naar Nederland afgescheept moet worden.

Omtrent den landbouw op 's Gouvernements gronden op Java kunnen de volgende bijzonderheden over 1849 medegedeeld worden, welke getrokken zijn uit het cultuur-verslag, hetwelk de directeur der cultures verpligt is jaarlijks in te zenden.

Koffij-cultuur.

Zoo als in 1848 was voorspeld, is de koffij-oogst van 1849 bijzonder tegengevallen.

In alle residentien van Java is de oogst ongunstig geweest. Overal wordt zulks toegeschreven aan de weêrsgesteldheid gedurende den tijd, dat de koffijboomen bloesem droegen.

De productie van 1849 heeft 398,511 pikols minder bedragen dan in 1848.

Aan de activiteit der ambtenaren, die bij verschillende gelegenheden, zoowel door het Gouvernement als door de directie der cultures tot behartiging der koffijcultuur zijn aangespoord, heeft het niet ontbroken, en de ongelukkige oogst van 1849 moet dan ook aan tegenspoeden van hooger hand toegeschreven worden.

Voor de voltalligheouding van het getal koffijboomen en de uitbreiding der aanplantingen is in 1849 het noodige verrigt.

Gedurende den regen-mousson van 1849 op 1850 zijn twintig millioen boomen bijgeplant, waarvan 12 millioen tot inboeting en 8 millioen tot uitbreiding.

Tot verligting van den arbeid der bevolking wordt beproefd, om de koffij nat in de roode schil door haar tegen kontante betaling te doen leveren bij etablissementen, alwaar het product verder op de gewone wijze voor rekening van het Gouvernement wordt bereid.

Gedurende het jaar 1849 is deze wijze van koffijlevering alleen in de residentie Kadoe ingevoerd.

De resultaten van de in de residentie Preanger Regentschappen gelegene etablissementen, voor de bereiding van koffij op de West-Indische wijze van de heeren

Philippeau en *Haak Bastiaanse*, waren, ten gevolge van den geringen oogst, voor de ondernemers niet voordeelig; hoewel niet ongunstig kan worden genoemd de verhouding van de hoeveelheid uitgeleverde drooge koffij tot die nat bij het etablissement aangebragt, zijnde meer dan een pikol drooge van zes pikols natte koffij bereid.

Na de daarstelling in de Preanger Regentschappen van pelmolens, waarbij de koffij, in de roode schil door de bevolking geleverd, op de Braziliaansche wijze voor Gouvernementsrekening wordt bereid, is aldaar de bereiding der koffij op de West-Indische wijze afgeschaft, althans wordt aan de bevolking de verhoogde betaling niet meer uitgekeerd.

De etablissementen voor de bereiding van koffij op de Braziliaansche wijze, zoowel die in de Preanger Regentschappen als in de residentie Cheribon gelegen, hebben vrij bevredigende resultaten opgeleverd.

De kosten van bereiding zullen langzamerhand met gepaste zuinigheid moeten worden teruggebragt tot het minst mogelijke bedrag.

Hiertoe zullen de uitkomsten van een paar oogstjaren nog moeten worden afgewacht, alvorens ter zake regelingen zullen kunnen worden vastgesteld.

In de residentie Kadoe is, zonder voorafgaande vergunning der directie van de cultures, getracht het productief vermogen der koffijboomen te verbeteren door eene stelselmatige bemesting der tuinen.

Het bezwaar hetwelk uit dien maatregel voor de bevolking voortvloeit en de onzekerheid van de daarvan te verwachten resultaten, hebben het raadzaam doen achten het plaatselijk bestuur van Kadoe aan te schrijven om de eigener autoriteit aangevangene bemesting der koffijtuinen vooreerst niet voort te zetten.

Deze voorzorg is sedert door de uitkomst geregtvaardigd; want een groot aantal der bemeste aanplantingen is uitgestorven.

Tot verbetering der qualiteit van de koffij is uit Arabie Mokka-koffij voor zaad ontboden.

Behalve dat daarvoor ook koffijzaad uit Ceylon zal worden aangeschaft, is ook eene proef genomen, om voor de nieuwe aanplantingen in de residentie Pasoeroean zaad te bezigen uit de Preanger Regentschappen en omgekeerd voor die van de Preanger Regentschappen zaad van Pasoeroean.

De berigten omtrent de vooruitzigten van den oogst van 1850 waren bij het einde van 1849 zeer geruststellende.

De volgende uitkomsten zijn verkregen:

In	Getal vruchtdragende koffijboomen, van welke geoogst is.	Verkregene hoeveelheid koffij, zonder de bij het ledig vallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd. — De gulden van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol koffij van 100 katties aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele ontvangene hoeveelheid tot aan de afscheep-pakhuizen.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol — Nederl. courant.	
						Bruto.	Netto.
1840	196,913,894	689,655	706,258	7,627,991	10. 96	*f* 32.70	*f* 22.34½
1841	216,085,600	854,313	877,444	9,425,235	10. 89	31.81	21.48
1842	224,289,182	952,021	974,752	9,849,529	10. 12	28.47¼	18.59¼
1843	224,705,618	1,024,104	1,048,411	10,980,920	10. 57	24.70	15.55½
1844	225,138,986	949,820	956,407	9,041,889	9. 54	26.70½	17.58½
1845	221,707,420	632,657	637,596	6,256,939	9.101	27.17¼	18.21½
1846	226,901,693	873,055	880,357	8,455,469	9. 72	25.00¾	16.18¼
1847	229,384,455	767,070	772,470	7,352,922	9. 62	24.75½	15.90¾
1848	221,658,657	854,610	860,023	8,299,116	9. 78	21.95½	13.36

Suiker-cultuur.

In de suiker-cultuur en fabricatie op Java is in 1849 geene groote verandering gekomen. In 1848 liet het oogstjaar 1849 zich reeds ongunstig aanzien, uit hoofde der vele gedurende den planttijd in de meeste residentien gevallen regens. Ook het maal-saizoen was niet bijzonder gunstig.

De uitslag heeft dan ook dat vermoeden bevestigd, want terwijl de productie van 1848, die 1,231,912 pikols bedroeg, over het algemeen reeds niet als zeer gunstig aangemerkt werd, bedroeg dezelve in 1849 slechts 1,203,523 pikols, zoodat de oogst van dat jaar bijzonder is tegengevallen.

In Samarang was de suiker-cultuur gepaard met blijkbaar bezwaar voor de bevolking, waardoor het Gouvernement verpligt is geworden, belangrijke sommen voor den aankoop van ploegvee ten behoeve der suikerriet-planters te besteden.

Als eene tot dusverre op Java ongehoorde zaak, mag worden vermeld het springen van eenen stoomketel in de fabriek Karang djatie. Bij dit ongeval zijn elf menschen omgekomen.

In hetzelve is aanleiding gevonden tot een onderzoek nopens de maatregelen, noodig om de veiligheidsmiddelen bij het gebruik van stoomketels, elders aangewend, in Nederlandsch Indie toe te passen; tot het benoemen eener commissie van onderzoek naar de oorzaak van het bovenbedoeld ongeval; en tot eene uitnoodiging aan de met stoom werkende suiker-fabrikanten, om deskundige personen in dienst te nemen.

De veelvuldige ongelukken bij het aanbrengen van riet in de cilinders hadden ten gevolge eene dringende uitnoodiging, om de cilinders van veiligheids-planken te voorzien, met bedreiging aan de nalatigen van onthouding van hulp van het bestuur.

In 1849 zijn bij onderscheidene fabrieken stoomtoestellen opgerigt of besteld, terwijl eene gelegenheid voorts is aangegrepen om de suiker-contracten zoodanig te verbeteren, dat het Gouvernement slechts superieure soorten ontvange.

Met betrekking tot het kapitaal der ondernemers valt op te merken, dat eenige fabrieken met fondsen van Nederlandsche kapitalisten werden aangevangen of aangevraagd, en dat dus eene neiging scheen te ontstaan om Europesche kapitalen aan de suiker-cultuur te besteden.

De uitkomsten waren:

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der suikerriet-velden van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens van 120 duiten.	Hoeveelheid suiker, die ter beschikking van de fabrikanten is gelaten. — Pikols.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde suiker per pikol: — Nederl. courant.	
								Bruto.	Netto.
1840	99	31,989	752,657	692,614	6,350,343	9. 20	60,193	ƒ 16.64	ƒ 8.51½
1841	111	33,668	734,427	673,865	6,167,198	9. 18	60,562	15.07	7.34½
1842	112	36,672	858,039	773,998	7,101,215	9. 21	84,041	13.77½	6.22
1843	110	37,546	902,397	803,480	7,551,609	9. 47	98,917	16.13	8.63½
1844	110	37,941	1,014,753	879,591	8,360,845	9. 60	135,162	15.88½	8.73¼
1845	98	38,534	1,073,103	871,135	8,404,613	9. 78	201,968	20.79½	13.47½
1846	97	37,090	1,105,102	929,797	8,940,167	9. 74	174,953	17.34¾	10.10¾
1847	95	37,255	1,193,696	945,936	8,952,698	9. 56	245,761	19.17½	11.97¾
1848	93	37,417	1,231,912	987,785	9,475,425	9. 71	241,500	14.54½	7.49½

Indigo-cultuur.

Ook deze is in 1849 bijzonder ongunstig geweest.

Alleen in de residentie Kadoe, alwaar de cultuur in het vorig jaar was uitgebreid, waren de resultaten voordeelig, daar de bouw van 500 vierkante roeden gemiddeld 59¼ ponden heeft opgeleverd.

De weêrsgesteldheid gedurende 1849, welke voor vele cultures zoo nadeelig was, oefende ook op de indigò-productie een zeer ongunstigen invloed uit.

De door vele omstandigheden bevolene en in het belang der bevolking noodzakelijke maatregel, om voor deze cultuur slechts een vijfde der aanwezige velden te bezigen en om ten minste vier huisgezinnen per bouw af te zonderen, heeft eene vermindering der uitgestrektheid van de aanplantingen met ruim 2000 bouws ten gevolge gehad.

In de afdeeling Kediri is de cultuur van indigo voor die van suiker verwisseld kunnen worden, doch in de residentien Banjoemaas en Cheribon hebben zich tegen zoodanige cultuur-verwisseling beletselen voorgedaan.

Tot verbetering der cultuur zijn gedurende het jaar 1849 proeven genomen met het planten van indigo anil, indigo fera argentea en coerulea.

Deze proefnemingen, hoewel bevredigend afgeloopen ten opzigte der qualiteit van het vervaardigd product, hebben geene uitkomsten opgeleverd wat betreft de hoeveelheid, welke per bouw verkregen is.

Het resultaat der proef in de residentie Benjoemaas zal later moeten worden getoetst aan dat van de residentien Cheribon en Madioen, alwaar dezelve wordt voortgezet.

Voor de vervaardiging van goeden indigo wordt, naar de verzekering der plaatselijke autoriteiten, zorg gedragen, en zulks wordt bevestigd door de omstandigheid, dat in Nederland geene klagten over de kwaliteit meer inkwamen.

Veel belangrijks is overigens gedurende 1849 ten aanzien van de indigo-cultuur niet voorgevallen.

De fabrieken zijn over het algemeen in goeden staat en dáár waar zulks noodig is worden verbeteringen aangebragt.

In de residentie Bagelen zijn bij een aantal fabrieken de uit Nederland ontboden Noriapompen in werking gekomen, waardoor de handen-arbeid is verminderd.

De resultaten der indigo-cultuur waren:

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigovelden op welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen indigo. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van den in Nederland geveilden indigo, per Amst. pond: — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1840	728	40,844	2,032,097	3,122,332	1. 64	ƒ 3.30	ƒ 2.88¼
1841	728	38,829	1,663,427	2,564,797	1. 65	2.86	2.44
1842	675	36,811	1,351,443	2,110,983	1. 67	2.53	2.21
1843	678	38,466	1,461,627	2,312,256	1. 70	3.07½	2,50½
1844	664	39,838	1,360,505	2,152,535	1. 70	2.69	2.36½
1845	657	39,209	1,318,762	2,089,689	1. 71	2.82	2.50
1846	528	37,283	1,453,356	2,370,894	1. 70	2.78½	2.46
1847	613	34,305	1,097,024	1,776,144	1. 70	2.92¾	2.60¼
1848	515	30,703	1,114,069	1,808,721	1. 75	2.24¾	1.94½

Thee-cultuur.

Door de gedurende den loop van het jaar 1849 ten aanzien van de aangelegenheden der thee-cultuur genomen beschikkingen, is in die cultuur eene merkelijke verandering gebragt, welke zich hoofdzakelijk tot het volgende bepaalt:

1°. kan de thee-cultuur slechts gezegd worden geregeld in werking gebleven te zijn in de residentien der Preanger Regentschappen en Bagelen en in de afdeelingen Buitenzorg en Krawang;

2°. zijn reeds ontbonden de contracten, voor de bereiding en levering van thee gesloten met eenige fabrikanten in de residentien Soerabaija, Cheribon en Bantam; met afschrijving der daarop rustende schulden, terwijl de staking is geboden der werkzaamheden bij de gouvernements-theetuinen in de residentien Pekalongan, Banjoemaas, Kadoe en Tagal, door welk een en ander het getal thee-etablissementen met zeven is verminderd;

3°. is definitief opgeheven het thee-etablissement te Wanaijassa, in de afdeeling Krawang, alwaar de thee voor de regtstreeksche verzending bereid werd, doch welk etablissement, wegens de ongeschiktheid van den grond, zeer slechte resultaten afwierp.

Over de gebouwen en materialen is op de voor het Gouvernement meest voordeelige wijze beschikt;

4°. aan het van verschillende zijden geopperde denkbeeld om de thee-cultuur in de residentie Bagelen in te trekken, is geen gevolg gegeven, en dat etablissement, waarbij het product van 1849, geheel bereid en alle onkosten daaronder begrepen, het Gouvernement op ƒ 0.66½ per Amsterdamsch pond is te staan gekomen, werkt bij voortduring op de minst nadeelige wijze;

5°. zijn onderhandelingen gevoerd met de verschillende thee-contractanten, om te geraken, hetzij tot eene algemeene prijsvermindering en bereiding van het product voor de regtstreeksche verzending, hetzij tot eene ontbinding der slecht werkende contracten, en wel

a. met eenige contractanten in de afdeelingen Krawang en Buitenzorg.

Bij de omstandigheid, dat het Gouvernement zich verbonden heeft, om het product voor den geheelen tijd van duur van het contract te nemen, was het te voorzien, dat de onderhandelingen tot geen resultaat zouden leiden. De eischen der ondernemers zijn dan ook zeer overdreven bevonden, zoodat het Gouvernement, daaraan toegevende, waarschijnlijk meer zou verliezen dan bij de verpligte aanneming der thee over den nog loopenden contract-tijd;

b. met eenige contractanten in de Preanger Regentschappen, Samarang, Bantam en Cheribon.

Allen zijn ongenegen bevonden om tot 's Gouvernements inzigten toe te treden, waarop hetzelve heeft gebruik gemaakt van het bij contract bepaald regt om de thee te weigeren.

Intusschen is nog aan sommige ondernemers toegestaan de thee van 1850 tegen verminderde prijzen te leveren.

Met twee fabrikanten, die verklaarden hunne thee niet tegen verminderde prijzen te kunnen leveren, is besloten de ontbinding van het contract te bewerkstelligen; terwijl een ander fabrikant, op dezelfde gronden, zijne onderneming heeft verlaten en het Gouvernement is tusschen beide getreden, om de buiten dienst geraakte werklieden aan een middel van bestaan te helpen.

Het thee-etablissement te Meester Cornelis (nabij Batavia) is wel is waar niet geheel opgeheven kunnen worden, omdat de Buitenzorgsche en Krawangsche contracten aan de fabrikanten het regt geven, om de thee aldaar te leveren en te

doen verwerken, maar over de helft der gebouwen is toch reeds tot andere nuttige einden beschikt.

Voorts is bepaald dat de aanmaak van tegel-thee, welke verlies opleverde, zal worden gestaakt.

Het vorenstaande doet zien, dat gedurende 1849 niets is verzuimd om de thee-cultuur te reduceren en minder schadelijk te maken.

De volgende zijn de uitkomsten:

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen thee. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der thee — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop het pond thee aan het Gouvernement te staan komt. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde thee, per Amsterd. pond. (*) — Nederl. courant.	
						Bruto.	Netto.
1840	44	2,632	178,995	171,597	115	ƒ $1.49\frac{7}{8}$	ƒ $1.18\frac{1}{8}$
1841	69	2,810	208,659	209,015	120	$1.51\frac{1}{2}$	$1.18\frac{1}{2}$
1842	92	3,166	325,758	251,853	93	1.22	$1.93\frac{1}{7}$
1843	99	3,132	415,021	261,794	$75\frac{5}{8}$	$0.80\frac{1}{4}$	$0.53\frac{1}{8}$
1844	98	3,614	649,211	366,219	$67\frac{5}{8}$	$0.66\frac{3}{4}$	$0.40\frac{3}{4}$
1845	101	4,139	814,162	448,328	66	$0.67\frac{1}{2}$	0.41
1846	100	4,594	927,957	510,656	66	$0.61\frac{1}{4}$	$0.35\frac{1}{4}$
1847	90	3,878	913,634	578,965	76	0.52	$0.27\frac{1}{4}$
1848	83	3,823	940,306	610,896	78	$0.56\frac{1}{2}$	$0.31\frac{3}{4}$

Kaneel-cultuur.

De aangelegenheden der kaneel-cultuur zijn gedurende 1849 zonder groote veranderingen gebleven; alleenlijk is men overgegaan tot de afschrijving van eenige aanplantingen, welke, op een ongeschikt terrein aangelegd zijnde, weinig en derhalve een duur product afwierpen.

In 1849 zijn 81,605 ponden kaneel minder verkregen dan in 1848. Zulks is voornamelijk toe te schrijven aan het tegenvallen van den oogst in de residentie Bantam en de afdeeling Krawang en wel in Bantam hoofdzakelijk ten gevolge der plaats gehad hebbende uitroeijing van boomen van inferieure soorten, terwijl in de afdeeling Krawang de rupsen veel schade aan de boomen hebben toegebragt, waardoor minder kaneel is kunnen bereid worden.

In de residentie Bezoekie is de aanplanting in het district Pradjekan, wegens de onvoordeelige resultaten en gebrek aan bevolking, krachtens besluit van 12 Maart 1849, n°. 22, ingetrokken.

De gronden in de afdeeling Patjitan mede voor de kaneel-cultuur ongeschikt bevonden zijnde, zoo is toegetreden tot het voorstel der directie van de cultures om de cultuur aldaar in 1850 te staken.

Over het algemeen verkeerden overigens de tuinen in eenen bloeijenden staat en liet zich de oogst voor het volgend jaar gunstig aanzien.

De kaneelolie-stokerijen in Krawang en Bagelen werken gunstig.

Bij genoegzamen voorraad van afval en korte kaneel levert de stokerij te Krawang

(*) Een Amsterdamsch pond stellende op $\frac{1}{2}$ Nederlandsch.

dagelijks één pond olie op, terwijl men bij die in Bagelen om de twee dagen, en des noods per dag, 200 Amsterdamsche ponden afval kan verstoken, waarvan gemiddeld 3/4 à 1 % olie wordt verkregen.

In Krawang zijn in 1849 71 Nederlandsche ponden, en in Bagelen ongeveer 31 Amsterdamsche ponden kaneelolie vervaardigd, welke naar Nederland zijn verzonden.

De uitkomsten der kaneel-cultuur waren:

In	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van het kaneel. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond kaneel het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval mede gerekend. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond: — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1840	48	1690	57,074	23,283	79,347	118	ƒ 1.03 4/5	ƒ 0.82 1/2
1841	49	1880	82,803	42,476	97,396	93	1.14 1/6	0.92 1/6
1842	49	1924	85,064	45,584	116,015	107	0.89 1/11	0.69 1/2
1843	55	1924	131,424	39,780	135,239	95	1.31 1/2	1.10 1/2
1844	57	1954	117,549 1/2	34,077 3/4	116,060	92	1.57 1/2	1.33
1845	55	1951	166,154 1/2	22,685	135,572	86	1.28	1.08
1846	49	1942	186,060	26,414	158,274	89	1.08 1/4	0.89 1/2
1847	48	1991	178,894	34,232	145,539	82	0.68 1/2	0.52 1/4
1848	48	1996	212,350	44,474	132,360	61 1/2	0.57 1/4	0.41 1/2

Nopal-cultuur en cochenille-teelt.

In 1849 is het getal nopal-planten toegenomen met 31,167, en zijn 81,038 ponden cochenille verkregen, dat is 11,838 ponden meer dan in 1848.

De uitkomsten der cochenille-teelt waren dus gunstiger dan in 1848.

Alleen de residentie Samarang heeft weder bepaaldelijk ongunstige resultaten opgeleverd.

De voortdurend ongustige uitkomsten in deze residentie verkregen, gepaard met het bezwaar voor de bij de nopal-cultuur ingedeelde bevolking, hoofdzakelijk voortspruitende uit de levering van de materialen, hebben dan ook geleid tot de intrekking van dat etablissement.

Ten aanzien dezer cultuur in de residentie Cheribon en Japara, door particulieren op contract met het Gouvernement gedreven wordende, valt niets bijzonders te vermelden; in de laatstgenoemde residentie was de weersgesteldheid, gedurende het hier behandeld tijdvak, voor het cochenille-insect bijzonder gunstig, hebbende de ondernemer 11,499 1/2 ponden cochenille meer verkregen dan in 1848.

De residentie Bezoeki heeft in 1849 weder, even als in vroegere jaren, bijzonder gunstige resultaten opgeleverd, en is aldaar dan ook eene belangrijke uitbreiding gegeven aan de nopal-aanplantingen, ten gevolge waarvan het zich liet aanzien, dat in het jaar 1850 vermoedelijk meer dan het dubbele der productie van 1849 zou worden verkregen.

De mindere productie in 1849 in de afdeeling Banjoewangie verkregen, is toe te schrijven aan het minder aantal bannelingen aldaar in dat jaar aanwezig.

Overigens moet hierbij nog worden aangeteekend. dat bij de gouvernements-nopal-aanplantingen in de residentie Bezoeki en de afdeeling Banjoewangi in 1849 eene proeve is genomen met eene nieuwe wijze van voortteling van het cochenille-insect, namelijk: op onoverdekte nopals, welke proeve in de afdeeling Banjoewangi aanvankelijk zeer goede resultaten heeft opgeleverd, daar, hoezeer ook meer nopal-planten benoodigd werden bevonden ter verkrijging van een pond cochenille, het insect echter veel sterker en gaver is; terwijl de kosten van bewerking geringer zijn, geene bamboe of alang alang meer vereischt wordt voor daken, en de nopal-planten veel weliger groeijen.

Dien ten gevolge is dan ook last gegeven, om de proeve aldaar gedurende 1850 op uitgebreider schaal voort te zetten.

De resultaten dezer cultuur waren.

In	Getal cochenille inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopalaanplantingen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen cochenille. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde cochenille per Amsterd. pond: — Nederl. courant.	
						Bruto.	Netto.
1840	12	200	7,185	37,079	ƒ 5.19	ƒ 2.93 $^{4}/_{8}$	ƒ 2.56 $^{1}/_{8}$
1841	16	221	16,272	43,507	2.81	2.58	2,25 $^{3}/_{10}$
1842	16	225	33,848	73,367	2.20	2.42 $^{1}/_{8}$	2.13 $^{1}/_{10}$
1843	15	270	39,770	64,588	1.75	2.83 $^{3}/_{4}$	2.52 $^{3}/_{4}$
1844	10	268	39,072	51,678	1.39	3.01 $^{3}/_{4}$	2.71 $^{1}/_{4}$
1845	10	286	60,253	46,048	1.24	3.24 $^{3}/_{4}$	2.82 $^{3}/_{4}$
1846	8	290 $^{1}/_{4}$	62,737	50,351:105	1.27 $^{1}/_{2}$	3.49 $^{3}/_{8}$	3.12
1847	6	287 $^{1}/_{2}$	78,846	50,614:105	1. 9	3.26	2.93 $^{1}/_{4}$
1848	7	366	69,200	56,853	1.12 $^{1}/_{2}$	2.30	2.00 $^{1}/_{4}$

Tabaks-cultuur.

In 1848 zijn maatregelen genomen om de tabaksfabrikanten, wier ondernemingen niet reeds geheel hopeloos waren, in de gelegenheid te stellen, de werkzaamheden bij hunne etablissementen voort te zetten. Die maatregelen hebben voornamelijk bestaan in het sluiten van suppletoire overeenkomsten, volgens welke, tegen toekenning van de vereischte voorschotten, het product geheel aan het Gouvernement mogt geleverd worden, terwijl in het belang van alle partijen werd besloten, dat bij iedere onderneming slechts de helft, of naar omstandigheden twee derden der primitief bepaalde uitgestrektheid van aanplanting zou worden tot stand gebragt. De tabak zou door het Gouvernement tegen taxatie overgenomen, door tusschenkomst der factory van de Nederlandsche Handelmaatschappij verkocht, en de opbrengst met de fabrikanten verrekend worden.

Dit was daarom in het belang van alle partijen, dewijl het Gouvernement daardoor een minder bedrag aan voorschotten behoefde te wagen en de contractanten, die meest allen gebrek aan bergruimte hadden, in de gelegenheid zouden komen om hun product zorgvuldiger te bereiden, en tevens de vermindering van aanplanting eene weldaad was voor de bij deze zooveel arbeid vorderende cultuur ingedeelde bevolking.

Suppletoire overeenkomsten zijn dienvolgens, ook in 1849 gesloten met onder-

scheidene contractanten en het Gouvernement heeft niets verzuimd, om de aangelegenheden van den tabak weder langzamerhand op eenen goeden voet te brengen, en deze pogingen zouden met nog beteren uitslag bekroond zijn geworden, ware het niet, dat de bij den oogst in Rembang ingevallen sterke regens de aanzienlijke uitgestrektheid van bijna 300 bouws tabak-aanplantingen geheel hebben doen mislukken.

Intusschen is deze ramp veel gelenigd door latere toegekende vrije beschikking aan vele ondernemers, en vooral door de onverwachte rijzing der prijzen van den Java-tabak aan de markt in Nederland; hebbende het Gouvernement verklaard, dat hetzelve in deze winst niet wenschte te deelen, maar dat de voordeelen, welke op den in Indie tegen taxatie overgenomen tabak in Nederland zouden blijken te zijn behaald, op de rekeningen der fabrikanten in mindering hunner schulden zouden worden gebragt.

In Samarang was het met de tabaks-cultuur slecht gesteld. Van acht in korten tijd uitgegevene ondernemingen bestonden er in het begin van 1849 nog drie en slechts bij twee derzelve zijn aanplantingen daargesteld.

Voorts wordt aangeteekend dat in 1849 nog tot de ontbinding van eenige tabakscontracten besloten is.

In de residentien Japara en Rembang was de oogst het gunstigst.

De uitkomsten der tabakscultuur waren voorts:

In	Getal tabaks-ondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden van welke is geoogst. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Opbrengst — Pikols	Hoeveelheid tabak bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen. — Guldens van 120 duiten.
1840	8	1139	6,245	4,983	ƒ 75,182
1841	8	1221	8,554	7,153	80,892
1842	9	1456	11,298	10,156	101,178
1843	11	1603	13,089	13,089	110,610
1844	24	2711	24,300	24,300	203,382
1845	37	3687	29,891	29,861	298,744
1846	30	4113	25,575	24,760	284,537
1847	29	3972	30,492	30,466	257,764
1848	30	1402	5,693	5,246	108,625

Bij deze cultuur komt geene aantooning van inkoopsprijs en opbrengst voor het Gouvernement te pas.

Peper-cultuur.

De resultaten der peper-cultuur waren in 1849 zeer ongunstig.

De mindere productie, welke in de residentie Kediri verkregen is, werd toegeschreven aan de uitputting der ranken door den voordeeligen oogst van 1848, terwijl de onvoordeelige uitkomsten in 1849 in de afdeeling Patjitan verkregen, hoofdzakelijk moeten worden toegeschreven aan de vele regens, gedurende den bloeitijd gevallen, ten gevolge waarvan 87,186 ranken genoegzaam geene vruchten hebben afgeworpen.

De aanplant in de residentie Bantam heeft nog geen product opgeleverd; de voor-

uitzigten der peper-cultuur in dat gewest zijn overigens ook weinig belovend, zoo wegens gebrek aan voor die cultuur geschikte gronden, als omdat de bevolking op het tijdstip dat de pepergronden behooren te worden ontgonnen, de gaga's voor het planten van padi moet openen, zoodat haar de noodige tijd ontbreekt, om aan de peper-cultuur de vereischte zorg te kunnen besteden.

In 1849 werden slechts 281 pikols peper geoogst.

De resultaten waren:

In	Aanwezig getal peperranken:		Geleverde hoeveelheid.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde peper, per pikol. — Nederl. courant.	
	vruchtdragende.	jonge.	— Pikols.	— Guldens.	— Guldens.	Bruto.	Netto.
1840	393,650	630,499	298	2,141	7.22	*f* 24.34	*f* 15.18
1841	357,310	567,901	2,906	18,194	6.31	20.82	11.43
1842	407,550	504,132	4,532	28,086	6. 4	19.66	11.47
1843	466,418	1,069,713	1,639	10,415	6.43	16.84	8.48$\frac{1}{2}$
1844	119,464	1,121,267	2,258	14,087	6.28	18.73$\frac{1}{2}$	10.36$\frac{3}{4}$
1845	265,160	1,324,160	341	252	7.45	20,52$\frac{1}{2}$	11.76$\frac{1}{4}$
1846	224,228	1,347,642	2,105	13,120	6.28	18.38	9.65
1847	266,626	1,514,756	1,366	8,575	6.33	17.09	8.27
1848	427,923	1,349,330	4,840	30,428	6.34	14.81$\frac{1}{4}$	6.73$\frac{3}{4}$

§ 3. *Op de gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.*

Behalve de papaverplant, tot welker cultuur de toestemming van het Opperbestuur in Nederland noodig is, mag elk ingezeten van Nederlandsch Indie op de gronden, door hem in eigendom, huur, pacht of gebruik bezeten, zoodanige voortbrengselen telen als hij verkiest en daarover naar goedvinden beschikken, nadat de verschuldigde belasting gekweten en aan de voorwaarden der uitgifte van den grond voldaan is.

Het is aan geene ambtenaren, Europesche of inlandsche, noch aan iemand anders geoorloofd, aan anderen de beschikking over de gronden en inwoners der dorpen af te staan.

Echter wordt aan de ingezetenen de gelegenheid gegeven, om tot voortzetting van nuttige ondernemingen overeenkomsten aan te gaan met de oudsten en voornaamsten der dorpen, zoowel tot het bebouwen van gronden en het leveren van bijzondere voortbrengselen als tot het verleenen van persoonlijke diensten. Zulks evenwel voor zoover die overeenkomsten niet blijkbaar ten nadeele van de gouvernements-cultures zouden kunnen strekken.

Alle overeenkomsten tusschen Javanen en niet Javanen of tusschen Javanen en hunne hoofden moeten, om van kracht te zijn, behoorlijk geregistreerd worden door het Europeesch bestuur ter plaatse waar de overeenkomsten werken zullen.

Alvorens te registreren moeten de hoofden der gewestelijke besturen zich verzekeren van de identieteit der personen, die als contractanten bij de overeenkomsten vermeld zijn, en van de volkomene toestemming der wederzijdsche partijen, die ten

dien einde persoonlijk voor deze ambtenaren en de regenten der afdeelingen, tot welke de inlanders behooren, of voor eene behoorlijk zamengestelde commissie moeten verschijnen. De ambtenaren zijn verpligt de inlanders bij het aangaan van verbindtenissen op hunne regten en belangen opmerkzaam te maken en bij de vereischte zorg om te waken, dat geene onbedreven menschen door inboezeming van ongegronde hoop of vrees, aanwending van bedreigingen of dwangmiddelen, tot voor hen nadeelige verbindtenissen worden overgehaald, evenwel ook in het oog te houden, dat de bedoeling is, om in het algemeen belang aan nuttige bedrijven de noodige hulp te verschaffen tegen eene matige en billijke betaling.

De overeenkomsten, voor zoo ver de aard der zaak eene tijdsbepaling vordert, kunnen worden aangegaan voor ten langste 5 jaren, ter beslissing van het bestuur der plaats, waar de overeenkomst werken zal.

In de overeenkomsten moeten onder andere de volgende voorzorgen worden uitgedrukt:

eene bepaalde som die betaald zal worden voor eene bepaalde uitgestrektheid te bebouwen grond of voor bepaalde hoeveelheden te leveren voortbrengselen en andere benoodigdheden;

een bepaald loon voor elken werkman voor eenen vastgestelden werktijd, en, waar nuttig en noodig, regelmatige voeding en geschikte verblijfplaatsen;

behoorlijke verhouding tusschen het getal werkdagen en de sterkte der bevolking, in verband met de behoefte voor het bearbeiden van hare rijstvelden en voor het vervullen van andere verpligtingen;

geregelde bepaling van tijd en plaats voor elke soort van levering of van te verleenen diensten;

bepaling van het opzigt, waaronder de werkzaamheden geschieden zullen, en handhaving van het gezag der eigenaardige volkshoofden in alle zaken, niet behoorende tot den overeengekomen arbeid.

De inlandsche bevolking bouwt op de gronden, welke te harer beschikking blijven, voornamelijk rijst, voorts djagon (maïs) en allerlei eetbare vruchten opleverende planten.

Van deze cultures kan alleen omtrent de *rijst* eene eenigzins volledige opgave verschaft worden.

Mogten de uitkomsten van het jaar 1848 met betrekking tot de rijst-cultuur als zeer bevredigend kunnen worden beschouwd, het jaar 1849 heeft zich daarentegen minder gunstig ingesteld en was gekenmerkt door vele rampen, die vooral het middengedeelte van Java hebben getroffen.

Door de menigvuldige en hevige regens gedurende den westmousson van 1848 en 1849, bereikte de waterstand der rivieren in de lagere streken eene in lang niet gekende hoogte, traden deze buiten hare oevers en overstroomden een groot gedeelte der met padi beplante velden.

In de residentie Bagelen werd hierdoor op vele plaatsen de oogst nagenoeg geheel vernield, terwijl in de residentie Samarang de uitgestrekte vlakte van Demak en Grobogan en een gedeelte der afdeeling Samarang door een totaal misgewas werden getroffen.

Ook de residentien Tagal, Pekalongan, Japara, Rembang en de afdeeling Grissee (residentie Soerabaija) hebben min of meer in deze ramp gedeeld.

Overal werd getracht deze ramp zooveel mogelijk te lenigen. Het beplanten der velden met tweede gewassen (poeloe widjo) werd aangemoedigd en bevorderd; de levering van koelies bij de vestingwerken verminderd of geheel gestaakt en daarentegen het aanwerven van vrijwillige arbeiders, tegen een toereikend dagloon, bevolen; de bevolking werd door voorschotten voor den inkoop van zaad-padi, en daar waar zulks noodig was, ook voor den inkoop van ploegvee (Samarang en Japara), in staat gesteld hara sawavelden weder te beplanten, terwijl door eene tijdelijke vrijstelling der gewone heerendiensten in sommige streken, waar zulks vereischt werd, aan de bevolking de gelegenheid werd gegeven, al haren tijd aan de aanplant van voedingsmiddelen te besteden.

Veelal hadden deze maatregelen eene goede uitwerking.

In de residentie Samarang en de daaraan grenzende districten van Japara echter,

werd de, reeds sedert jaren zeer verarmde bevolking op eene deerniswaardige wijze door hongersnood geteisterd.

De buitengewone droogte, welke aldaar den regen-mousson opvolgde, verijdelde de hoop op het welslagen der tweede gewassen. De oogst daarvan mislukte bijna geheel en de bevolking van Demak en Grobogan en van de afdeeling Samarang viel ten prooi aan een volslagen gebrek.

In weêrwil van de van regeringswege genomen maatregelen, was het niet mogelijk de gevolgen der ondervonden rampen geheel te keer te gaan, en is de bevolking in die streken, zoo door gebrek en de uit het gebruik van onvoldoend of ongezond voedsel ontstane ziekten, als door verhuizing, aanzienlijk verminderd.

Niettegenstaande het geheel of gedeeltelijk mislukken van den padi-oogst in de hierboven vermelde residentien, onderging de prijs der padi over het algemeen geene daarmede in evenredigheid staande verhooging. Te Pekalongan was dezelve het hoogst en klom aldaar tot *f* 7 per pikol, doch daalde spoedig weder en bedroeg de laagste prijs gemiddeld *f* 2 de pikol; te Samarang bedroeg de hoogste marktprijs *f* 6.88 en de laagste *f* 3.60 gemiddeld; te Rembang *f* 6 de hoogste en 100 duiten de laagste; te Bagelen *f* 5.102 de hoogste en *f* 3.38 de laagste en te Banjoemaas *f* 6.18 de hoogste en *f* 4.14 de laagste prijs; zijnde over geheel Java genomen, de hoogste prijs gemiddeld tot *f* 3.112 en alzoo *f* 1.09 hooger gestegen dan in 1848, terwijl de laagste marktprijs *f* 2.51 en dus slechts *f* 0.43 duiten meer dan in 1848 heeft bedragen.

De oorzaak van dit verschijnsel is voor het grootste gedeelte te zoeken in de omstandigheid, dat daar, waar de oogst niet door overstroomingen, en ook eene soort van insect of worm, door de vochtige weêrsgesteldheid ontwikkeld en vermeerderd, geleden had, het padi-gewas over het algemeen gunstig uitviel, terwijl ook door tijdigen toevoer van padi en rijst naar die plaatsen, welke daaraan gebrek hadden, de prijs dezer artikelen niet boven mate kon worden opgevoerd.

Zooveel de beschikbare middelen dit slechts toelieten, werd ook in 1849 de uitbreiding der rijst-cultuur door het aanleggen van doelmatige waterwerken bevorderd.

Sedert 1°. October 1845 tot ultimo 1849 zijn voor de volgende waterwerken, in het belang van de rijst-cultuur noodzakelijk, gelden beschikbaar gesteld.

Residentien.	OMSCHRIJVING VAN HET WERK.	Toegestaan in	Beschikbaar gesteld.	Totalen.
Bantam	Voltooijing der waterleiding uit de Tjilemmer.	Maart 1846.	*f* 6,984	
	Verbetering van den dam en de waterleiding uit de Tjipelium.	April id.	833	
	Daarstelling van eenen stuwdam in de Tjipare	Aug. id.	18,340	
	Graven eener waterleiding uit de Tjikoeloe	Sept. id.	1,066	
	Graven eener waterleiding uit de Tjilemmer	Dec. id.	1,220	
	Voortzetting der werkzaamheden van den stuwdam in de Tjipare.	Aug. id.	6,000	
	Voortzetting der werkzaamheden in de Tjilemmer	Sept. 1847.	10,131	
	Als boven.	Jan. 1848.	1,560	
	Voltooijing der waterleiding uit de Tjilemmer.	Aug. id.	165	
	Voortzetting van het werk in de Tjipare .	id. id.	5,000	
	Voortzetting van het werk aan den dam in de Tjipare . . . , ...	Jan. 1849.	3,719	
	Transporteren	. . . . .	*f* 55,018	

Residentien.	OMSCHRIJVING VAN HET WERK.	Toegestaan in	Beschikbaar gesteld.	Totalen.
	Per transport	. . . . .	ƒ 55,018	
Bantam	Als boven, aan de waterleiding uit de Tjilemmer	Jan. 1849.	1,560	
	Graven eener waterleiding uit de Tjipalak.	Junij id.	1,400	
	Voortzetting van het werk aan de waterleiding uit de Tjilemmer.	Sept. id.	1,560	59,538
Batavia	Vergunning aan eenen particulier om de rivier Ankée af te dammen en daaruit eene waterleiding te graven	Mei 1845.	"	
	Opname der aan te leggen waterwerken, om de tusschen de Tjiliwoong en de Meritjerie gelegene landen van levend water te voorzien.	Dec. 1846.	ƒ 972	972
Buitenzorg	Vergunning aan eenen particulier om de waterleiding uit de Tjikias te vergrooten .	Octob. 1845.	"	
	Reparatie van den dam in de Tjidani . .	Dec. id.	ƒ 3,947	
	Afdammen der Kalibaroe en graven eener waterleiding uit dezelve	Aug. 1847.	580	
	Meerdere uitgaven voor de afdamming der Tjiloear	Sept. id.	136	
	Herstelling der waterleiding uit de Tjiliwoong	Jan. 1848.	1,455	
	Als boven.	Junij 1849.	693	6,811
Krawang	Graven eener waterl. uit de Tjikaranglam .	id. 1847.	ƒ 2,000	
	Voortzetting van het werk aan deze waterleiding	April 1848.	2,000	
	Als boven.	Jan. 1849.	2,000	6,000
Preanger Regentschappen.	Graven eener waterleiding uit de Tjipedjek	Dec. 1846.	ƒ 2,000	2,000
Cheribon	Voltooijing der waterleiding van Danaradja naar Rawapoeloe.	Julij 1845.	ƒ 2,500	
	Voltooijing van het sluiswerk aan de Tjimanok.	id. id.	5,000	
	Opdamming der Tjisangarang	id. id.	12,298	
	Overname van houtwerken voor den dam in de Tjisangarang	Nov. 1846.	11,910	
	Voltooijing der waterwerken in de Tjikeroe.	Dec. id.	3,045	
	Aanleggen en verbeteren van waterwerken, ten einde het water uit de Tjikeroe voor de rijst-cultuur in Indramaijoe te kunnen benuttigen	Feb. 1847.	15,000	
	Transporteren	. . . . .	ƒ 49,753.	ƒ 75,321

Residentien.	OMSCHRIJVING VAN HET WERK.	Toegestaan in	Beschikbaar gesteld.	Totalen.
	Per transport	. . . . .	*f* 49,753	*f* 75,321
Cheribon	Voor deze waterwerken in de Tjikeroe . .	Julij 1847.	9,181	
	Voortzetting van het werk aan den dam in de Tjisangarang	Augs. id.	12,000	
	Verbetering der uitwatering van de Tjimanok langs de Indramaijoe	Sept. id.	23,064	
	Daarstelling eener inlaatsluis met schotbalken in de Tjimanok (suppletie der fondsen) .	April id.	3,570	
	Voortzetting van het werk aan de waterwerken in de Tjikeroe	Augs. 1848.	4,000	
	Als boven aan den dam in de Tjisangarang.	id. id.	5,000	
	Als boven aan de uitwatering der Tjimanok langs Indramaijoe	Sept. id.	6,424	
	Als boven aan de waterwerken in de Tjikeroe.	Jan. 1849.	16,000	
	Als boven aan den dam in de Tjisangarang.	id. id.	12,000	
	Als boven aan de werken in de Tjikemangie en Tjiliwoong	April id.	2,326	
	Voltooijing van de inlaatsluis met schotbalken in de Tjimanok	id. id.	2,299	
	Voortzetting der werkzaamheden aan de uitwatering der Tjimanok langs Indramaijoe.	Junij id.	8,000	
	Als boven aan den dam in de Tjisangarang.	Julij id.	11,638	
	Voltooijing van de inlaatsluis met schotbalken in de Tjimanok . . . . ,	Oct. id.	2,200	
	Aankoop van het waterwerk in de rivier Tjikeroe	Nov. 1846.	120,000	
	Voortzetting der waterwerken in de Tjikeroe.	id. 1847.	13,500	300,955
Tagal	Leggen eener bandongan in de rivier Djangkellok	id. 1845.	*f* 4,000	
	Voltooijing der waterleiding te Smaija . .	Febr. 1846.	2,758	
	Voltooijing van den dam in de Laijangang.	Aug. 1849.	3,110	9,863
Pekalongan	Graven eener waterleiding uit de Pakingan en het leggen eener houten goot over de rivier Djagoon	Nov. 1845.	*f* 1,300	
	Bedijking der vlakte van Seragie	Junij 1846.	8,333	
	Als boven	Maart 1847.	32,833	
	Voortzetting van deze bedijking	Dec. id.	8,000	
	Als boven	Mei 1849.	6,364	56,830
Samarang	Graven van een kanaal van de dessa Kaliewoengoe naar zee	Nov. 1845.	*f* 3,000	
	Transporteren	. . . . .	*f* 3,000	*f* 442,969

Residentien.	OMSCHRIJVING VAN HET WERK.	Toegestaan in	Beschikbaar gesteld.	Totalen.
	Per transport	. . . . .	ƒ 3,000	ƒ 442,969
Samarang	Voltooijing van dit kanaal	Junij 1846.	1,000	
				4,000
Rembang	Verbreeding en verlenging der waterleiding uit de Rong Rempel, en het leggen van eenen dam in de Brou Beroe	Oct. 1849.	ƒ 4,479	
	Leggen van eenen stuwdam in de rivier Njangit	id. id.	1,310	
				5,789
Soerabaija	Voltooijing der waterleiding langs de binnenzijde van den rivierdijk te Modjoredjo .	Aug. 1846.	ƒ 1,502	
	Graven eener waterleiding uit de Kalie Kontang	Maart 1849.	500	
				2,002
Pasoeroean	Graven van een kanaal en het dempen der monding van de rivieren Gondang Legie en Kedong Pengaron	id. 1848.	ƒ 3,897	
				3,897
Bezoeki	Kapitale herst. van den dam te Panaroekan	April 1847.	ƒ 56,622	
	Voortzetting van dit werk	Aug. id.	33,916	
	Als boven	Junij 1848.	25,000	
	Voltooijing van dit werk	Sept. 1849.	14,706	
				130,244
Bagelen	Graven der waterleiding Progosasran . . .	Oct. 1845.	ƒ 500	
	Droogmaking der Rawa Wawar	id. 1846.	6,000	
	Bepaald dat geen gevolg zal worden gegeven aan deze droogmaking	Maart 1849.	"	
	Goedgekeurd de gedane uitgaven voor dit werk	April id.	950	
				7,450
Kadoe	Graven eener waterleiding uit de rivier Ello	Julij 1847.	ƒ 5,302	
	Als boven	Junij 1849.	86	
	Voltooijing van deze waterleiding	Maart id.	8,473	
				13,861
Madioen	Graven eener waterl. uit de rivier Ketonga en andere daarmede in verband staande werken	Nov. id.	ƒ 10,022	
				10,022
Kediri	Graven eener waterleiding uit de rivier Brantas	Dec. id.	ƒ 2,140	
				2,140
	Totaal generaal	. . . . .	. . . . . .	ƒ 622,374

Hieronder volgt eene aanwijzing van den staat der rijst-cultuur op Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokjokarta:

Jaren.	Uitgestrektheid der velden met rijst beplant. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Opbrengst dezer velden in padi. — Pikols. (*)	Marktprijs der padi per pikol. — Guldens van 120 duiten.	
			Hoogste.	Laagste.
1839	1,178,674	17,017,777	ƒ 3. 15	ƒ 0.106
1840	1,196,435	19,668,301	6. 30	0. 70
1841	1,286,468	22,122,783	5. 0	0. 80
1842	1,284,682	22,542,931	5.100	0. 65
1843	1,292,602	23,065,874	7. 10	0. 75
1844	1,288,202	20,675,061	6. 55	0.100
1845	1,337,922	23,913,087	6. 80	0.100
1846	1,347,991	22,811,190	6. 75	0.114
1847	1,334,815	23,407,063	7. 50	0.110
1848	1,601,625	27,850,328	2.103	2. 8
1849	1,546,921	25,333,661	3.112	5. 51

§ 4. *Op particuliere landerijen.*

De particuliere landeigendom op Java is ontstaan door uitgifte vóór de wederovername dier gewesten in 1816. Daarna zijn geene landerijen meer in eigendom afgestaan.

Zij bevinden zich in Batavia, Buitenzorg, Krawang en Cheribon, onder bepalingen, vervat in het Reglement omtrent de particuliere landerijen gelegen ten westen van de rivier Tjimanok (*Indisch Staatsblad* 1836, n°. 19) en in Samarang en Soerabaija onder bepalingen voorgeschreven bij de verkoopsvoorwaarden van het Engelsche tusschenbestuur.

Die bepalingen en voorwaarden regelen niet alleen de verhouding van de landeigenaren tot het Gouvernement, maar ook de verhouding tusschen hen en de opgezetenen der landen.

Op sommige particuliere landerijen rust de verpligting tot het toelaten der teelt van koffij op hunne landen, door de opgezetenen, ten behoeve van het Gouvernement, binnen zekere grenzen, onder toezigt van 's Gouvernements ambtenaren. Dit is het koffij-servituut. Het bestaat thans nog alleen ten laste van landen in Buitenzorg.

Overigens is op de particuliere landerijen toepasselijk de 1ste alinea van § 8 hierboven, in dien zin, dat alle ondernemingen, welke de landeigenaar voor eigen profijt, risico en rekening aanvangt, door hem tot stand gebragt moeten worden zonder de hulp der opgezetenen, tenzij bij vrijwillige overeenkomst, te registreren bij het gewestelijk bestuur.

(*) Twee pikols padi geven een pikol rijst.

De volgende aanwijzing omtrent de particuliere landen is getrokken uit opgaven van de gewestelijke besturen over 1849.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid landen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Bevolking. — Zielen.	Aangeslagen waarde voor de verponding.
Bantam . . .	32,000	30,022	*f* 1,150,000
Batavia . . .	383,483	245,430	11,373,760
Buitenzorg . .	413,066	273,043	9,774,950
Krawang . . .	382,400	78,144	2,300,000
Cheribon . . .	368,000	49,753	1,044,484
Samarang. . .	20,828$^{3}/_{5}$	11,691	1,790,725
Soerabaija . .	6,516$^{2}/_{5}$	24,679	1,391,520
Te zamen. .	1,606,293$^{4}/_{5}$	712,762	*f* 28,825,439

Hiervan bezitten:

Europeanen	1,281,305$^{3}/_{5}$	bouws	*f* 17,552,234
Chinezen	275,395$^{1}/_{5}$	„	9,450,760
Arabieren	3,011$^{1}/_{5}$	„	392,845
Inlanders enz	42,639$^{1}/_{5}$	„	1,429,600
	1,602,351$^{4}/_{5}$		*f* 28,825,439

Het verschil tusschen dit en het vorige cijfer van uitgestrektheid . . . . 1,606,293$^{4}/_{5}$

namelijk . . . . . . 3,942 , is het domein Bloeboer (Buitenzorg, later weder onder het Gouvernement teruggekeerd.

Rijst, gras, allerlei eetbare vruchten opleverende planten, grond-producten voor de Europesche markt, zijn de cultures op deze landerijen gedreven. Doch hetgeen de landbouw daar opbrengt is niet op te geven.

§ 5. *In Soerakarta en Djokjokarta.*

De eerste alinea van § 3 hierboven is ook op de Rijken Soerakarta en Djokjokarta van toepassing.

De Vorsten en grooten aldaar hebben de vrije beschikking over hunne landen, en bepaaldelijk de bevoegdheid ze te verhuren aan Europeanen voor landbouwondernemingen; onder verband alleen dat de pacht-contracten bij de residenten geregistreerd en aan de bekrachtiging van het Gouvernement onderworpen moeten worden.

Die zulke ondernemingen met de Vorsten en grooten sluiten wil, moet 's Gouvernements toestemming vragen.

Ten aanzien van den landbouw in deze vorstendommen zijn alleen eenige opgaven bekend omtrent de landerijen aan Europeanen verhuurd.

Geen volledig overzigt is daaruit op te maken, alleen het volgende kan opgeven worden:

	Uitgestrektheid der landerijen. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Gemiddelde jaarlijksche opbrengst van 1845, 1846 en 1847.				
		Koffij; pikols.	Suiker, pikols.	Indigo, Amst. pd.	Cochenille, Amst. pd.	Tabak, pikol.
Soerakarta .	48,096	69,640	16,500	15,020	„	„
Djokjokarta .	12,830	1,810	„	150.140	740	130

§ 6. *Particuliere landbouw in het algemeen.*

Volgens opgaven der gewestelijke besturen zouden voor particuliere rekening op Java, met inbegrip van die producten, welke, op gouvernements-gronden geteeld, ter beschikking van de fabrikanten gelaten werden, uit den oogst van 1849 verkregen zijn:

koffij	66,590	pikols,
suiker	431,254	„
indigo	165,940	pond,
cochenille	57,599	id.
tabak	7,270	pikol.

B. *Andere takken van nijverheid.*

§ 1. *Algemeen*

Behalve het maken van zout voor eigen rekening op gouvernements-gebied, met de uitzonderingen deswege vermeld onder een ander hoofd van dit verslag, en wat inlanders en Chinezen betreft, behalve het maken van buskruid, staat het aan de ingezetenen van Nederlandsch Indie vrij, zich zoodanig middel van bestaan te kiezen, of zoodanigen handel te drijven als zij goedvinden, voor zooverre ten aanzien van eenige punten geene bepalingen om der algemeene belangen wille noodig worden geacht.

De Gouverneur-Generaal verleent, onder zekere bepalingen, uitsluitende regten (octrooijen) voor eenen vastgestelden tijd op nieuwe binnen het Koningrijk der Nederlanden of zijne overzeesche bezittingen gedane uitvindingen en wezenlijke verbeteringen in eenigen tak van kunst of volksvlijt.

Hetgeen hierboven gezegd is van contracten met inlanders voor landbouw-ondernemingen is ook toepasselijk op het aangaan van overeenkomsten met hen wegens andere takken van nijverheid.

§ 2. *Veeteelt.*

Op Java en Madura is het slagten van koeijen en van wijfjes-buffels tot de voortteling geschikt alsmede van witte buffels van beiderlei geslacht, die nog tot den arbeid gebruikt kunnen worden, verboden op straffe van ƒ 50 boete. Koeijen en kalveren mogen niet uitgevoerd worden uit de Preanger Regentschappen. Paarden, buffels of koebeesten mogen door inlanders en Chinezen in districten waar bazaars bestaan of waar de naastbij gelegen bazaars geene 5 paal verwijderd zijn, niet an-

ders dan op die bazaars, en zulks op de vastgestelde marktdagen of wel op openbare veilingen, verkocht worden; en in districten waar geene bazaars zijn of waar zij onderling 5 paal en verder van elkander liggen, moet de verkoop geschieden òf op de bazaars òf in tegenwoordigheid van het dorpshoofd en twee getuigen, alles onder verbeurte bij overtreding von 5 tot 100 Spaansche matten, onverminderd de straffen op veedieverij. Het verkoopen van paarden door inlanders en Chinezen langs de groote wegen en in de stad en voorsteden van Batavia is echter toegestaan.

De veestapel op Java; met uitzondering van Batavia, Soerakarta, Djokjokarta en eenige particuliere landen, bedroeg op ultimo

Jaren.	Buffels.	Runderen.	Paarden.
1839	1,178,735	372,007	251,429
1840	1,271,620	399,375	270,600
1841	1,324,623	431,357	291,578
1842	1,361,253	451,235	306,529
1843	1,393,940	478,060	326,896
1844	1,431,119	495,869	331,999
1845	1,459,613	530,783	345.648
1846	1,491,157	549,386	349,283
1847	1,491,358	541.513	253,370
1848	1,487,973	529,649	360,022
1849	1,440,062	522,083	365,369

De aanzienlijke vermindering van het aantal buffels en runderen in 1849 is voornamelijk toe te schrijven aan den slechten padi-oogst en het daardoor ontstane gebrek aan levensmiddelen in eenige residentien, ten gevolge waarvan de veestapel in de residentie Samarang met 30,569 buffels, en in Bagelen met 5250 buffels en 1441 runderen is verminderd, terwijl in de residentie Madioen als hoofdoorzaak der vermindering met 8651 buffels en 3084 runderen, de ongunstige koffijoogst wordt opgegeven.

Ofschoon de vermindering ook gedeeltelijk aan uitvoer wordt toegeschreven, komt het, bij de naar evenredigheid niet noemenswaardige vermeerdering van den veestapel in de residentien grenzende aan die, welke de bovenbedoelde ramp heeft getroffen, evenwel voor, dat dezelve voornamelijk is ontstaan, door dat de bevolking uit gebrek aan levensmiddelen haar vee heeft geslagt.

In de residentien Samarang en Japara worden dan ook respectivelijk 10,714 en 6290 buffels als geslagt opgegeven.

Van de in de verschillende residentien tot verbetering van het paardenras geplaatste hengsten zijn onderscheidene gestorven of als ongeschikt voor de voortteling publiek verkocht.

De resultaten van het stationeren van hengsten tot verbetering van het paardenras wegen niet op tegen den last, welken de bevolking daarvan heeft; zijnde over geheel Java slechts 133 veulens verkregen.

§ 3. *Mijnbouw.*

Onder „belastingen" en „monopolien" zijn eenige bepalingen, den mijnbouw bijzonderlijk betreffende, vermeld.

Behalve de bewerking van tin- en steenkolenmijnen voor 's Gouvernements rekekening, waarover onder andere hoofden van dit verslag gehandeld wordt, vindt men in Nederlandsch Indie alleen mijnbouw in Menado op Borneo.

In beide bezittingen namelijk wordt goud gegraven, doch omtrent den toestand dezer ondernemingen bestaan geene volledige berigten. Op Borneo heeft ook delving van steenkolen voor particuliere rekening plaats (te Koetie), welke zaak in 1848 nog geheel in haar begin was. Om haar aan te moedigen, heeft het Gouvernement den ondernemer vergund eene bepaalde hoeveelheid, tegen den verlangden prijs, te leveren ten behoeve van den lande.

§ 4 *Vischvangst*

De inlandsche vischvijvers zijn onderworpen aan de belasting (landrente).
De visch, over zee aangebragt en andere, is onderworpen aan eene belasting welke verpacht wordt, en dus bij de verpachte belastingen en monopolien te huis behoort.
De vischvangst is een der voornaamste takken van nijverheid van de kustlanden. Alle statistieke opgaven, welke een denkbeeld van den omvang dezer industrie zouden kunnen geven, ontbreken.

§ 5. *Scheepsbouw.*

Aan den Gouverneur-Generaal is de verpligting opgelegd, om den scheepsbouw op de geschiktste wijze aan te moedigen.
Het gemiddeld getal nieuwe schepen in Nederlandsch Indie gebouwd, bedroeg:

in 1839 tot 1843	20⅖,	groot 3330	tonnen:
in 1844 „ 1848	13⅘	„ 2006⅘	„
in 1849 zijn gebouwd	9	„ 1430	„

De gemiddelde tonnen-inhoud van elk vaartuig was alzoo:

in 1839 tot 1843	164.8	tonnen;
in 1844 „ 1848	145.4	„
in 1849	158.9	„

De in 1849 gebouwde schepen waren:

voor rekening van Europeanen:		
1 bark groot.	468	tonnen
1 brik „	170	„
voor rekening van Arabieren:		
1 bark groot.	146	„
1 bark „	294	„
voor rekening van Chinezen:		
1 schoener groot	72	„
1 „ „	32	„
1 „ „	86	„
voor rekening van inlanders:		
1 Schoener groot	92	„
1 „ „	70	„

§ 6. *Onderscheiden handwerken en fabrieken.*

Geene fakriekmatige katoenspinnerijen en weverijen mogen in Nederlandsch Indie opgerigt worden zonder vergunning van den Gouverneur-Generaal.

Fabrieken en neringen, welke met fornuizen werken of meer bijzonder aan brandschade onderhevig, voor de gezondheid schadelijk, voor de in de nabijheid wonenden hinderlijk zijn, en eindelijk die, waar eenig voorwerp vervaardigd wordt, waarop accijns of consumtive belasting verschuldigd is, mogen niet opgerigt worden zonder schriftelijke vergunning van het plaatselijk bestuur.

Het plaatselijk bestuur moet, alvorens vergunning te verleenen, de buren hooren en kan aan de vergunning voorwaarden verbinden in het algemeen belang; echter zorgende, de nijverheid der ingezetenen zoo min mogelijk te belemmeren.

Het mag de vergunning niet weigeren dan bij gemotiveerde dispositie, tegen welke de betrokkenen bezwaren kunnen inbrengen bij den Gouverneur-Generaal.

Wanneer het plaatselijk bestuur bevindt, dat van de voorwaarden, onder welke vergunning is verleend, wordt afgeweken, laat het de verzuimen herstellen; bij onwilligheid of herhaalde overtreding trekt het de vergunning in.

§ 7. *Handel.*

a. Binnenlandsche.

Eenige bepalingen tot den binnenlandschen handel betrekkelijk, zijn onder andere hoofden van dit verslag vermeld.

Markten op particuliere landerijen in Batavia, Buitenzorg, Krawang en Cheribon mogen niet gehouden worden zonder vergunning van den Gouverneur-Generaal.

b. Over zee, tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen onderling.

De algemeene verordeningen op den handel over zee tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen onderling berusten op den grondslag, dat het vervoer zooveel mogelijk moet worden bevorderd met vaartuigen aan Indische ingezetenen toebehoorende, en dat de inlandsche handelaar niet moet worden onderworpen aan al de formaliteiten en belastingen, welke op den Europeschen gelegd zijn. Op dezen handel inzonderheid rust de last van het voorschrift: dat Nederlandsch-Indische schepen, niet gevoerd door inlanders, Arabieren en Chinezen, en metende meer dan 75 koyan, een bepaald getal stuurmans-leerlingen, afkomstig van de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, aan boord moeten hebben, of voor elken ontbrekenden leerling *f* 300 's jaars zullen betalen.

Het algemeen beheer over de zaken betreffende dezen handel wordt uitgeoefend door den directeur der middelen en domeinen.

Men zie voorts inzonderdeid hetgeen gezegd is over het *vervoerwezen* tusschen de Nederlandsch-Indische bezittingen en over de *zeebrieven.*

c. Tusschen Nederlandsch Indie en andere landen.

De grondslagen der bepalingen op den buitenlandschen handel van Nederlandsch-Indie zijn dezelfde als die, vermeld omtrent inkomende en uitgaande regten.

Het algemeen beheer over de zaken betreffende dezen handel berust bij den directeur der middelen en domeinen.

Voor den *grooten handel*, dat is voor alle volkeren waarmede het koningrijk der Nederlanden in vriendschap leeft, zijn in Nederlandsch Indie de volgende havens opengesteld.

Batavia,
Samarang,
Soerabaija,
Riouw,
Muntok,
Palembang,
Moeara Kompeh,
Benkoelen,
Padang,
Tapanolie,
Singkel,
Baros,
Banjermassing,
Pontianak,
Sambas,
Soekadana;

Macassar,
Menado,
Kema,
Koepang.

Deze openstelling voor den grooten handel neemt niets weg van het verbod der vrachtvaart tusschen deelen van Nederlandsch Indie aan vaartuigen, niet in Nederlandsch Indie te huis behoorende, of met deze gelijkstaande.

In de havens, welke niet voor den grooten maar voor den *kleinen handel* zijn opengesteld, mogen alleen Nederlandsch-Indische en met deze gelijkstaande inlandsche vaartuigen ten handel komen.

De havens van Ambon, Banda en Ternate, in de Moluksche eilanden, zijn voor den grooten handel gesloten en voor den kleinen handel open; een en ander met deze uitzondering, dat Nederlandsche schepen, regtstreeks komende van Nederland, of wel van eene Nederlandsch-Indische bezitting, of uit China, in die havens toegang hebben, en dat Nederlandsch-Indische of daarmede gelijkgestelde vaartuigen, van eene vreemde haven komende, er niet worden toegelaten, behalve Chinesche jonken, regtstreeks van China,

De bijzonderheden omtrent den handel zijn vervat in de gedrukte handelsverslagen.

XI. GELDELIJKE REKENPLIGTIGHEID.

§ 1. *Algemeene Rekenkamer.*

Alle collegien of personen wien eenig bestuur van 's Lands penningen, goederen of eigendommen, of wel van onbeheerde of insolvente boedels, kerk-armen, pensioen- of weduwen-fondsen is toevertrouwd, zijn voor het gevoerde beheer rekening en verantwoording schuldig aan eene algemeene rekenkamer, zamengesteld uit eenen president, 4 leden, eenen secretaris en verder bureau-personeel.

Bij die algemeene rekenkamer berust alzoo het oppertoezigt over de rigtige invordering en verantwoording en over het rigtig gebruik van hetgeen den Lande, of aan boedels welke van 's Lands wege beheerd worden, of aan instellingen onder 's Gouvernements bescherming staande, toekomt en toebehoort.

Wanneer de algemeene rekenkamer bij het onderzoeken van de aan haar toegezonden verantwoordingen vermeent, dat de eene of andere beschikking over geld of goed door den betrokken rekenpligtige moet worden vergoed, belast zij hem daarmede.

Tegen hare uitspraak bezwaar hebbende, kan de rekenpligtige die bezwaren doen gelden op de wijze bij § 2 hieronder vermeld. Maakt hij van dat middel geen gebruik en laat hij de beslissing der kamer onvoldaan, zoo geeft de algemeene rekenkamer van de zaak kennis aan den Gouverneur-Generaal, de Gouverneur-Generaal beveelt de voldoening aan het besluit der kamer, en de opgelegde vergoeding wordt door regtsmiddelen ingevorderd als eene liquide pretensie.

§ 2. *Commissie van revisie.*

De rekenpligtige, die bezwaren heeft tegen eenige uitspraak der algemeene rekenkamer kan, mits binnen drie maanden na ontvangst van haar besluit, aan den Gouverneur-Generaal verzoeken die bezwaren te onderwerpen aan eene commissie, zamengesteld uit den president van het hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, den president van den raad van justitie te Batavia, den president der weeskamer te Batavia en twee andere leden, jaarlijks door den Gouverneur-Generaal benoemd. Deze commissie heet *commissie van revisie.*

Zoodanige verzoeken worden dadelijk, met de bijliggende stukken, aan de commissie gezonden, met last aan de algemeene rekenkamer om alle overige ter zake betrekkelijke bescheiden, welke bij de kamer aanwezig mogten zijn, aan de commissie op aanvraag van deze, te doen geworden.

Bevindt de commissie de bezwaren ongegrond, zoo beslist zij zonder hooger beroep, en hare beslissing heeft kracht van gewijsde. In het tegenovergestelde geval treedt zij met de algemeene rekenkamer in briefwisseling, ten einde de bezwaren

op te heffen. Daarin niet slagende, roept zij de uitspraak in van den Gouverneur-Generaal.

§ 3. *Duur van de rekenpligtigheid*

De rekenpligtigheid duurt vijf jaren na aftreding uit het ambt, voor hetwelk rekening en verantwoording verschuldigd is, doch de rekenpligtige blijft ten allen tijde aansprakelijk voor frauduleuse en ongeautoriseerde handelingen, door hem gepleegd.

§ 4. *Borgtogten.*

De rekenpligtigen moeten in sommige betrekkingen reële borgtogten stellen in effecten of hypotheken.

Deze borgtogten worden, na de in § 3 bedoelde 5 jaren teruggegeven en kunnen dit ook vroeger, namelijk terstond na de liquidatie der verantwoording van den betrokkene, maar onder personelen borgtogt.

Aan de generale directie van finantien is opgedragen de bepalingen op de rekenpligtigheid te herzien, ten einde te beoordeelen, of niet vele vormen zouden kunnen worden afgeschaft of vereenvoudigd, in het belang vooral dergenen, die geldelijke zaken met het Gouvernement hebben.

TWEEDE AFDEELING.

PERSONELE VERORDENINGEN OMTRENT ALLE LANDS-DIENAREN IN NEDERLANDSCH INDIE.

A. Gouverneur-Generaal.

De Gouverneur-Generaal heeft eene bezoldiging van *f* 150,000 's jaars.

Hij heeft het gebruik van het domein Bloeboer in de adsistent-residentie Buitenzorg, doch de inlandsche regent geniet het $\frac{1}{10}$ van het rijstgewas.

Hij wordt op 's Lands kosten gehuisvest.

Te zijner beschikking staan: te Batavia een hotel; te Buitenzorg, 36 palen van Batavia en 800 voet hooger gelegen, een buitenverblijf met een uitgebreid park, welk park echter, een botanische tuin zijnde, meer naar wetenschappelijke orde dan tot veraangenaming van den bewoner van het paleis is ingerigt; voorts te Tjipannas, 63 palen van Batavia, gelegen aan den voet van den Megamendong in de Preanger Regentschappen, op 3400 voet boven de zee, een huis met bijgebouwen en tuin.

De Gouverneur-Generaal mag geenen handel drijven, noch voor eigen rekening, noch voor die van anderen; geen aandeel of belang hebben in eenige scheepsreederij, besteding, leverantie, verpachting van goederen, regten of middelen, of in eenige zaken, waarover met de Indische kas om winst of voordeel eenige handeling wordt aangegaan; geene ordonnantien of schuldvorderingen ten laste van den Lande koopen of voor zijne rekening nemen, met uitzondering van publieke effecten, niet gevestigd op de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen, en in het algemeen zich geene inkomsten hoegenaamd toeëigenen boven de hem toegestane.

De geschenken, welke hij van inlandsche Vorsten of grooten ontvangt, behooren aan den Lande, en worden uit 's Lands kas gereciproceerd. Wil hij ze behouden, zoo moet de waarde in 's Lands kas gestort worden.

B. Burgerlijke ambtenaren.

I. EUROPESCHE.

De Europesche burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie (bij verkorting aangeduid wordende door de woorden Indische ambtenaren) zijn verdeeld in vier categorien, te weten:

1°. bezittende het radicaal van ambtenaar der 1ste klasse;

2°. bezittende het radicaal van ambtenaar der 2de klasse;

3°. bezittende het radicaal van ambtenaar der 3de klasse;

4°. niet bezittende eenig radicaal.

De 1ste categorie is benoembaar voor alle ambten in Nederlandsch Indie;

de 2de is uitgesloten van de ambten, in welke gevorderd wordt het bezit van den graad van doctor in de regten;

de 3de is bovendien bepaaldelijk uitgesloten van de ambten van algemeen secretaris, directeur-generaal en directeur van financien, commissaris-inspecteur der buitenbezittingen, inspecteur der cultures; gouverneur op de buitenbezittingen; resident op Java en Sumatra; adsistent-resident en secretaris op Java en Sumatra, met uitzondering van die uitsluitend met de comptabiliteit belast; controleur bij de landelijke inkomsten en cultures op Java of bij het binnenlandsch bestuur op Sumatra; — daar wijders de surnumeraire ambtenaren bij de landelijke inkomsten en cultures op Java of bij het binnenlandsch bestuur op Sumatra geschikt moeten zijn om de functien van controleur te verrigten, vloeit hieruit voort, dat deze 3de categorie ook moeijelijk tot surnumerair ambtenaar benoemd kan worden;

de 4de categorie eindelijk is, behalve van al de genoemde, nog uitgesloten van de ambten, aan welke eene bezoldiging van meer dan *f* 450 's maands verbonden is.

In 1849 is echter eenige meerdere ruimte gegund ten aanzien van de voorwaarden, te vervullen voor de verkrijging van eene plaats in de meer begunstigde categorien.

Tot op de uitvaardiging van het hieronder te omschrijven Koninklijk besluit van 17 December 1848, waren de voorwaarden namelijk:

voor de 1ste categorie: bezit van den graad van doctor in de regten, verworven op eene van 's Rijks hoogescholen; en daarboven;

òf 1°. aflegging van een voldoend examen bij de Koninklijke academie te Delft in de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie;

òf 2°. bezit van het radicaal van Indisch ambtenaar vóór de uitvaardiging van het Koninklijk besluit van 6 December 1842, n°. 59;

òf 3°. latere toekenning van het radicaal zonder examen te Delft, welke alleen geschieden kan:

a. aan personen op 6 December 1842 bij het Ministerie van Kolonien op de sollicitantenlijst aangeteekend en geschikt bevonden; kunnende deze tot benoeming voorgedragen worden, wanneer behoefte aan Oost-Indische ambtenaren bestaat;

b. aan vóór 1 Januarij 1845 in Nederlandsch Indie aanwezige, in den loop van 1844 het 18de jaar bereikt hebbende, zonen van Oost-Indische ambtenaren en officieren; mits de algemeene vereischten bezittende om tot de dienst te worden toegelaten;

c. aan alle personen in Nederlandsch Indie aangekomen vóór 1 Julij 1843, voor wie het radicaal op goede gronden was voorgedragen vóór of op 1 Januarij 1844;

voor de 2de categorie: òf aflegging van een voldoend examen bij de academie te Delft in de onderscheidene vakken van kennis en wetenschap, welke bij die academie worden onderwezen aan hen die zich voor de burgerlijke dienst in Indie bestemmen, òf als 2°. en 3°. hierboven;

en *voor de 3de categorie:* algemeene geschiktheid voor de ambten tot welke zij toegang heeft: zijnde verder uitdrukkelijk verklaard, dat men uit haar tot de 2de categorie kan overgaan na aflegging van het voor de 2de bepaalde examen.

Doch bij het bedoelde koninklijk besluit van 17 December 1848; lit. B[41], is de Gouverneur-Generaal gemagtigd „bij wijze van uitzondering, ter benoeming als „ambtenaren der 1ste en 2de klasse voor te dragen zoodanige bekwame personen, „welke òf den graad van doctor in de Regten hebben verkregen, òf wel reeds in „'s Lands dienst werkzaam zijn, zonder het radicaal van Indisch ambtenaar of het „diploma der Koninklijke academie te Delft te bezitten, maar die door hunne ken- „nis, verkregen ondervinding en erkende verdiensten „zoodanig uitmunten, dat het „toekennen der gezegde benoeming aan hen mag geacht worden evenzeer het be- „lang van 's Lands dienst te bevorderen als eene onderscheiding te zullen daar- „stellen voor buitengewone bekwaamheden en ambtelijke verdiensten."

Eene tweede en wel eene gewigtige verandering bevat het Koninklijk besluit van 15 October 1849, n°. 53 (*Indisch Staatsblad* n° 62), opheffende art. 16 van het pensioen-reglement van 1837 (*Indisch Staatsblad* n°. 50), volgens hetwelk beambten, niet bezittende het radicaal van Indisch ambtenaar, in den regel slechts de helft ontvingen van het pensioen, voor het door hen bekleede ambt bepaald.

De genoemde twee koninklijke besluiten betreffen alzoo elk een onderscheiden gedeelte van het corps der niet met het radicaal begiftigde en vroeger daarvan uitgesloten Indische beambten; dat van 17 December 1848 degenen hunner, die naar de hoogere betrekkingen streven; dat van 15 October 1849 dezulken, die zich met de lagere vergenoegen.

Als eene bijdrage tot de statistiek van het radicaal diene, dat op ultimo 1849 het radicaal hadden:

1°. personen, daarmede begiftigd vóór de uitvaardiging van 's Konings besluit van 6 December 1842, n°. 59, — 451 (hiervan zijn velen gepensionneerd);

2°. personen, daarmede begiftigd na de uitvaardiging van dat besluit:

1ste klasse. . .	41
2de „ . . .	399
3de „ . . .	16
	456

en dat van deze 456 uit Nederland gezonden zijn 51, waarvan 36 het vereischte examen aan de academie te Delft hadden afgelegd, te weten:

1ste klasse. . .	21
2de „ . . .	15
	36

In Nederland zijn in 1849 benoemd:

ambtenaren der 1ste klasse. . .	7		
„ „ 2de „ . . .		0	
„ „ 3de „ . . .			6

nadat in 1848 aldaar benoemd waren:

ambtenaren der 1ste klasse. . .	2		
„ „ 2de „ . . .		1	
„ „ 3de „ . . .			6
te zamen . . .	9,	1,	12.

Ingenieurs van den waterstaat, de civile gebouwen en de mijnen, leeraren van de godsdienst, leden der natuurkundige commissie, onderwijzers in de scholen, constructeurs op 's Lands werven, werktuigkundigen, opzieners, conducteurs, ambachtslieden en in het algemeen alle personen, die zich voor een bepaald vak of beroep aan de Indische dienst verbonden hebben, zijn van al de hiervoren vermelde verordeningen uitgezonderd.

De aanstelling van ambtenaren in bepaalde ambten geschiedt door den Gouverneur-Generaal, uitgezonderd voor de betrekking van:

vice-president en lid van den Raad van Nederlandsch Indie en president van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie, — die door den Koning aangesteld worden;

en van klerk of dergelijke, indien daaraan een tractement van slechts *f* 60 's maands of minder verbonden is, — die aangesteld worden door de chefs der algemeene departementen van bestuur, de hoofden der gewestelijke besturen enz.

Het bezoldigen der Indische ambtenaren geschiedt naar het beginsel, dat, behalve de toegelegde jaarwedden, geene andere geldelijke voordeelen, van wat aard ook, uit de posten getrokken mogen worden, zoo zij niet uitdrukkelijk zijn toegestaan.

Ter voorkoming van alle misvatting hieromtrent, wordt bij elke benoeming tot eenen post, aan welke andere voordeelen dan de vaste bezoldiging verknocht zijn, het genot dier voordeelen aan den benoemde vergund. Spillagien of overwigten, wanneer die in sommige gevallen worden toegestaan, kunnen nimmer beschouwd worden als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te dekken.

Het drijven van handel en het aannemen van geschenken is den ambtenaar verboden.

Ambtenaren, met meer dan éene betrekking belast, genieten voor de bijbetrekking uit 's Lands kas, in den regel, slechts zes honderd gulden 's jaars.

Op de tractementen worden voorschotten verleend, bij eerste in-dienst-treding of bij verplaatsing, ten beloope van 4 maanden voor gehuwden, en drie maanden voor ongehuwden; welke voorschotten aangezuiverd worden bij maandelijksche betaling, door gehuwden van $1/4$, en door ongehuwden $1/3$ van het tractement, hetwelk zij genieten, sedert de derde maand na de aanvaarding van hunne nieuwe betrekking.

Van de tractementen kunnen delegatien naar Nederland geschieden, in dezer voege: elk ambtenaar kan van zijne bezoldiging een gedeelte, doch niet meer dan $1/4$, door het Gouvernement in Indie doen inhouden, als wanneer het ingehouden bedrag aan den door hem gestelden gevolmagtigde in Nederland wordt uitbetaald. Die betaling heeft plaats door tusschenkomst van het Ministerie van Kolonien en de Nederlandsche Handel-maatschappij. Voor de Handelmaatschappij wordt door het Gouvernement in Indie 1 % provisie op het gedelegeerde bedrag berekend, ten laste van den delegerenden ambtenaar.

Vrije woning hebben in den regel alleen de hoofden der gewestelijke besturen en de ambtenaren, hen vertegenwoordigende in de gewestelijke afdeelingen, zoo als de adsistent-residenten, controleurs der landelijke inkomsten en cultures, geplaatst in afdeelingen, waar geene adsistent-residenten zijn, enz.

Op dezen regel bestaan voor sommige controleurs uitzonderingen.

Elders is reeds aangeteekend dat mindere beambten, des verkiezende, kosteloos geneeskundige behandeling genieten.

Bij ziekten of tot regeling van particuliere belangen worden verloven gegeven.

Deze zijn: binnenlandsche (dat is binnen Nederlandsch Indie) of naar Nederland.

Alle verloven van eenigen duur worden verleend door den Gouverneur-Generaal. Omtrent de binnenlandsche is bepaald, dat zij gepaard zullen gaan met het behoud van vol tractement, voor de ambtenaren op Java gedurende een, en voor die op de buitenbezittingen gedurende 3 maanden, en dat over den langeren duur der verloven zal genoten worden half tractement, tenzij het Gouvernement in ziekte aanleiding vinde, om ook dan vol tractement toe te leggen.

Emolumenten worden in den regel door verlofgangers niet behouden.

De verloven naar Nederland zijn onderscheiden in 3 klassen, te weten:

1°. voor herstel van gezondheid;

2°. voor ambtenaren, die minstens vijftien jaren onafgebroken in Indie hebben gediend;

3°. voor ambtenaren, die minstens 12 jaren in Indie hebben doorgebragt, en aantoonen dat een verlof, om dringende familie-belangen, wenschelijk voor hen is.

Ongesteldheid van vrouw of kinderen kan alleen worden aangevoerd voor een verlof in de 2de en 3de klasse.

Verzoeken van de 1ste klasse gaan voor.

Die met verlof naar Nederland gaat, verliest zijne betrekking (uitgezonderd de door den Koning in bepaalde ambten aangestelden, voor wie alleen het activiteits-tractement gedurende het verlof stil staat) en treedt in het genot van een verlof-tractement, vastgesteld bij *Indisch Staatsblad* 1834 n°. 1. Dit bedraagt voor ongehuwden 10% minder dan voor gehuwden. Voor verloven in de 2de klasse wordt 10%, en in de 3de klasse 25% minder verlof-tractement genoten dan in de 1ste klasse.

De verloven naar Europa worden voor geen langeren tijd verleend dan 2 jaren, de uit en tehuisreis daaronder begrepen, maar kunnen in Nederland verlengd worden met of zonder behoud van verlof-tractement.

De overtogt van Indie naar Nederland geschiedt in zoover voor rekening van het Gouvernement, dat het Gouvernement eene vaste som betaalt in de kosten; het meerdere moet de verlofganger zelf betalen. Ambtenaren, wier laatste activiteits-tractement minder dan *f* 3500 's jaars bedroeg, krijgen dezelfde tegemoetkoming bij de terugreis; anderen doen die geheel op eigen kosten.

Die van verlof uit Nederland terugkeert (behalve, gelijk uit het bovenstaande volgt, de door den Koning in een bepaald ambt aangestelde) valt in de termen van ambtenaren, die buiten hunne schuld ongeplaatst zijn.

Aan zulke ongeplaatste ambtenaren; aan in Nederland benoemde ambtenaren, zoolang zij eene plaatsing in Indie afwachten; aan ambtenaren, uit zekere betrekkingen ontslagen, maar die het Gouvernement besluit later weder te plaatsen, wordt *wachtgeld* toegekend.

Dit bedraagt voor de pas aangekomenen, in Nederland benoemden, *f* 150 's maands voor ambtenaren der 1ste en 2de, en *f* 100 's maands voor ambtenaren der 3de klasse; voor de overigen ⅓ van het laatste activiteits-tractement, doch nooit meer dan *f* 500 's maands.

Mindere beambten, niet door den Gouverneur-Generaal aangesteld, bekomen in den regel geen wachtgeld.

Bij reizen in 's Lands dienst worden *reis- en verblijfkosten* vergoed naar bepaalde voorschriften. Ambtenaren, reizende tot aanvaarding van een ambt, waaraan meer inkomsten verbonden zijn, dan hunne vorige, genieten deze vergoeding niet.

Twintig jaren dienst in Indie geven regt op een pensioen uit 's Lands kas; onder bijzondere omstandigheden kan de Gouverneur-Generaal, behoudens goedkeuring des Konings, pensioen verleenen voor minder dan 20, doch nimmer voor minder dan 12 jaren dienst.

De verordeningen, welke onder ult°. 1848 nopens de pensioenen in werking waren, kwamen overigens op het volgende neder:

Voor de berekening der dienstjaren tellen niet mede: dienst vóór het 18de jaar, verlof buiten- of langer dan 6 maanden binnen Nederlandsch Indie, en de tijd wegens onbekwaamheid of berispelijk gedrag op wachtgeld of onder suspensie doorgebragt.

Militaire dienst te land en ter zee telt mede, indien er geen afzonderlijk pensioen voor genoten wordt.

Het bedrag van het pensioen regelt zich naar eene schaal, bepaald bij *Indisch Staatsblad* 1837, n°. 50, welke hoofdzakelijk voor 20 jaren stelt ¼, en voor 30 jaren, als maximum ⅔ van het hoogste tractement, gedurende 2 jaren genoten.

Om de koloniale kas in de betaling der pensioenen te gemoet te komen, wordt op de inkomsten van iederen ambtenaar in active dienst, ingehouden 2 per cent,

en bovendien bij elke vermeerdering van inkomsten 50 per cent van het meerdere in een jaar.

Degene die bij pensionnering nog niet 2 per cent gestort heeft van al zijne inkomsten in active dienst, moet het minder gestorte aanzuiveren ten laste van zijn pensioen, in 6 jaren.

Bij 's Konings besluit van 15 October 1849, n°. 53 (*Indisch Staatsblad* n°. 62), is onder anderen vastgesteld:

dat, terwijl vroeger als diensttijd voor het pensioen, alleen dienst in Indie telde, voortaan ook de burgerlijke of militaire diensten in Nederland mede zullen gerekend worden, namelijk twee Nederlandsche dienstjaren voor één Indisch, mits de ambtenaar minstens twaalf jaren in Indie gediend hebbe, en zijne Nederlandsche dienstjaren, volgens de in Nederland bestaande verordeningen, bij de berekening van pensioen aldaar zouden zijn toegelaten;

dat voortaan van den tijd, met verlof buiten Nederlandsch Indie doorgebragt, mits zulks tot herstel van gezondheid geschied zij, de helft zal medetellen, doch in geen geval voor meer dan één jaar;

dat, terwijl vroeger de ambtenaar, die eene bevordering genoot; de helft van zijne meerdere inkomsten, gedurende het eerste jaar ten behoeve van 's Lands kas moest laten staan, deze storting voortaan geheel zoude vervallen;

dat voortaan de ambtenaar op wachtgeld of met verlof, die vroeger de bepaalde gewone korting van 2 per cent moest bijdragen over het laatste activiteits-tractement, dit slechts over het wachtgeld of verlof-tractement zal behoeven te doen.

Het onderhoud der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren komt niet ten laste van de koloniale kas, maar wordt bekostigd uit een fonds, zamengesteld uit de contributien der ambtenaren, en waartoe allen, zonder onderscheid, gehouden zijn bij te dragen.

Volgens het bestaande reglement en de veranderingen, sedert daarin gemaakt en in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie* opgenomen, moest hoofdzakelijk gecontribueerd worden:

6 % van alle vaste of wisselvallige, van 's Lands wege toegekende inkomsten, hetzij direct uit 's Lands kas getrokken of geheven op ten behoeve van den Lande geadministreerd wordende gelden, voorts van salarissen, aandeelen in boeten enz.;

12 % van het vast of wisselvallig inkomen over de eerste maand bij in-diensttreding;

8 % van alle wachtgelden, verlof-tractementen en pensioenen;

8½ % van alle vermeerdering van inkomsten, geslagen over een jaar.

Het pensioen der weduwe wordt berekend naar de som, waarover door den man het laatst is gecontribueerd, en bedraagt minstens *f* 8 en meestens *f* 160 's maands.

De onderstand voor kinderen is meestens (voor 5 kinderen en meer te zamen) *f* 24 's maands en minstens (voor 1 kind) *f* 6 's maands.

Voor kinderen van eenen als weduwenaar overleden ambtenaar of van eene overledene gepensionneerde weduwe wordt betaald: wanneer er 3 of minder kinderen zijn, voor ieder ⅓ van het pensioen voor de weduwe bepaald; voor één of meer kinderen boven het getal van 3, de algemeen bepaalde onderstand.

Het fonds wordt beheerd door drie onbezoldigde directeuren te Batavia, bijgestaan door eenen eersten en tweeden amanuensis, beiden bezoldigd (te zamen trekkende *f* 200 's maands, waaruit ook schrijfloonen betaald moeten worden), allen deelgenooten van het fonds en door den Gouverneur-Generaal benoemd.

De directeuren mogen niet behooren tot het ligchaam der Regering.

Alle betalingen en ontvangsten geschieden door tusschenkomst van 's Lands kas.

Omtrent den staat van het weduwen- en weezenfonds der burgerlijke ambtenaren kunnen de volgende aanwijzingen gedaan worden:

	1836.	1837.	1838.	1839.	1840.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	1846.	1847.	1848.
Stand van het fonds op 1°.	ƒ 488,237	ƒ 460,592	ƒ 444,025	ƒ 445,920	ƒ 425,036	ƒ 394,138	ƒ 358,136	ƒ 333,542	ƒ 268,420	ƒ 209,096	ƒ 148,647	ƒ 129,160	ƒ 109,420
Ontvangsten . .	ƒ 354,621	ƒ 379,775	ƒ 415,747	ƒ 406,557	ƒ 416,312	ƒ 428,170	ƒ 440,401	ƒ 447,774	ƒ 439,462	ƒ 447,584	ƒ 492,193	ƒ 494,923	ƒ 495,811
Uitgaven. . . .	382,266	396,342	413,852	427,441	447,210	464,172	464,995	512,896	498,786	507,983	511,680	514,663	510,203
Meer uitgaven. .	ƒ 27,654	ƒ 16,567	„	ƒ 20,884	ƒ 30,898	ƒ 36,002	ƒ 24,594	ƒ 65,122	ƒ 59,324	ƒ 60,449	ƒ 19,487	ƒ 19,740	ƒ 14,392
Meer ontvangsten.	. . . . .	. . . . .	ƒ 1,895										

Ter toelichting diene, dat met 1°. Augustus 1845 de contributie van 5 % op 6 % en van 10 % op 12 % gebragt is.

Het kapitaal bedroeg op 1°. 1848	ƒ	109,420
Af: het ongunstig slot in dàt jaar van		14,392
Saldo op ultimo 1848	ƒ	95,028

Hier wordt nog aangeteekend, dat het nadeelig resultaat, zoo als hierboven blijkt, was:

in 1843	ƒ	65,122
„ 1844		59,324
„ 1845		60,449

(Met 1°. Augustus 1845 begon de verhoogde contributie):

in 1846		19,487
„ 1847		19,740
„ 1848		14,392

Alzoo gemiddeld:

in 1843, 1844 en 1845	61,632
in 1846, 1847 en 1848	17,873

In weerwil der vermindering van het kapitaal, sedert ultimo 1844 tot ultimo 1847, met ƒ 99,676, zijnde 53 % van het kapitaal op eerstgemelden datum (ƒ 189,356), met andere woorden, in weerwil dat men in 1848 werkte met minder dan de helft van het kapitaal, waarmede in 1845 gewerkt werd, heeft de administratie van het fonds over 1848, aantoonende een nadeelig resultaat van . . . . ƒ 14,392

tegenover die van 1845, aantoonende een nadeelig resultaat van . . 60,449

een gunstig verschil opgeleverd van . . . . ƒ 46,057

Ten aanzien van de burgerlijke personen, in het beheer werkzaam, die, blijkens het hierboven aangeteekende, van de bepalingen op het radicaal van Indisch ambtenaar uitgezonderd zijn, bestonden op ultimo 1849 de volgende personele verordeningen:

Leeraren der protestantsche eeredienst.

Ten hunnen aanzien zijn in 1849 door den Koning nieuwe voorschriften geheven, volgens welke zij genieten:

op reis naar Indie tot de aanvaarding van hun ambt, ƒ 150 's maands;

bij vertrek uit Nederland een voorschot van 4 of 6 maanden op dat tractement; gehuwd zijnde daarenboven eene gratificatie van ƒ 600;

vrijen overtogt naar Batavia met hun gezin, op den gebruikelijken voet;

gehuwd of weduwenaars, vaders van huisgezinnen zijnde, bij aankomst eene gratificatie van ƒ 500;

tractementen van ƒ 500, ƒ 400 en 300 's maands, naar mate der belangrijkheid hunner standplaatseu; kunnende 7 het eerste, 9 het tweede en 4 het derde dezer tractementen genieten;

op vaste standplaatsen, vrije woning of schadeloosstelling voor huishuur, ten bedrage van uiterlijk ƒ 120 te Batavia, ƒ 100 te Samarang en Soerabaija, en ƒ 60 elders;

na vijf jaren dienst in Indie, genietende *f* 500 's maands, eene verhooging van *f* 150 's maands, en genietende *f* 400 of *f* 300 's maands, eene verhooging van *f* 100 's maands; na 10, 15 en 20 jaren dienst in Indie, weder zoodanige verhooging;

na 10 jaren dienst in Indie, des verkiezende, vrijen overtogt naar Nederland met hun gezin op den gebruikelijken voet, en pensioen van *f* 120 's jaars voor elk jaar Indische dienst, wanneer men minstens gedurende de 2 laatste jaren gestaan heeft op plaatsen, waaraan *f* 500 's maands verbonden zijn; de overige *f* 100 's jaars.

Bovendien kunnen zij pensioen genieten voor Nederlandsche dienst en hun pensioen behouden bij weder-optreding als leeraar in Nederland.

Wat delegatien, verloven, verliezen, reis- en verblijfkosten, onderhoud van weduwen en weezen aangaat, zijn de algemeene bepalingen omtrent burgerlijke ambtenaren op hen toepasselijk.

Onderwijzers in de gouvernements-scholen.

Deze trekken, behalve tractement, aandeelen in de schoolgelden en na 5 en 10 jaren dienst, verhooging van tractement. Overigens zijn zij onderworpen aan de algemeene bepalingen.

Op de *overige* bovenbedoelde (van het radicaal uitgezonderde) personen, zijn de algemeene bepalingen mede van toepassing, voorzoover geene bijzondere overeenkomsten met hen bestaan.

II. INLANDSCHE.

De handhaving van het gezag der inlandsche hoofden over de inlandsche bevolking en de vernaauwing van den band tusschen die hoofden en het Nederlandsche Bestuur, behooren tot de voorname beginselen van het Indisch beheer. Alle hen personeel betreffende verordeningen berusten op dien grondslag.

De inlandsche ambtenaren op Java eene bezoldiging genietende van meer dan *f* 50 's maands, worden door den Gouverneur-Generaal, de andere door de hoofden der gewestelijke besturen *aangesteld* en *ontslagen*.

Deze hoofden zijn verpligt van aanstelling en ontslag tot en uit ambten, aan welke *f* 1 tot *f* 50 's maands verbonden zijn, driemaandelijksche opgaven te doen aan den directeur der cultures, die met de contrôle over zulke handelingen belast is, en ophelderingen aan de gewestelijke besturen of beschikkingen aan den Gouverneur-Generaal deswege vragen kan.

De *titels*, *rangen* en *staatsie* der inlandsche ambtenaren zijn door het Gouvernement geregeld.

De regenten op Java, die zulks mogten verkiezen, kunnen hunne bezoldiging voor de helft ontvangen in land, dat is: zij kunnen landen in gebruik bekomen, welke, op het tijdstip van den afstand aan hen, in de belasting: landrente zijn aangeslagen, voor zóóveel als de helft van hunne bezoldiging bedraagt. Aan die landen kunnen woeste gronden verbonden worden, tot zoodanige uitgestrektheid, als de omstandigheden en 's Gouvernements belang veroorlooven.

De regenten mogen die gronden tot rijstvelden doen bebouwen en daarvan de landrente voor zich heffen, maar zij mogen geene andere of meerdere lasten van de opgezetenen der afgestane landen vorderen, dan die vóór den afstand, op de bevolking rustende, en alleen met de hoofden en oudsten der dorpen overeenkomsten aangaan, strekkende om de bevolking, tegen vrijstelling van landrente, bijzondere diensten te doen bewijzen of de gronden tot andere cultures dan rijst dienstbaar te doen maken, mits niet handelende in strijd met de *adat*. Zoodanige overeenkomsten moeten zijn geregistreerd door de hoofden der gewestelijke besturen, die overigens tegen alle verkeerdheden behooren te waken.

Boven hun tractement bekomen de inlandsche hoofden op Java ook eene *percentsgewijze belooning* op de aan het Gouvernement geleverde producten voor de Europesche markt.

De inlandsche hoofden genieten vrije woning op kosten van 's Lands kas of van de bevolking. Wat de regenten op Java betreft is voorgeschreven:

dat nieuwe woningen voor hen gebouwd worden voor rekening van het Gouvernement;

dat de zware reparatien, vernieuwingen en verbeteringen aan de woningen of aan de zulke, welke door koop of anderzins 's Lands eigendom zijn geworden, insgelijks komen ten laste van 's Lands kas;

dat het gewoon onderhoud van die woningen geschieden moet ten laste van den bewoner;

dat in al deze gevallen en ook ten behoeve van regentswoningen, welke geen Lands-eigendom zijn, zonder betaling gebruik kan worden gemaakt van de bevolking tot het verzamelen van en ruw bewerken der materialen en het verrigten van alle verdere koeliediensten, en dat zoodanige beschikking alleen geoorloofd is op vergunning van den Europeschen besturenden ambtenaar, die geene vergunning daartoe geven mag voor eigendunkelijke verfraaijingen, het aanleggen van vijvers, tuinen en andere zaken van liefhebberij en voor lustverblijven en dergelijken.

Pensioenen zijn aan de inlandsche ambtenaren niet als een regt toegezegd. De Gouverneur-Generaal is tot het verleenen van zulke pensioenen bevoegd en verleent ze op grond van personele en politieke beweegredenen.

Alleen in buitengewone gevallen voorziet het Gouvernement in het onderhoud van *weduwen* en *weezen* der inlandsche ambtenaren.

De pensioenen op ultimo 1849 aan gewezen inlandsche regenten uit 's Lands kas betaald wordende, beliepen eene som van *ƒ* 89,000

C. Landmagt.

I. EUROPESCHE OFFICIEREN.

De officieren der Indische landmagt worden *benoemd* door den Koning, of door den Gouverneur-Generaal onder 's Konings goedkeuring.

Alvorens officier te kunnen worden moet men een examen afleggen.

Van hunne tractemententen kunnen *delegatien* geschieden als bij de burgerlijke ambtenaren.

Met uitzondering van de subalterne officieren der infanterie, tot den rang van kapitein ingesloten, bekomen de officieren *fourragie voor paarden*.

Alle officieren genieten *vrije woning* of eene indemniteit voor huishuur, indien hun geene woning van 's Lands wege kan aangewezen worden.

Alle officieren en hunne gezinnen genieten in ziekten *kostelooze geneeskundige behandeling*.

Bij ziekte of tot regeling van particuliere belangen worden *verloven* gegeven, hetzij binnen 's lands (binnen Nederlandsch Indie) of naar Nederland.

Binnenlandsche verloven voor niet langer dan *drie* maanden worden verleend door den kommandant van het Indische leger, alle andere door den Gouverneur-Generaal of het Opperbestuur in Nederland.

Gedurende binnenlandsch verlof behoudt de officier in den regel zijn vol tractement; en wanneer het verlof dient tot herstel van gezondheid, worden hem buitendien op de reizen, welke hij doet, reiskosten vergoed naar het tarief voor reizen in dienst.

Ook op reizen, niet ondernomen in het belang van gezondheid, worden gemeenlijk die reiskosten vergoed.

De verloven naar Nederland zijn onderscheiden in klassen, als die der burgerlijke ambtenaren.

Gedurende deze verloven staat het tractement enz. stil, en wordt een *verloftractement* toegelegd overeenkomstig *Staatsblad* 1834, n°. 26, en 1846, n°. 18.

De kortingen van 10 %, 20 % en 25 %, de duur der verloven en de tegemoetkoming van Gouvernementswege in den overtogt naar Nederland, bij de burgerlijke ambtenaren vermeld, gelden ook voor officieren.

Officieren beneden den rang van majoor genieten dezelfde tegemoetkoming bij de terugreis als bij de heenreis. Aan vele van verlof terugkeerende officieren wordt het kommandement of geleide van een detachement troepen opgedragen, hetwelk hun activiteits-tractement gedurende de reis verschaft.

De officieren met verlof in Nederland hebben daar kostelooze geneeskundige behandeling.

De officier die van verlof terugkeert, treedt in Indie aanstonds weder in het genot van activiteits-tractement. Officieren die 15 jaren onafgebroken in Indie met onderscheiding gediend hebben, en volkomen geschikt geoordeeld worden tot het bekleeden van hoogere rangen, behouden, gedurende het verlof naar Nederland, aanspraak op de bevorderingen, welke hun zonder zoodanig verlof zouden zijn te beurt gevallen.

Sedert jaren is uit Nederland voorgeschreven, dat alleen in zeer enkele, hoog noodzakelijke gevallen een met verlof naar Nederland afwezend officier in Indie vervangen, dus een minder officier tot zijnen rang bevorderd mogt worden. In de buitengewone omstandigheden van 1848 en 1849 heeft de Gouverneur-Generaal van die bevoegdheid een ruim gebruik gemaakt. Doch de tegenwoordige kommandant van het Indisch leger toonde, in het belang der verdediging van de Nederlandsche bezittingen in Indie, overtuigend aan, dat zulke vervangingen niet moeten zijn uitzonderingen maar regel; zoodat alleen dan afwezigen niet vervangen moeten worden, wanneer spoedige terugkeer van verlofgangers uit Europa met eenige zekerheid verwacht wordt, en de dienst het afwachten van dezulken gevoegelijk lijden kan.

Dit betoog is door den Gouverneur-Generaal bij het Opperbestuur in Nederland ondersteund in December 1849, en is dan ook in dien geest beschikt.

Het verleenen van *wachtgeld* (onder den naam van *non-activiteits-tractement*) is bij de officieren eene zeldzaamheid. Het bedrag wordt in elk geval bepaald naar omstandigheden.

Bij reizen in 's Lands dienst worden *reis- en verblijfkosten* vergoed naar bepaalde voorschriften.

Alle reizen van officieren tot aanvaarding van eenige betrekking zijn reizen in 's Lands dienst.

Aan de officieren worden pensioenen uit 's Lands kas verleend zonder daarvoor op hunne inkomsten kortingen te ondergaan.

Omtrent die pensioenen volgde men op ultimo Maart 1849 nog zoo veel mogelijk het Nederlandsch reglement van 1837 (Nederlandsch *Staatsblad* 1837 n°. 4), doch met 1°. April 1849 zijn nieuwe door den Koning uitgevaardigde verordeningen in werking getreden, welke omschreven zijn onder n°. 8, in het Indisch Staatsblad van dat jaar. Daarbij is ook het bedrag van het pensioen of gagement vastgesteld.

Behalve dit pensioen uit 's Lands kas, genieten de officieren een *verhoogd pensioen* uit een fonds, door korting van 5 % op hunne tractementen onderhouden, overeenkomstig het reglement met de veranderingen opgenomen in de verzameling van algemeene orders. Het fonds wordt beheerd door 5 directeurs, zijnde 3 hoofdofficieren in activiteit en 2 gepensionneerden, benevens een amanuensis, allen deelgenooten van het fonds, door den Gouverneur-Generaal benoemd en te Batavia gevestigd. De directeuren genieten geene belooning; de amanuensis *f* 1200 's jaars, uit het fonds.

Alle betalingen en ontvangsten geschieden door tusschenkomst van 's Lands kas.

Het kapitaal van dit fonds bedroeg:

op 1°. 1839	*f* 759,324
„ „ 1840	760,980
„ „ 1841	729,816
„ „ 1842	705,283
„ „ 1843	683,143

op 1°.	1844	644,790
„ „	1845	494,894
„ „	1846	454,846
„ „	1847	451,555
„ „	1848	514,835
„ „	1849	445,660

De *weduwen en weezen* van officieren bekomen pensioen uit een *fonds*, door bijdragen van de officieren onderhouden, overeenkomstig een reglement, met de veranderingen, te vinden in de bovenbedoelde verzameling.

De gewone bijdrage is 6% van de tractementen, gratificatien, pensioenen. Buitengewoon wordt geheven het verschil over 2 maanden bij vermeerdering van inkomsten.

Bij huwelijk moeten bepaalde sommen gestort worden, en gedurende huwelijk mede bepaalde sommen bij verhooging van rang. Het fonds wordt beheerd door eene directie te Batavia, zamengesteld uit 5 actief dienende of gepensionneerde officieren, bijgestaan door eenen amanuensis, allen zooveel mogelijk gehuwde of gehuwd geweest zijnde deelgenooten van het fonds, en door den Gouverneur-Generaal benoemd.

De directeuren genieten geene belooning; de amanuensis *f* 1200 's jaars uit het fonds.

Alle betalingen en ontvangsten geschieden door tusschenkomst van 's Lands kas.

Na de vereffening van vroegere zaken, bedroeg het kapitaal van dit fonds.

op 1°.	1843	*f* 158,148
„ „	1844	211,171
„ „	1845	277,796
„ „	1846	350,219
„ „	1847	395,398
„ „	1848	466,660
„ „	1849	529,089

Bij de nieuwe door den Koning uitgevaardigde verordeningen omtrent de militaire pensioenen (*Staatsblad* 1849, n°. 8) is tevens een pensioen uit 's Lands kas bepaald voor weduwen en weezen van officieren, die in den strijd sneuvelen of binnen 6 maanden na verwonding in den strijd, aan hare gevolgen overlijden.

Geen officier in Indie kan een huwelijk aangaan zonder vergunning van den Gouverneur-Generaal.

Deze vergunning wordt aan officieren beneden den rang van majoor, behalve in bijzondere, zeldzame omstandigheden, niet verleend, wanneer de verzoeker niet kan aantoonen, dat hij, òf alleen òf met zijne echtgenoot, bij het aangaan van het huwelijk een kapitaal van *f* 10,000 zal bezitten in of op vastigheden of effecten, waarvan de eigendomsbewijzen vóór de toestemming van den Gouverneur-Generaal, gedeponeerd moeten worden bij de directie van het weduwen- en weezenfonds.

Ook gepensionneerde officieren in Indie hebben tot het aangaan van een huwelijk de toestemming van den Gouverneur-Generaal noodig, zoo zij niet het deelgenootschap van het weduwen- en weezenfonds willen laten varen, en moeten, om die toestemming te kunnen verwerven, bewijzen van gegoedheid overleggen als de actief dienende.

II. EUROPESCHE ONDER-OFFICIEREN EN SOLDATEN.

De Europesche onder-officieren en soldaten der Indische landmagt worden op 's Lands kosten gehuisvest, gekleed en in ziekte verpleegd, genieten bij engagement en reëngagement (des verkiezende) handgelden, voorts in dienst bepaalde

soldijen, die na reëngagement verhoogd worden, en voeding of eene indemniteit in geld voor voeding.

Na langdurige dienst, bij verminking door den vijand, of bij voor de dienst beloopen ziels- en ligchaamsgebreken, welke hen voor de dienst ongeschikt maken, bekomen zij, zonder daarvoor kortingen op hunne inkomsten in activiteit te ondergaan, gagementen, welke zich tot ultimo Maart 1848 nog regelden naar het Nederlandsch reglement van 1837 (Nederlandsch *Staatsblad* 1837, n°. 4) en het Indische tarief van 1816 (*Indisch Staatsblad* n°. 24), doch omtrent welke in 1849 nieuwe verordeningen ingevoerd werden (*Staatsblad* van dat jaar n°. 8).

Bij ongeschikt worden voor de dienst, niet ten gevolge van de dienst, worden zij kosteloos naar Nederland teruggezonden met eene maand soldij. Een weduwen- en weezenfonds bestaat voor hen niet.

III. INLANDSCHE OFFICIEREN, ONDER-OFFICIEREN EN SOLDATEN.

Deze genieten, zonder vooraf geldelijk bijgedragen te hebben, een pensioen of gagement voor langdurige dienst of voor wonden en gebreken, hetwelk berekend werd naar het Koninklijk besluit van 20 December 1846, n°. 34 en de Indiche resolutien van 14 Januarij en 6 Junij 1832, n°s. 3 en 9, alle aangehaald in het *Indische Staatsblad* 1849, n°. 32, doch later zijn de nieuwe pensioens-verordeningen voor de Europesche militairen zooveel mogelijk op hen toegepast, evenwel met minder sommen, blijkens n°. 32 van het *Indisch Staatsblad* van 1849.

IV. MILITAIRE AMBTENAREN.

De militaire ambtenaren verrigten, met militaire rangen, diensten bij de takken van militair beheer, maar worden beschouwd als burgerlijke personen.

Zij zijn verdeeld in zes klassen, gelijkgesteld:

de 1ste aan den rang van kapitein;
„ 2de „ „ „ „ 1sten luitenant;
„ 3de „ „ „ „ 2den luitenant;
„ 4de „ „ „ „ adjudant-onder-officier;
„ 5de „ „ „ „ sergeant;
„ 6de „ „ „ „ korporaal.

De betrekkingen, door zulke personen bekleed, zijn die van directeur van een hospitaal, hospitaalmeester, spijsverzorger, magazijnmeester, commies, klerk enz.

De militaire ambtenaren der drie eerste klassen en dezulken der andere klassen, die meer dan *f* 60 's maands trekken, worden door den Gouverneur-Generaal, de overigen door den kommandant van het Indische leger of zijnentwege aangesteld.

Gepensionneerde officieren, wien de vereischte bekwaamheid wordt toegekend, komen bij voorkeur in aanmerking voor de posten, aangewezen aan militaire ambtenaren der 3 eerste klassen.

Ten aanzien van voorschotten, delegatien, verloven, verliezen en pensioen, onderhoud van weduwen en weezen, zijn de bepalingen omtrent burgerlijke ambtenaren op hen van toepassing; wordende bij de berekening van verlof-tractement en pensioen eene vaste som gesteld voor de bedoelde boven het tractement hun toevallende voordeelen.

De militaire ambtenaren der 1ste, 2de en 3de klasse hebben vrije woning of eene schadeloosstelling voor huishuur.

D. Zeemagt.

I. OFFICIEREN EN MANSCHAPPEN VAN HET NEDERLANDSCH ESKADER.

Deze blijven in Indie aan de Nederlandsche bepalingen onderworpen.

De meerdere betalingen welke zij in Indie genieten komen ten laste der Indische kas.

II. OFFICIEREN IN SEDENTAIRE BETREKKINGEN VAN HET ZEEWEZEN IN INDIE.

Er zijn eenige betrekkingen in Nederlandsch Indie voor welke, ofschoon zij geheel aan den wal vervuld worden, zich bijzonder zee-officieren eigenen. Daartoe behooren bijv. die van haven- en equipagiemeester op de hoofdplaatsen, directeur van de maritime etablissementen, enz.

Voor zulke officieren zijn in Augustus 1849, onder 's Konings nadere goedkeuring, verschillende organieke bepalingen gemaakt, welke gevonden worden in het *Staatsblad* van 1850, onder n°. 16.

Bij voorkeur komen voor zoodanige sedentaire posten in aanmerking de officieren, vroeger behoorende tot de koloniale marine, welke in 1838 is opgeheven. Zij behouden militairen rang.

Zij genieten tractementen *of* gelijk aan die der voormalige koloniale marine, *of* zoo als die voor de betrekkingen zijn vastgesteld, en de meeste hebben daarenboven wisselvallige inkomsten. Zij mogen delegeren als de burgerlijke ambtenaren, en bekomen verloven als deze, maar verlof-tractementen, in geval van verlof naar Nederland, volgens eene bijzondere schaal, opgenomen in het *Staatsblad* 1834, n°. 40. Zij zijn deelgenooten van het burgerlijk weduwen- en weezenfonds.

Hoezeer men bij de zamenstelling van dit Verslag niet uit het oog heeft verloren, om ten aanzien van de meeste der daarin behandelde onderwerpen ook te vermelden den staat waarin zich elke aangelegenheid in het jaar 1849 bevond, zoo heeft men toch gemeend meer bepaaldelijk zich te moeten wijden aan eene beschrijving van de verschillende onderdeelen van het beheer in Nederlandsch Indie, met het voornemen, om bij volgende verslagen zich meer bijzonder met den staat van elken tak van beheer, gedurende het jaar waarover elk der volgende verslagen loopen zal, bezig te houden.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE G.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN INDIE.

1848.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans .	*f* 37,702	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten. .	289,793	
	Slagten van varkens	123,536	
	Vischmarkten en vischpachten	173,116	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen .	160,610	
	Arak en andere sterke dranken	243,779	
	Verkoop van saguweer	7,949	
	Inlandsche tabak	92,640	
	Waijangs, bazaars, warongs, groente-kramen en winkels	3,297,939	
	Tolbruggen, sluisgelden, veeren en overtoomen . .	99,862	
	Diverse kleine middelen	58,013	
	Diverse kleine eilanden	6,180	
	Vogelnestklippen.	83,890	
	Kleine lombard	319,668	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	7,854,484	
	Licenten op de pho- en tophospelen	356,729	
	Niepa-hout en kreupelbosschen.	18,304	*f* 13,224,194
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden	*f* 4,198,288	
	5 % additioneel regt	212,511	
	Consumtieregt	81,548	
	Belasting op den verkoop van tabak.	10,862	
	Haven-, ankeragie- en loodsgelden	102,440	
	Klein zegelregt	397,189	
	Collaterale successien	230,299	
	's Heeren geregtigdheid	200,942	
	Belasting op goud	248	
	5 % op de particuliere bazaars	6,968	
	Tolpoorten en tollen	14,454	
	IJkgelden	1,910	
	Belasting op slaven	19,127	
	Oorgeld der paarden en belasting op de rijtuigen .	75,563	
	Transporteren . .	*f* 5,552,349	*f* 13,224,194

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.	ƒ 170,667	
	Raad van Nederlandsch Indie	151,200	
	Algemeene secretarie	172,053	
	Reiskosten.	6,999	
			ƒ 500,919
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	ƒ 173,722	
	Hoog militair geregtshof	2,820	
	Raden van justitie	247,491	
	Criminele en diverse justitie-kosten (de landraad er onder begrepen)	124,821	
			548,854
III.	*Hooge en lage collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . . .	178,536
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	ƒ 1,796,778	
	Algemeene politie	868,599	
	Districts-politie	597,023	
	Kruis- of residentie-praauwen	21,210	
	Djaijang-secars (inlandsche maréchaussée)	87,268	
	Barrissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen). . .	187,135	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	513,346	
	Diverse uitgaven van politie.	46,447	
			4,117,806
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten der natuurkundige commissie.	ƒ 23,863	
	Christelijke eeredienst.	221,425	
	Inlandsche idem	4,663	
	Onderwijs of schoolwezen	121,221	
	Geneeskundige dienst en vaccine	127,138	
			498,310
	Transporteren . .	. . . . . .	ƒ 5,844,425

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport. . .	f 5,552,349	f 13,224,194
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten . .	16,612	
	Venduregten	268,648	
	Belasting op het djattihout	1,754	
	Inkomsten van 's Lands drukkerij	69,780	
	Idem van den constructie-winkel	5,725	
	Idem der posterijen	248,329	
	Verponding	433,176	
	Territoriale belasting op de koffij	74,527	
			6,670,900
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde, gebouwde eigendommen en tuinen .	f 9,779,130	
	Vischvijvers (tambaks).	191,538	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	107,410	
	Restitutie van verleende voorschotten, ter zake van landbouwkundige ondernemingen	598,477	
			10,676,555
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	f 416,067	
	Verkoop van koffij	395,445	
	„ „ specerijen	4,849	
	„ „ peper.	9,357	
	„ „ vogelnestjes.	158,765	
	„ „ tin	168,318	
	„ „ houtwerken.	79,570	
	„ „ zout	4,740,274	
	„ „ rijst	491,119	
	„ „ areng suiker	57,647	
	„ „ suiker	314,499	
	„ „ indigo	4,255	
	„ „ thee	13,618	
	„ „ goeniezakken	201,139	
	„ „ stofgoud.	9,443	
	„ „ diverse goederen	197,917	
			7,262,284
	Transporteren . .	. . . . . .	f 37,833,933

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 5,844,425
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	*f* 130,462	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	696,470	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	16,952	
			843,884
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Generale directie van finantien.	*f* 316,970	
	Beheer van 's Lands algemeene geldkassen. . . .	337,237	
	Kosten op de verpachtingen.	17,449	
	Kosten op het kleinzegel.	25,647	
	Kosten op 's heeren geregtigdheid en op de collaterale successien	3,619	
	Civile haveninrigtingen en kosten op de ankeragiegelden	63,606	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	341,495	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	249	
	Consulaat in China.	11,358	
	Kosten der posterijen in het algemeen . . , . .	352,283	
	Beheer der openbare verkoopingen	99,896	
	Kosten der Lands-drukkerij	49,188	
	Beheer van 's Lands civile pakhuizen, emballagie en gemengde onkosten	213,243	
	Renten en aflossingen	426,494	
			2,258,734
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	*f* 44,132	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,215,169	
	Cultures in het algemeen	189,362	
	Inkoop en kosten van peper	60,459	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen . . .	123,984	
	„ „ „ „ koffij.	9,058,695	
	„ „ „ „ specerijen	258,931	
	„ „ „ „ suiker	9,881,985	
	Transporteren . .	*f* 20,832,717	*f* 8,947,043

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 37,833,933
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 26,530	
	Waterleidingen	583	
	Stortingen voor het gemis van stuurmansleerlingen op kustvaarders	5,100	
	Stortingen door bedevaartgangers naar Arabie. . .	11,000	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	29,667	
	Boeten en confiscatien.	84,551	
	Geschenken van inlandsche vorsten	1,344	
	Inkomsten van het land Nangoelan	28,888	
	Diverse inkomsten	602.737	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	273,906	
			1,064,306
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	161,716
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 50,501	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust . . .	41,173	
	Stoompaketvaart tusschen Java en Singapore . . .	16,379	
			108,053
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 39,168,008

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 20,832,717	*f* 8,947,043
	Inkoop en kosten van indigo	1,735,268	
	„ „ „ „ thee	658,246	
	„ „ „ „ tabak	516,643	
	„ „ „ „ goeniezakken	2,093	
	„ „ „ „ cochenille	58,128	
	„ „ „ „ kaneel	139,204	
	Voorschotten voor landbouwkundige ondernemingen	65,000	
			24,007,299
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	*f* 279,440	
	Kosten op den handel met Japan.	108,028	
	Kosten op de amfioen-pacht en inkoop van amfioen	389,539	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	14,438	
	„ „ „ „ tin	1,124,107	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	114,457	
	Kosten van zout	892,043	
	Inkoop en kosten van rijst	729,680	
	„ „ „ „ areng-suiker	22,154	
	„ „ „ „ stofgoud	7,432	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	701,956	
	Provisie-penningen aan de factorij voornoemd te voldoen op idem.	158,742	
			4,542,016
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indische leger	*f* 8,264,696	
	Voor de pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt .	9,289	
	Voor buitengewone fortificatie-werken	579,138	
			8,853,123
IX.	*Departement der Marine.*		
	Uitgaven, en wel dat gedeelte, hetwelk niet komt ten laste der Nederlandsche Staatsbegrooting, als:		
	voor schepen en vaartuigen van oorlog	*f* 922,033	
	„ de stoompaketvaart tusschen Java en Singapore	54,274	
	Transporteren . .	*f* 976,307	*f* 46,349,481

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	ƒ 39,168,008
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE.	. . . . .	ƒ 39,168,008
	Transporteren . .	. . . . .	ƒ 39,168,008

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 976,307	ƒ 36,349,481
	voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	200,232	
	„ gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	292,527	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust	63,096	
			1,532,162
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civile pensioenen.	ƒ 229,167	
	Militaire idem	317,546	
	Inlandsche idem	204,567	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen.	59,653	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . . .	85,284	
			896,217
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	ƒ 1,734,925	
	Kosten der ambachtskwartieren.	21,955	
	Kosten van den constructiewinkel.	143,226	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen.	118,183	
	Uitgaven van het land Nangoelan.	20,208	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten . .	5,944	
	Publieke feesten.	16,160	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland . . .	100,128	
	Civile reis- en transportkosten in Indie.	66,936	
	Gratificatien	14,536	
	Personele toelagen	9,920	
	Nonactiviteits-tractementen en wachtgelden. . . .	130,374	
	Verlofs-tractementen	4,897	
			2,387,392
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . . .	„
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . . .	1,293,224
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . . .	ƒ 52,458,476
	Transporteren . .	. . . . . .	ƒ 52,458,476

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	ƒ 39,168,008
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelven te doene betalingen	ƒ 27,080	
	Van den Sultan van Djokjokarta, idem	17,862	
	Van diverse personen, idem.	10,740	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	492,983	
	Militair weduwen- en weezenfonds	298,534	
	Verhoogd militair pensioenfonds	250,821	
	Delegatien. civile	472,546	
	„ militaire	198,667	
	„ marine	21,866	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven, voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . . .	39,645	
			1,830,744
			ƒ 40,998,752
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland . . .	. . . . .	12,179,653
			ƒ 53,178,405

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	ƒ 52,458,476
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	ƒ 21,780	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	15,018	
	„ „ „ diverse personen	10,737	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	334,665	
	Militair weduwen- en weezenfonds	186,673	
	Verhoogd militair pensioenfonds	146,640	
	Delegatien, civile (restitutie)	131	
	„ militaire	„	
	„ marine.	„	
	Voor vaste tractementen aan van de voormalige koloniale marine afkomstige officieren in Indie . .	2,556	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	1,729	
			719,929
			ƒ 53,178,405

BIJLAGE **II**.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN NEDERLAND.

1848.

OMSCHRIJVING.					BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1848 *verkocht.*					
Koffij . . .	$797,969^{61}/_{100}$	pikols à cc. . .	*f* 13.36	*f* 10,661,632.00	
Suiker . . .	$1,029,872^{29}/_{100}$	„ „ . .	7.49½	$7,718,531.28^{5}$	
Indigo . . .	$11,746^{612}/_{1000}$	„ „ . .	243.10¾	2,855,683.47	
Notenmuscaat	$5,928^{269}/_{1000}$	„ „ . .	99.60¾	590,499.86	
Foelie . . .	$1,585^{334}/_{1000}$	„ „ . .	112.71	178,683.49	
Kruidnagelen	2,960	„ „ . .	35.03	103,685.32	
Kaneel. . .	$1,743^{66}/_{100}$	„ „ . .	51.76¼	$90,254.87^{5}$	
Peper . . .	$2,666^{23}/_{100}$	„ „ . .	6.73¼	17,965.77	
Thee . . .	$4,828^{436}/_{1000}$	„ „ . .	39,73¾	191,919.02	
Tabak . . .	$7,901^{82}/_{100}$	„ „ . .	11.97½	94,616.13	
Cochenille .	$357^{192}/_{1000}$	„ „ . .	250.33¾	89,418.34	
Kamfer . .	$153^{56}/_{1000}$	„ „ . .	21.99	3,366.00	
Tin	20,625	„ „ . .	41.52	856,341.91	
					f 23,452,597.47
Winst op assurantie					107,456.09
Besparing op onkosten					$356,900.58^{5}$
Diverse ontvangsten					6,731.65
Saldo der laatste suppletoire rekening van 1846, waarmede de verantwoording van dat jaar is afgeloopen					47,680.69
Voordeelig saldo der doorloopende intrest-rekening met de Nederlandsche Handel-maatschappij					53,714.36
Ontvangsten voor rekening van anderen.					
Civiel weduwen- en weezenfonds				*f* 23,434.48	
Militaire weduwen- en weezenfonds				$35,823.65^{5}$	
Verhoogd militair pensioenfonds.				5,839.85	
Van het Departement van Marine, in restitutie van in Indie betaalde vaste tractementen aan officieren, afkomstig van de voormalige koloniale marine				1,700.00	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten				$4,378.45^{5}$	
					71,176.44
					f $24,096,257.28^{5}$

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		*f* 9,720,000.00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April, 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838		7,720,194.43^{5}
Renten der restant-schulden à *f* 10,000,000 aan de Nederlandsche Handel-maatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844 . .		450,000.00
Scheeps- en oorlogbehoeften en goederen van onderscheiden aard naar Indie te zenden, voor de administratie aldaar		3,101,426,96
Pensioenen ten laste der Indische kas		547,234.63
Verlofstractementen		165,919.84^{5}
Kosten van het koloniaal werf-depôt te Harderwijk . . .	*f* 304,824.66^{5}	
Uitzending van suppletie-troepen	123,988.40	
Transportkosten van repatrierende militairen	17,767.35	
Studiekosten van jongelingen op de militaire academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	13,506.25	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen, voor de Oost-Indische dienst.	15,266.65^{5}	
Diverse betalingen aan terugkeerende militairen	1,738.52	
		477,091.84
Uitgaven ten behoeve der natuurkundige commissie		9,000.00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de academie te Delft.		10,866,66^{5}
Kosten, vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		32,081,65
Diverse uitgaven		60,030.44
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	*f* 202,443.08	
Militair weduwen- en weezenfonds.	93,548.32^{5}	
Verhoogd militair pensioenfonds.	151,514.55^{5}	
Civile delegatien	406,682.10^{5}	
Militaire "	168,408.02^{5}	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn. .	208,514.57^{5}	
Nalatenschappen en diverse betalingen	23,927.60^{5}	
		1,255,038.27
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de kust van Guinea.		
Subsidie aan de kolonie Suriname.	*f* 208,000.00	
Tot verzilvering van het Surinaamsche bankpapier . . .	52,500.00	
Subsidie aan Curaçao en onderhoorigheden	177.224.00	
Idem aan de Kust van Guinea.	109,648.54^{5}	
		547,372.54^{5}
		f 24,096,257.28^{5}

BIJLAGE I.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN INDIE.

1849.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans .	ƒ 35,831	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten. .	289,992	
	Slagten van varkens	114,860	
	Vischmarkten en vischpachten	173,269	
	Vischvijvers en het regt om vischnetten te stellen .	143,762	
	Arak en andere sterke dranken.	226,726	
	Verkoop van saguweer	7,414	
	Inlandsche tabak	90,000	
	Waijang, bazaars, warongs, groente-kramen en winkels	3,173,309	
	Tolbruggen, sluisgelden en overtoomen.	82,781	
	Diverse kleine middelen	25,979	
	Diverse kleine eilanden	7,992	
	Vogelnestklippen.	72,927	
	Kleine lombard	296,014	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	6,720,487	
	Licenten op de pho- en tophospelen	239,387	
	Niepa-hout en kreupelbosschen.	29,082	ƒ 11,729,812
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waaggelden	ƒ 4,968,689	
	5 % additioneel regt	240,789	
	Consumtieregt	68,776	
	Belasting op den verkoop van tabak.	8,978	
	Haven-, ankeragie- en loodsgelden	117,393	
	Klein zegelregt	320,177	
	Collaterale successien	26,885	
	's Heeren geregtigdheid	130,593	
	Belasting op het goud.	2,156	
	5 % op de particuliere bazaars	5,658	
	Tolpoorten en tollen	14,678	
	IJkgelden	1,289	
	Belasting op slaven	17,705	
	Oorgeld der paarden en belasting op de rijtuigen .	77,239	
	Transporteren . .	ƒ 6,001,005	ƒ 11,729,812

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.	*f* 173,010	
	Raad van Nederlandsch Indie	127,600	
	Algemeene secretarie	164,134	
	Reiskosten.	21,802	
			f 486,546
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	*f* 150,856	
	Hoog militair geregtshof.	3,750	
	Raden van justitie	309,597	
	Criminele en diverse justitie-kosten (de landraad er onder begrepen).	113,854	
			578,057
III.	*Hooge en lage collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . . .	179,230
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	*f* 1,774,208	
	Algemeene politie	862,117	
	Districts-politie	590,267	
	Kruis- en residentie-praauwen	21,193	
	Djaijangs-secars (inlandsche maréchaussée)	84,234	
	Barrissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen). . .	176,924	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	483,067	
	Diverse uitgaven van politie.	45,359	
			4,037,369
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten der natuurkundige commissie.	*f* 19,435	
	Christelijke eeredienst.	217,170	
	Inlandsche idem	6,736	
	Onderwijs of schoolwezen	121,550	
	Geneeskundige dienst en vaccine	124,721	
			489,612
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 5,770,814

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 6,001,005	ƒ 11,729,812
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten . .	16,176	
	Venduregten	257,655	
	Belasting op het djattihout	605	
	Inkomsten van 's Lands drukkerij.	67,681	
	Idem van den constructie-winkel	1,321	
	Idem van 's Lands stoomfabriek Phoenix.	5,044	
	Idem der posterijen	259,819	
	Verponding	445,955	
	Territoriale belasting op de koffij.	113,387	
			7,168,648
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde, gebouwde eigendommen en tuinen. .	ƒ 8,829,948	
	Vischvijvers (tambaks).	187,104	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren afgestaan	109,064	
	Restitutie van verleende voorschotten, ter zake van landbouwkundige ondernemingen	498,926	
			9,625,042
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	ƒ 443,950	
	Verkoop van koffij	614,810	
	„ „ specerijen	56,035	
	„ „ peper.	9,205	
	„ „ vogelnestjes	164,990	
	„ „ tin	488,699	
	„ „ houtwerken.	108,171	
	„ „ zout	4,188,289	
	„ „ rijst	493,174	
	„ „ areng-suiker	66,089	
	„ „ suiker	275,004	
	„ „ indigo	2,044	
	„ „ thee	8,128	
	„ „ tabak.	23,946	
	„ „ goeniezakken	148,290	
	Transporteren . .	ƒ 7,090,824	ƒ 28,523,502

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 5,770,814
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	*f* 129,641	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	624,638	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	17,413	
			771,692
VII.	***Finantien, cultures en koophandel.***		
	A. ***Finantien.***		
	Generale directie van finantien	*f* 307,496	
	Beheer van 's Lands algemeene geldkassen. . . .	219,861	
	Kosten op de verpachtingen.	18,517	
	Kosten op het kleinzegel.	25,728	
	Kosten op 's heeren geregtigdheid en op de collaterale successien	2,562	
	Civile haveninrigtingen en kosten op de ankeragiegelden	71,664	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	339,858	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	287	
	Consulaat in China.	11,870	
	Kosten der posterijen in het algemeen	328,110	
	Beheer der openbare verkoopingen	99,090	
	Kosten der Lands-drukkerij	51,561	
	Beheer van 's Lands civile pakhuizen, emballagie en gemengde onkosten.	219,891	
	Renten en aflossingen	429,622	
			2,126,117
	B. ***Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.***		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	44,149	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,150,297	
	Cultures in het algemeen	322,245	
	Inkoop en kosten van peper	51,136	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen). . .	129,589	
	„ „ „ „ koffij.	5,248,427	
	„ „ „ „ specerijen	355,450	
	„ „ „ „ suiker	9,222,623	
	Transporteren . .	*f* 16,523,916	*f* 8,668,623

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	f 7,090,824	f 28,523,502
	Verkoop van kaneel	31	
	„ „ diverse goederen	139,724	
			7,230,579
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	f 22,277	
	Waterleidingen	597	
	Stortingen voor het gemis van stuurmansleerlingen op kustvaarders	4,800	
	Stortingen door bedevaartgangers naar Arabie. . .	12,100	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	54,012	
	Boeten en confiscatien.	117,505	
	Inkomsten van het land Nangoelan	29,126	
	Diverse inkomsten	579,281	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	284,607	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren voor aan hen te verleenen verhoogde pensioenen.	1,006	
	Civile proceskosten.	13,101	
			1,118,412
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	220,291
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	f 27,029	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust . . .	89,720	
	Stoompakketvaart tusschen Java en Singapore. . .	16,584	
			133,333
	Transporteren . .	. . . . .	f 37,226,117

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 16,523,916	*f* 8,668,623
	Inkoop en kosten van Indigo	1,400,117	
	„ „ „ „ thee	702,369	
	„ „ „ „ tabak	288,645	
	„ „ „ „ goeniezakken	2,660	
	„ „ „ „ cochenille	56,681	
	„ „ „ „ kaneel	119,341	
	Voorschotten voor landbouwkundige ondernemingen.	100,000	
			19,193,729
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	*f* 420,780	
	Kosten op den handel met Japan.	103,540	
	Kosten op de amfioen-pacht en inkoop van amfioen	248,676	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	15,798	
	„ „ „ „ tin	1,200,363	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	90,620	
	Kosten van zout	904,868	
	Inkoop en kosten van rijst	515,378	
	„ „ „ „ areng-suiker	16,619	
	„ „ „ „ stofgoud.	18,319	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	593,271	
	Provise-penningen aan de factorij voornoemd te voldoen op idem.	121,910	
			4,250,142
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indische leger	*f* 9,977,758	
	Voor de pradjoerits, barrissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt .	88,147	
	Voor buitengewone fortificatie-werken	701,947	
			10,767,852
IX.	*Departement van Marine.*		
	Uitgaven, en wel dat gedeelte, hetwelk niet komt ten laste der Nederlandsche Staatsbegrooting, als:		
	voor schepen en vaartuigen van oorlog	*f* 1,112,482	
	„ de stoompaketvaart tusschen Java en Singapore	45,584	
	Transporteren . .	*f* 1,158,066	*f* 42,880,346

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . . .	ƒ 37,226,117
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . . .	ƒ 37,226,117
	Transporteren . .	. . . . . .	ƒ 37,226,117

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 1,158,066	*f* 42,880,346
	voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	173,656	
	„ gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	288,441	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust	73,014	
	„ Zijner Majesteits ijzeren stoomschip Borneo .	28,818	
			1,721,995
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civile pensioenen.	*f* 244,684	
	Militaire idem	388,257	
	Inlandsche idem	181,179	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen.	60,140	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . . .	120,727	
			994,987
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	*f* 1,817,007	
	Kosten der ambachtskwartieren.	17,824	
	Kosten van den constructiewinkel.	174,347	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	107,424	
	Uitgaven van het land Nangoelan.	19,833	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten . .	5,701	
	Publieke feesten.	6,877	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland . . .	73,229	
	Reis- en transportkosten in Indie	57,615	
	Gratificatien	13,050	
	Personele toelagen	14,560	
	Nonactiviteits-tractementen en wachtgelden. . . .	136,738	
	Verlofstractementen.	11,644	
			2,455,839
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . . .	„
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . . .	521,685
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . . .	*f* 48,574,862
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 48,574,862

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	ƒ 37,226,117
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	ƒ 25,080	
	Van den Sultan van Djokjokarta, idem.	17,459	
	Van diverse personen, idem	8,637	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	479,110	
	Militair weduwen- en weezenfonds	245,005	
	Verhoogd militair pensioenfonds	248,273	
	Delegatien, civile	417,105	
	„ militaire	148,205	
	„ marine	12,133	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven, voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . . .	117,289	
			1,718,296
			ƒ 38,944,413
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland . . .	. . . . .	10,254,387
			ƒ 49,198,800

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	ƒ 48,574,862
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	ƒ 24,878	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	14,888	
	„ „ „ diverse personen	8,403	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	341,849	
	Militair weduwen- en weezenfonds	117,410	
	Verhoogd militair pensioenfonds	97,388	
	Delegatien, civile (restitutie)	63	
	„ militaire	„	
	„ marine	„	
	Voor vaste tractementen aan van de voormalige koloniale marine afkomstige officieren in Indie . .	592	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	18,467	
			623,938
			ƒ 49,198,800

BIJLAGE K.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN NEDERLAND.

1849.

OMSCHRIJVING.					BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1849 *verkocht.*					
Koffij . . .	$916,250^{320}/_{1000}$	pikols à cc. . .	*f* $19.30^{9}/_{10}$	*f* $17,684,439.72^{5}$	
Suiker . . .	$951,691^{340}/_{1000}$	„ „ . . .	$10.80^{6}/_{10}$	$10,285,704.34^{5}$	
Indigo . . .	$9,025^{472}/_{1000}$	„ „ . . .	335.94	3,032,021.05	
Cochenille .	$220^{728}/_{1000}$	„ „ . . .	$274.13^{9}/_{10}$	60,509.85	
Tin. . . .	$128,492^{970}/_{1000}$	„ „ . . .	$41.30^{1}/_{10}$	5,306,879.98	
Thee . . .	$9,229^{680}/_{1000}$	„ „ . . .	$40,47^{3}/_{10}$	373,553.23	
Kaneel . .	$887^{384}/_{1000}$	„ „ . . .	$108.99^{1}/_{10}$	96,717.28	
Peper . . .	$4,602^{720}/_{1000}$	„ „ . . .	$8.64^{7}/_{10}$	39,797.76	
Staartpeper .	$10^{600}/_{1000}$	„ „ . . .	$63.10^{5}/_{10}$	687,24	
Notenmuscaat	$9,232^{44}/_{1000}$	„ „ . . .	$141.26^{5}/_{10}$	1,304,163.55	
Foelie . . .	$2,063^{820}/_{1000}$	„ „ . . .	$146.69^{6}/_{10}$	$302,753.26^{5}$	
Kruidnagelen	$5,541^{994}/_{1000}$	„ „ . . .	$34.57^{4}/_{10}$	191,611.57	
Notenzeep .	$76^{800}/_{1000}$	„ „ . . .	$51.87^{2}/_{10}$	3,986.91	
Tabak . . .	$9,061^{5}/_{1000}$	„ „ . . .	$41.08^{5}/_{10}$	372,275.59	
Kamfer. . .	$950^{744}/_{1000}$	„ „ . . .	$18.65^{6}/_{10}$	17,739.00	
Pisangwas. .	$6^{775}/_{1000}$	„ „ . . .	$21.76^{9}/_{10}$	147.48	
Zijde . . .	$1^{510}/_{1000}$	„ „ . . .	$257.85^{4}/_{10}$	389.36	
					f $39,073,377,18^{5}$
Winst op assurantie					177,316.40
Voordeelig saldo der doorloopende intrest-rekening met de Nederlandsche Handel-maatschappij					156,477,55
Diverse ontvangsten					81,414.01
Ontvangsten voor rekening van anderen.					
Civiel weduwen- en weezenfonds				*f* 25,106.58	
Militaire weduwen- en weezenfonds				$46,322.19^{5}$	
Verhoogd militair pensioenfonds.				7,869.33	
Van het Departement van Marine, in restitutie van in Indie betaalde vaste tractementen aan officieren, afkomstig van de voormalige koloniale marine				425.00	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten				$14,140.84^{5}$	
					93,863.95
					f $39,582,449.09^{5}$

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		*f* 10,770,000.00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April, 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838		9,800,000.00
Renten der restant-schulden à *f* 10,000,000 aan de Nederlandsche Handel-maatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844		450,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard naar Indie te zenden, voor de administratie aldaar		3,493,292,82
Pensioenen ten laste der Indische kas		582,139.59
Verlofstractementen		173,158.33[5]
Kosten van het koloniaal werf-depôt te Harderwijk	*f* 185,788.70	
Uitzending van suppletie-troepen	72,606.03[5]	
Transportkosten van repatrierende militairen	24,146.25	
Studiekosten van jongelingen op de militaire academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	16,900.00	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen, voor de Oost-Indische dienst	18,458.34	
Diverse betalingen aan terugkeerende militairen	2,598.53[5]	
		320,497.86
Uitgaven ten behoeve der natuurkundige commissie		11,000.00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de academie te Delft		10,825,01
Kosten, vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		35,070,40
Diverse uitgaven		139,802.28[5]
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	*f* 192,597.90[5]	
Militair weduwen- en weezenfonds	96,617.12	
Verhoogd militair pensioenfonds	160,880.94[5]	
Civile delegatien	722,701.83	
Militaire „	162,980.06[5]	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn en andere inrigtingen	106,707.18	
Nalatenschappen en diverse betalingen	8,196.42[5]	
		1,450,681.47
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de kust van Guinea.		
Subsidie aan de kolonie Suriname	*f* 180,000.00	
Tot verzilvering van het Surinaamsche bankpapier	921,100.00	
Subsidie aan Curaçao en onderhoorigheden	193,587.00	
Idem aan de Kust van Guinea	100,000.00	
		1,394,587.00
		f 28,631,054.77
KOLONIAAL BATIG SLOT		10,951,394.02[5]
		f 39,582,449.09[5]

VERSLAG van het beheer van Suriname en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking waarover beheer gevoerd wordt.

A. Grondgebied.

Nederlandsch Guyana of Suriname is administratief verdeeld als volgt:

1°. het gebied der stad Paramaribo en hare buitenwijken;

2°. de divisien:

Boven-Suriname en Thorarica;
Para;
Beneden-Commewijne;
Beneden-Cottica;
Matappica;
Boven-Commewijne;
Boven-Cottica en Perica, en
Saramacca.

3°. de districten Neder-Nickerie en Opper-Nickerie.

De onbepaaldheid van de zuidelijke grenzen van Suriname levert een voornaam bezwaar, om de oppervlakte der kolonie met juistheid te berekenen.
Volgens de laatste berekening, die van den luitenant ter zee baron *P. Melvill van Carnbee*, moet Suriname geschat worden op eene oppervlakte van 2812 vierkante geographische mijlen.

B. Bevolking.

1°. *Vrije.*

Volgens de tabellen, bij den aanvang van het jaar 1850 opgemaakt uit de wijkregisters en divisie-staten, was het cijfer der vrije bevolking op ultimo 1849 als volgt:

In de stad Paramaribo en dezelver buitenwijken, in de forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de overige militaire posten in de divisien en districten,

van het mannelijk geslacht	5,168	
„ „ vrouwelijk „	5,607	
		10,775 zielen.

In de onderscheidene divisien, de beide districten Nickerie en het etablissement der Europesche kolonisatie te Groningen aan de Saramacca,

van het mannelijk geslacht	739	
„ „ vrouwelijk „	319	
		1,058 „

Op het etablissement Batavia (gesticht voor melaatsen) in de Coppename),

mannen	19	
vrouwen	2	
		21 „

Op de houtvelling Andresa, aan de rivier de Coppename,

mannen	5	
vrouwen	1	
		6 „
Te zamen . .		11,860 zielen.

De bijzonderheden welke, volgens de wijkregisters, nog omtrent de vrije bevolking der stad Paramaribo kunnen worden opgegeven, zijn de volgende: dat die bevolking bestaat uit:

1,036 jongens beneden de 10 jaren,
989 meisjes „ „ 10 „
929 jongens tusschen de 10 en 20 jaren,
973 meisjes „ „ 10 „ 20 „
1,870 mannen van 20 tot 50 jaren,
2.670 vrouwen „ 20 „ 50 „
424 mannen boven de 50 „
372 vrouwen „ „ 50 „

9,763

dat er zich onder de bewoners bevinden:

377 gehuwde paren,
1,925 ongehuwden van het mannelijk geslacht boven de 20 jaren,
2,985 „ „ „ vrouwelijk „ „ „ 20 „
180 weduwen en
378 weezen.

Onder het genoemd bedrag der vrije bevolking van Suriname zijn niet begrepen de verschillende stammen der zoogenaamde boschnegers en der Iudianen, waarvan het cijfer slechts bij begrooting kan worden aangegeven; men berekent dat hetzelve is als vogt:

de stam der Aucaners	3,500	hoofden.
„ „ „ Saramaccaners	4,500	„
„ „ „ Sarakrekers	300	„
„ „ „ Bekoe en Moissinga	350	„
„ „ „ Indianen	800	„
	9,450	hoofden.

De *geboorten* bedroegen over de *vrije bevolking*, volgens de registers van den burgerlijken stand, 346:

van het mannelijk geslacht 185,
„ „ vrouwelijk „ 161.
Van deze waren 113 wettige en
233 buiten echt geboren;
17 van het etablissement der Europesche kolonisatie te Groningen aan de Saramacca, als:
8 van het mannelijk geslacht, en
9 „ „ vrouwelijk „ en
11 levenloos aangegeven, te weten:
van het mannelijk geslacht 9,
„ „ vrouwelijk „ 2.
De sterfgevallen waren, mede volgens die registers, 345:
van het mannelijk geslacht 201 en
„ „ vrouwelijk „ 144;
hiervan 12 van de krijgsmagt,
7 „ „ zeemagt,
4 „ „ koopvaarders, en
12 „ het etablissement Groningen aan de Saramacca;
te weten: van het mannelijk geslacht 4 en
„ „ vrouwelijk „ 8.
Verder werden er 34 huwelijken gesloten, waaronder
van de krijgsmagt 2,
„ „ zeemagt 1,
„ „ Europesche kolonisatie 3.

De verhouding tusschen de verschillende opgegevene cijfers betrekkelijk de vrije bevolking is als volgt:

van de geboorten tot het zielental als 1 tot 35.7;
van de geboorten van het mannelijk tot die van het vrouwelijk geslacht, als 100 tot 87;
van de sterfgevallen tot het zielental, als 1 tot 35.8;
van de sterfgevallen bij het mannelijk tot die bij het vrouwelijk geslacht, als 100 tot 71.

2°. *Niet vrije bevolking.*

Het cijfer der niet vrije bevolking is volgens de vorengenoemde opgaven als volgt:

In de stad Paramaribo en derzelver buitenwijken; in de forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de overige militaire posten in de divisien en districten:

mannelijk geslacht	2,807		
vrouwelijk „	4,344		
		7,151	hoofden.

In de onderscheidene divisien en beide districten Nickerie:

mannelijk geslacht	16,072		
vrouwelijk „	16,414		
		32,486	„

Op het etablissement Batavia (gesticht voor melaatschen) in de Coppename:

van het mannelijk geslacht	214		
„ „ vrouwelijk „	263		
		477	„

Op de houtvelling Andresa aan de Coppename:

mannen	97		
vrouwen.	100		
		197	„
Te zamen . .		40,311	hoofden.

De *geboorten* bedroegen over het meergemeld tijdvak als volgt:

mannelijk geslacht	551		
vrouwelijk „	586		
		1,137	hoofden.
de *sterfgevallen:*			
mannelijk geslacht	729		
vrouwelijk „	677		
		1,406	„
Een verschil alzoo opleverende van		269	hoofden.

In den loop van het jaar 1849 werden 249 slaven vrijgegeven en 58 als besmet naar het etablissement Batavia opgezonden.

Het getal der vroeger weggeloopen slaven bedroeg in het begin van 1849. .		718
van deze zijn gedurende den loop van dat jaar teruggekeerd		129
zoodat op het einde van hetzelve jaar hiervan nog afwezig bleven . . .		589
Gedurende het jaar 1849 zijn weggeloopen	265	
van welke echter teruggekomen zijn.	110	
blijvende van deze alzoo nog afwezig		155
Dit getal, gevoegd bij dat van de vroeger zich verwijderd hebbende slaven, doet zien dat het geheele bedrag der nog afwezige slaven kan berekend worden op		744

Bij de slaven staat de verhouding der geboorten tot het zielental als 1 tot 35.4 en die der sterfgevallen als 1 tot 28.7.

De verdeeling der zoowel vrije als niet vrije bevolking der kolonie Suriname over de verschillende divisien en districten blijkt uit den volgenden

STAAT *der bevolking van Suriname op ultimo* 1849.

	VRIJEN.			NIET VRIJEN.			Totaal generaal.
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en hare buitenwijken.	4,259	5,504	9,763	2,795	4,306	7,101	16,864
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam, en de verschillende posten in de districten en divisien. .	909	103	1,012	12	38	50	1,062
Divisie Boven-Suriname en Thorarica.	80	15	95	2,190	2,223	4,413	4,508
Divisie Para	120	57	177	1,795	1,864	3,659	3,836
„ Bened.-Commewijne	52	10	62	1,575	1,541	3,116	3,178
„ Beneden-Cottica. .	81	17	98	2,942	2,983	5,925	6,023
„ Matappica. . . .	57	24	81	1,384	1,569	2,953	3,034
„ Boven-Commewijne.	51	10	61	1,404	1,448	2,852	2,913
„ Boven-Cottica en Perica	66	13	79	1,885	2,105	3,990	4,069
Divisie Saramacca . . .	52	27	79	969	906	1,875	1,954
Europesche kolonisatie te Groningen aan de Saramacca.	67	60	127	„	„	„	127
District Neder-Nickerie . .	86	65	151	866	855	1,721	1,872
„ Opper-Nickerie . .	27	21	48	1,062	920	1,982	2,030
Etablissement Andresa aan de Coppename. . . .	5	2	6	97	100	197	203
Etablissement Batavia aan de Coppename. . . .	19	2	21	214	263	477	498
	5,931	5,929	11,860	19,190	21,121	40,311	52,171

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer en staat waarin hetzelve zich bevindt.

A. Algemeen beheer.

§ 1. *Gouverneur.*

Het hoogste gezag in de kolonien wordt in naam des Konings, volgens een reglement op het beleid der regering aldaar (Gouvernementsblad van Suriname 1832 n°. 13 en 1845 n°. 11), uitgeoefend door eenen Gouverneur, die door den Koning benoemd wordt.

Hij ontvangt de bevelen des Konings, door tusschenkomst van den Minister van Kolonien.

In buitengewone gevallen, wanneer de voorafgaande magtiging des Konings niet kan worden afgewacht, kan de Gouverneur, na ingenomen advies van den kolonialen raad en op zijne verantwoordelijkheid, zoodanige buitengewone en provisionele maatregelen nemen, als hij naar omstandigheden ten nutte der kolonien oordeelt te behooren, mits bij de eerste gelegenheid een gemotiveerd verslag aan het Departement van Kolonien inzendende, ten einde daarop 's Konings goedkeuring te erlangen.

Van al de handelingen van den Gouverneur afzonderlijk, zoowel als van het verhandelde in elke zitting van den kolonialen raad, worden aanteekeningen gehouden, die telken drie maanden kopijelijk aan het Departement van Kolonien worden opgezonden.

Van belangrijke gebeurtenissen en handelingen, betreffende het inwendige bestuur of de buitenlandsche betrekkingen, is de Gouverneur verpligt, ook tusschentijds, met den meesten spoed, aan het Departement van Kolonien kennis te geven.

De Gouverneur mag geene administratien of commissien waarnemen of aandeelen hebben in reederijen van schepen van- of op Suriname varende. Hij mag geen handel drijven.

De Gouverneur houdt verblijf te Paramaribo. Hij begeeft zich naar alle gedeelten der kolonie, waar zijne persoonlijke tegenwoordigheid nut kan stichten. Hij is bevoegd om bij afwezigheid van dezen aard, of in geval van ziekte, de behandeling van de dagelijksche zaken ter hoofdplaats aan het oudste lid van den kolonialen raad op te dragen.

De Gouverneur mag echter de kolonie niet verlaten zonder daartoe vooraf de uitdrukkelijke magtiging des Konings te hebben verkregen.

§ 2. *Koloniale raad.*

Aan den Gouverneur is toegevoegd een koloniale raad, zamengesteld uit:

1°. den procureur-generaal;

2°. den administrateur van finantien;

3°. zes van de aanzienlijkste ingezetenen, zijnde gedeeltelijk grondbezitters in de kolonien woonachtig en gedeeltelijk vertegenwoordigers van afwezige grondbezitters.

Deze zes ingezetenen, welke tot den kolonialen raad behooren, moeten den ouderdom van vijf en twintig jaren bereikt hebben, gedurende ten minste twee jaren in de kolonie hebben gewoond en mogen den Gouverneur tot in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap niet bestaan.

Jaarlijks, en wel op den eersten Januarij, treedt een der hiervoren bedoelde zes

leden af, volgens bepalingen in het voormelde Reglement op het beleid der regering in de kolonie Suriname voorkomende.

Door den kolonialen raad wordt eene nominatie van drie personen aan den Gouverneur aangeboden om daaruit een nieuw lid ter vervulling van de plaats hebbende vacature te kiezen. Het staat den Raad vrij om het aftredend lid in het drietal te begrijpen.

De benoeming geschiedt door den Gouverneur altoos provisioneel en onder nadere goedkeuring des Konings, te welken einde die benoeming onverwijld wordt gebragt ter kennis van het Departement van Kolonien, om 's Konings sanctie daarop te verkrijgen.

Indien er tusschentijds eene vacature onder de gemelde zes raadsleden ontstaat, wordt dezelve op gelijke wijze, als hiervoren is bepaald, vervuld. Het nieuwbenoemde lid neemt alsdan den rang in van dengene, wiens plaats hij vervangt, zoodat hij ook aftreedt op zoodanig tijdstip, waarop deze zoude moeten aftreden.

De Gouverneur is verpligt het advies van den kolonialen raad in te winnen, zoo dikwerf er nieuwe wetten, reglementen of bepalingen voor de kolonie Suriname door hem noodig worden geacht. Hij heeft insgelijks de bevoegdheid dit advies te vragen, wanneer hij in gewigtige zaken, tot zijne uitvoerende hoedanigheid betrekking hebbende, de voorlichting en raadpleging van den kolonialen raad mogt begeeren.

De Gouverneur roept den kolonialen raad te zamen en doet denzelve onder zijn voorzitterschap vergaderen, zoo dikwijls hij zulks geraden oordeelt; wordende geene bijeenkomsten van den raad voor wettig gehouden, welke niet door of van wege den Gouverneur zijn geconvoceerd en welke niet door of namens hem worden gepresideerd.

De koloniale raad ingesteld zijnde met het oogmerk om den Gouverneur waar hij zulks noodig mogt achten te adviseren of voor te lichten, zoo worden diensvolgens in de vergaderingen van dien raad geene onderwerpen in deliberatie gebragt, dan die welke tot een der gemelde einden door den Gouverneur worden voorgedragen.

De leden van den kolonialen raad geven, wanneer zulks door den Gouverneur wordt verlangd, de beweegredenen van hun advies schriftelijk op.

De betrekking van lid in den kolonialen raad is honorifiek.

Bij ontstentenis van den Gouverneur wordt het bewind dadelijk opgenomen door het oudste in rang aanwezige lid van den kolonialen raad, zoo als de opvolging hierboven is aangewezen, welk lid onverwijld moet doen onderzoeken, of er een geheime lastbrief des Konings aanwezig is, waarbij in de ontstane vacature is voorzien.

Wanneer zoodanige lastbrief voorhanden is, moet dezelve in eene vergadering van den kolonialen raad worden geopend en de daarbij aangewezen persoon, wanneer hij zich in de kolonie bevindt, zoo spoedig doenlijk het ambt van Gouverneur aanvaarden, na den eed in handen van het voormelde oudste lid van den kolonialen raad te hebben afgelegd.

Wanneer er geen lastbrief des Konings aanwezig is, of ook, wanneer de daarbij benoemde persoon zich niet in de kolonie bevindt, aanvaardt het vermelde oudste lid, na den eed in handen van het op hem in rang volgende aanwezige lid van den kolonialen raad te hebben afgelegd, de bediening van Gouverneur ad interim en geniet het daartoe staande tractement, tot dat de Koning over de vervulling van deze waardigheid nader zal hebben beslist.

§ 3. *Gouvernements-secretaris.*

Aan den Gouverneur is toegevoegd een secretaris, onder den titel van gouvernements-secretaris, benevens het benoodigd personeel.

De gouvernements-secretaris is, boven de gewone, aan zijne betrekking uit den aard der zaak verbonden werkzaamheden, ook belast met het aanteekenen van het verhandelde in de vergaderingen van den kolonialen raad, terwijl voorts ook de verdere ambtenaren en bedienden der gouvernements-secretarie ten dienste van dien raad staan.

B. Gewestelijk beheer.

De kolonie Suriname is, buiten de hoofdstad Paramaribo en hare buitenwijken, verdeeld in acht divisien, ongerekend de districten Opper- en Neder-Nickerie.

In die divisien, hierboven reeds opgenoemd, voert de Gouverneur het beheer door tusschenkomst en met medewerking van heemraden, wier werkkring is bepaald bij het *Reglement op de verdeeling der kolonie Suriname in districten, en ter verzekering der publieke rust en veiligheid in dezelve* (Gouvernementsblad 1842 n°. 3).

Het heemraadschap wordt in den regel in elke divisie waargenomen door een der zes leden van den kolonialen raad, uit de ingezetenen gekozen.

Het getal der divisien grooter zijnde dan dat der personen tot den post van heemraad verkiesbaar, zoo volgt daaruit, dat twee, of bij ontstentenis meerdere divisien aan éénen heemraad kunnen opgedragen worden; in zoodanig geval zijn deze verpligt, voor elke divisie afzonderlijke boeken te houden, zoo van hunne correspondentien, als van alle de bij hen inkomende resolutien en verdere stukken, die hunnen opvolger bij inventaris worden overgegeven.

De Gouverneur is bevoegd de heemraden, ter zake van pligtverzuim of verkeerde gedragingen in die betrekking, als zoodanig te schorsen. Gedurende die schorsing hebben zij geene zitting in den kolonialen raad.

De Gouverneur draagt het aldus opengevallen heemraadschap, onder den titel van *buitengewoon heemraad*, op aan eenen anderen ingezeten, geen lid van den kolonialen raad zijnde; alles in afwachting van 's Konings nadere goedkeuring.

De buitengewone heemraden zijn bevoegd tot het verrigten van al datgene, wat bij het regerings-reglement en bij de bijzondere instructien aan de heemraden is opgedragen.

De heemraden zijn met het oppertoezigt van het huishoudelijk beheer in de divisien belast, en zorgen alzoo voor eene stipte naleving van alle wetten, publicatien en verordeningen van inwendige politie, inzonderheid wat de behandeling van en goede orde onder de slaven betreft. Zij moeten ook zorgen voor de stipte naleving der plantagie-reglementen.

De heemraden zijn gehouden om den Gouverneur in alle zaken, hunne divisie betreffende, te dienen van consideratien en advies. Zij zijn tevens bevoegd, om den Gouverneur alle zoodanige voorstellen te doen, als zij in het belang der hun toevertrouwde divisien noodig oordeelen.

Bij oproerige bewegingen, onder eene of meer slavenmagten, uit eenige divisie, bezitten heemraden de bevoegdheid om òf zelven onverwijld op de plaats het noodige onderzoek te doen bewerkstelligen en maatregelen van voorzorg te nemen, òf bevelen daartoe aan den hierna te noemen eerst aanwezigen burger-officier te zenden.

Van zoodanige oproerige bewegingen wordt de procureur-generaal door heemraden onverwijld onderrigt, ten einde òf op de plaats zelve dadelijk het noodige onderzoek te kunnen bewerkstelligen, òf met overleg van heemraden zoodanige gedelegeerde regtbank te provoceren, als onder het hoofd Regtswezen hierna vermeld wordt.

De in de verschillende divisien aanwezige militaire hoofdposten en daaronder behoorende kleinere posten en piketten, ofschoon onmiddellijk onder de bevelen van den Gouverneur staande, moeten echter op de eerste aanvrage der bevoegde burgerlijke autoriteiten, bij onvoorziene voorvallen, de noodige adsistentie verleenen, zoo dikwerf die, in het belang der inwendige rust of tot handhaving van goede politie wordt gevraagd.

Om dezelfde redenen van tijdelijke of blijvende noodzakelijkheid, heeft de hoogste burgerlijke autoriteit in iedere divisie de bevoegdheid, om aan den Gouverneur voorstellen te doen tot uitbreiding, verplaatsing of versterking der reeds aanwezige militaire posten.

In iedere divisie bestaat eene gewapende burgermagt, aan het hoofd van welke, onder de bevelen van den heemraad, een burger-kapitein geplaatst is.

Deze burgermagt is bepaaldelijk ingerigt tot beteugeling van oproer, zamenrottingen van slaven of andere verstoring der rust en veiligheid in de divisien en wijders om patrouilles zamen te stellen tot opsporing van weggeloopen slaven.

Elk vrij ingezeten boven de 18 tot en met 55 jaren, in de divisie woonachtig, behoort tot de burgermagt, behoudens de ook elders toegelaten uitzonderingen, ter zake van ligchaamsgebreken als anderzins.

De benoeming van kapiteins en luitenants bij de gewapende burgermagt geschiedt, op voordragt van den heemraad, door den Gouverneur.

Oud-officieren, hetzij uit de divisien, hetzij uit de schutterij of het leger, komen voornamelijk daartoe in aanmerking.

Tot meerdere versterking der burgermagt in de divisien, wordt daaraan een zoodanig aantal bekwame en vertrouwde negerschutters toegevoegd, als, naar eenen bepaalden maatstaf, bij omslag voor iedere plantagie is vastgesteld.

De burger-kapitein moet den ouderdom van vijf en twintig jaren bereikt hebben en ten minste zes jaren het beheer over eene plantagie hebben gevoerd.

De boeten, voortspruitende uit overtredingen tegen de bepalingen omtrent de burgermagt in de divisien vastgesteld, maken eene afzonderlijke kas uit, waaruit, in bijzondere gevallen, door den Gouverneur, op voordragt van heemraden, eenige tegemoetkoming of indemniteit wordt toegekend aan zoodanige minvermogende vrije schutters, die, bij burger-patrouilles of voor andere landsdiensten, niet zonder bezwaar, in hunne uitrusting of kleeding, uit eigene middelen kunnen voorzien.

Wanneer schutters of kommando-negers, bij het doen van patrouilles of andere gekommandeerde diensten voor het algemeen belang, sneuvelen of zoodanig worden verminkt, dat zij tot verderen arbeid ongeschikt zijn, maakt de heemraad der divisie daarvan rapport aan den Gouverneur, die, met overleg van den kolonialen raad, zoodanige indemniteit aan den belanghebbende of zijne nagelaten betrekkingen toekent, als de billijkheid medebrengt.

De twee districten Opper-Nickerie en Neder-Nickerie worden bestuurd door landdrosten.

De landdrosten in de twee distrikten Nickerie moeten den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, in de Nederlanden of de kolonien van het Rijk geboren of genaturaliseerd en in het hun aangewezen district woonachtig zijn.

De functien der landdrosten bepalen zich tot alle zoodanige werkzaamheden, als met de handhaving der burgerlijke orde, het toezigt op het nakomen der wetten en de bevordering van het algemeen welzijn in betrekking in verband staan.

Zij zijn in deze functien ondergeschikt aan den Gouverneur.

Zij worden respectivelijk in de waarneming hunner functien, voor zooveel noodig, geadsisteerd door eene speciale commissie van drie ingezetenen, welke den titel voeren van raden, hoofd-ingelanden en wier betrekkingen honorifiek zijn.

De leden dezer commissie moeten ten minste twee jaren in het district, aan welks landdrost zij worden toegevoegd, gewoond en den ouderdom van vijf en twintig jaren bereikt hebben.

De landdrosten bekleeden bij die commissien het presidium, met uitzondering evenwel van het geval, waarin zich de commissien van hoofd-ingelanden tot regtbanken van enkele politie constitueren, zoo als hierna onder het hoofd Regterlijke magt zal worden aangewezen.

De leden der genoemde commissie worden door den Gouverneur benoemd uit een drietal, door de landdrosten opgemaakt; tot dat drietal behoort ook het aftredend lid.

Om de drie jaren treedt een der leden, volgens ancienneteit, af, doch is weder verkiesbaar.

De landdrosten raadplegen deze commissien over voorkomende zaken, tot het plaatselijk beheer of welzijn betrekking hebbende, doch zijn niet gehouden derzelver advies op te volgen.

De landdrosten houden een wakend oog op de behandeling der slaven in hun district en dragen zorg, dat de daaromtrent bestaande verordeningen worden gehandhaafd.

De landdrosten voeren het bevel over de militaire magt, welke zich in hunne districten bevindt.

Op de gewapende burgermagt in de beide districten Nickerie zijn toepasselijk al

de reglementaire bepalingen welke voor de andere divisien der kolonien over dit onderwerp zijn vastgesteld. De landdrosten zijn de chefs van deze gewapende burgermagt en hebben in deze betrekking den rang van kapitein.

In alle spoedvorderende en dringende zaken, waaromtrent bij hunne instructie (te vinden in het Gouvernementsblad van 1836 n°. 2) niet is voorzien, hebben de landdrosten de bevoegdheid, na rijp beraad, en overleg des noods met de commissie van hoofd-ingelanden, naar hun beste oordeel en geweten te handelen, daarbij steeds in het oog houdende, om zooveel mogelijk in den geest van het regerings-reglement en van dien hunner instructie werkzaam te zijn; onder gehoudenheid om den Gouverneur, met de eerste gelegenheid, daarvan en van het door hen verrigte naauwkeurige kennis te doen dragen.

De landdrosten zich uit hun district willende verwijderen, behoeven daartoe alvorens de toestemming des Gouverneurs. Bij absentie of eenige andere dienstverhindering, gaan hunne werkzaamheden over op het oudste lid in rang der commissie van hoofd-ingelanden.

C. Militair beheer.

§ 1 *Landmagt.*

De Gouverneur is tevens bevelhebber over de land- en zeemagt en van de schutterij in de kolonie.

Het garnizoen bestaat uit drie compagnien van het bataillon jagers n°. 27, waarbij een battaillons-staf, mitsgaders eene compagnie veld-artillerie; voorts eene compagnie zwarte guides met blanke officieren en onder-officieren, en een peloton invaliden.

De organieke sterkte der verschillende hierboven genoemde korpsen en van het daarbij behoorende geneeskundig personeel, was in 1848 als volgt:

	Officieren.	Onder-Officieren en manschappen.
Europesche troepen.		
Battaillon jagers n°. 27. . . .	18	508
Compagnie artillerie	4	169
Geneeskundig personeel . . .	12	—
	34	677
Koloniale corpsen.		
Compagnie guides	4	100
Geneeskundig personeel. . . .	2	—
Peloton invaliden.	—	26
	6	126

De voormelde sterkte van de Europesche troepen wordt compleet gehouden door aanvulling uit het moederland en door reëngagementen in de kolonie zelve.

De zwarte guides worden in de kolonie aangeworven, doch de compagnie is moeijelijk voltallig te houden. De guides zijn voornamelijk bestemd om als roei-

jers op de verschillende buitenposten te dienen. Het peloton invalieden is eigenlijk als overcompleet aan te merken, daar er van dat corps uit den aard der zaak weinig of geen dienst getrokken wordt.

Tot de dienst bij de schutterij te Paramaribo (zie Gouvernementsblad 1835 n°. 14 en 1836 n°. 7) zijn verpligt alle vrije manspersonen, welke aldaar woonachtig zijn, den vollen ouderdom van 18 jaren bereikt en hun negen en veertigste jaar nog niet voleindigd hebben.

De vrijstellingen van die verpligtingen strekken zich, behalve de gewone, ook elders geldende redenen, ook uit tot onderscheidene ambtenaren, geestelijken, onderwijzers, heel- en geneeskundigen en andere personen, vermeld in de aangehaalde gouvernementsbladen.

De beoordeeling dezer vrijstellingen is aan eene door den Gouverneur benoemde commissie opgedragen.

In tijden van dringend gevaar, of ook bij het verklaren van Suriname in een staat van beleg, moet elk inwoner van Paramaribo, of die aldaar slechts tijdelijk verblijf houdt, daartoe opgeroepen wordende, de wapenen dragen; alsdan houden ook de meeste vrijstellingen op van kracht te zijn.

Tot de schutterij worden niet toegelaten:

a. zij die tot eene onteerende straf zijn verwezen of eerloos verklaard;

b. zij die, uit hoofde van wangedrag, onder curatele zijn gesteld;

c. degenen welke uit de militaire of schutters-dienst zijn gecasseerd.

De gemanumitteerden mogen niet in de schutterij worden ingelijfd, dan na verloop van twee jaren na de dagteekening van hunnen manumissiebrief.

De ingezetenen die geen deel uitmaken van de schutterij, betalen eene contributie tot instandhouding derzelve. De regeling daarvan is opgedragen aan eene commissie.

Het beheer van de contributie, boeten en alle andere geldmiddelen, bestemd om de onkosten der schutterij te dekken en het toevoorzigt over alle schutterlijke administratien, met name die van kleeding en wapening, is, onder het oppertoezigt van den Gouverneur, opgedragen aan eenen raad van administratie.

De raad van administratie wordt door den Gouverneur benoemd en is zamengesteld uit den kommandant der schutterij, twee kapiteins en drie luitenants, door den kommandant der schutterij voorgedragen, en geadsisteerd door den kwartiermeester als secretaris, en door den officier van kleeding en wapening als adviserend lid, voor zooverre deze daartoe geroepen wordt.

Buiten den staf moet de schutterij te Paramaribo, volgens de formatie, zamengesteld zijn uit vijf compagnien.

De staf bestaat uit:

een majoor, als kommandant;
een luitenant- of kapitein-adjudant;
een luitenant- of kapitein-kwartiermeester,
een luitenant of kapitein, officier van kleeding en wapening;
twee 1ste of 2de luitenants, adjudanten van den Gouverneur;
een chirurgijn-majoor:
twee adjudanten-onderofficieren;
een tamboer-majoor, } met den rang van sergeant-majoor;
een kapelmeester, }
vier en twintig muzikanten, met den rang van sergeant;
een sergeant- of korporaal-geweermaker, en
een sergeant of korporaal, ordonnans bij het militair bureau.

De vijf compagnien zijn zamengesteld uit:

een kapitein;
een 1sten luitenant;

twee 2de luitenants;
een sergeant-majoor;
vier sergeanten;
een fourier;
acht korporaals;
drie tamboers;
een pijper, en
tachtig schutters.

De eerste en tweede compagnien zijn zamengesteld uit blanken; de derde en vierde uit kleurlingen en de vijfde uit negers. Deze laatste wordt steeds door blanke officieren gekommandeerd.

De schutterij is bestemd niet alleen, om in tijd van vrede de inwendige rust te helpen handhaven, en tot dat einde, daartoe gelast, de vereischte wachten en piketten te betrekken, maar ook, om in tijd van oorlog met de militaire bezetting mede te werken tot den afweer van elken vijandelijken aanval.

De kommanderende officier wordt benoemd door den Gouverneur.

De vacaturen, welke onder het corps officieren ontstaan, worden door den Gouverneur vervuld, op voordragt van den kommanderenden officier.

Tot officier bij de schutterij kunnen ook, mits met hunne toestemming, worden aangesteld zij, die uit hoofde van hunnen ouderdom of ambtsbetrekking niet meer tot het waarnemen van de schutterlijke dienst verpligt zijn, maar overigens de vereischten daartoe bezitten.

De leden der schutterij zijn verpligt zich, op eigen kosten, naar het bepaald model te kleeden. Bij onvermogen echter worden ze uit de kas der schutterij gekleed.

In tijd van oorlog, bij het verklaren van Suriname in staat van beleg, en in het geval dat de schutterij mobiel is verklaard, genieten de officieren en verdere leden derzelve, welke alsdan effective dienst presteren, gelijk tractement, soldij en vivres, of wel schadeloosstelling voor dezelve, als de Europesche infanterie in de kolonie. Daarentegen is in dat geval de schutterij ook onderworpen aan dezelfde krijgswetten en strafbepalingen, als de militaire troepen.

De straffen, waaraan de leden der schutterij voor overtredingen tegen de schutterlijke tucht onderworpen zijn, en die door den schuttersraad worden toegepast, bestaan in:

a. geldboeten, niet te boven gaande de som van honderd gulden;

b. huis-arrest, met of zonder acces, voor den tijd van dertig achtereenvolgende dagen

c. provoost-arrest, voor den tijd van veertien achtereenvolgende dagen;

d. voor zooveel de leden der schutterij betreft welke inferieur aan den rang van officier zijn, degradatie tot eenen minderen rang;

e. cassatie, voor zooveel officieren betreft.

De overtredingen, door leden der schutterij begaan, welke alleen aan onachtzaamheid of slordigheid zijn toe te schrijven en evenzoo geringe vergrijpen tegen de schutterlijke tucht, worden door den kommandant der schutterij *disciplinair* afgedaan en door hem gestraft:

a. met geldboeten, niet te boven gaande de som van twintig gulden;

b. met huis-arrest, ten langste voor acht dagen;

c. met provoost-arrest, ten langste voor vier maal vier en twintig uren.

De staat van het bataillon schutterij te Paramaribo onder ult°. December 1849, was voldoende. De schutters zijn naar eisch gekleed en gewapend en vrij wel in den wapenhandel geoefend.

Behalve de schutterij te Paramaribo, bestaat er nog in elke der divisien, waarin de kolonie verdeeld is, alsmede in de beide districten Opper- en Neder-Nickerie, eene gewapende burgermagt, welker inrigting hierboven reeds is medegedeeld.

§ 2. *Zeemagt.*

In 1849 heeft het Nederlandsche eskader in de West-Indien bestaan uit:

1 korvet;

3 brikken;

4 schoeners;

1 stoomschip.

D. Regtswezen en politie.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *Algemeene aanduiding.*

In de kolonie Suriname wordt regt gesproken krachtens wetten en bepalingen, welke gedeeltelijk dagteekenen van vóór 1816 en gedeeltelijk ná dat tijdstip door den Koning of in zijnen naam zijn vastgesteld.

De wettelijke bepalingen van vóór 1816 bestaan uit besluiten van het voormalige hof van politie en criminele justitie en van het hof van civile justitie, van beide welke collegien de Gouverneur steeds president was.

De besluiten van het hof van civile justitie betroffen alleen de onderwerpen met het burgerlijk regt of de burgerlijke regtspleging in verband staande; die van het hof van politie andere onderwerpen.

De besluiten van beide hoven, onder het presidium van den Gouverneur daargesteld en door den Gouverneur goedgekeurd en in de kolonie afgekondigd, hadden kracht van wet.

Geene behoorlijke verzameling dier besluiten is aanwezig, zoodat wanneer men de vroegere verordeningen moet nagaan, men meestal zijne toevlugt moet nemen tot de archiven der voormalige hoven van politie en van civile justitie.

De wettelijke koloniale verordeningen van na 1816, welke in een gouvernementsblad zijn opgenomen en van dien tijd af tot aan en met die van het jaar 1839 door de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, departement Paramaribo, in twee verzamelingen zijn uitgegeven, zijn, buiten en behalve de Koninklijke besluiten, welke laatste, zonder medewerking eener andere autoriteit, alleen door den Gouverneur in 's Konings naam worden afgekondigd, afkomstig:

1°. van het hof van politie, hetwelk van af 1816 tot de maand Julij van het jaar 1828 heeft bestaan.

Het toen gebruikelijke formulier van afkondiging was:

„Wij . . . . . Gouverneur-Generaal over de kolonie Suriname,

„En (of „met en benevens") de raden van politie en criminele justitie."

In enkele gevallen:

„Wij president en raden in den hove van politie en criminele justitie."

2°. van den Hoogen Raad der Nederlandsche West-Indische bezittingen in Suriname gevestigd, welk hoog collegie van Julij 1828 tot 1 Januarij 1833 heeft bestaan en door hetwelk de algemeene en bijzondere wetten voor de verschillende Nederlandsche kolonien werden opgesteld.

Dit collegie was te zamen gesteld uit den Gouverneur als president en den procureur-generaal, den controleur-generaal, den commissaris over 's Rijks domeinen en den commissaris der inlandsche bevolking als leden.

Het formulier van afkondiging was:
„De Gouverneur-Generaal in rade."

3°. van af het jaar 1833 tot heden, van den Gouverneur, na den kolonialen raad gehoord te hebben.

De Gouverneur oefent alzoo, onder 's Konings voorafgaande goedkeuring, de wetgevende magt uit. Hij is gehouden omtrent alle onderwerpen van wetgeving den kolonialen raad te hooren; doch beslist daarna alleen op zijne verantwoordelijkheid.

De Surinaamsche openbare verordeningen worden thans uitgevaardigd bij *notificatie* of *publicatie*.

Bij *notificatie*, in zaken van eenvoudige politie, waaromtrent geene zwaardere poenaliteiten en straffen worden bepaald, dan boeten van acht gulden en gevangenis van acht dagen, en zonder verpligting voor den Gouverneur om ze aan de goedkeuring des Konings te onderwerpen.

Bij *publicatie*, alle overige verordeningen van anderen en meer belangrijken aard, die, alvorens van kracht te kunnen zijn, door of van wege den Koning moeten zijn goedgekeurd.

Het formulier van uitvaardiging is, na het opschrift: „In naam des Konings," het volgende:
„De Gouverneur der kolonie Suriname,
„Allen die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:
„In overweging hebbende genomen, dat enz.
„Hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze."

Alle door den Gouverneur te arresteren wetten, reglementen en bepalingen, zoowel als alle andere door hem te nemen besluiten, moeten door hem worden geteekend en daarenboven door den gouvernements-secretaris ter ordonnantie van den Gouverneur worden gecontrasigneerd.

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.*

In de kolonie Suriname bestaat thans nog het oud-Hollandsch regt, meerendeels zoo als het in den aanvang dezer eeuw in de provincie Holland en West-Friesland in kracht was, met eenige wijzigingen, deels afkomstig van de voormalige Staten van Holland en West-Friesland, zoo als bij voorbeeld de verordeningen op het stuk van erven ab intestato, deels afkomstig van de verschillende autoriteiten, bij welke in de kolonie de wetgevende magt berustte, en ook wel gewijzigd door gebruiken en gewoonten.

§ 3. *Strafregt.*

Het strafregt is hetzelfde als dat, hetwelk vroeger in Nederland bestond. In de kolonie Suriname is alzoo de voornaamste strafwet de Carolina. Voorts gelden ook daar eenige der oude plakkaten van de Staten van Holland en West-Friesland, en is ook daarbij het Romeinsche regt niet zonder invloed.

Er zijn voorts vele koloniale verordeningen, strafbepalingen op eenige misdrijven inhoudende, waarvan eene der voornaamste is eene publicatie van het jaar 1831, houdende bepalingen op het feitelijk geweld.

§ 4. *Regtsvordering.*

Voor het geregtshof te Suriname wordt gevolgd de praktijk die vroeger voor het Hof van Holland in gebruik was, met eenige wijzigingen echter, daarin gebragt bij een reglement op de manier van procederen, in de vorige eeuw gearresteerd, afkomstig van den Gouverneur en raden van het hof van justitie.

Het alom bekende werk van *van der Linden*, „Verhandelingen over de judiciele practijk", wordt hoofdzakelijk ten deze gevolgd.

§ 5. *Strafvordering.*

Bij het geregtshof wordt ten dien aanzien gevolgd de wijze van procederen, welke vroeger in de Nederlanden bestond en wel de stijl van procederen van Philips, Koning van Spanje, waarin echter wijzigingen zijn gebragt door de representanten van het volk van Holland en Zeeland, bij besluit van 10 October 1798, welk besluit, inhoudende een reglement *volgens hetwelk zal worden geprocedeerd tegen zoodanige gevangenen die tot geene confessie der misdaad of misdaden hun door den publieken aanklager ten laste gelegd, kunnen gebragt worden*, bij publicatie van 30 October 1827, n°. 5, in de kolonie Suriname in werking is gebragt.

Bij het collegie van kleine zaken wordt de wijze van procederen gevolgd bij de 1ste bijlage van de publicatie van 24 Julij 1828, Gouvernementsblad n°. 3, vastgesteld, welke meerendeels gelijk is aan die, welke vroeger hier te lande voor de vrederegters ter zake van overtredingen gevolgd werd.

§ 5. *Militaire wetten.*

De militairen zijn onderworpen aan de Nederlandsche militaire wetgeving, en voor de gevallen, die bij de Nederlandsche militaire wetboeken niet zijn voorzien, aan het oud-Hollandsche strafregt, zoo als het in de kolonie wordt toegepast.

II. BURGERREGT.

Door burgerregt wordt verstaan de bevoegdheid tot het genieten van al die voorregten, welke aan burgers der Nederlandsche West-Indische gewesten zijn toegestaan.

Die voorregten zijn de navolgende:

a. verkiesbaarheid tot ambten en bedieningen van welken aard ook, hetzij dezelve bloot honorair, hetzij die lucratief zijn;

b. het bezitten en voeren van vaartuigen onder Nederlandsche vlag, en zulks onder zoodanige bepalingen, als dienaangaande in iedere kolonie zijn vastgesteld, of nader vastgesteld zullen worden;

c. het in eigendom bezitten van onroerend goed;

d. het verkrijgen van een patent tot de uitoefening van eenig beroep, voor zooverre dit wordt gevorderd;

e. het te regt staan voor geen andere regters of regtbanken, dan die door de algemeene wet zijn daargesteld;

f. het niet arrestabel zijn voor burgerlijke schuldvorderingen, tenzij ten gevolge van een vonnis hetwelk in kracht van gewijsde is gegaan:

g. het genot van alle andere voorregten die de wet aan burgers boven andere personen mogt toekennen;

Het burgerregt der ouders is gemeen aan derzelver kinderen, doch aan hetzelve is verbonden de verpligting om in de kolonie persoonlijk woonachtig te zijn.

Behalve degenen welke het burgerregt bezitten worden nog als burgers erkend:

a. alle openbare ambtenaren welke van wege den Koning worden uitgezonden;

b. burger-kinderen; die uit de kolonie vertrekken doch zich vóór hun drie en twintigste jaar aldaar met der woon hebben nedergezet of derwaarts zullen zijn teruggekeerd;

c. vreemde vrouwen (dat is die niet in Nederland of in de kolonien van den Staat zijn geboren of genaturaliseerd) welke aan burgers mogten huwen;

d. personen, welke brieven van manumissie ontvangen, in overeenstemming met de wetten omtrent dit onderwerp in vigueur, met dien verstande echter, dat zij van het volle genot van het burgerregt eerst zullen kunnen jouisseren twee jaren nadat de brieven van vrijdom aan hen zullen zijn uitgereikt, en zij alsdan, met overlegging van bewijzen van goed gedrag, daartoe aanzoek zullen hebben gedaan. Zij worden inmiddels als ingezetenen der kolonie beschouwd.

Het burgerregt wordt insgelijks verleend:

a. aan alle personen, hetzij dezelve geboren Nederlanders zijn of niet, welke, met een paspoort van wege den Koning voorzien, in de kolonie aankomen en hun vast verblijf aldaar vestigen;

b. aan alle personen, welke, het burgerschap in eene andere Nederlandsche West-Indische bezitting hebbende, in de kolonie aankomen, om aldaar hun vast verblijf te nemen en voorzien zijn van een paspoort, afgegeven door het hoofd des bestuurs dier bezitting.

c. aan alle geboren of genaturaliseerde Nederlanders, welke, hoezeer niet in de kolonie woonachtig, eigenaren zullen worden van eenig in de kolonie gelegen onroerend goed.

Schippers, met behoorlijke zeebrieven voorzien, welke van het moederland op de kolonie of van de eene West-Indische kolonie op de andere onder Nederlansche vlag varen, worden gedurende den tijd, dat zij met den door hen gevoerden bodem in de haven of ter reede van de kolonie vertoeven, als burgers derzelve aangemerkt. Dit is ook het geval met de tot hunnen bodem behoorende en op de monsterrol bekende schepelingen.

Nederlandsche militairen, zoo te land als te water, in de kolonie garnizoen houdende, deelen met hunne vrouwen en kinderen, gedurende hun verblijf in dezelve, in al de aan het burgerregt verbondene voordeelen, voor zooverre geene bijzondere, tot den militairen stand betrekking hebbende verordeningen hun daartoe in den weg staan.

Schippers en derzelver schepelingen, benevens de militairen en derzelver vrouwen, welke, luidens het bovenstaande, voor burgers gehouden worden, behoeven niet in het burger-register ingeschreven te worden, tenzij dezelve tevens eigenaren mogten zijn of worden van eenig in de kolonie gelegen onroerend goed.

Wanneer echter weduwen van overledene militairen zich het voortdurend genot van het burgerregt willen verzekeren, moeten zij zich in het burger-register laten inschrijven.

Al degenen, welke niet vallen in de termen hierboven vermeld, en verlangen om burger in de kolonie te worden, moeten aan het hoofd derzelve aanzoek doen ter verkrijging van brieven van admissie tot het burgerregt.

Dat verzoek moet vergezeld gaan van de navolgende bewijzen, als:

a. dat men gedurende een jaar en zes weken in de kolonie Suriname verblijf gehouden heeft;

b. dat men tot dat verblijf de noodige vergunning hebbe bekomen door het verkrijgen van eene admissie tot inwoning;

c. dat men een vast middel van bestaan bezitte;

d. dat men door eene verklaring van drie burgers, gecertificeerd door de ambtenaren met de plaatselijke politie belast, doe blijken van een goed, rustig en vreedzaam gedrag;

e. dat men doe blijken aan geen der landskantoren iets schuldig te zijn uit hoofde van eenige belasting; welker betaling men gedurende het oponthoud in de kolonie mogt zijn schuldig geworden;

f. dat men door behoorlijke bescheiden aantoone, waar ter plaatse men geboren is en waar men het laatst gewoond heeft.

De Gouverneur, de opgenoemde stukken in orde bevonden hebbende, verleent aan de verzoekers, wanneer hij overigens geene bedenkingen heeft, de brieven van admissie tot het burgerregt in forma.

Het burgerregt wordt verloren:

a. door eene afwezigheid van drie achtereenvolgende jaren uit de kolonie, tenzij eenige uitzondering op den afwezige van toepassing is;

b. door het ophouden van den titel of oorzaak, waarop het burgerregt was gegrond.

Degene die zich meer dan een jaar en zes weken in de kolonie heeft opgehouden, zal, hetzij hij middelerwijl al dan niet eene admissie tot inwoning, of wel al dan niet eene admissie tot het burgerschap heeft bekomen, verpligt zijn tot de betaling van alle directe of beschrevene belastingen, alsmede tot het presteren van de schutterlijke dienst, zonder echter te deelen in de voorregten aan het burgerregt verbonden.

Ter hoofd-secretarie van de kolonie wordt een burger-register gehouden, ter inschrijving van al degenen, welke geacht worden het burgerregt te bezitten.

Al degenen welke brieven van admissie tot het burgerregt bekomen, zijn verpligt trouw aan den Koning en eerbied aan het hoofd des bestuurs en verdere wettige autoriteiten, mitsgaders behartiging van het welzijn der kolonie, bij eede te beloven.

De ingezetenen zijn verpligt mede te werken tot de verdediging der kolonie en tot het bewaren der openbare rust, op zoodanige wijze als bij bijzondere reglementen is bepaald.

Het staat aan de ingezetenen vrij, zich zonder speciale vergunning zoodanige middelen van bestaan uit te kiezen als zij goedvinden, voor zoover er ten aanzien van eenige punten geene beperkingen in het algemeen belang worden noodig geacht.

III. REGTERLIJKE MAGT.

De regtspleging wordt uitgeoefend door:
het geregtshof van Suriname;
het collegie van kleine zaken;
de regtbanken van gedelegeerde heemraden;
de regtbanken van hoofd-ingelanden in de Nickerie-districten;
het collegie van commissarissen voor het departement der onbeheerde boedels;
het bestuur der kolonisatie,
en het militair geregtshof en de krijgsraden.

§ 1. *Geregtshof van Suriname.*

Hetzelve is zamengesteld uit
een president;
drie leden, en
een griffier, — welk alle den graad van doctor in de beide regten moeten bezitten.

Geen der leden mag noch aan een ander lid, noch aan den Gouverneur-Generaal bestaan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Voor dit geregtshof worden, met die onderscheiding welke hierna zal worden aangewezen, gebragt alle zaken welke in de kolonie Suriname een onderwerp van regterlijke beslissing kunnen uitmaken, hetzij dezelve tot de civile, hetzij tot de criminele regtsbedeeling behooren.

Hiervan zijn uitgezonderd de zaken welke behooren tot de competentie der gedelegeerde regtbanken van heemraden, van welke nader zal worden gesproken, voorts alle misdaden door militairen gepleegd, welke door militaire regtbanken moeten beoordeeld worden, en eindelijk die zaken welke ter eerste instantie beregt worden door het collegie van kleine zaken.

Het geregtshof velt vonnis in civile zaken en bij reauditien van het collegie van kleine zaken met drie en in criminele zaken met vier leden; — in beide gevallen de president daaronder gerekend.

Bij het staken der stemmen wordt het vonnis gewezen ten voordeele van den beklaagde.

Overigens volgt het geregtshof, in de uitoefening van de aan hetzelve opgedragene werkzaamheden, de instructie welke is afgekondigd bij publicatie van 22 Maart 1843 (Gouvernementsblad n°. 2), behoudens de wijzigingen vervat in de publicatie van 21 Junij 1847 (Gouvernementsblad n°. 9).

Ingeval bij de behandeling van criminele zaken alsmede van zoodanige burgerlijke zaken, welke ter eerste instantie bij het geregtshof zijn aangebragt, een der leden van het geregtshof door ziekte of andere verhindering geene zitting kan nemen, treedt een der leden en wel de oudste in rangorde van het collegie van kleine zaken als plaatsvervanger op.

Alle civile vonnissen door het geregtshof gegeven, moeten de beweegredenen of motiven bevatten, waarop dezelve zijn gewezen.

In alle criminele vonnissen zonder onderscheid, welke ten laste van eenen beschuldigde worden gewezen, moet de misdaad worden uitgedrukt en omschreven, met vermelding der regtsgronden, waarop de uitspraak berust.

Alle vonnissen worden in naam des Konings en met opene deuren uitgesproken.

De executie van eenig vonnis in strafzaken gewezen, hetwelk in kracht van gewijsde is gegaan, kan alleen worden opgeschort door een aanzoek van of namens den veroordeelde ter bekoming van gratie of verzachting van straf, ingediend aan den Gouverneur, omtrent hoedanig aanzoek de Gouverneur beslist, zoodanig als hij vermeent te behooren, na daarop alvorens de consideratien en het advies zoowel van den procureur-generaal als van het geregtshof te hebben ingewonnen.

Voor het overige mag geen politiek gezag eenigen invloed op de raadplegingen en handelingen van het geregtshof of van deszelfs commissarissen uitoefenen, maar moet in de kolonie Suriname vrij en onafhankelijk en onbelemmerd regt worden gesproken en uitgeoefend.

Het geregtshof beslist over alle verzoeken, strekkende om iemand wegens wangedrag of krankzinnigheid onder curatele te plaatsen of hem de administratie van zijne goederen te ontzeggen, of wel voor eenen bepaalden tijd in regterlijke custodie te stellen.

Het geregtshof dient den Gouverneur van consideratien en advies op alle verzoeken om surcheance van betaling, doch is bevoegd tot het verleenen van beneficie van inventaris, van cessie, van atterminatie en mandementen van inductie.

Het geregtshof mag geen vonnis geven in civile zaken, waarin de Staat, de kolonie, de openbare stichtingen, de openbare orde, minderjarigen, afwezigen of onder-curateele-gestelden, zijn betrokken, tenzij het publiek ministerie in deszelfs conclusien zij gehoord, op poene van nietigheid.

Het geregtshof zal regt spreken in zaken van strandvonderijen, ook over prijzen en buiten, in welke het Gouvernement aanlegger of verweerder mogt zijn.

De president van het hof is verpligt te adsisteren bij de vertrouwelijke conferentien waartoe de Gouverneur hem zal roepen en om daarin te dienen van zijne consideratien en advies over de behandelde onderwerpen.

Een reglement gearresteerd bij 's Konings besluit van 11 Januarij 1840, n°. 116,

en in de kolonie afgekondigd bij publicatie van 31 Maart daaraanvolgende (Gouvernementsblad n°. 2) regelt het hooger beroep aan den Hoogen Raad van vonnissen in burgerlijke zaken gewezen door het geregtshof in Suriname.

§ 2. *Collegie van kleine zaken.*

Dat collegie bestaat uit:
een president, die doctor in de beide regten zijn moet;
twee ongegradueerde assessoren, en
een griffier;

De president, de leden en de griffier mogen elkander in den derden graad van bloedverwantschap of in den tweeden graad van zwagerschap niet bestaan.

Alle civile zaken, welker onderwerp de geldswaarde van drie honderd gulden niet te boven gaat, zoo ook alle strafzaken, welke ten onderwerp hebben eenig misdrijf, hetwelk eene mindere straf behoort ten gevolge te hebben, dan eene beperking der persoonlijke vrijheid voor den tijd van één jaar, zullen ter eerste instantie door het collegie van kleine zaken beregt worden.

Van de uitspraken van dit collegie kan men in appel komen bij het geregtshof van Suriname.

§ 3. *Regtbanken van gedelegeerde heemraden.*

Voor zooverre twee of meer heemraden daartoe in bijzondere gevallen door den Gouverneur zullen worden gecommitteerd, maken dezelve eene gedelegeerde regtbank uit, zoo dikwerf de verstoorde rust of oproerige bewegingen in de buitendistricten eenig regterlijk onderzoek noodzakelijk maakt.

Deze regtbank stelt dit onderzoek de plano en buitenvorm van proces te werk en is bevoegd zoodanige straffen op te leggen, als waartoe het collegie van kleine zaken bevoegd is.

§ 4. *Regtbanken van hoofd-ingelanden in de Nickerie-districten.*

De speciale commissien, elke van drie ingezetenen, welke onder den titel van „raden-hoofd-ingelanden" in de districten Nickerie aan de landdrosten zijn toegevoegd, constitueren aldaar burgerlijke regtbanken, ter welker cognitie worden gebragt alle civile zaken, de som van een honderd en vijftig gulden niet te boven gaande, alsmede regtbanken van enkele politie, ten einde regt te spreken over alle misdrijven en overtredingen, welke volgens de bestaande wetten of de algemeene regelen van het regt en den aard der zaak met geene hoogere straf, dan voor vrije personen eene geldboete van honderd gulden, en voor slaven eene correctie van honderd slagen, kunnen worden achtervolgd.

In de gevallen, wanneer zich de commissien van hoofd-ingelanden tot regtbanken van enkele politie constitueren, wordt bij het publiek ministerie door de landdrosten waargenomen, terwijl de functien van president devolveren op den oudsten raad-hoofdingeland.

De commissie van hoofdingelanden, als burgerlijke regtbank en als regtbank van enkele politie fungerende, mag nimmer uit minder dan drie leden bestaan. Wanneer in de burgerlijke regtbank, hetzij wegens plaats hebbende vacature, hetzij wegens belang in de zaak, of eenige andere wettige redenen, een of meer der leden mogten komen te ontbreken, hebben de landdrosten de bevoegdheid, een of meer ingezetenen tot raad-hoofdingeland ad hoc te benoemen. Wanneer hetzelfde mogt plaats hebben in de regtbank van enkele politie, geschiedt zoodanige benoeming door den oudsten raad-hoofdingeland

In de behandeling der hierboven vermelde aan hen opgedragene regtszaken moeten de landdrosten en de commissien van hoofdingelanden zooveel mogelijk dezelfde regelen, bepalingen en vormen in acht nemen, als het collegie van kleine zaken ten aanzien van de ter zijner cognitie gebragt wordende strafzaken.

Van alle uitspraken en vonnissen, welke bij de commissie van hoofdingelanden vallen, kan binnen den tijd van tien dagen na de uitspraak van het vonnis, appel worden geïnterjecteerd aan het collegie van kleine zaken te Paramaribo.

§ 5. *Collegie van commissarissen voor het departement van onbeheerde boedels.*

Voormelde commissarissen, waarover later onder het hoofddepartement van onbeheerde boedels zal worden gesproken, oefenen in hunne betrekking regtsmagt uit, aangezien zij bevoegd zijn tot het opmaken van een dictum of uitspraak, bij hetwelk aan elken crediteur in de boedels, welke aan die administratie devolveren, hetzij dezelve solvent, hetzij insolvent bevonden zijn, de rangschikking wordt toegewezen, welke uit den aard zijner schuldvordering aan hem behoort te beurt te vallen, of met andere woorden, hetwelk de preferentie en concurrentie der hierin betrokkene crediteuren zal regelen, en waarbij tevens over de waarde of onwaarde der voorgestelde remarques of debatten wordt beslist en de rekening en verantwoording gearresteerd.

Commissarissen, zulks ter bekoming van meerdere inlichting of zekerheid, of ook ter conciliatie van tegenstrijdige sustenuen, noodig oordeelende, hebben de bevoegdheid om, alvorens tot dat dictum of die uitspraak over te gaan, partijen voor zich te doen verschijnen, en aan dezelve zoodanige propositien te doen, als zij ter bereiking van de vermelde einden doelmatig zullen achten.

Evenzoo bezitten zij de bevoegdheid om, alvorens tot zoodanig dictum of uitspraak over te gaan, ambtshalve eene nadere of meerdere justificatie van eenige in de beschrijving gebragte schuldvordering te gelasten, ten welken einde de crediteuren, welke aanteekening van zoodanige schuldvordering hebben gedaan, of die in derzelver regten zijn getreden, van wege commissarissen kunnen worden gedagvaard, met intimatie om van zoodanige nadere justificatie en verificatie, op de wijze als bij de dagvaarding vermeld wordt, te doen blijken.

Wanneer het dictum of de uitspraak gereed is, wordt dezelve, even als de vonnissen van andere regts-collegien, met opene deuren uitgesproken.

Van de door de commissarissen gegevene dictums of uitspraken valt, zonder onderscheid van het bedrag der boedels, waarover dezelve rouleren, provocatie of reauditie aan het geregtshof der kolonie. Raden-commissarissen, welke het vonnis ter eerste instantie gegeven hebben, mogen over zoodanige reauditie of provocatie niet zitten.

§ 6. *Bestuur van kolonisatie.*

De beslissing van alle burgerlijke geschillen tusschen de kolonisten onderling is aan de bestuurderen opgedragen, die daarin de plano regt spreken, na het gevoelen van den raad van oudsten te hebben ingewonnen.

Van die uitspraken is geen hooger beroep aan de regtbanken te Paramaribo toegestaan, dan wanneer de zaak in geschil eene waarde heeft van meer dan drie honderd gulden.

§ 7. *Militair geregtshof en krijgsraden.*

Het militair geregtshof in Suriname bestaat uit zeven leden, den president onder dezelve mede begrepen, te weten: den president van het geregtshof, die tevens president is van het militair geregtshof; de twee op den president in rang volgende leden van het geregtshof, en vier officieren van het garnizoen te Suriname, door den gouverneur daartoe benoemd. Deze officieren nemen, zoolang zij leden van het militair geregtshof zijn, geene zitting in de gewone krijgsraden.

Door den Gouverneur wordt, mede uit de officieren van het garnizoen, eene regter-plaatsvervanger benoemd, om, bij afwezigheid, door ziekte of andere beletselen van eenen der militaire regters, zitting te nemen.

Deze benoemingen blijven geldig voor één jaar, wettige redenen van verhindering uitgezonderd.

Het staat den Gouverneur vrij om de aftredende leden op nieuw voor een volgend jaar te benoemen.

Bij ontstentenis van een genoegzaam aantal dienstdoende officieren van het garnizoen, zijn ook gepensionneerde officieren benoembaar.

De griffier van het geregtshof te Suriname is ook als zoodanig bij het militair geregtshof werkzaam, en ook de verdere geëmploijeerden van dat hof zijn, waar zulks noodig is, ten dienste van het militaire geregtshof.

De officieren, welke het militair geregtshof helpen uitmaken, moeten den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, en mogen elkander onderling, noch aan de overige leden, noch aan den advocaat-fiscaal bestaan tot in den derden graad van bloedverwantschap of den tweeden graad van zwagerschap. Zwagerschap gedurende den tijd der bediening opgekomen, is geene reden van uitsluiting.

Het militair geregtshof vergadert eenmaal in elke maand.

Bij verhindering van den president, of bij vacature, wordt deszelfs post waargenomen door het op denzelve in rang volgend en ter vergadering tegenwoordig civiel lid.

Tot het wijzen en pronuntieren van vonnissen, alsmede in het algemeen om over eenige zaak te kunnen beslissen, moeten er in de vergadering van het militair geregtshof altijd drie militaire en twee burgerlijke regters tegenwoordig zijn.

Hoezeer de militaire regtspleging in de kolonie ter eerster instantie door de respective krijgsraden wordt uitgeoefend, en het militair geregtshof regt spreekt in hooger beroep, zoo staan toch, bij wege van uitzondering, voor hetzelve ter eerster instantie te regt:

1° alle officieren van de landmagt, die eenen hoogeren rang dan kapitein bij dezelve bekleeden;

2°. de auditeurs-militair bij de respective krijgsraden;

3°. de monster- of onder-monster-commissarissen, voor zoover die in de kolonie mogten aanwezig zijn;

4°. de commiesen van 's Lands militaire magazijnen of arsenalen;

5°. De provoost-geweldigers met derzelver stokkeknechts;

6°. alle militairen, van welken rang ook, die zich ter purchie stellen.

De officieren, zonder onderscheid van rang, welke het bevel hebben gevoerd in eenige West-Indisch bezitting of sterkte, die aan den vijand is overgegaan, staan ter eerster instantie te regt voor het hoogste regtscollegie in de Nederlanden.

Het militair geregtshof in Suriname oefent, alsmede ter eerster instantie, deszelfs judicature uit, wanneer het door een bijzonder Koninklijk besluit daartoe uitdrukkelijk wordt gequalificeerd, als ook wanneer bij het onderzoek der beschuldiging ten laste van officieren en ambtenaren, hierboven opgenoemd, mogt worden bevonden, dat daarin andere personen van minderen rang betrokken zijn, en dat alzoo de dienst der justitie vereischt, dat de zoodanigen, uit hoofde der connexiteit, ook voor dit hof te regt gesteld worden; zullende al degenen, welke uit dien hoofde door het hof mogten begrepen worden ter eerster instantie aldaar te regt te moeten staan, verpligt zijn zich aan deszelfs judicature te onderwerpen.

Het militair geregtshof mag, zoo min als de krijgsraden, erkennen of regt spreken over zoodanige militairen en ambtenaren, die gemeenschappelijk een delict hebben gepleegd met andere personen, welke te regt staan voor den burgerlijken regter of in dat delict zijn betrokken. Dusdanige militairen en ambtenaren worden, uit hoofde der connexiteit, aan den burgerlijken regter overgegeven, of ter judicature overgelaten.

Het militair geregtshof oordeelt voorts, bij wege van hooger beroep, over alle gewijsden van de respective krijgsraden in de Nederlandsche West-Indische bezittingen, welke daarvan niet zijn uitgezonderd.

Het militair geregtshof heeft desgelijks de approbatie van alle vonnissen der respective krijgsraden in de voormelde bezittingen, welke bij de wet niet speciaal zijn uitgezonderd.

Geene vonnissen, door krijgsraden in de kolonie Suriname gewezen, mogen worden ter executie gelegd, dan nadat dezelve door het militair geregtshof zijn geapprobeerd of geconfirmeerd, terwijl daarenboven geene doodvonnissen, hoezeer door dat geregtshof geapprobeerd of geconfirmeerd, mogen worden ten uitvoer gebragt, dan nadat daartoe van den Gouverneur verlof bekomen is.

Alle vonnissen van eenen criminelen aard, vervallen-verklaring van den militairen stand, of waarvan beroep plaats heeft, moet, met de daarbij behoorende processtukken, worden opgezonden aan het militair geregtshof, om daarmede te handelen overeenkomstig deszelfs instructie.

Aan het hof valt beroep:

1°. van alle vonnissen, waarbij door de krijgsraden bij de landmagt enkel op convictie is regt gedaan;

2°. van alle vonnissen, bij de krijgsraden gewezen, op eene door den beklaagde beweerde onbevoegdheid van den regter, om over zijne zaak informatien te nemen of uitspraak te doen.

Hiervan zijn uitgezonderd de vonnissen, welke bij de krijgsraden in eene geblokkeerde of belegerde bezitting worden gewezen; zullende niettemin de originele vonnissen met al de stukken daartoe behoorende, zoo spoedig mogelijk aan het hof worden toegezonden, om ter griffie van hetzelve te worden bewaard, onder de noodige voorzieningen.

§ 8. *Openbaar ministerie.*

Het openbaar ministerie is belast met het waarnemen van het regt der Hooge Overheid, treedt dienvolgens als openbare aanklager op tegen alle overtredingen en misdrijven, welke in de kolonie mogten worden begaan en ter zijner kennis komen, en is tevens de zaakwaarnemer van het koloniaal Gouvernement, zoo dikwijls deszelfs belangen eenige regterlijke beslissing vorderen. Het publiek ministerie wordt uitgeoefend, zoo bij het geregtshof als bij het collegie van kleine zaken en de regtbanken van gedelegeerde heemraden, door of namens den procureur-generaal. Aan den procureur-generaal is een lands-advocaat toegevoegd.

Bij de regtbanken van hoofdingelanden in de districten Nickerie zijn de landdrosten met de waarneming van het publiek ministerie belast.

Bij het militair geregtshof wordt het vervuld door den procureur-generaal van het geregtshof van Suriname of namens denzelve. In deze betrekking voert de procureur-generaal den titel van advocaat-fiscaal.

De procureur-generaal moet gegradueerd zijn, den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, en mag aan den president en de leden van het geregtshof en van het militair geregtshof, zoo ook aan den Gouverneur, in den derden graad van bloedverwantschap niet bestaan.

De procureur-generaal mag geenen handel drijven noch eenige administratie over plantagien als anderzins voeren, noch ook iemands zaakgelastigde zijn, of zich met executele van eenigen boedel of ook met eenige voogdijen of curatelen belasten, tenzij wanneer hem de testateur of de ouders van den pupil of curandus in den derden graad van bloedverwantschap of den tweeden graad van zwagerschap mogten hebben bestaan.

De procureur-generaal is belast met de zorg voor de executie der vonnissen, welke zoo door de geregtshoven als door commissarissen zijn gewezen.

De procureur-generaal is gehouden den Gouverneur, zoomede het geregtshof te

dienen van consideratien en advies in alle zaken, welke te dien einde in zijne handen worden gesteld.

De procureur-generaal oefent de hem bij de wet toegekende surveillance uit over de gezworen klerken en de exploiteurs bij het geregtshof.

IV. POLITIE.

§ 1. *Algemeen en gewestelijk beheer.*

De procureur-generaal is geplaatst aan het hoofd der politie. Hij is als zoodanig in het algemeen verpligt tot de naauwkeurige handhaving van alle keuren, publicatien en wetten, welke tot de dagelijksche politie betrekking hebben, hetzij dezelve de veiligheid en gezondheid der ingezetenen, het behoud der openbare rust en de ongestoorde uitoefening van elks regten beoogen, hetzij dezelve met eenig ander onderwerp van algemeen welvaren in verband staan.

Hij is dienvolgens verpligt de strenge hand te houden aan de koloniale verordeningen, welke ten aanzien van de reinheid en het onderhoud van straten, wegen en grachten, van de bruikbaarheid van waterloozingen, ter verhoeding van brand en andere algemeene onheilen, ter voorkoming van besmettelijke kwalen, en wat dies meer zij, in de kolonie bestaan.

Hij draagt zorg dat de openbare markten op geene andere plaatsen worden gehouden, dan die daartoe bij verordeningen zijn aangewezen.

Hij heeft mede het toezigt over den ijk der maten en gewigten, en houdt de hand aan de deswege bestaande bepalingen.

Hij zorgt voor de ongehinderde uitoefening van de in de kolonie erkende godsdiensten en is alzoo gehouden en bevoegd, om al datgene te beletten, waardoor de godsdienstige aandacht zou kunnen worden gehinderd of gestoord.

Hij heeft het toezigt over de bakkers, slagers en andere neringdoende lieden, wier waren aan eenige zetting of prijsbepaling onderworpen zijn, en is uit dien hoofde verpligt van tijd tot tijd te onderzoeken of dezelve ingevolge deze zetting of prijsbepaling hunne waren leveren.

In het bijzonder is aan den procureur-generaal de bewaring en de handhaving van de rust en goede orde op de publieke wegen, straten en openbare plaatsen en derhalve het weren van alle ongeregeldheden, vechterijen, baldadigheden, zamenrottingen en wat dies meer zij, ten ernstige opgedragen; en is aan hem te dien einde de bevoegdheid toegekend, om de personen, welke zich daaraan schuldig maken, uiteen te doen drijven.

Hij moet een werkzaam toezigt houden over de boschnegers en Indianen, welke zich in Paramaribo bevinden, van de eene zijde zorgende, dat aan dezelven geenerlei leed geschiede en dat men hen in hunnen handel en wandel, zoolang die niet strijdig is met de openbare orde of de regten van anderen, ongemoeid late, doch ook van de andere zijde ernstig verhoedende, dat dezelven zich aan eenige daden schuldig maken, strijdig met de algemeene rust, orde en veiligheid.

De procureur-generaal moet voorts in het algemeen zorg dragen voor het nakomen van al de wetten, plakkaten, besluiten en verordeningen, wier handhaving vroeger was opgedragen aan den raad-fiscaal, den commissaris van politie en den eersten wethouder.

De procureur-generaal viseert alle scheepsmanifesten van in- en uitklaring, doch laat zich, alvorens dit visum te stellen, exhiberen een door de respective kapiteins geteekend extract uit de monsterrollen, ten einde te constateren welke schepelingen zij binnen de kolonie hebben aangebragt en welke zij weder met zich van daar vervoeren zullen.

Hij viseert geene manifesten van uitklaring, dan na ontvangen te hebben eene door de kapiteins onderteekende lijst der passagiers welke zij medenemen, of eene onder eede door hen afgelegde verklaring, dat zij geene passagiers medenemen.

Hij houdt een naauwkeurig register van al de in de kolonie aankomende en van

daar vertrekkende personen, en zoekt zich bekend te maken met derzelver doorgaand gedrag en middelen van bestaan.

Alle aanvragen tot visscherspassen (vergunningen aan vrije personen om voor den tijd van drie of zes maanden te visschen met open booten, *korjalen* genaamd, en bemand met gehuurde vrije personen of slaven), welke door of van wege het Gouvernement worden afgegeven, moeten door den procureur-generaal worden geviseerd, die zich echter vooraf verzekert, dat de daarop voorkomende slaven, voor zooverre zij niet het eigendom zijn van dengene, aan wien de pas zal worden afgegeven, door derzelver respective eigenaars te dien einde zijn verhuurd geworden of afgestaan; alsmede, dat zij bekend zijn ten kantore der slaven-registratie; behoudens de magt van het Gouvernement om zoodanige visscherspas te weigeren of toe te staan.

Het staat den procureur-generaal vrij, om op het verzoek van de belanghebbenden, in enkele gevallen van dringende noodzakelijkheid, toe te staan, dat op zon- en feestdagen eenige arbeid worde verrigt, of ook dat na zonsondergang eenige lossing of lading uit of in de schepen of vaartuigen, mits onder behoorlijke surveillance, plaats hebbe. Zoodanig verlof wordt steeds schriftelijk door hem verleend.

De procureur-generaal ontvangt alle aangiften van het overlijden van slaven die te Paramaribo sterven, en houdt daarvan een afzonderlijk register. Hij ziet toe dat geene begrafenis van eenigen slaaf plaats hebbe, zonder dat hem alvorens de tijd en plaats zij bekend gemaakt.

Voor zooverre de procureur-generaal mogt oordeelen, dat de bestaande keuren of reglementen van algemeene of plaatselijke politie in een of ander opzigt aanvulling en verbetering mogten behoeven, of dat eenige nieuwe keur of wetsbepaling te dezen aanzien zoude moeten worden ontworpen, is hij gehouden zijne beschouwingen dienaangaande aan den Gouverneur voor te dragen.

Ter uitoefening zijner werkzaamheden als hoofd der politie, wordt hij bijgestaan door een luitenant van politie en verdere ambtenaren.

Behalve verschillende speciale bepalingen, bestaat er eene publicatie van 19 November 1828 (*Gouvernementsblad* n°. 17), reglementaire bepalingen voor de plaatselijke en landelijke politie bevattende.

Kleine keuren en dergelijke dagelijksche verordeningen van politie kunnen door het koloniaal bestuur eigenmagtig worden vastgesteld, en bij notificatie aan de ingezetenen bekend gemaakt, zonder verpligting om dezelve aan hooger goedkeuring te onderwerpen, onder dien verstande evenwel, dat de daarbij uitgesproken poenaliteiten of straffen niet te boven zullen gaan eene geldboete van acht guldens en eene gevangenis van acht dagen.

In de divisien zijn de heemraden, en onder hen meer uitsluitend de burgerkapiteins, met de handhaving der politie, elk in zijne divisie, belast.

De burger-kapitein draagt in het belang der handhaving van politie en goede orde, zorg, dat de wetten en verordeningen, welke hem van hooger hand, ten fine van promulgatie, worden toegezonden, ter kennis van de ingezetenen zijner divisie worden gebragt.

De burger-kapitein is in het algemeen met de zorg belast, dat alle hem toegezondene wetten en verordeningen, zóó en in dier voege worden ten uitvoer gelegd, als door den inhoud dier bepalingen zelve of door inlichtende aanschrijvingen van hooger hand wordt aangewezen.

De burger-kapitein is gehouden proces-verbaal op te maken van de klagten, wegens overtredingen en misdrijven, welke bij denzelve mogten worden ingediend, voor zooverre bij de bestaande algemeene of koloniale wetten of plakkaten straffen daartegen zijn bepaald, onder verpligting, om de aldus opgemaakte processen-verbaal in originali aan den procureur-generaal en gelijktijdig afschriften aan den heemraad der divisie in te zenden.

In sommige gevallen heeft de burger-kapitein de bevoegdheid tot apprehensie zoowel van vrije personen als van slaven. Hij zendt ze met de tegen hen dienende stukken aan den procureur-generaal op, daarvan gelijktijdig aan den heemraad kennis gevende.

In de Nickerie-districten zijn de landdrosten belast met de handhaving der politieverordeningen.

§ 11. *Eenige onderwerpen van politie, geregeld bij algemeene verordeningen.*

a. Regt van verblijf.

Al degenen die in de kolonie Suriname verblijf houden zonder aldaar het burgerregt te bezitten, moeten voorzien zijn van eene admissie van inwoning.

Ter verkrijging eener zoodanige admissie moet men zich tot het hoofd des kolonialen bestuurs wenden, hetwelk, voor zooverre geene bepaalde redenen ter weigering aanwezig zijn, het gedane verzoek toestaat, mits de verzoeker, ten genoege van het bestuur, personelen borg stelle zoo voor de voldoening van de landslasten, welke hij gedurende zijn verblijf mogt schuldig worden, als ter garantie zijner overige crediteuren in de kolonie.

Zoodanige admissie zal den verkrijger de hoedanigheid doen bezitten van tijdelijk ingezeten en denzelve het regt geven om, voor zooverre de plaatselijke koloniale wetten zulks noodzakelijk maken, aanvrage te doen tot het bekomen van patent ter uitoefening van eenig beroep.

Die zoodanige admissie niet bezit wordt als vreemdeling beschouwd en mag niet langer dan zes maanden in de kolonie verblijven. Indien hij een langer verblijf verlangt, behoort hij zich bij request tot den Gouverneur te wenden ter verkrijging van admissie tot inwoning.

b. Passen voor personen.

De schippers of gezagvoerders van uit de Nederlanden of eenige Nederlandsche West-Indische bezitting in Suriname aankomende schepen zullen geene passagiers mogen overbrengen, dan:

1°. passagiers uit Nederland aangebragt wordende, voorzien van eenen pas, afgegeven door het Departement van Kolonien in het moederland; ingeval echter de passagier iemand is, die met eenen pas van Suriname naar het moederland is vertrokken, kan dezelve volstaan met denzelfden pas, mits bij het Departement van Kolonien geviseerd zijnde, om naar Suriname terug te keeren;

2°. passagiers uit de andere Nederlandsche West-Indische kolonien, voorzien van eenen pas, afgegeven door den gezagvoerder van de Nederlandsche West-Indische kolonie, alwaar de passagiers te huis behooren, of wel van eenen door denzelve geviseerden pas, om naar Suriname terug te keeren.

Wanneer de uit het moederland of uit eenige Nederlandsche West-Indische kolonie aangebragt wordende passagiers van de hierboven vermelde passen niet voorzien zijn of dezelve passen niet in orde bevonden worden, worden zij dadelijk gesteld onder toezigt der politie en kunnen ook, op autorisatie van den Gouverneur, door het hoofd der politie worden gesteld in verzekerde bewaring in de forteres Zeelandia, tot tijd en wijle het schip of vaartuig, waarmede zij zijn aangekomen, weder vertrekt. De schipper of gezagvoerder verbeurt eene boete van twee honderd gulden voor elken passagier, terwijl het schip of vaartuig, waarmede zoodanig passagier is aangekomen, voor alle kosten en boeten aansprakelijk is.

De schippers of gezagvoerders van alle andere dan de hierboven bedoelde schepen of vaartuigen, die eenigen passagier, van waar ook, in Suriname aanbrengen, welke geenen door het Ministerie van Kolonien afgegeven of geviseerden pas heeft, verbeuren wel geene boete, maar zijn echter voor de passagiers aansprakelijk en gehouden dezelven weder de kolonie uit te voeren en alle kosten te voldoen. Zoodanige passagier wordt ook dadelijk onder toezigt der politie gesteld en kan des noods, op autorisatie van den Gouverneur, in verzekerde bewaring in de forteres Zeelandia worden gebragt.

Een schipper of gezaghebber die eenen passagier zonder behoorlijken pas heeft aangebragt en nalatig blijft om, op daartoe van wege de gouvernements-secretarie

gegeven schriftelijken last, denzelve bij zijn vertrek uit de kolonie mede te nemen, verbeurt eene boete van niet minder dan drie honderd gulden, en niet meer dan duizend gulden, naar bevind van zaken, ter beoordeeling van den regter, en is bovendien aansprakelijk voor alle verplegingskosten, zonder eenig onderscheid, de kosten van het wegzenden van zoodanigen passagier daaronder begrepen, alsmede voor alle door denzelve eventueel te contracteren schulden, tot verzekering waarvan de schipper of gezagvoerder, die de overtreding heeft gepleegd, wanneer dezelve mogt kunnen worden geapprehendeerd, in de forteres Zeelandia zal worden in bewaring gesteld en gehouden, tot tijd en wijle alles zal zijn voldaan.

Het blijft echter aan de hier bedoelde, van geenen behoorlijken pas voorziene passagiers vrij en onverlet, aan den Gouverneur een temporair verblijf binnen de kolonie te verzoeken, mits overleggende voldoenden bortogt voor hun goed gedrag, alsmede ter verzekering, dat de eventueel door hen verschuldigde lands- of gemeente-lasten zullen worden voldaan, en zij in geen geval ten laste van den lande of der gemeente zullen komen. De Gouverneur beslist op die verzoeken naar bevind van zaken.

Erkende en gevestigde ingèzetenen der kolonie, welke regtstreeks van de Nickerie naar eenig ander gedeelte der kolonie zich begeven, behoeven daartoe geenen pas.

Het is niemand geoorloofd uit de kolonie Suriname te vertrekken, zonder daartoe van den Gouverneur eenen pas te hebben verkregen.

De schipper of gezagvoerder van het schip of vaartuig, waarmede uit de kolonie iemand is vertrokken, die niet van eenen behoorlijken pas voorzien is, verbeurt eene boete van drie honderd gulden voor elken alzoo medegenomen passagier, en is bovendien ook aansprakelijk voor al de schulden van den vertrokkenen persoon.

Ieder ander, die tot zoodanig vertrek behulpzaam is geweest, is insgelijks voor het geheel aansprakelijk voor al de schulden des vertrokkenen.

Deze bepaling is echter niet toepasselijk op erkende en vaste ingezetenen der kolonie, welke van daar regtstreeks naar een ander aan de zeekust gelegen gedeelte vertrekken.

Geen slaaf mag met eenig schip of vaartuig worden medegenomen of uitgevoerd, zonder te zijn voorzien van een permissie-biljet, door den Gouverneur afgegeven.

In geval van overtreding daarvan, zal de schipper of gezagvoerder verbeuren eene boete van *f* 500 voor elken alzoo uitgevoerden slaaf.

Deze verordening is mede toepasselijk op den vervoer van slaven naar de districten Nickerie.

Bij vervoer echter uit de districten Nickerie naar de overige gedeelten der kolonie, wordt het permissie-biljet door den landdrost aldaar afgegeven en door den schipper of gezagvoerder bij deszelfs aankomst ter gouvernements-secretarie overgelegd.

Ieder, zonder uitzondering, die zes weken achtereenvolgend in Suriname heeft vertoefd en voornemens is van daar te vertrekken, is verpligt daarvan aanteekening te doen ter gouvernements-secretarie, in het daartoe voorhanden zijnde register.

Personen, welke binnen de zes weken na hunne aankomst weêr vertrekken, zullen gehouden zijn de passen, waarmede zij zijn aangekomen, door den gouvernements-secretaris te doen afteekenen. Op deze bepaling bestaan uitzonderingen voor schippers en schepelingen.

De aanteekening tot vertrek wordt door den gouvernements-secretaris, ten spoedigste, bij advertentien in vier achtereenvolgende koloniale dagbladen bekend gemaakt; de advertentiekosten te dier zake moeten door de belanghebbenden bij het doen dier aanteekening voldaan worden.

Ieder die eenige vordering heeft ten laste dergenen, wier voornemen tot vertrek is aangekondigd, is geregtigd, uiterlijk 14 vrije dagen na de dagteekening van het dagblad, waarin de advertentie ten vierden male is verschenen, zich tegen het vertrek te verzetten.

c. Passen voor vaartuigen.

Deze worden afgegeven aan kustvaarders of zoogenaamde droogers-vaartuigen,

zijnde zoodanige kleine schoeners of sloepen, welke gebruikt worden tot vervoer van plantagie-goederen, producten als anderzins, naar en van de plantagien tusschen de hoofdplaats en de beide districten Nickerie.

Deze vaartuigen mogen, zonder speciale vergunning van het Gouvernement, niet verder varen dan binnen de grenzen der kolonie Suriname, en mitsdien tusschen de rivieren Marowijne en Corantijn.

Voor die vaartuigen worden, op aanzoek der eigenaren van plantagien in een der Nickerie-districten gelegen, zonder borgstelling, droogers-passen en monsterrollen afgegeven. Wordt dit aanzoek gedaan door eenen ingezeten, die geen eigenaar van zoodanige plantagie in een dier districten is, zoo moet dezelve, ten genoege van het Gouvernement, eenen borgtogt stellen van *f* 5000, tot zekerheid dat van den bekomen droogerspas geen met de bestaande wetten strijdig gebruik zal worden gemaakt.

Deze passen worden telkens voor den tijd van zes maanden afgegeven. Voorts wordt daarbij een nommer bepaald, hetwelk in eene witte vlag, onder de Hollandsche, van den voortop moet worden gevoerd.

Op deze vaartuigen, voor zoo ver zij behooren tot plantagien in een der Nickerie-districten gelegen, moeten steeds twee vrije personen, de een als schipper of gezagvoerder en de ander als stuurman, tegenwoordig zijn, terwijl van de zoodanige, welke aan andere ingezetenen toebehooren, de geheele bemanning uit vrije personen moet bestaan. Overtredingen van deze bepaling worden met intrekking van den pas gestraft.

Bij vertrek dier vaartuigen van een der buitendistricten, moet de pas door den kommandant van den militairen post worden afgeteekend.

Zoo dikwijls deze vaartuigen eenen militairen post voorbijvaren, moeten zij de nommervlag vertoonen, en bij de forteres Amsterdam aankomende, hetzij op- of afvarende, altijd het anker laten vallen en eene sloep aan wal zenden, om den pas te vertoonen en te doen afteekenen.

Bijaldien deze vaartuigen bevonden worden buiten de aangewezen limieten te varen, of wel te worden gebruikt tot het ter sluik uitvoeren van koloniale producten, verbeurt de schipper of diens vertegenwoordiger eene boete van *f* 500 tot hoogstens *f* 5000, tot voldoening waarvan het vaartuig, zoomede de plantagie, tot welke hetzelve behoort, of wel de borg, aansprakelijk en executabel is.

Geen schip of vaartuig mag de kolonie Suriname verlaten zonder uitklaring (verlof tot vertrek).

Nadat al de documenten, waarvan de schipper of gezagvoerder voorzien moet zijn, in orde zijn bevonden, wordt het permissiebiljet tot vertrek te Paramaribo door den gouvernements-secretaris, en in het beneden-district Nickerie door den landdrost, onderteekend en kosteloos afgegeven.

De van Paramaribo vertrekkende schepen zijn verpligt het door den gouvernements-secretaris afgegeven permissiebiljet tot vertrek aan de forteres Amsterdam te vertoonen en aldaar te doen afteekenen.

De van Paramaribo vertrekkende schepen of vaartuigen, met uitzondering echter der Nederlandsche, naar Nederland terugkeerende schepen of vaartuigen, zullen met den meesten spoed en uiterlijk binnen vier en twintig uren na het permissiebiljet te hebben verkregen, de reede moeten verlaten en naar beneden zeilen, op verbeurte eener boete van *f* 50, en voorts noch met den wal (met uitzondering alleen van het vertoonen en viseren van het permissiebiljet aan de forteres Zeelandia en vervolgens aan de forteres Amsterdam), noch met eenig schip of vaartuig, hoe ook genaamd, zelfs plantagie-vaartuigen, ponten of tentbooten daaronder begrepen, eenige gemeenschap mogen hebben, op verbeurte eener gelijke boete van *f* 50; wanneer echter de gemeenschap met den wal of eenig vaartuig mogt bestaan in fraudering van verschuldigde regten of inneming van goederen, waarvan de uitvoer met zoodanig schip of vaartuig verboden is, bestaat de straf in confiscatie van schip en lading.

d. Over boord werpen van ballast.

Het is niemand geoorloofd eenigen ballast van welken aard ook, in de rivier

Suriname te werpen, maar dezelve moet gebragt worden op zoodanige plaats, als door of van wege het gemeentebestuur wordt aangewezen, op verbeurte eener boete van *f* 25 en onder gehoudenheid van de over boord geworpen ballast of steenen weder uit te doen visschen. Bij nalatigheid geschiedt dit laatste door den havenmeester, ten koste van den gezagvoerder, van wiens bodem de over-boord-werping heeft plaats gehad.

e. Invoer en bezit van schietgeweer en kruid.

Het regt van schietgeweer te bezitten of daarvan gebruik te maken is in Suriname alleen toegekend aan vrije personen, voor zoo ver dit regt aan dezelven niet om bijzondere redenen door den Gouverneur ontnomen is.

Elk eigenaar van schietgeweer is verpligt daarvan schriftelijke opgave te doen. Onder die opgaven moeten mede begrepen worden plantagie-geweren, kanonnen of draaibassen.

Van die opgaven is een generaal register aangelegd, waarin opvolgelijk alle mutatien worden opgeteekend.

Aan ieder die de vereischte opgaaf heeft gedaan, wordt een schriftelijk bewijs of zoogenaamd *port d'armes* uitgereikt, op hetwelk door de bevoegde autoriteit opvolgelijk aanteekening wordt gedaan van alle mutatien, welke in het bezit van schietgeweer bij den houder van zoodanig *port d'armes* plaats mogten vinden.

Het is aan niemand geoorloofd in buskruid en schietgeweer handel te drijven, dan aan de daartoe van gouvernementswege geadmitteerde handelaren en schippers of supercarga's van Nederlandsche schepen; welke laatsten echter deze artikels aan niemand anders dan aan de daartoe geadmitteerde handelaren mogen verkoopen.

Het getal geadmitteerde handelaren in buskruid en schietgeweer wordt door den Gouverneur naar goedvinden bepaald. De admissie kan ook voor de beide artikels afzonderlijk worden verleend.

Onder het verbod van handel in schietgeweer te drijven, is niet begrepen de verkoop van schietgeweer op publieke veilingen, behoudens de verpligting van den vendumeester of exploiteur, die de verkooping heeft gedaan, om binnen de twee maal vier en twintig uren na den verkoop daarvan, schriftelijke opgaaf aan den procureur-generaal te doen, met vermelding der namen van de koopers en het getal aan ieder verkocht. Bij overtreding hiervan verbeurt de vendumeester of exploiteur eene boete van *f* 50.

Schippers en supercarga's, welke buskruid en schietgeweer, voor zoover het laatste niet behoort tot de defensie van het vaartuig, in de kolonie aanbrengen, zijn verpligt het buskruid te deponeren in het kruidmagazijn op de forteres Nieuw-Amsterdam. Zij mogen het buskruid en het schietgeweer aan niemand verkoopen dan aan geprivilegieerde verkoopers, tenzij het Gouvernement mogt verkiezen hetzelve aan te koopen. Zij zullen het daartoe alvorens aan het Gouvernement moeten aanbieden, op verbeurte eener boete van twee honderd gulden.

Schippers of gezagvoerders van schepen of vaartuigen zijn mede verpligt het buskruid tot defensie van het schip bestemd, bij hunne aankomst, aan den kommandant der artillerie te Paramaribo af te geven, en mogen hetzelve niet weder inladen dan bij het verlaten der reede. Overtreding dezer bepaling wordt met eene boete van *f* 100 gestraft.

In geen particulier huis of woning te Paramaribo mag meer dan eene hoeveelheid van twee Nederlandsche ponden buskruid voorhanden zijn.

V. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

In dringende gevallen is de Gouverneur bevoegd om wetten, reglementen en bepalingen; welke door hem, na ingenomen advies van den kolonialen raad, worden gearresteerd, en welke in gewone gevallen eerst door den Koning moeten zijn goedgekeurd, onverwijld en onder inwachting van de Koninklijke goedkeuring uit te vaardigen en in werking te brengen.

Van zoodanige verordeningen en van de beweegredenen tot derzelver onverwijlde uitvaardiging en in-werking-brenging is hij evenwel verpligt, dadelijk aan het Departement van Kolonien kennis te geven.

De Gouverneur kan in geen geval te Suriname geregtelijk worden aangesproken, of eenige procedure aldaar tegen hem ondernomen worden, ter zake van misdaad, in of buiten deszelfs ambt gepleegd.

Tegen den president, een der leden of den griffier van het geregtshof mag geene criminele actie worden geïnstrueerd, zonder vooraf verkregen magtiging van den Gouverneur. Hetzelfde geldt ten aanzien van het collegie van kleine zaken.

Wanneer de regter zich de kennisneming toeëigent van zaken, die ter beslissing van het administratief gezag behooren te blijven, of wanneer daarvoor andere zeer gewigtige redenen van staatkundig of algemeen maatschappelijk belang bestaan, is de Gouverneur bevoegd om de uitvoering van sententien of den loop van regtsgedingen te schorsen. Hij geeft daarvan dadelijk kennis aan het Ministerie van Kolonien en wacht de beslissing des Konings in. Deze niet ontvangen zijnde binnen het jaar na de dagteekening van het besluit van den Gouverneur, zoo wordt het regtsgeding voortgezet.

De Gouverneur oefent het regt uit van gratie, zoowel in burgerlijke als militaire strafzaken.

Geene doodvonnissen, daaronder begrepen die door de krijgsraden der zee- en landmagt geslagen, mogen ten uitvoer gebragt worden zonder vooraf bekomen verlof van den Gouverneur.

Het verlof tot uitvoering zal onverwijld worden verleend, tenzij de Gouverneur, op verzoek van den veroordeelde of wel ambtshalve, vermeenen mogt opschorting der regtspleging te moeten bevelen.

Wanneer de onteigening van eenig onroerend goed in het belang van de openbare dienst wordt gevorderd, kan de Gouverneur, na ingenomen advies van den kolonialen raad, daartoe overgaan, mits tegen onmiddellijke schadeloostelling uit de koloniale kas, te bepalen door eene waardering van deskundigen.

De Gouverneur kan personen, wier verblijf in de kolonie hij schadelijk acht, onder toezigt stellen of van daar doen vertrekken, hun in dat geval zoo veel mogelijk eenen behoorlijken tijd latende tot het regelen hunner zaken.

Wanneer het geval mogt voorkomen dat, bij wettige verhindering, in het personeel van het geregtshof of collegie van kleine zaken zal moeten worden voorzien of dat er dispensatie van het wettelijk voorgeschreven regterlijk radicaal zal moeten worden verleend, is de Gouverneur bevoegd hieromtrent telkens bij resolutie het noodige te beschikken.

VI. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

In de kolonie Suriname bestaan registers wegens de geboorten en overlijden van niet tot den slavenstand behoorende personen.

Deze registers worden in dubbel gehouden, wat de stad Paramaribo aangaat ter gouvernements-secretarie, door eenen ambtenaar van den burgerlijken stand, en wat de buiten-districten betreft door de respective burger-kapiteins of landdrosten, welke als hulpbeambten worden aangemerkt van voornoemden ambtenaar, die hen als zoodanig van de noodige registers en modellen voorziet en hun voorts alle zoodanige instructien doet toekomen, als hij vermeent te behooren.

De eerste en laatste bladzijde dezer registers worden door den gouvernements-secretaris gekantteekend, en voorts alle de bladzijden door hem gewaarmerkt.

De burger-kapitein en landdrosten in de buitendistricten doen jaarlijks, in de maand Januarij, de door hen gehoudene registers aan den ambtenaar van den burgerlijken stand toekomen, die de daarin voorkomende acten in de door hem over het vorige jaar gehoudene registers overbrengt, en met zijne handteekening authentiseert.

Na deze insertie, vervaardigt de ambtenaar van den burgerlijken stand eenen alphabetischen index op de door hem gehoudene registers, en doet denzelven onmiddellijk op de laatst geboekte acten volgen.

Vervolgens worden de registers door den ambtenaar van den burgerlijken stand afgesloten, en aan den gouvernements-secretaris ter verificatie aangeboden, terwijl vóór den eersten dag der maand Maart een der dubbel gehoudene geverifieerde registers ter griffie van het geregtshof wordt overgebragt en het andere ter gouvernements-secretarie verblijft.

Ieder is bevoegd om zich, tegen betaling van een emolument van *f* 5, uittreksel uit de registers te doen afgeven.

Bij tijdelijke ontstentenis van den ambtenaar van den burgerlijken stand worden deszelfs functien waargenomen door zoodanigen anderen beambte ter gouvernements-secretarie, als de Gouverneur daartoe aanwijst.

Bij tijdelijke ontstentenis van de burger-kapiteins of landdrosten in de buitendistricten, worden de functien van hulp-ambtenaren waargenomen door den in rang oudsten aanwezigen burger-officier.

Ook het sluiten der huwelijken en aanteekeningen in ondertrouw, en verdere formaliteiten daarbij in acht te nemen, zijn aan den ambtenaar van den burgerlijken stand, en deszelfs hulp-ambtenaren opgedragen.

b. Notariaat.

De uitoefening der notariele practijk in de kolonie Suriname is opgedragen aan ambtenaren, welke den naam voeren van „gezworen klerken."

De Gouverneur is gemagtigd om het getal der gezworen klerken zoodanig te beperken, als het hem naar de bestaande behoeften raadzaam voorkomt.

De te Paramaribo residerende gezworen klerken zijn, onder opzigt van den procureur-generaal, werkzaam onder den griffier van het geregtshof, wiens bevelen zij stiptelijk moeten nakomen.

De functien van gezworen klerk worden in het neder-district Nickerie vervuld door den landsschrijver, en wordt hij als zoodanig, onder oppertoezigt van den procureur-generaal, gesurveilleerd door den landdrost aldaar.

In het opper-district Nickerie zijn de functien van gezworen klerk, mede onder toezigt van den procureur-generaal, opgedragen aan den landdrost zelven, te dien effecte, dat voor denzelven uitsluitend mogen gepasseerd worden alle acten en contracten, waaraan de partijen het kenmerk van echtheid, aan acten van het openbaar gezag verknocht, moeten of willen doen geven.

De gezworen klerken zijn verpligt te zorgen, dat elk en een iegelijk, voor wien zij zullen werkzaam zijn, met alle vaardigheid, spoed en onpartijdigheid wordt bediend.

De gezworen klerken genieten geen vast inkomen van den lande, maar zijn bevoegd zoodanige emolumenten te berekenen, als voor het passeren en registreren der verschillende acten en verdere verrigtingen aan hunne bediening verbonden, bij tarief zijn vastgesteld.

De gezworen klerken mogen geene acten passeren dan in de Nederlandsche taal, ten overstaan van twee getuigen; voor zooverre de comparanten deze taal niet verstaan, moet de inhoud der acten hun door eenen beëedigden translateur worden vertaald en daarvan in de acten zelve uitdrukkelijk melding gemaakt.

c. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

Deze administratie is belast met de bereddering en vereffening van alle boedels en goederen, welke overeenkomstig de bestaande bepalingen voor onbeheerd worden gehouden.

De administratie bestaat uit eenen hoofd-ambtenaar, welke den titel voert van curator, met de aan denzelve toegevoegde geëmploijeerden, en uit een collegie van commissarissen.

De curator moet den ouderdom van 25 jaren hebben bereikt. Hij mag geene administratie van plantagies voeren of ook iemands zaakgelastigde zijn. Hij kan ook geen openbaar ambt of betrekking in de kolonie bekleeden, met uitzondering alleen van den post van weesmeester welke met dien van curator bij de administratie der onbeheerde boedels steeds in één en denzelfden persoon zal vereenigd zijn.

Hij mag ook geenerlei executele of voogdij aanvaarden, tenzij de overledene hem in den derden graad van bloedverwantschap of tweeden graad van zwagerschap mogt hebben bestaan. Hij geniet een vast jaarlijksch tractement, doch mag geenerlei emolumenten, onder welken naam ook, trekken.

Hij moet voorts in zijne hoedanigheid van curator en weesmeester eenen borgtogt stellen van ƒ 20,000, ten genoege van den Gouverneur.

Het collegie van commissarissen bestaat uit een president en twee leden, door den Gouverneur benoemd, geadsisteerd door een secretaris, mede door den Gouverneur benoemd; welke secretaris bij ontstentenis, belet of afwezigheid van den president of een der leden, als stemhebbend lid in het collegie zitting neemt.

De secretaris geniet een vast tractement en bepaalde emolumenten.

De commissarissen zullen altijd moeten gekozen worden uit de gegradueerde leden van het geregtshof, den president onder dezelven begrepen. Jaarlijks met den eersten Januarij treedt een hunner af, om door een anderen te worden vervangen. De aftredende is echter weder benoembaar.

De administrateur van finantien is verpligt het bureau van den curator ten minste vier malen in het jaar, steeds op ongezette tijden, te inspecteren, ten einde te onderzoeken of de boeken in behoorlijke orde zijn aangelegd en naauwkenrig worden bijgehouden, en den staat der kas te verifieren.

Commissarissen vergaderen eenmaal 's weeks. Van die vergaderingen worden door den secretaris geregeld notulen gehouden.

De curator mag in die vergaderingen van regtswege niet tegenwoordig zijn, doch is verpligt in dezelve te verschijnen, zoo dikwijls dit door commissarissen wordt gevorderd.

De curator draagt zorg, dat commissarissen in deze wekelijksche vergaderingen geregeld kennis verkrijgen van alle boedels, welke gedurende de afgeloopene week aan de administratie zijn gedevolveerd.

De president van commissarissen is meer bijzonder met de surveillance der dagelijksche werkzaamheden van den curator en deszelfs geëmploijeerden belast. Niettemin zijn de commissarissen ook verpligt de werkzaamheden na te gaan.

Bij eene momentanele afwezigheid van den curator of eenige andere tijdelijke verhindering, om de dienst in persoon waar te nemen, qualificeren commissarissen een hunner geëmploijeerden, om hem te vervangen.

Bij eene afwezigheid met verlof uit de kolonie, wordt door den Gouverneur een curator ad interim gedesigneerd.

In de buiten-divisien en districten handelen de burger-kapiteins en landdrosten als agenten van het departement der onbeheerde boedels en weezen.

Het oppertoezigt over alle onmondigen in de kolonie is opgedragen aan eenen pupillairen raad, welke is zamengesteld uit den Gouverneur, als president, den procureur-generaal en den administrateur van finantien, bijgestaan door eenen secretaris, die door den Gouverneur benoemd wordt.

Voor weezen, pupillen of onmondigen worden gehouden alle minderjarige vrije personen, die derzelver vader of moeder of wel beide door den dood hebben verloren, of welke, hetzij uit hoofde van den burgerlijken dood, of van verlating der ouderen of van eenige daarmede gelijkstaande oorzaak, daarvoor moeten gehouden worden.

Van de ambtenaren, die den pupillairen raad uitmaken, is de Gouvernenr meer bijzonder met de uitoefening der werkzaamheden belast, welke van het oppertoezigt een noodzakelijk gevolg zijn of daarmede in verband staan.

De weesmeester, die steeds dezelfde persoon moet zijn als de curator bij de administratie der onbeheerde boedels, is ambtshalve verpligt om de voogdij op te nemen en uit te oefenen over alle zoodanige minderjarigen, als in het geval verkeeren van geenen voogd te bezitten

In het geval van geenen voogd te bezitten, worden geacht te verkeeren:

1°. alle ouderlooze minderjarigen, in welker voogdij door den langstlevende der ouders bij uiterste wilsbeschikking niet is voorzien;

2°. alle minderjarigen, welker voogden zijn overleden, of door vertrek uit de kolonie, door ontslag, of uit eenigen anderen hoofde, hunne qualiteit als zoodanig hebben verloren, en door geene andere zijn vervangen geworden.

Wanneer bloedverwanten of vrienden van de onmondigen, welke zich in het geval bevinden van geenen voogd te bezitten, en de zorg voor welker personen en goederen alzoo zoude devolveren, of bereids gedevolveerd is, op den weesmeester, zulks willen voorkomen, door zelven de voogdij over zoodanige onmondigen op zich te nemen, of zich door den weesmeester te doen toevoegen, moeten dezelven van dit hun verlangen aan den pupillairen Raad bij requeste doen blijken en verzoeken om als voogd of voogden over dezelve onmondigen te worden benoemd. De pupillaire raad staat zoodanig verzoek toe, wanneer het de benoeming van eenen dergelijken specialen voogd voordeelig acht voor de belangen van den minderjarige.

Wanneer een onmondige, over wien de weesmeester ambtshalve de voogdij uitoefent geenerlei eigen middelen bezit, om daaruit zijn onderhoud of opvoeding goed te maken, moet de toevlugt genomen worden tot zoodanige fondsen, als de strekking hebben om in de alimentatie en verpleging van dergelijke onmondigen te voorzien; ter benuttiging van welke de weesmeester verpligt is het mogelijke te doen.

De zorg van den weesmeester strekt zich niet alleen tot de goederen van den minderjarige, maar ook, voor zooverre zich geene bloedverwanten, vrienden of anderen met deszelfs opvoeding en bescherming vrijwillig belasten, tot deszelfs persoon uit.

Dienvolgens is hij verpligt alsdan ook de verstandelijke en zedelijke opvoeding van den onmondige te surveilleren, en denzelve voor te bereiden en op te leiden tot zoodanig beroep of werkkring, als met zijnen stand in de maatschappij, in overeenstemming met de finantiele middelen des boedels, overeenkomstig is.

Hiertoe is hij bevoegd om aan den pupillairen raad eenen ingezeten der kolonie tot medevoogd over den onmondige voor te dragen, ten einde met de zorg voor deszelfs persoonlijke opvoeding meer bijzonder belast te zijn, zonder zich echter in de administratie van deszelfs goederen op eenigerlei wijze te mogen inmengen. Van dezen last mag zich niemand verschoonen, dan uit hoofde van zoodanige redenen als de wet toelaat.

De weesmeester is verpligt aan den pupillairen raad jaarlijksche rekening en verantwoording te doen van alle boedels, welke door hem worden beheerd.

De procureur-generaal is meer bijzonder met het toezigt over de dagelijksche werkzaamheden van den weesmeester belast.

De weesmeester staat daarenboven in eene gelijke betrekking tot den administrateur van finantien, als de curator.

De genoemde administrateur is mede verpligt de boeken en kas van den weesmeester te inspecteren, op gelijke wijze als hem dit ten opzigte van den curator is opgedragen.

Aan alle boedels, welke door den weesmeester worden geadministreerd, brengt hij in rekening:

1°. ½ % van gelden, in natura in eenen boedel gevonden;

2°. 5 % van alle af te lossen kapitalen;

3°. 5 % van alle te ontvangen penningen, spruitende uit den verkoop van vaste goederen, slaven, meubilaire en andere roerende goederen;

4°. 10 % van alle te ontvangen boekschulden, tot en met het bedrag van tien duizend gulden, en 5 % van hetgeen dit bedrag excedeert;

5°. 10 % van alle te onvangen renten en inkomsten van uitstaande kapitalen en vaste goederen, als ook van alle te ontvangen huurpenningen van huizen, slaven enz.

De weesmeester geniet de helft dezer provisie tot eene belooning voor zijne moeite. De wederhelft strekt ten behoeve der koloniale kas.

De pupillaire raad waakt ook over de belangen der onmondigen, over welke de voogdij door testamentaire en legale voogden wordt uitgeoefend.

In 1849 stonden 378 weezen onder openbare voogdij. Daarvan werden 56 uit eigene middelen en 285 door particulieren en nagelatene betrekkingen verzorgd. Door het bestuur werden er 37 gealimenteerd.

Er bestaat geen gesticht voor min- of onvermogende weezen. Deze worden echter verzorgd door middel van bijdragen der ingezetenen.

E. Eeredienst.

I. ALGEMEEN BEGINSEL.

Aan den Gouverneur is voorgeschreven de striktste onzijdigheid jegens de verschillende godsdienstige gezindheden in acht te nemen. Hij mag zich niet verder met kerkelijke zaken inlaten, dan noodig is tot bewaring van rust en orde en tot handhaving der regten van de Regering.

II. PROTESTANTSCHE.

Volgens de door de ingezetenen zelven gedane opgaven, belijden van de bevolking te Paramaribo 3064 zielen de Hervormde godsdienst, 1966 de Luthersche, terwijl 1411 tot de Moravische broedergemeente behooren.

Van de slaven in Suriname behooren 17,361, waarvan 5164 te Paramaribo, tot de gezegde broedergemeente.

De Hervormde en Luthersche gemeenten hebben te Paramaribo elk een afzonderlijk kerkgebouw, zoomede elk een afzonderlijk kerkbestuur.

Ook de Moravische gemeente bezit een kerkgebouw te Paramaribo en ettelijke gebouwen op de plantagien, waar de dienst wordt waargenomen.

In Suriname bevinden zich twee Hervormde predikanten, van welke een te Paramaribo en de ander in het neder-district Nickerie gevestigd is, terwijl beiden uit 's Lands kas bezoldiging genieten.

Te Paramaribo is voorts een predikant voor de Luthersche gemeente aangesteld, insgelijks tractement uit 's Lands kas genietende.

In 1849 had men het verlies te betreuren van 2 zendelingen bij de Moravische broedergemeente.

Jaarlijks neemt het aantal ledematen toe.

III. ROOMSCH-KATHOLIEKE.

Van de bevolking te Paramaribo zijn 1129 Roomsch-katholiek.

Van de slavenbevolking in Suriname behooren 5241 tot de Roomsch-katholieke kerk.

Ook deze kerk had in 1849 het verlies van 2 priesters te betreuren.

Twee geestelijken van deze gezindheid worden uit 's Lands kas bezoldigd.

De roomsch-katholieke gemeente heeft eene kerk te Paramaribo en eene kapel op het etablissement Batavia.

IV. ISRAËLITISCHE.

Te Paramaribo behooren 683 inwoners tot de Portugeesch- en 681 tot de Hoogduitsch-Israëlitische gemeente.

De opper-rabbijnen der beide gemeenten genieten tractement uit 's Lands kas.

Te Paramaribo bevinden zich twee Israëlitische kerkgebouwen, terwijl er nog een op de zoogenaamde Joden-Savane aanwezig is.

F. Burgerlijke geneeskundige dienst.

De zorg en het toezigt over al wat de uitoefening der geneeskunde betreft, is in de kolonie Suriname opgedragen aan eene openbare administratie, onder den naam van commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt.

Deze commissie bestaat uit:

eenen voorzitter,

vier assessoren en

eenen scriba.

De voorzitter is een der leden van den kolonialen raad, door den Gouverneur te designeren.

De assessoren zijn steeds:

a. de stads-geneesheer;

b. de stads-heelmeester;

c. een der te Paramaribo residerende geneesheeren of heelmeesters;

d. een der te Paramaribo residerende apothekers.

De beide laatste assessoren worden door den Gouverneur benoemd.

De scriba moet altijd eenige geneeskundige betrekking bekleeden. Hij geniet een vast tractement.

Buiten deze vaste assessoren worden door den Gouverneur twee plaatsvervangers aan de commissie toegevoegd.

Deze plaatsvervangers moeten zijn:

a. een te Paramaribo residerend geneesheer, of een aldaar residerend heelmeester, beiden tot den civilen stand behoorende;

b. een apotheker.

Zij worden tot de bijwoning van de zitting der commissie opgeroepen:

1°. wanneer een of meer van de vaste assessoren, door ziekte of anderzins, verhinderd worden de zitting bij te wonen;

2°. wanneer in eene zitting eene zaak voorkomt, in welke een der assessoren regtstreeks of zijdelings is betrokken;

3°. wanneer het examen van eenen chirurgijn, vroedmeester of apotheker moet plaats hebben, hetwelk steeds op het oproepingsbiljet tot de te houden vergaderingen wordt vermeld;

4°. in alle zoodanige andere gevallen, in welke de voorzitter de tegenwoordigheid van eenen of wel van beide de toegevoegde assessoren noodzakelijk oordeelt.

De commissie vergadert eenmaal in iedere maand. De voorzitter is echter bevoegd buitengewone vergaderingen te beleggen.

Aan de commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt is opgedragen:

1°. hare aandacht te vestigen op al hetgeen tot bevordering van de gezondheid der ingezetenen strekken kan,

2°. de bevordering der koepokinenting;

3°. te zorgen dat niemand in een vak van geneeskunde toegelaten worde, zonder van zijne kunde door een behoorlijk getuigschrift of door een afgelegd examen te hebben doen blijken.

4°. het beëedigen der geneeskundigen;

5°. misbruiken in de uitoefening der geneeskunde binnen de kolonie krachtdadig tegen te gaan;

6°. het visiteren der hospitalen;

7°. het doen visiteren door eene daartoe uit haar midden benoemde commissie van de apothekers-winkels;

8°. toe te zien dat op de publieke venduen geene schadelijke geneesmiddelen worden verkocht;

9°. de onderlinge verschillen en klagten van doctors, chirurgijns enz. te vereffenen;

10°. het examineren of taxeren van rekeningen waarover questie mogt vallen.

Een medicinae, chirurgiae of artis obstetriciae doctor moet, om als zoodanig in de kolonie te mogen practiseren, aan de commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt overleggen:

1°. een door hem op eene der Nederlandsche hoogescholen verkregen diploma:

2°. een bewijs van het burgerregt in de kolonie.

Officieren van gezondheid der landmagt, die na twintigjarige dienst als zoodanig eervol zijn ontslagen of op pensioen gesteld, kunnen, zonder nader examen, de genees- en heelkunde in de kolonie uitoefenen. Zij zullen echter alvorens moeten overleggen een bewijs van inschrijving in het burgerregister of admissie van inwoning.

De chirurgijns worden verdeeld in stedelijke en in divisie-heelmeesters, en mogen niet practiseren, dan na alvorens van de commissie tot geneeskundig onderzoek en toevoorzigt admissie te hebben verkregen.

Aan die commissie is overgelaten te bepalen, of, naar den inhoud van de overgelegde bewijsstukken, acte van promotie enz.; of wel bij gebreke daarvan naar de kunde en ervaring bij het examen als heelmeester aan den dag gelegd, de admissie tot stedelijke dan wel tot divisie-heelmeester zal worden verleend.

Zonder examen kunnen geadmitteerd worden:

1°. tot stedelijke heelmeesters:

a. de chirurgijns-majoor, in dienst zijnde of geweest zijnde van het Nederlandsch Gouvernement, welke eene aanstelling doch geen diploma of acte van bekwaamheid kunnen toonen:

b. de chirurgijns van de 2de klasse, in dienst zijnde of geweest zijnde van het Nederlandsch Gouvernement, welke van een diploma als zoodanig zijn voorzien;

2°. tot divisie-heelmeesters;

de chirurgijns van de 3de klasse, in dienst zijnde of geweest zijnde van het Nederlandsch Gouvernement en voorzien van eene acte van voor die klasse in het moederland afgelegd examen.

Divisie-heelmeesters mogen de geneesmiddelen zelven gereed maken.

Geen chirurgijn mag, zonder een in de verloskunde afgelegd examen, waarbij

hij tot vroedmeester is gepromoveerd, de verloskunde uitoefenen, noch zich van de verloskundige instrumenten bedienen. Hierop staat eene boete van ƒ 250 tot ƒ 500.

Wanneer iemand verlangt als vroedmeester in de kolonie toegelaten te worden, wordt omtrent hem door de commissie hetzelfde in acht genomen als voor de medicinae, chirurgiae en artis obstetriciae doctores is bepaald, doch in geval geen voldoend diploma kan worden overgelegd, moet hij een examen als vroedmeester afleggen.

Geene vroedvrouwen mogen in de kolonie de verloskunde uitoefenen, dan na alvorens van wege de commissie eene admissie te hebben verkregen, welke admissie niet wordt verleend, dan nadat zij goede getuigschriften zullen hebben overgelegd, van onder het opzigt van eenen of meer vroedmeesters of vroedvrouwen verlossingen met een goed gevolg te hebben verrigt, en nadat zij bovendien door een onderzoek voor de commissie hebben doen blijken genoegzame kennis voor de uitoefening der verloskunde te bezitten.

Niemand mag zich in de kolonie als apotheker nederzetten, dan na alvorens aan de commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt zijne acte van bekwaamheid of diploma te hebben overgegeven, of voor dezelve commissie zijn examen, zoowel practisch als theoretisch, te hebben afgelegd.

De apothekers zijn gehouden hunne apotheken in te rigten naar het dispensatorium der geneesmiddelen voor de kolonie Suriname.

Het getal apotheken te Paramaribo is op vijf bepaald.

Buiten de apothekers, drogisten en chimisten, is aan niemand geoorloofd eenig geneesmiddel, hoe ook genaamd, te verkoopen.

De in Suriname heerschende ziekte, de melaatschheid, aldaar onder den naam van lepra of boasie bekend, alsmede de daarmede gelijkstaande besmettelijke elephantiasis, hebben noodig gemaakt bijzondere voorzieningen te nemen ter onderdrukking en beteugeling dezer noodlottige kwalen.

Tot dat einde is eene commissie van onderzoek ingesteld, welke bestaat uit den raad-commissaris der inlandsche bevolking als president, den stads-geneesheer, den stads-chirurgijn en twee andere deskundigen, welke laatste daartoe jaarlijks, op voordragt van den raad-commissaris der inlandsche bevolking, door den Gouverneur worden benoemd.

Deze commissie wordt bijgestaan door den scriba der commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt.

Het werk dezer commissie bestaat in een naauwgezet onderzoek van de personen, welke als verdacht van besmetting aan haar worden opgegeven, en in het mededeelen van haar gevoelen over het al of niet bestaan derzelve besmetting.

De leden der commissie van onderzoek volbrengen hunne functien gratis.

Alle personen, tot den slavenstand behoorende, staan ter beschikking van het koloniaal Gouvernement, zoodra dezelve op de bij de wet bepaalde wijze verklaard zijn als besmet met de ziekte der melaatschheid of met de daarmede gelijkstaande elephantiasis, wanneer deze den hoogen graad heeft bereikt van besmettelijk te zijn. Het koloniaal bestuur doet hen alsdan met den meesten spoed vervoeren naar het ter opneming en bewaring van zoodanige lijders bestemde etablissement te Batavia, gelegen aan de rivier Coppename, ten einde aldaar te verblijven tot dat van hunne volkomene genezing met genoegzame zekerheid is gebleken.

Op alle personen welke in den staat van vrijheid verkeeren en die met de ziekte der melaatschheid of besmettelijke elephantiasis zijn of worden aangedaan, rust de strengste verpligting, om zich van alle zamenleving af te zonderen, zoodanig, dat zij zich buiten alle gemeenschap met anderen behooren te stellen en het hun niet geoorloofd is, zich buiten hunne woning te begeven. Ouders of voogden zijn gehouden, zoodanige afzondering te doen bewerkstelligen ten aanzien hunner minderjarigen of pupillen, en hoofdbewoners van eenig gebouw om dit mede te doen omtrent de zoodanigen, die bij hen inwonen of op eenige wijze gehuisvest zijn.

Elk in den staat van vrijheid verkeerend persoon, die, hoezeer met de ziekte

der melaatschheid of besmettelijke elephantiasis aangedaan, niettemin zich buiten zijne woning begeeft, en zich dienvolgens, hetzij bij nacht of dag, op de openbare straten en wegen van de stad en de kolonie vertoont, kan worden aangehouden en onderworpen aan het wettelijk onderzoek der hiervoren vermelde commissie.

Elk in den staat van vrijheid verkeerend persoon, die bij zoodanig onderzoek verklaard wordt besmet te zijn, wordt ter beschikking van het koloniaal Gouvernement gesteld, en, zonder onderscheid van stand, jaren of sekse, van gouvernementswege met den meesten spoed opgezonden naar het etablissement Batavia, ten einde aldaar te verblijven totdat van deszelfs volkomen genezing is gebleken.

Aan de ambtenaren der politie, de genees- en heelkundigen, onderwijzers enz. is opgedragen om naauwkeurig op ziektegevallen van dien aard te letten of daarvan aangifte te doen, en zijn voorts geldboeten tegen overtredingen van de deswege bestaande verordeningen bepaald.

Met bekommering is in 1849 de toename van de ziekte der melaatschheid gadegeslagen, vooral onder den geringeren stand.

De inrigting van het etablissement Batavia aan de rivier Coppename gelegen, en bestemd om, zooveel zulks doenlijk is, den ongelukkigen tot wijkplaats te verstrekken, is in het laatste tijdperk zeer verbeterd door de bemoeijingen van den gouvernements-secretaris, die met de administratie van deze plaats van ellende belast is, en die daarin op eene allezins lofwaardige wijze ondersteund wordt door de voortdurende, belangstellende en zelfopofferende medewerking van den hoog eerwaarden bisschop *Groof* en door den prijzenswaardigen ijver van den directeur *van der Hoop*.

G. Onderwijs.

Het bijzonder opzigt over den staat der lagere scholen, alsmede over geheel het lager onderwijs in de kolonie Suriname is opgedragen aan de commissie van onderwijs, gevestigd te Paramaribo.

Deze commissie bestaat uit vijf leden, die door den Gouverneur worden benoemd.

De commissie zorgt dat de wetten en reglementen op het lager schoolwezen en het onderwijs binnen de kolonie nagekomen en onder geenerlei voorwendsel krachteloos gemaakt of geëludeerd worden. In zoodanig geval brengt zij hare klagten in bij den Gouverneur.

Niemand mag in de kolonie Suriname eenig lager onderwijs geven dan die de navolgende vereischten bezit:

1°. dat hij in het burgerregister is ingeschreven;

2°. dat hij eene acte van algemeene toelating tot het geven van onderwijs, bij het daartoe vereischt wordende examen, hetzij in het moederland, hetzij in de volkplanting, erlangd hebbe;

3°. dat hij, boven en behalve deze acte van algemeene toelating, eene speciale admissie of aanstelling van den Gouverneur verkregen hebbe, nadat er een vergelijkend examen zal hebben plaats gehad, afgenomen van degenen, die na aankondiging der vacature en oproeping van sollicitanten, met overleg der noodige bewijsstukken, zich zullen hebben aangemeld.

In bijzondere gevallen kan de Gouverneur dispensatie van dat vergelijkend examen verleenen.

Het godsdienstig onderwijs op de scholen moet zich eeniglijk bepalen bij de bijbelsche geschiedenis en de zedekundige lessen in dezelve vervat, met zorgvuldige vermijding van hetgeen met de begrippen van eenig erkend kerkgenootschap strijdig is.

De onderwijzers mogen op hunne scholen geene andere leer- of leesboeken gebruiken, dan die door de school-commissie goedgekeurd zijn. Geen schoolboeken mogen gebruikt worden die eenigen aanstoot aan de eene of andere godsdienstige gezindheid zouden kunnen geven.

De schoolonderwijzers worden ten aanzien van de mate van bekwaamheid en de soort van examina door hen afgelegd, in vier rangen onderscheiden.

De school-commissie moet zooveel mogelijk zorgen, dat het onderwijs der jeugd op eene geregelde en zooveel doenlijk algemeen nuttige wijze plaats vinde; dat de onderwijzers voor hunne taak berekend zijn; dat de verordeningen voor het lager schoolonderwijs worden gekend en achtervolgd; dat alle hinderpalen, die zich hierbij mogten opdoen, zooveel mogelijk door menschkundig beleid worden uit den weg geruimd, en eindelijk, dat de verbetering van het schoolwezen bij het algemeen als heilzaam en belangrijk beschouwd en voorgestaan worde.

In de vergaderingen der school-commissie wordt het presidium waargenomen door den, door den Gouverneur aangewezen president, en bij afwezigheid door den oudsten in rang der aanwezige leden.

De school-commissie kiest bij onderling goedvinden eenen secretaris uit haar midden.

De school-commissie is gehouden om al de wettig bestaande scholen binnen Paramaribo jaarlijks ten minste vier malen te bezoeken.

Zij vergadert ten minste vier malen in het jaar. Buitengewone vergaderingen zullen gehouden worden tot het afnemen van onderwijzers-examens, tot het afnemen der vergelijkende examina der leerlingen, en ook op expresse bijeenroeping van den president; welke bijeenroeping ook door elk der leden kan gevorderd worden, wanneer dezelve nuttig en noodig geoordeeld wordt.

Het onderwijs der jeugd maakte steeds eene der voornaamste zorgen van het bestuur uit. De commissie van onderwijs trachtte steeds, zooveel de beperktheid der daarvoor beschikbare middelen zulks toeliet, met aanhoudenden en belangstellenden ijver, het bestuur in de bevordering van het onderwijs der jeugd behulpzaam te zijn. Deze bemoeijingen waren dan ook niet zonder vrucht, en de gedurende het jaar 1849 door dezelve gehoudene openbare prijs-uitdeeling leverde daarvan blijken op. Uit het bij die gelegenheid gedaan verslag bleek het, dat 1049 kinderen het lager onderwijs genieten op 10 particuliere en 2 stads-scholen, van welke er 354 voor rekening van den lande onderwezen worden.

H. Geldelijk beheer.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Het beheer der finantien is, onder het oppertoezigt van den Gouverneur, opgedragen aan eenen administrateur van finantien.

De administrateur van finantien mag den Gouverneur niet bestaan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

De administrateur van finantien heeft, gedurende zijne ambtsbediening, zitting in den kolonialen raad, en heeft in denzelve den rang na den procureur-generaal.

II. 'S LANDS KAS.

§ 1. *Begrooting.*

Eene behoorlijk gedetailleerde begrooting der inkomsten en uitgaven maakt den grondslag uit van het finantieel beheer der kolonie.

Deze begrooting wordt door den administrateur van finantien ontworpen en aan den Gouverneur ten fine van onderzoek aangeboden.

De Gouverneur deelt dezelve met zijne aanmerkingen mede aan den kolonialen raad, en na de bedenkingen van denzelve te hebben gehoord. zendt hij de ontworpen begrooting met de aanmerkingen, zoo bij hem als bij den kolonialen raad daarop gevallen, aan het Departement van Kolonien, ten einde 's Konings approbatie en executoir-verklaring daarop te erlangen.

Van de ten gevolge dezer begrooting gepercipieerde ontvangsten en gedane uit-

gaven wordt jaarlijks door den administrateur van finantien verantwoording gedaan aan den Gouverneur, die, nadat dezelve door hem aan den kolonialen raad zal zijn kennelijk gemaakt, ze aan het Departement van Kolonien toezendt, vergezeld van die stukken, welke ter inlichting noodig zijn en onder mededeeling der bedenkingen, welke zoo bij hem Gouverneur als bij den Raad deswege mogten bestaan.

De ontvangsten en uitgaven over 1849 blijken uit de nevensgaande twee bijlagen litt. *A* en *B*.

§ 2. *Tekort in de Surinaamsche administratie.*

De inkomsten van de kolonie niet toereikende zijnde om de uitgaven te dekken, zoo bestaat er voortdurend een jaarlijksch tekort. Hierin wordt voorzien door een subsidie uit de Oost-Indische geldmiddelen.

Het bedroeg in 1849 *f* 150,000.

§ 3. *Beheer der kas in Suriname.*

De perceptie van alle belastingen zonder onderscheid, als ook de uitbetaling van 's Lands penningen, is opgedragen aan eenen kolonialen ontvanger en betaalmeester.

Wanneer de onder dien ambtenaar berustende penningen het bedrag van den door hem gestelden borgtogt te boven gaan, wordt dit meerdere gestort in de reserve-kas, welke van drie verschillende sloten voorzien is en waarvan de sleutels onder den Gouverneur, den procureur-generaal en den administrateur van finantien, of zoodanige ambtenaren als hen tijdelijk vervangen, berusten.

In deze kas kunnen ook gedeponeerd worden de gelden van andere openbare administratien, welke voor het oogenblik buiten emploi zijn. In dit geval mogen deze gelden, onder geen voorwendsel ook, daaruit worden geligt of mag daarover worden beschikt, anders dan om die terug te geven aan degenen welke dezelve gedeponeerd hebben.

III. ALGEMEENE BOEKEN.

Aan den Gouverneur is opgedragen te zorgen, dat de administrative boeken der kolonie behoorlijk bijgehouden en afgesloten worden. Hij moet jaarlijks daarvan eene expeditie aan het Departement van Kolonien zenden.

IV. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTEN VOOR HET BEHEER.

De Gouverneur is verpligt telken jare vóór of in de maand October aan het Departement van Kolonien in te zenden eene opgave der behoeften in goederen, het volgend jaar uit Nederland ter voorziening in de dienst benoodigd. Bij die aanvrage moet tevens eene aanwijzing overgelegd worden van den voorhanden voorraad en van hetgeen ter voldoening aan vroegere aanvragen nog uit Nederland wordt te gemoet gezien.

V. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

§ 1. *Belastingen in het algemeen.*

Geenerlei belastingen mogen in de kolonie Suriname worden geheven, dan ten gevolge van eene door de Koninklijke goedkeuring gesanctionneerde wettelijke verordening.

§ 2. *Hoofdgelden.*

Het hoofdgeld is eene belasting geheven op alle blanken, vrije lieden en slaven, welke op den eersten dag van elk jaar zich binnen de kolonie bevinden. Het hoofdgeld is, zonder onderscheid van staat, ouderdom of sekse, bepaald op vijf gulden.

Van deze belasting is niemand ontheven dan:

a. militaire officieren, gepensionneerde militairen en al degenen, die tot het garnizoen der kolonie behooren, voor zooveel hunne personen en familien betreft;

b. alle behoeftigen, welke van 's Lands wege of uit de armenkassen worden gealimenteerd;

c. de slaven toebehoorende aan de kerkgenootschappen der onderscheidene gezindten, behoudens echter de verpligting op de respective kerkbesturen om van deze slaven jaarlijks behoorlijk opgave te doen;

d. alle personen, sedert welker arrivement in de kolonie nog geen jaar en zes weken verloopen zijn.

Dit hoofdgeld wordt betaald in twee termijnen, te weten de helft vóór of uiterlijk op ultimo April, en de wederhelft vóór of úiterlijk op ultimo October van elk jaar.

Deze belasting heeft opgebragt:

in 1846	*f*	211,329.75^{5}
„ 1847		216,232.42^{5}
„ 1848		189,220.25^{5}
„ 1849		202,362.30

§ 3. *Quota van suiker-plantagien en houtgronden.*

Deze belasting wordt geheven voor ongeveer $^{4}/_{5}$ gedeelten van de opbrengst der verkochte melasse en dram van de suiker-plantagien, waarvan (na aftrek van 14 % van het bruto bedrag) 6 pct. wordt betaald, gelijkstaande met 5$^{1}/_{6}$ % van de bruto waarde dier artikelen, en voor $^{1}/_{5}$ gedeelte van de opbrengst der verkochte houtwaren van de houtgronden, waarvan (na aftrek van 20 % van het bruto bedrag) 8 pct. wordt betaald, gelijkstaande met 6$^{2}/_{5}$ % van het bruto bedrag.

De opbrengst dier belasting was

in 1846	*f*	20,556.42
„ 1847		17,798.55
„ 1848		19,686.04^{5}
„ 1849		18,389.82

§ 4. *Landtaksen of akkergelden.*

Deze belasting wordt geheven:

1°. tegen 4 centen per akker van de landerijen, na het jaar 1749 uitgegeven, gelegen achter reeds gecultiveerde gronden, en derhalve *achterlanden* genaamd;

2°. tegen acht centen per akker, van de sedert voormeld jaar uitgegevene landerijen, welke aan de oevers van rivieren of kreeken gelegen zijn; en

3°. tegen twintig centen per akker, gedurende de eerste twaalf jaren na den

datum der uitgifte en vervolgens na ommekomst van dat tijdperk, tegen tien centen per akker van de landerijen, uitgegeven na de publicatie van het Surinaamsch Gouvernement van 2 Julij 1835 (Gouvernementsblad n°. 11).

De opbrengst dezer belasting bedroeg:

in	1846	*f*	10,587.95^{5}
„	1847		8,915.33^{5}
„	1848		8,673.66^{5}
„	1849		8,037.80

§ 5. *Erfpachten.*

Met deze belasting zijn bezwaard eenige in de stad Paramaribo gelegen erven. Dezelve kan ook worden afgekocht, hetgeen van tijd tot tijd plaats vindt, tegen betaling in eens van het tienvoudige bedrag dier belasting over één jaar.

De opbrengst beliep:

in	1846	*f*	553.19
„	1847		527.79
„	1848		407.88
„	1849		885.28

§ 6. *Huurwaarde van huizen.*

Van de huurwaarde der huizen en gebouwen binnen de stad Paramaribo en derzelver omtrek wordt, na aftrek van $1/4$ voor het onderhoud, eene belasting van 4 % geheven. Deze heeft opgebragt:

in	1846	*f*	18,250.10^{5}
„	1847		18,761.20
„	1848		17,774.26^{5}
„	1849		20,065.78

§ 7. *Brug- en weggelden.*

Deze belasting wordt geheven van gronden of concessien, ter grootte van 50 akkers, die beoosten de stad gelegen zijn, tegen *f* 6, en van die welke bewesten de stad gelegen zijn tegen *f* 12.

De opbrengst, welke bestemd is tot onderhoud van twee ten oosten en westen der stad Paramaribo gelegen bruggen, was:

in	1846	*f*	222
„	1847		320
„	1848		440
„	1849		522

§ 8. *Pleizier-paarden- en rijtuiggelden.*

Deze belasting wordt geheven tegen bepaalde sommen, zijnde voor een paard *f* 12, voor een rijtuig op 4 wielen *f* 20 en voor een rijtuig op 2 wielen *f* 15.

De opbrengst was:

in	1846	*f*	423
„	1847		381
„	1848		340
„	1849		309

§ 9. *Patentregt.*

Niemand in de kolonie Suriname mag eenigen handel, bedrijf, beroep of nering, welke onderscheidenlijk in de ordonnantie op het patentregt beschreven zijn, uitoefenen, tenzij voorzien van een patent, waarbij zulks wordt toegestaan.

Het patentregt heeft opgebragt:

in	1846	*f*	29,920.89
„	1847		40,786.33^{5}
„	1848		38,197.50
„	1849		33,310.01^{5}

§ 10. *Zegelregt.*

Het regt van klein zegel wordt geheven en betaald van alle acten, documenten, geschriften en stukken welke in de zegel-ordonnantie van 12 November 1830 (Gouvernementsblad n°. 16) zijn vermeld.

Van het zegelregt zijn vrij:

1°. alle acten en schrifturen van het publiek ministerie;

2°. alle stukken, waarvan het zegel zou komen ten laste van de openbare schatkist.

Het zegelregt heeft opgebragt:

in	1846	*f*	66,750.61
„	1847		66,564.89
„	1848		58,998.39^{5}
„	1849		50,911.07

§ 11. *Inkomende, uitgaande en entrepôt-regten.*

De regten op den invoer worden volgens een bestaand tarief geheven.

Van al de artikelen, welke in dat tarief niet voor een vast inkomend regt zijn uitgetrokken, kunnen de regten van invoer worden geheven naar de waarde, volgens den loopenden prijs in de kolonie, ten tijde der aangeving.

Over de goederen, waarvan geen loopende prijs bekend is, wordt tot maatstaf voor de berekening der regten op den invoer aangenomen de inkoopprijs der artikelen, met bijvoeging van alle kosten tot aan boord van het schip of vaartuig waarmede dezelve zijn aangebragt, volgens het factuur derzelve, met bijberekening van eene matige vracht.

Vrijstelling van inkomende regten genieten:

a. alle goederen, die, vóór dat het consent van lossing is verleend, worden aangegeven, om in het entrepôt te worden opgeslagen, voor zoolang dezelve aldaar aanwezig zullen zijn, behoudens het betalen van entrepôt-regten;

b. voorwerpen, die wegens daaraan te doene reparatie uit de kolonie verzonden

zijn geworden en hersteld terugkomen, mits daarvan behoorlijk bewijs worde overgelegd;

c. meubelen, gereedschappen, werktuigen, rijtuigen, vee en voorts al hetgeen tot eenen verhuisboedel van eenig met der woon zich in de kolonie vestigende persoon of familie kan aangemerkt worden te behooren;

d. planten en gewassen van allerlei aard;

e. paarden, ezels, muilezels, horenvee, steenkolen en werktuigen voor het landelijk bedrijf, en voor de bewerking en bereiding van landelijke producten, mitsgaders beenzwart; suikerkalk en molensmeer, wanneer dezelve onder Nederlandsche of daarmede gelijkstaande vlag worden ingevoerd;

f. gemaakte kleedingstukken, stoffen voor mannen- en vrouwen-kleeding, benevens kleinigheden ter nitdeeling aan de slaven op de plantagien;

g. gouden en zilveren specien en edele metalen in baren, of goud en gebroken.

Goederen, welke ingevoerd worden, kunnen voor opslag in entrepôt worden aangegeven, mits dat zulks geschiede vóór de aangifte van een consent tot lossing.

Het regt, om goederen vrij van de invoer-belasting in entrepôt te bewaren, dnnrt voor dezelfde artikelen slechts den tijd van twaalf maanden; onmiddellijk na verloop van dien tijd worden de in opslag genomene goederen voor de daarop staande regten op den invoer belast en dezelve daarop verhaald, ten ware er vóór het verstrijken van dien termijn, verlenging van denzelve van den Gouverneur mogt zijn verworven.

Goederen, welke aan geene hoogere belasting dan 6% op den invoer onderhevig zijn, kunnen naar verkiezing worden opgeslagen in particulier entrepôt, echter met inachtneming der noodige voorzorgen van de zijde der administratie.

De weder-uitvoer van alle in de kolonie aangebragte goederen kan vrij van regten geschieden, behoudens de kosten vallende op de te nemen maatregelen, dat de voor uitvoer uit het entrepôt afgegevene of wel de van het eene schip in het andere over te laden goederen niet in consumtie worden gebragt.

Alle voortbrengselen der kolonie, hout uitgezonderd, zijn onderhevig aan de betaling van een uitgaand regt, ingevolge de waarde derzelve, voor elk quartaal, door eene commissie van twee ambtenaren en twee belanghebbenden, onder het voorzitterschap van den administrateur van finantien, te regelen.

De uitvoer van hout is vrij van uitgaande regten.

De inkomende, uitgaande en entrepôt-regten hebben opgebragt:

in 1846	*f*	192,014.26[5]
„ 1847		212,669.23[5]
„ 1848		234,472,74[5]
„ 1849		238,705.46[5]

§ 12. *Lastgeld der schepen.*

Dit middel wordt tegen *f* 3 per last geheven van alle schepen en vaartuigen zonder onderscheid.

Het heeft opgebragt:

in 1846	*f*	33,805.50
„ 1847		35,438.50
„ 1848		40,047.00
„ 1849		38,823.00

§ 13. *Baak-, los- en steigergeld.*

Voor deze belasting wordt geheven ƒ 10 van alle schepen en vaartuigen, welke minder dan 100 tonnen of 50 lasten groot zijn en ƒ 20 van alle groote schepen en vaartuigen zonder onderscheid.

De opbrengst was:

in	1846	ƒ 3,790
„	1847	2,960
„	1848	2,980
„	1849	2,755

§ 14. *Venduregten.*

Alle openbare vrijwillige verkoopingen, hetzij van roerende of onroerende goederen, mogen niet geschieden dan door de daartoe door den Gouverneur aangestelde vendumeesters, ten overstaan van een der gezworen klerken der kolonie.

Het getal der vendumeesters bedraagt vier.

Geene verkoopingen mogen gevolgelijk gehouden worden dan in het bijwezen van éénen dier beambten, aan welke de contrôle der venduen in het algemeen en de verificatie der bewijzen van eigendom der vaste goederen in het bijzonder is opgedragen en die, hoezeer anders aan den procureur-generaal ondergeschikt, ten aanzien van dit gedeelte zijner ambstverrigtingen is gesteld onder de bevelen van den administrateur van finantien, wiens voorschriften hij te dezen aanzien zorgvuldig moet nakomen.

Dengenen, die eenige onroerende goederen willen verkoopen, moeten van hunne meening tijdig kennis geven aan den vendumeester, dien zij daartoe hebben verkozen, met opgave van den aard, de hoedanigheid en verdere beschrijving van dusdanige panden, en moeten ten minste zes weken vóór den bepaalden verkoopdag door den verkooper advententien worden gedaan in onderscheidene Surinaamsche couranten, zonder welke voorafgaande advertentien dusdanige verkoopingen niet zullen vermogen plaats te nemen.

Desgelijks moeten degenen die eenige roerende goederen, waaronder slaven, indien zij aan geene plantagien zijn verbonden, willen in veiling brengen, daarvan den vendumeester, ten minste drie dagen voor den verkoopdag, verwittigen, opdat zulks door hem op de gewone wijze kan worden geadverteerd door middel van couranten.

Geene verkoopingen mogen door de vendumeesters gehouden worden, dan nadat door hen daartoe van gouvernementswege is verkregen een permit, afgegeven door den administrateur van finantien.

De verkoopers mogen op zoodanige termen en conditien goederen laten verkoopen, als hun zal behagen, en op den voet, als in de door hen aan de vendumeesters opgegevene veilconditien zal zijn vermeld, mits dezelve niet afwijken van de bepalingen, in het bestaande reglement (Gouvernementsblad 1828, n°. 20.) deswege voorkomende. Verkoopers moeten voor hunne rekening en risico nemen de solvabiliteit der gevorderde borgen, voor al de zoodanige termijnen van betaling, welker vervaltijd later dan een jaar en zes weken na den verkoopdag ingesteld is; met dien verstande nogthans, dat de vendumeesters aansprakelijk zijn voor hetgeen door hen werkelijk is ontvangen of hetgeen zij van zoodanige termijnen, zonder gepleegd verzuim, hadden kunnen en moeten ontvangen.

Geene slaven mogen op openbare verkoopingen verkocht worden, tenzij aan den vendumeester bij een behoorlijk extract zal zijn gebleken, dat dezelve in de slavenregisters bekend zijn, en zulks op straffe van ontzetting uit zijnen post.

De vendumeesters zijn gehouden het zuiver bedrag der verkochte mobilaire koopmanschappen of andere roerende goederen, zoomede van slaven, twee en veertig dagen na den verkoopdag of de verkoopdagen, en zulks na aftrek der venduregten

en van hunne commissie-gelden, aan den verkooper te voldoen, hetzij de gelden daarvoor van de koopers al dan niet zijn ontvangen.

In geval van verkoop op termijnen, welke niet langer loopen dan een jaar en zes weken, zijn de vendumeesters verpligt een en twintig dagen na den verschijndag van elken termijn aan de verkoopers uit te betalen het beloop van zoodanigen verschenen termijn.

De vendumeesters zijn verpligt binnen drie dagen na de verkooping aan de verkoopers uit te reiken behoorlijke verkooprekeningen, getrokken uit het venduboek, aanwijzende het zuiver bedrag van het verkochte, na aftrek der daarop gevallene onkosten, zoo van 's Lands regten, als commissie-gelden, geene uitgezonderd, en vermeldende den datum, waarop de betalingstermijn of termijnen vervalt of vervallen.

Wanneer de verkooper van roerende goederen, of zijn regt verkregen hebbende, het provenu daarvan begeert te ontvangen vóór den vervaltijd, kunnen de vendumeesters zulks voorschieten, onder eene korting te hunnen behoeve, ten hoogste berekend tegen één per cent per maand. Bijaldien een verkooper van onroerende goederen den verkoop daarvan ophoudt, behoeft hij daarvan geene venduregten te voldoen. In zoodanig geval is hij echter verpligt aan den vendumeester te betalen twintig gulden, tot goedmaking zijner voorschotten aan patentregt en voor zijne personele bemoeijing; zoomede zal telken reize dat eenige vendu van roerende of onroerende goederen, afzonderlijk besteld, wordt afgezegd en geen voortgang heeft, nadat daarvoor bereids het hierboven vermelde permit is verkregen, door de verkoopers aan den vendumeester worden betaald, tot goedmaking als voren, vijftien gulden.

De verkoopers van roerende goederen, onder meerdere, den verkoop van eenig artikel of pand ophoudende, behoeven daarvan geene regten en ongelden te betalen. Zij zullen echter aan de vendumeesters moeten voldoen hunne werkelijke verschotten van patent, zegel en advertentieloon, wanneer de commissie-gelden op het verkochte, berekend over de geheele vendu, niet toereikende mogten wezen om hen daarvoor schadeloos te stellen.

Alle onder de vendumeesters berustende penningen, afkomstig van verkoopingen waaromtrent eenig geschil bestaat of procedures aanhangig zijn, en die in hunne handen worden gearresteerd (van welk arrest de exploiteur verpligt is onmiddellijk kennis te geven aan den administrateur van finantien) moeten in de reservekas der kolonie worden gedeponeerd, ter verzekering van de daarop regt hebbende.

De verkoopers zijn, buiten het verhaal op den persoon en de goederen van de vendumeesters, nog gegarandeerd door eenen personelen borgtogt van tien duizend gulden, welke door elk hunner, alvorens hunne functien te aanvaarden, voor de rigtige en getrouwe nakoming derzelve, ieder voor zooveel hem aangaat, moet worden gesteld.

Buiten de transportgelden van onroerende goederen, die, ingevolge de ordonnantie op dit middel, bij den laatsten termijn moeten worden voldaan, zijn de verkoopingen nog onderhevig, te weten:

onroerende goederen:

aan een venduregt van 3 % van den koopschat, benevens één per cent collectief zegel op den koopschat, te betalen door de koopers, en

roerende goederen in het algemeen:

aan een venduregt van 3 % van den koopschat, te betalen door de verkoopers, en 5 % van den koopschat, benevens één per cent collectief zegel op den koopschat, te betalen door de koopers.

De vendumeesters genieten voor hunne bemoeijingen en werkzaamheden, bij het regelen der kavelingen en verdere beschikkingen van inboedels, voor het houden der venduen, advertentiekosten van den verkoop der roerende goederen, zegels en alle andere onkosten daaronder begrepen, ééns, eene commissie van 1 % van de onzuivere opbrengst van plantagien, en 2 % van die van alle andere onroerende goederen, benevens eene commissie van 3 % van de onzuivere opbrengst der roe-

rende goederen, welke door hen aan de verkoopers worden in rekening gebragt zonder meer.

De venduregten hebben bedragen:

in 1846	ƒ 28,270.01
„ 1847	16,696.05
„ 1848	21,579.17'
„ 1849	17,864.16

§ 15. *Transportregten.*

Deze worden tegen 3 % geheven van de verkoopprijzen, of de te regelen waarde bij elken overgang van eigendom van vaste goederen, hetzij door koop en verkoop onder de hand of publiek, of bij ruiling, schenking, scheiding of verdeeling tusschen eigenaren van onroerende goederen.

De transportregten bragten op:

in 1846	ƒ 10,914.16
„ 1847	17,548.15
„ 1848	13,854.62
„ 1849	12,914.45'

§ 16. *Collaterale successie- en overgangsregten.*

De in Suriname geheven worden belasting op de erfopvolging is óf een regt van successie óf een regt van overgang.

Het regt van successie is eene belasting, welke geheven wordt van al wat wordt geërfd of verkregen ten gevolge van het in eene der Nederlandsche West-Indische bezittingen plaats gehad hebbend overlijden eens persoons, niet tot den slavenstand behoorende.

Het regt van overgang is eene belasting, welke geheven wordt van de waarde der onroerende goederen, gelegen binnen eene der Nederlandsche West-Indische bezittingen, en nagelaten door iemand, die buiten dezelve is overleden.

Het regt van successie wordt geheven van het bedrag der waarde, welke, na aftrek der bij de wet vermelde schulden, overblijft.

Het regt van overgang wordt geheven van de onzuivere waarde van het goed, zonder aftrek van lasten.

Het regt van successie en dat van overgang kunnen niet worden gecumuleerd, zoodanig dat van de goederen, waarvan het regt van overgang is verschuldigd, het regt van successie niet wordt geheven.

Wegens regt van overgang wordt geheven:

1°. in de regte lijn:

a. voor den eigendom 1 %;

b. voor het vruchtgebruik ½ %;

2°. in de collaterale lijn of tusschen niet-verwante personen:

a. voor den eigendom 5 %;

b. voor het vruchtgebruik 2 ½ %.

Vrijdom van regt van successie heeft plaats voor alles wat in de regte, hetzij klimmende of nederdalende lijn, wordt geërfd of verkregen, alsmede voor zoodanige door overlijden verkregene voordeelen, welke, na aftrek der schulden, niet meer bedragen dan drie honderd gulden.

Het successieregt wordt geheven naar eenen maatstaf, volgens welken het van 4 % tot 10 % verschilt, naar mate van den graad van verwantschap.

Deze belasting heeft te zamen opgebragt:

in	1846	*f*	12,436.62
„	1847		13,756.21^{5}
„	1848		34,648.10
„	1849		12,127.85^{5}

§ 17. *Waag- en rooigelden.*

Deze regten worden geheven van alle ter waag gewogen wordende producten en andere goederen van verschillenden aard en voor het rooijen der melassievaten, volgens de daärvan bestaande tariven.

De opbrengst was:

in	1846	*f*	5,293.83
„	1847		6,258.84
„	1848		8,675.28
„	1849		5,674.23

§ 18. *Diverse inkomsten.*

Hieronder worden gerekend de geïnd wordende belastingen, die anterieur het dienstjaar verschuldigd zijn, de geregtsboeten, de briefporten, de gelden tot afkoop van te storten numeraire cautien of te stellen borgtogten voor te manumitteren personen, de provisie-gelden van de wees- en curatele-kamer, die ten voordeele van den lande komen, de kortingen op de tractementen der ambtenaren voor pensioenen en alle dusdanige ontvangsten, welke slechts toevallige baten zijn en die onder de belastingen niet kunnen gerangschikt worden.

Aan diverse inkomsten is ontvangen:

in	1846	*f*	31,675.97
„	1847		48,765.45
„	1848		39,293.73
„	1849		100,164.25½

§ 19. *Inkomsten van de houtvelling.*

Deze inkomsten, voortspruitende uit de houtvellingen, welke voor gouvernements-rekening aan de rivier Coppename plaats hebben, bedroegen:

in	1846	*f*	30,112.25
„	1847		25,333.99
„	1848		17,725.49
„	1849		12,414.29½

§ 20. *Begraafplaats- of kerkhofsregten.*

Deze belasting wordt geheven van de lijken, die op de lands-kerkhoven worden begraven, en voor het leggen en metselen van zerken op dezelve, volgens het daarvan bestaande tarief.

Dezelve heeft opgebragt:

in 1846	*f*	2,933
„ 1847		3,790
„ 1848		2,023
„ 1849		1,737

§ 21. *Opbrengsten van de gouvernements-plantagien.*

Deze spruiten voort uit de suiker, melassie, rum en banannen enz., welke van de gouvernements-plantagien Catharina Sophia en Mijn Vermaak worden verkregen.

De opbrengst beliep in 1849 *f* 40,961.64.

I. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

De weêrsgesteldheid gedurende het jaar 1849 was voor de verschillende cultures in de kolonie Suriname niet van de gunstigste. Aanhoudende en zware regens oefenden daarop, vooral in de eerste helft, eenen zeer nadeeligen invloed uit.

De landbouwer was daardoor ondanks zich zelven genoodzaakt veel tijd ongebruikt te laten voorbijgaan.

De algemeene uitkomsten waren dan ook, gedurende het genoemd gedeelte des jaars, zeer gering in verhouding tot de productie van vroegere jaren, en het is alleen aan de opbrengsten van de tweede helft des jaars te danken dat het jaar 1849 nog onder de middelbare is kunnen gerangschikt worden.

Het getal plantagien en bebouwde gronden verminderde evenwel met negen, zoodat het cijfer daarvan, met inbegrip der beide gouvernements-plantagien, op ultimo December nog slechts 276 bedroeg. Onder deze telde men 92 suiker-, 82 koffij-, 3 koffij- en katoen-, 7 koffij- en cacao-, 3 cacao-, 30 katoen-plantagien, 23 hout-, 1 rijst- en 35 kostgronden, die te zamen een getal van 389,382 akkers concessie hadden, waarvan 50,706¼ akkers in bewerking.

De gouvernements-etablissementen bestaan uit:

1°. de plantagie Catharina Sophia aan de Saramakka, welke volgens de statistieke tabellen van 1 Januarij 1850 eene uitgestrektheid van 2000 akkers heeft, waarvan 283 in bewerking.

Van de zich op dezelve bevindende slavenmagt, ten getale van 246, te weten:

87 mannen,
84 vrouwen,
40 jongens,
35 meisjes,

zijn 169 hoofden tot werken geschikt.

De geboorten bedroegen gedurende 1849 2 van het mannelijk geslacht, de sterfgevallen 5, waarvan 3 mannen en 2 kinderen beneden de 12 jaren. Voor den

onmiddellijken vrijdom werd er 1 afgestaan; zoodat er op die magt sedert het vorige jaar eene vermindering van 4 hoofden werd waargenomen.

De opbrengst van dit etablissement gedurende 1849 was:

aan suiker	630,000	pond,
„ proefhoudende rhum . .	10,580	gallons,
„ „ dram . .	11,836	„
„ melassie.	23,870	„
„ banannen	5,225	bossen,
„ maïs	80	vaten;

uitmakende, naar den gemiddelden prijs, door het Gouvernement quartaalsgewijze voor de heffing van de uitgaande regten vastgesteld, eene geldswaarde van ƒ 63,565.41;

2°. de plantagie Mijn Vermaak, met eene uitgestrektheid van 1000 akkers, waarvan 100 in bewerking, namelijk:

koffij met banannen . . .	15	akkers,
cacao	5	„
maïs	25	„
cassave.	20½	„
banannen	34½	„
	100	akkers.

Deze plantagie telt eene slavenmagt van 147 hoofden, als:

mannen	46
vrouwen	49
jongens	24
meisjes	28

en van deze 93 werkbare, welke voor het grootste gedeelte op plantagie Catharina Sophia bij toerbeurten werkzaam zijn.

De geboorten bedroegen gedurende 1849 4 van het vrouwelijk geslacht; de sterfgevallen 5, waarvan 3 mannen en 2 vrouwen.

De producten, van deze plantagie verkregen, waren:

banannen	17,000	bossen,
maïs	40	vaten,

p. m. eene geldswaarde uitmakende van ƒ 3,533.33.

3°. Het etablissement Andresa, aan de rivier Coppename gelegen, bestemd voor de houtvelling, doch met welks opheffing, uit hoofde der ongunstige resultaten, in 1849 een aanvang is gemaakt, terwijl een groot deel der slavenmagt naar Catharina Sophia werd overgebragt, leverde gedurende dien tijd nog ten dienste van verschillende landswerken in de kolonie 3711 kubieke voeten aan balken en 4951¾ vierkanten voeten aan planken, ter waarde van ƒ 4,475.98.

Naar Barbados werden afgescheept:

hout, vierkante voeten	6,754
molenwieken per stuk.	22
brandhout per vaam	57
spaken voor wielen per dozijn. .	40

alles te zamen te waarde van ƒ 7,938.31½, zoodat de geheele opbrengst der houtvelling bedroeg eene waarde van ƒ 12,414.29½.

Het personeel aldaar bestond uit 6 vreije personen en 197 slaven, waaronder;

mannen	97
vrouwen	100

Van welke als werkbare kunnen aangemerkt worden 105 hoofden.

De geboorten bedroegen gedurende 1849:

van het mannelijk geslacht . .	3
„ „ vrouwelijk „ . .	1
	4

De sterfgevallen waren:

van het mannelijk geslagt . .	3
„ „ vrouwelijk „ . .	3
	6

De plantagien en gronden aan particulieren toebehoorende, 274 in getal, beslaan eene oppervlakte van 386,382 akkers, van welke 50,318¼ gerekend kunnen worden in bewerking te zijn, en wel:

18,604½	beplant met suikerriet,
10,774	„ „ koffij,
175	„ „ „ en cacao,
784½	„ „ cacao,
9,640½	„ „ katoen,
210½	„ „ rijst,
10,246½	„ „ kost,
hout onbekend.	

Het getal slaven daarop werkzaam bedroeg 32,380 hoofden, waarvan er 28,653 bepaald aan dezelve verbonden zijn, te weten:

mannelijk	14,762
vrouwelijk	13,891

Daarvan zijn werkbaren 19,980, terwijl 3727 hoofden meer voor huiselijke diensten gebezigd worden.

Voor zooverre dit uit de statistieke opgaven is kunnen worden opgemaakt, hebben deze gronden in 1849 geproduceerd aan:

suiker.	29,786,512	pond,
rhum, proefhoudend.	73,537	gallons,
dram, „	187,196	„
melassie.	1,085,149	„
koffij	590,865	pond,
katoen.	993,614	„
cacao	154,120	„

zoomede eenige hoeveelheden rijst, maïs, arrowroot en hout, welke echter onbekend zijn.

Daaronder zijn evenwel niet begrepen de producten van drie katoen-plantagien, wier opgaven niet ingekomen zijn.

De geldelijke waarde, die deze producten, daaronder begrepen die der gouvernements-plantagien in het jaar 1849, gerekend kunnen worden voor te stellen, is, gerekend naar den gemiddelden prijs, door het Gouvernement quartaalsgewijze bepaald tot heffing der uitgaande regten, als volgt:

suiker	à $7\frac{1}{4}$ cts. per pond . .	ƒ	2,205,197.12
rhum	„ 50 cts. „ gallon . .		42,058.00
dram	„ 50 cts. „ „ . .		99,516.00
melassie	„ $22\frac{1}{2}$ cts. „ „ . .		249,529.27½
koffij	„ $20\frac{1}{2}$ cts. „ pond. . .		121,127,32½
katoen	„ $25\frac{1}{2}$ cts. „ „ . .		253,371.57
cacao	„ $19\frac{1}{4}$ cts. „ „ . .		29,668.10
	te zamen. .	ƒ	3,000,467.39

Hoewel het getal plantagien achtereenvolgend en ook weder gedurende 1849, gaandeweg afneemt, mag het bemoedigend verschijnsel niet onopgemerkt voorbijgezien worden, dat de vrije bevolking nog bij voortduring lust blijft gevoelen om zich op den landbouw en vooral op de kleine culturen toe te leggen.

VEETEELT.

De veestapel heeft, volgens de daarvan ingekomen staten, gedurende 1849 eene vermindering ondergaan, zoo als blijkt uit de hieronder staande vergelijking.

De veestapel was op het einde van:

	1848	1849
rundvee	5,839	5,813
paarden	191	182
muilezels	66	71
ezels	99	112
varkens	5,553	5,022
schapen	3,424	3,295
geiten	926	703

III. HANDEL EN SCHEEPVAART.

De handel en vaart op de kolonie Suriname is opengesteld voor alle volken, met welke het Koningrijk der Nederlanden in vriendschap leeft.

Een entrepôt bestaat tot gerief van den handel en zulks tegen betaling van een matig entrepôtregt

De *invoer* in de kolonie in 1849 bedroeg aan geldswaarde eene som van . . . . ƒ 1,898,176.02

van Nederland	ƒ 1,073,617.02
„ Noord-Amerika	587,746.00
„ vreemde plaatsen	236,813.00
	ƒ 1,898,176.02

hetgeen, bij vergelijking met het bedrag des invoers in 1848, een *meerder* bedrag geeft van ƒ 205,594.28.

Het *uitgevoerde* bedroeg:

naar Nederland eene waarde van	ƒ 2,241,550.87½
„ Noord-Amerika	267,534.18
„ vreemde plaatsen	175,836.63
	ƒ 2,684,921.68½

de som van ƒ 347,841.18½ *minder* dan in 1848.

De hierboven bedoelde *invoer* geschiedde met 170 schepen, metende 11,930 lasten, waaronder:

Nederlandsche . . .	61
Noord-Amerikaansche .	30
andere vreemde . . .	79
te zamen	170

De *uitvoer* vond plaats met 182 schepen, te zamen metende 13,098½ lasten, waaronder:

Nederlandsche . . .	72
Noord-Amerikaansche .	32
andere vreemde . . .	78
te zamen	182

De met Nederlandsche bodems *ingevoerde* artikelen bestonden in het navolgende, en bedroegen:

manufacturen	ƒ 270,497.65	
kleederen	83,509.98½	
huisraad en meubelen	9,514.25	
porselein en aardewerk	13,135.69½	
schrijfbehoeften	7,630.80	
		ƒ 384,288.38
diverse provisien	ƒ 65,297.35	
boter	107,442.00	
kaas	32,751.60	
vleesch	6,585.60	
spek	11,570.50	
bloem	2,002.00	
rijst	9,556.00	
suiker	9,075.30	
thee	7,340.00	
tabak en snuif	9,424.60	
visch	1,217.50	
sigaren	3,305.00	
kaarsen	2,671.00	
lampolie	25,542.10	
zeep	919.50	
zout	1,101.60	
		295,801.65

Dranken.

bier	ƒ 15,927.20	
jenever	72,031.40	
wijnen	48,676.90	
		136,635.50

Bouwmaterialen enz.

steenen	ƒ 23,271.00½	
cement	7,140.00	
kalk	14,155.00	
vierkant hout en planken	1,573.00	
materialen	51,609.35½	
verwwaren	33,316.80	
		131,065.16
	Transporteren	ƒ 947,790.69

	Per transport ƒ	947,790.69
vee		200.00
gereedschappen	ƒ 41,080.19	
hoepels	13,616.50	
touwwerk	14,879.00	
		69,575.69
geneesmiddelen		11,940.20
diverse goederen		44,110.44
		ƒ 1,073,617.02

De invoer met Amerikaansche schepen bestond in, en bedroeg, als volgt:

manufacturen	ƒ 4,627.12	
glas, porselein en aardewerk	216.35	
kleederen	392.15	
huisraad en meubelen	4,296.09	
		ƒ 9,531.71
diverse provisien	ƒ 23,108.60	
boter	1,477.40	
vleesch	53,793.23	
spek	71,946.34	
bloem	111,099.00	
rijst	22,862.30	
suiker	20.00	
thee	825.74	
visch	182,171.14	
tabak en snuif.	13,296.91	
sigaren	6,466.24	
zeep	10,079.79	
zout	42.00	
kaarsen	33,031.95	
lampolie	9,378.05	
		539,598.69
dranken	ƒ 430.00	
wijnen	1,111.00	
bier	110.00	
		1,651.00
vee		1,000.00
	Transporteren ƒ	551,781.40

	Per transport	ƒ 551,781.40
materialen	ƒ 2,924.41	
kalk	733,75	
planken	21,103.37	
verwwaren	54,00	
		24,815.53
gereedschappen	ƒ 3,720.83	
hoepels	80.00	
touwwerk	3,704.47	
		7,505.30
geneesmiddelen		1,222.74
diverse goederen		2,421.03
		ƒ 587,746.00

Die van *vreemde* plaatsen uit:

manufacturen	ƒ 19,629.10	
kleederen	8,210.15	
huisraad en meubelen	1,307.00	
porselein en aardewerk	781.00	
schrijfbehoeften	254.00	
		ƒ 30,181.25
diverse provisien	ƒ 12,477.71	
boter	2,706.00	
kaas	80.00	
vleesch	1,782.00	
spek	27,544.66	
bloem	38,483.00	
rijst	24,865.20	
suiker	457.00	
tabak en snuif	1,249.20	
visch	9,752.19	
sigaren	739.32	
kaarsen	5,690.50	
lampolie	506.00	
zeep	10,028.00	
zout	6,455.00	
		142,815.78
vee		10,581.00
	Transporteren	ƒ 183,578.03

	Per transport	ƒ 183,578.03
dranken	ƒ 4,653.30	
bier	8,448.50	
wijnen	9,087.80	
		22,189.60
steenen	ƒ 1,286.00	
materialen	2,644.40	
cement	42.00	
kalk	1,027.00	
hout en planken	5,826.80	
verwwaren	290.00	
		11,116.20
gereedschappen	ƒ 3,699.10	
hoepels	647.00	
touwwerk	77.00	
		4,423.10
geneesmiddelen		221.20
diverse goederen		15,284.87
		ƒ 236,813.00

Wanneer men deze opgaven zamenvat, erlangt men deze slotsom:

Binnen de kolonie aangekomen:

uit Nederland	61	schepen	metende	7,098	lasten
„ Noord-Amerika	30	„	„	2,871	„
„ vreemde plaatsen	79	„	„	1,961	„
	170			11,930	„

Ingevoerd.

Manufacturen.

uit Nederland	ƒ 270,497.65	
„ Noord-Amerika	4,627.12	
„ andere vreemde landen	19,629.10	
		ƒ 294,753.87

Provisien.

uit Nederland	ƒ 295,801.65	
„ Noord-Amerika	539,598.69	
„ andere vreemde landen	142,815.78	
		978,216.12
	Transporteren	ƒ 1,272,969.99

Per transport ƒ 1,272,969.99

Dranken.

uit Nederland	ƒ 136,635.50	
„ Noord-Amerika	1,651,00	
„ andere vreemde landen	22,189.60	
		160,476.10

Bouwmaterialen.

uit Nederland.	ƒ 131,065.16	
„ Noord-Amerika	24,815.53	
„ andere vreemde landen	11,116.20	
		166.996.89

Gereedschappen.

uit Nederland.	ƒ 69,575.69	
„ Noord-Amerika	7,505.30	
„ andere vreemde landen	4,423.10	
		81,504.09

Geneesmiddelen.

uit Nederland.	ƒ 11,940.20	
„ Noord-Amerika	1,222.74	
„ andere vreemde landen	221.20	
		13,384.14

Levend vee.

uit Nederland.	ƒ 200.00	
„ Noord-Amerika	1,000.00	
„ andere vreemde landen	10,581.00	
		11,781.00

Glas-, porcelein- en aardewerk.

uit Nederland.	ƒ 13,135.69½	
„ Noord-Amerika	216,35	
„ andere vreemde landen	781.00	
		14,133.04½

Kleederen.

uit Nederland.	ƒ 83,509.98½	
„ Noord-Amerika	392,15	
„ andere vreemde landen	8,210.15	
		92,112.28½

Transporteren ƒ 1,813,357,54

Per transport ƒ 1,813,357.54

Huisraad en meubelen.

uit Nederland	ƒ 9,514.25	
„ Noord-Amerika	4,296.09	
„ andere vreemde landen.	1,307.00	
		15,117.34

Schrijfbehoeften.

uit Nederland	ƒ 7,630.80	
„ Noord-Amerika.	„	
„ andere vreemde landen.	254.00	
		7,884.80

Diverse goederen.

uit Nederland.	ƒ 44,110.44	
„ Noord-Amerika	2,421.03	
„ andere vreemde landen.	15,284.87	
		61,816.34
	te zamen	ƒ 1,898,176.02

Betrekkelijk den *uitvoer* kan het volgende medegedeeld worden.

Naar Nederland heeft dezelve plaats gehad met 72 schepen, metende 8290 lasten, geladen met de navolgende producten:

	11,475	pd. arrowroot en gomma . . . . . ƒ	1,147.50
212 pl. à	1,195	w. meubelen en werkhout	1,401.50
	19,478	pd. huiden	2,753.12
	475	„ cacao.	95.00
	510,605	„ katoen.	117,343.55
	592,640	„ koffij.	114,291.13
	15,706	„ oud koper	6,282.40
	204,930	„ kwassie-hout	12,295.80
	2,344	„ lood	234.40
	30,372	gallons melassie.	7,019.05
	401	„ oranje-schillen.	40.10
	49,824	„ rhum en dram	24,912.00
	29,649,516	pd. suiker	1,952,708.07½
	1,085	„ oud tin.	217.00
	177	„ vischlijm	44.25
	vruchten 50 vt. Chin. appelen		50.00
	diverse goederen.		716.60
			ƒ 2,241,550.87½

Naar Noord-Amerika geschiedde de *uitvoer* met 32 schepen, metende 3,101 lasten, die in lading medenamen:

arrowroot en gomma 1,227 pd.	*f*	122.70
bananen 1845 bossen.		369.00
korenmeel 25 vaten.		225.00
jenever enz. 168 kelders		705.60
3 p[s]. letterhout		20.00
huiden 1328 pond		199.20
huisraad.		280.00
cacao 117,843 pond.		23,568.60
vuile katoen 275 pond.		35.75
hoeden, petten en kleederen.		98.00
10,883 pond koffij		1,930.65
12,036 „ oud koper		4,814.40
38,720 „ kwassie-hout.		2,323.20
3995 „ lood		399.50
745,466 gallons melassie		162,942.55
3091 „ dram		1,545.50
940,456 pond suiker.		65,451.53
1085 „ tin.		47.00
vee 39 varkens.		234.00
vruchten en confituren.		1,172.00
diversen.		890.00
	f	267,534.18

De *uitvoer naar vreemde landen* vond plaats met 78 schepen, metende te zamen 1701½ lasten, en bestond in het navolgende:

157 manden pijpen	*f*	314.00
402 pond arrowroot.		40.20
8245 bossen bananen.		1,649.00
bier 4 vaten en 1 mand		88.00
bloem 217 vaten.		3,240.00
boter 770 pond		385.00
sterke dranken 409 kelders		3,382.30
gereedschappen		601.00
houtwaren		12,064.89½
diverse huisraden		332.00
42 kistjes kaarsen		504,00
kaas		3,308.50
Transporteren	*f*	25,908.89½

Per transport *f*	25,908.89½
katoen 214,795 pond	46,532.87½
cacao 177 pond	35.40
koffij 13,875 pond	1,998.00
256 gallons lampolie	372.00
158,681 pond maïs	3,073.62
66,009 gallons melassie	15,101.70
manufacturen	4,346.60
materialen	150.00
pinda's enz.	200.40
provisien	9,027.60
22,048 gallons rhum en dram	11,174.00
16,827 pond rijst	1,602.70
3517 pond sigaren (Sur.)	703.40
123½ vat spek	3,705.00
531,230 pond suiker	39,108.59
10,025 pond tabak en snuif	1,503.75
vee, 30 varkens	180.00
verwwaren	576.00
gezouten visch	7,265.10
vleesch	420.00
wijnen	758.00
zeep	396.00
zout	1,110.00
diverse goederen	587.00
f	175,836.63

Verdeeling van den uitvoer.

Suiker.

naar Nederland	29,649,516 pond	*f* 1,952,708.07½
„ Noord-Amerika	940,456 „	65,451.53
„ andere vreemde landen	531,230 „	39,108.59
	31,121,202 pond	*f* 2,057,268.19½

Melassie.

naar Nederland	30,372 gallons	*f* 7,019.05
„ Noord-Amerika	745,466 „	162,942.55
„ andere vreemde landen	66,009 „	15,101.70
	841,847 gallons	*f* 185,063.30

Rhum.

naar Nederland	49,824 gallons		*f* 24,912.00
„ Noord-Amerika . . .	3,091 „	dram	1,545.00
„ andere vreemde landen .	22,348 „	rhum en dram	11,174.00
	75,263 gallons rhum en dram		*f* 37,631.50

Koffij.

naar Nederland	592,640 pond	*f* 114,291.13
„ Noord-Amerika	10,883 „	1,930.65
„ andere vreemde landen	13,875 „	1,998.00
	617,398 pond	*f* 118,219.78

Katoen.

naar Nederland	510,605 pond	*f* 117,843.55
„ Noord-Amerika	275 „	85.75
„ andere vreemde landen	214,795 „	46,582.87½
	725,675 pond	*f* 163,912.17½

Cacao.

naar Nederland	475 pond	*f* 95.00
„ Noord-Amerika	117,843 „	23,568.60
„ andere vreemde landen	177 „	35.40
	118,495 pond	*f* 23,699.00

Verschillende producten.

naar Nederland	*f* 16,331.77
„ Noord-Amerika	5,435.90
„ andere vreemde landen	6.565.92
	f 28,333.59

Hout.

naar Nederland	*f* 1,401.50
„ Noord-Amerika	20.00
„ andere vreemde landen	12,064.89½
	f 13,486.39½

Diverse goederen.

naar Nederland	*f*	7,449.80
„ Noord-Amerika		7,619.50
„ andere vreemde landen		40,083.25
	f	55,152.55

Vee.

naar Noord-Amerika	*f*	234.00
„ andere vreemde landen		180.00
	f	414.00

De uitgevoerde producten van den landbouw hebben aan geldswaarde bedragen, als:

suiker.	*f*	2,057,268,19½
melassie		185,063.30
rhum en dram.		37,631.50
koffij		118,219.78
katoen		163,912.17½
cacao		23,699.00
houtwaren		28,503.17
en de overige artikelen met elkander		70,624.56½
alzoo te zamen	*f*	2,684,921.68½

De *aanvoer* der goederen, welke door het entrepôt zijn gegaan, bedroeg:

uit Nederland	*f*	42,504.10
„ Noord-Amerika		1,770.34
„ andere vreemde landen.		42,574.41
te zamen	*f*	86,848.85

De *invoer* door het entrepôt in de kolonie de som van . . *f* 34,331.20

De *uitvoer* door het entrepôt:

naar Nederland	*f*	21,986.25
„ vreemde plaatsen		14,385.30
te zamen	*f*	36,371.55

De *invoer* voor rekening van het Gouvernement heeft bedragen, als:

uit Nederland	ƒ	59,676.49
„ Noord-Amerika		112,174.17
„ andere vreemde landen		180.00
te zamen	ƒ	172,030.66

De *uitvoer* als voren heeft bedragen en zich alleen bepaald:

naar Nederland	ƒ	34,079.59

welke beide onder den algemeenen in- en uitvoer zijn begrepen.

IV. UITGIFTE VAN NIEUWE GRONDEN TER CULTUUR.

Nieuwe gronden kunnen ter cultuur worden uitgegeven in alle zoodanige gedeelten der kolonie, waar zulks aan de veiligheid derzelve geen dadelijken hinder kan toebrengen.

De verzoekers mogen zoodanige door hen verkregene concessie de twaalf eerste jaren niet doen terugkeeren in den boezem van het domein.

Zij moeten gedurende die twaalf jaren aan de koloniale kas wegens zoodanige door hen verkregene concessien betalen eene recognitie van 20 cent per akker in het jaar, en na verloop van dien tijd van 10 cent per akker in het jaar.

De verzoeken tot het bekomen van nieuwe gronden in de kolonie Suriname moeten schriftelijk worden gedaan aan den Gouverneur, die dezelve met zijne consideratien zendt aan het Departement van Kolonien, om daarop 's Konings goedkeuring te verkrijgen, waarna de Gouverneur autorisatie bekomt om de grondbrieven op te maken en aan de belanghebbenden uit te reiken.

In het uitgeven van nieuwe gronden naast die, welke reeds in cultuur zijn, wordt de voorkeur gegeven aan den eigenaar van den belendenden in cultuur zijnden grond, mits men wete dat dezelve de middelen bezit, om den nieuwen grond in cultuur te brengen.

Bij het uitgeven van gronden zijn ook preferent die verzoekers, welke reeds in de kolonie zijn gevestigd, of van wien men grond heeft te veronderstellen, dat zij zich aldaar zullen nederzetten, boven dezulke, welke niet in de kolonie wonen, of niet voornemens zijn zich aldaar neder te zetten.

Geene gronden worden uitgeven aan degenen, welke de middelen niet bezitten om dezelve in cultuur te brengen, ook niet aan hen, die ondersteld kunnen worden, niet voornemens te zijn den grond te cultiveren. Dit geschiedt ter voorkoming, dat de gronden in handen komen van speculanten, welke dezelve, zonder die in cultuur te hebben gebragt, weder zouden verkoopen.

Voorts kan ook land in pacht verkregen worden, door ieder burger of ingezeten der kolonie die zich daartoe aan het Bestuur aanmeldt en tegen wien geene afdoende redenen bestaan om hem zoodanige gunst te weigeren.

Aan aanvragen, waarbij de gevraagde grond bepaaldelijk wordt aangewezen, voldoet het Bestuur in zooverre, als de plaatselijke gesteldheid en het algemeen belang het gedoogen.

De uitgifte bepaalt zich in den regel tot eene vierkante oppervlakte van vijf kettingen breedte en diepte, of één bunder Nederlandsche landmaat, onverminderd het dadelijk toestaan van meerdere aaneengrenzende bunders grond, in de gevallen, waarin zulks oorbaar wordt beschouwd.

Dezelve geschiedt tegen den huurprijs van tien gulden per jaar voor ieder bunder, betaalbaar in termijnen na verloop van elk quartaal.

De huur van zoodanigen grond kan, naar het verlangen van de verzoekers, wor-

den aangegaan minstens voor den tijd van drie, en hoogstens voor den tijd van tien achtereenvolgende jaren, en zulks onder voorbehoud van het regt voor zich en hunne erven of regtverkrijgenden, om drie maanden vóór dat de huurtijd is verstreken, bij voorkeur boven anderen, den reeds bezeten grond op nieuw te kunnen pachten.

De verzoeken van diegenen, welke meerderen grond achter of in de nabijheid van den reeds aan hen verpachten willen erlangen, komen, indien de plaatselijke gesteldheid zulks mogt toelaten, eerst dan in aanmerking, wanneer zij voldoende kunnen bewijzen, dat de reeds aan hen uitgegevene gronden goed door hen bebouwd en productief gemaakt zijn.

Geene overdragt van huur mag plaats hebben dan met voorkennis en goedkeuring van het bestuur, en zal daarvan regelmatige aanteekening worden gehouden in het register der verhuurde perceelen.

In 1849 zijn vier aanvragen om landerijen in allodialen eigendom, tot een bedrag van 1076 ½ akkers, aan het Gouvernement gedaan, terwijl 12 verzoeken om erven in pacht aan het bestuur werden ingediend, te zamen omtrent 16 bunders.

J. Slavenbevolking.

§ 1. *Getal.*

Het getal slaven in Suriname aanwezig is reeds in het eerste hoofdstuk van dit verslag opgegeven.

§ 2. *Slavenregisters.*

Ofschoon vroeger reeds slavenregisters binnen de kolonie aanwezig waren, werden echter bij koninklijk besluit van 4 Januarij 1826, n°. 92 (Gouvernementsblad n° 2), eenige nadere bepalingen en voorzieningen ter ampliatie dezer registers vastgesteld, hoofdzakelijk met het oogmerk om dezelve ook te doen strekken tot krachtdadige beteugeling van den slavenhandel.

Ten dien einde werden de registers, welke, naar aanleiding van de, bij publicatie van Gouverneur en Raden der kolonie Suriname van den 18 Augustus 1823, vastgestelde opgaven van familien en op zich zelve staande personen, uitmakende de in- en opgezetenen der kolonie, benevens die van derzelver slaven, aan het kantoor der hoofdgelden aldaar gehouden werden, met eene kolom van mutatien vermeerderd, ten einde daarop bij te houden alle vermeerderingen of verminderingen, welke in het getal der slaven, sedert den dag van het indienen van de jaarlijksche opgave tot den dag van het indienen van de volgende, zouden voorvallen, en werd voorts ieder eigenaar van slaven verpligt om van alle vermeerderingen of verminderingen, welke, nadat zijne jaarlijksche opgave aan het kantoor der hoofdgelden is ingeleverd, hetzij door geboorte, overlijden, koop, of verkoop, schenking, ruiling of op welke andere wijze ook, in het getal zijner slaven, mogt voorvallen, daarvan eene schriftelijke, door hem onderteekende en onder presentatie van eede af te geven verklaring, in welke de naam van den betrokken slaaf duidelijk moet vermeld staan, aan voornoemd kantoor in te dienen.

Verdere bepalingen regelden de rigtige uitvoering hiervan en er werden tevens boeten op overtredingen te dezer zake vastgesteld ten bedrage van ƒ 25 tot ƒ 500.

Ter verrigting der werkzaamheden uit dat besluit voortgevloeid is een afzonderlijk ambtenaar benoemd en aan het kantoor der hoofdgelden toegevoegd. Deze ambtenaar mag geene administratie van plantagien of gronden voeren of op eenigerhande wijze in het beheer van dezelve betrokken zijn.

Toenmaals werd bij gemeld besluit het toezigt over de registratie der slaven opgedragen aan den raad-fiscaal, wiens functien sedert op den procureur-generaal zijn overgegaan, zoodat deze thans met dat toezigt belast is.

Ten gerieve der ingezetenen van de opper- en neder-districten Nickerie zijn de

landdrosten aldaar met de functie van registrateur der slaven belast. De opgaven wegens vermeerdering en vermindering in het getal der slaven worden aldaar in duplo ingediend en het duplicaat met de eerste gelegenheid aan den registrateur der slaven gezonden, die, nadat het visa daarop van den kolonialen ontvanger en betaalmeester verkregen is, de inschrijving der verlangde mutatien in de registers bewerkstelligt.

§ 3. *Verordeningen tegen het wegloopen.*

De bestaande verordeningen, welke in de kolonie Suriname bestonden tegen het wegloopen van slaven, niet doelmatig bevonden zijnde, zoo werden dezelve in 1828, bij publicatie van 5 December van dat jaar (Gouvernementsblad n°. 23), door meer doeltreffende wets-bepalingen vervangen. Die wets-bepalingen zijn evenwel later nog gewijzigd geworden bij de publicatien van 30 October 1829 (Gouvernementsblad n°. 20), 5 Februarij 1834 (Gouvernementsblad n°. 1), 1 Mei 1838 (Gouvernementsblad n°. 7), 7 October 1839 (Gouvernementsblad n°. 13), $^{13}/_{14}$ Julij 1840 (Gouvernementsblad n°. 6).

De voornaamste der thans uit kracht der aangehaalde publicatien te dezer zake in werking zijnde bepalingen, zijn de volgende.

Voor wegloopers worden gehouden alle slaven die zich eigendunkelijk, zonder de toestemming hunner eigenaren of derzelver representanten, uit hunne woningen of van derzelver gronden verwijderen, of welke zich schuil houden, en zich alzoo aan de dienst hunner meesters of gezagvoerders onttrekken.

Voor zooverre de slaven, welke zich aan deze misdaad schuldig maken, te Paramaribo arbeiden, is de eigenaar of wel deszelfs representant gehouden, binnen den tijd van drie maal vier en twintig uren, nadat hem zulks is bekend geworden, daarvan schriftelijke aangifte te doen bij het hoofd der politie. Wanneer de slaaf verhuurd is, is de huurder verpligt den verhuurder tot het doen dier aangifte in staat te stellen. Op het niet doen der bedoelde aangifte staat eene boete van *f* 10 tot *f* 25.

Voor wegloopers worden ook gehouden alle slaven welke in de bosschen en velden rondom Paramaribo worden aangetroffen, zonder voorzien te zijn van een door den eigenaar of huurder afgegeven en door den luitenant van politie geviseerd permissiebiljet.

Voor wegloopers worden insgelijks gehouden alle slaven, die zich uitgeven voor wachtnegers op de kostgronden rondom Paramaribo gelegen, wanneer zij niet van een dergelijk, door den luitenant van politie geviseerd, permissiebiljet voorzien zijn.

Nog worden voor wegloopers gehouden alle slaven, die, zich in de dienst van eenen visscher bevindende, op zijnen visscherspas niet bekend zijn.

Wanneer een slaaf zich van de plantagie of van den grond, waartoe hij behoort, of waaraan hij is verhuurd of waarop hij arbeidt, zonder voorkennis of toestemming van den directeur of opzigter, verwijdert, en dezelve binnen den tijd van ééne maand niet op de plantagie is teruggekeerd, moet de directeur daarvan eene schriftelijke kennisgeving doen toekomen aan den kapitein der divisie. Bijaldien echter meer dan drie slaven zich gelijktijdig van de plantagie mogten verwijderen, is hij verpligt zoodanige kennisgeving onverwijld aan den burger-kapitein te doen.

Op het niet doen der hierboven vermelde kennisgevingen is eene boete gesteld van *f* 10 tot *f* 25.

Voor zoodanigen slaaf, welke, ter zake van bloote desertie, zonder eenige bijkomende verzwarende omstandigheid, hetzij in het stads-district, hetzij in eene der divisien, hetzij in de districten Nickerie, wordt aangehouden, is door den eigenaar een vanggeld van *f* 3 verschuldigd. Tegen betaling daarvan, alsmede der voedingskosten, wordt de weggeloopen slaaf, door den procureur-generaal in het stads-district, door de landdrosten in de districten Nickerie en door de burger-kapiteins in de divisien, onmiddellijk aan deszelfs meesters overgegeven.

Zoo dikwerf in de voormelde districten en divisien een slaaf wordt aangehouden, welke, hetzij ter zake van langdurige desertie, hetzij wegens andere verzwarende

omstandigheden, aan den procureur-generaal moet worden overgeleverd, is door den eigenaar van zoodanigen slaaf een vanggeld van ƒ 6 verschuldigd, hetwelk door hem vóór de terugname van den slaaf moet worden voldaan.

Voor iederen weggeloopen slaaf, welke ter gelegenheid eener burger- of militaire patrouille binnen de hierboven bedoelde districten en divisien wordt aangehouden, is door den eigenaar verschuldigd eene premie, ten behoeve der koloniale kas, van ƒ 25, te voldoen vóór de terugname van den slaaf door den eigenaar.

Voor iederen weggeloopen slaaf, welke in de oude kolonie, buiten het zoogenaamde kordon van binnenlandsche defensie, door eene patrouille wordt aangehouden, is door den eigenaar eene premie van ƒ 50 ten behoeve der koloniale kas verschuldigd, welke hij moet voldoen, alvorens den slaaf terug te nemen.

Zoo dikwerf, hetzij in de oude kolonie, hetzij in de districten Nickerie, een of meer slaven, welke ontegenzeggelijk het voornemen hadden, om uit de volkplanting te ontvlugten, worden achterhaald, hetzij door eene patrouille, hetzij zonder zoodanige patrouille, door vrije personen, en slaven te zamen of afzonderlijk, is door den eigenaar voor iederen aangehaalden slaaf eene premie van ƒ 100 verschuldigd, ten behoeve dergenen, welke de aanhouding hebben gedaan. Deze premie moet mede worden voldaan vóór de terugname van den slaaf door den eigenaar.

Zoodanige eigenaren welke zelven of wier onderhoorigen de patrouilles gedeeltelijk hebben uitgemaakt zijn voor iederen hunner door die patrouilles aangehouden slaven, verschuldigd eene premie, gelijkstaande met de helft der hiervoren aangewezenen.

De ontvlugting van eenen slaaf uit de kolonie Suriname, met het kennelijk doel, om zich aan zijnen wettigen meester te onttrekken, wordt gestraft met dwangarbeid op een der lands-etablissementen, of wel op de plantagie zijns meesters, of eenigen anderen door dezen aan te wijzen grond, voor den tijd van ten hoogste tien achtereenvolgende jaren.

Wanneer zoodanige ontvlugting van eenen slaaf is voorafgegaan of vergezeld geweest door de misdaad van diefstal, of eenig ander misdrijf tegen den eigendom, wordt de schuldige gestraft met dwangarbeid op eene der plaatsen als boven, voor den tijd van ten hoogste vijftien jaren.

Wanneer de ontvlugting eens slaafs is voorafgegaan of vergezeld geweest door eene daad van verzet of geweld tegen personen, welke den vlugteling hebben aangehouden, of getracht aan te houden, wordt de schuldige met den dood gestraft, tenzij zoodanige daad van geweld of verzet geene verwonding of eenig ander schadelijk gevolg mogt hebben te weeg gebragt, wanneer ook de naaste straf aan die des doods door den regter kan worden toegepast.

Wanneer twee of meer slaven komplot tot ontvlugting uit de kolonie gemaakt hebben en daarvan regtens voldoende is gebleken: wordt de hoofdaanlegger tot levenslangen dwangarbeid en ieder der medepligtigen tot dwangarbeid voor den tijd van tien jaren veroordeeld.

Vrije personen, welke de ontvlugting van eenen slaaf uit de kolonie door schuilhouding van denzelve begunstigd of middelen van transport daartoe hebben gegeven, of zoodanige ontvlugting op eenige andere wijze hebben bevorderd, worden gestraft met confinement op een der lands-etablissementen voor ten minste één jaar en ten hoogste tien jaren. Deze straf zal die van dwangarbeid zijn voor slaven, zoo dikwerf deze de ontvlugting van eenigen slaaf hebben begunstigd of bevorderd.

Wanneer, hetzij vrije personen, hetzij slaven, zich voor of tijdens de ontvlugting van eenen slaaf, met dezen laatsten aan eenige andere misdaad mogten schuldig of medepligtig maken, welke eene hoogere straf, dan die van een confinement voor vrije personen en van dwangarbeid voor slaven, gedurende den tijd van ten hoogste tien jaren, behoort ten gevolge te hebben, legt de regter aan zoodanige schuldigen en medepligtigen die straf op, welke is vastgesteld tegen de misdaad, vóór of bij de ontvlugting van eenen slaaf gepleegd.

Zoo dikwerf, volgens de bovenstaande bepalingen, de straf van dwangarbeid tegen slaven moet worden toegepast, wordt deze voorafgegaan door eene correctie met slagen, ter bepaling des regters.

De poging tot ontvlugting van eenen slaaf uit de kolonie, door daden van uitvoering gekenmerkt, wordt met dezelfde straffen achtervolgd als de ontvlugting,

welke door aanhouding of uitlevering van den ontvlugten slaaf is of wordt verijdeld.

Slaven, welke uit de kolonie zijn ontvlugt of gepoogd hebben dit te doen, met het kennelijk oogmerk om zich aan den wettigen meester te onttrekken, kunnen nimmer brieven van vrijdom bekomen.

Vrije personen en slaven, welke de ontvlugting van eenen slaaf uit de kolonie, door aanhouding van denzelve, verijdelen, of, door ontdekking aan de bevoegde autoriteit van eenig komplot van slaven tot ontvlugting uit de kolonie, weten te voorkomen, met dat gevolg dat de schuldigen in handen der politie geraken, worden, hetzij met premien van ten minste ƒ 100 voor iederen vlugteling, hetzij ook, wat slaven betreft, in bijzondere gevallen, door het Gouvernement met vrijdom begiftigd, en zulks tegen schadeloosstelling aan den eigenaar.

Wanneer een slaaf aanwijzing doet van een zoogenaamd kamp of dorp, waarin zich weggeloopene slaven bevinden, en hetzelve, ten gevolge dier aanwijzing, werkelijk wordt gevonden, verkrijgt die slaaf van wege het Gouvernement eene belooning, zoodanig als de Gouverneur oordeelt te behooren.

§ 4. *In- uit- en vervoer van slaven.*

Zonder toestemming van den Gouverneur is het aan niemand geoorloofd een of meer slaven uit de overige divisien der kolonie te zenden of te vervoeren naar het district Nickerie.

Die een of meer slaven naar het district Nickerie wil vervoeren is gehouden daarvan, bij drie achtereenvolgende advertentien in de nieuwspapieren, kennis te geven, opdat degenen, die eenig regt op dezelve slaven vermeenen te bezitten, binnen den tijd van veertien dagen, na de gedane advertentien, eene acte van oppositie ter gouvernements-secretarie kunnen inleveren.

Verzending of vervoering van een of meer slaven naar het district Nickerie, zonder toestemming des Gouverneurs, staat gelijk aan verzending of vervoer buiten de kolonie en heeft dezelfde straffen ten gevolge.

De uit- en invoer van slaven van en naar de Nederlandsche West-Indische bezittingen onderling, welke eerst onder zekere bepalingen was toegestaan, heeft echter bezwaren doen kennen, welke, zoo uit aanmerking van den verschillenden arbeid der slaven in die onderscheidene bezitingen, als uit hoofde van andere locale omstandigheden, in het belang eener goede politie behoorden te worden weggenomen.

Dienvolgens is in 1838 die uit- en invoer provisioneel opgeschort, doch aan den Gouverneur overgelaten om, in bijzondere daarvoor vatbare gevallen, dezelve toe te staan.

De invoer van slaven in de Nederlandsche West-Indische bezittingen uit vreemde kolonien en plaatsen, alwaar de directe invoer van slaven uit Afrika niet geoorloofd is, mag alleen krachtens eene speciale permissie van den Gouverneur geschieden.

De uitvoer van slaven van de Nederlandsche West-Indische bezittingen naar vreemde landen, kolonien en plaatsen, alwaar de directe invoer van slaven uit Afrika niet geoorloofd is, mag alleen geschieden op bekomene uitdrukkelijke toestemming van het Departement van kolonien.

Voor den uitvoer van slaven uit Suriname moet eene belasting van ƒ 100 voor elken slaaf betaald worden.

Bij den invoer van slaven uit een der Nederlandsche West-Indische eilanden in Suriname wordt, op eene daartoe aan het Gouvernement aldaar te doene aanvrage, aan de belanghebbenden uitgereikt eene premie van ƒ 25 voor elken gezonden werkbaren plantagie-slaaf en van ƒ 12.50 voor elken gezonden slaaf beneden de zestien en boven de twaalf jaren.

Die verlof krijgt om slaven van de eene Nederlandsche West-Indische bezitting naar de andere over te voeren, moet een borgtogt van ƒ 1000 stellen voor elken slaaf of slavin, tot dat binnen zekeren tijd het bewijs geleverd is, dat de invoer werkelijk in de bestemde kolonie heeft plaats gehad.

Elk die, strijdig met de bestaande bepalingen, eenigen slaaf uitvoert of verzendt, hetzij naar eene plaats waarheen zulks niet geoorloofd is, hetzij zonder inachtneming der voorgeschrevene formaliteiten, of die daartoe de hand mogt geleend hebben, alsmede elke schipper die, hiermede strijdig, een slaaf heeft aan boord genomen en uitgevoerd, verbeuren elk, hoofd voor hoofd, eene boete van *f* 500 voor elken slaaf, terwijl bovendien aan zoodanigen slaaf brieven van vrijdom zullen worden uitgereikt, waarvan de gebruikelijke kosten voor rekening van den eigenaar komen, en dit alles onverminderd zoodanige actie, welke ter zake van verboden slavenhandel aan het publiek ministerie mogt competeren.

§ 5. *Verbod van scheiding van moeders en kinderen.*

Slaven mogen, gedurende het leven van hunne moeder en zoo lang zij tot den slavenstand behooren, nimmer afgezonderd van dezelve worden verkocht, verruild, weggeschonken of op eenige andere wijze in eigendom van eenen derde overgaan, zoo als dit wederkeerig niet met de moeder, afgezonderd van hare kinderen, mag plaats hebben, zoodat kinderen met derzelver moeder of de moeder met hare kinderen, nooit anders dan gelijktijdig en steeds aan een en denzelfden persoon kunnen worden veralieneerd, onder welken titel zoodanige alienatie ook moge plaats vinden.

Alle handelingen en verbindtenissen daarmede strijdig zijn nietig en van geene waarde, terwijl overtredingen met eene boete van *f* 500 worden gestraft.

Het zoo even gemelde verbod houdt echter op van kracht te zijn, wanneer het kind of de kinderen, van welken ouderdom ook, of ook de moeder, worden verkocht voor den vrijdom, mits de kooper of verkrijger zich bij notariele acte verbinde om binnen den tijd van drie jaren na de dagteekening der verbindtenis of handeling, ten gevolge waarvan zoodanige alienatie heeft plaats gehad, de daartoe benoodigde brieven van manumissie te verzoeken.

Binnen den tijd van drie dagen na het tot stand brengen van zoodanige verbindtenis of handeling, moet een afschrift dezer acte aan den commissaris der inlandsche bevolking vertoond en door hem geregistreerd worden. Bij gebreke hiervan verbeuren, zoowel kooper als verkooper, ieder eene boete van *f* 100.

Op gezegd verbod mag door de respective regterlijke collegien uitzondering gemaakt worden, indien van wege het openbaar ministerie, ter oorzake van gepleegde misdragingen, de afzonderlijke verkoop van eenig slavenkind of van de moeder, als een toevoegsel van de aan dezelve op te leggen straf, mogt voorgedragen worden.

Wanneer echter redenen voorhanden zijn, welke het voor den eigenaar ten hoogste wenschelijk, of het ook voor den slaaf van belang maken, dat van het algemeen verbod ten deze worde afgeweken, kan de eigenaar, mits het af te scheiden kind den vollen ouderdom van twaalf jaren bereikt hebbe, deze redenen aan den Gouverneur voordragen, en vermag deze, na den commissaris der inlandsche bevolking te hebben gehoord, op het verzoek om autorisatie tot de verlangde afscheiding beschikken, zoo als hij vermeent te behooren.

Op het niet vragen der brieven van manumissie binnen den bepaalden tijd, voor dergelijke afgescheidene slaven, is, in zooverre daartoe verpligting bestaat, eene boete gesteld van *f* 300; terwijl voorts op voordragt van den commissaris der inlandsche bevolking, door den Gouverneur een voogd over zoodanigen slaaf wordt benoemd, aan wien brieven van manumissie worden uitgegeven, ten koste van diengene, welke aan zijne verpligting niet heeft voldaan.

§ 6. *Verbod om slaven om werk uit te zenden.*

Het is aan elken ingezeten verboden, eenigen slaaf, hetzij hij dien in eigendom of in huur bezitte, uit te zenden om werk op te zoeken, en hem daarvoor wekelijks of maandelijks of op eenig ander tijdpunt geld te doen opbrengen.

Overtreding hiervan wordt gestraft voor de eerste maal met eene boete van *f* 200, voor de tweede maal met eene boete van *f* 400, en voor de derde maal met eene

boete van ƒ 600, met en benevens de confiscatie van den slaaf ten behoeve van den lande.

Dezelfde boeten worden toegepast op hen, die eenen dusdanigen slaaf alzoo te hunnen behoeve hebben doen werken.

§ 7. *Het rondventen van koopmanschappen door slaven.*

Het is mede aan ieder verboden, van eenigen slaaf eenige waren, goederen of koopmanschappen te koopen of in te ruilen, tenzij die slaaf voorzien is van een permissiebiljet van zijnen meester.

Overtreding hiervan wordt gestraft, behalve met confiscatie van het gekochte of verruilde, voor de eerste maal met eene boete van ƒ 200 en voor de tweede maal en volgende malen telkens met eene boete van ƒ 500, onverminderd de actie door den procureur-generaal, indien het blijkt dat de gekochte of verruilde goederen gestolen zijn en de kooper of inruilder daarvan kennis heeft gedragen.

De vrije verkoop van aardvruchten, pluimvee, bossen brandhout en ander onbewerkt hout is echter aan de slaven toegestaan, zoomede die van andere goederen, tot welker verkoop langs de straat zij een permissiebiljet van den procureur-generaal bekomen hebben.

§ 8. *Opzigt der plantagien.*

Op iedere plantagie moet een blanke of vrije kleurling tot het voeren van directie of opzigt zijn.

Op iedere plantagie van boven de 100 tot 200 koppen slaven moet daarenboven een zoogenaamd blank-officier (blanke of vrije kleurling) aanwezig zijn.

Op iedere plantagie van boven de 200 tot 300 koppen moeten twee blank-officieren zijn, en zoo bij opklimming van iedere honderd een blank-officier meer.

Eigenaren van plantagien of derzelver vertegenwoordigers binnen de kolonie, welke in gebreke blijven het hiervoren genoemde getal blank-officieren te plaatsen, verbeuren voor den eersten keer eene boete van ƒ 100, onder gehoudenheid, om binnen den tijd van eene maand aan de voorschrevene bepalingen te voldoen; dan nog in gebreke bevonden wordende, wordt de boete verdubbeld; terwijl voorts, na verloop van iedere twee maanden, de laatstgezegde boete van ƒ 200 verbeurd zal zijn, tot dat aan de voorschriften is voldaan.

§ 9. *Begrafenissen.*

Tot voorkoming van alle ongeregeldheden en nachtelijke onlusten moeten alle begrafenissen van slaven bij dag en vóór zons-ondergang geschieden. Dansen en alle op- en uitstekking van vlaggen bij dergelijke gelegenheid zijn verboden. De directeur die eene dergelijke begrafenis na zons-ondergang gebiedt of toelaat verbeurt ƒ 150 boete.

§ 10. *Kostgronden.*

Alle eigenaren of administrateuren van plantagien, alwaar zich landen bevinden, welke geschikt zijn tot het aanplanten van kost, zijn gehouden en verpligt op zoodanige plantagie of plantagien behoorlijke kostgronden aan te leggen. De zoodanige, welke bij de te doene visitatien bevonden worden zoodanige kostgronden niet te hebben aangelegd, of die, schoon kostgronden aangelegd hebbende, daaruit echter hunne slaven van geenen genoegzamen en behoorlijken kost kunnen voorzien, beloopen eene boete van niet beneden de duizend en niet te boven gaande vijf duizend gulden.

§ 11. *Slooping van plantagien en overbrenging van slavenmagten.*

Zonder vergunning van den Gouverneur mogen geene plantagien gesloopt en de slavenmagten naar elders vervoerd of verkocht worden.

Ongaarne wordt de slaaf van den eenen grond naar den anderen verplaatst. Gehechtheid aan den grond zijner geboorte is de oorzaak van dien tegenzin. Daarbij komt, dat de slaven zich niet gaarne van koffij- of katoengronden naar suikerplantagien overgebragt zien, omdat de werkzaamheden op laatstgemelde zwaarder zijn. Echter wordt de overvoer van slaven van de eene plantagie naar de andere van tijd tot tijd bewerkstelligd, daar men dit den eigenaren niet weigeren kan, wanneer de grond uitgeput is of niet genoeg oplevert. Wanneer echter de maatregel met beleid en zachtzinnigheid ten uitvoer wordt gebragt, laat de tegenzin der slaven zich gemakkelijk overwinnen, zoo als laatstelijk nog gebleken is, toen de gouvernementsslaven die op de houtvelling Andresa werkzaam waren en slaven der gouvernements-plantagie Mijn Vermaak zijn overgevoerd naar de suikerplantagie Catharina Sophia, mede aan het Gouvernement toebehoorende, zijnde daaruit geene moeijelijkheden ontstaan.

§ 12. *Manumissie.*

De manumissie van slaven, zoowel dergenen, die aan het Gouvernement, als die aan bijzondere personen behooren, kan in de Nederlandsche West-Indische bezittingen niet plaats hebben dan door eene daad van het hooge gezag. De Gouverneur is alzoo alleen bevoegd de brieven van manumissie te verleenen.

Het aanzoek tot het verleenen van manumissie geschiedt door of namens den meester, en is of:

1°. eene geheel vrijwillige daad, blootelijk gegrond op de goedwilligheid van den nog levenden meester omtrent zijnen slaaf;

2°. het gevolg van eene met eenen voormaligen meester des slaafs geslotene overeenkomst.

3°. het gevolg van eene lastgeving of voorwaarde, opgedragen of voorgeschreven bij eene door den dood bevestigde uiterste wilsbeschikking.

Ten einde de overeenkomsten, waarbij het aanzoek tot manumissie van eenen slaaf wordt bedongen van kracht te doen zijn, moeten dezelve in een notarieel geschrift zijn vervat en den juisten tijd bepalen, binnen welken door den verkrijger van den slaaf of diens regthebbenden, het aanzoek tot manumissie behoort te worden ingediend, welk tijdperk nooit langer dan drie jaren mag zijn.

Zoodanige overeenkomsten moeten binnen drie dagen door den notaris of den met de notariele practijk belasten ambtenaar, ten fine van visering worden aangeboden, voor zooveel Suriname betreft aan den commissaris voor de inlandsche bevolking aldaar. Voor elken dag verzuim verbeurt de met de notariele practijk belaste ambtenaar eene boete van ƒ 10.

Wanneer de in de overeenkomst bepaalde tijd, en in alle gevallen wanneer de tijd van drie jaren is verloopen, zonder dat het aanzoek om manumissie is gedaan, wordt door den commissaris voor de inlandsche bevolking aan den Gouverneur een vrije persoon tot curator ad hoc voorgedragen, die alsdan verpligt is het noodige te bewerkstelligen om de manumissie van den slaaf te bevorderen.

Wanneer eenig persoon, die zich tot het aanzoek ter manumissie van eenigen slaaf heeft verbonden, alvorens daaraan te voldoen, in faillissement geraakt of sterft, en zijn boedel niet aanvaard wordt, is de geslotene overeenkomst vernietigd, in geval van de insolventie des boedels blijkt, dat is, wanneer de opgemaakte boedelstaat doet zien, dat de vrij te laten slaaf uit de massa des boedels niet kan worden weggenomen, zonder dat daardoor nadeel geschiedt aan de regten van crediteuren.

In zoodanig geval wordt de slaaf weder aan deszelfs vorigen meester aangeboden, tegen teruggave van het ontvangene.

Neemt de vorige meester den slaaf alzoo niet terug, dan wordt deze beschouwd tot den boedel van den overledene te behooren en ten voordeele van dien boedel verkocht.

Van elke uiterste wilsbeschikking, inhoudende eene lastgeving of voorwaarde tot het doen van aanzoek om manumissie, moet door de ambtenaren, met de notariele practijk belast, binnen drie dagen na derzelver opening en lezing, eene op ongezegeld papier geschrevene copij of expeditie, voor zooveel dezelve lastgeving of voorwaarde aangaat, aan den commissaris der inlandsche bevolking kosteloos worden ter hand gesteld, op verbeurte eener boete van ƒ 10 voor elken dag verzuim.

Wanneer de uiterste wilsbeschikkingen niet in eenen vorm zijn gepasseerd, die eene notariele opening en lezing noodzakelijk maakt, moeten de bovenstaande verpligtingen vervuld worden door de executeuren of bewindvoerders van de nalatenschap, binnen drie dagen, nadat dezelve den boedel hebben aanvaard en zulks op gelijke boete van ƒ 10 voor elken dag verzuim.

Erfgenamen, executeuren of boedelredderaars, welke de erflating aanvaard hebben, zijn verpligt, binnen den bij de beschikking gestelden tijd, het aanzoek om manumissie te doen.

Wanneer er geen tijd bepaald is, moet het uiterlijk binnen drie jaren na het overlijden van den erflater gedaan worden.

Wanneer bij de uiterste wilsbeschikking een langere tijd bepaald is, moet het aanzoek evenwel mede binnen drie jaren geschieden.

Voor geheel nietig worden gehouden alle bepalingen, waarbij aan den vrij te laten slaaf eenige onereuse voorwaarden zijn opgelegd.

Wanneer de erfgenamen, executeuren of boedelredderaars in gebreke blijven om binnen den tijd van drie jaren het aanzoek tot manumissie te doen, moet door den commissaris der inlandsche bevolking een curator ad hoc worden voorgedragen, om daartoe het noodige te doen.

Wanneer een boedel niet is aanvaard maar aan het departement der onbeheerde boedels is vervallen, blijft het effect van de opgedragen lastgeving of gestelde voorwaarden opgeschort tot dat van de solventie of insolventie des boedels is gebleken.

Het aanzoek tot het verleenen van manumissie moet vergezeld gaan:

1°. van een bewijs dat een geldelijke of personele borgtogt van ƒ 200 á ƒ 400 is gesteld. Curators ad hoc zijn hiervan vrijgesteld, zoo ook van alle leges en zegels.

De geldelijke of personele borgtogt kan echter worden afgekocht door eene storting in eens in de koloniale kas, ten voordeele van het Gouvernement, van ƒ 75 á ƒ 100;

2°. van een bewijs, dat de vrij te laten slaaf in eenig erkend kerkgenootschap is opgenomen, en

3°. van een bewijs, dat de vrijgelaten slaaf op de slaven-registers is ingeschreven.

De aanzoeken tot verkrijging der manumissie worden openlijk afgekondigd, om dengenen, die vermeenen door het toestaan van het verzoek in hunne regten gekrenkt te zullen worden, gelegenheid te geven zich daartegen te verzetten.

Nadat binnen drie weken na de gedane afkondiging geene oppositie is ingekomen of deze, gedaan zijnde, opgeheven is, wordt het aanzoek om manumissie toegestaan, en worden dienvolgens aan den betrokken slaaf brieven van manumissie uitgereikt.

In deze brieven moeten naauwkeurig vermeld zijn de voornaam of voornamen, alsmede de familienaam welke de gemanumitteerde voortaan zal dragen.

Aan het verkrijgen der brieven van manumissie is echter de onafscheidbare voorwaarde verbonden, dat de vrijgegevene een bepaald beroep of bedrijf zal uitoefenen binnen de kolonie. Die brieven moeten bepaaldelijk dat beroep of bedrijf vermelden.

Wanneer de gemanumitteerde in eenen zoodanigen behoeftigen toestand geraakt, dat hij, schoon geregtelijk uitgewonnen, niet in staat wordt bevonden zijne schuldige belasting te betalen, of wanneer hij ten laste eener erkende armen-inrigting

vervalt of op openbare kosten in een hospitaal verpleegd is, zal de hierboven vermelde borgtogt ten voordeele strekken der schatkist.

Zoodra de commissaris der inlandsche bevolking, welke in de hiervoren gemelde gevallen de benoeming van eenen curator ad hoc heeft geprovoceerd, kennis zal hebben bekomen dat aan den belanghebbende manumissie-brieven zijn uitgereikt, maakt hij het publiek ministerie onverwijld met de zaak bekend, om alsdan tegen de nalatige meesters of lasthebbenden te procederen ter oplegging eener geldboete, die niet minder mag bedragen dan ƒ 500 of meer dan ƒ 1000, en voorts ter betaling der kosten, anders op de verkrijging van manumissie-brieven vallende, welke sommen, na verkregen vonnis, hetwelk aan geen hooger beroep onderhevig is, bij executie op de goederen van den gecondemneerde zullen worden verhaald en voor het overige strekken zullen ten voordeele der openbare schatkist.

Het maximum der kosten vallende op het manumitteren van slaven, bedraagt als volgt:

voor een manumissiebrief voor een persoon ƒ 16;

voor een manumissiebrief voor eene slavin met een of meer kinderen ƒ 25;

voor advertentiekosten ƒ 15.

In bijzondere gevallen kan de Gouverneur zoowel van het stellen van borgtogt voor het manumitteren van slaven, als van de daarop vallende kosten, geheele of gedeeltelijke vrijstelling verleenen.

Het Gouvernement heeft de bevoegdheid, om, bij wijze van naasting, eenen slaaf, welke van bijzondere trouw heeft doen blijken, voor den vrijdom tot zich te nemen, mits tegen schadeloosstelling aan den eigenaar van zoodanigen slaaf, welke schadeloosstelling evenwel, in geen geval, meer mag bedragen dan ƒ 1200.

Hij op wiens aanzoek een vrijbrief wordt uitgegeven, wordt gehouden zich te hebben verbonden om, gedurende tien jaren, over den vrijgemaakten te voeren het patronaat, ten einde hem met raad en daad bij te staan in de vervulling der voorwaarde, waarop hij de vrijheid heeft verkregen.

Aan geen gemanumitteerde wordt het burgerregt verleend vóór dat het patronaat, in voege voorschreven, heeft opgehouden, of wel, vóór dat hetzelve bij wijze van dispensatie door den Gouverneur is opgeheven.

Wanneer de patroon van eenen gemanumitteerde sterft of de kolonie verlaat en door hem geene voorzieningen deswege zijn gemaakt, wordt het patronaat over den gemanumitteerde ambtshalve uitgeoefend door den commissaris over de inlandsche bevolking.

Aan geen gemanumitteerde, aan wien het burgerregt nog niet is verleend, wordt anders dan in zeer bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den Gouverneur, vergunning verleend om de kolonie te verlaten.

De gemanumitteerde, die het gekozen beroep of bedrijf niet regelmatig uitoefent of zich overgeeft aan lediggang of vageboudage, wordt op aanklagt der politie of van zijnen patroon, voor eenen tijd van minstens twee en hoogstens twaalf maanden, tegen genot van geldelijk loon, ten arbeid gesteld aan eenig werk van openbaar nut, ter bepaling van den Gouverneur.

Degene, die zich, na aldus te zijn ten arbeid gesteld, herhaaldelijk schuldig maakt aan luiheid, slecht gedrag of verzet, wordt overgebragt naar een straf-etablissement, alwaar hij voor kost en kleeding moet werken, voor eenen tijd van minstens twee en uiterlijk twaalf maanden.

De verwijzingen tot arbeid hierboven bedoeld en het ontslag daaruit, worden bevolen door den Gouverneur, op voordragt van den commissaris der inlandsche bevolking, die bevoegd is tot het doen van onderzoek en het hooren van getuigen.

In 1849 werden 249 slaven gemanumitteerd.

§ 13. *Huiselijke jurisdictie of tucht.*

De huiselijke jurisdictie of tucht, welke den meester over zijnen slaaf is toege-

kend, en die haren oorsprong ontleent uit de verhouding, waarin de slaaf of dienstbare tot zijnen meester of heer staat, is, van de eerste tijden der vestiging van de volkplanting af, gegrond geweest op de voorschriften en bepalingen van het Romeinsche regt, volgens welke aan den eigenaar het regt om zijnen slaaf, om wettige redenen, te straffen toegestaan, doch niet minder het mishandelen van denzelve streng verboden was.

Tot bewijs hiervan, om niet te gewagen van enkele voorzieningen, welke in de wetten der twaalf tafelen voorkomen en die meer bepaaldelijk slechts den grooten afstand tusschen vrijen en personen van den slavenstand aantoonen, mogen de bepalingen strekken, welke in de twee eerste wetten van den zesden titel des eersten boeks der Pandecten zijn vervat, waarin gehandeld wordt *over degenen, welke zich selven en over hen, welke aan anderen toebehooren*, alsmede van den veertienden titel van het negende boek van den codex, welke de wijze aan de hand geeft, om *de slaven te verbeteren.*

Door deze wetten wordt evenzeer het erkend bestaan der huiselijke jurisdictie ten volle bewezen, als dat door den wetgever het toomeloos straffen en mishandelen der slaven daarbij met nadruk wordt verboden.

Let men nu, dat bij de in Suriname voor als nog vigerende oud-Hollandsche wetgeving als wettelijk beginsel is vastgesteld, dat, zoo dikwerf onze *edicten, geboden* en *plakkaten* zwijgen, *de geschrevene wetten en civile regten*, waaronder het Romeinsche regt wordt verstaan, zullen moeten worden gevolgd, zoo als dit, onder andere, uitdrukkelijk in artt. 57 en 59 der ordonnantie op de criminele justitie in de Nederlanden dd. 5 Julij 1570 wordt vastgesteld, dan mag met gerustheid worden aangenomen, dat de huiselijke jurisdictie over de slaven in de West-Indische kolonien is gegrond op de aldaar als subsidiair regt van kracht zijnde Romeinsche wetten, voor zooverre daarin later door den oud-Hollandschen en kolonialen wetgever niet mogt zijn voorzien.

Eene nasporing, welke wettelijke bepalingen ten aanzien der huiselijke jurisdictie door den kolonialen wetgever, daar de oud-Hollandsche wetten geene voorziening deswege schijnen te bevatten, van tijd tot tijd zijn vastgesteld, doet zien, dat reeds in 1684 door den Gouverneur *van Sommelsdijk*, hoezeer daarvan geene publicatie is kunnen gevonden worden, tegen eene wreede behandeling der slaven maatregelen zouden genomen zijn en dat hij moet getracht hebben misbruiken te keer te gaan door te bepalen „dat niemand zijne slaven zoude mogen verminken of met den dood straffen, maar zoodanigen, dit verdienende, aan den raad van justitie zouden moeten overgeleverd worden.”

Deze bepaling, zoo dezelve inderdaad uitgevaardigd is geweest, zoude, hoezeer dezelve naar dien tijd dient beoordeeld te worden, echter het bewijs medebrengen, dat aan den eigenaar het regt van straffen van zijnen slaaf werd toegekend, mits dat zoodanige vergrijpen of misdrijven, welke met eene straf zouden moeten achtervolgd worden, die kennelijk de grenzen der huiselijke jurisdictie zouden overschrijden, aan de regterlijke beslissing behoorden te worden onderworpen.

Nadat vervolgens bij verschillende plakkaten, van 9 Mei 1686, 3 Mei 1725, 5 December 1749 en bij publicatie van 27 December 1759, buiten andere voorzieningen, telkens de aard en de bevoegdheid der straf was aangetoond, welke slechts door directeuren van plantagien of andere bewindvoerende personen zouden mogen worden opgelegd, terwijl andere straffen meer uitsluitend aan de eigenaren of administrateuren daarbij voorbehouden bleven, zijn alle vroegere verordeningen op dit stuk vervolgens opgenomen in de in 1849 nog vigerende publicatie van 31 Augustus 1784, welke, hoezeer meerendeels voor het personeel op de plantagien en gronden woonachtig of aldaar tijdelijk verblijf houdende, van toepassing, nogtans wat het punt der huiselijke jurisdictie over de slaven betreft, ook voor de stad tot hiertoe verbindende is gehouden.

Bij art. 13 dezer publicatie wordt aan den directeur eener plantagie de magt toegekend, om aan eenen neger of negerin van vijf en twintig tot vijftig, uiterlijk tachtig ordinaire matige zweepslagen, met eene zweep, naar ’s Lands costume, door tusschenkomst van eenen neger-officier, te doen toebrengen, terwijl alle andere zwaardere straffen alleen door den eigenaar of administrateur, of op derzelver

schriftelijke order, zullen mogen worden opgelegd; met bedreiging aan het slot van hetzelfde artikel, dat de eigenaar of meester, welke van verregaande aanhoudende kwade behandeling van zijnen slaaf mogt worden overtuigd, zal worden gecondemneerd om denzelve te verkoopen, behoudens eene criminele actie, wanneer de gepleegde mishandelingen eenige verminking ten gevolge mogten hebben gehad.

Op grond van gezegd art. 13 der publicatie van 1784, alsmede van de vroeger aangehaalde Romeinsche wetten, is meer dan eens door den hove de huiselijke jurisdictie over slaven, binnen de kolonie, ontzegd aan zoodanige eigenaren, welke zich aan aanhoudende kwade bejegeningen hunner slaven hadden schuldig gemaakt, en daar de gewijsden, welke ten deze bestaan, zoowel stedelingen als plantagie-lieden betreffen, zoo mag daaruit het bewijs worden afgeleid, dat, volgens des regters oordeel, de huiselijke jurisdictie over slaven niet alleen op de plantagien, maar ook binnen de stad Paramaribo, op meergezegd art. 13 en op de subsidiaire Romeinsche wetgeving was gebaseerd.

Uit een en ander blijkt dat de grenzen der huiselijke jurisdictie over de slaven genoegzaam onbepaald waren, mits de eigenaren en administrateuren zich slechts niet schuldig maakten aan verminking hunner slaven en toepassing der doodstraf.

Hierin te voorzien en in het algemeen de geheele behandeling der slaven, hunne voeding, kleeding en werkzaamheden beter te regelen, was sedert lang de wensch der Regering hier te lande, doch zij ondervond daarin vele zwarigheden, welke het haar tijd en moeite kostten te overwinnen. Hoezeer eigenlijk niet behoorende tot het tegenwoordig verslag, zoo komt het, om het verband der zaak, niet overbodig voor, hier te vermelden, welk resultaat die pogingen hebben gehad.

In het besluit des Konings van 6 Februarij des loopenden jaars, n°. 67, bij publicatie van 6 Mei daaraanvolgende in de kolonie afgekondigd (Gouvernementsblad n°. 4), zijn vervat twee reglementen, gearresteerd:

het *eerste* op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken, en in de stad Nieuw Rotterdam of het zoogenaamde Nickerie-punt.

het *tweede* op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantagien en gronden in de kolonie Suriname.

Bij het eerste reglement wordt hoofdzakelijk bepaald:

dat aan iederen slaaf boven de 14 jaren, zoowel particulier als op den naam eener plantagie of grond bekend staande, op de in den hoofde des reglements vermelde plaatsen voortdurend of slechts tijdelijk werkzaam, ten minste zullen worden uitgereikt de navolgende voedingsmiddelen, als:

a. wekelijks:

2 bossen banannen, wegende te zamen niet minder dan 56 ponden,

of 9 ponden rijst,

„ 22 „ yams,

„ 35 „ goede tayars,

„ 9 „ korenmeel,

„ 8 „ tarwemeel,

„ 8 „ gort,

„ zoovele ponden erwten, boonen, maïs of cassave als in voedingsvermogen met eene der bovengenoemde hoeveelheden levensmiddelen gelijkstaan;

b. wekelijks:

3 ponden bakkeljaauw of andere gezouten visch,

of 3 ponden gezouten of gerookt vleesch,

of 3 ponden haring of makreel,

„ ¾ pond versch rund-, kabrieten- of varkensvleesch daags;

c. 1 pond zout in de maand.

Die gemelde voedingsmiddelen niet in natura wil geven, kan dezelve vervangen door uitkeeringen in geld, in volgender voege:

de hoeveelheid bij § *a* opgegeven door 40 cents,

of de hoeveelheid bij § *b* opgegeven door 30 cents,

geheel door 70 cents.

Het gewigt hierboven bedoeld is het oud-Amsterdamsche in de kolonie in gebruik.
Ten behoeve van de slaven boven de 8 tot en met 14 jaren, wordt de helft en voor de jongeren een derde van de vermelde hoeveelheid uitgereikt.
Voor kinderen die van de eigene tafel huns meesters gevoed worden, wordt verder niets uitgereikt.
Verder wordt voorgeschreven hoedanig te handelen met slaven, die niet in staat zijn hun eigen voedsel te bereiden, met hen die hunne levensmiddelen verkwisten of verwaarloozen, of het daarvoor bestemde geld tot andere einden aanwenden, alsmede ten aanzien van zieke slaven.
De Gouverneur is bevoegd om bij duurte van levensmiddelen, na den kolonialen raad gehoord te hebben, het tarief, voor zoover de geldelijke uitkeering betreft, te verhoogen.
Aan de slaven, zoowel particuliere als op den naam eener plantagie of grond bekend staande, voortdurend in de stad Paramaribo en hare buitenwijken of in de stad Nieuw-Rotterdam werkzaam, zullen minstens jaarlijks de volgende kleedingsbehoeften worden uitgereikt;

aan de slaven van het mannelijk geslacht: 24 ellen Osnabrugsch linnen of 12 ellen Osnabrugsch linnen en 12 ellen Friesch bont, in eens, of ieder half jaar de helft:
een zwarte neger- of strooboed;

aan de ambachtslieden bovendien een boezeroen;

aan de slaven van het vrouwelijk geslacht, 12 ellen Osnaburgsch linnen, 12 ellen bont en 2 katoenen hoofddoeken, in eens, of ieder halfjaar de helft;

aan de kinderen beneden de 14 jaren, zooveel van het bovenbepaalde, als in verhouding tot hunne jaren, hunne behoefte en hunnen arbeid staat;

aan bejaarden, ziekelijken of gebrekkigen, die tot geenerlei dienst meer geschikt en daarvan vrijgesteld zijn, 8 ellen Osnaburgsch linnen en 3 ellen Friesch bont;

voorts aan de slaven in het algemeen de benoodigde naalden en garen tot het gereed maken hunner kleederen.

De bedoelde ellemaat is de oud-Amsterdamsche.
De meester die nalatig is in het verstrekken van het noodige voedsel aan zijnen slaaf wordt gestraft met eene boete van *f* 10 tot *f* 100 en evenzoo indien de verstrekking van kleederen eene maand ten achtere is. In beide gevallen zal in het benoodigde van gouvernementswege worden voorzien ten koste van den nalatigen meester of van zijnen vertegenwoordiger.
De meester, die zijne slaven niet behoorlijk van huisvesting voorziet, wordt gestraft met eene boete van *f* 10 tot *f* 100.
Die niet voor behoorlijke genees- en heelkundige behandeling zijner slaven zorg draagt, wordt gestraft met eene boete van *f* 25 tot *f* 100.
De procureur-generaal is bevoegd in dit geval den slaaf naar het militair hospitaal te doen brengen, ten koste van zijnen meester of van zijnen vertegenwoordiger.
Aan de slaven, welke als ambachtslieden werkzaam zijn, wordt de Zondag als rustdag toegekend.

Huisbedienden zullen, zooveel mogelijk, den Zondag als rustdag genieten.

Van zwangere vrouwen mag van de vijfde maand der zwangerschap af geen zware arbeid gevorderd worden.

Na hare bevalling zijn ze 20 dagen en wanneer het kind in leven is, gedurende 2 maanden van allen arbeid vrij.

Daarna moet steeds aan de moeder gelegenheid gegeven worden om behoorlijk voor haar kind te kunnen zorgen.

Op het bijzondere erf van eenen ingezeten of op eenige andere plaats binnen de stad Paramaribo en hare buitenwijken, buiten het piket der justitie, mag geene straf van slagen of van eenig ander ligchamelijk bedwang aan slaven worden uitgeoefend, behoudens het regt der meesters tot de opsluiting hunner slaven op hunne erven voor niet langer dan 24 uren, en dat om over de jeugdige slaven beneden 14 jaren eene vaderlijke tucht te kunnen uitoefenen.

Dezelfde bepalingen gelden ook voor de bewoners van Nieuw-Rotterdam.

De straffen waartoe te Paramaribo en te Nieuw-Rotterdam, op de daartoe aangewezene plaatsen, de meester op eigen gezag bevoegd is over te gaan en welke door de ambtenaren der politie op eenvoudige aanvrage der eigenaren of derzelver vertegenwoordigers aan slaven boven de 14 jaren oud kunnen worden toegepast, mogen niet te boven gaan:

opsluiting gedurende 3 nachten } met of zonder boeijen.
opsluiting gedurende 3 etmalen }

slagen met de gewone zweep;

aan mannen, 25;

aan vrouwen, 15,

aan jongens tusschen de 16 en 14 jaren, 15;

aan meisjes van denzelfden ouderdom, 10.

In geval van twijfel aan de bevoegdheid van den persoon die de straf vordert, indien de slaaf in ziekelijke omstandigheden schijnt te verkeeren, of wanneer eene slavin zwanger schijnt of beweert te zijn, kunnen de politie-beambten de uitvoering der straf schorsen, tot nadere bevelen van den procureur-generaal of den landdrost zullen ontvangen zijn.

De meester die oordeelt dat zijn slaaf eene ernstiger bestraffing verdient, dan waartoe hij bevoegd is op het piket der justitie te doen opleggen, geeft daarvan te Paramaribo aan den procureur-generaal en te Nieuw-Rotterdam aan den landdrost kennis, die, des noodig oordeelende, den slaaf zwaarder kunnen doen straffen.

De regter behoudt zijne bevoegdheid om meesters van slaven, die hun gezag doorgaand misbruiken, dat gezag te ontnemen.

In het tweede reglement, de plantagie-slaven betreffende, wordt bepaald dat:

aan iederen slaaf boven de 14 jaren oud moet worden uitgereikt:

a. wekelijks:

1°. 2 bosschen banannen. wegende te zamen niet minder dan 56 ponden;

of 9 ponden rijst,

„ 22 „ yams,

„ 35 „ goede tayars,

„ 9 „ korenmeel,

„ 8 „ tarwemeel,

„ 8 „ gort,

„ zoovele ponden erwten, boonen, maïs of cassave, als in voedingsvermogen met eene der bovengenoemde hoeveelheden levensmiddelen gelijkstaan;

2°. 2 ponden bakkeljaauw of andere gezouten visch;

of 2 ponden gezouten of gerookt vleesch;

„ 2 „ haring of makreel;

„ ook daags ½ pond versch rund-, kabrieten of varkensvleesch,

b. maandelijks:

gedurende den regentijd 1 pond en gedurende den droogen tijd anderhalf pond zout.

Bovendien ontvangt iedere slaaf, boven de 18 jaren oud, om de zes weken een pond tabak en drie pijpen.

Ieder mannelijke slaaf boven de 18 jaren oud verkrijgt nog daags een wijnglas rhum of dram.

Jongere slaven, de vrouwelijke en de mans-slaven die geen gebruik maken van sterken drank, bekomen wekelijks 2 pinten melassie.

Aan iedere slaaf boven de 8 en tot en met 14 jaren oud wordt, behalve de hun toegekende hoeveelheid melassie, de helft en aan jongeren een derde der hierboven vermelde levensmiddelen toegelegd.

Aan slaven die hunne levensmiddelen niet behoorlijk bewaren, die dezelve verkwanselen of verkwisten, of die zich herhaaldelijk aan wegloopen hebben schuldig gemaakt, kunnen dagelijks randsoenen worden uitgereikt. Hetzelfde moet ook geschieden met zieken, onder geneeskundige behandeling.

Maten en gewigten hierboven bedoeld zijn de oud-Amsterdamsche.

Slaven op houtgronden, die onder genot van eenen vrijen dag in de week zelven hunne kostgronden mogen aanleggen en onderhouden, ontvangen geene uitreiking van den onder *a* 1°. vermelden droogen kost.

De bestaande verordeningen op het aanplanten van kost en het onderhouden van kostgronden worden uitdrukkelijk bevestigd.

Waar geen banannen kunnen geplant worden, moet een voldoend aantal akkers met eene of meerdere soort van kost, aangewezen om die vrucht te vervangen, worden beplant en in goeden staat onderhouden.

Achteloosheid of verzuim van gezagvoerders in de uitdeeling der voormelde levensmiddelen wordt gestraft met eene boete van *f* 25 tot *f* 100.

Indien eigenaren of administrateuren nalatig mogten bevonden worden, om zooveel hen aangaat, voor de aanschaffing en verstrekking der benoodigde levensmiddelen te zorgen, zullen zij gestraft worden met eene boete van *f* 50 tot *f* 300.

Ingeval, door nalatigheid of verzuim van gezagvoerders, eigenaren of administrateuren, de uitdeelingen van levensmiddelen ten achtere geraken, en daarin op de gedane aanmaning van den procureur-generaal niet dadelijk wordt voorzien, of dat de slaven werkelijk gebrek aan kost hebben, of daarin niet van wege de eigenaren of administrateuren kan worden voorzien, wordt het ontbrekende van gouvernementswege verstrekt en zal het bedrag, daarvoor uit de koloniale kas besteed, ter diligentie van den daartoe bevoegden ambtenaar, als eene schuld, preferent boven alle andere, op de plantagie klevende schuldvorderingen, worden verhaald.

Het houden van pluimvee, en het bebouwen van bepaaldelijk aangewezen of aan te wijzen grondjes, door de slaven in hunne vrije uren, sedert lang reeds algemeen vergund, moet door de gezagvoerders voortdurend worden aangemoedigd.

Voorts is de arbeid op alle plantagien voor de taak van eenen dag geregeld, en zijn daarbij bepalingen omtrent de werkuren gemaakt; ook is acht gegeven op de krachten van bejaarden, zwakken, kinderen en kraamvrouwen, het vieren van den Zondag als rustdag, en het verleenen van eenige dagen tot de gewone nieuwejaarsuitspanning. Overtredingen van gezagvoerders op een en ander worden gestraft met eene boete van *f* 25 tot *f* 100, en wanneer het op uitdrukkelijken last van eigenaren of administrateuren geschiedt, verbeuren deze eene boete van *f* 50 tot *f* 200.

Verder is het noodige bepaald omtrent voldoende woningen en het onderhoud en schoonhouden derzelve.

Nalatigheid deswege wordt voor gezagvoerders met eene boete van *f* 50 tot *f* 100 en voor eigenaren of administrateuren van *f* 100 tot *f* 500 gestraft.

Eigenaren, administrateuren en gezagvoerders zijn, ieder voor zooveel hun aangaat, gehouden om voor behoorlijke genees- en heelkundige behandeling van de slaven te zorgen, op verbeurte eener boete van ƒ 100 tot ƒ 300.

Gezagvoerders op plantagien of gronden mogen de navolgende straffen opleggen:

a. onthouding van sterken drank of melassie gedurende hoogstens 14 achtereenvolgende dagen;

b. opsluiting gedurende 14 dagen, alleen des nachts of gedurende dag en nacht;

c. het aanleggen eener ligte kettingboei, gedurende ten langste 14 dagen, alleen des daags, of gedurende dag en nacht;

d. slagen met de gewone zweep:

aan mannen, ten hoogste 25;

„ vrouwen „ „ 15;

„ jongens tusschen de 16 en 14 jaren oud, ten hoogste 15;

„ meisjes van denzelfden ouderdom, ten hoogste 10.

Over de jongere slaven, die den onderdom van 14 jaren nog niet ten volle bereikt hebben, mogen de gezagvoerders eene vaderlijke tucht uitoefenen.

Zwangere vrouwen mogen in geen geval met slagen of met kettingboei gestraft worden.

Een slaaf, weigerende de straf, hem door den gezagvoerder opgelegd, aan te nemen, zal niet van het werk geweerd, maar daaraan gelaten worden, doch zal inmiddels van de zaak door den gezagvoerder aan den eigenaar of administrateur kennis worden gegeven, die daarin zal voorzien, zoo als hij vermeenen zal te behooren.

Het wordt echter den gezagvoerder overgelaten, om, zulks noodzakelijk oordeelende, den wederspanninge preventief te doen opsluiten.

De straffen, welke eigenaren of administrateuren vermogen op te leggen, zijn:

a. verwijdering of verbanning naar eenige andere plantagie of grond;

b. hoogstens het dubbele der straffen in het vorige artikel vermeld.

Administrateuren mogen echter op de plantagie of grond, welke zij zelven bewonen, of waarop zij tevens de functie van gezagvoerder waarnemen, het maximum der straffen aan gezagvoerders veroorloofd niet overschrijden.

Eigenaren of administrateuren, oordeelende dat een slaaf eene ernstigere correctie verdient, dan waartoe zij bevoegd zijn, zullen daarvan aan den procureur-generaal of in de districten Nickerie aan den landdrost aldaar, kennis geven, en zullen deze autoriteiten, na onderzoek en bevinding dat de zaak zonder tusschenkomst des regters huiselijk kan worden afgedaan, tot eene zwaardere straf mogen autoriseren.

Wanneer het noodig geoordeeld wordt de straf op de plantagie, waartoe de strafschuldige behoort, of waarop het vergrijp is bedreven, ten uitvoer te leggen, zal zulks niet geschieden dan in tegenwoordigheid van den procureur-generaal, van den genoemden landdrost of van een burger-officier.

Blank-officieren mogen in geen geval eenige straf opleggen; bij afwezigheid of ontstentenis echter van den gezagvoerder of van zijnen plaatsbekleeder, is aan de blank-officieren eene preventive opsluiting veroorloofd.

Particuliere en stadsslaven op plantagien of gronden, hetzij tot veldwerk, hetzij als ambachtslieden, fabriek-arbeiders of huisbedienden geplaatst of verhuurd, staan, voor zooverre de bepalingen van het geheele reglement betreft, gelijk met de eigenlijke magt der plantagien.

Slaven, die zich op eene plantagie bevinden, zonder in het geval, zoo even gemeld, te verkeeren, en zonder dat zij voor den tijd van hun verblijf uitdrukkelijk door of van wege hunne meesters zijn gesteld onder het bewind van den aldaar aanwezigen gezagvoerder, mogen zoo min door dezen, als door eigenaren of administrateuren dier plantagie gestraft worden.

Het staat echter den gezagvoerder, alsmede den gemelden eigenaren en administrateuren vrij, den hier bedoelden slaaf, wanneer deze zich niet behoorlijk gedraagt, preventief te doen opsluiten, onder gehoudenheid, om hem zoodra mogelijk aan de bevoegde autoriteit over te leveren.

Over de zoo even bedoelde slaven hebben op de plantagien of gronden, zoolang zij aldaar aanwezig zijn, derzelver meesters, of degenen onder wier gezag de slaven zich aldaar bevinden, dezelfde bevoegdheid tot straffen, als gezagvoerders van plantagien.

De gezagvoerders moeten naauwkeurig daartoe opzettelijk aan te leggen registers houden van door hen opgelegde en uitgevoerde straffen. Zij moeten die straffen mede in de maandstaten vermelden. Het een en ander op eene boete van ƒ 10 tot ƒ 50.

Tegen overschrijding der bevoegdheid tot straffen is eene boete bedreigd van ƒ 100 tot ƒ 300.

Wanneer de overschrijding door verzwarende omstandigheden in mishandeling mogt ontaard zijn, wordt dit als feitelijk geweld aangemerkt en gestraft.

Het straffen van slaven door anderen, dan die daartoe de bevoegdheid hebben of met andere dan geoorloofde strafwerktuigen, wordt beschouwd als feitelijk geweld.

Door de strafbepalingen, hierboven vermeld, wordt niet gederogeerd aan de bevoegdheid des regters, om gezagvoerders, eigenaren of administrateuren van plantagien, die hun gezag doorgaand misbruiken, ongeschikt te verklaren, om eenig opzigt over de slaven te voeren en aan dezelven het gezag daarover te ontnemen.

Door deze nieuwe bepalingen heeft het lot des slaafs eene wezenlijke verbetering ondergaan. De beperking der bevoegdheid tot straffen is een gewigtige stap op den weg van vooruitgang en de voorgeschreven maatregel om de uitvoering der ligchamelijke tuchtiging in de steden geheel en op de plantagien ten deele onder opzigt der politie te doen plaats hebben, stelt eenen waarborg tegen overdrijving en willekeur daar.

K. Kolonisatie.

Het plan van kolonisatie in Suriname, vastgesteld bij Koninklijke besluiten van den 25 Januarij 1843, n°. 77 en 78, rustte op de volgende grondslagen:

1°. dat de uit te zenden kolonisten zouden moeten zijn Nederlanders en landbouwers;

2°. dat zij voor hun vertrek zich moesten verbinden tot onderwerping aan een vast te stellen reglement van orde voor de kolonisatie;

3°. dat zij zouden genieten vrijen overtogt naar de plaats hunner bestemming en alsdan in het bezit gesteld worden van eene geschikte woning en uitgestrektheid gronds achter dezelve, terwijl hun de middelen zouden worden verschaft, om op hunnen akker en op de in gemeenschap te verkrijgen gronden, nevens de veeteelt te beoefenen de cultuur van levensmiddelen en van zulke verdere handelsartikelen, welke geene bijzondere inspanning of kapitaal vereischen, zoo als koffij, tabak, cacao, cochenille, enz.;

4°. dat hun, in afwachting, dat de opbrengst der door hen te verkrijgen producten die zorg overbodig maakte, de noodige voeding van gouvernementswege zoude worden verstrekt;

5°. dat aan het hoofd der kolonisatie zouden staan de drie predikanten *A. van den Brandhoff Ez.*, *J. H. Betting* en *D. Copijn*;

6°. dat de uitzending der kolonisten zoude geschieden op de navolgende wijze: dat het eerst zouden vertrekken ds. *Betting* met twee landbouwers, ten einde onder toezigt van den Gouverneur-Generaal onderzoek te doen naar het geschiktste terrein, de vatbaarheid der twee Nederlandsche landbouwers tot uitvoering van het landbouw-bedrijf in Suriname op de proef te stellen, en eindelijk om, na volbragte keus van het terrein, de voorbereidende werkzaamheden tot ontvangst

van 50 huisgezinnen te helpen verrigten. Na afloop van hetgeen daartoe te doen viel en na de vaststelling van het reglement op de kolonisatie, zoude de uitzending van zoodanig aantal kolonisten plaats hebben. Bij welslagen van dit gedeelte der proeve, zoude, door de toevoeging van nog 150 huisgezinnen onder de leiding van ds. *van den Brandhoff* en *Copijn*, het aanvankelijk gestelde cijfer van 200 worden bereikt;

7°. dat de keuze der kolonisten, behoudens nadere goedkeuring van het Departement van Kolonien, aan de drie predikanten zoude worden overgelaten;

8°. dat de kosten, gesplitst in die in Nederland en in die in Suriname, volgens raming voor zooveel de eerste betrof, niet meer dan *f* 150,000 zouden bedragen, terwijl die in Suriname te doen voor eene raming ongeschikt werden geacht.

Men verwachtte van eene welgeslaagde kolonisatie in het bijzonder de volgende voordeelen, als:

a. vermindering der armoede in het moederland;

b. vermeerderd vertier in Suriname van producten van Nederlandschen oorsprong, zoo als: boter, kaas, bieren, wollen en katoenen stoffen, bouwmaterialen, aardewerk, glaswerk, enz.;

c. toenemende productie van handelsvoorwerpen in Suriname, zoo als: koffij, tabak, cacao, huiden, cochenille enz.;

d. vermeerderd voordeel voor onze scheepvaart op Suriname, door het overvoeren van landverhuizers en derzelver behoeften;

e. vermeerdering van het overwigt der blanken over de negers, en daarstelling van een gunstigen stand van zaken, ook voor het geval dat de emancipatie en het voorbeeld van andere Europesche natien het aanvoeren van vrije arbeiders van de Kust van Afrika ten gevolge mogt hebben;

f. verbetering der finantien van Suriname,

g. bevordering van eenen toestand welke zoude gedoogen om Suriname later aan te wijzen als plaats van deportatie, tot ontlasting van onze overbevolkte gevangenissen.

In Mei 1843 vertrok ds. *Betting*, vergezeld van twee bekwame landbouwers, naar Suriname.

In de eerste helft van November daaraanvolgende werd van hunne behouden aankomst berigt ontvangen.

De Gouverneur-Generaal deelde mede, dat, na eene inspectie-reis van ds. *Betting* in onderscheidene divisien der kolonie, de gronden, gelegen aan de rivier Saramacca in den omtrek van post Groningen, waren bestemd geworden voor de kolonisatie, daar dit terrein, bij zijne vruchtbaarheid, ook geacht werd, door zijne ligging, alle waarborgen aan te bieden voor de gezondheid der kolonisten.

Door ds. *Betting* werd aangekondigd, dat men den 14den September een begin dacht te maken met de voorbereidende werkzaamheden tot ontvangst der 50 huisgezinnen en dat het zich liet aanzien dat in de maand April of Mei 1844 hiertoe al het noodige zou zijn verrigt.

Weinige maanden later werden nieuwe berigten omtrent den gang der werkzaamheden ontvangen. Zij getuigden van volslagen ontmoediging aan de zijde van ds. *Betting*. Hij meende reeds toen als slotsom zijner bevinding te kunnen opgeven, dat de moeijelijkheden, aan eene ontginning verbonden, onoverkomelijke hinderpalen zouden opleveren voor de beoogde kolonisatie, en dat het uit de proeve met zijne medgezellen (die reeds op eene terugreis aandrongen) genoegzaam gebleken was, dat de Europesche landbouwers niet bestand zouden zijn tegen den veldarbeid in Suriname, en verklaarde mitsdien het aanraden tot voortzetting van het aangevangen werk niet op zijne verantwoording te willen nemen.

Zijne bezwaren werden door den Gouverneur-Generaal onderworpen aan het oordeel eener speciale commissie, zamengesteld uit mannen van erkende ervaring, goede trouw en onpartijdigheid; met dat gevolg, dat de commissie, eenstemmig de conclusie van ds. *Betting* bestrijdende, den Gouverneur-Generaal met ernst en aandrang verzocht, al zijnen invloed bij het opperbestuur aan te wenden om het plan tot kolonisatie met kracht te doen doorzetten.

De Gouverneur-Generaal aarzelde dan ook niet tot eene uitzending der 50 huisgezinnen te adviseren, maar berigtte tevens, dat hij de werkzaamheden tot hunne ontvangst had doen staken, in afwachting van een antwoord op de vraag, of de mede-bestuurders van ds. *Betting*, na de kennis van zijne bezwaren, wel tot eene voortzetting van het plan zouden genegen zijn.

De heeren *van den Brandhoff* en *Copijn*, wier beschouwingen dienovereenkomstig werden gevraagd, antwoordden eenstemmig, dat zij door de bezwaren van hunnen ambtgenoot niet waren afgeschrikt, dat zij die gewogen hadden alvorens ze door hem waren geopperd, en dat hunne overtuiging en hunne voornemens omtrent de kolonisatie in volle kracht waren gebleven.

De bedoelde ongunstige berigten werden overgebragt door twee repatrierende landbouwers, doch hunne terugkomst in de gemeente waartoe zij behoorden, wel verre van diegenen af te schrikken, die vroeger eene deelneming aan de kolonisatie hadden voorgenomen, verschafte algemeen, door hunne verhalen, de overtuiging, dat hun voorbeeld wel tegen de doelmatigheid van de aan de eerste proeve gegevene leiding, maar niet tegen eene gunstige oplossing van het daaraan verbondene vraagstuk kon bewijzen. Zij zelven betuigden dan ook hunne bereidwilligheid om later aan eene beter overlegde en uitgevoerde proeve deel te nemen.

In verband tot dit een en ander werd door de Regering volhard in het voornemen tot uitzending der 50 huisgezinnen en bekwam de Gouverneur-Generaal aanschrijving om de werkzaamheden tot hunne ontvangst oogenblikkelijk en met kracht te doen hervatten.

In Mei 1844 werd daaraan gevolg gegeven.

Gouvernements-arbeiders werden op nieuw aan het werk gesteld en aan ds. *Betting* opgedragen, om zich met de zamenstelling van het reglement te belasten.

In Junij werd, ten behoeve der kolonisatie, voor eene som van *f* 8000 aangekocht eene verlatene plantagie genaamd Voorzorg. Deze strook land, gelegen aan de overzijde der gronden van post Groningen, beslaat 500 akkers (250 Rhijnlandsche morgen), en werd beschreven als behoorlijk ingepolderd, van de noodige waterloozingen voorzien en overigens te behooren tot de vruchtbaarste gronden der kolonie.

Die bij Groningen werden niet meer voor de nederzetting der kolonisten bestemd, omdat, zoo het heette, de hooge gedeelten te weinig uitgestrektheid hadden en de lage gedeelten te veel moeite zoude vereischen voor de inpoldering. Op Voorzorg zou dus, met wijziging in zooverre van het oorspronkelijke plan, het noodige tot de nederzetting worden voorbereid.

De vereischte woningen werden aanbesteed, met bepaling, dat die slechts aan de vereischten, gevorderd tot provisionele ontvangst der kolonisten, zouden behoeven te voldoen. Alle beschikbare negers ten dienste van het Gouvernement werden ter bespoediging van het werk aangewend. De voltooijing hiervan en het in orde en gedeeltelijk in cultuur brengen der voor de kolonisten bestemde gronden, werd door den Gouverneur-Generaal aangekondigd in den loop der maand Mei 1845 te zullen plaats hebben. Hij stelde dan ook bepaaldelijk voor, de uitzending der 50 huisgezinnen in April van hier te doen geschieden.

Spoedig na het ontvangen van dit voorstel werdt de daartoe vereischte Koninklijke magtiging gevraagd en verkregen.

Met afwijking in zoover van het oorspronkelijke plan, werd, overeenkomstig het verlangen der heeren *van den Brandhoff* en *Copijn*, bepaald, dat zij gezamenlijk de uitzending als bestuurders zouden geleiden. Aan de 50 huisgezinnen werden toegevoegd 40 vrijgezellen van beider kunne.

Een geneeskundige en een onderwijzer werden bij de kolonisatie aangesteld, houten kerk, schoolgebouw en bestuurderswoningen aangemaakt, en verder hier te lande alles voorbereid, wat voor de uitzending der kolonisten gevorderd scheen.

Tot hunne ontvangst werd de Gouverneur-Generaal aangeschreven al het noodige te bevelen, en onder anderen eene stoomboot te bestemmen tot de opsleping der schepen waarop de kolonisten zouden aankomen.

Ds. *Betting* verkreeg eene andere bestemming, en de leiding van latere uitzendingen (na het vertrek der heeren *van den Brandhoff* en *Copijn*) werd opgedragen aan mr. *B. W. A. E.* baron *Sloet tot Oldhuis*, te Zwolle.

Eindelijk werden bij Koninklijk besluit van 22 Maart 1845 n°. 55, gearresteerd:

a. het reglement van orde en beheer voor de kolonisatie, en

b. de bepalingen op het aannemen der kolonisten en de verbindtenis door hen vóór hun vertrek te onderteekenen.

Na de regeling van dit alles had hun vertrek plaats. Zij kwamen, na eene voorspoedige reis van circa 5 weken, tegen de helft van Junij 1845, in welstand in de kolonie aan, ten getale van 384 mannen, vrouwen en kinderen.

Spoedig na hunne aankomst, begon voor hen die reeks van rampen en tegenspoeden, welke aan het welslagen der kolonisatie zulke aanmerkelijke hinderpalen heeft in den weg gelegd.

Allereerst misten zij de hulp der stoomboot, die hunne schepen tot voor Groningen had moeten opslepen, en werden zij daardoor blootgesteld aan de ongelegenheden, welke een verlengd verblijf op de rivieren van Nederlandsch Guyana, vooral aan ongeacclimateerde en zamengepakte passagiers zoo als zij, oplevert. Elf dagen hadden zij noodig om de Saramacca tot aan hunne bestemming op te varen.

Bij aankomst aldaar wachtte hen de teleurstelling van te ondervinden dat tot hunne ontvangst het noodwendigste ontbrak.

Van 31 in aanmaak zijnde woonhuizen waren nog slechts 13 bewoonbaar. De gronden waren nog onbebouwd en kwamen voor op ondoelmatige wijze te zijn verdeeld. Aan het eenvoudigste huisraad, gereedschappen en andere benoodigdheden was gebrek.

De indruk hierdoor bij de eerst aangekomene kolonisten te weeg gebragt, was zoo ontmoedigend, dat ds. *Copijn* alle moeite had om hen te bewegen de schepen te verlaten.

Zij verklaarden terugkeer naar het moederland en tot hunne verlatene niet zeer voordeelige positie aldaar, te verkiezen boven de aanvaarding van hetgeen hun aan de Saramacca, zoozeer in strijd met de hun geopende uitzigten, werd aangeboden.

Het gelukte desniettemin hen over te halen.

Van uit Paramaribo werden de ontbrekende benoodigdheden zooveel mogelijk aangevoerd. De voltooijing der onafgebouwde en de aanbouw van 19 nieuwe woningen werd doorgezet. Inmiddels moest het meerendeel der kolonisten zich getroosten met het niet zeer ruim of aangenaam verblijf, dat hun in de in onbruik geraakte kazerne van post Groningen werd aangeboden.

Kort daarna brak onder de kolonisten eene soort van typhus uit, die al spoedig een honderdtal hunner had aangetast en waarvan de bestrijding, zoo wegens haren kwaadaardigen en besmettelijken aard als wegens gebrek aan hetgeen tot eene goede huisvesting, verpleging en afscheiding gevorderd werd, uiterst moeijelijk was.

Eerst in Januarij 1846 volkomen uitgewoed hebbende, telde deze ziekte dan ook niet minder dan 189 slagtoffers.

Onder deze laatsten behoorde ook, tot groot verlies voor de kolonisatie, de uitmuntende bestuurder ds. *Copijn*.

Het spreekt wel van zelf dat dit alles aan de kolonisatie een speciaal karakter gaf.

De moed en het vertrouwen, waarmede de kolonisten waren vertrokken, maakten plaats voor moedeloosheid en verslagenheid.

In stede van het aanlokkende, dat voor ieder onvermogend kolonist gelegen is in het bezit van eigen woning en akker, verwezenlijkt te zien, moesten zij zich vergenoegen met provisionele huisvesting en vonden zij de gronden nog ongeschikt om door hen te worden bebouwd.

Zij moesten nu zelven de hand leenen aan de daarstelling van hetgeen zij daargesteld hadden moeten vinden.

De ziekte, die, volgens de getuigenis van ds. *van den Brandhoff* de keur der kolonisten en het krachtigste werkvolk had weggerukt, had, behalve dat zij de verslagenheid door het verlies van vrienden en betrekkingen vergrootte, ook nog het gevolg, dat alle gezond gebleven of herstelde kolonisten en alle gouvernements-arbeiders als zieken-oppassers werden gebruikt, en dus van zelf van de voltooijing der werkzaamheden werden afgehouden.

De daadzaak, dat zij de hun geopende verwachtingen niet nagekomen zagen, maakte dat velen onder hen zich van hunnen kant ook niet gehouden achtten aan de verbintenis, die zij hadden onderteekend.

Dit, en de omstandigheid dat gedurende de ziekte en de convalescentie op eene overdadige wijze werd verschaft al wat hun nuttig of aangenaam kon zijn, en waardoor de kosten der kolonisatie niet alleen aanmerkelijk verhoogd werden, maar aan de kolonisten de begeerte eigen werd naar voorwerpen, waarvan de aanschaffing en het gebruik aan de middelen en behoeften van eenvoudige landbewoners geheel onevenredig is, verdient bij een algemeen overzigt van het gebeurde met de kolonisatie, bijzondere aandacht.

Op de buitengewone regens, die de werkzaamheden zoo zeer hadden helpen vertragen, en waaraan de algemeen in Suriname heerschende ongezondheid in 1845 werd toegeschreven, volgde langdurige droogte, die aan de Saramacca de zoo hoog noodige aanplantingen tegenhield en in de geheele kolonie schaarschte van levensmiddelen te weeg bragt.

In die schaarschte werd, voor zooveel de kolonisten aangaat, door de uitzending van rijst uit Nederland gedeeltelijk voorzien.

Ondertusschen was de grond van Voorzorg wederom voor de gronden bij Groningen verlaten, voor zooveel betreft de daarstelling der woningen. Voorzorg zoude dienen voor gemeenschappelijken kostgrond.

In April 1846 verdwenen langzamerhand de bezwaren, die de droogte aan de aanplantingen had in den weg gelegd.

De kolonisten gingen met lust aan den arbeid. Niets strekte meer tot hunne bemoediging dan het aanschouwen van de eerste producten hunner gronden.

Een hunner schreef tegen het einde van April „dat het te verwachten was, dat de kolonisten weldra hun onderhoud uit hun eigen akker zouden hebben, en *dat hij al zeer lui zoude moeten zijn die niet meer dan dat door den landbouw aan de kolonisatie verdienen zou.*

Op 15 October 1846 werd het kommando negers, die der kolonisatie ten dienste hadden gestaan, weggezonden, en waren de kolonisten dus in dit opzigt aan hunne eigene krachten overgelaten.

Van Januarij af heerschte er een onafgebroken gezondheidstoestand. Zij die zich het ijverigste met den landbouw bezig hielden, genoten de duurzaamste gezondheid, en dit is tot nu toe bij de kolonisatie opgemerkt geworden. Het dunnen der bosschen nabij Groningen, waartoe een brand bijdroeg, had hierop, door bevordering eener betere circulatie der lucht, mede goeden invloed. In den loop van 1846 hadden slechts 5 sterfgevallen plaats; 18 kolonisten waren om verschillende redenen terugggezonden.

Het aantal kolonisten bedroeg op 31 December van dat jaar 168: mannen 40, vrouwen 35, kinderen van 16 jaar en daar beneden 94, gehuisvest in 39 woningen; 12 woningen bleven beschikbaar.

De cultuur van rijst, bananen, tabak, cacao, verscheidene soorten van peulvruchten enz. maakte goede vorderingen.

De kolonisten werden weldra in staat een overschot daarvan af te zonderen om te Paramaribo te worden verkocht. In Januarij 1847 werd voor dat doel een huis ten hunnen behoeve in de stad gehuurd.

In het begin van dat jaar werd, overeenkomstig het reglement, uit den boezem der kolonisten een raad van oudsten benoemd om den bestuurder *van den Brandhoff* op zijde te staan.

Intusschen werden de kolonisten nog niet geheel en al aan hunne eigene krachten overgelaten. Op tweederlei wijze werd hun nog ondersteuning gegeven:

1°. door de nog steeds plaats vindende verstrekkingen van levensmiddelen uit 's Gouvernements magazijnen;

2°. doordat verscheidene hunner in daghuur voor werken van algemeen nut werden aangenomen.

De kostbaarheid van die twee hulpmiddelen en de overweging, dat de voortduring daarvan aan eene beslissende beantwoording van het kolonisatie-vraagstuk in den weg stond, deed op hunne intrekking bedacht zijn.

De aan den Gouverneur gegeven last, om de aan de kolonisatie te verleenen hulp te beperken tot de hoog noodige verstrekkingen, had het gevolg, dat de verstrekking van levensmiddelen *voor niets* aan de kolonisten, werd gestaakt.

Latere aanschrijvingen, waarbij de toepassing van dit beginsel meer in bijzonderheden werd voorgeschreven, bepaalden het bedrag van hetgeen voorkwam voor de betaling van ambtenaren, onderhoud van gebouwen enz. benoodigd te zijn, eerst op ƒ 15,000, daarna op ƒ 20,000.

In opvolging van de alzoo bevolene zuinigheid en uit besef van de slechte werking van den vroeger bepaalden maatregel om door het aannemen in daghuur van eenige kolonisten, hen te ondersteunen, is in Junij 1848 door den bestuurder de beperking van de werkdagen, gedurende welke in daghuur zou worden gewerkt, bepaald tot drie 's weeks.

Verscheidene kolonisten vonden in de bovenvermelde beperking der daghuren aanleiding om vertoogen in te brengen bij den Gouverneur, waartoe zij drie uit hun midden afzonden, welke de overbrengers waren van een adres, waarbij hunne bezwaren, zoo over die beperking als over de vroeger plaats gehad hebbende staking der verstrekking van levensmiddelen, werden uiteengezet, terwijl het eindigde met het verzoek om verplaatsing en ontbinding der kolonisatie.

De indiening van dit adres moet ook gedeeltelijk worden toegeschreven aan inblazingen en voorspiegelingen waardoor verscheidene kolonisten in den waan waren gebragt, dat de kolonisatie spoedig van Groningen naar Coesoewijne zou worden verplaatst, met voor hen oneindig voordeeliger gevolgen, dan zij van hunne nederzetting aan de Saramacca hadden ondervonden.

In deze stemming hadden verscheidenen hunner meer dan vroeger de bebouwing hunner akkers verwaarloosd, waarvan zij de opbrengst niet meer vóór hunne vermeende verplaatsing dachten te kunnen inzamelen.

Zij hadden hun vee geslagt of verkocht, zich ontdaan van het huisraad dat zij voor hunne vermeende verhuizing ongeschikt achtten en zich uitsluitend toegewijd aan het werk in daghuur, ten einde voor den overigen tijd, dien zij nog dachten op Groningen te zullen vertoeven, in hun onderhoud te kunnen voorzien. Geen wonder dus, dat toen hun de bedoeling van het Gouvernement om hen op Groningen te laten, bleek, dit eene teleurstelling was, die aan hunne verwachtingen en schikkingen den bodem insloeg, en dat de beperking van de daghuren, die hen dwong om den arbeid van hun eigen akker weder op te vatten en hen daadwerkelijk aan hunne wezenlijke gesteldheid herinnerde, hun onaangenaam zijn moest en tevens noopte om daaruit aanleiding te nemen tot klagten.

De Gouverneur werd aangeschreven om:

1°. zooveel levensmiddelen en andere behoeften ter beschikking van den bestuurder te stellen, als hij zal aanvragen, ten einde tegen betaling van den inkoopprijs aan de kolonisten te worden verstrekt, om nader door den bestuurder te worden verantwoord;

2°. den bestuurder vrij te laten, om de kolonisten zooveel dagen in de week te doen werken, als hij zal vermeenen te kunnen toelaten, zonder nadeel voor de bearbeiding der particuliere akkers.

Deze eerste proeve van kolonisatie is door vele wederwaardigheden gekenmerkt geworden, en de Regering heeft er de overtuiging door verkregen, dat dergelijke ondernemingen niet meer uitsluitend van gouvernementswege moeten uitgaan, maar

eerder het werk van particulier belang zouden moeten zijn, daar de kolonist anders te veel zijnen steun zoekt in den onderstand van het bestuur.

Doch tevens is gebleken, en dit is van hooge waarde: dat in Suriname, niettegenstaande ongunstige omstandigheden, is geschied wat vroeger onmogelijk werd geacht, dat namelijk in dit tropisch gewest de veldarbeid is verrigt door kortelings te voren uit Noord-Europa aangekomen landbouwers;

dat de Nederlandsche boeren dit gedurende verscheidene jaren achtereen hebben gedaan met zoodanig gevolg, dat de ijverigste arbeiders onder hen de duurzaamste gezondheid genoten en dat zij die het meest tot klagen geneigd waren, hebben erkend, dat de veldarbeid bijna als in Holland was te achten, voor zooveel betreft de daaraan verbonden bezwaren;

dat de gezondheidstoestand er gedurende eenige jaren bij beide kunnen, bij volwassenen zoowel als bij kinderen, voldoende is geweest, en dat de sterfte voor het minst genomen niet in ongunstiger verhouding was tot de bevolking, dan die in Nederland;

dat diegenen onder hen, die goeden raad hadden opgevolgd en verkeerde inblazingen en raadgevingen buiten gehoor gelaten, tegenover armoede in hunne vorige positie, aan de Saramacca, bij toereikendheid van levensmiddelen, in het bezit zijn van geschikte woning en akker, en dat onderscheidene hunner zich hebben in staat gezien om van hunne besparingen aan hunne betrekkingen in Nederland over te maken.

Gedurende 1847 zijn een twaalftal personen voor eigene rekening naar Suriname vertrokken om onder de kolonisten te worden opgenomen en bedroeg de sterkte op 31 December van dat jaar 182 zielen.

In 1848 vertrokken nog zeven personen uit Nederland voor eigen rekening om zich bij de kolonisten te voegen en bedroeg hunne sterkte op het einde van dat jaar 196 zielen.

In Maart 1849 ging een adjunct bestuurder derwaarts met zeven door hem voor eigen rekening medegenomen kolonisten.

Het personeel te Groningen bestond op ultimo 1849 nog uit:

1°. den bestuurder en herder;

2°. „ adjunct bestuurder;

3°. „ genees-, heel- en verloskundige;

4°. „ hoofd-onderwijzer;

5°. „ dirigerenden opzigter bij het bouwwezen, tevens adsistent bij de administratie des bestuurs;

6°. den politie-beambte, en

7°. „ adsistent-apotheker;

voorts uit 127 kolonisten, als

67 mannen en

60 vrouwen.

DERDE HOOFDSTUK.

Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren in de kolonie Suriname.

De burgerlijke ambtenaren in de kolonie Suriname zijn niet even als die in de Oost-Indische bezittingen verdeeld in verschillende klassen en zijn ook in het algemeen de daar bestaande voorwaarden en bepalingen niet op hen toepasselijk gemaakt.

Elk ambtenaar kan in Suriname tot de hoogste betrekkingen opklimmen, mits hij daartoe de noodige bekwaamheden bezit.

Alleen voor die regterlijke betrekkingen, waarbij zulks uitdrukkelijk bepaald is, wordt de graad van doctor in de beide regten, aan eene van 's Rijks hoogescholen verkregen, gevorderd.

Elk die tot eenig ambt of openbare betrekking verkiesbaar is, moet in het burger-register der kolonie zijn ingeschreven.

Geene godsdienst of kleur kan voor het overige den vrijen burger van het bekleeden van eenig ambt of bediening uitsluiten.

Daarentegen mag ook niemand weigeren eenige hem opgedragene bediening of betrekking, ten openbaren nutte ingesteld, op zich te nemen, ten ware hij, bij eenen diensttijd van 20 jaren, den ouderdom van 60 jaren mogt vervuld hebben, of wel door ziekte of andere beletselen, waarvan ten genoege van den Gouverneur moet blijken, verhinderd mogt zijn, zoodanige bediening naar behooren te vervullen. In geval van eigendunkelijke weigering, wordt zulks door den Gouverneur met zijne consideratien gebragt ter kennisse van het Departement van Kolonien, opdat tegen dien weigerachtigen persoon zoodanige maatregelen zouden kunnen genomen worden, als de Koning zal oordeelen te behooren.

Ambtenaren, hetzij van hoogeren of lageren rang, welke giften, gaven of geschenken mogten hebben aangenomen, hun aangeboden of toegeschikt met het kennelijk oogmerk, om hen ten gunste van den gever werkzaam te doen zijn, of op eenige wijze, hoe ook genaamd, invloed te verkrijgen op de waarneming en uitoefening hunner ambtspligten, zoo ook alle ambtenaren, die bevonden mogten worden gehandeld te hebben tegen den door hen afgelegden eed van zuivering, zullen uit dien hoofde niet alleen de facto van hunnen post vervallen zijn, maar bovendien door den regter verklaard worden onbekwaam om immer weder den lande te dienen, buiten toepassing van zoodanige andere straffen, als bij de wetten op het bedrijven dezer misdaden zijn gesteld.

Degenen, die in het laatstgemelde geval geld of geldswaarde hebben genoten, zullen de daarop bij de wetten gestelde straffen beloopen en daarenboven nog veroordeeld worden tot betaling der driedubbele waarde van het genotene.

Alle overtredingen door ambtenaren begaan, moeten bepaaldelijk in de kolonie onderzocht en naar eisch van zaken voor den regter gebragt worden met onthouding van alle overwijzingen tot de autoriteit in het moederland.

Alle ambtenaren worden door den Gouverneur, onder voorafgaande of in te wachten goedkeuring des Konings, aangesteld en ook ontslagen.

Zij kunnen ook door den Gouverneur in hunne bedieningen geschorst worden. Hiervan zijn evenwel uitgezonderd de leden van het geregtshof,

Twintig jaren dienst en een ouderdom van vijftig jaren geven den ambtenaar aanspraak op pensioen.

De Koning kan om bijzondere redenen het pensioen vroeger verleenen, doch niet vóór eenen diensttijd beneden de twaalf jaren, tenzij de ambtenaar door ambtsverrigtingen voor de active dienst onbekwaam mogt zijn geworden.

Aan weduwen en ouderlooze wettige kinderen van ambtenaren wordt de helft van het pensioen toegelegd, hetwelk zij zelven zouden genoten hebben.

Ten einde de koloniale kas te gemoet te komen in de uitbetaling van de pensioenen, is iedere ambtenaar onderworpen aan eene jaarlijksche korting van 8 per cent op het inkomen aan zijne betrekking verbonden, hetzij tractement, emolumenten, gratificatie, toelaag of onder welke benaming ook. Deze korting wordt verhoogd tot 10 per cent voor alle gehuwde ambtenaren.

De officieren der landmagt worden door den Koning benoemd en ontslagen. De pensioenen en gagementen, welke aan officieren, onderofficieren en soldaten in de kolonie in bezetting uit de koloniale kas worden verleend, zijn ten zelfden bedrage als die welke Europesche militairen in de Oost-Indien dienende uit 's Lands kas genieten. Ditzelfde geldt ook voor hunne weduwen en weezen.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE A.

STAAT

VAN

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN DE KOLONIE

SURINAME,

OVER

1849,

Vergeleken met de raming van datzelfde jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD	WERKELIJK
	BEDRAG.	
Hoofdgelden	ƒ 214,000.00	ƒ 202,362.30
Quota van suikerplantagien en houtgronden	16,000.00	18,389.82
Landtaksen en akkergelden	10,000.00	8,037.80
Erfpachten	500.00	885.28
Huurwaarde van huizen.	18,000.00	20,065.78
Brug- en weg-gelden.	300.00	522,00
Paarden- en rijtuiggelden	400.00	309.00
Patentregt	30,000.00	33,310.01^5
Zegelregt.	70,000.00	50,911.07
Inkomende en uitgaande regten	236,000.00	238,705.46^5
Lastgeld van schepen	35,000.00	38,823.00
Baak-, los- en steigergeld	3,000.00	2,755.00
Venduregten.	25,000.00	17,864.16
Transportregten.	10,000.00	12,914.45^5
Collaterale successie- en overgangsregten	10,000.00	12,127.85^5
Waag- en rooigelden.	6,000.00	5,674.23
Diverse inkomsten.	40,000.00	100,164.25^5
Inkomsten van de houtvelling	24,000.00	12,414,29^5
Begraafplaatsen of kerkhofregten	3,000.00	1,737.00
Ontvangsten van de West-Indische bank	60,000.00	60,000.00
Opbrengsten van de gouvernements-plantagien	55,000.00	40,961.64
Subsidie uit Nederland	150,000.00	150,000.00
	ƒ 1,016,200.00	ƒ 1,028,934.42
Meer ontvangen dan geraamd	12,734.42	"
	ƒ 1,028,934.42	ƒ 1,028,934.42

RESULTAA

Ontvangsten . . . . .
Uitgaven . . . . . .

Voordeelig verschil. . .

OMSCHRIJVING.	GERAAMD	WERKELIJK
	BEDRAG.	
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 72,806.00	*f* 64,010.10
Kosten van politie en justitie	85,452.50	80,830.70^{5}
Administratie van finantien	117,889.63	117,785.03^{5}
Departement der onbeheerde boedels en weezen	17,870.00	17,577.67^{5}
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs. . . .	38,400.00	35,111.15^{5}
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	43,577.00	32,516.26^{5}
Kosten der bevredigde boschnegers en vrije Indianen . .	11,920.00	8,968,65
Landsgebouwen en publieke werken	50,000.00	34,050.27^{5}
Kosten van de geneeskundige dienst	70,584.07	57,534.15
Militaire kosten	305,127.89	300,338.12
Kosten der genie, fortificatien en verdere middelen van defensie	50,258.91	48,300.24^{5}
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	24,862.00	20,462.48
Beheer van de West-Indische bank	12,452.00	12,235.09
Kosten van de gouvernements-plantagien.	55,000.00	39,891.10^{5}
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. . .	60,000.00	74,151.32
	f 1,016,200.00	*f* 943,862.37
Minder uitgegeven dan geraamd	. . . . . .	72,337.63
	f 1,016,200.00	*f* 1,016,200.00

VER 1849.

. . . . .	*f* 1,028,934.42
. . . . .	943,862.37
. . . . .	*f* 85,072.05

BIJLAGE **B**.

STAAT van de Ontvangsten en Uitgaven in Nederland, ten behoeve van de kolonie *Suriname* over 1849.

ONTVANGSTEN.		UITGAVEN.	
Gewone subsidie	ƒ 150,000.00	Wissels door den Gouverneur getrokken	ƒ 43,589.02^{5}
Subsidie ten behoeve der Europesche kolonisatie .	30,000.00	Pensioenen en onderstand	37,417.88
Remises en wissels	39,466.71^{5}	Wachtgelden	3,052.00
Netto opbrengst van 3679$^{3}/_{4}$ vierkante voet hout .	3,983.12	Gagementen	3,284.00
Nalatenschappen	2.29	Verlofstractementen	10,386.32
Restitie voor pensioenen en gagementen	890.32	Delegatien	23,592.42
Restitutie voor verplegingskosten van manschappen, behoorende tot de marine	5,156.69	Uitgezonden goederen	53,376.70
		Uitzending van militairen	11,890.33^{5}
Renten van het kapitaal vroeger ingeschreven op het grootboek der nationale schuld in Nederland ten name van het opgeheven West-Indisch pensioenfonds	10,774.70	Nalatenschappen	93.85
		Diverse betalingen	1,225.63
		Restitutien van stortingen in de koloniale kas . .	2,849.29^{5}
Saldo in kas bij de hoofd-administratie van het opgeheven West-Indisch pensioenfonds op 1 Junij 1849	336.68^{5}	Kosten der Europesche kolonisatie	33,452.71^{5}
		Saldo beschikbaar voor nog te doene betalingen over het dienstjaar 1849	16,768.35
Ingehouden contributien ter zake van civile pensioenen.	368.00		
	ƒ 240,978.52		ƒ 240,978.52

VERSLAG van het beheer van Curaçao en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking.

A. Grondgebied.

Het Gouvernement van Curaçao en onderhoorigheden bestaat uit de eilanden:

Curaçao,	hebbende	eene	oppervlakte	van	7,62	vierkante geographische mijlen;
Bonaire,	„	„	„	„	4,50	
Aruba,	„	„	„	„	3.63	
St. Eustatius,	„	„	„	„	0,52	
Saba,	„	„	„	„	0,30	
St. Martin (Ned. gedeelte)	„	„	„	„	0,70	
Klein Curaçao (onbewoond)	„	„	„	„	0,09	

B. Bevolking.

CURAÇAO telt volgens den bevolkings-staat op ultimo December 1849:

vrije inwoners		10,892	
slaven		5,638	
			16,530 zielen.
verdeeld in Protestanten	2,009		
„ Roomsch-Katholieken	13,721		
„ Israëliten	800		
	16,530		

Onder dit getal zijn begrepen 114 gouvernements-slaven.

Er zijn in 1849

Geboren:

vrijen:

228 kinderen van het mannelijk geslacht,
213 „ „ „ vrouwelijk id.

441

slaven:

128 van het mannelijk geslacht,
123 „ „ vrouwelijk „

251

Gestorven:

Vrijen:

115 van het mannelijk geslacht,
133 „ „ vrouwelijk id.

248

slaven:

57 van het mannelijk geslacht,
55 „ „ vrouwelijk id.

112

Gehuwd.

58 paren.

Bonaire. — De bevolking van dit eiland bestond uit:

vrijen		1431	
slaven		728	
			2159 zielen,
verdeeld in Protestanten	110		
„ Roomsch-Katholieken	2048		
„ Israëlieten	1		
	2159		

Hieronder zijn begrepen 590 gouvernements-slaven.

Er zijn

Geboren.

vrijen:

38 van het mannelijk geslagt,
33 „ „ vrouwelijk id.

71

Slaven:

19 van het mannelijk geslacht,
21 „ „ vrouwelijk id.

40

Gestorven.

Vrijen:

11 van het mannelijk geslacht,
10 „ „ vrouwelijk id.

21

Slaven:

8 van het mannelijk geslacht,
3 „ „ vrouwelijk id.

11

Gehuwd.

10 paren.

Aruba. — De bevolking bestond uit:

vrijen	2,163	
Slaven	597	
		2,760 zielen,
verdeeld in Protestanten	414	
„ Roomsch-katholieken	2,345	
„ Israëlieten	1	
	2,760	

waaronder 6 gouvernements-slaven.

Geboren.

Vrijen:

43 van het mannelijk geslacht,
37 „ „ vrouwelijk id.

80

Slaven:

14 van het mannelijk geslacht,
10 „ „ vrouwelijk id.

24

Gestorven.

Vrijen:

12 van het mannelijk geslacht,
9 „ „ vrouwelijk id.

21

Slaven:

1 van het mannelijk geslacht.

Op de drie eilanden zijn alzoo in de registers zoowel van den burgerlijken als van den slavenstand te zamen ingeschreven:

geboren	907	kinderen,
gestorven	414	personen,
gehuwd	79	paren;

terwijl 39 gemanumitteerde slaven zijn ingeschreven.

St. Eustatius heeft eene bevolking bestaande uit:

vrije ingezetenen	786	
slaven	1,159	
		1,945 zielen,
verdeeld in Protestanten	1,376	
„ Roomsch-katholieken	202	
„ Methodisten	365	
„ Israëliten	2	
	1,945	

Geboren.

Vrijen:

15 van het mannelijk geslacht,
11 „ „ vrouwelijk id.
26

Slaven:

21 van het mannelijk geslacht,
15 „ „ vrouwelijk id.
36

Gestorven.

Vrijen:

35 van het mannelijk geslacht,
5 „ „ vrouwelijk id.
40

Slaven:

13 van het mannelijk geslacht,
12 „ „ vrouwelijk id.
25

SABA. — De bevolking van dit eiland bestaat uit:

vrijen	1,014	
slaven	660	
		1,674 zielen,
verdeeld in Protestanten.	1,661	
„ Roomsch-katholieken	13	
	1,674	

Geboren.

Vrijen:

6 van het mannelijk geslacht,
6 „ „ vrouwelijk id.
12

Slaven:

9 van het mannelijk geslacht.
7 „ „ vrouwelijk id.
16

Gestorven.

Vrijen:

13 van het mannelijk geslacht,
11 „ „ vrouwelijk id.
24

ST. MARTIN (Nederlandsch gedeelte) heeft eene bevolking bestaande uit:

vrijen	1,122	
slaven	1,668	
		2,790

De vrije bevolking is verdeeld in:

Protestanten	1,021
Roomsch-Katolieken	98
Israëliten	3
	1,122

Volgens de over 1849 inkomende opgaven bestond de bevolking voorts uit:

mannen	657
vrouwen	974
jongens	589
meisjes.	570
alsboven.	2,790

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer en staat waarin hetzelve zich bevindt.

A Algemeen bestuur.

§ 1. *Gouverneur.*

Het hoogste gezag op Curaçao en onderhoorige eilanden St. Martin (Nederlandsch gedeelte), St. Eustatius, Saba, Bonaire en Aruba, wordt van wege en in naam des Konings uitgeoefend door den Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden, die tevens is bevelhebber der land- en zeemagt en van de schutterijen. Een ieder, die zich op die eilanden bevindt, is hem gehoorzaamheid en eerbied verschuldigd.

De Gouverneur ontvangt de bevelen des Konings door tusschenkomst van het Departement van Kolonien.

De Gouverneur mag geen handel drijven, geen administratien of commissien waarnemen, noch aandeel hebben in reederijen van schepen, die van of op de kolonie onder zijn bestuur varen.

Van alle belangrijke gebeurtenissen en handelingen is de Gouverneur verpligt, met den meesten spoed, kennis te geven aan het Departement van Kolonien.

De verzending van stukken moet steeds vergezeld gaan van een beredeneerd verslag en van de beoordeeling van den kolonialen raad, wanneer hij is geraadpleegd.

In zeer dringende gevallen, wanneer er geen tijd is om op een voorstel tot buitengewone maatregelen 's Konings magtiging te vragen, kan de Gouverneur na ingewonnen advies van den Kolonialen raad, op zijne persoonlijke verantwoordelijkheid en onder nadere goedkeuring handelen, zoodanig als hij ten nutte der kolonie zal oordeelen te behooren.

Wanneer de waardigheid van Gouverneur door overlijden of andere oorzaken openvalt en de door den Koning benoemde opvolger niet bekend of aldaar niet aanwezig is, oefent de president van de regtbank, en bij onstentenis ook van dezen, het oudste in rang van de twee bezoldigde leden van den kolonialen raad, inmiddels het gezag van Gouverneur uit, onder genot van drie vierde gedeelten der daartoe staande jaarwedde.

§ 2. *Koloniale raad.*

Aan den Gouverneur is toegevoegd een koloniale raad, zamengesteld uit twee door den Koning aan te wijzen ambtenaren, en vier ambtelooze ingezetenen.

De raad wordt voorgezeten door den Gouverneur, of namens hem door den hoogsten in rang der bezoldigde leden.

De vier ingezetenen, leden van den kolonialen raad, genieten als zoodanig geen bezoldiging. Zij moeten als burgers in de registers zijn ingeschreven, den vollen ouderdom van vijf en twintig jaren bereikt hebben, ten minste twee jaren in de kolonie woonachtig zijn geweest en bij de aanvaarding van hunne betrekking, noch den Gouverneur, noch den overigen leden in of binnen den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan.

De vier ingezetenen, leden van den kolonialen raad, worden door den Koning benoemd. Jaarlijks, en wel op den 1sten Januarij, treedt het oudste lid in rang af. Tot de aanvulling van elke vacature wordt door den raad eene nominatie van drie personen aan den Gouverneur aangeboden. Het aftredend lid kan daaronder worden begrepen. De Gouverneur doet voorloopig eene keus ter vervanging van het afgetreden lid, in afwachting van s' Konings beslissing.

De Gouverneur roept den kolonialen raad te zamen, zoo dikwijls hij dit noodig oordeelt. Hij is verpligt ter overweging bij den raad te brengen, alle ontwerpen van algemeene verordeningen, welker uitvaardiging hij dienstig acht. Hij kan den raad wijders hooren over alle zaken het bestuur betreffende.

In de besluiten, waarop de raad gehoord is, worden ingelascht de woorden, „Gehoord „den kolonialen raad".

§ 3. *Koloniale secretarie.*

Deze bestaat uit eenen secretaris en het benoodigd personeel.

De secretaris is, als zoodanig, ook bij de vergaderingen van den kolonialen raad tegenwoordig.

B. Gewestelijk beheer.

De eilanden St. Martin (Nederlandsch gedeelte), St. Eustatius, Saba, Bonaire en Aruba worden, onder het oppergezag van den Gouverneur, bestuurd door gezaghebbers.

Aan den gezaghebber is toegevoegd eene adviserende commissie van twee ingezetenen, die op zijne voordragt worden benoemd door den Gouverneur, onder nadere goedkeuring des Konings.

Telke drie jaren treedt een lid af. De aftredende leden kunnen op nieuw benoemd worden.

De gezaghebber roept de adviserende commissie onder zijn voorzitterschap te zamen, telkens wanneer de plaatselijke belangen vorderen dat hij haar raadpleegt.

De leden zijn verpligt om, wanneer de gezaghebber het verlangt, hunne adviezen schriftelijk te geven.

De gezaghebbers zijn bevoegd, om de vereischte maatregelen te nemen voor den geregelden gang van zaken, in overeenstemming met hunne bijzondere lastbrieven en met de algemeene regerings-beginselen.

Wanneer het ambt van gezaghebber openvalt, treedt het oudste lid van de adviserende commissie in zijne plaats, in afwachting der beschikkingen van den Gouverneur.

C. Militaire zaken.

1°. *Landmagt.*

Het garniezoen te Curaçao en onderhoorigheden bestaat uit een gedeelte van het bataillon jagers n°. 27 en eene compagnie artillerie.

De organieke sterkte bedraagt:

jagers:

8 officieren,
261 onder-officieren en manschappen;

artillerie:

4 officieren,
151 onder-officieren en manschappen;

geneeskundig personeel:

8 officieren.

Onder het garnizoen bevinden zich ook eenige kleurlingen, inboorlingen van Curaçao.

De kleeding, het schoeisel en de verdere uitrusting der militaire magt waren voldoende.

De troepen zijn ook in zeer goede en luchtige kazernes gehuisvest.

Ingevolge de verpligting der ingezetenen om mede te werken tot de verdediging der kolonie en tot het bewaren der openbare rust, bestaat er te Curaçao eene dienstdoende schutterij in de Willemstad, en is voorts de schutterij in de Oost-, Middel- en West-divisien, waarin het eiland verdeeld is, als landstorm georganiseerd.

Tot schutterlijke dienst zijn verpligt alle vaste ingezetenen welke den vollen ouderdom van achttien jaren hebben bereikt en hun een en vijftigste nog niet zijn ingetreden.

Tot de schutterlijke dienst worden niet geadmitteerd:

a. degenen die uit hoofde van wangedrag, verkwisting enz. onder curatele staan;

b. degenen, welke in regten voor eerloos worden gehouden, gelijk mede de zoodanigen, welke bij voorgaande burgercorpsen om wangedrag uit de dienst zijn gecasseerd geworden.

Van de verpligting tot het presteren van schutterlijke dienst zijn vrijgesteld:

a. alle vreemdelingen die anders, ingevolge art. 18 van het reglement omtrent het burgerregt, in de termen van dienst-doen zullen vervallen, doch welker verblijf op dit eiland, hetzij door het niet werkelijk overbrengen van den zetel van hun vermogen, of het hoofdmiddel van hun bestaan als anderzins, blijkbaar gepaard is met het voornemen, om zich voor niet langer dan een jaar op hetzelve gevestigd te houden;

b. diegenen welke met ziekten of ligchaamsgebreken zijn behebt, waardoor zij tot den wapenhandel onbekwaam zijn: bij ongeneeslijke kwalen onvoorwaardelijk, doch bij geneeslijke kwalen voorwaardelijk en wel voor zoolang dezelve aanhouden. In het laatste geval worden geene vrijstellingen langer dan voor een jaar verleend;

c. al degenen, welke in militaire dienst ter zee of te land zijn;

d. de leden en oud-leden van den kolonialen raad en de koloniale secretaris en de president, leden en oud-leden en griffier van den regtbank, voor zoover zij niet in den rang van kapitein of hooger bij de schutterijen kunnen geplaatst worden, zoomede de boden en deurwaarders aan de genoemde collegien verbonden;

e. de procureur des Konings en alle zoodanige ambtenaren, welke, uit hoofde van hunne dienstbetrekking, zich niet op hunnen schutterlijken post, in geval van alarm, zouden kunnen bevinden, ter beoordeeling van den Gouverneur;

f. de bij het Gouvernement erkende geestelijken van alle gezindheden;

g. de districts-meesters van de buiten-districten, voor zoover deze niet als officier kunnen worden geplaatst, en de wijkmeesters van het stads-district;

h. de geadmitteerde school-onderwijzers;

i. de geadmitteerde en practiserende genees-, heel- en vroedkundigen;

k. degenen, welke den rang van officier in dienst van den Staat te land of ter zee, of wel bij de gewapende burgercorpsen onder Nederlandsch bestuur, hebben bekleed, en door eervol ontslag de dienst hebben verlaten of gepensionneerd zijn geworden, zoolang zij niet in eenen gelijken of hoogeren rang bij de schutterij kunnen worden aangesteld;

l. zeevarenden van beroep, voor zoolang zij hun bestaan eeniglijk in de scheepvaart vinden;

m. lijf- en huisbedienden, die inwonende zijn bij degenen welke zij bedienen, doch alleen in vredestijd.

De beoordeeling dezer vrijstellingen is opgedragen aan eene door den Gouverneur te benoemen commissie, die in de beoordeeling van ziekten of gebreken wordt bijgestaan door den chirurgijn van het corps of door zoodanigen geneesheer of heelmeester als de commissie zelve goedvindt.

In tijden van dringend gevaar is elk, die daartoe opgeroepen wordt, en niet door ziekte of gebreken tot de persoonlijke dienst onbekwaam is, gehouden de wapenen te dragen, zonder dat eenige der hiervoren opgegeven uitzonderingen of vrijstellingen hem te stade kunnen komen.

Zij, die in een der voorzeide termen van vrijstelling vallen, mitsgaders vrouwen aan het hoofd van een huisgezin staande, zijn verpligt en gehouden tot het betalen van contributie tot instandhouding der schutterij, met uitzondering nogtans van:

a. de leden van den kolonialen raad en die van de regtbank der kolonie, voor zoover zij die functien honorifiek bekleeden;

b. de leden van huisgezinnen in hetzelfde huis wonende, wanneer namelijk twee of meer personen uit zoodanig huis bij de schutterij zijn ingelijfd; gehuwde zonen en dochters, bij hunne ouders inwonende, zullen echter gerekend worden een afzonderlijk huisgezin uit te maken;

c. degenen die in werkelijke militaire dienst zijn;

d. de districts- en wijkmeesters;

e. de weduwen welker bij haar inwonende ongehuwde zoon of zonen bij de schutterij zijn ingelijfd en bij dezelve werkelijk dienst doen.

De contribuanten zijn in acht klassen verdeeld, te weten van:

ƒ 32
28
24
20
16
12
8
4

Degenen, die tot de persoonlijke dienst zijn opgeroepen en geene redenen van absolute vrijstelling, volgens de wet, kunnen bijbrengen, doch die echter, op hun verzoek, om gewigtige belangen en oorzaken, ter beoordeeling van den Gouverneur der kolonie, worden vrijgesteld, zijn onderhevig aan de betaling van het drievoudige der contributie waarin zij anders, uit hoofde van hunnen stand, zouden behooren geplaats te worden, bijaldien zij, volgens de wet, geregtigd waren om als contribuant te worden opgenomen.

Alle officieren bij de schutterij worden door den Gouverneur aangesteld en van eene commissie voorzien, die hun kosteloos wordt uitgereikt.

De tamboer-majoor en de muzikanten worden door den chef van het corps aangesteld.

Alle onder-officieren, korporaals, tamboers en pijpers worden door den kapitein van elke kompagnie aangesteld, onder approbatie van den kommanderenden officier van het corps.

De wapenen worden van gouvernementswege verstrekt, doch een ieder, die tot

de dienstdoende schutterij geroepen wordt, welken rang hij in dezelve ook moge bekleeden, is verpligt zich de bepaalde kleeding, volgens model, ten zijnen koste aan te schaffen.

Zij, die buiten staat zijn de kosten daarvan goed te maken, hetgeen ter beoordeeling staat van den raad van administratie, worden daarin uit de contributie-kas te gemoet gekomen.

Omtrent den landstorm is bepaald: dat de bewoners van ieder district, zoowel blanken als vrije kleurlingen en zwarten, eene afdeeling zullen formeren, waarvan het bevel aan eenen districts-meester kan worden opgedragen, welke daartoe met eene commissie van luitenant wordt voorzien;

dat de gezamelijke afdeelingen zullen worden gesteld onder eenen commandant, in de stad, als het midden-punt, woonachtig, welke den titel zal voeren van kapitein-kommandant van den landstorm;

dat, naar gelang der sterkte van de onderscheidene afdeelingen, onder-officieren en korporaals daarbij zullen worden benoemd; welke benoeming geschiedt door den kapitein-kommandant, op voordragt van de kommandanten der afdeelingen, bij voorkeur uit blanke ingezetenen;

dat de onder-officieren en schutters van den landstorm zullen gewapend zijn met pieken en wijders in de behandeling van het geschut worden onderrigt;

dat de landstorm in ieder district bijzonder bestemd is tot het bezetten van naastbijgelegene forten of batterijen, zoodra zulks noodzakelijk of raadzaam geoordeeld wordt, en voorts tot zoodanige andere dienst als waartoe de schutterij gehouden is.

Door elke afdeeling moet ook des nachts eene wacht gegeven worden, onder kommando van eenen sergeant of korporaal.

Bij alarm of onlusten moet ieder lid van den landstorm zich ten spoedigste op de verzamelplaats zijner afdeeling begeven.

Die leden, welke van jagtgeweren of andere wapenen voorzien zijn, moeten alsdan daarmede verschijnen, en die welke paarden hebben, moeten zich bij dergelijke gelegenheden daarvan bedienen, om als cavalerist dienst te doen, indien het mogt vereischt worden.

De bepalingen en overtredingen der krijgstucht, de redenen van vrijstelling, het reglement van organisatie, administratie en discipline, zoo als dit alles voor de dienstdoende schutterij is vastgesteld, zijn in het algemeen ook op den landstorm van toepassing.

Volgens de sterkte-staten was de schutterij in de stad op ultimo December 1849 sterk: 21 officieren en 626 onder-officieren en manschappen, waarvan 216 onder-officieren en manschappen en 1 officier ter zee voeren. De landstorm telde op hetzelfde tijdstip 11 officieren en 923 onder-officieren en manschappen, van welke laatsten zich 173 op zee bevonden.

Op de eilanden Bonaire en Aruba bestaan ook ongewapende schutterijen, doch deze zijn meer nominaal.

Te St. Martin bestaat eene schutterij welke op 31 December sterk was: 1 kapitein-kommandant, 10 officieren en 135 onder-officieren en manschappen, benevens 20 cavaleristen.

De geheele sterkte van het corps schutterij te St. Eustatius was op het einde van 1849:

1 kapitein-kommandant;

1 eerste luitenant;

2 tweede luitenants;

34 onder-officieren en manschappen, benevens het corps vrijwilligers te paard, alstoen tellende 28 leden.

2°. *Zeemagt.*

Van de schepen uit welke het Nederlandsch eskader in de West-Indien is zamengesteld zijn er steeds eenige te Curaçao gestationneerd. De sterkte van dat

eskader is in het verslag omtrent Suriname opgegeven, en stelt men zich voor, om ook in het vervolg de zeemagt en al hetgeen betrekkelijk hare verrigtingen belangrijk mogt zijn mede te deelen, op te nemen in het verslag over die kolonie.

D. Regtswezen en politie.

I. WETGEVING.

Even als in Suriname, is nog te Curaçao en onderhoorigheden het oud-Hollandsch regt, in verband met het Romeinsche regt, in kracht gebleven.

Voorts wordt regt gesproken krachtens de wetten en verordeningen, uitgegaan van de autoriteiten die aldaar achtereenvolgende met het wetgevend gezag zijn bekleed geweest.

Thans oefent de Gouverneur, onder 's Konings voorafgaande goedkeuring, de wetgevende magt uit.

De wetten en alle algemeene verordeningen worden bij publicatie afgekondigd.

Na het opschrift: „In naam des Konings", volgen de woorden:

„De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

„In overweging genomen hebbende enz.

„Den kolonialen raad gehoord:

„Heeft goedgevonden en verstaan te bepalen, zoo als bepaald wordt bij deze", enz.

Alle verordeningen in den bepaalden vorm afgekondigd, door den Gouverneur onderteekend en door den kolonialen secretaris gewaarmerkt, verkrijgen daardoor kracht van wet.

Kleine keuren en bepalingen van politie kunnen door den Gouverneur worden vastgesteld en bij notificatie bekend gemaakt, zonder dat daarop 's Konings goedkeuring gevorderd wordt, mits de daarbij bedreigde straffen niet te boven gaan eene geldboete van acht gulden en eene gevangenisstraf van acht dagen. De vorm die daarbij in acht genomen wordt is de volgende:

„De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

„In overweging genomen hebbende, dat enz.

„Den kolonialen raad gehoord,

„Brengt ter kennis van het algemeen, dat" enz.

Ook de gezaghebbers der onderhoorige eilanden kunnen, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur, na de adviserende commissie te hebben gehoord, kleine keuren en verordeningen van politie uitvaardigen, mits de daarbij bedreigde straffen en poenaliteiten niet te boven gaan eene geldboete van vier gulden en eene gevangenisstraf van vier dagen.

De militaire wetgeving voor al de West-Indische bezittingen dezelfde zijnde, zoo wordt hier gerefereerd aan hetgeen deswege in het verslag over Suriname gezegd is.

II. BURGERREGT.

De verpligtingen en de voorregten verbonden aan het burgerregt in het gouvernement Curaçao en onderhoorigheden zijn dezelfde als die, welke in Suriname bestaan en in het verslag over die kolonie zijn opgenomen.

Eene afwijking is alleen dáárin te vinden, dat men te Curaçao en te St. Eustatius volstaan kan met een verblijf van slechts zes maanden, om geregtigd te zijn, aanzoek te doen ter verkrijging van brieven ter admissie tot het burgerregt.

Ook is het wenschelijk geoordeeld om, in verband met het laatstelijk in werking gebragt nieuwe reglement op den in-, door- en uitvoer van koopmanschappen voor het eiland Curaçao, en met de afschaffing van eenige den handel drukkende belastingen, den vreemdeling, die niet op het burger-register is ingeschreven, in de gelegenheid te stellen aldaar onroerende goederen te bezitten, en dien volgens de Gouverneur bevoegd verklaard, om dispensatie te verleenen van de bestaande bepalingen tegen het in eigendom bezitten van vaste goederen door vreemdelingen die niet op het burgerregister zijn ingeschreven.

Zoodanige vreemdelingen zullen echter altijd voorzien moeten zijn van eene schriftelijke vergunning van het hoofd des plaatselijken bestuurs tot vestiging op Curaçao en onderhoorigheden, welke vergunning iedereen behoeft die zich aldaar wil nederzetten

III. REGTERLIJKE MAGT.

Er wordt te Curaçao en onderhoorigheden regt gesproken in naam en van wege den Koning. De regtspleging en uitspraak der vonnissen geschieden met opene deuren.

In alle regterlijke vonnissen en gewijsden worden uitgedrukt de gronden, waarop zij rusten, zoo wat de daadzaken als wat het regtspunt betreft, ieder afzonderlijk.

Niemand mag wegens misdrijven in regten betrokken worden dan uit kracht der wet en op de wijze daarbij vastgesteld.

Alle tusschenkomst in zaken van justitie, niet bij de wetten of bijzondere reglementen toegestaan, is verboden.

De burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging wordt uitgeoefend door regtbanken gevestigd te Curaçao, St. Eustatius en St. Martin.

De eilanden Bonaire en Aruba behooren tot het regtsgebied van Curaçao en het eiland Saba tot dat van Eustatius.

De regtbank te Curaçao is zamengesteld uit eenen president, die meester in de regten moet zijn en den ouderdom van vijf en twintig jaren moet hebben bereikt en uit zes leden, welke niet behoeven gegradueerd te zijn, doch die insgelijks den ouderdom van vijf en twintig jaren moeten vervuld hebben.

Geen der leden mag noch aan andere leden, noch aan den procureur des Konings in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan.

De regtbank wordt bijgestaan door eenen griffier.

Jaarlijks en wel op den 1sten Januarij treedt een der zes leden en wel het oudste in rang af, doch is weder benoembaar.

Het nieuw benoemd lid, hetzij hij het afgetreden lid zelf zij, hetzij een ander, is steeds de jongste in rang.

Bij tusschentijds ontstane vacature onder de zes leden, wordt dezelve op gelijke wijze vervuld, doch het nieuw benoemd lid neemt alsdan den rang in van dengene wien hij vervangt, zoo als hij ook aftreedt op zoodanig tijdstip waarop deze zoude moeten afgetreden zijn.

De regtbanken te St. Eustatius en te St. Martin bestaan uit zes leden, gekozen uit de notabelste ingezetenen.

Elk dezer regtbanken wordt bijgestaan door eenen commies-griffier.

Voor deze regtbanken worden gebragt alle zaken welke een onderwerp van regterlijke beslissing kunnen uitmaken, hetzij dezelve tot de civile, hetzij tot de criminele regtsbedeeling behooren, hetzij dezelve zaken van handel of scheepvaart hetzij andere betreffen.

Hiervan zijn uitgezonderd de gedingen, welke behooren tot de competentie van de militaire regtbanken.

Alle civile zaken welker onderwerp de geldswaarde van honderd en vijftig gulden te boven gaat, zoo ook alle strafzaken zonder onderscheid, worden door de volle regtbank beregt, met inachtneming van alle die regtsvormen, welke volgens de bestaande manier van procederen behooren plaats te hebben.

Van alle bij de volle regtbank ter eerster instantie te vallen definitive vonnissen in civile zaken en alzoo niet van provisionele of interlocutoire sententien, tenzij dezelve ten definitive mogten zijn irreparabel, hetgeen ter beslissing van de regtbank zelve staat, kan appel vallen aan het geregtshof in Suriname.

In alle criminele zaken wijst de regtbank bij arrest, voor zooverre niet, volgens de bestaande wetten, het appel in criminele gedingen is toegelaten.

Zulks het geval zijnde, wordt de zaak insgelijks voor het geregtshof in Suriname vervolgd.

De regtbanken beslissen onder nadere goedkeuring van het hoofd des bestuurs, na verhoor van het openbaar ministerie, over alle verzoeken, strekkende om iemand

wegens wangedrag of krankzinnigheid onder curatele te plaatsen, of hem de administratie zijner goederen te ontzeggen, of wel voor eenen bepaalden tijd in regterlijke custodie te stellen.

Van alle uitspraken van dezen aard kan appel vallen aan het geregtshof in Suriname, onder de bepaling dat de vonnissen bij provisie zullen zijn executabel, niettegenstaande het hooger beroep.

De regtbanken zijn belast met het verlijden van transporten van vaste goederen en van hypotheken.

De regtbanken dienen het hoofd des bestuurs van consideratien en advies op alle verzoeken om surcheance van betaling, doch zijn bevoegd tot het verleenen van brieven van beneficie van inventaris, van cessie, van atterminatie en mandement van inductie.

Te Curaçao, alsmede te St. Eustatius en St. Martin bestaan commissien uit de regtbank tot de kleine zaken, welke zijn zamengesteld uit drie leden der op elk dier eilanden gevestigde regtbanken, daartoe jaarlijks te benoemen en welke worden bijgestaan door den griffier of commies-griffier der regtbank.

Door de collegien van kleine zaken worden beregt alle civile zaken, welker onderwerp de geldswaarde van honderd en vijftig gulden niet te boven gaat; zij beslissen over alle zoodanige zaken de plano en zonder vorm van proces, met inachtneming echter van zoodanige reglementaire bepalingen omtrent de wijze van behandeling als anderzins, welke van wege het hoog gezag zijn of worden vastgesteld.

De president der regtbank is niet benoembaar in het collegie van kleine zaken.

Van al de uitspraken der collegien van kleine zaken kan reauditie vallen aan de volle regtbank, welke alsdan mede de plano en buiten vorm van proces, met inachtneming derzelfde reglementaire bepalingen als voor het collegie van kleine zaken verpligtende zijn, over dezelve erkent, zonder dat eenig hooger beroep wordt toegelaten.

De leden welke in het collegie van kleine zaken over zoodanige zaak hebben gezeten, hebben alsdan geene zitting noch stem in de regtbank.

Te Saba bestaat eene gedelegeerde regtbank, zamengesteld uit den gezaghebber van het eiland als president en twee der voornaamste ingezetenen als leden, bijgestaan door eenen griffier of schrijver.

Op deze regtbank is van toepassing gemaakt het reglement op de collegien van kleine zaken, met zoodanige wijzigingen als de behoeften van de plaats vorderen.

Te Aruba bestaat een vredegeregt.

De militairen staan voor krijgsraden te regt, van welker vonnissen beroep is aan het militair geregtshof in Suriname.

De veroordeelde wordt in zoodanig geval niet naar Suriname opgezonden, maar blijft ter plaatse van zijn arrest of detentie, tot aan het uiteinde der zaak, ten ware door het geregtshof, of op voordragt van den advocaat-fiscaal, of op verzoek van den gecondemneerde zelven, mogt noodig worden geoordeeld hem te doen overbrengen.

Het openbaar ministerie te Curaçao en onderhoorigheden, waarop dezelfde algemeene verpligtingen berusten als die, welke voor het openbaar ministerie in Suriname van kracht zijn, wordt te Curaçao uitgeoefend door den procureur des Konings, welke gegradueerd moet zijn en aan den president en aan de leden van de regtbank noch ook aan den Gouverneur mag bestaan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Op de onderhoorige eilanden is de waarneming van het openbaar ministerie opgedragen aan de daartoe geschikte koloniale ambtenaren.

IV. POLITIE.

§ 1. *Algemeen en gewestelijk beheer.*

Aan het hoofd der regterlijke zoowel als de administrative politie te Curaçao is geplaatst de procureur des Konings.

§ 2. *Eenige onderwerpen van politie geregeld bij algemeene verordeningen.*

a. Regt van verblijf.

Hieromtrent gelden dezelfde bepalingen, welke ook voor Suriname van kracht zijn en in het verslag over die kolonie zijn opgenoemd.

b. Passen voor personen.

Het is aan alle schippers van vaartuigen ten striktste verboden om vreemdelingen, die arm en behoeftig zijn en geene middelen hebben om zich zelven te onderhouden, hetzij met of zonder passen, in hunne onderhebbende vaartuigen te Curaçao, Bonaire of Aruba aan land te brengen. Schippers welke dergelijke personen aanbrengen, zijn gehouden dezelven weder weg te voeren of de kosten van derzelver verzending te betalen, gelijk ook om die personen, zoolang dezelve vertoeven zullen, te onderhouden of de kosten daartoe te voldoen.

Niemand mag als passagier te Curaçao, Bonaire en Aruba aan land worden gebragt, tenzij voorzien van eenen pas afgegeven ter plaatse van waar de persoon vertrokken is.

Degene welke zich als supercarga van het vaartuig waarin hij arriveert, aangeeft, moet daarvan doen blijken, en niemand wordt gehouden tot de equipagie van eenig vaartuig te behooren, die niet op de monsterrol aangeteekend staat.

Aan iemand, die op die eilanden aankomt, zonder van eenen behoorlijken pas voorzien te zijn, wordt niet toegestaan aldaar te blijven.

De schipper die iemand als passagier, zonder van eenen pas voorzien te zijn, aanvoert, is mede gehouden, den alzoo aangebragten persoon weder weg te voeren, en indien de schipper reeds vroeger in de kolonie is geweest en daarom verondersteld mag worden van het verbod kennis te dragen, verbeurt hij bovendien nog eene boete voor elken zoodanigen passagier.

Die van Curaçao als passagier vertrekt, moet voorzien zijn van eenen behoorlijken pas. Deze wordt aan niemand, die ingezeten van Curaçao, Bonaire of Aruba is of aldaar vaste goederen bezit, ter koloniale secretarie afgegeven, indien de vertrekkende niet acht dagen te voren zijn vertrek bij omroeping in de stad door den stads-omroeper heeft bekend gemaakt.

Geene vreemdeling, wiens verblijf in de kolonie langer dan eene maand geduurd heeft, mag dezelve mede verlaten, zonder aan die bepaling van bekendmaking voldaan te hebben.

Wanneer het vertrek niet binnen dertig dagen na de gedane omroeping plaats gevonden heeft, is, telkens na een zoodanig tijdsverloop, eene nieuwe bekendmaking noodig.

In dringende gevallen is het echter geoorloofd dadelijk te vertrekken, mits onder borgtogt van eenen ingezeten des eilands, ten genoege van den Gouverneur.

Gehuwde vrouwen, wier echtgenooten zich in de kolonie bevinden en niet mede vertrekken, behoeven haar vertrek niet te laten omroepen.

Het is evenmin noodig dat de namen van gehuwde vrouwen en minderjarige kinderen, die derzelver echtgenooten en ouders volgen, in de vereischte publieke bekendmaking worden genoemd, mits de vertrekkende ouders, hetzij vader of moeder, die met hun huisgezin het eiland verlaten zulks mede kennelijk maken.

In geval van kennelijk onvermogen worden de passen gratis afgegeven.

De schipper of deszelfs plaatsbekleeder die eenen passagier, welke van geenen behoorlijken pas voorzien is, wegvoert, verbeurt eene geldboete en is bovendien verantwoordelijk voor de schulden van den weggevoerden persoon, onverminderd alle zoodanige actien, als het openbaar ministerie vermeent verder te moeten instellen.

Ingezetenen van Curaçao, Bonaire en Aruba, die zich van het eene eiland naar het andere willen begeven, bepaaldelijk om van daar weder naar hunne woonplaats terug te keeren, behoeven daartoe eenen pas, die wordt uitgereikt op ongezegeld papier.

c. Passen voor vaartuigen.

Zeepassen of zeebrieven worden verleend voor schepen en vaartuigen toebehoorende aan onderdanen van het Koningrijk der Nederlanden, welke het burgerregt in de kolonie genieten.

Ofschoon eenig vaartuig niet geheel toebehoort aan ingezetenen die het burgerregt in de kolonie genieten en andere Nederlandsche onderdanen, die geene vaste ingezetenen zijn, ook daarin aandeel hebben, wordt echter voor een dusdanig vaartuig een zeebrief gegeven.

De zeebrieven worden door den Gouverneur in naam des Konings uitgegeven, en gelden voor den tijd van twaalf achtereenvolgende maanden na den dag der afgifte, welke bepaling in den zeebrief wordt uitgedrukt.

Een schipper of gezagvoerder die langer van zijnen zeebrief gebruik maakt dan den tijd van twaalf maanden, verbeurt eene geldboete, uitgezonderd echter in geval hij binnen de twaalf maanden na de uitgifte van den zeebrief uit eene der havens van de kolonie is uitgezeild, of de plaats werwaarts hij vertrokken is, verlaten heeft om regelregt naar de kolonie terug te keeren, of dat hij, gedurende dien tijd buiten 's Lands gevaren hebbende, na de expiratie van dien tijd geene nieuwe reis op eene vreemde plaats ondernomen heeft, maar van de haven, alwaar hij zich tijdens de expiratie bevond, regtstreeks naar de kolonie is teruggekeerd, in welke gevallen hij, bij zijne terugkomst in de kolonie, aan geene boete onderhevig is, mits overleggende schriftelijk bewijs van het gouvernement der plaats, alwaar hij zich bij de expiratie van die twaalf maanden bevonden heeft en van waar hij gekomen is, dat hij na dat tijdstip geene reis meer gedaan heeft, maar tot aan zijn vertrek naar de kolonie, aldaar is gebleven.

In verband tot het verbod van den Afrikaanschen slavenhandel, is aan de schepen of vaartuigen voor welke zeebrieven worden verleend, de vaart op de Kust van Guinea, de Straat van Gibraltar en in de Middellandsche zee niet toegestaan.

Geen zeebrief wordt verleend alvorens voldoende cautie is gesteld, zoowel door den eigenaar als door den schipper des vaartuigs voor hetwelk de zeebrief verlangd wordt, en wel door elk afzonderlijk en naar gelang der groote van het vaartuig, te weten: voor vaartuigen van en boven 40 tonnen, ter somme van ƒ 5000, beneden 40 tot 20 tonnen van ƒ 1500, en beneden 20 tonnen van ƒ 500 ieder; zullende elke borgtogt door twee ingezetenen der kolonie, binnen dezelve het burgerregt genietende, moeten onderteekend en overigens het bewijs verkregen zijn, dat de borgen als admissibel kunnen worden beschouwd.

Die cautie strekt om krachtens dezelve op de cautionarissen te verhalen, niet alleen alle schade en nadeelen door het vaartuig aan andere vaartuigen of aan personen en goederen op de openbare zee met moedwil of gewelddadig toegebragt, maar ook de boeten die op eenige overtreding der bepalingen van het bestaande reglement op het afgeven van zeebrieven of zeepassen zijn gesteld, zoomede tot verhaal van het volle bedrag van dien borgtogt op de cautionarissen, bijaldien de zeebrief geschonden wordt door het bevaren van verbodene zeeën en kusten.

De bedoelde schaden en nadeelen, boeten en verbeurte worden niet mede verhaald op, of moeten niet mede worden betaald door de cautionarissen van den eigenaar des vaartuigs, tenzij het mogt blijken, dat die schaden en nadeelen, boeten en overtreding op bevel van den eigenaar of met zijne toestemming zijn veroorzaakt, verbeurd of gepleegd.

De eigenaars mogen aan hun schip geenen anderen dan den in den zeebrief uitgedrukten naam geven, maar zijn verpligt den eens aan het schip gegeven naam te behouden totdat een andere zeebrief is geligt.

Een vaartuig van eenen zeebrief voorzien, mag binnen de kolonie niet gesloopt worden alvorens door den eigenaar de zeebrief ter koloniale secretarie teruggegeven zij.

Zoodra een vaartuig voor hetwelk een zeebrief is verleend, door verkoop van eigenaar of eigenaars verandert, is de zeebrief vervallen. De verkooper of verkoopers, bijaldien de verkoop in de kolonie geschiedt en het vaartuig zich binnen dezelve bevindt, zijn gehouden den voor het vaartuig afgegeven zeebrief, binnen veertien dagen na het doen van het transport, ter koloniale secretarie te bezorgen.

Voor zoodanig vaartuig wordt geen nieuwe zeebrief verleend voor dat de oude is teruggebragt.

Indien eigenaren van vaartuigen, die van zeebrieven voorzien zijn en zich buiten 's Lands bevinden, dezelve verkoopen, gelijk ook in geval van slooping, of van verongelukken wanneer de zeebrief mogt worden behouden of gered, zijn de schippers of gezagvoerders gehouden hunne zeebrieven dadelijk te roijeren en door te snijden en in dien staat aan 's Konings minister, consul of agent, indien zoodanig een daar ter plaatse gevonden wordt, tegen reçu over te geven om door denzelve aan de Gouverneur te worden overgezonden, en bijaldien aldaar ter plaatse geen minister, consul of agent van het Rijk gevonden wordt, zijn de schippers of gezagvoerders verpligt, onder behoorlijke acte van bewijs daarvan, in de tegenwoordigheid van hun scheepsvolk, of geen twee daarvan aanwezig zijnde, alsdan van een publiek ambtenaar te lande, hunne zeebrieven te roijeren en door te snijden en dezelve alzoo aan den Gouverneur op te zenden.

Een schipper of gezagvoerder, bij verkoop, slooping of verongelukking buiten de kolonie, aan de zoo even genoemde verpligtingen niet voldoende, wordt op zijnen naam geen zeebrief meer verleend om in het toekomende weder op eenig schip als schipper gezag te kunnen voeren.

Wanneer door een reeder, schipper of gezagvoerder of eenig ander onderdaan van het Rijk, wie hij ook zijn moge, zeebrieven worden gevraagd of verkregen en daarmede de eigendom van buitenlanders bedekt is, of ook indien dezelve zeebrieven door hem, op eenigerhande wijze, mogten zijn of worden verkocht, veralieneerd, of ook bij voortduring gebruikt voor een vaartuig, waarvan de eigendom geheel of gedeeltelijk aan vreemdelingen is overgegaan, of indien door hem met dezelve, op eenigerlei wijze, ter kwade trouw mogt worden gehandeld, of ook, eindelijk, in geval zulks met zijne voorkennis en medeweten door anderen mogt zijn geschied, wordt niet alleen het aandeel in het schip, hetwelk aan dengene die zich aan de overtreding heeft schuldig gemaakt, toebehoort, dadelijk geconfisqueerd, of wel, het schip afwezig of anderzins niet arrestabel zijnde, zoodanige schuldige met eene geldboete gestraft, maar wordt hij nog daarenboven eerloos verklaard en voorts voor den tijd van 15 jaren uit de kolonie gebannen.

Vaartuigen der kolonie in vreemde havens aankomende alwaar een consul of agent van het Rijk gevestigd is, is de schipper gehouden om zich binnen drie maal vier en twintig uren na zijne aankomst bij dien consul of agent te vervoegen en aldaar zijnen zeebrief te vertoonen.

Aan ingezetenen der kolonie, die in dezelve het burgerregt genieten, mogen, op hun verzoek ook zeepassen worden verleend om vaartuigen, door dezelve in vreemde havens aangekocht of aan te koopen, onder Nederlandsche vlag in de havens der kolonie binnen te brengen.

De kustvaarders moeten mede van eenen pas voorzien zijn, met welken zij vrijelijk uit en in kunnen varen.

Vaartuigen die op de visscherij varen, bekomen daartoe eenen visscherspas.

d. Invoer en bezit van schietgeweer en kruid.

Te Curaçao is daaromtrent het volgende bepaald:

Niemand, wie hij ook zijn moge, staat het vrij om met schietgeweer, geladen of ongeladen, langs de openbare wegen te gaan, zonder voorzien te zijn van een port d'armes, op verbeurte eener geldboete en verlies van het geweer. Hiervan zijn echter uitgezonderd degenen die, pligtshalve, daarmede in het openbaar moeten te voorschijn komen, zoomede de officieren van Zijner Majesteits land- en zeemagt en die der gewapende burgermagt, buiten dienstzaken, mits zich behoorlijk als zoodanig onderscheidende.

Deze port d'armes worden aan de inwoners der Willemstad, de overzijde van de haven, Scharlo en Pietermaaij door den procureur des Konings en aan de bewoners der buitendivisien door de respective districts-meesters verleend.

De port d'armes verliezen derzelver kracht met den laatsten dag van ieder jaar en moeten jaarlijks in de maand Januarij worden vernieuwd.

Het staat den procureur des Konings, zoomede den districts-meesters vrij, redenen daartoe vermeenende te hebben, het port d'armes te weigeren of in te trekken, blijvende het echter iedereen onverlet, om, in zooverre het de districts-meesteren aangaat, zijne klagt deswege aan den procureur des Konings te doen, opdat door deze naar bevinding worde beslist.

De meesters, die voor hunne slaven port d'armes willen nemen, zijn verpligt de namen van dezelve op te geven, zullende de eene slaaf het port d'armes van den anderen niet mogen gebruiken op verbeurte eener boete.

Alle koopvaardijschepen en vaartuigen, die binnen de haven aankomen en meer dan 150 ponden buskruid aan boord hebben, mogen niet voor het fort Amsterdam, noch voor de stad of eenige der timmerwerven liggen, maar moeten bij hunne aankomst terstond doorzeilen tot aan den ingang van het Schottegat, om aldaar te blijven liggen tot dat het aangebragte kruid zal zijn ontscheept. Tot dien tijd mag geen vuur op zoodanig vaartuig gestookt noch aldaar tabak gerookt worden.

Niemand mag eenig buskruid boven de quantiteit van vijf ponden van de eene naar de andere plaats van het eiland vervoeren of verzenden, zonder dat het geschiedt in een digt gekuipt tonnetje, hetwelk nogtans niet meer dan vijf en twintig ponden mag bevatten. Indien men meer dan vijf en twintig ponden buskruid te gelijk wil vervoeren of verzenden van de eene naar de andere plaats van het eiland, moet daartoe de speciale vergunning van den Gouverneur worden verzocht en degene die dusdanig transport, vervoer of verzending laat doen, moet zich naauwkeurig gedragen aan de bepalingen, die dienaangaande door den Gouverneur worden voorgeschreven.

Al het op Curaçao ingevoerd wordende buskruid, vuur- en blanke wapenen moeten in een der rijks-magazijnen worden opgeslagen en bewaard, onverminderd de bevoegdheid aan kooplieden, winkeliers of makers van vuurwerken toegekend, om niet meer dan vijftig ponden in hunne pakhuizen, winkels of huizen op eene veilige plaats onder goede voorzorg te houden.

Vuurwerkmakers mogen geen vuurwerken binnen de Willemstad maken.

Verkoopers van buskruid en makers van vuurwerk, welke tot vijftig ponden buskruid in hunne pakhuizen, winkels of woningen mogen behouden, behoeven daartoe eene schriftelijke vergunning der politie, welke vergunning jaarlijks moet worden vernieuwd. Alle andere particuliere personen mogen niet meer dan vijf ponden buskruid in hunne woningen houden.

Alle verkoopers van buskruid en vuurwerkmakers moeten ten allen tijde gedoogen, dat hunne pakhuizen, winkels of huizen door den procureur des Konings worden onderzocht en gevisiteerd, ten einde na te gaan, of zij meer buskruid hebben dan zij vermogen te houden.

Het transport, vervoer, de inscheping of ontlading van eenige quantiteit buskruid moet steeds onder het opzigt van den magazijnmeester der artillerie geschieden.

Geene inscheping van buskruid mag plaats hebben dan op denzelfden dag van het vertrek van het vaartuig, waarin het zal worden uitgevoerd. De vaartuigen, waarin buskruid geladen is, mogen niet dan in de hoogste noodzakelijkheid in de haven vernachten.

V. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

De Gouverneur is bevoegd om wettelijke verordeningen, welke hij in gewone gevallen niet kan uitvaardigen zonder de vooraf. verkregene goedkeuring des Konings, in die gevallen, waarin hij een uitstel ongeraden oordeelt, terstond te doen afkondigen onder nadere goedkeuring des Konings, en hebben de aldus uitgevaardigde verordeningen voorloopig kracht van wet, tot dat derzelver intrekking op de voorgeschrevene wijze zal zijn bewerkstelligd.

De Gouverneur verleent brieven van venia aetatis en andere bij de wet toegelatene dispensatien, na ingewonnen consideratien en advies van de regtbank en van den kolonialen raad.

Hij zendt op den 1sten Januarij van elk jaar aan het Departement van Kolonien eenen staat van alle in het voorgaande jaar door hem toegestane dispensatien.

Hij heeft, behoudens het hieronder deswege bepaalde, het regt van gratie, in strafzaken, na deswege de consideratien en het advies van den regter, die het vonnis heeft gewezen en van den kolonialen raad te hebben ingewonnen. Hij zendt op den 1sten Januarij van elk jaar aan het Departement van Kolonien een staat van alle in het voorgaande jaar verleende gratien.

Geen doodvonnis mag ten uitvoer worden gebragt, zonder verlof van den Gouverneur.

Hij mag het verlof tot uitvoering van het vonnis niet weigeren, tenzij hij daartoe door den veroordeelde is verzocht of zulks door andere gewigtige redenen noodig bevonden wordt. Bij zoodanige weigering beveelt de Gouverneur de schorsing der executie en geeft hij van zijne beschikking kennis aan de regtbank of den krijgsraad, die het vonnis heeft geveld. Geene zoodanige schorsing kan door hem worden bevolen van doodvonnissen, geveld aan boord van 's Konings schepen en vaartuigen van oorlog.

De regtbanken (de krijgsraden der landmagt daaronder begrepen) moeten de bedenkingen, welke zij tegen de bevolene schorsing hebben, binnen acht dagen ter kennis van den Gouverneur brengen. Wanneer hij meent, dat niettegenstaande die bedenkingen, de uitvoering van het doodvonnis behoort te blijven geschorst, zendt de Gouverneur de stukken aan het Departement van Kolonien, ten einde de zaak ter beslissing van den Koning te brengen.

Wanneer de regter zich de kennisneming toeëigend van zaken, die ter beslissing van het administratief gezag behooren, of bij andere zeer gewigtige redenen van staatkundig of algemeen maatschappelijk belang, is de Gouverneur bevoegd den loop van het regtsgeding of de uitvoering van het vonnis te schorsen. Hij vraagt deswege consideratien en advies van de regtbank te Curaçao en van den kolonialen raad, en daarna vermeenende, dat de schorsing behoort voort te duren, moet hij dadelijk, met overzending der stukken, daarvan rapport doen aan het Departement van Kolonien, en 's Konings nadere beslissing afwachten. Die beslissing niet ontvangen zijnde binnen het jaar na de dagteekening van het besluit tot schorsing, zal het regtsgeding of de uitvoering van het vonnis worden voortgezet.

De Gouverneur mag in geen geval op Curaçao en onderhoorigheden geregtelijk aangesproken of in eenige procedure van wat aard ook betrokken worden, wegens misdrijf in of buiten zijn ambt gepleegd.

De Gouverneur kan personen, wier verblijf hij schadelijk acht, onder toezigt der politie stellen of ook doen vertrekken, na de zaak te hebben gebragt in den kolonialen raad. In geval van verwijdering is hij verpligt hun eenen behoorlijken tijd te geven tot het regelen hunner zaken en van zijne verrigtingen verslag te doen aan het Ministerie van Kolonien.

Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan ten algemeenen nutte en tegen behoorlijke schadeloosstelling. Wanneer de onteigening door den Gouverneur, na ingewonnen advies van den kolonialen raad, wordt verklaard te zijn noodzakelijk, mag hij daartoe overgaan, tegen uitkeering der bepaalde schadeloosstelling.

Bij verschil over het bedrag wordt de beslissing aan den regter overgelaten, onverminderd de bevoegdheid van den Gouverneur, om in dringende gevallen zich dadelijk in het bezit te doen stellen. In zulke gevallen moet hij van de door hem genomene maatregelen kennis geven aan het Departement van Kolonien.

VI. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

Met de functien van ambtenaar van den burgerlijken stand zijn belast:

te Curaçao: de koloniale secretaris, terwijl buiten de stad de districts-meesters als hulpambtenaren van den burgerlijken stand optreden;

te Bonaire en Aruba: de respective gezaghebbers aldaar;

te St. Martin en St. Eustatius: de commies-griffiers bij de regtbanken.

b. Notariaat.

De notariele functien worden te Curaçao waargenomen door den kolonialen secretaris, met behulp der commiesen ter koloniale secretarie.
Te St. Martin en St. Eustatius zijn met de functien van notaris belast, de commies-griffiers bij de aldaar gevestigde regtbanken.
Het salaris dat de ambtenaren, met de notariele practijk belast, in rekening mogen brengen, is bij tarief vastgesteld.

c. Wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer te Curaçao.

De wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer te Curaçao wordt beheerd door een collegie uit vier leden bestaande, namelijk: een lid van den kolonialen raad, den kolonialen secretaris, een persoon gekozen uit de inwoners des eilands en den weesmeester, bijgestaan door den boekhouder, die in de zittingen de functien van secretaris waarneemt.
De Gouverneur der kolonie vervult, onder nadere goedkeuring des Konings, de in het collegie ontstane vacaturen.
Alle besluiten van het collegie worden genomen bij meerderheid van stemmen. Ingeval de stemmen staken, heeft het voorzittend lid eene beslissende stem; echter wordt geen besluit met minder dan drie leden genomen.
Geen lid van het collegie mag medestemmen over eenige zaak in welke hij, hetzij in persoon of in qualiteit, of wel zijne familie-betrekkingen tot en met den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap, betrokken zijn.
Het lid van den kolonialen raad voert het presidium in de vergaderingen, en heeft in dezelve het beleid der zaken.
Het collegie der weeskamer behoort minstens eenmaal in de maand zitting te nemen. De dag van deszelfs zitting wordt door hetzelve bepaald.
Twee dagen vóór de gewone zitting moet de weesmeester de leden daaraan doen herinneren.
In zaken, die geen uitstel kunnen lijden, is de weesmeester verpligt, onmiddellijk bij het voorzittend lid aanzoek te doen tot het houden van extra-ordinaire vergaderingen.
Aan het collegie is aanbevolen de zorg voor en het toezigt over alle personen geplaatst onder de leiding der directie van de weeskamer, mitsgaders over de administratie hunner kapitalen, hetzij dat het collegie bij uitersten wil, ab intestato of bij beschikking van den Gouverneur der kolonie daartoe aangesteld of gemagtigd is.
Alle uitzetting of belegging van gelden voor rekening der weeskamer moet geschieden in naam en met toestemming van het volle collegie, hetwelk daartoe niet vermag over te gaan dan op voldoende waarborgen of hypotheken van vaste effecten; en moet hetzelve zorg dragen:

1°. dat zoodanige effecten vrij en onbezwaard zijn; zijnde de geldopnemers verpligt, bij de acte van verband te verklaren dat de te verbinden effecten met geene legale of conventionnele hypotheken, hoe ook genaamd, bezwaard zijn, op poene van stellionaat;

2°. dat de verbonden wordende effecten inderdaad de waarde bezitten, die daarvoor wordt opgegeven, wordende daarop niet meer dan twee derden voorgeschoten, en de slaven, daarbij verbonden wordende, niet anders dan in subsidium, dat is: tot meerdere securiteit van het verband, aangenomen.

De acten van hypotheek moeten worden gepasseerd aan de wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer.

In geval van twijfel omtrent de waarde van eenig effect, waarop eene beleening van gelden wordt gevraagd, moet zoodanig effect, alvorens men tot eenige beleening daarop overgaat, getaxeerd worden door twee deskundige personen, te benoemen, de een door het collegie en de ander door den eigenaar van het beleend wordende effect, en zulks ten overstaan van een der leden van het collegie, door hetzelve aan te wijzen.

Aan den weesmeester is bij zijne instructie in het bijzonder de verpligting opgelegd om een wakend oog te houden, dat de aan de kamer verbondene effecten niet verwaarloosd worden, noch het getal der daarbij, tot meerdere securiteit, verhypothekeerde slaven verminderc. Indien dit bevonden wordt plaats te grijpen, wordt, op de mededeeling daarvan door den weesmeester aan het collegie, door hetzelve in overweging genomen, in hoever het daarop voorgeschotene kapitaal geheel of gedeeltelijk behoort opgeëischt te worden, en moet, indien daartoe termen aanwezig zijn, de opeisching onverwijld of met verleening van eenig uitstel geschieden.

Er mogen geene gelden der weeskamer verstrekt worden aan de leden van het het collegie dan met speciale toestemming van den Gouverneur, die op alle verzoeken, tot dat einde aan hem gedaan, beslist na den kolonialen raad gehoord te hebben.

Het collegie is verpligt te zorgen, dat de gelden die, hetzij voor rekening van weezen, hetzij van andere personen of voor rekening der kamer zelve, op verband worden uitgezet, tegen eene jaarlijksche rente, van 7 % indien het kapitaal minder is dan *f* 1333.33, doch van en met deze som en daarenboven tegen 6 % worden beleend. Er zullen echter steeds genoegzame gelden in kas aanwezig moeten zijn, waarvan het bedrag aan de beoordeeling van het collegie wordt overgelaten om daaruit betalingen te doen, wanneer zulks vereischt wordt.

De interesten dier kapitalen, welke ter weeskamer blijven staan, worden, na verloop van drie jaren, gekapitaliseerd.

De weeskamer is bevoegd ter administratie aan te nemen alle kapitalen, welke haar tot dat einde worden aangeboden, tegen betaling in eens van 2 % intitulatiegeld. Voorts geniet dezelve:

a. een half ten honderd van al de ter kamer geadministreerd wordende kapitalen;

b. de commissie, bepaald bij publicatie dd. 10/13 November 1843, van alle abintestato-boedels, welke door een weesmeester aanvaard worden. (*)

(*) Die publicatie houdt in dat als commissieloon mag berekend worden:

1°. door executeurs en boedelredderaars:

a. van alle gelden in eene nalatenschap gevonden, 2½ ten honderd;

b. voor de inning van uitstaande vorderingen, 5 ten honderd;

c. voor de ontvangst der gelden, voortspruitende uit den verkoop van roerende of onroerende goederen, 5 ten honderd, te berekenen en te genieten, als: de helft voor den verkoop en de wederhelft voor de ontvangst der penningen, ingeval de executeur, die verkocht heeft, vóór de ontvangst der penningen overlijdt, of om andere redenen die ontvangst aan eenen derden overlaat;

d. van en over alle uitstaande rekeningen of vorderingen, die bij de afsluiting der boedelrekening worden overgegeven, nihil;

2°. door voogden en administrateuren over goederen en effecten, aankomende minderjarigen of onder curatele gestelde personen:

a. over den verkoop en de ontvangst der kooppenningen, 2 ten honderd, te berekenen en te genieten als bij § *c* is aangeduid;

b. van de ontvangene renten, opbrengsten en huurpenningen gedurende den loop der administratie, 5 ten honderd.

Uit deze inkomsten worden bestreden de kosten der administratie en gedekt de verliezen, die bij verkoop van aan de kamer verbondene effecten op de hypotheken worden geleden.

Het excedent wordt jaarlijks als overwinst op kapitaal gebragt.

Bijaldien de gelden in de kas der weeskamer onverhoopt de door den weesmeester, ter somme van ƒ 12,000 gestelde cautie, overschrijden, wordt op de mededeeling daarvan aan de leden, door deze, in overeenstemming met gemelden ambtenaar, overlegd, op welke wijze er over zoodanig excedent ten meesten voordeele van de administratie kan worden beschikt, en ingeval daartoe geene gelegenheid mogt zijn, moet dat excedent overgestort worden in eene afzonderlijke kist, voorzien van drie verschillende sloten, waarvan de hoofdsleutel onder den weesmeester en de overige onder twee der andere leden moeten berusten.

De weesmeester is belast met het beheer van alle onbeheerde en desolate boedels, zoo van ingezetenen als van vreemdelingen, welke te Curaçao, Bonaire en Aruba ab instestato overlijden, of wel waarvan de geïnstitueerde erfgenamen uitlandig zijn.

In geval meerderjarige tegenwoordige erfgenamen gezamenlijk met den weesmeester eenen ab-instestato-boedel tot liquiditeit brengen, geniet de weesmeester een gelijk aandeel met genoemde erfgenamen in de commissie.

Bijaldien de weesmeester of het collegie der weeskamer, hetzij bij volmagt of eenige andere acte, tot de aanvaarding, den verkoop of de liquidatie van eenigen boedel speciaal wordt gequalificeerd of gemagtigd, wordt de commissie en vacatie, daarvoor in rekening te brengen, genoten voor een derde door de leden van het collegie en voor twee derden door den weesmeester, indien deze benoemd is; doch omgekeerd indien het collegie is benoemd.

Het collegie mag zich in geene procedures als aanlegger stellen, dan na voorafgaande autorisatie van den Gouverneur der kolonie.

Evenmin mag het collegie, in cas van succombe, van eene sententie appel interjecteren, zonder eene gelijke autorisatie te hebben bekomen, op poene dat het proces voor rekening der leden van hetzelve zal loopen; hiervan is echter uitgezonderd het verzoek tot reauditie van eenige sententie van commissarissen tot de kleine zaken aan de volle regtbank der kolonie, hetwelk ten alle tijde aan het collegie onverlet blijft.

E. Eeredienst.

I. ALGEMEEN BEGINSEL.

De onzijdigheid jegens de verschillende godsdienstige gezindheden, welke de Regering als grondbeginsel heeft aangenomen, wordt ook te Curaçao en onderhoorigheden in acht genomen.

II. PROTESTANTSCHE.

Ten gevolge van een daartoe gedaan verzoek door de kerkeraden der Hervormde en Luthersche gemeente te Curaçao, gerigt aan de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in Nederlandsch Oost- en West-Indien, is bij Koninklijk besluit van 12 November 1824, n°. 110, de vereeniging der gemelde gemeenten op dat eiland goedgekeurd en maken dezelve alzoo sedert eene Protestantsche gemeente uit.

De predikbeurten der predikanten en hunne verdere openlijke ambtsverrigtingen worden naar vereisch van zaken beurtelings en gemeenschappelijk waargenomen, zijnde het voorts aan de predikanten en den kerkeraad overgelaten voor de openbare godsdienstoefening steeds zoodanige verordeningen te maken als tot meerdere stichting der gemeente dienen kan, echter alles in den geest der besluiten, welke daaromtrent door de Algemeene Synode der Hervormde Kerk in Nederland genomen zijn, of genomen zullen worden.

Bij die vereeniging zijn de kerke- en armenkassen der beide gemeenten bijeengevoegd geworden, zoodat er slechts ééne kerke- en armenkas bestaat.

Het aan de Hervormde gemeente toebehoorende kerkgebouw is daardoor eigendom der vereenigde Protestantsche of Evangelische gemeente geworden.

Uit die kerke- en armenkas worden de armen der vereenigde Protestantsche gemeenten ondersteund, de kosten tot onderhoud van het kerkgebouw genomen en de kerkelijke ambtenaren bezoldigd of gepensionneerd.

Het kerkelijk bestuur bestaat met de predikanten uit drie ouderlingen en vijf diakenen, welke uitmaken den kerkeraad der Protestantsche gemeente.

Van dezen kerkeraad is telkens een der predikanten voorzitter, die na gedurende een jaar het voorzitterschap te hebben waargenomen aftreedt, om door zijnen ambtgenoot te worden vervangen.

De kerkeraad der Protestantsche gemeente is kerkelijk ondergeschikt aan de Commissie voor de zaken der Hervormde Kerk in Nederlandsche Oost- en West-Indien.

Er zijn te Curaçao drie Protestantsche leeraren aangesteld, die uit 's Lands kas bezoldigd worden; twee daarvan zijn gewone en de derde buitengewoon predikant.

De eilanden Bonaire en Aruba worden door dezelven bij afwisseling bezocht tot verrigting van het dienstwerk aldaar.

De uitgaven voor de maandelijks vast bedeelde armen hebben in 1849 ƒ 2,753.96 beloopen.

Op de overige eilanden zijn geene uit 's Lands kas bezoldigde Protestantsche leeraren. Alleen wordt te St. Martin eene toelage verleend aan den leeraar van het Methodisten-genootschap.

III. ROOMSCH-KATHOLIEKE.

Het bezoldigde personeel bestond in 1849, onder den bisschop van Cytrum, apostolisch vicaris op de eilanden, uit een fungerend pastoor en 2 kapellanen te Curaçao, en een pastoor op elk der eilanden Bonaire en Aruba.

Bij deze gemeente bestaat eene „maatschappij van weldadigheid", welk onder die benaming zich bepaalt tot het beheer der gelden en inkomsten voor de armen, afgescheiden van de adminstratie der Roomsch-katholieke kerk, welke door den bisschop alleen gevoerd wordt.

IV. ISRAËLITISCHE.

Deze gemeente staat onder het oppertoezigt van de Hoofd-commissie tot de zaken der Israëlieten in Nederland. De gemeente geniet eene jaarlijksche toelaag uit 's Lands kas en voorziet overigens, bij omslag over de leden, in het tekort harer uitgaven.

F. Burgerlijke geneeskundige dienst.

De uitoefening der burgerlijke genees- en heelkunde is op Curaçao, Bonaire en Aruba onder het onmiddellijk toezigt gesteld van eene geneeskundige commissie, welke jaarlijks door den Gouverneur benoemd wordt en bestaat uit eenen hoofdambtenaar als voorzitter en twee of drie geneeskundigen.

Niemand mag de burgerlijke genees- of heelkunde op de eilanden uitoefenen, dan na daartoe door den Gouverneur te zijn toegelaten of geregtigd verklaard.

Tot de uitoefening der burgerlijke genees- of heelkunde worden voor bevoegd gehouden:

a. zij die op eene der Nederlandsche hoogescholen zijn gepromoveerd;

b. officieren van gezondheid bij 's Rijks zee- en landmagt, gestationneerd in de kolonie, van de hoogere rangen tot en met die der 2de klasse;

c. alle overige genees- en heelkundigen, die, hetzij al of niet op eene andere dan eene Nederlandsche hoogeschool gepromoveerd, door het afleggen van examen voor eene bevoegde commissie, van hunne kunde zullen hebben doen blijken.

De commissie van examinatie wordt in dit geval door den Gouverneur benoemd of aangewezen.

De uitoefening van de practijk verpligt de zoodanigen, die daartoe geregtigd en gehouden zijn, tot het gratis verleenen van hulp aan en het bezoeken van kranken van den behoeftigen stand, op zoodanige wijze als door reglementaire bepalingen wordt aangewezen.

De openlijke uitoefening der genees- of heelkunde, zonder daartoe vooraf behoorlijk te zijn geadmitteerd, wordt gestraft met eene boete van honderd gulden voor de eerste maal, en twee honderd gulden voor elke herhaling. Bij wanbetaling dezer boete wordt de overtreder met gevangenzetting, den tijd van drie weken niet te boven gaande, gestraft.

Ter bevordering der koepokinenting is bepaald, dat degenen welke uit kerken of armenkassen gealimenteerd worden of uit dezelve of eenige openlijke inrigting van weldadigheid eenigen onderstand ontvangen, verpligt zijn hunne kinderen te doen vaccineren, alsmede dat geene kinderen op de scholen tot het ontvangen van onderwijs ten koste van het bestuur zullen worden toegelaten, dan voor zoo ver dezelve de kinderziekte door de natuur, of door inenting hebben gehad, of dat dezelve zijn gevaccineerd.

Zoodra de kinderziekte zich in eenig huis openbaart, mogen geene kinderen uit zoodanig huis op eenige school hoegenaamd worden gezonden of toegelaten, zoolang die besmetting duurt.

Die eene apotheek wil oprigten moet, alvorens de daartoe vereischte toestemming te kunnen erlangen, door de hieronder vermelde commissie zijn geëxamineerd en bewijzen geven, dat hij als provisor in eene apotheek heeft gestaan.

Geene apothekers-weduwen of anderen, die bij overlijden of ontstentenis van dien de gevestigde apotheek willen aanhouden, mogen provisors in hunne apotheken stellen, welke niet voor de zoo even genoemde commissie hun examen afgelegd en daarvan een getuigschrift erlangd hebben.

De commissie van examinatie hierboven bedoeld moet bestaan uit ten minste drie geadmitteerde of erkende doctoren en apothekers, en wordt telkens wanneer hare dienst vereischt is, door den Gouverneur benoemd, bij voorkeur uit op hoogescholen gepromoveerde doctoren.

De apothekers zijn verpligt al de recepten te bewaren, ten einde, in geval van beweerd verschil tusschen het voorgeschrevene en het vervaardigde, zich daarmede te verantwoorden. Bij nalatigheid en indien de recepten niet kunnen worden vertoond, wordt de schuld gerekend aan den kant van den apotheker te zijn, en vervalt hij daardoor in eene boete van *f* 500, de tweede maal *f* 1000, terwijl de derde maal de ontzegging van het voortzetten der apotheek zal plaats hebben, onverminderd zoodanige actie als het publiek ministerie, ingeval de verkeerd geprepareerde medicijnen nadeelige gevolgen mogten hebben gehad, naar den aard der zaak tegen dien apotheker zal vermeenen te mogen en te moeten institueren.

De apothekers mogen geene andere recepten gereed maken dan die, welke de datums, den naam van dengene voor wien het voorgeschreven wordt en de handteekening van den doctor, die het afgeeft bevatten, op dezelfde straffen als zoo even vermeld.

De apothekers moeten zooveel mogelijk zorgen in hunne apotheken voorzien te zijn van eene genoegzame hoeveelheid versche en meestbenoodigde medicijnen. Tot verzekering hiervan benoemt het bestuur ten minste eenmaal 's jaars eene commissie uit geadmitteerde doctoren en apothekers, die de erkende apotheken moeten nazien en opnemen en van hare bevinding rapport doen.

Aan geadmitteerde apothekers alleen is het geoorloofd medicijnen op recepten van practiserende doctoren of chirurgijns te bereiden en te verkoopen: en een practiserend doctor of chirurgijn mag alzoo geene medicijnen, of recepten van een ander, tot toediening aan zieken bereiden of verkoopen, daar het aan practiserende

doctoren en chirurgijns eeniglijk is toegestaan, om in hunne eigene practijk bereide medicijnen te leveren.

Op Curaçao bestaat een lazarus- en krankzinnigen-huis, waarin ieder, hetzij vrije of slaaf, die met de lepra besmet of krankzinnig is, kan opgenomen worden.

De in het lazarus- en krankzinnigen-huis zich bevindende personen genieten kosteloos geneeskundige behandeling, waarmede de stads-chirurgijn en officier van gezondheid speciaal is belast.

Behoeftige vrije personen zonder onderscheid van kleur en ook slaven (deze laatste voor zoover zij aan de lepra lijdende zijn), welke in dit gesticht worden opgenomen, genieten ten laste der koloniale kas onderhoud en kleeding; de kosten en uitgaven voor de medicamenten, tot hunne genezing vereischt wordende, komen mede voor rekening der gemelde kas.

Diegenen welke eigene middelen hebben, worden op hunne kosten onderhouden, gekleed en van de noodige medicamenten voorzien.

Ouders of voogden zijn gehouden tot de voldoening der kosten van onderhoud, kleeding en medicamenten ten behoeve hunner kinderen of pupillen, wanneer deze kinderen of pupillen eigene middelen of bezittingen hebben, waaruit die kosten kunnen worden goedgedaan, of ook wanneer dezelve kinderen minderjarig en de ouders tot de betaling dezer kosten in staat zijn.

Gemanumitteerden, die met de lepra besmet of krankzinnig zijn en in het gesticht opgenomen worden, moeten door den borg of uit de bij hunne manumissie gedeponeerde som worden onderhouden.

De opneming in het gesticht geschiedt op verzoek; doch ook buitendien is het bestuur verpligt, om wanneer het kennis bekomt, dat eenig persoon met de lepra besmet is, denzelve ten spoedigste in het gesticht te doen overbrengen, terwijl met opzigt tot krankzinnigen dezelfde verpligting op het bestuur berust, bijaldien deze krankzinnigen aan de gemeente op openbare wegen en plaatsen tot overlast verstrekken, en niet door hunne bloedverwanten of anderen, die voor hen zorgen, van de openbare wegen en plaatsen kunnen gehouden worden.

Die op eigen kosten of op die hunner bloetverwanten enz. in het gesticht zich bevinden, zijn in de gelegenheid gesteld om des verkiezende ander voedsel en kleeding te bekomen, dan aan de op kosten der koloniale kas verpleegden wordt uitgereikt.

Het op de wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer berustende, aan dit gesticht behoorende kapitaal wordt, onder dezelfde bepalingen als de weeskamersfondsen, op interest uitgezet en afzonderlijk geadministreerd.

De administratie van het lazarus- en krankzinnigen-huis is, onder toezigt van het koloniaal bestuur, opgedragen aan de weesmeesteren der wees-, onbeheerde- en desolate-boedel-kamer.

G. Onderwijs.

Te Curaçao zijn drie landsscholen, zoodanig in de verschillende gedeelten van het stads-district geplaatst als de behoefte medebrengt.

De kinderen, die voor of ten koste van het bestuur op de landsscholen onderwijs genieten, worden bepaaldelijk onderwezen in de Nederduitsche taal, het lezen, schrijven en rekenen. Voor zoodanige gratis onderwijs genietende kinderen wordt aan de lands-schoolonderwijzers een schoolgeld toegelegd.

Op een of twee dier scholen worden nog, bij het lezen, schrijven en rekenen, vreemde talen, alsmede aardrijks- en geschiedkunde enz. geleerd, voor zoover de schoolonderwijzers hiertoe bekwaam zijn.

Jaarlijks wordt uit de koloniale kas eene som, op de begrooting voorkomende, verstrekt tot een fonds waaruit mog worden betaald of aangekocht:

a. het onderwijs voor kinderen of pupillen van onvermogende ouders of voogden, met uitzondering echter van zoodanige kinderen, die door de diakonie verzorgd worden;

b. boeken, papier, pennen en andere schoolbehoeften;

c. de jaarlijks uit te deelen prijzen;

d. boeken tot geschenken of buitengewone douceurs aan eenigen onderwijzer, die zich bij uitnemendheid onderscheidt; en

e. werken tot onderrigting en verdere eigene oefening der onderwijzers, waaruit, ten hunnen gezamenlijken gebruike eene kleine bibliotheek wordt zamengesteld, staande onder het opzigt der schoolopzieners.

Kinderen en pupillen van onvermogende ouders en voogden hebben tot het onderwijs in gemelde landsscholen vrijen toegang en genieten met de overige scholieren gelijk onderwijs, terwijl het van de bijzondere omstandigheden der ouders, voogden en kinderen afhangt, op welke van de landsscholen de opzieners goedvinden, dat zoodanige kinderen geplaatst worden.
Het getal particuliere scholen is onbepaald en rigt zich naar de behoefte, welke daaraan naar het oordeel der schoolcommissie bestaat.
Geene particuliere scholen mogen opgerigt en gehouden worden zonder toelating van het koloniaal bestuur, na vooraf afgelegd examen der onderwijzers voor de schoolcommissie.
Met het bestuur der landsscholen te Curaçao is belast eene schoolcommissie bestaande uit zes leden, waarvan:

3 uit de Protestantsche,

2 uit de Roomsch-katholieke, en

1 uit de Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente — worden gekozen.

Jaarlijks, en wel op den 1sten April, treden de twee oudste leden af. De aftredende leden zijn weder verkiesbaar.
De vacatures, die, hetzij door de jaarlijksche aftreding of tusschentijds, ontstaan, worden door den Gouverneur vervuld.
De schoolcommissie beschikt tot de bedoelde einden vrijelijk over de door de koloniale kas verstrekte gelden, onder bepaling echter, dat zij van de uitgegevene en bestede penningen jaarlijks aan den Gouverneur rekening en verantwoording moet doen.
Het staat den schoolopzieners vrij, de lands- en bijzondere scholen te bezoeken, zoo dikwijls zij dit goedvinden.
Zij zijn verpligt ook op de particuliere scholen goed toezigt te houden, en dezelve onder het jaarlijks te houden groote examen te begrijpen.
Op de aan Curaçao onderhoorige eilanden is mede van toepassing het beginsel, dat de verschillende op dezelve bestaande, bij het Gouvernement erkende kerkgenootschappen in de commissie van onderwijs steeds vertegenwoordigd zullen zijn.
Gedurende het jaar 1849 is er op Curaçao onderwijs gegeven, op 14 scholen, aan:

584 jongens,
848 meisjes,

te zamen aan 1432 kinderen;

waaronder echter gerekend zijn de Zondagsscholen, die geteld hebben 96 jongens en 161 meisjes.

Van de som groot *f* 3700 voor het onderwijs te Curaçao toegestaan, is in 1849 besteed: *f* 3140 aan de lands-onderwijzers, *f* 382.90 aan schoolbehoeften en *f* 58.60 aan kleine uitgaven voor de onvermogende, gratis onderwijs genietende kinderen. De schoolcommissie, alle beschikbare gelden zooveel doenlijk aanwendende, om het grootste getal kinderen daarvoor te doen onderwijzen, was echter in de verpligting

geraakt om eene bestelling van boeken te doen, voor welke bij de ontvangst geene gelden beschikbaar waren, en daar het hier rede was van eene onvermijdelijke uitgaaf voor de lands- of armenscholen, zoo is, met overleg van den kolonialen raad, de schoolcommissie te gemoet gekomen met ƒ 300.

Voor die uitgave hebben 154 arme kinderen in de stad gratis onderwijs, gebruik van boeken en schrijfbehoeften genoten.

Te Bonaire hebben in 1849 slechts ongeveer een 40tal kinderen onderwijs genoten, daar de in Junij 1849 aldaar geplaatste lands-onderwijzer zijn onderrigt niet heeft kunnen uitbreiden uit gebrek aan een locaal, tot hetwelk, als behulp, het Protestantsche kerkgebouw is gebezigd.

Door de opening van inteekenings-lijsten zijn er, zoo daar ter plaatse als te Curaçao, gelden bijeengebragt om de daarstelling van een locaal te kunnen beginnen, dat reeds ver gevorderd was. Vermits echter de geheele opbouw niet uit bijzondere bijdragen konde gevonden worden en het locaal moest strekken voor eene landsschool tot onderwijs ook van onvermogende kinderen, zonder onderscheid van godsdienstige belijdenis, zoo is, met overleg van den kolonialen raad, een bedrag van ƒ 300 voor het bedoelde schoolgebouw te Bonaire aangewezen.

Te Aruba is onderwijs gegeven, aan:

18 jongens en
8 meisjes,

te zamen 26 kinderen.

De aldaar gevestigde schoolcommissie heeft echter niet, zoo als te Curaçao en Bonaire, veel reden van tevredenheid gevonden over de vorderingen der leerlingen en schrijft dit toe niet aan gemis aan activiteit en geschiktheid van den meester, die niets te wenschen overlieten, maar aan den weinigen leerlust en de volslagene onverschilligheid der kinderen en hunner ouders, die het geven van onderwijs niet genoegzaam waarderen.

Nopens den staat van het onderwijs te St. Eustatius, Saba en St. Martin over 1849 zijn geene berigten ingekomen.

H. Geldelijk beheer.

I. ALGEMEEN BEHEER.

Het beheer der finantien is te Curaçao, onder het oppertoezigt van den Gouverneur, opgedragen aan een administrateur van finantien.

Op de onderhoorige eilanden wordt dat beheer door de gezaghebbers gevoerd.

II. MUNTSTELSEL EN GELDSOMLOOP.

Het Nederlandsche muntstelsel, zoodanig als hetzelve bij de wet van den 28sten September 1816 (*Staatsblad* n°. 50) voor het moederland werd vastgesteld, is met 1°. Januarij 1827 te Curaçao en onderhoorige eilanden in werking gebragt.

De standpenning is derhalve aldaar de Nederlandsche gulden met deszelfs onderdeelen.

Tevens zijn de navolgende munten op Curaçao en onderhoorige eilanden nog gangbaar, tegen de daarbij uitgedrukte waarde in Nederlandsch geld, te weten: de vijfde deelen van den ronden Spaanschen daalder, of drie-reaalstuk tegen vijftig cents, de Curaçaosche stuiver tegen twee en een halven cent.

Voorts zijn nog gangbaar verklaard binnen de kolonie de navolgende vreemde munt-specien, welke ook bij de koloniale kassen in betaling worden aangenomen, als:

a. de Spaansche pilaar-daalder, tegen twee gulden vijftig cents (ƒ 2.50);

b. de gouden en zilveren Spaansche munten, welke in eene vaste verhouding staan tot den voornoemden Spaanschen daalder, naar evenredigheid van den sub *a* omschreven maatstaf;

c. de oude Portugesche gouden Johannissen, tot honderd zeven en veertig cents (*ƒ* 1.47) per Nederlandsch wigtje.

Zoo tot aanmoediging en begunstiging van den handel als tot het vermeerderen van het circulerend kapitaal, werd in 1828, overeenkomstig 's Konings bevelen, eene bank te Curaçao opgerigt.

Van het reglement dier bank wordt een afschrift hiernevens overgelegd sub lit. *A.*

Al zeer spoedig na de instelling der bank werd de som van *ƒ* 200,000, welke, tot waarborg van de houders der uitgegeven bankbiljetten, ingevolge art. 6, § 1, in het reserve-fonds was gestort, successivelijk weder daaruit genomen en gebezigd ter bestrijding van den toenmaligen vestingbouw op Curaçao.

Bij eene publicatie van den Gouverneur-Generaal der Nederlandsche West-Indische bezittingen, in dato 28 Mei 1831, van welke mede een afschrift hiernevens gaat, sub lit. *B*, werd provisioneel de verwisseling, op vertoon der in circulatie gebragte bankbiljetten, tegen specie, opgeschort, met nadere opgave waarin de operatien der bank zouden bestaan, en aanwijzing der fondsen welke als waarborg voor het bankpapier zouden strekken.

Deze maatregel heeft geene stremming hoegenaamd te weeg gebragt in de werking der bank.

Naar aanleiding eener van het bestuur van Curaçao in der tijd gevraagde opgave zijn, onder dagteekening van den 2den Junij 1847, door de directie der Curaçaosche bank, inlichtingen gesuppediteerd, waaruit de volgende bijzonderheden worden medegedeeld.

Op de voormelde dagteekening was het bedrag der uitgegeven bankbiljetten als volgt:

aan bankbiljetten van *ƒ*	5	*ƒ* 57,705.00
„ „ „	10	56,420.00
„ „ „	25	59,575.00
„ „ „	50	60,000.00
		ƒ 233,700.00
Hiervan was in de reserve-kas gedeponeerd		80,990.00
Alzoo in omloop		*ƒ* 152,710.00

Het bedrag der door de bank gedane beleeningen was op 2 Junij 1847 als volgt:

op gedisconteerde wisselbrieven	*ƒ* 49,800.00
„ hypotheken	21,000.00
„ obligatien	4,000.00
„ gouden specie	57,830.00
„ gouvernements-wissels	3,000.00
	ƒ 135,630.00

Omtrent de gunstige werking der bank komt het volgende voor in het bedoelde verslag der bank.

„Het is eene onbetwistbare waarheid, dat de operatien der bank, sedert hare daarstelling in het begin des jaars 1828, gunstige resultaten hebben mogen opleveren.

„De gunstige werking dier bank, ofschoon die dan ook in hare operatien die

uitgebreidheid niet verkregen heeft, welke men zich aanvankelijk bij hare instelling daarvan mogt hebben voorgesteld, is echter, zooals de ondervinding dit heeft bewezen, voor den handel blijkbaar geweest, daar de bank door haar kapitaal en bankbiljetten is in staat gesteld geworden, om door het doen van beleeningen daaruit, aan vele transactien in de kolonie bevorderlijk te zijn, en alzoo, sedert hare daarstelling, eene vruchtbare bron heeft opgeleverd, waaruit ieder handeldrijvend ingezeten heeft kunnen putten, voor zoo ver hij zulks in zijn commercieel belang noodig heeft mogen achten, ten gevolge waarvan de bank, ofschoon verstoken van eenig waarborgend fonds, ontegensprekelijk van veel nut was en blijven kan voor deze kolonie, die uit hare handels-speculatien voorzeker alleen de welvaart voor hare bevolking kan ontleenen, waarop het gemis van eenig kapitaal, waarover men alsnu des noods, ten alle tijde, kan beschikken, eenen schadelijken invloed zoude kunnen uitoefenen. De aanwezigheid alzoo van fondsen bij de bank, die aan elk koopman of handelaar, onder de bepaalde voorwaarden, de bestendige beschikking over de daartoe benoodigd sommen verzekert, levert dus, behalve de voordeelen, die daaruit ontegenzeggelijk voor den handel voortspruiten, nog op de verzekering eener duurzame betrekking tusschen deze en andere handeldrijvende volkplantingen en landen, die, bij ontstentenis van een te Curaçao genoegzaam circulerend kapitaal tot het onbelemmerd voortzetten der onderlinge commerciele relatien, weldra voor het meerendeel zouden kunnen ophouden te bestaan, vooral wanneer daaraan geen ander tegenwigt kan worden gegeven, en dat lijden zoude tot den langzamen ondergang van eene kolonie, die, hoezeer dan ook eene ondergeschikte rol spelende op het handelstooneel der wereld, nogtans met andere in dit tropisch gewest liggende volkplantingen, eenen handel bezit, welke, ondersteund in geval van noodzakelijkheid door de bank en alzoo zonder stagnatie kunnende werken, voor zich zelve gunstige resultaten verkrijgen en op de algemeene koloniale welvaart eenen weldadigen invloed uitoefenen moet."

Op ultimo December 1848 waren van de uitgegeven ƒ 233,700 aan bankbiljetten ƒ 147,705 in de reserve-kas der bank gedeponeerd, en alzoo in omloop ƒ 85,995.

De omzet was in dat jaar gering, ten gevolge van de staatkundige omstandigheden.

In den loop van 1849 zijn er, uit hoofde van de noodzakelijkheid om sommige der in omloop zijnde biljetten van ƒ 5, 10 en 25, welke door lang gebruik beschadigd waren, door andere te doen vervangen, vervaardigd:

3500 stuks nieuwe biljetten à ƒ 5	ƒ	17,500.00
1500 „ „ „ „ 10		15,000.00
200 „ „ „ „ 25		5,000.00
te zamen.	ƒ	37,500,00

Waardoor het totaal bedrag der biljetten van de Curaçaosche bank is gebragt op . . . . ƒ 271,200.00

Daarentegen is er vernietigd en buiten omloop gebragt een aantal biljetten van onderscheidene bedragen, te zamen uitmakende . 6,845.00

Blijft . . . ƒ 264,355.00

De reserve-kas bedroeg op ultimo 1849 ƒ 163,628.55½

Welk gedeelte daarvan uit gedeponeerde bankbiljetten bestond, blijkt niet uit de ingekomen stukken, en alzoo kan het bedrag der op die dagteekening in omloop zijnde biljetten niet worden opgegeven.

De beleeningen op dien datum bedroegen:

op gedisconteerde wissels . . . . ƒ 76,800.00

Transporteren ƒ 76,800.00

Per transport	*f* 76,800.00
op hypotheken. . . , ...	2,000.00
op gouden en zilveren specie	17,440.00
te zamen . . .	*f* 96,240.00

Uit het vorenstaande blijkt, dat de Curaçaosche bank, in den eigenlijken zin, niets anders is dan eene succursale van 's Lands kas. Het papier dat dezelve uitgeeft is niet verwisselbaar, maar de waarde van hetzelve is door het Gouvernement gewaarborgd. Dat papier heeft steeds gestrekt en strekt nog tot groot gerief van de handeldrijvende ingezetenen van Curaçao.

Aan het hoofd der directie staat de Gouverneur des eilands.

III. 's LANDS KAS.

§ 1. *Beheer.*

Te Curaçao is de perceptie der belastingen en andere ontvangsten opgedragen aan eenen kolonialen ontvanger, die ook met de uitbetalingen belast is.

Op elk der eilanden St. Eustatius en St. Martin is een commies-ontvanger aangesteld, onder het toezigt van den gezaghebber.

§ 2. *Begrooting.*

Nadat de betrokken ambtenaren en de koloniale raad daarop zijn gehoord, wordt jaarlijks eene uitvoerige begrooting van ontvangsten en uitgaven door den Gouverneur opgemaakt, en gezonden aan het Ministerie van Kolonien, ten einde aan 's Konings beslissing te worden onderworpen.

De door den Koning bekrachtigde begrooting is de grondslag van het finantieel beheer. De Gouverneur is verantwoordelijk, dat geene andere noch meerdere uitgaven worden gedaan, dan daarbij zijn toegestaan.

In buitengewone omstandigheden en wanneer de drang des oogenbliks het vooraf vragen van bevelen niet gedoogt, is de Gouverneur bevoegd, op zijne persoonlijke verantwoordelijkheid uitgaven te bevelen, niet bij de begrooting toegestaan.

§ 3. *Tekort in de administratie.*

Even als in Suriname, zijn ook te Curaçao en onderhoorigheden de inkomsten niet voldoende om de uitgaven te dekken. In het tekort wordt op dezelfde wijze voorzien als voor Suriname is aangeteekend. Het bedroeg in 1849 eene som van *f* 193,587. De staten van ontvangsten en uitgaven, vergeleken met de begrootingen, worden hiernevens gevoegd, sub l^a^. *C, D* en *E.*

IV. ALGEMEENE BOEKEN.

De administrative boeken van Curaçao en onderhoorigheden worden jaarlijks, na aldaar afgesloten te zijn, aan het Ministerie van Kolonien opgezonden.

V. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTEN VAN HET BEHEER.

Daarin wordt op dezelfde wijze voorzien als voor Suriname in het verslag over die kolonie is opgegeven.

VI. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

§ 1. *Belastingen op grondeigendommen, hypotheken en slaven.*

De belasting op de grondeigendommen is bepaald op 1 per cent der waarde, ingevolge een daarvan opgemaakt kohier, onder verhooging van 25 opcenten.

Van het bedrag van alle hypotheken wordt door den hypotheekhouder betaald een ten honderd jaars, zonder verhooging, terwijl de hypotheekschuldige tot zoo verre de belasting op zijnen grondeigendom en slaven strekt, voor het tantum der belasting van zijne hypotheek afslag bekomt.

De belasting op de slaven wordt berekend naar rede van *f* 2, voor elken slaaf, met dien verstande dat van slaven beneden de tien en boven de zestig jaren oud geene betaling verschuldigd is.

§ 2. *Belasting op het personeel en mobilair.*

Tot maatstaf van berekening der belasting op het personeel en mobilair wordt aangenomen de wezenlijke huurwaarde van een bewoond huis, bij taxatie te bepalen door eene commissie door den Gouverneur benoemd.

Over den gedanen aanslag kan door den belanghebbende worden gedoleerd voor eene commissie, tot dat einde door den Gouverneur benoemd wordende; nadat het aanslagregister in gereedheid is gebragt en voor den tijd van eene maand, ten kantore van den administrateur van finantien, ter inzage van den belanghebbende gelegen heeft; waarvan door of namens het bestuur der kolonie in tijds openlijke bekendmaking wordt gedaan.

De jaarlijksche belasting van het personeel en mobilair is gesteld op een twaalfde gedeelte van de getaxeerde jaarlijksche huurwaarde.

De gedane taxatie der huurwaarde blijft voor drie achtereenvolgende jaren onveranderd de maatstaf van berekening dezer belasting. Na verloop van elken zoodanigen termijn wordt de waardeering herzien en op nieuw bepaald.

Iemand, die meer dan één huis bewoont, wordt slechts over een derzelve in deze belasting aangeslagen, doch naar rede van dat, hetwelk op de hoogste huurwaarde is getaxeerd.

In deze termen worden echter niet gerekend te vallen degenen, die twee of meer aan elkander grenzende, op zich zelve staande huizen of gebouwen, door zamentrekking als ééne woning bezigen, maar zij moeten de belasting betalen over de som der huurwaarden, waarop deze huizen en gebouwen zijn gewaardeerd.

Van de belasting op het personeel en mobilair zijn geheel vrijgesteld:

1°. de pakhuizen en winkels, voor zoo ver dezelve niet geheel of gedeeltelijk tot woning verstrekken; wordende in het tegenstelde geval alleen aan de taxatie voor deze belasting onderworpen het als woning gebezigde geheel of gedeelte derzelve

2°. alle afzonderlijk bewoonde afdakjes of bijwoningen, welker getaxeerde huurwaarde niet de som van vier gulden in de maand of een gulden in de week te boven gaat.

§ 3. *Zegelregt.*

De belasting van het zegel wordt gelegd op alle papieren, bestemd tot het beschrijven van civile en regterlijke acten, en van zoodanige verdere stukken, als in regten kunnen worden overgelegd.

De prijzen der zegels regelen zich naar de benaming, aard of natuur der acten en schrifturen, zoo als die door een tarief worden aangeduid.

Aan het regt en de formaliteit van het zegel zijn niet onderworpen:

alle acten, resolutien, besluiten en decisien van ambtenaren en collegien van

publieke administratie, betrekking hebbende tot het aan hen opgedragen algemeen beheer van zaken, gelijk ook in afschriften daarvan, wel te verstaan, voor zooverre daardoor niet deze of gene in het bijzonder wordt bevoordeeld of bevoorregt en met uitzondering van alle contracten van aanbesteding en leverantien, van welke de vereischte zegels moeten worden gebragt ten laste der aannemers en leveranciers;

de rekeningen van comptabele ambtenaren, met de dubbelen van dezelve;

de quitantien, welke 's Rijks ambtenaren en geëmploijeerden voor huune tractementen en emolumenten afgeven;

de quitantien of recipissen die aan ontvangsten van publieke inkomsten voor overstortingen van gelden worden gegeven, alsmede de zoodanige welke zij voor het ontvangen dier gelden uitreiken, bijaldien deswege bij de bijzondere wetten geene uitzonderingen zijn gemaakt;

alle verdere quitantien, zelfs tusschen particulieren, voor pretensien, niet te boven gaande tien gulden, namelijk indien er geene quaestie bestaat van het doen van betalingen op rekening eener hoogere schuld dan van tien gulden;

de certificaten van onvermogen;

de acten die betrekking hebben tot verzekering eener goede politie of van de publieke vindictie;

en eindelijk die van armen-directien, met gelijke nitzondering van leverantien als hierboven vermeld is.

Geene twee of meerdere acten mogen op hetzelfde zegel geschreven worden, doch daavan zijn uitgezonderd: legalisatien van handteekeningen, justificatien van borgtogten, en relazen van deurwaarders of andere exploiteurs.

§ 4. *Accijns op ingevoerde goederen.*

Deze belasting, sedert 1 April 1849 onder de benaming van „patentregt op ingevoerde goederen" bekend, bedraagt 1 per cent der waarde.

Degene, die ingevoerde goederen ontvangt, wordt in dat patentregt aangeslagen, hetwelk driemaandelijksch wordt ingevorderd. De aanslag geschiedt:

1°. naar het bedrag der facturen of andere bescheiden, bij eene opgave door hem onderteekend en ingerigt volgens een bepaald model;

2°. bij gemis van zoodanige bescheiden, naar rede van *ƒ* 400 waarde per stuk.

Schippers of supercarga's die hunne waren zelven willen slijten en vóór ommekomst van het loopende quartaal het eiland verlaten, moeten vooraf het 1 per cent patentregt voldoen.

Driemaandelijks neemt eene commissie uit den kolonialen raad, door den Gouverneur benoemd, zitting, ten einde aan te hooren de bezwaren tegen den aanslag van dit patentregt en om naar bevinding de verlangde vermindering al of niet te doen plaats grijpen.

§ 5. *Patenten.*

Deze belasting op neringen en bedrijven wordt te Curaçao geheven:

1°. op het slijten en tappen van drank;

2°. op het tappen van drank;

3°. op het slijten „ „

4°. op snuiffabrieken;

5°. op veer- en vrachtponten.

§ 6. *Venduregten.*

Deze bedragen vijf per cent van alle publieke verkoopingen, welke de vendumeester verpligt is bij het eindigen van iedere verkooping, hetzij dezelve contant of op

tijd geschiede, van den kooper in te vorderen, en hij vermag dienvolgens geene verkochte goederen afleveren, voor dat de opgemelde belasting is voldaan.

§ 7. *Belasting op de erfopvolging of collaterale successie.*

Het heffen der belasting op de erfopvolgingen in al de Nederlandsche West-Indische bezittingen volgens dezelfde bepalingen geschiedende, zoo wordt hier gerefereerd aan hetgeen deswege in het verslag over Suriname voorkomt.

§ 8. *Belasting op den verkoop van vreemde vaartuigen.*

De belasting op den verkoop van vreemde vaartuigen aan ingezetenen van Curaçao en onderhoorigheden bedroeg *f* 4 per ton scheepsruimte en is geheven tot ultimo Maart 1849 zijnde dezelve met 1 April van hetzelfde jaar opgeheven.

§ 9. *Belasting op den verkoop van slaven.*

Deze belasting bedraagt *f* 8 per hoofd, zuigelingen uitgezonderd.

§ 10. *Belasting op den uitvoer van slaven.*

Deze bedraagt *f* 13.33⅓ per hoofd, zuigelingen uitgezonderd, waarvoor niets betaald wordt.

Deze belasting wordt niet gevorderd bij het weder-vertrekken van slaven, die van elders met of bij hunne meesters aankomen. Van hunne aankomst moet echter binnen acht dagen aan het bestuur worden kennis gegeven, en het weder-vertrek binnen 6 maanden plaats hebben. Hieraan niet voldoende moet bij het vertrek van den slaaf mede de bovenvermelde belasting worden betaald.

§ 11. *Belasting op de huisbedienden.*

Deze bedraagt *f* 3 's jaars voor elken huisbediende niet tot den slavenstand behoorende, en *f* 1 per hoofd voor elken huisbediende tot den slavenstand behoorende, onverminderd de belasting welke op de slaven in het algemeen gelegd is.

§ 12. *Huur van lands-slaven.*

Niet dan zeldzaam wordt een lands-slaaf in huur gegeven, doch alsdan wordt daarvoor door den huurder eene zekere som betaald, welke niet vast bepaald is.

§ 13. *Belasting op het slagten van vreemd horenvee.*

Deze bedraagt *f* 6 per stuk.

§ 14. *Inkomsten van de vleeschhal.*

De stallen van de hal en de slagtplaatsen op Curaçao worden verhuurd bij de week.

De huurprijs der stallen is naar gelang van het getal dat verhuurd wordt, bij de intrede van elke week bepaald als volgt:

voor	15	en	16	stallen	elk	*f*	1.00
„	13	„	14	„	„		1.15
„	11	„	12	„	„		1.35
„	9	„	10	„	„		1.60
„	7	„	8	„	„		2.00

Voorts wordt nog voor slagtgeld betaald:

voor ieder horenbeest	*f*	1.00
„ „ schaap, geit, varken of schildpad		0.25

waarvan ⅔ ten behoeve der koloniale kas; het overige ⅓ strekt tot emolument aan den marktmeester.

§ 15. *Loodsgelden.*

Bij het nieuwe reglement op den in-, door- en uitvoer met 1°. April 1849 te Curaçao in werking gekomen, is het loodsregt op de navolgende wijze geregeld.

Voor het loodsen in en uit de haven:

Oorlogsschepen.

Schepen van linie	*f*	40.00
Fregatten		32.00
Korvetten en brikken		24.00
alle andere mindere vaartuigen		16.00

Koopvaardij-schepen.

Voor vaartuigen van 10 tot 30 ton per voet	*f*	0.65
boven de 30 „ 60 „ „ „		0.87½
„ „ 60 „ 100 „ „ „		1.10
„ „ 100 „ 200 „ „ „		1.30
„ „ 200 „ „ „		1.75

De vaartuigen, minder dan 10 tonnen groot, zijn aan het loodsregt niet onderworpen, ten ware de loods gerequireerd mogt worden, in welk geval hij per voet *f* 0.65 mag berekenen.

Voor het in- en uitloodsen tot in en uit het Schottegat moet er bovendien nog betaald worden, als volgt:

Oorlogsschepen.

Linieschepen	*f*	26.66
Fregatten		20.00
Korvetten		13.33
Brikken of schoeners		8.03
mindere vaartuigen		4.00

Koopvaardij-schepen.

Vaartuigen boven de 100 ton per voet	*f*	0.84
van 60 tot 100 „ „ „		0.58
beneden 60 „ „ „		9.41

Voor Nederlandsche vaartuigen in de kolonie te huis behoorende is het nemen van eenen loods niet verpligtend; indien zij zich echter van denzelve bedienen, moeten zij volgens denzelfden hierboven vermelden maatstaf betalen.

Tot ultimo Maart 1849 genoot de loods ⅔ en de koloniale kas ⅓ der loodsgelden, na aftrek van alle onkosten op het loodswezen.

Na de vermindering met 1°. April 1849 ingevoerd, is bepaald geworden, dat het geheele bedrag ten voordeele van den loods zal komen, onder verpligting voor denzelve om daaruit alle onkosten op het loodswezen te vinden.

Het ⅓ der loodsgelden heeft alzoo met 1°. April opgehouden eene bron van inkomsten te zijn.

§ 16. *Haven- en veiligheidsregt.*

Dit wordt betaald als volgt:

van schepen van 100 ton of daarboven, per ton	*f*	0.25
beneden 100 „ tot 50 ton „ „		0.20
„ 50 „ „ 25 „ „ „		0.15
beneden de 25 „ „ „		0.12½

Het haven- en veiligheidsregt is niet verschuldigd:

1°. van schepen in de kolonie te huis behoorende;

2°. van vaartuigen, welke in ballast binnenkomen of geene lading breken en binnen de 3 maal 24 uren wederom vertrekken, het eerste etmaal te rekenen van zons-ondergang na hunne aankomst;

3°. van vaartuigen ballastscheeps binnenkomende om zout te halen, die met minstens eene halve lading van dat artikel vertrekken, mits zulks ten genoegen van den Gouverneur blijke;

4°. van vaartuigen in avarij of ter vertimmering binnenkomende, voor zooverre ten genoegen van den Gouverneur wordt bewezen, dat de plaats gehad hebbende vertimmering eene som heeft bedragen minstens gelijkstaande met het twintigvoud van het anders verschuldigde haven- en veiligheidsregt;

5°. van schepen ter walvischvangst, die ter verversching binnenvallen, zelfs wanneer zij een gedeelte der lading verkoopen, ten einde in de uitgaven in de kolonie te voorzien;

6°. van pakketten.

De koloniale ontvanger moet voor het haven- en veiligheidsregt afgeven quitantien uit een register, waarin de namen van schip en schipper, de grootte van het vaartuig in tonnen, en het ontvangen regt opgenomen moeten worden.

§ 17. *Vuur- en bakengeld.*

Is in het belang van den handel met 1°. April 1849 opgeheven, onder bepaling dat hetzelve voor Nederlandsche in de kolonie te huis behoorende vaartuigen over het jaar 1849 slechts verschuldigd zou zijn voor een vierde gedeelte van dat jaar, terwijl het meerbetaalde is teruggegeven voor die vaartuigen waarvoor die gelden bereids over het geheele jaar voldaan waren.

§ 18. *Last- of tonnegelden van vaartuigen in de kolonie te huis behoorende.*

Deze belasting op den handel is mede met 1°. April 1849 voor Curaçao vervallen verklaard.

Te Bonaire en Aruba echter zijn vaartuigen, onverschillig van welke natie of vlag, die meer dan 30 tonnen groot zijn, wanneer zij lading breken of, anders gezegd, goederen lossen, tot de betaling van tonnegeld verpligt, als:

vaartuigen niet meer dan 100 tonnen groot zijnde 40 cents per ton;
„ meer dan 100 ton metende . . . . 50 „ „ „
en wel voor elke ton die het vaartuig meer dan 30 tonnen groot is.

§ 19. *Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen.*

Leges worden ten behoeve der koloniale kas geheven voor het afgeven van certificaten, attestatien, commissien van aanstelling en dergelijke.
Het meetloon voor vaartuigen is bepaald, als volgt:

voor een vaartuig van 10 ton en daaronder	*f*	8.00
boven 10 tot 30 ton		13.00
„ 30 „ 60 „		20.00
„ 60 „ 100 „		26.00
„ 100 en daarboven		32.00

De helft van de opbrengst van het meten der vaartuigen wordt gestort in de koloniale kas, terwijl de wederhelft door den rooimeester genoten wordt.
De grootte van eenig vaartuig bij meting eens bepaald zijnde, behoeft hetzelve niet meer gemeten te worden, ten ware het door vertimmering vergroot of verkleind mogt zijn, in welk geval de meeting moet worden herhaald en wel zoo dikwerf eene zoodanige verandering plaats heeft.
De brievenposterij op het eiland Curaçao wordt ter koloniale secretarie door een der beambten aldaar, onder het toezigt van den secretaris, waargenomen.
Het port der brieven die niet van de poskantoren in de Nederlanden verzonden zijn en waarvan het port niet reeds door het Gouvernement in het moederland bepaald is, bedraagt 16 centen voor ieder, zonder onderscheid, doch wanneer eenig pak alleen couranten of gedrukte bladen bevat, en zulks zigtbaar is of gemaakt wordt, is daarvoor geen port verschuldigd. Van alle andere hiervoren bedoelde brieven wordt slechts het daarop gestelde en aangeteekende port, zonder meer, berekend en gevorderd, wanneer dezelve van het kantoor worden afgehaald.
Alle brievenport bij de postdirectie te Curaçao ingevorderd en ontvangen, is voor en ten behoeve van het land.
Voor elken brief, die van wege de postdirectie aan den eigenaar ter zijner woning besteld wordt, moet een extra port van 16 centen, ten behoeve van den ambtenaar die met de gemelde directie belast is, worden betaald, doch er mogen geene andere brieven worden besteld dan de zoodanige, welke langer dan vier en twintig uren onafgehaald gebleven zijn, ten ware het plaats hebbe op voorafgaand verzoek deswege aan de postdirectie gedaan.
Wekelijks wordt er op vrijdag eene lijst van de in de verloopene week aangebragte en onafgehaald geblevene brieven opgemaakt, om zoowel ter gewoner plaatste aangeplakt als in de courant geplaatst te worden.
Hoewel de brieven, die met particuliere vaartuigen van het eiland verzonden worden, daartoe aan het kantoor van de postdirectie niet behoeven ingeleverd te worden, staat het nogtans aan elk vrij om zijne brieven ter verzending aan het gemelde kantoor te bezorgen, tegen betaling van een port van 16 centen ten behoeve van het land; en worden dusdanige brieven, alle onder eenen omslag, met de eerste gelegenheid aan het postkantoor ter plaatse van dezelver bestemming gezonden. Voor de zoodanige, welke ter verzending met Rijks- of particuliere vaartuigen naar de postkantoren in Nederland in de daartoe bestemde brievenkasten worden gelegd, wordt te Curaçao geen port betaald.

De brieven, die uit het moederland worden aangebragt, bestemd voor lieden buiten de kolonie en woonachtig op plaatsen waarmede geregelde communicatie bestaat, worden derwaarts gezonden aan de consuls of handels-agenten van het Rijk bijaldien er zoodanigen zijn, en ter plaatse waar er geene zijn, mag zulks geschieden aan eenig particulier persoon, welke zich daarmede, op aanzoek van het Gouvernement, wil belasten, om door middel van denzelve de afgifte van de bedoelde brieven te doen bewerkstelligen en het daarop staande port voor het Gouvernement te ontvangen. Dezelve consuls, handels-agenten of particuliere personen zijn mede belast met de aanneming en verzending naar Curaçao van de brieven naar de Nederlanden. Zij mogen, boven en behalve het bepaalde port, voor elken brief dien zij afgeven of aannemen 16 centen als een emolument voor zich vorderen en ontvangen.

§ 20. *De 50ste penning.*

Moet betaald worden bij het passeren van transporten van vaste goederen.

§ 21. *De 40ste penning.*

Wordt geheven bij het passeren van hypotheken.

§ 22. *Contributie tot instandhouding der schutterij.*

Deze wordt betaald door degenen, welke, als in een der termen van vrijstelling vallende, van de persoonlijke dienst bij de schutterij zijn vrijgesteld, alsmede door vrouwen aan het hoofd van een huisgezin staande, voor zooverre geene uitzondering toepasselijk is.

De klassen waarin de contribuanten verdeeld worden, zijn opgegeven onder C 1°. van dit verslag.

§ 23. *Agio's van verkochte wissels.*

Deze spruiten voort uit wissels door het bestuur op Curaçao op het Departement van Kolonien getrokken, welke men bij openbare inschrijving voor de ingezetenen verkrijgbaar stelt.

§ 24. *Diverse inkomsten.*

Daaronder worden toevallige en andere inkomsten begrepen, welke niet onder de hiervoren opgenoemde artikelen kunnen gerangschikt worden.

§ 25. *Kortingen op de inkomsten der ambtenaren wegens pensioenen.*

De maatstaf waarnaar deze kortingen berekend worden is opgegeven in het IIIde hoofdstuk van het verslag omtrent Suriname.

§ 26. *Netto opbrengst der producten.*

Hiermede wordt de zuivere opbrengst der producten bedoeld, welke door de gouvernements-cultures verkregen worden.

§ 27. *Ankergeld.*

Dit wordt alleen te Bonaire en Aruba gevorderd.

Elk vaartuig, onverschillig van welke natie of vlag, met uitzondering van oor-

logschepen of pakketten, op de kusten en in de baaijen van Bonaire of Aruba ter anker komende, is onderhevig aan de betaling van het navolgende ankergeld, als:

een vaartuig beneden 10 tonnen	ƒ	2.50
„ „ van 10 tot 20 „		5.00
„ „ „ 20 „ 30 „		7.50
„ „ „ boven 30 „		10.00

Wanneer eenmaal het ankergeld van eenig vaartuig te Bonaire of Aruba is betaald geworden en zoodanig vaartuig, na zee gekozen te hebben, hetzij uit hoofde van avarij of wel door zwaren stroom verhinderd, zijne reis niet heeft kunnen volbrengen en andermaal bij het eiland zijner afreize mogt ten anker komen, is hetzelve niet op nieuw aan het betalen van ankergeld onderhevig.

Vaartuigen aan ingezetenen der kolonie toebehoorende zijn, wanneer zij te Bonaire of te Aruba regtstreeks van Curaçao of van een der onderhoorige eilanden wederkeerig aankomen, aan de betaling van het ankergeld niet onderhevig, edoch van elders komende, vallen dezelve in de algemeene termen hiervoren vermeld.

§ 28. *Inkomende en uitgaande regten en vlaggegelden.*

Inkomende en uitgaande regten worden te St. Martin geheven, ten bedrage van:

5 % der waarde op alle ingevoerde goederen;

4½ % „ „ „ „ uitgevoerde „

Het vlaggegeld wordt aldaar geheven als volgt:

Vaartuigen onder Nederlandsche vlag.

Voor een schip	ƒ	16.00
„ „ snaauw of brik		10.00
„ „ sloep of schoener		1,35
„ „ ongedekt vaartuig		0.65

Vaartuigen onder vreemde vlag.

Voor een schip	ƒ	24.00
„ „ brik		14.00
„ „ schoener of sloep boven 40 ton		8.00
„ „ vaartuig van 20 tot 40 ton		6.15
„ „ idem „ 10 „ 20 „		4.50
„ „ idem onder de 10 ton		2.65

Gemelde vaartuigen betalen, ladende of lossende, nog aan leges 10 cents per ton. Ook te Aruba bestaat een regt op den in- en uitvoer van goederen.

§ 29. *Permitten ter gouddelving.*

De goudwinning op Aruba is onvoorwaardelijk opengesteld voor elk en een iegelijk, die zich daartoe van een permit, door het bestuur des eilands af te geven, wil voorzien; en een ieder mag over het op eene geoorloofde wijze gewonnen goud als zijn eigendom vrij en naar welgevallen beschikken.

De goudplaatsen of gronden worden daartoe verdeeld in perceelen, ieder voor den arbeid van één man berekend.

Het permit tot goudwinning wordt bij de maand verleend, tegen betaling van *f* 1 ten behoeve van 's Lands kas.

Het staat aan ieder vrij om aanvrage te doen voor meer dan één perceel en voor elk het noodig permit te nemen, hetwelk niet mag geweigerd worden, wanneer zulks geschieden kan, zonder dat daardoor anderen van het regt tot verkrijging van een permit tot goudwinning behoeven te worden uitgesloten.

Het permit bij de maand verleend wordende, is de houder daarvan, die voornemens is met de goudwinning aan te houden, verpligt om op den eersten dag van elke maand een nieuw permit te nemen. Dit verzuimende wordt het daarvoor gehouden dat hij de goudwinning gestaakt heeft en mag het bestuur op den tweeden en volgende dagen der maand over het perceel ten behoeve van anderen, die eerder aanzoek hebben gedaan, beschikken.

Alle gouddelving, op welke wijze die ook moge gedaan worden, zonder daartoe permit te hebben verkregen of op gronden of plaatsen in het permit niet aangewezen, is voor ongeoorloofd verklaard, en degene die zich aan ongeoorloofde gouddelving schuldig maakt, wordt gestraft met zoodanige straf als bij de bestaande wetten op diefstal van 's Lands eigendommen is gesteld.

Voor de goudwinning zijn in het geheele jaar 1849 slechts 104 permitten afgegeven.

In 1849 is ter gemoetkoming der arme bevolking eene proeve genomen met eene wijziging in de afgifte der permitten tot gouddelving te maken, en wel in dier voege dat vrijheid gelaten wordt om naar goudplaatsen te zoeken en bij het vinden van teekenen die tot de delving zouden kunnen doen besluiten, eerst dan het vereischte permit tegen betaling van *f* 1 te doen nemen. Hierdoor wordt de minvermogende te gemoet gekomen, terwijl er aan de zijde van het Gouvernement geene vrees bestaat van bewerking zonder permit, uit hoofde dat permit dengenen, die eene plaats gevonden heeft welke goede teekenen van goud te bevatten oplevert, juist tot waarborg moet strekken, dat dezelve niet door anderen worde ingenomen.

§ 30. 1 % *op hypotheken ten voordeele van vreemden en elders wonende personen.*

Deze belasting wordt op St Martin geheven van houders van hypotheken, die niet op dat eiland hun verblijf houden. De toepassing dezer belasting komt slechts zeldzaam te pas.

§ 31. *Belasting op producten en suikerplantagiën.*

Er wordt onder deze benaming alleen te St. Eustatius geheven:

f 4.00 op elke 1000 pond suiker;

2.00 op elk okshoofd rum en

1.00 op elk okshoofd melasse, na aftrek der hypothecaire schulden op de plantagie gevestigd.

§ 32. *Belasting op het vee.*

Deze wordt geheven te St. Eustatius en bedraagt:

f 12.00 voor een paard;

2.00 „ eene koe, en

0.25 „ een schaap.

§ 33. *Belasting op de huishuren.*

Deze bedraagt te St. Eustatius 10 % van de huurwaarde.

I. Nijverheid.

1°. *Landbouw.*

Het getal gouvernements-etablissementen voor de nopal-cultuur is in 1849 onveranderd gebleven. Daarvan bestaan er nog: twee te Curaçao, genaamd de Hoop en Fortuin, terwijl het etablissement Plantenrust voor die cultuur is opgegeven; te Bonaire drie, genaamd Guatemala, Mexico en Fontein, terwijl met Amboina, vroeger bestemd voor aloë, eene proeve is genomen, waarvan de uitslag eerst later kan bekend worden, doch die alstoen aan de verwachting scheen te voldoen; en te Aruba één genaamd Canacito.

Het jaar 1849 is voor de nopal-cultuur zeer ongunstig geweest; te Bonaire stonden de planten op het etablissement Mexico in de maand April nog vrij gunstig; op Fontein echter stonden dezelve, door de noordewinden, aan welke dat etablissement is blootgesteld, minder voordeelig en was men met de insecten-bevolking, die niet goed voortging, ten achtere. De vonk vertoonde zich daarna op de planten van het etablissement Mexico, zoodat men reeds in de maand Mei de zaadplanten, die van het jaar 1848 waren aangehouden, ter hoogte van de knie moest snoeijen, ten einde te groote uitputting en het verspreiden der vonk zooveel mogelijk te voorkomen. In de maand Julij, door buitengemeene hitte en droogte gekenmerkt, was de nadeelige werking van deze laatste op de planten en het insect zeer merkbaar, en toen in de maand Augustus de schildluis zich sterk op de planten verspreidde, werd men gedrongen de bevolkt geweest zijnde planten schoon te maken, ter half-els hoogte te snoeijen, de stammen af te wasschen en de planten op nieuw te bemesten, waarmede werd voortgegaan in de maand September. In November en December viel er eenige regen, welke den toestand der planten eenigzins verbeterde, doch die niet voldoende was om den achteruitgang door de sterke en aanhoudende droogte, gepaard met de verspreiding van nadeelige insecten, veroorzaakt, te herstellen. Deze groote droogte heeft ook op al de andere etablissementen zoo te Curaçao als te Aruba even nadeelig gewerkt.

In 1849 heeft de Gouverneur het eiland Bonaire bezocht, zoo om de etablissementen van cultuur als de zoutwerken, de gebouwen en de landsslaven te inspecteren, en het is alstoen op de plaats zelve aan hem gebleken, dat het etablissement Fontein voor de nopal-cultuur ongeschikt is.

De Gouverneur had dan ook, in overleg met den gezaghebber van Bonaire, besloten, om daaraan niet dan de hoogst noodige uitgaven te besteden, van het aanwezige plantsoen zooveel doenlijk nog partij te trekken, en het voornemen opgevat om het etablissement Fontein voor de nopal-cultuur op te geven en voor den verderen aanleg van kokosnoot-boomen te bezigen, welke geen kostbaar onderhoud vereischen en waarvan ten minste eenige olie kan getrokken worden.

De resultaten van de *nopal-cultuur* in 1849 zijn de volgende geweest.

Bij de begrooting voor 1849 was geraamd voor de etablissementen te Curaçao 7000 pond cochenille, tegen den prijs van *f* 2.70 per pond, en dus op eene opbrengst van *f* 18,900.

Dezelve hebben gerendeerd te weten:

De Hoop	2,821	pond, verkocht voor	*f* 6,192.96½
Fortuin	1,658½	„ „ „	3,454.68½
	4,479½	„	*f* 9,647.65

en alzoo minder dan de raming 2520½ pond of *f* 9,252.35.

De etablissementen te Bonaire waren berekend op 9000 pd. cochenille à *f* 2,70			*f* 24,300.00
zij hebben gezamenlijk opgeleverd	7,942½ pd.		16,500.66
minder dan de raming	1,057½ „	of.	*f* 7,789.34

Het etablissement *Canacito* op Aruba, geraamd op 3,100 pd. à *f* 2.70			*f* 8,370.00
heeft opgebragt	2,498½ „		5,005.47
minder dan de raming	601½ „	of	*f* 3,364.53

Aloë:

CURAÇAO. — *Plantenrust*, geraamd op 2,000 pond à 20 cts.			*f* 400.00
heeft opgebragt	2,482	„	421.94
en alzoo meerder dan de raming	482	„	*f* 21.94

BONAIRE. — *Amboina*, geraamd op 10,000 pond à 20 cts.			*f* 2,000.00
heeft opgebragt	11,941	„	2,029.97
meer dan de raming	1,941	„	*f* 29.97

ARUBA. — *Socotora*, geraamd op 3,000 pond à 20 cts.			*f* 600.00
heeft opgebragt	3,280	„	557.60
meer in gewigt	280	„ minder in opbrengst	*f* 42.40

De algemeene uitkomst toont aan dat de cultuur te Curaçao meer heeft gekost dan opgebragt, als:

de cochenille		*f* 2,124.80
de aloë		776.60½
verlies		*f* 2,901.40½
te ARUBA:		
de cochenille	*f* 4,129.27½	
de aloë	650.12½	
verlies		4,779.40
meerdere uitgaven dan opbrengsten		*f* 7,680.80½
te BONAIRE:		
de cochenille meer opgebragt dan de uitgaaf	*f* 4.078.78½	
de aloë „ „ „ „ „	272.39	
voordeelig verschil		4,351.14½

terwijl men tot uitslag van het geheel verkrijgt eene meerdere uitgaaf dan de opbrengst:

van de cochenille op de drie eilanden	. . . .	2,175.32
„ „ aloë „ „ „ „	. . . .	1,154.34
	alzoo te zamen . . . *f*	3,329.66

De mindere opbrengst in gewigt der cochenille is het gevolg eensdeels van de aanhoudende droogte en vele schadelijke insecten, en anderdeels van het gemis van nieuwe planten. In de aan 1849 voorafgegane drie jaren, die zich bijzonder gunstig van zoovele vroegere jaren door overvloedige regens onderscheiden hebben, heeft men zich bijna uitsluitend bepaald tot het inoogsten van het insect op de ten koste der vroegere dienstjaren gedane ontginningen en aanplantingen, doch is niet met het oog op de toekomst het noodige verrigt tot uitbreiding van het plantsoen. Bij eene nadeelige weêrsgesteldheid is het bezwaar dubbel gevoeld, terwijl het met ieder jaar grooter zou moeten worden, indien het plantsoen niet wierd uitgebreid.

Maar ook ten aanzien van de prijzen der producten is 1849 zeer ongunstig geweest, daar het gemiddelde der cochenille *f* 2.23 en dus 47 cents per pond minder dan de raming heeft bedragen.

In den particulieren landbouw is in 1849 geene verandering gekomen. Geen nieuwe aanleg door particulieren is gedaan of althans productief geworden, en het is te bejammeren, dat zulks niet geschiedt. Wanneer het eenmaal zoo ver gebragt kon worden, dat de vrije lieden of slaven zelven hunne kleine stukjes grond met nopal beplantten, en alzoo elk hunner de weinige producten, met geringe moeite en zonder aanzienlijke onkosten verkregen, kon verkoopen, ter voorziening in zijne dagelijksche uitgaven, dan zou er aan het doel, dat men met de invoering dezer cultuur heeft willen bereiken, beantwoord zijn en het Gouvernement de bewerking voor eigene rekening kunnen opgeven, daar dezelve wegens de te hooge administratie-kosten, bij ongunstige jaren, niet door de opbrengsten te dekken is, voor zoover de bewerking met vrije lieden *moet* en niet met slaven *kan* plaats hebben.

De voortbrengselen van St. Eustatius.

De planting van de kleine maïs is in 1849 op Bonaire door de vele droogten met geenen gunstigen uitslag gekroond geworden. De oogst heeft slechts 132 schepels bedragen.

Den zout-oogst, geraamd op 65,000 vaten, heeft men met vele moeite en onvermijdelijke uitgaven voor het gedeeltelijke schoonmaken der pannen en herstellingen der dammen, in weerwil der geheerscht hebbende droogte, op Bonaire nog tot 64,315 vaten kunnen opvoeren.

In het jaar 1849 heeft ook te Aruba de droogte zeer nadeelig op alle voortbrengselen van den grond gewerkt en den oogst doen mislukken.

De voortbrengselen van St. Eustatius bedroegen in 1849:

suiker	251,600	oude Amsterdamsche ponden;
rhum	11,232	gallons;
yams geschat op	750,000	pond;
aardappelen id.	600	vaten.

De waarde dezer producten werd op *f* 49,985 geschat.

2°. *Veestapel.*

Volgens de gedane opgaven bedroeg de veestapel op ultimo December 1849 als volgt:

Te	Paarden.	Ezels.	Muil-ezels.	Horen-beesten.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
Curaçao	423	2,540	24	3,155	37,654	21,462	143
Bonaire	9	232	—	—	1,300	8,254	145
Aruba	59	580	7	203	4,500	7,685	109
St. Eustatius . .	77	105	105	380	316	400	500

Omtrent St. Martin en Saba zijn geene opgaven verkregen.

Te Bonaire heeft gebrek aan gras, gevolg der droogte, nadeelig op den veestapel gewerkt, alhoewel geene ziekte onder het vee geheerscht heeft. De kudde gouvernements-schapen was op ultimo December 1849 groot 717 stuks en heeft aan eerste en tweede schering 610 oude Amsterdamsche ponden wol geleverd.

3°. *Handel en scheepvaart.*

De handel en vaart op en van Curaçao en onderhoorigheden is vrij, behoudens de inachtneming der plaatselijke reglementen.

Met 1 April 1849 is een nieuw reglement op den in-, door en uitvoer van koopmanschappen voor het eiland Curaçao in werking gekomen, waarbij alle vroegere bepalingen en verordeningen, ter zake bestaande, zijn ingetrokken en de haven van Curaçao voor den in-, door- en uitvoer van allerlei koopmanschappen, om het even met welke schepen en uit welke landen aangebragt, geheel vrij is verklaard.

Geene regten op den in- door- en uitvoer worden te Curaçao van de inkomende of uitgaande goederen geheven of gevorderd; de schepen zijn echter onderworpen aan het loods-, haven- en beveiligingsregt.

Dienonverminderd wordt een patentregt, als plaatselijke belasting, geheven, naar rede van 1 % der waarde van ingevoerde goederen, zijnde de consignataris geregtigd aan den afzender in rekening te brengen het aandeel van zijn patentregt, in verhouding tot de waarde der geconsigneerde goederen.

Geen invoer mag plaats hebben elders dan in de haven, tenzij, in bijzondere gevallen, met toestemming van den Gouverneur.

Zoo spoedig mogelijk na hunne aankomst, immers binnen den tijd van zes uren, moeten de schippers ten kantore van den kolonialen ontvanger, met overgifte van hunne scheepspapieren en het manifest der lading, inklaren.

Wanneer de schepen met ballast binnenkomen, zijn de schippers niettemin tot de inklaring verpligt, met overgifte hunner scheepspapieren.

Schippers, die geen behoorlijk manifest hunner lading kunnen overleggen, klaren in, met overgifte slechts van hunne scheepspapieren en dienen later bij den kolonialen ontvanger eene door hen onderteekende lijst in, opgemaakt volgens de door hen te houden aanteekening der geloste goederen, met vermelding van de personen aan wie dezelve zijn afgeleverd.

Zij die, nalatig zijnde de inklaring te doen of geen behoorlijk manifest kunnende overleggen, de hierboven vermelde lijst niet binnen 24 uren na de lossing van het geheele vaartuig indienen, verbeuren eene boete van vijf honderd gulden.

Na de inklaring geeft de koloniale ontvanger tot het lossen der goederen een algemeen schriftelijk consent kosteloos af. Daarna is de lossing aan geenerlei oponthoud, visitatie of formaliteit onderworpen, behoudens het bepaalde bij den doorvoer.

Ingeval daartoe aanleiding bestaat, kan de Gouverneur de lossing van een vaartuig doen plaats hebben onder toezigt van eenen ambtenaar der kolonie, telken reize bijzonderlijk door den Gouverneur aan te wijzen.

Schippers welke bevinden meer goederen aan boord te hebben dan door hen zijn ingeklaard, zijn verpligt tot het doen van nadere inklaringen daarvan binnen den tijd voor de inklaring bepaald.

Schippers, die meer goederen aan boord mogten hebben en lossen, dan zij bij hunne inklaring of op de bovengemelde lijst hebben opgegeven, verbeuren eene boete van vijf honderd gulden, even als dezulken, die goederen lossen zonder daartoe van een behoorlijk consent voorzien te zijn.

Binnen acht dagen na het lossen der lading van het vaartuig is de schipper gehouden aan den kolonialen ontvanger in te leveren de bewijzen, aan welke personen de ingevoerde goederen zijn afgegeven, welke bewijzen bestaan kunnen, hetzij uit de gequiteerde cognossementen, hetzij uit een manifest voorzien van de handteekening dier personen achter het hun geleverde, of wel uit eenig ander document; hetwelk van de ontvangst doet blijken.

De schippers, die de bewijzen zoo even vermeld niet in den voorschreven termijn overleggen, vervallen in eene boete van *ƒ* 500.

Goederen, bestemd voor doorvoer, moeten op het manifest bij de inklaring worden aangewezen.

Wanneer men de voor doorvoer ingeklaarde goederen wil lossen, om dezelve wederom met denzelfden bodem te vervoeren, wordt daarvoor een kosteloos af te geven speciaal schriftelijk consent van den kolonialen ontvanger gevorderd en moet de opslag dier goederen plaats hebben ten overstaan van eenen door hem te benoemen ambtenaar, in eenige door den belanghebbende aan te wijzen bergplaats, voorzien van twee verschillende hechte sloten, waarvan een der sleutels onder den ontvanger blijft berusten.

Ingeval echter de voor doorvoer ingeklaarde goederen worden verkocht of in den handel gebragt, moet dit met voorkennis van den kolonialen ontvanger geschieden en bij de lossing of aflevering dier goederen eene lijst worden opgemaakt, met vermelding der personen aan wie zij zijn afgeleverd, zullende deze lijst aan den voormelden ambtenaar moeten worden ingediend, terwijl verder de schipper gehouden blijft tot het leveren van bewijs, op den voet hierboven aangegeven, dat de geleverde goederen door de opgegevene personen ontvangen zijn.

Voor den weder-uitvoer der voor doorvoer opgeslagene goederen moet de inlading in denzelfden bodem geschieden ten overstaan van eenen ambtenaar der administratie, daartoe door den kolonialen ontvanger aan te wijzen, die aanteekening der weder-ingeladene goederen moet houden en daarvoor *ƒ* 2 per dag mag rekenen.

De uitvoer is aan geene formaliteiten onderworpen; echter moet de schipper vóór zijn vertrek zich vervoegen ten kantore van den kolonialen ontvanger, ter terugbekoming zijner scheepspapieren. Wanneer hij aan de vastgestelde bepalingen en aan het haven- en veiligheidsregt, voor zooverre hij hetzelve verschuldigd mogt zijn, voldaan heeft, is de koloniale ontvanger, op verbeurte van *ƒ* 25 ten behoeve van den belanghebbende, verpligt binnen den tijd van een uur aan hem af te geven een consent tot vertrek, waarvoor betaald wordt *ƒ* 1.

Bij den weder-uitvoer van voor doorvoer ingeklaarde goederen, moet daarenboven de schipper bij den Gouverneur bevestigen, dat de genoemde goederen werkelijk met zijnen bodem worden uitgevoerd en moet van deze bevestiging op het manifest van inklaring aanteekening worden gehouden.

Ingeval daartoe aanleiding bestaat, is de Gouverneur bevoegd, zich door onderzoek van de waarheid van den inhoud dezer bevestiging te overtuigen.

Wanneer op buitengewone tijden, dat het kantoor gesloten is, gelijk ook op zon- of feestdagen, het consent tot vertrek verlangd wordt, moet de ontvanger, zoo geene wettige redenen daartegen bestaan, zonder verwijl hetzelve verleenen, doch mag daarvoor *ƒ* 5 extra berekenen.

Uit de vrijheid van het handelstelsel te Curaçao, dat over het algemeen gunstig werkt, vloeit voort, dat geene juiste statistiek van den handel gegeven kan worden en dat de opbrengst van het 1 % patentregt eene onaannemelijke basis blijft,

althans om uit een minder afgeworpen bedrag tot achteruitgang van den handel te besluiten.

Dit regt was onder de benaming van „belasting op ingevoerde goederen" voor 1849 berekend op ƒ 9000 en heeft opgebragt ƒ 9501.98 onder de werking, gedurende het eerste quartaal, van het vroegere reglement, en de drie laatste quartalen, van het nieuw ingevoerde.

De algemeene finantiele resultaten toonen aan, dat de belastingen en middelen over het algemeen slechts ƒ 878.95[a] onder de raming gebleven zijn, ofschoon de opgeheven of gewijzigde belastingen op den handel, bij raming, eene som van ƒ 10.000 's jaars aan de koloniale kas deden ontvallen.

De invoeren werden berekend in het jaar 1848 op 1½ millioen gulden, in 1849 zijn dezelve voorzeker niet minder, maar wel meer geweest, ofschoon de tonnemaat der in- en uitgeklaarde schepen een lager cijfer aanduidt dan in 1848. Het bestuur van Curaçao stelt, zonder vrees voor overdrijving, den geheelen omzet op niet minder dan ƒ 4,000,000 en alzoo den invoer op ƒ 2,000,000.

De uitvoeren naar Noord-Amerika in 1849 zijn niet aan het bestuur bekend geworden. In Venezuela is echter, volgens de memorie van den secretaris voor de finantien aldaar, over het huishoudelijke jaar van 1848 op 1849 ingevoerd:

Van Curaçao voor	ƒ 589,386.92
„ Bonaire „	535.00
„ Aruba „	11,195.94
	ƒ 601,117.86

Het getal der ingekomen schepen te Curaçao is in 1849 geweest:

621 vaartuigen, metende 35,596 tonnen, onder de hieronder opgegevene vlaggen:

1849.	Noord-Amerikaansche vlag.		Venezuelasche vlag.		Nieuw Grenadasche vlag.		Dominicaansche vlag.		Haytiaansche vlag.		Engelsche vlag.		Fransche vlag.		Spaansche vlag.		Zweedsche vlag.		Deensche vlag.		Sardinische vlag.		Nederlandsche vlag.	
	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.
1e. quart.	20	3345	25	972	8	312	2	88	1	60	3	82	„	„	6	431	3	89	1	34	„	„	66	2480
2e. dito.	15	2005	34	2061	3	113	1	52	1	25	4	192	2	74	8	543	1	29	2	92	„	„	78	2997
3e. dito.	20	2890	36	1716	9	413	12	533	1	79	2	171	3	301	13	1122	2	72	3	187	„	„	87	3075
4e. dito.	16	2691	43	1951	7	264	9	369	1	79	5	270	2	349	5	440	2	71	1	15	1	98	57	2364
Totaal .	71	10,931	138	6700	27	1102	24	1042	4	243	14	715	7	724	32	2536	8	261	7	328	1	98	288	10,916

terwijl uit die haven vertrokken zijn:

622 vaartuigen, metende 34,678 tonnen, onder de navolgende vlaggen:

1849.	Noord-Amerikaansche vlag.		Venezuelasche vlag.		Nieuw Grenadasche vlag.		Dominicaansche vlag.		Haytiaansche vlag.		Engelsche vlag.		Fransche vlag.		Spaansche vlag.		Zweedsche vlag.		Deensche vlag.		Sardinische vlag.		Nederlandsche vlag.	
	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.	Schepen.	Tonnen.
1e. quart.	24	4008	32	1544	8	420	1	52	„	„	2	82	„	„	6	393	3	89	1	35	„	„	74	2856
2e. dito.	14	1852	27	1459	5	163	1	52	1	25	5	216	1	56	9	646	1	29	2	92	„	„	82	2904
3e. dito.	21	2999	27	1100	4	130	8	352	2	158	2	168	3	130	6	429	2	72	2	112	„	„	90	3206
4e. dito.	12	1641	44	2001	10	405	9	358	1	79	5	267	3	538	10	945	1	41	2	90	1	98	58	2387
Totaal .	71	10,500	130	6104	27	1118	19	814	4	262	14	733	7	724	31	2413	7	231	7	328	1	98	304	11,353

Te St. Martin zijn in 1849 verscheept 195,000 vaten zout.

Te St. Eustatius heeft de invoer zich bepaald tot de noodige levensmiddelen, drooge goederen en houtwaren voor eigen gebruik, de som van ƒ 100,000 niet te boven gaande.

De uitvoer is geweest:

193,600	ponden suiker;
1,648	gallons melasse:
2,376	„ rhum;
314,200	ponden yams;
537	vaten aardappelen;
10	„ grondnoten;

beloopende eene waarde van ƒ 27,677.35, te weten:

suiker.	ƒ 14,520.00
melasse	576.80
rhum.	1,306.80
yams	9,818.75
aardappelen.	1,342.50
grondnoten	112.50
als boven. .	ƒ 27,677.35

Gedurende 1849 zijn er op dat eiland binnengekomen en weder vertrokken.

112	vaartuigen	onder	Nederlandsche	vlag,	metende	1,842½	ton;
111	„	„	Britsche	„	„	2,301	„
9	„	„	Fransche	„	„	198	„
12	„	„	Amerikaansche	„	„	2,596	„
76	„	„	Zweedsche	„	„	1,955	„
320				te zamen. . .		8,892½	ton.

Er waren bij den aanvang des jaars onder Nederlandsche vlag aldaar te huis behoorende 4 vaartuigen; van een derzelve is de zeepas weder ingeleverd, hetgeen met twee andere ook verder heeft plaats gehad, weshalve op het einde des jaars slechts één vaartuig aldaar bleef te huis behooren.

Te Bonaire zijn in 1849 ingeklaard:

562 vaartuigen, metende 7910¾ tonnen, waarvan
116 „ in ballast.

Naar de vereenigde Staten van Noord-Amerika en voor een klein gedeelte ook naar Venezuela zijn uitgevoerd 46,679 vaten zout.

In 1849 zijn te Aruba ingeklaard;
87 vaartuigen, waarvan 11 in ballast.

4°. *Verkoop of uitgifte van gouvernements-gronden.*

Op 31 Mei 1848 waren uitgegeven:

Op Curaçao 10 concessien, metende 34.98[a] bunders.

In 1849 zijn dezelve niet vermeerderd of verminderd.

Op Aruba was het getal concessien 387, metende 685.39 bunders.

In 1849 teruggegeven 1 concessie	1	„	9.82	„
	386	„	675.57	„
Tot ultimo December van dat jaar zijn op nieuw uitgegeven	10	„	31.24	„
Totaal uitgegeven concessien	396	„	706.81	„

De belasting, welke betaald werd voor al die concessien, was . .	*f* 1,645.00
vermindering door afschrijving van eene concessie	20.00
	f 1,625.00
vermeerderd met die voor 10 nieuw afgegevene	63.00
	f 1,688.00

Op Bonaire zijn geene gronden uitgegeven.

Op St. Eustatius heeft geen verkoop van gouvernementsgronden in 1849 plaats gehad.

De gedane uitgifte of verhuring bepaalt zich tot 30 loten in het dorp, en 4 perceelen in het land.

J. Slavenbevolking.

De slaven op de West-Indische eilanden ondervinden eene goede behandeling en verrigten aldaar niet meer, ja zelfs minder arbeid dan de arbeidende klasse in het moederland verrigt.

Dat de geboorten aldaar de sterfgevallen aanmerkelijk overtreffen, levert een bewijs op, dat de slaven goed behandeld en voldoende gevoed worden, en niet onder overmatigen arbeid gebukt gaan. Eene opgave van de geboorten en sterfgevallen onder de slaven van Curaçao gaat hiernevens sub lit. *F.*

Er worden behoorlijke slaven-registers gehouden.

In 1849 zijn te Curaçao 36 en te Bonaire 3 slaven gemanumitteerd.

Het voorschot van *f* 10,000 aan de slaven-eigenaren op St. Martin gedaan, is in 1849 onder hen verdeeld geworden, ten einde hun hulp bij den op handen zijnde zout-oogst te verschaffen, door in associatie met hunne slaven zout in te zamelen. Bij terugbetaling is die som bestemd, om telkens aan het bestuur der kolonie het middel te verschaffen, om op nieuw de behulpzame hand aan de slaven-eigenaren te verleenen.

De eerste teruggave der gedane voorschotten kon in 1849 nog niet plaats hebben, en kunnen derhalve eerst in volgende verslagen mededeelingen deswege opgenomen worden.

DERDE HOOFDSTUK.

Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren in de kolonie Curaçao en onderhoorigheden.

„Daar, in het algemeen, alles wat de aanstelling en het ontslag der burgerlijke ambtenaren, officieren en verdere militaire beambten betreft, alsmede derzelver pensioenen en die hunner nagelaten betrekkingen, te Curaçao en onderhoorigheden volgens dezelfde beginselen en instellingen als in Suriname worden geregeld, is eene herhaling der bestaande bepalingen deswege hier overbodig, en wordt derhalve ten dien opzigte verwezen naar het derde hoofdstuk van het verslag over laatstgenoemde kolonie.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE A.

IN NAAM DES KONINGS.

Wij *Johannes van den Bosch*, generaal-majoor, ridder der 3de klasse van de militaire Willems-orde, commissaris-generaal voor de Nederlandsche West-Indische bezittingen,

Allen, die deze zullen zien en hooren lezen, salut! doen te weten:

Overwegende dat het Zijner Majesteit goedgunstig heeft behaagd te bepalen, dat eene kapitale som van vier maal honderd duizend gulden in deze kolonie zal worden in omloop gebragt, zoo tot het aanmoedigen en begunstigen van den handel, als tot het vermeerderen van het thans circulerend kapitaal; overwegende dat Zijne Majesteit, tot het bereiken van dit doel, bevolen heeft het oprigten eener bank, welke, op de nader te bepalen wijze, de genoemde som van ƒ 400,000 in bankbiljetten zal in omloop brengen, met dien verstande nogtans, dat de houder van zoodanige bankbiljetten dezelve, des verkiezende, zonder de minste korting of oponthoud, tegen gouden of zilveren specien bij de bank zal moeten kunnen verwisselen,

Hebben besloten, gelijk Wij besluiten bij deze:

Over het kapitaal der bank.

Art. 1.

Het primitief fonds der bank zal bestaan uit vier maal honderd duizend gulden (ƒ 400,000) aan bankbiljetten, boven en behalve de hierna te bepalen som in specie.

Art. 2.

Alle uitgaven der bank, hetzij tot het beleenen van koopwaren, vaste goederen, of tot het escompteren van wissels, zullen òf in penningen òf in bankbiljetten geschieden.

Art. 3.

De bankbiljetten zullen, tegen hunne volle nominale waarde, bij alle Rijks-kantoren en publieke administratien te Curaçao in betaling worden aangenomen voor de verschuldigde belastingen en betalingen van allerlei aard, alsmede voor de wissels die door het koloniaal gouvernement op dat van het moederland worden afgegeven.

Art. 4.

De houders en vertooners der bankbiljetten worden als de wettige bezitters en eigenaars daarvan beschouwd, en de betaling zal mitsdien aan hen niet geweigerd mogen worden. Het zal echter aan de directie vrijstaan, wanneer er bedenking bestaat, of wanneer zij daartoe door de houders van vermiste of gestolen bankbiljetten

schriftelijk is aangezocht, het quiteren en afteekenen van het ter verwisseling aangeboden biljet van hem die het geld daarvoor ontvangt te vorderen.

Art. 5.

De bankbiljetten zullen dagelijks van 9 tot 12 ure, zon- en feestdagen uitgezonderd, bij de directie der bank, zonder oponthoud of eenige korting, tegen zilveren of andere in deze kolonie wettig gangbaar verklaarde munt of geldspecien, verwisseld kunnen worden.

Art. 6.

Tot waarborg van de houders der bankbiljetten wordt bepaaldelijk verbonden:

1°. eene som van twee maal honderd duizend gulden (ƒ 200,000) in gereede penningen, welke in het reserve-fonds der bank gestort zal worden;

2°. alle panden en voorwerpen door de bank beleend;

3°. zoodanig gedeelte uit de inkomsten van de gouvernements-kas op het eiland, als vereischt wordt om, ten allen tijde, de volle waarde der bankbiljetten aan de bezitters te kunnen voldoen; terwijl bovendien die waarde door den Gouverneur-Generaal der West-Indische bezittingen, op autorisatie van Zijne Majesteit den Koning, wordt gegarandeerd.

Art. 7.

Allen, die zich zouden mogen verstouten om de actien van de bank, bankbiljetten, recepissen, renversalen, onderteekeningen, stempels, zegels, bijzonder papier of wat dies meer is na te maken, te vervalschen of te veranderen, daarvan iets uit te wisschen, af te doen, bij te voegen, of op eenigerlei wijze te altereren, of wel behulpzaam te zijn aan zoodanige contrefactien, vervalschingen, bijvoegingen of alteratien, gelijk mede allen, die zoodanige nagemaakte, vervalschte of gealtereerde bankbiljetten, recepissen, renversalen en zoo voorts opzettelijk mogten uitgeven, verspreiden of in omloop brengen, zullen, onverminderd hunne verpligting tot vergoeding van alle kosten, schaden en interesten, de straf incurreren, welke op het vervaardigen van valsche munt is gesteld, of zoodanige andere straffen, als bij de wet nader zullen worden bepaald.

Art. 8.

Wanneer het ter bevordering van den handel en de welvaart van Curaçao wenschelijk of raadzaam wordt geacht, om het primitief fonds der bank in bankbiljetten te vergrooten, blijft zulks aan Zijne Majesteit den Koning voorbehouden. De vergrooting van dit fonds zal echter geen plaats hebben, zonder dat gelijktijdig op nieuw eene som in gereed geld in de bank gestort of ter dispositie van de directie gesteld wordt, welke som, in evenredigheid der nominale waarde van de vermeerderde bankbiljetten, niet geringer zal zijn, dan die voor het eerste fonds bepaald: alles onder gelijken waarborg en garantie.

Operatien der bank.

Art. 9.

De operatien der bank zullen aanvankelijk bestaan in het beleenen der koopmanschappen, in zoodanige bewaarplaats of plaatsen, als daartoe door de directie zal of zullen worden aangewezen, op te slaan, en verder kunnen worden uitgebreid:

1°. tot het beleenen van vaste onbezwaarde eigendommen, goud en zilver van erkenbare waarde;

2°. tot het escompteren van wisselbrieven, mits ten minste voorzien zijnde van twee behoorlijke endossementen van als solvabel bekend staande kooplieden of handelshuizen;

3°. tot het ontvangen van gelden van het Gouvernement in rekening courant, en tot het betalen in bankbiljetten van assignatien of quitantien door hetzelve op de bank afgegeven.

Art. 10.

Om de handeldrijvende ingezetenen voor de nadeelen te hoeden, welke voor hen zouden kunnen ontstaan, bijaldien door de bank eenige koophandel wierd gedreven, alsmede om voor te komen alle opkoopingen of monopolien, waartoe de bank welligt in de gelegenheid zou zijn, wordt bij deze uitdrukkelijk vastgesteld, dat de directie derzelve niet zal vermogen te koopen, inruilen of bekomen eenige waren, koopmanschappen of goederen, hoe ook genaamd, noch eenige effecten of credieten ten laste van den staat, van buitenlandsche mogendheden of van bijzondere ingezetenen; dat wijders dezelve directie in hare qualiteit niet zal vermogen eenig aandeel te hebben of wel direct of indirect deel te nemen in eenigen buiten- of binnenlandschen handel, bedrijven, compagnieschappen van schepen, assurantien, visscherijen, fabrieken, trafieken, landbouw of anderzins, hoe ook genaamd, en eindelijk niet zal mogen bezitten of koopen eenige vaste goederen, zonder uitzondering, van welken aard ook.

Art 11.

Kooplieden, inwoners en burgers van Curaçao, bekend staande ter goeder naam en faam, zullen zich de bestendige beschikking over een bepaald kapitaal bij de bank, onder de navolgende voorwaarden, kunnen verzekeren:

a. dat zij eene som gelijkstaande aan een achtste gedeelte van het kapitaal waarover hun de beschikking wordt toegestaan, deponeren in de bank of wel in plaatse daarvan eene waarde daarvoor verbinden, hetzij in vast onbezwaard eigendom, hypotheekbrieven of ongemunt goud of zilver, gelijkstaande aan het zesde gedeelte daarvan, en bovendien betalen eene rente à vijf ten honderd 's jaars van het besproken kapitaal, in te gaan met den dag waarop hun hetzelve is toegestaan;

b. dat de gedeeltelijke of geheele uitbetaling der som, naar hunne verkiezing, zal plaats hebben, bij het geven van toereikend onderpand, hetzij in vast onbezwaard eigendom, hypotheekbrieven, drooge of natte koopwaren; zullende zij op de drie eerste, twee derden der waarde bekomen, en op de laatste, de helft van de waarde, terwijl de effecten en goederen zullen moeten opleveren eenen toereikenden waarborg voor het daarop te schieten kapitaal, de waarde naar billijkheid gewaardeerd zijnde ten genoege van den directeur der bank;

c. dat de bedoelde effecten en drooge waren niet langer dan voor zes maanden, en de natte waren niet langer dan voor drie maanden tot onderpand zullen kunnen verstrekken, en de daarop geschotene kapitalen moeten worden afgelost, ten ware de directeuren der bank, daartoe aangezocht, mogten goedvinden de beleening te verlengen, hetgeen echter nimmer zal mogen geschieden, tenzij het blijke dat het geleende kapitaal werkelijk in den handel wordt gebezigd en de daarvoor verbondene objecten eene voldoende zekerheid opleveren, almede ter beslissing van den directeur der bank;

d. dat bij een gedeeltelijken uitslag der waren, eene geëvenredigde som, die

echter niet minder zal mogen zijn dan van vijftig gulden, door den belanghebbende moet worden afgelost, of wel andere goederen, ter gelijke waarde als de uitgeslagene, gedeponeerd, onder dezelfde restrictien als hierboven sub *c* vermeld;

e. dat elk, die op de voorgeschrevene wijze een kapitaal besproken heeft, geregtigd is het genot daarvan elken dag op te zeggen tegen betaling der rente, tot en met den dag tot waarop de opzegging geschiedt; terwijl alsdan dadelijk zullen worden gerestitueerd de koopgoederen, het kapitaal, of de hypotheken, tot gedeeltelijken waarborg van rente en mogelijke verliezen aan de bank verstrekt.

Art. 12.

De vaste goederen en hypotheekbrieven bij de bank verbonden, zullen niet mogen bezwaard zijn met huwelijksche voorwaarden, noch legaal, judiciair of conventioneel zijn verbonden.

Art. 13.

Allen, die, overeenkomstig de bepalingen in art. 12 vervat, het regt van beleening bij de bank verkregen hebben, zullen geene aanspraak hebben op eene grootere som dan door hen besproken is; aan de directie der bank wordt niettemin de vrijheid gelaten om dan, wanneer zij het voor de aangelegenheden der bank mogt raadzaam achten, aan een of meer deelhebbers eene grootere som dan de besprokene voor te schieten, tegen het deponeren van waren op den voet en de wijze in art. 12 voorgeschreven.

Art. 14.

De interest der beleeningen, van welken aard ook, bij de bank te doen, wordt aanvankelijk bepaald op vijf ten honderd in het jaar van het voorgeschoten kapitaal.

Art. 15.

Alle beleeningen zullen, ten overstaan van den secretaris en getuigen, bij acte gesloten worden. De beleende zal bij het passeren dier acte, waarvan hij de kosten moet dragen, zich speciaal aan alle de bepalingen van dit reglement, hem of zijne goederen betreffende, onderwerpen moeten.

In geval van nalatigheid aan de zijde der beleeners om aan de voorwaarden te voldoen, waarop de beleening is toegestaan, zal de directie der bank tot den publieken verkoop der onderpanden overgaan, ten overstaan van den vendumeester of van zoodanige andere autoriteit als daartoe op Curaçao bevoegd verklaard zal zijn.

De verkoopingen zullen plaats hebben in zoodanig publiek locaal, als de directie zal aanwijzen, in de nabijheid of op de plaats zelve, alwaar de goederen zich bevinden, na voorafgaande bekendmaking, vertooning van monsters en die verdere voorzorgen en maatregelen, welke het belang zoo der bank als der beleenden vordert.

Wanneer de verkoop is afgeloopen, zal de directie der bank de goederen kunnen afleveren, zonder dat de voormalige eigenaars er eenige verhindering aan kunnen toebrengen.

Art. 16.

Goederen, aan welke bederf mogt worden bespeurd gedurende den tijd waarvoor zij beleend zijn, zullen door andere moeten worden vervangen, of de beleening zal kunnen worden opgezegd, en wanneer in dat geval het beleend kapitaal niet

wordt gerestitueerd, zullen die goederen worden verkocht op den voet en de wijze in dit reglement bepaald.

Art. 17.

Wanneer de verkochte goederen de som niet hebben opgebragt, waarvoor ze bij de bank zijn beleend, zal de directie het te kort doen verhalen op de verdere bezittingen van den beleener, voormaligen eigenaar dier goederen. De directie zal ook het regt hebben, de verkooping uit te stellen tot eene gelegenheid, welke zij in het belang der bank gunstiger zal achten.

Art. 18.

De acten van beleening zullen onderworpen zijn aan het regt van zegel, hetwelk er bestaat of in het vervolg zal worden ingevoerd: van alle andere thans bestaande of nader op te leggen belasting, en het regt van registratie daaronder wel begrepen, worden zij vrijgesteld, gelijk geschiedt bij deze.

Art. 19.

Alle actien tegen de bank te entameren zullen verloopig en tot dat daaromtrent nadere bepalingen bij de wet zullen worden gemaakt, geïnstitueerd en gebragt moeten worden voor de regtbank van koophandel.

Over het bestaan der bank.

Art. 20.

De directie der bank zal worden toevertrouwd aan een collegie bestaande uit een permanenten president en twee leden, aan welke zal worden toegevoegd een vaste secretaris, beneven het noodig aantal klerken en suppoosten.

Art. 21.

De president en directeuren oefenen de directie en administratie uit over alle zaken der bank, op den voet en de wijze bij het reglement bepaald, met inachtneming van 's Rijks wetten. De verpligting welke op den president en de directeuren rust, de orde en wijze waarop zij hunne werkzaamheden zullen verrigten, worden bij afzonderlijke reglementaire voorschriften geregeld.

Art. 22.

President en directeuren zijn niet aansprakelijk voor schaden voortgesproten uit daden, handelingen of bedrijven door hen in hunne qualiteit verrigt of gedaan, welke niet strijdig bevonden worden met dit reglement. Zij zijn in persoon en goederen niet arrestabel voor civile actien en pretensien ten laste der bank.

Art. 23.

President en directeuren leggen, bij de aanvaarding hunner posten, den eed op dit reglement, mitsgaders dien van zuivering en geheimhouding, af.

Art. 24.

Na afloop van de sluiting der bank, ten einde van elk boekjaar, worden de balansen aan den raad van politie overgelegd, die dezelve examineert en vervolgens,

vergezeld van zijne consideratien, aan den Gouverneur-Generaal doet toekomen; deze balansen accoord bevonden en goedgekeurd hebbende, worden president en directeuren wegens hunne gehoudene administratie gedechargeerd.

Art. 25.

De stiptste geheimhouding omtrent alle zaken, de bank of particuliere ingezetenen betreffende, en meer bijzonder omtrent de escomptes en beleeningen, wordt bij deze aan den president, de directeuren, den secretaris, mitsgaders aan de verdere onderhoorigen der bank, ten sterkste geordonneerd en aanbevolen, ieder voor zooveel hem aangaat.

Art. 26.

Aan alle geconstitueerde autoriteiten van Curaçao, zoo civile als militaire, wordt eindelijk de bescherming en beveiliging der bank, gelijk mede hare handhaving bij de voorregten en voordeelen bij dit reglement bepaald, ten duurste aanbevolen.

Gedaan te Curaçao, den 6den Februarij 1828.

De Commissaris-Generaal van Z. M. voor de West-Indische bezittingen,

J. VAN DEN BOSCH.

BIJLAGE B.

PUBLICATIE.

IN NAAM DES KONINGS.

De Gouverneur-Generaal der Nederlandsch West-Indische bezittingen,

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo wij in ervaring gekomen zijn:

dat de som, — overeenkomstig art. 6 van het reglement voor de te Curaçao gevestigde bank, gearresteerd door 's Konings gewezen Commissaris-Generaal in dato 6 Februarij 1828 — in gereede penningen in de kas dier bank gestort, van tijd tot tijd (immers grootendeels) is uitgevoerd geworden, zoodat er thans eene stellige ontstentenis aan gereede penningen bij de bank te Curaçao bestaat, voor zooverre hare voorgestelde operatien betreft;

dat hierdoor eene belemmering moet plaats vinden, en uit dien hoofde en ten gevolge der omstandigheden de beleeningen der bank op koopmanschappen zijn gestremd;

dat alzoo en in afwachting van gunstiger tijden, de belangen van Curaçao het invoeren eener bij uitsluiting koloniale en elders niet gangbare munt wenschelijk maken, zoo als wij daartoe reeds vroeger door de directie der bank zijn geadieerd geworden;

In aanmerking genomen hebbende:

dat de ongelukkige beroerten, welke ons dierbaar Vaderland in de laatste tijden hebben geschokt, hoezeer daarvan spoedig een gunstig einde te hopen en met Gods hulp te voorzien is, evenwel door vermindering van inkomsten en vermeerdering van onmisbare uitgaven, de geldelijke gesteldheid van 's Lands schatkist in het Vaderland in onvoorziene ongelegenheden moeten hebben gewikkeld, zoodat het niet doenlijk zijn kan en niet te verwachten is, dat, immers in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, door overmaking van klinkende specie in de behoeften der bank van Curaçao zal kunnen worden voorzien;

dat evenmin door het trekken van wissels de tijdelijke belemmering in den finantielen toestand van het Gouvernement in het moederland kan of behoort te worden verhoogd; terwijl in de gegeven omstandigheden door het hoofdbestuur te Suriname geene dadelijke subsidien kunnen worden overgemaakt;

Willende voorzien, zooveel als ons mogelijk is, in de tijdelijke behoeften zoo der goede ingezetenen van Curaçao, als van het bestuur aldaar, in de hoop en wensch, dien wij met voortdurende belangstelling koesteren, dat de handel te Curaçao moge worden verlevendigd en daardoor de heilzame bedoelingen Zijner Majesteits, ten voordeele dier kolonie, verwezenlijkt en alle verdere tusschenkomst in het muntstelsel aldaar noodeloos worden mag;

Ons overtuigd houdende van den goeden wil en de vaderlandschliefde der goede ingezetenen van Curaçao, waarvan dezelve zoo menig blijk gegeven hebben; en zooveel de omstandigheden toelaten de bank derzelver operatien, ten nutte der ingezetenen, willende doen hervatten,

Zoo is het, dat wij, met wijziging en tijdelijke opschorting, voor zooveel noodig

en hiermede in verband staande, van artt. 2, 4, 5, 6, 8 en 9 van het reglement van de bank te Curaçao, gearresteerd door Zijner Majesteits gewezen commissaris-generaal, in dato 6 Februarij 1828,

Hebben goedgevonden en verstaan, provisioneel en in afwachting van nadere voorzieningen van hooger hand, te bepalen en vast te stellen, zoo als wij zijn doende bij deze:

Art. 1.

De verwisseling op vertoon der bankbiljetten van de te Curaçao gevestigde bank tegen zilveren of andere in de kolonie wettig gangbaar verklaarde geldspecien zal provisioneel zijn opgeschort.

Art. 2.

Door de bepaling in het voorgaand artikel voorkomende, wordt geenszins gederogeerd aan het in art. 3 van het reglement op de bank aangenomen beginsel, dat de bankbiljetten gelijke waarde hebben met het Nederlandsch muntstelsel; neen, maar integendeel zullen dezelve bij voortduring te Curaçao gangbaar zijn, en zoowel in het onderling verkeer als bij alle rijks-kantoren en publieke administratien aldaar voor de volle waarde in betaling moeten worden aangenomen.

Art. 3.

Provisioneel en tot dat deswege nader mogt worden beschikt, zullen de operatien der bank te Curaçao, met inachtneming der bepalingen, voorkomende in het meer aangehaald reglement, zich bepalen, immers voor zooverre de aanwezige fondsen in bankbiljetten zullen toelaten, tot het navolgende:

a. het beleenen van koopmanschappen;

b. het beleenen van goud en zilver van erkenbare waarde op korte termijnen, doch in geen geval langer dan voor zes maanden;

c. het escompteren van wisselbrieven, overeenkomstig art. 9 van het reglement op de bank; zullende vooreerst van de faculteit bij aangehaald 9de artikel toegekend, om op vaste onbezwaarde eigendommen te beleenen, geen gebruik worden gemaakt, immers niet zonder speciaal voorafgaand consent van den Gouverneur-Generaal; zoo als ook het bij art. 11, § *b* toegestaan verband in vaste eigendommen of hypotheekbrieven provisioneel zonder zoodanig consent van den Gouverneur-Generaal niet zal worden aangenomen;

d. het ontvangen van gelden van het Gouvernement, in rekening courant, en tot het betalen in bankbiljetten van assignatien of quitantien door hetzelve op de bank afgegeven.

Art. 4.

Tot waarborgen der bankbiljetten zal strekken:

1°. het nog aanwezig geldelijk bedrag van het primitief fonds van *ƒ* 200,000 door het Moederland in de kas der bank gestort;

2°. het crediet ten bedrage van *ƒ* 70,000 jaars, quartaalsgewijze in de boeken van het hoofdbestuur te Suriname, ten behoeve van het bestuur van Curaçao, geopend en waarvoor het hoofdbestuur van Suriname in de boeken van Curaçao quartaalsgewijze zal worden gedebiteerd;

3°. alle panden en voorwerpen bij de bank beleend; en

4°. het Gouvernement in het Moederland, in zooverre namelijk, als naargaans eenige wijzigingen of veranderingen in het belang der kolonien doenlijk mogten bevonden worden.

Wordende de Directeur van Curaçao en onderhoorige eilanden met de executie dezer belast.

Gelastende en bevelende dat hiervan te Curaçao onverwijld en dadelijk na de ontvangst dezer afkondiging zal worden gedaan.

Aldus gearresteerd alhier aan Paramaribo, den 28sten Mei des jaars 1831, het achttiende van Zijner Majesteits regering.

CANTZLAAR.

Ter ordonnantie van Zijne Excellentie.

De Algemeene Secretaris,

G. A. VAN DER MEE.

BIJLAGE *C.*

STAAT

VAN

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE EILANDEN

CURAÇAO, BONAIRE EN ARUBA,

OVER

1849,

Vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. GERAAMD	BEDRAG. WERKELIJK
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven . .	*f* 39,000.00	*f* 39.223.92
„ „ het personeel en mobilair	6,500.00	6,334.75
Zegelregt.	6,600.00	6,925.87
Accijns op ingevoerde goederen	9,000.00	9.501.98
Patenten	4,464.00	4,079.25
Venduregten.	2,900.00	2,478.55[5]
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie . . .	500.00	2,040.19[6]
„ „ den verkoop van vreemde vaartuigen. . . .	200.00	8.00
„ „ „ „ en de alienatie van slaven. . .	1,600.00	1,307.60
„ „ „ uitvoer van slaven	100.00	26.67
„ „ huisbedienden.	600.00	418.00
Huur van 's Lands slaven	144.00	84.00
Belasting op het slagten van vreemd horenvee	300.00	579.00
Inkomsten van den vleeschhal	2,750.00	3,149.84
Een derde der loodsgelden.	700.00	222.03
Haven- en veiligheidsregt	10,000.00	5,750.56
Vuur- en bakengeld	1,500.00	388.51
Last- of tonnegeld van vaartuigen in de kolonie te huis behoorende	2,000.00	551.37
Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen.	700.00	797.26
De 50ste penning.	2,000.00	2,210.0
De 40ste penning.	1,500.00	2,381.5
Contributie tot instandhouding der schutterij	5,500.00	5,365.0
Agio's van verkochte wissels	2,000.00	5,853.0
Diverse inkomsten.	90.00	1.030.2
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	„	8,627.8
Netto opbrengst der producten	19,447.00	10,266.5
Inkomsten van het eiland Bonaire	62,294.50	62,064.9
„ „ „ „ Aruba.	12,361.66	8,520.0
Subsidie uit Nederland	189,814.38	170,000.0
	f 384,561.54	*f* 360,187.0
Minder ontvangen dan geraamd	24,374.49[5]	„
	f 360,187.04[5]	*f* 360,187.0

RESULTAAT

Ontvangsten. . . .

Uitgaven . . . . .

Nadeelig verschil . .

OMSCHRIJVING.	GERAAMD		WERKELIJK
	BEDRAG.		
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 17,852.00	*a*	*f* 20,289.12
Departement van politie en justitie	18,873.00		19,909.75^{5}
Departement van Finantien	19,295.78		16,847.53^{5}
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	23,327.76		22,871.26
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	16,250.00		14,544.28
Kosten van 's Lands gebouwen en eigendommen	14,045.00		9,002.55
Kosten van de geneeskundige dienst	11,740.00		11,184.55^{5}
Militaire kosten	158,500.00		145,533.78
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie .	10,170.00		13,690.53^{5}
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures . .	15,643.00		12,419.64^{5}
Departement der wees-, onbeheerde- en desolate-boedelkamer	„		„
Uitgaven van het eiland Bonaire	43,383.50	*b*	48,267.73^{5}
„ „ „ „ Aruba	12,861.50		13,907.19
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. . .	19,000.00	*c*	39,322.57^{5}
Additionele afdeeling	3,620.00		3,494.50
	f 384,561.54		*f* 391,285.01^{5}
Meer uitgegeven dan geraamd	6,723.47^{5}		„
	f 391,285.01^{5}		*f* 391,285.01^{5}

JAAR 1849.

. . . *f* 360,187.04^{5}

. . . 391,285.01^{5}

. . . *f* 31,097.97

a. De meerdere uitgave is het gevolg der benoeming van een civiel persoon tot Gouverneur. Een gedeelte der inkomsten van den vorigen Gouverneur kwam ten laste der *militaire uitgaven*.

b. Het gevolg van buitengewone uitgaven tot het schoonmaken der zoutpannen op genoemd eiland.

c. Het gevolg der opheffing van het West-Indisch pensioenfonds en het betalen der pensioenen uit de koloniale fondsen, tegen overname van het kapitaal.

BIJLAGE *D*.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. EUSTATIUS,

OVER

1849,

Vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJK BEDRAG.
Belasting op producten van suikerplantagiën	*f* 800.00	*f* 373.86
„ „ het vee	102.00	
„ „ de huishuren	339.00	
„ „ hypotheken en notariele obligatien	1096.00	1,201.31
„ „ den verkoop van slaven	20.00	
Contributie voor de schutterij	483.00	
Grondregten	630.00	
Patentregten	900.00	742.87
Zegelregt	500.00	510.08
Venduregten	300.00	187.05
De 50ste penning	150.00	91.25
„ 40ste penning	20.00	„
Regt op de collaterale successien	100.00	„
Zeebrieven	3.00	10.01
Leges	200.00	216.50
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen		1,137.13^{5}
Subsidie uit Nederland	14,381.00	5,000.00
	f 20,024.00	*f* 9,480.06^{5}
Minder ontvangen dan geraamd	10,543.93^{5}	„
	f 9,480.06^{5}	*f* 9,480.06^{5}

RESULTAAT OI

Ontvangsten . . . . .
Uitgaven . . . . . .

Nadeelig verschil . .

OMSCHRIJVING.	GERAAMD		WERKELIJK	
	BEDRAG.			
Kosten van het algemeen bestuur	*f*	8,844.00	*f*	6,619.50
Kosten van politie, civile en criminele justitie.		4,145.00		3,476.60
Departement van Finantien		5,552.00		10,376.21
's Lands gebouwen en eigendommen		1,000.00		8.50
Kosten der schutterij		483.00		442.73
Militaire kosten		„		4,115.63^{5}
Buitengewone uitgaven.		„		9,926·25
	f	20,024.00	*f*	*a.* 34,965.42^{5}
Meer uitgegeven dan geraamd		14,941.42^{5}		„
	f	34,965.42^{5}		34,965,42^{5}

HET JAAR 1849.

. . . . . . *f* 9,480,06^{5}
. . . . . . 34,965.42^{5}

. . . . . . *f* 25,485.36

a. De meerdere uitgaaf is het gevolg van de vestiging van een militair detachement op St. Eustatius, van de overbrenging van pensioenen ten laste der koloniale fondsen en van eenige andere buitengewone uitgaven, waaronder een tekort over het vorig jaar 1848.

BIJLAGE E.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. MARTIN,

OVER

1849,

Vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Inkomende regten	f 5,180.11	f 7,584.94
Uitgaande regten en vlaggegelden	6,465.88	19,973.85
Zegelregt	604.11	585.00
Op den verkoop van slaven	74.75	40.25
De 50ste penning	444.63	193.64
De 40ste penning	85.53	»
Leges, vrijbrieven	182.66	30.00
Leges van diverse kantoren	129.22	32.10
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterke dranken	91.05	340.27
Venduregten	340.71	393.22
1 per cent op hypotheken ten voordeele van vreemde en non-residenten	54.33	»
Successie-regten	200.00	»
Lastgelden op vaartuigen	»	4.25[1]
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	»	2,288.76
Diverse ontvangsten	»	71.00
Subsidie uit Nederland	7,749.23	18,587.00
	f 21,602.24	f 50,124.37[1]
Meer ontvangen dan geraamd	28,522.16[a]	»
	f 50,124.37[a]	f 50,124.37[1]

RESULTAAT OV[I]

Ontvangsten . . . . .
Uitgaven . . . . .

Nadeelig verschil . .

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.		WERKELIJK.	
	BEDRAG.			
Kosten van het algemeen bestuur	ƒ	6,585.00	ƒ	5,843.87
Kosten van politie en justitie		3,957.00		6,538.51
Het departement van Finantien.		5,299.71		10,460.31^{5}
Militaire kosten		1,058.00		10,692.76^{5}
Landsgebouwen en eigendommen		1,962.50		4,365.76
Kosten van de eeredienst en het schoolwezen		1,240.00		1,240.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden . .		1,500.00		20,276.32
	ƒ	21,602.21	ƒ *a.*	59,417.54
Meer uitgegeven dan geraamd		38,215.33		»
	ƒ	59,417.54	ƒ	59,417.54

IET JAAR 1849.

. . . . .	ƒ	50,124.37^{5}
. . . .		59,417.54
. . . . .	ƒ	9,293.16^{5}

a. De meerdere uitgave is het gevolg van de vestiging van een militair detachement op het eiland St. Martin, van de overbrenging van pensioenen ten laste der koloniale fondsen en van andere buitengewone uitgaven, waaronder een tekort over het jaar 1848 en een geldelijk voorschot aan de planters op genoemd eiland.

OPGAVE *der geboorte en sterfte onder de slavenbevolking in de kolonie* Curaçao, *over de jaren* 1840—1849.

JAARTAL.	Aanwezig getal op 1° Januarij van elk jaar.	Geboorte per jaar.	Verhouding der geboorte tot het aanwezig getal.	Sterfte per jaar.	Verhouding der sterfte tot het aanwezig getal.
1840	6606	218	100 3,3	96	100 1,45
1841	6699	272	100 4,06	170	100 2,54
1842	5979	198	100 3,31	140	100 2,34
1843	5772	241	100 4,17^{5}	147	100 2,55
1844	5793	242	100 4,18	159	100 2,74
1845	5569	141	100 2,53	97	100 1,74
1846	5619	228	100 4,05^{8}	141	100 3,51
1847	5436	213	100 3,9	117	100 2,15
1848	5479	253	100 4,62	93	100 1,7
1849	5585	251	100 4,49	112	100 2

VERSLAG van het beheer van de Kust van Guinea en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1849.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking waarover beheer gevoerd wordt.

A. Grondgebied.

De Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea zijn de volgende:

de rivier Ancober, met de aan dezelve gelegene krommen of dorpen: Koegoerel, Kintinkjeré, Apatim, Ehoewa;

Axim met het fort St. Anthony en onderhoorige dorpjes;

Edjammera;

Atinkjim;

Poquesoe met de ruïne van het fort Frederiksburg (gezegd Hollandia)) met eenige kleine dorpen;

Accodah met de ruïne van het fort Dorethea en onderhoorige dorpjes;

Inkrofor met onderhoorigheden;

Boutry met het fort Batenstein aan de rivier Boutry, met aan dezelve gelegen onderhoorige krommen: Akatinkje, Ekketekkie, Ghimmekrom, Hotopo;

Pehô met onderhoorige krommen: Dabo en Pritia;

Pompondée;

Adjua;

Amanfor;

Taccorary met de ruïne Witsen;

Poässie;

Assacca met onderhoorige krommen: Aduintim, Inpatadoe, Essiredjor, Ettiakrom, Adjua, Amanfor, Kwassiemintiem, Appoän, Appremedoe en Guindo;

Saccondée met het fort Oranje en de onderhoorige krommen: Effian, Ennedjée, Enton, Coffoi, Kansan, Poeidoe, Fidje, Meije, Jabené, Inkrofor, Boetimatjim, Ahinnekoffie, Pinté, Soffoekrom, Essiep en Emmerebokwa.

Chamma met het fort St. Sebastiaan, benevens de onderhoorige krommen: Abboidi, Jabio Djummo, Konfoe, Ekoe, Utama, Jennekrom, Untjaban, Pennin en het eiland Sepoem.

Kommeny met de ruïne van het fort Vredenburg en buitenkrom Amanfor;

Ampenie;

Brune Atjinnem;

Ankwande;

Eddena of Elmina met het hoofdkasteel St. George en het fort Koenraadsburg op den berg St. Jago, benevens de Veersche redoute en die van Bekenstein; onder Elmina behooren wijders:

Equafoe met Doekoekrom, Ponkrom, Sintjerim, Abregia, Tjireman, Dabirée, Benjadie, Edjeekrom, Attabadie, Bokkeretekki en Ampenie; verder:

Simbo met Emisanoe, Inkontraude, Abena, Kofor en Atronkwan, alsmede:

Abremoe met Ebirasie, Kankoassie, Agonna en Essia.

Wijders behooren nog de volgende boschkrommetjes aan Caboceërs of wel aan Elminasche kwartieren, als:

Esserman, Pahi, Sanca, Amoände, Fiampon, Klaaskrom, Eddentje, Ankwande, Brune, Atjinnem of Konjuaskrom.

Maurée met de ruïne van het fort Nassau, mitsgaders de boschkrommetjes Seboe, Broewa, Janbransang, Ouraba, Abra en Acon.

Kormantijn met de ruïne van het fort Amsterdam en de boschkrommetjes Groefi en Abra.

Apam met de ruïne van het fort Lijdzaamheid en krommen Assin en Adjumakon;

Berkoe met de ruïne van het fort Goede Hoop en een paar buitenkrommen.

Jinjano;

Arca met het fort Crevecoeur en eenige boschkrommen.

De oppervlakte dezer bezittingen kan niet opgegeven worden, uit hoofde de grensscheiding binnen 's Lands niet bepaald is.

B. Bevolking.

De bevolking bestaat uit vrije negers en derzelver slaven, en voorts uit kleurlingen (vrijburgers, tapoeijers of mulatten).

Europeanen zijn er in die bezittingen niet aanwezig dan het kader ambtenaren en officieren, benevens eenige weinige kooplieden en hunne adsistenten. Europesche vrouwen zijn er niet.

Het is ondoenlijk om juiste getallen aangaande de bevolking op te geven, dewijl door de negers geene volkstellingen worden gedaan en zij zelfs hunne getal-sterkte ook aan elkander niet willen laten blijken, uit hoofde zij vreezen dat zulks hun bij eventueelen binnenlandschen oorlog schade zou berokkenen.

Met de grootste moeite werd in 1846, bij gelegenheid van het vernieuwen der overeenkomsten, van de negerhoofden het approximatief cijfer der weerbare mannen verkregen, hetwelk over de gezamenlijke bezittingen beliep 22,680 koppen, waaruit men, echter zeer onzeker, zoude kunnen afleiden dat de bevolking ongeveer 136,000 eizlen bedraagt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer en staat waarin hetzelve zich bevindt.

A. Opperbeheer.

§ 1. *Gouverneur.*

Het hoogste gezag berust bij den Gouverneur, zoowel in burgerlijke als miliaire zaken, en ieder die zich in de bezittingen bevindt, is hem gehoorzaamheid en eerbied verschuldigd.

De Gouverneur wordt door den Koning benoemd en ontvangt de Koninklijke bevelen door tusschenkomst van den Minister van Kolonien.

De Gouverneur mag niet ter Kuste van Guinea geregtelijk aangesproken of in procedures betrokken worden ter zake van misdrijven in of buiten zijn ambt gepleegd. In burgerlijke zaken staat hij te regt voor de regtbank te St. George d'Elmina.

De Gouverneur is verpligt jaarlijks aan het Departement van Kolonien in te zenden een afschrift van het door hem gehouden dagregister, waarin zijne voornaamste handelingen moeten worden opgeteekend.

Zonder uitdrukkelijken last des Konings mag de Gouverneur tegen de inlandsche vorsten of volken geenen oorlog aanvangen. Vijandige aanvallen worden echter met geweld te keer gegaan.

§ 2. *Koloniale raad.*

Aan den Gouverneur is toegevoegd een koloniale raad, te zamen gesteld uit den boekhouder en officier van justitie, den oudsten in rang aanwezigen officier van het garnizoen en twee onbezoldigde leden, uit de ingezetenen te kiezen. De laatstgenoemden worden door den Gouverneur onder nadere goedkeuring des Konings benoemd, telkens voor den tijd van vijf jaren.

De Gouverneur is voorzitter.

Het lid op hem in rang volgende, houdt naauwkeurige aanteekeningen van de onderwerpen in den raad behandeld, van de geuite gevoelens, van de gronden waarop zij rusten, en van den uitslag der stemming.

De raad komt zoo dikwijls te zamen als de Gouverneur het noodig oordeelt, en beraadslaagt uitsluitend over de onderwerpen door hem in deliberatie gebragt.

De leden, die voorstellen wenschen te doen, moeten die schriftelijk aan den Gouverneur mededeelen. Hem is het vrijgelaten, om het voorstel al of niet in beraadslaging te brengen. In het laatste geval is hij verpligt om hetzelve binnen de drie maanden aan het Departement van Kolonien te zenden, met opgave der redenen, waarom hetzelve door hem buiten overweging is gehouden.

De Gouverneur is gehouden het gevoelen van den raad in te winnen, zoo dikwijls er algemeene bepalingen uitgevaardigd of belangrijke maatregelen genomen moeten worden. Hij alleen beslist. Wanneer de raad gehoord is, blijkt daarvan door de inlassching der woorden: „Gehoord den kolonialen raad," in de inleiding van het genomen besluit.

De Gouverneur is verantwoordelijk voor de door hem genomene besluiten, ook dan, wanneer dezelve overeenstemmen met het gevoelen van den raad. Telkens, wanneer hij tegen het gevoelen der meerderheid beslist, vermeldt hij de redenen daarvan in zijn dagregister.

Wanneer het ambt van gouverneur openvalt, moet het oudste in rang aanwezige lid van den kolonialen raad, volgens de rangschikking hierboven bepaald, met den

meesten spoed onderzoeken of bij geheimen lastbrief van wege den Koning een opvolger is benoemd.

Wanneer zoodanige lastbrief voorhanden is, wordt dezelve in eene vergadering van den kolonialen raad geopend en aanvaardt de daarbij benoemde persoon, na aflegging van den eed, de bediening van Gouverneur.

Geen lastbrief voorhanden zijnde, of bijaldien de aangewezen persoon afwezig is, aanvaardt het oudste lid van den raad, na aflegging van den eed, de bediening van Gouverneur ad interim, en geniet het daaraan verbonden tractement, tot dat deswege door den Koning is beslist.

§ 3. *Secretariaat.*

Met hetzelve is de boekhouder en officier van justitie tevens belast.

B. Beheer der buitenposten.

Het hoofdbestuur te St. George d'Elmina gevestigd zijnde, zoo is het beheer der andere bezittingen, als buitenposten, toevertrouwd aan residenten, welke geplaatst zijn te Axim, Boutry en Acra. Indien het getal der adsistenten zoowel als dat der residenten kompleet is, dan bevinden zich de forten te Saccondée en Chama onder bevel van de oudste adsistenten, die (zoomede de residenten) gehouden zijn zich overeenkomstig de instructie, hun door den Gouverneur uitgereikt, te gedragen.

Residenten zoowel als bevelvoerende adsistenten, hebben de verantwoordelijkheid over het fort en toebehooren en handelen met de neger-regering volgens instructie en bestaande overeenkomst. Zij zijn in onmiddelijke correspondentie met den Gouverneur of boekhouder en officier van justitie of wel met den militairen kommandant, alles naar eisch van het behandelde onderwerp.

Zij regelen met de neger-regering kleine geschillen of zijn behulpzaam in het innen van schulden, doch zijn daarentegen gehouden, voorvallende ernstige zaken of delicten dadelijk naar den Gouverneur, of, zoo noodig, naar den officier van justitie te verwijzen, onder bijvoeging van inlichting, advies, bescheiden, of zoo mogelijk, opzending van partijen.

Er bestaat geen dorpje zoo klein, of het heeft zijne neger-regering met eenen zoogenaamden koning (Ahin) aan het hoofd, en welke verder is zamengesteld uit Terregenten (raadslieden), een secretaris, een spreker, makelaars en vaandrigs, al naar mate der uitgebreidheid van een krom. Dikwijls is er nog een groot-vaandrig, welke alsdan de kwartier-vaandrigs beveelt en in oorlog als chef ageert.

Te Elmina hebben de kleurlingen een vrijburger-kwartier met eenen burgermeester aan het hoofd, die in zaken het krom betreffende, den koning adsisteert.

Burgerlijke zaken worden door de negerbevolking onderling beslecht, doch partijen niet tevreden met de uitspraak zijnde, treden zij dadelijk in appel en brengen hunne zaak of quaestie, welke dan ook, bij het Gouvernement; hetgeen zij te gereeder doen, dewijl daar hunne zaak steeds gratis en zonder aanzien van personen, wat bij de neger-regering veel te wenschen overlaat, behandeld wordt.

Met de negerhoofden en stammen zijn overeenkomsten gesloten, welke stiptelijk nageleefd worden, Die overeenkomsten, onder de benaming van penning-contracten bekend, en welke op bepaalde tijden vernieuwd worden, regelen de verpligtingen der hoofden en de negerbevolking ten opzigte van het Nederlandsch Gouvernement, alsmede de verpligtingen van het laatste ten hunnen aanzien. Zij bevatten ook verschillende onderwerpen, als: delicten enz., welke, op verbeurte eener bepaalde boete, aan de uitspraak van het Nederlandsch Gouvernement, daar waar het behoort, moeten worden onderworpen.

De inboorlingen onder het Nederlandsch gezag staande, worden met zachtheid en regtvaardigheid behandeld en hunne instellingen en gebruiken geëerbiedigd. Hun worden geene willekeurige lasten of diensten, door wien ook, opgelegd. Knevelarijen en afpersingen worden met nadruk geweerd.

C. Militaire zaken.

De militaire bezetting ter Kuste van Guinea, onder gezag van den Gouverneur, heeft tot onmiddellijken chef den militairen kommandant, welke de gewone dienst regelt.

De militairen der bezetting beneden den rang van adjudant-onderofficier, kleurlingen of negers zijnde, worden voor den bepaalden tijd van 6 à 8 jaren vrijwillig geëngageerd.

Het kompleet der militaire bezetting is, volgens formatie:

Europeanen.

Een 1ste luitenant, militaire kommandant;
Een 2de luitenant;
Een adjudant-onder-officier.

Kleurlingen en negers.

127 onderofficieren en manschappen.

Dit garnizoen wordt grootendeels voor de dienst te St. George d'Elmina op het fort Koenraadsburg gebezigd, zijnde er slechts weinige manschappen op de buitenposten gedetacheerd.

D. Regterlijke magt, regtswezen en politie en daarmede in verband staande onderwerpen.

Er wordt in naam en van wege den Koning regt gesproken door eene regtbank, die den naam voert van de regtbank te St. George d'Elmina.

Die regtbank bestaat uit den Gouverneur, als voorzitter, en voorts uit den boekhouder en officier van justitie, die tevens met de functien van griffier belast is, den oudsten in rang aanwezigen resident, den oudsten in rang aanwezigen officier van het garnizoen en de beide ingezetenen, welke leden van den kolonialen raad zijn.

De militaire kommandant, als zijnde belast met de uitvoerende magt, heeft geene zitting in deze regtbank, doch heeft bij het behandelen van militaire zaken in dezelve eene adviserende stem.

Alle vonnissen van de regtbank moeten de gronden inhouden waarop zij rusten.

De gouverneur benoemt uit de ingezetenen en ambtenaren, onder nadere goedkeuring des Konings, regters-plaatsvervangers, om op te treden zoo dikwijls het vereischte getal leden ontbreekt.

In strafgedingen treedt de officier van justitie als openbaar aanklager op, en neemt geen deel aan de deliberatien en aan de uitspraak. Hij is belast met de uitvoering van alle strafvonnissen. Geen doodvonnis mag worden uitgevoerd zonder verlof van den Gouverneur.

In het burgerlijke doet de regtbank uitspraak met minstens drie regters, en zonder beroep, omtrent alle vorderingen, eene waarde van ƒ 3000 niet te boven gaande. Wanneer de waarde in geschil meer dan ƒ 3000 is, wordt het beroep aan den Hoogen Raad der Nederlanden toegelaten, onverminderd de bevoegdheid van de regtbank om de voorloopige executie met of zonder borgstelling te bevelen.

In het criminele geschiedt de uitspraak met vijf regters, en in het hoogste ressort, behoudens dat de uitvoering der doodstraf, in afwachting van 's Konings beslissing, wordt geschorst, wanneer de veroordeelde aan Hoogstdenzelve een verzoek doet om gratie, in welk geval dat verzoek met de processtukken wordt gezonden aan het Departement van Kolonien.

Alle zaken worden beslist bij volstrekte meerderheid van stemmen.

Ingeval een Europeaan of daarmede gelijkgestelde persoon veroordeeld wordt tot eene zwaardere straf dan gevangenzetting voor den tijd van twaalf maanden, moeten de processtukken gezonden worden aan het Departement van Kolonien.

Dat departement is gehouden die stukken telkens te onderwerpen aan een opzettelijk onderzoek, ten einde zich te verzekeren hoe danig de regtspraak wordt uitgeoefend, en of er aanleiding bestaat om aan den Koning eenige voorziening voor te dragen.

Met Europeanen zijn gelijkgesteld alle afstammelingen van dezelven, welke de Christelijke godsdienst belijden, en als zoodanig in een door den gouverneur aangelegd register zijn ingeschreven.

Ten aanzien van de Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, regelt de regtbank zich zooveel doenlijk naar de in Nederland bestaande wetten. Op de inboorlingen worden in het algemeen de landswetten en gebruiken toegepast, voor zoover zij niet tegen algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid strijden.

In geen geval mogen verminkende straffen worden opgelegd.

Wanneer eene zaak voor de regtbank wordt gebragt, waarin de voorzitter of een der leden is betrokken, moet de betrokkene zich van alle deelneming aan de behandeling der zaak onthouden.

De militairen van het garnizoen zijn onderworpen aan de krijgswetten. Zij staan mede te regt voor de regtbank te St. George d'Elmina, welke bevoegd is om in het hoogste ressort te beslissen, onder voorbehoud van hetgeen hierboven is aangegeven in de gevallen, dat gratie aan den Koning van de doodstraf verzocht wordt, of dat een Europeaan of daarmede gelijkgestelde persoon tot eene zwaardere straf van gevangenzetting dan voor den tijd van twaalf maanden veroordeeld wordt.

De politiezaken zijn aan den officier van justitie opgedragen. Deze handelt dienaangaande, met inachtneming der noodige wijzigingen voor den negerstand, overeenkomstig de Nederlandsche wetten, of voor zooveel die met de neger-regeringen overeengekomen zijn, volgens gesloten penning-contracten.

Niemand mag zich in de Nederlandsche bezittingen op de Kust van Guinea met der woon vestigen, zonder eene schriftelijke toelating van den Gouverneur. Die toelating wordt verstaan tot wederopzeggens toe te zijn verleend. Wanneer de Gouverneur de aan eenen Enropeaan verleende vergunning intrekt, geeft hij daarvan kennis aan het Departement van Kolonien, onder mededeeling van de ter beoordeeling gevorderde stukken en omstandigheden.

Nederlanders worden op admissie van het Departement van Kolonien toegelaten.

Passen voor personen naar elders worden door den Gouverneur afgegeven. Passen aan negers afgegeven wordende, die met schepen naar elders tijdelijk vertrekken, zijn met 's Gouvernements groot lakzegel voorzien, ten einde den persoon, bij visitatie door kruisers op den slavenhandel, te vrijwaren. Het Engelsch gouvernement en eskader is hiervan onderrigt.

De scheepspapieren der gezagvoerders van vaartuigen uit Brazilie of Zuid-Amerikaansche havens komende, worden ter secretarie ingenomen, geverifieerd en afgeteekend voor aankomst en vertrek. Schepen, verdacht op den slavenhandel te zijn uitgerust, worden van de reede gewezen.

In 1836 werden voor den burgerlijken stand registers aangelegd overeenkomstig de in Nederland bestaande modellen, en werd algemeen kenbaar gemaakt dat men voortaan uitgenoodigd was, de aangifte van geboorte en overlijden ter secretarie te komen bewerkstelligen. Het gevolg hiervan was, dat de Europeanen en enkele Mulatten opkwamen. Negers verschenen echter niet en bevelen zouden niet baten, te minder dewijl er zoo vele punten van ons grondgebied zijn, alwaar geene registers gehouden kunnen worden. Trouwregisters zijn ter Kust van Guinea van geen nut, uit hoofde het Europesche huwelijk daar niet wordt gesloten. Het neger-huwelijk of Calisiaren verbindt voor zoolang het door onderling goedvinden niet verbroken wordt.

Tot de uitoefening van het notariaat wordt door den Gouverneur de daartoe bekwaamst geoordeelde en bij de hoofd-administratie werkzame ambtenaar, tot wederopzeggens toe, aangesteld. Voor deze betrekking worden de wetten op het

notarisambt in Nederland zooveel mogelijk gevolgd, en de verschillende werkzaamheden, stukken en acten worden berekend volgens een daartoe in 1839 opgemaakt matig tarief.

De regtbank te St. George d'Elmina heeft het toezigt over de spoedige en regelmatige afdoening der boedels van ab intestato overledene Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen. Zoodanige nalatenschappen worden beheerd door minstens twee curatoren, door de regtbank in elk geval te benoemen. De curatoren zorgen, dadelijk na hunne benoeming, dat de nalatenschap worde verzegeld en vervolgens geïnventariseerd; dat de nagelaten goederen in het openbaar worden verkocht, en dat de boedel worde verevend. Zoo spoedig doenlijk moeten zij de rekening met de noodige bescheiden en het batig saldo der nalatenschap aan de regtbank zenden. Deze benoemt alsdan eene commissie van twee leden uit haar midden om de rekening op te nemen en daarvan rapport te doen. De rekening naauwkeurig bevonden zijnde, wordt het saldo, ten behoeve der regthebbenden, gedeponeerd in 's Lands kas en worden de curatoren ontslagen.

Wanneer het in het belang der erfgenamen geoordeeld wordt de nagelaten goederen onverkocht te laten, in plaats van die uit de hand te verkoopen, kan de regtbank daartoe bevelen geven.

Indien de erfgenamen zich niet op de Kust van Guinea bevinden, wordt de boedelrekening met de bescheiden en eenen wissel ten bedrage van het batig saldo door den Gouverneur met de eerste gelegenheid aan het Departement van Kolonien gezonden, om door hetzelve aan de regthebbenden te worden afgegeven. Ook dan, wanneer er een batig saldo bestaat, word de rekening met bijlagen overgezonden ter uitreiking aan de nagelatene betrekkingen.

E. Eeredienst

Alleen op het hoofdkasteel St. George is een Protestantsch kerkgebouw aanwezig, waar op zon- en feestdagen godsdienstige voorlezingen worden gehouden door den schoolonderwijzer, die ook buitendien eene godsdienstoefening houdt voor de militairen van het garnizoen en de schooljeugd, bij welke laatste gelegenheid hij door eenen tolk geadsisteerd wordt, die zijne rede in Fantijnsche taal overbrengt.

Andere kerkgebouwen, voor de uitoefening van de Christelijke godsdienst, worden niet in onze bezittingen ter Kust van Guinea gevonden. Ook bevindt zich aldaar geen enkele leeraar van eenige der Christelijke gezindheden.

De godsdienst der inboorlingen is de heidensche. Zij hebben hunne priesters, die grooten invloed uitoefenen.

F. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Europesche burgerlijke genees-, heel- of verloskundigen zijn in onze bezittingen ter Kuste niet aanwezig.

De officier van gezondheid der 1ste klasse is belast met de geneeskundige dienst zoowel over de militairen als over de gouvernements- civile beambten en gouvernements-handwerkslieden. Ook de arrestanten worden door hem behandeld.

De medicamenten, met de administratie waarvan hij belast is, worden aan alle voormelden gratis uit 's Gouvernements apotheek verstrekt. Voor wonden en breuken wordt zijne adsistentie somtijds bij de inboorlingen gevraagd. Aan de apotheek worden door hem steeds verscheidene negers met kleine wonden of kwetsuren gratis behandeld.

De equipagien van zoodanige koopvaardijschepen die geenen docter voeren, verzoeken mede bij onze geneeskundige dienst adsistentie welke zij tegen matige betaling bekomen.

De negerbevolking heeft eigen geneeskundigen. Vele negers of negerinnen beoefenen de geneeskunde. Elke bijzondere ziekte heeft bijna altijd haren docter of docteresse, waaruit voortvloeit, dat zij eene ziekte, voor welke zij het familie-ge-

heim tot genezing bezitten, goed begrijpen. De medicamenten worden door hen zelven bereid, meest uit het plantenrijk. Zij worden versch uit het Bosch verzameld en nog groen gebruikt. Onderscheidene ongesteldheden, waaronder dedyssenterie, weten zij zoo naauwkeurig en snel te behandelen, dat onze geneeskundigen niet alleen aanraden, in zoodanige gevallen den negerdoctor te nemen, maar ook zijne hulp, zoo noodig, zelven inroepen.

G. Onderwijs.

Op het hoofdkasteel St. George is een lands-schoolonderwijzer aangesteld, en bestaat daar alzoo voor de Mulatten en negerkinderen gelegenheid om onderwijs in de Nederduitsche taal, lezen, schrijven en rekenen, te erlangen. De school wordt door ongeveer een 40tal kinderen bezocht.

Andere inrigtingen van onderwijs, van landswege noch particuliere, zijn in onze bezittingen ter Kust niet aanwezig.

H. Geldelijk beheer.

De Gouverneur is voor het geldelijk beheer verantwoordelijk. Hij zorgt dat alle rekeningen en boeken met duidelijkheid en eenvoudigheid ingerigt en met naauwkeurigheid gehouden worden. Geen ambtenaar mag meer gelden of goederen onder zich hebben dan voor de dagelijksche dienst worden vereischt. Het meerdere berust in de groote kas of in het algemeen magazijn. De groote kas of geldkist is voorzien van drie verschillend werkende sloten. Een der sleutels berust onder den Gouverneur en de beide anderen onder de twee oudste op hem in rang volgende ambtenaren, die hunne vaste standplaats te Elmina hebben.

Tot betaling der administrative uitgaven, voor welke plaatselijk geene fondsen beschikbaar zijn, en welke mitsdien moeten worden gekweten uit het door den Koning toe te stane subsidie, geeft de Gouverneur driemaandelijks aan de belanghebbenden wissels in triplo op het Departement van Kolonien af, betaalbaar te Amsterdam, drie maanden na zigt.

De Gouverneur zendt op den 1sten Augustus van elk jaar aan het Departement van Kolonien een overzigt van de in het afgeloopen jaar gedane ontvangsten en uitgaven, benevens eene begrooting voor het volgende jaar, waarop alle te doene uitgaven gebragt en alle geraamde ontvangsten, alsmede het benoodigde subsidie uit Nederland berekend worden.

Te gelijker tijd vraagt de Gouverneur de uit Nederland benoodigde goederen aan, ten einde deze aan hem tijdig, door tusschenkomst van het Departement van Kolonien, toegezonden kunnen worden.

De tot eene rigtige administratie behoorende boeken worden door den boekhouder gehouden, welke tevens als kassier met alle te doene ontvangsten en uitgaven belast is.

Bronnen van inkomsten bestaan er ter Kuste van Guinea geene andere dan ankergelden voor op de reede van Elmina aankomende vreemde koopvaardijschepen. Deze betalen een ankergeld van ƒ 30. De heffing heeft plaats ééns per lading. Van de Nederlandsche schepen wordt deze belasting niet gevorderd.

Boeten, geheven op negers wegens overtreding enz., boeigeld bij ontslag uit gijzeling en andere kleine ontvangsten, worden mede verantwoord en maken met de ankergelden de geheele ontvangst aldaar ten behoeve van 's Lands kas uit, zoodat de uitgaven bijna uitsluitend door middel van een jaarlijksch subsidie moeten bestreden worden.

Een muntstelsel bestaat daar niet. Het in omloop zijnde geld is de doubloen en dollar, de eerste is aan variatie onderhevig.

De Spaansche, bij voorbeeld, heeft eene waarde van zestien dollars; de Mexicaansche daarentegen van vijftien. Hoewel goede gangbare munt, en bij de geheele bevolking bekend, kan men dezelve niet als in geregelden omloop beschouwen, dewijl zij zeer zelden in voldoende hoeveelheid voorhanden is. Deze munt wordt

op onze bezittingen ingevoerd door koopvaders, welke dezelve aan onze kooplieden voor goud, of Engelsche of nederlandsche wissels verkoopen.

Deze munt verdwijnt weder met de Fransche of Amerikaansche schepen, en bovendien worden er vele dollars door de neger-zilversmeden versmolten om tot verschillende versierselen te worden verwerkt.

Vroeger werden door het gouvernement alle betalingen van soldij, werkgeld, gagementen enz. bewerkstelligd in goederen van verschillenden aard, doch uit hoofde van het ongeregelde en om aanhoudende klagten over slechte qualiteit der goederen te doen ophouden, werd in 1846 deze wijze van betaling gestaakt en bepaald, dat voortaan die betalingen in liquide goud (stofgoud) zouden plaats hebben, waardoor elk militair of werkman zich thans voor zijne soldij kan verschaffen wat hij verkiest, zonder er eenig nadeel op te lijden.

Liquide goud wordt bij elken handelaar, bij voorkeur, boven wissel of specie ontvangen, en bovendien is dit artikel langs de geheele kust, tot zoover onze bezittingen reiken, in geregelde circulatie. Ook vreemde handelaren ontvangen het zeer gaarne.

Het wordt elke drie maanden, in vereischte hoeveelheid, voor gouvernements-wissels aangekocht.

De tractementen der civile en militaire ambtenaren worden in wissels op het Departement van Kolonien voldaan.

I. NIJVERHEID.

§ 1. *Landbouw.*

Men ziet ter Kuste van Guinea geene aan elkander gelegen bebouwde streken, doch elk huisvader zorgt genoegzaam er voor dat hij een stuk grond, hier of daar in het bosch of veld gelegen, ter bearbeiding heeft, om zijne maïs (of milio) benevens wat oraatjes te planten. De boschnegers, zijnde die, welke niet direct aan de kust wonen, en die de eigenlijke landbouwers zijn, oefenen de cultuur meer in het groot uit, en planten bananen, jams, cassave, pattatoes of zoete aardappelen, echalotten, boontjes, hobbehobbes, milio, peper en tevens in het Aximsche rijst welke voortbrengselen aan de niet-landbouwenden worden verkocht voor liquide of stofgoud of ook wel verruild voor andere goederen. Door groote droogte of andere tegenspoeden heerscht wel eens gebrek aan een of ander artikel, doch doorgaans levert de oogst hun zooveel op, dat eene goede hoeveelheid van sommige voortbrengselen tot proviandering van schepen wordt verkocht. Ladingen maïs en grondnoten worden er verscheept, en peper die aldaar in het wild groeit, wordt mede in groote hoeveelheid uitgevoerd.

Het is meer dan waarschijnlijk dat cultuur-ondernemingen goede voordeelen zouden opleveren. Kleine proeven zijn wel genomen, doch niet geslaagd, zoowel uit hoofde der onkunde van de ondernemers als wegens gebrek aan genoegzaam kapitaal. Tot hiertoe heeft eigenlijk nog niemand van geregelde aanplantingen hoofdzaak gemaakt.

Intusschen wordt de rijst in het Aximsche landschap tot voedingsmiddel voor de bevolking aldaar, meer en meer aangekweekt en is van goede qualiteit. Suikerriet wordt op de meeste gedeelten onzer bezittingen tot eene bekwame dikte in het wild aangetroffen. Gesneden zijnde wordt het aan stokken op de markten geveild, ten gebruike der negers, die het uit de hand opzuigen. Koffij wordt door sommigen, en met name door den kleurling *Hansjori*, voor liefhebberij aangekweekt. Indigo groeit op verscheidene plaatsen in het wild welig op. Eene kleine proef, in 1841 genomen, leverde verwstof op van eene schoone kleur. Katoen, mede in het wild groeijende, is van goede soort.

De palmboom, waarvan de olie van dien naam, op eene gebrekkige wijze verkregen, in eene zoo aanzienlijke hoeveelheid naar alle oorden van Europa uitgevoerd wordt, groeit in bosschen langs de geheele kust. Groote partij zoude hiervan door deskundigen te trekken zijn, wanneer de olie op eene kunstmatige wijze wierd geperst.

Ook de tabaksplant schiet ter kust van Guinea welig in het wild op, en de

Gouverneur onzer bezittingen, een hoofd-ambtenaar, die vele jaren in die gewesten verblijf heeft gehouden, meent den bloei derzelve onder de leiding van deskundigen als zeker te mogen stellen, wanneer er op uitgebreiden voet partij van getrokken werd.

In April 1848 werd in den gouvernements-tuin eene proeve met de tabaksteelt ondernomen, welke echter geene voldoende resultaten afgeworpen heeft. Sedert werden door den adsistent *C. Meeuwsen* nieuwe proeven voor 's Lands rekening te Simbo, ongeveer acht Engelsche mijlen van Elmina gelegen, genomen, van welke de uitkomst in volgende verslagen zal worden medegedeeld.

Vele handen staan op de Kust tegen een gering daggeld ten dienste, en tot bewijs dat de inlander, bij aanmoediging, bereid en geschikt is tot elke nijverheid waarin hij voordeel ziet, mag aangevoerd worden de thans niet onbeduidende handel in oraatjes (gronnd-nuts) en palmolie. Het eerste artikel was twintig jaren vroeger bijna onbekend, en gedurende hetzelfde tijdvak werd de voortplanting der palmnoot met ijver langs de geheele Kust voortgezet.

§ 2. *Veeteelt.*

Hoewel het tamme vee, als: runderen, schapen, geiten (kabrieten) en varkens op de Kust van Guinea niet vreemd is, legt toch de neger er zich niet bijzonder op toe, om den veestapel uitbreiding te geven. Zelven gebruiken zij dit vleesch niet dan op feesten of zoogenaamde costumen, en het gaat met moeite gepaard voor den Europeaan om een schaap of kabriet voor zijne huishouding tegen hooge betaling te bekomen. De runderen zijn klein en alleen op Elmina aanwezig. Zij wegen schoon 80 à 90 halve kilo's en kosten nagenoeg 80 à 90 gulden. Zij worden gehouden ter levering aan oorlogsschepen.

Tam gevogelte, als: kippen, eenden en kalkoenen, loopt bij den neger in het wild rond, broeit voort en wordt tegen goede prijzen verkocht.

§ 3. *Visscherij.*

Door de strandbewoners wordt de vischvangst op vrij ruime schaal gedreven. Op sommige groote dorpen legt men er zich geheel op toe. De zee, welke aldaar eene rijke verscheidenheid van vischsoorten oplevert, voorziet dan ook ruimschoots in de behoefte. Met netten of hoeken gevangen, vervangt de visch bij den neger, hetzij versch of gedroogd, het vleesch, waardoor deze tak van nijverheid aan velen een vrij goed bestaan oplevert. Gedroogd worden er geheele vrachten van naar het binnenland, zelfs tot in Ashanty, vervoerd.

§ 4 *Handel en scheepvaart.*

Gedurende het jaar 1849 zijn ter reede van Elmina ten anker geweest 85 schepen, als:

Nederlandsche	2
Engelsche	20
Amerikaansche	16
Fransche	17
Sardinische	25
Hamburgsche	2
Italiaansche	1
Portugesche	2
TOTAAL . .	85

Van dit getal moeten, als op den handel geen invloed hebbende, worden afgetrokken elf oorlogsschepen, terwijl verder veertien schepen onder diegene moeten worden gerekend, die òf uit gebrek aan handel de reede binnen vier en twintig uren verlaten hebben, òf reeds in 1848 de belasting voldaan hadden.

Op Elmina was een niet onbelangrijk handelsvertier. De inwoners van binnen 'slands gelegene landschappen, zoo als Ashanty, Wassa, Dinkjera en andere, kwamen geregeld hunne benoodigde manufacturen, geweren, kruid, lood, tabak en sterken drank bij de kooplieden aldaar, voor stofgoud of ivoor, aankoopen. Meer onder de forten gelegene plaatsen en dezulke welke niet ver boschwaarts gelegen zijn, doen hunne inslagen in betaling voor palmolie en stofgoud.

Een handelshuis te Rotterdam gevestigd en te Elmina vertegenwoordigd, dreef in 1849 aldaar eenen niet onbeduidenden handel.

J. Slavernij.

De slavenhandel is ten strengste verboden. De Gouverneur moet zorgen, dat aan schepen, van slavenhandel verdacht, geene kano's noch roeijers (rimadores) noch eenige andere hulp van den wal verleend wordt. Bijaldien zoodanige vaartuigen op de Nederlandsche ankerplaatsen aankomen, moet hij derzelver verwijdering bevelen.

De Gouverneur is gehouden, om aan de officieren van vreemde mogendheden, met de wering van den slavenhandel belast, hulp en bijstand te verleenen. Hij laat op het aanzoek dier officieren het onderzoek van verdachte schepen op de Nederlandsche reeden toe, ten overstaan van eenen Nederlandschen ambtenaar, daartoe door hem aan te wijzen.

De inboorling verschaft zich zelven soms een of meer slaven uit het binnenland tot zijne bediening, doch meer nog uit een oogpunt van weelde. Deze handeling kan niet geweerd worden, en heeft eveneens in de Engelsche bezittingen plaats.

De slaven worden intusschen door de inboorlingen als leden der vrije familien aangemerkt. Wanneer het laatste lid eener familie komt te overlijden, dan treedt de oudste slaaf, en wanneer deze de noodige bekwaamheden niet heeft, zijn opvolger als erfgenaam van de nalatenschap op, door wien nu de afgestorvene zaak of zoogenaamd „de stoel" wordt voortgezet, terwijl hij als bezitter door de overige inwoners wordt erkend.

Die slavenstand is zeer dragelijk, en dikwijls is het geval voorgekomen, dat de Nederlandsche autoriteit verzocht werd dezen of genen slaaf wegens misdrijf te emanciperen, waarbij het dan meestal gebeurde, dat de slaaf zijnen meester op de knieën om vergiffenis vroeg en verzocht hem te behouden.

K. Goudwasch en delving.

De aanzienlijke verzendingen van stofgoud, door den neger op de eenvoudigste wijze, door middel van een graafijzer en houten waschbak, verkregen, bewezen genoegzaam, dat de grond onzer bezittingen, en vooral het Ahantasche landschap, stof- en rotsgoud bevat. Om hiervan partij te trekken, werd er in het begin van het jaar 1845 eene stelselmatige goudwasch en delving ingesteld. Een directeur, drie ingenieurs en negen werklieden werden naar de Kust gezonden om dit werk ten uitvoer te brengen. Dit personeel moest naar het Ahantasche boschkrom Dabo, volgens in loco ingewonnen berigten van veel goud bevattenden grond en zelfs van oude onuitgewerkte mijnen omgeven, gedirigeerd worden; doch het physiek gestel van het meerendeel der mijnwerkers en ingenieurs was zoo slecht tegen het Afrikaansche klimaat bestand, dat binnen weinig tijds en nog voor dat men op de localiteit Dabokrom gevestigd was, reeds de negen werklieden en een ingenieur waren overleden. Dit werd twee maanden later door den dood van den tweeden ingenieur gevolgd. De directeur en de overgeblevene ingenieur, na te Dabo eenige proeven genomen te hebben, keerden in 1846 naar Europa terug.

Het Gouvernement meende zich echter door deze eerste teleurstelling niet te

mogen laten afschrikken. Het gaf bevel tot het in gereedheid brengen van eenen boschweg van Boutryrivier naar Dabokrom. Er werden ook ijzeren woningen heen gezonden en opgezet, en in November 1847 kwam er andermaal een mijn-personeel van dertien personen te Elmina aan.

Hetzelve werd zonder oponthoud per scheepsgelegenheid naar Boutry gebragt, en wijders met kano's en verder met draagkorven naar Dabokrom vervoerd en aldaar gehuisvest. Voor al het mogelijke te dier plaatse was overvloedig gezorgd. Aan geneeskundige dienst ontbrak het niet; voedingsmiddelen waren er in genoegzame hoeveelheid voorhanden; negerwerklieden waren er zooveel men slechts behoefde, beschikbaar, en in de gewapende dienst was mede voorzien. Dabo was in een levendig welvarend dorp herschapen; en toch in weerwil van alle mogelijke zorgen en middelen, was ook deze expeditie rampspoedig en mislukte geheel. Tien personen, waaronder de directeur, werden er van deze uitzending op Dabokrom begraven.

Deze groote sterfte was hoofdzakelijk daaraan toe te schrijven, dat verreweg de meesten der werklieden reeds met een ondermijnd gestel uit Europa werden aangebragt. Bovendien, het personeel was voor twee derden uit Duitschers zamengesteld, en men meent opgemerkt te hebben dat zij het Guineesche luchtgestel zelden leeren trotseren. Er bleven slechts twee ongeschikte werklieden en een ziekelijk ingenieur over, welke met de werkzaamheden aanvingen, doch niet verder slaagden dan dat twee malen een klein monster goud ter gezamenlijke waarde van ruim vijftig gulden, aan het Departement van Kolonien kon worden opgezonden.

Met het oog op de vele menschenlevens en aanzienlijke geldsommen, welke de genomen proeven eener stelselmatige goudwasch en delving hebben gekost, heeft men besloten, om daaraan, op den tot nu toe gevolgden voet, geen verder gevolg te geven.

DERDE HOOFDSTUK.

Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren ter Kuste van Guinea.

Aan de ambtenaren ter Kuste van Guinea zijn militaire rangen toegekend, en de uniform der Oost-Indische infanterie wordt door hen gedragen. Zij worden, zoomede de officieren der bezetting, door den Koning benoemd, bevorderd en ontslagen.

Betrekkingen bij ontstentenis door minder in rang zijnde ambtenaren moetende worden waargenomen, aanvaarden deze tegen het daaraan verbonden tractement zoodanige functie of functien ad interim. Bij ontstane vacaturen, door overlijden of anderzins, wanneer er geene wettige redenen bestaan een zoodanig persoon of ambtenaar te passeren, wordt den oudsten in rang zijnde het opgevallen ambt, voorloopig bij besluit, onder nadere goedkeuring des Konings, opgedragen.

De Gouverneur mag eigenmagtig geene veranderingen hoegenaamd in de vastgestelde organisatie van het personeel der ambtenaren en in het bedrag van derzelver tractementen en emolumenten maken.

Aan de ambtenaren en officieren kan, tot herstel van gezondheid of om andere dringende redenen, door den Gouverneur een verlof naar Nederland worden toegestaan, voor den tijd van zes maanden, onder genot van een door het Departement van Kolonien in elk geval te bepalen verlof-tractement.

Aan de ambtenaren en officieren kan, op hun verzoek en onder nadere goedkeuring des Konings, door den Gouverneur een voorloopig eervol ontslag uit hunne betrekking worde verleend. Zij mogen de Kust echter niet verlaten, alvorens behoorlijk verantwoording te hebben gedaan van de door hen gevoerde administratie, waarvan de Gouverneur hun een bewijs uitreikt.

De ambtenaren en officieren, die gedurende twaalf jaren met trouw en ijver, onder het afmattend klimaat, ter Kuste van Guinea hebben gediend en eervol zijn ontslagen, hebben regt op een door den Koning te bepalen pensioen. Aan weduwen en kinderen worden geene pensioenen verleend.

De Gouverneur is bevoegd, na den kolonialen raad te hebben gehoord, burgerlijke of militaire ambtenaren voor een bepaalden tijd in hunne bediening te schorsen. Wanneer hij vermeent, dat eenig ambtenaar uit de dienst behoort ontslagen te worden, moet hij, na voorloopige schorsing, den betrokken ambtenaar in de gelegenheid te stellen zich te verdedigen op de bezwaren, die tegen denzelve zijn gemaakt. Hij moet de beschuldiging en de verdediging mededeelen aan den kolonialen raad en diens advies inwinnen. Bijaldien hij bij het gevoelen volhardt, dat het ontslag van zoodanig ambtenaar behoort te volgen, is hij verpligt de voordragt daartoe in te zenden aan het Departement van Kolonien, met bijvoeging van alle tot de zaak betrekkelijke stukken.

De ambtenaren leggen bij aanvaarding hunner betrekking den daartoe staanden eed, benevens dien van zuivering af, in handen van den Gouverneur.

Geene ambtenaren mogen handel drijven dan degenen, aan welke zulks uitdrukkelijk door den Koning is toegestaan. Zij moeten zich echter onthouden hunne persoonlijke belangen door de aanwending van hun ambtsgezag te ondersteunen. De Gouverneur is verantwoordelijk dat ten deze geene misbruiken plaats hebben.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

